ROMANIA

PODIŞURI ŞI DEALURI

VOLUMUL 3

EDITURA UNIVERSITARĂ

INTRODUCERE

Regiunile de dealuri şi de podişuri constituie cea mai întinsă treaptă geografică pe teritoriul României. Prin poziţie, ele învăluie Carpaţii făcând totodată trecerea la unităţile de câmpie. Această situaţie impune o caracteristică fundamentală a lor, aceea de arie de interferenţă naturală şi social-economică prin care se asigură unitatea şi complexitatea spaţiului geografic românesc.

Analiza lor, chiar generală, relevă însă şi alte aspecte care le definesc personalitatea şi locul în structura sistemului geografic. Unele dintre acestea constituie unităţi foarte vechi, ce au suferit o evoluţie mult mai complexă decât Carpaţii, care au dat materiale bazinelor marine mai noi, vecine, dar care la rândul lor, au suferit influenţele proceselor tectonice ce au avut loc în cadrul acestora. Evoluţia le-a determinat o structură complexă cu un fundament precambrian-paleozoic şi o masă sedimentară groasă rezultată din mai multe cicluri de acumulare. Ceea ce apare la suprafaţă frecvent sunt roci din neozoic, dar cu predominarea celor pliocen – cuaternare, formaţiuni cuprinse în structuri geologice variate, de unde şi o anume reflectare în relief. Dacă evoluţia este de durată, relieful pe care-l observăm este mult mai recent. Cu unele excepţii, în majoritatea situaţiilor el aparţine pliocenului superior şi cuternarului. În cele mai multe situaţii realizarea lui s-a făcut în strânsă legătură cu evoluţia lanţului carpatic ce se întregea şi înălţa în acelaşi timp. Au suferit ridicări uşoare ca reflex al celor din Carpaţi, pe ele şi-au prelungit cursurile şuvoaiele de apă carpatice ce-au tăiat văi sau au acumulat piemonturi, aici unele formaţiunii au suferit ondulări sau chiar cutări impuse de procesele tectonice din Carpaţi. Aceste unităţi se desfăşoară aproape de la nivelul mării şi până la peste 1000 m de unde varietatea condiţiilor hipsometrice, în funcţie de care eroziunea apelor a secţionat culoare de vale largi sau înguste, a sculptat depresiuni, a pus în evidenţă contacte petrografice şi structurale, a creat culmi rotunjite, ascuţite, simetrice sau asimetrice, a impus o mare varietate de versaţi ca formă şi înclinare. Cei aproape 1000 m de desfăşurare pe verticală, dar şi poziţia acestor unităţi în raport cu Carpaţii au determinat condiţii climatice multiple reflectate atât în dispunerea etajată a elementelor biopedoclimatice,

cât şi în variaţiile locale ale acestora, situaţii ce au definit o multitudine de peisaje naturale.

Dealurile şi podişurile României, prin condiţiile naturale extrem de favorabile vieţii, au constituit şi reprezintă aria cu cea mai largă dezvoltare a aşezărilor omeneşti, cu numărul cel mai mare de locuitori. Poziţia lor între Carpaţi şi câmpie, faptul că sunt străbătute de culoare de vale largi ce leagă cele trei unităţi au asigurat complexitatea raporturilor economice dintre locuitorii acestora.

În cadrul dealurilor şi podişurilor sunt resurse importante de subsol de care sunt legate multe ramuri industriale, unele cu rol esenţial în economia naţională (gazele naturale, petrolul, lignitul etc.), se practică o agricultură variată, s-au dezvoltat de timpuriu o serie de activităţi economice ce-au determinat nu numai forţa de muncă calificată, dar şi anumite specializări, există un bogat fond de rezerve turistice ce asigură, dar mai ales va determina afirmarea unei economii prospere cu acest specific.

Iată câteva din atributele care au stat la baza unei intense activităţi de cercetare geografică concretizată într-un număr foarte mare de articole, studii, monografii, cărţi etc. Dacă în perioada interbelică s-au realizat câteva orientări mai ales în cercetarea reliefului şi a unor aşezări, ulterior studierea diferitelor unităţi luate ca obiect al unei teze de doctorat a făcut posibilă nu numai amplificarea numărului de lucrări, dar mai ales diversificarea problemelor şi domeniilor de studiu. Un rol aparte l-au avut colectivele de cercetători-geografi şi cadre didactice de la universităţile din Bucureşti, Iaşi, Cluj-Napoca şi din Institutul Geografic. În cadrul acestora, în afara tezelor de doctorat, s-au realizat studii geografice complexe cu caracter regional, lucrări de amănunt asupra unor componente geografice, reprezentări cartografice concretizate în atlase etc.

Ca urmare, în prezent, există un fond informaţional bogat şi divers ce-a stat la baza scrierii unor sinteze geografice şi la nivelul marilor unităţi de dealuri şi podiş. Ele conţin o multitudine de informaţii şi probleme ce privesc toate componentele sistemului geografic. Iată unul din motivele care fac ca scrierea unui astfel de curs să devină destul de dificilă. Realizarea lui însă este necesară din alte considerente. Acestea trebuie să reprezinte, mai întâi, un summum de probleme ce definesc structura geografică a fiecărei unităţi, în care să se regăsească, pe lângă trăsăturile de bază şi corelaţiile ce se stabilesc între componente şi elemente. În al doilea rând, aici trebuiesc relevate opiniile mai importante ce s-au impus în anumite probleme, ca şi ideile controversate sau neilucidate. În sfârşit, redarea lor trebuie să se facă ţinând seama de cei cărora li se adresează.

Deci, cursul trebuie să reprezinte atât o bază de „şcolire", de calificare, dar şi una de deschidere pentru cercetarea geografică. În acest sens s-a căutat a fi realizată această lucrare, care se adresează în principal studenţilor-geografi, dar şi profesorilor şi tuturor celor interesaţi să cunoască realităţile geografice ale României. Ea a fost concepută în două volume (Podişurile şi dealurile – volumul 3; Subcarpaţii – volumul 4) întrucât, pe de o parte, volumul informaţional este deosebit de bogat iar pe de alta, datorită faptului că între Subcarpaţi şi celelalte unităţi de dealuri şi podişuri sunt deosebiri importante de alcătuire, structură, geneză, evoluţie, interferenţă între factorii naturali şi presiunea antropică, care se răsfrâng direct în peisaje specifice. La bază a stat o lucrare mai veche care a fost actualizată şi completată cu idei noi.

Prof. univ. dr. Mihai IELENICZ

1

DATE GENERALE PRIVIND DEALURILE ŞI PODIŞURILE ROMÂNIEI

Dealurile şi podişurile din cuprinsul ţării noastre se desfăşoară pe circa 100.000 km^2, ceea ce reprezintă 42% din suprafaţa acesteia.

În literatura de specialitate se folosesc noţiuni diferite pentru denumirea acestora („dealuri", „podişuri", „platforme", „coline", „piemont", „depresiune" etc.). S-au impus, treptat cele de „dealuri" şi de „podişuri" care, de altfel, sintetizează cel mai bine sensul corect al mediilor geografice ale acestor unităţi. Celelalte reflectă situaţii particulare impuse de o anumită desfăşurare şi fizionomie a principalelor forme de relief (coline, gruiuri), de structură, geneză şi evoluţie (piemont) sau de poziţionare geografică în raport cu unităţile vecine (depresiune).

Prin *poziţia geografică* cea mai mare parte a lor (74%) se află la exteriorul arcului carpatic, pe când la interior se găsesc doar dealurile din Transilvania. Cele din exterior alcătuiesc, în cadrul edificiului reliefului României, o treaptă între munţi şi câmpie. Aceste aspecte se răsfrâng în caracteristicile celorlalte componente ale cadrului natural, în unele având rol preponderent (climă, vegetaţie, soluri).

Contactul cu unităţile de relief limitrofe se realizează diferit. *Faţă de câmpie* trecerea, în cele mai multe cazuri, se face lin, situaţie determinată, pe de o parte, de faptul că aici se termină acumulările psefito-psmatice romanian-cuaternare, iar pe de altă parte datorită ridicărilor neotectonice care în aceste locuri sunt mai slabe în raport cu sectoarele interne ale regiunii colinare. În alte cazuri, eroziunea fluviatilă şi lacustră din pleistocen (îndeosebi în prima parte a acestuia) sau neotectonica caracterizată prin ridicare în dealuri şi coborâre în câmpie (Dealurile de Vest, Subcarpaţii Curburii, Podişul Dobrogei) au impus contacte nete exprimate prin diferenţe de nivel de ordinul a zeci de metri, versanţi cu pantă accentuată, deosebiri structurale, litologice şi de utilizare a terenurilor etc.

Între munți și dealuri, în cele mai multe cazuri, există depresiuni de contact sau structurale, trecerea între peisajele caracteristice celor două tipuri de unități fiind evidentă. Doar în Dealurile de Vest, Dealurile Năsăudului și Muscele etc. acestea vin în contact direct cu muntele, însă deosebirile în fizionomia celor două unități sunt evidente încât limita se poate trasa lesnicios.

Sub raport ***structural***, la fiecare unitate deluroasă sau de podiș se poate separa *un fundament vechi*, nivelat și fracturat în blocuri cu dimensiuni și poziție verticală deosebite, iar pe de altă parte o *suprastructură sedimentară* nouă dar de vârstă și cu grosimi diferite. Fundamentul aparține unor unități de platformă precambriene în Moldova, Dobrogea Centrală și de Sud, Podișul Getic și la unitățile de orogen carpatic pentru Dealurile din Transilvania, Subcarpați, Podișul Mehedinți, Dealurile de Vest și de orogen hercinic în Dobrogea de Nord. Mișcările din neozoic au impus o dispoziție diferită a stratelor de acoperire – cutată în Subcarpați, cutată sau boltită în Transilvania, monoclinală în Moldova și Dealurile de Vest, tabulară în Dobrogea.

În alcătuirea fundamentului precumpănesc rocile metamorfozate la care se adaugă eruptivul vechi, frecvent granitic. Suprastructura sedimentară este formată din două compartimente. Cel din bază are în componență roci precumpănitor paleozoice și mezozoice și prezintă o desfășurare discontinuă datorită eroziunii din fazele de exondare. Peste acestea, urmează un sedimentar neozoic (alternanțe de gresii, marne, argile, calcare pentru miocen și argile, nisipuri, pietrișuri, tufuri pentru pliocen) terminat la suprafață cu depozite nisipo-argiloase și leossoide cu grosimi diferite. Desfășurarea seriilor sedimentare neozoice evidențiază o anumită ritmicitate ce este frecvent corelată cu cicluri de nivelare ale reliefului din regiunile limitrofe mai înalte.

Hipsometric, dealurile și podișurile cuprind cea mai mare parte a intervalului de 200 – 800 metri. În unele regiuni, ele coboară sub aceste valori (Dobrogea, Dealurile de Vest, sudul Podișului Moldovei) sau le depășesc (Subcarpații). Circa 73% din spațiul deluros și de podiș se încadrează în intervalul de 200 – 500 m, 23% – celui cu înălțimi de 500 – 800 m și numai 4% valorilor extreme (predomină cele sub 200 m).

Rețeaua hidrografică, formată treptat din miocenul mijlociu și până în prezent, a creat un sistem de generații de văi în care ***energia de relief*** majoră oscilează între 100 și 300 m. Sunt situații locale (în Subcarpați) determinate de neotectonică în care aceasta depășește 300 m. Generațiile de văi holocene au realizat o energie de relief frecvent cu valori între 30 și 50 m. În regiunile de dealuri, cu altitudine mai mare de 350 m, ***fragmentarea*** dată de către rețeaua de văi ajunge la 3,5 km/km^2 (fragmentarea majoră este de 1,5 – 2 km/km^2, iar în cele cu înălțimi mai mici și pe podurile interfluviale largi (în podișuri) ea oscilează între 0,5 și 1,5 km/km^2 (valori mai mari pe versanții povârniți).

În strânsă legătură cu alcătuirea petrografică şi structurală şi cu fragmentarea sunt valorile de ***declivitate*** care comportă o anumită distribuţie teritorială: sub 10° pe platourile structurale, coamele dealurilor, podurile de terasă, în lunci şi vetrele depresiunilor, între 10° şi 15° în sectorul inferior al versanţilor cu fragmentare redusă, dar cu acumulări deluvio-coluvio-proluviale; peste 40° în sectoarele locale de povârniş, frunţi cuestice, abrupturi litologice şi râpe de desprindere; pentru cea mai mare parte a versanţilor, declivitatea deşi variază local de la 5° – 10° până la peste 30° ea comportă pe ansamblu valori medii de 15° – 25°.

Caracteristicile reliefului sunt rezultatul ***evoluţiei pliocen-cuaternare.*** Deşi aceasta se înscrie în tiparul general al evoluţiei reliefului, fiecare unitate a avut anumite particularităţi genetice care se răsfrâng în numărul diferit al treptelor rezultate, cât şi în fizionomia lor.

Există pe ansamblu 2 – 3 nivele de eroziune (pliocen-pleistocen inferior) şi 3 – 8 terase cuaternare în Subcarpaţi, Podişul Moldovei şi Dealurile Transilvaniei, un nivel de eroziune şi 2 – 5 terase în Podişul Getic şi Dealurile de Vest, 1 – 2 nivele de glacis (pediment) şi 1 – 2 terase în Dobrogea.

Pe fondul general al unor mişcări neotectonice pozitive, care au cuprins întregul spaţiu deluros, au existat şi sectoare în care ridicările au fost mai intense sau unde s-au manifestat coborâri. Ca urmare, în prima situaţie, numărul teraselor a crescut cu 2 – 4 trepte (Subcarpaţi), ele înregistrând şi o desfăşurare divergentă, pe când în ariile subsidente dispar în nivelul general al luncilor sau al depresiunilor.

Diversitatea petrografică, de declivitate şi defrişarea (în ultimele trei secole) a peste jumătate din suprafaţa împădurită au favorizat o ***dinamică de versant şi de albie*** extrem de activă. Mari suprafeţe din versanţii dealurilor sunt afectate de alunecări de teren (Dealurile Transilvaniei, Subcarpaţii, Podişul Moldovei), torenţi şi şiroire care determină cele mai însemnate degradări de teren. În luncile văilor s-au acumulat cantităţi importante de materiale aduse de pe versanţi, ele determinând o supraaluvionare a bazei văilor, aici albiile minore având lăţimi restrânse (adesea la râurile autohtone sunt reduse la un canal de 1,5 – 2 m lăţime). Lateral, luncile se continuă prin glacisuri coluvio-proluviale pe care se desfăşoară suprafeţe cu aşezări şi culturi.

Desfăşurarea pe verticală a spaţiului deluros şi de podiş, de la sub 200 m şi până la peste 900 m, a impus ***caracteristici climatice*** ce fac trecerea de la situaţiile întâlnite în regiunile de câmpie la cele specifice munţilor joşi. Astfel, se constată scăderi (odată cu creşterea altitudinii) ale valorilor radiaţiei solare (125 – 130 kcal/cm^2/an în regiunile joase; 110 – 115 kcal/cm^2/an în cele mai înalte), ale duratei de strălucire a Soarelui (2 300 ore faţă de 1 800 ore), de temperatură (medii anuale de 11° C în Dobrogea şi 6 ... 7°C în Subcarpaţi; în

ianuarie 0,5....1° C în Dobrogea, – 5° C în Subcarpaţi; în iulie 23° C în Dobrogea şi 16 ... 18° C pe dealurile înalte), ale numărului zilelor tropicale (de la 220 la 150), ale numărului de zile senine (de la 70 – 80 la 40), ale mărimii deficitului de umiditate (300 mm în Dobrogea şi 0 mm la altitudinea de 500 – 600 m). În acelaşi sens însă cresc: numărul de zile cu îngheţ (90 – 100 în regiunile joase şi 140 – 150 pe dealurile înalte), cantitatea medie de precipitaţii (de la 400 – 500 mm la 700 – 800 mm ce cad pe parcursul a 80 – 140 zile, majoritatea în intervalul martie – august), numărul de zile cu ninsoare (de la 20 – 25 la peste 60) şi cu strat de zăpadă (de la 25 la 80) etc.

Poziţia geografică diferită a unităţilor deluroase, în raport cu direcţiile predominante ale maselor de aer şi cu desfăşurarea arcului carpatic, impune deosebiri regionale care definesc un continentalism accentuat în est şi sud-est (cea mai mare parte a Podişului Moldovei, Podişului Dobrogei), un climat moderat în vest (Dealurile de Vest, Dealurile Transilvaniei), unele influenţate submediteraneene (Podişul Mehedinţi, Podişul Strehaiei) şi baltice (Podişul Sucevei). Configuraţia generală a reliefului facilitează diferenţieri topoclimatice marcate îndeosebi la nivelul interfluviilor şi culoarelor de vale, ale versanţilor orientaţi spre nord, nord-vest (fronturile cuestice din Podişul Moldovei), în raport cu cei cu desfăşurare spre est şi sud (Depresiunea Huşi, Subcarpaţii Curburii). Legat de circulaţia descendentă a maselor de aer în unele sectoare din Subcarpaţii Curburii, vestul Subcarpaţilor Getici, Podişul Mehedinţi, Depresiunea Făgăraş, Culoarul Alba Iulia – Turda se înregistrează influenţe foehnale exprimate îndeosebi prin valori termice mai ridicate, uscăciune, număr de zile senine mai ridicat şi uneori vânturi puternice (Vântul Mare).

Reţeaua hidrografică este mai densă în Subcarpaţi şi în regiunile mai înalte ale podişurilor. Cea mai mare parte din aceasta are *caracter autohton* avându-şi obârşiile în dealuri sau la contactul cu unităţile limitrofe. *Alimentarea râurilor* este precumpănitor pluvio-nivală sau pluvial moderată, situaţie care se reflectă în *regimul scurgerii* (se înregistrează fluctuaţii sezoniere şi lunare în strânsă dependenţă de cantităţile de precipitaţii căzute). Apele mari de primăvară şi viiturile de vară (reprezintă 60 – 70% din totalul scurgerii) pot fi întâlnite la marea majoritate a acestora. În celelalte anotimpuri scurgerea este diferită. Astfel, în regiunile din est, toamna şi prima parte a iernii se caracterizează prin valori reduse, pe când în sud – vestul ţării, Dealurile de Vest şi într-o bună parte Dealurile Transilvaniei, la sfârşitul toamnei şi iarna se produc debite mai mari în condiţiile căderii unei cantităţi de precipitaţii bogate legate de intensificarea activităţii ciclonale şi de prezenţa uneori a maselor de aer cald care topesc zăpada. Ca urmare, *scurgerea medie specifică* la râurile mai însemnate are valori de 1 – 5 l/s/km^2, iar cele mai mici între 0,1 şi 1 l/s/km^2. La ultima categorie de râuri, fenomenul de secare este frecvent o bună parte

din an. Rezistenţa mică a rocilor, despădurirea accentuată facilitează intensitatea proceselor de degradare şi, prin aceasta, un volum însemnat de materiale care sunt cărate în albii. Frecvent cantitatea medie anuală de aluviuni în suspensie este 0,5 – 5 t/ha, dar local ea poate depăşi cu mult aceste valori.

Râurile mari, alohtone, deşi au un regim de scurgere care respectă în mare fluctuaţiile sezoniere impuse de particularităţile climatului, au debite medii multianuale între 5 şi peste 125 m^3/s (Siret de la 30 m^3/s în nord la 230 m^3/s în sud, Prutul 110 m^3/s, Mureşul 45 m^3/s în Dealurile Transilvaniei şi 170 m^3/s la intrarea în Câmpia de Vest, Someşul Mare 52 m^3/s, Someşul Mic 17 m^3/s, Someşul 75 m^3/s, Jiul 5 – 70 m^3/s, Oltul 75 m^3/s în Depresiunea Făgăraş şi 160 – 190 m^3/s în Podişul Getic, Bistriţa între 50 şi 70 m^3/s, Trotuşul în zona de vărsare are 137 m^3/s, Buzăul în Subcarpaţi 25 m^3/s etc.). La marile viituri se depăşesc cu mult aceste valori: Prutul la vărsare 1200 m^3/s, Mureşul în Dealurile Transilvaniei, în 1970, a înregistrat 1210 m^3/s, Oltul în Podişul Getic a avut 3700 m^3/s, în 1948.

Lacurile sunt numeroase şi în majoritatea de provenienţă antropică (iazuri, heleştee pe râurile mai mici şi lacuri de baraj hidroenergetic pe cele mari). Există şi lacuri naturale rezultate în spatele valurilor şi treptelor de alunecare, iar în zona diapiră lacuri carsto-saline în arealul unor exploatări vechi de sare. O categorie aparte o formează lacurile din zona litorală (limanuri şi lagune) din estul Podişului Dobrogei.

Vegetaţia din unităţile de dealuri şi podişuri se încadrează în diferite zone care sunt determinate de condiţiile de relief şi climă. Astfel, cea mai mare parte a Dobrogei, sudul Podişului Moldovei şi Câmpia Moldovei, regiuni cu altitudini joase (sub 300 m) şi cu condiţii climatice continentale se încadrează în *zonele de stepă şi silvostepă*; aici vegetaţia iniţială a fost predominant înlocuită cu culturi agricole. Celelalte regiuni de dealuri şi podişuri se includ în *zona de pădure (nemorală)*, dar cu deosebiri structurale sesizabile mai ales în raport cu altitudinea. Cea mai mare parte (până la 600 m) aparţine etajului stejarului (stejar, cer, gârniţă) cu predominarea elementelor termofile în Dobrogea , Podişul Mehedinţi, Podişul Strehaia şi a gorunului la altitudini mai ridicate (peste 400 m). Dealurile înalte aparţin etajului fagului, în amestec cu gorunul (la 550 – 650 m) şi cu conifere (în vecinătatea Carpaţilor la peste 800 m). Limitele sunt coborâte în Podişul Sucevei şi mult ridicate în sud-vestul ţării (diferenţa de latitudine). Defrişarea pădurilor pentru culturi agricole, păşuni şi fâneţe, pentru extinderea reţelei de aşezări şi căi de comunicaţie a dus la reducerea spaţiului ocupat de acestea la coamele dealurilor, la versanţii cu pantă mai mare şi la bazinele hidrografice torenţiale. Totodată s-a constatat o intensificare a degradării terenurilor şi schimbări profunde în distribuţia faunei. Pe unele areale (intens degradate) s-au executat plantaţii forestiere.

Condiţiile de relief, climă, rocă au impus un mozaic de *soluri.* În dealurile şi podişurile joase precumpănesc molisolurile sau cernisolurile (cernoziomuri, soluri bălane = kastanoziomuri, mai ales în Dobrogea, soluri cenuşii – faeziomuri în Podişul Moldovei), cu mult humus şi fertilitate deosebită, dar care necesită, în condiţiile climatului continental, irigaţii. Cea mai mare parte din regiunea deluroasă are soluri argiloiluviale = luvisoluri (brune argiloiluviale = preluvosoluri, brun-roşcate = preluvosoluri, brune-luvice = luvosoluri etc.), care, datorită fertilităţii, sunt folosite atât pentru diferite culturi, cât şi pentru păşuni, fâneţe, livezi şi păduri. În afara acestora, în luncile râurilor şi vetrele depresiunilor sunt soluri aluviale (aluviosoluri), lăcovişti (gleiosoluri), vertisoluri (pelisoluri), soluri de fâneaţă (faeziomuri), pe versanţii degradaţi – erodisoluri (erodosoluri), iar în arealele cu exces de săruri – soluri halomorfe (salsodisoluri).

În subsolul României există însemnate *resurse.* În Dealurile Transilvaniei se află cea mai mare parte din zăcămintele de gaz metan şi însemnate rezerve de sare; în structurile Subcarpaţilor şi în Podişul Getic se găsesc petrol, gaze, sare, cărbune inferior; în Dobrogea se află în cantităţi mai mici sulfuri polimetalice şi minereu de fier, însă mult calcar şi granit.

Urmele de cultură materială identificate pe teritoriul ţării noastre evidenţiază vechimea, continuitatea de locuire şi numărul mare de aşezări din spaţiul deluros. Indiferent de etapa istorică, condiţiile de locuire extrem de favorabile, resursele de sol şi subsol ca şi uşurinţa comunicării prin culoare de vale şi depresiuni numeroase în spaţiul lor dar şi transcarpatic, au determinat existenţa în aceste regiuni a peste 50% din totalul aşezărilor din ţara noastră.

Dacă până în a doua parte a secolului trecut majoritatea satelor din regiunea de deal erau mici (sub 200 locuitori), ulterior modificările social-economice au dus la dezvoltarea aşezărilor mijlocii şi mari; totodată s-au înregistrat mutaţii în structura acestora, deosebite de la o etapă istorică la alta.. Astăzi, cele mai mari se află pe terasele din culoarele văilor principale, în lungul arterelor de comunicaţie, în depresiuni şi la contactul cu câmpia. Ele au o economie diversificată, posibilităţi de dezvoltare şi o bună organizare a spaţiului. Opus acestora sunt satele mici aflate pe dealuri sau în bazinetele de obârşie ale unor văi secundare (Podişul Hârtibaciului, Podişul Mehedinţi); acestea au un număr mic de locuitori (multe aflate în stadiu de depopulare), şi posibilităţi de dezvoltare şi organizare a teritoriului limitate. Ca urmare, multe din acestea se află într-un proces de descreştere rapidă a populaţiei. Din aşezări cu specific economic silvopastoral (la contactul cu Carpaţii), agricol cu orientare precumpănitoare spre creşterea animalelor şi diverse culturi (în Subcarpaţi şi în podişurile mai înalte) sau invers (în depresiunile extinse şi culoarele largi de vale, la contactul cu câmpia, în Dobrogea etc), prin extinderea exploatărilor de

Tabelul 1 – *Dealurile şi podişurile României – indicatori geodemografici după datele statistice din 2002 (după Erdeli G., Cucu V., cu modificări)*

Unitatea fizico – geografică	Nr. total aşezări	Nr. sate	Nr. oraşe	Populaţia totală	Populaţia rurală	Populaţia urbană	Dens. aşezărilor rurale (aşez./ 100 km^2)	Dens. aşezărilor urbane (aşez./1000 km^2)	Dens. pop. (loc./km^2)
Depresiunea Colinară a Transilvaniei	1.659	1.619	40	2.524.312	985.650	1.538.662	6,47	1,6	100,86
Podişul Moldovei	1.628	1.610	18	2.152.975	1.236.503	916.472	6,98	0,78	93,27
Podişul Dobrogei	306	291	15	947.330	337.286	610.044	2,82	1,45	91,72
Podişul Mehedinţi	53	52	1	29.478	18.561	10.917	6,62	1,27	37,55
Podişul Getic	1.575	1.560	15	2.063.617	781.701	1.281.916	12,05	1,16	159,45
Dealurile de Vest	571	560	11	667.156	338.754	328.402	4,59	0,9	54,65
Subcarpaţi	1.897	1.872	25	2.491.673	1.594.497	897.194	11,41	1,52	151,85

petrol, gaze naturale, sare, materiale de construcţie etc, a creării unor unităţi economice de prelucrare şi dezvoltare a infrastructurii şi a relaţiilor de schimb, s-a ajuns la o multiplicare a spectrului economico – social reflectat în multiplicarea tipurilor de aşezări ca mărime, dotări utilitare, nivel de viaţă al oamenilor etc. În acest mod, alături de satele mici s-au impus treptat eşezări rurale mari, cu profil economic diversificat, unele trecând, treptat în gruparea oraşelor mici.

Regiunile de dealuri şi podişuri concentrează multă ***populaţie*** ceea ce asigură valori ale densităţii cu mult peste media pe ţară (95,1 loc./km^2). Se ajunge în unele areale din Subcarpaţi, în culoarele de vale şi depresiuni, la 150 – 180 loc./km^2, iar în oraşe şi în vecinătatea acestora la peste 200 loc./km^2. Opus acestora sunt suprafeţele interfluviale folosite agricol (Dobrogea, Podişul Getic) sau dealurile înalte şi intens fragmentate, unde ea oscilează între 25 şi 50 loc./km^2. Cele mai profunde evoluţii ale tuturor indicatorilor demografici s-au produs în ultimele cinci – şase decenii, având caracteristici distincte între 1970 şi 1990 şi ulterior (tabel nr. 1).

De la o ***economie*** înainte de 1960 predominant agricolă, pentru cea mai mare parte a spaţiului deluros s-a ajuns, prin schimbări structurale frecvent forţate politic, în urma valorificării unor resurse locale şi investiţii, la o dezvoltare diferenţiată. Ca urmare, în Podişul Getic s-au impus unele ramuri ***industriale*** precum cea extractivă de petrol , gaze, lignit, producerea de energie electrică în termocentralele de la Turceni, Rogojelu, Işalniţa etc şi în hidrocentralele de pe Olt şi Argeş, apoi industria construcţiilor de maşini şi a lemnului la Drobeta-Turnu Severin. În Dealurile Transilvaniei, alături de industria de exploatare a gazelor, sării şi de ramurile textilă şi alimentară de tradiţie s-au adăugat industria grea (siderurgie la Câmpia Turzii; construcţii de maşini la Cluj-Napoca, Târgu Mureş, Sibiu, Mârşa, Mediaş, etc.; chimică la Turda, Tg. Mureş, Victoria, Ocna Mureş etc.); industria de prelucrare a lemnului. În Podişul Moldovei au fost impuse diverse subramuri industriale (chimică, textilă, constructoare de maşini, alimentară). În Dobrogea s-a creat industria construcţiilor de nave (Constanţa, Mangalia), industria chimică (Năvodari), industria metalurgică (Tulcea), industria materialelor de construcţie (Medgidia), industria uşoară şi alimentară. În Subcarpaţi, alături de extracţia petrolului, gazelor naturale, cărbunilor, sării (activităţi mai vechi care au fost mult impulsionate) au apărut şi alte unităţi din domeniile: chimic, prelucrarea lemnului, materiale de construcţii, alimentară, textilă etc. După 1990 s-au produs mutaţii importante, multe din unităţile construite anacronic fiind închise sau se află în curs de reorganizare, procese însoţite de multe consecinţe de ordin demografic, social etc.

Agricultura rămâne o ramură de bază care a căpătat caracter intensiv. În structura culturilor agricole se înregistrează unele diferenţieri determinate de condiţiile regionale de relief şi climă. În acest sens Dobrogea, Câmpia Moldovei, Câmpia Transilvaniei, o bună parte a Dealurile de Vest şi din Podişul Getic reprezintă regiuni de culturi agricole (cereale, plante tehnice, plante pentru nutreţ etc.). Pe terenurile în pantă din Subcarpaţi, Podişul Moldovei, Dealurile Transilvaniei, Dobrogea s-au impus culturile pomicole şi viticole, aici găsindu-se cele mai însemnate centre şi bazine cu acest profil. Pe o bună parte din versanţii dealurilor sunt păşuni şi fâneţe care reprezintă baza furajeră principală în dezvoltarea sectorului zootehnic. Creşterea animalelor a reprezentat o ocupaţie de tradiţie în regiunile deluroase, aici înregistrându-se numărul cel mai mare de oi şi bovine. Se cresc oi pentru lână, lapte (ţurcană, ţigaie, merinos), pielicele (Karakul), bovine de rasă superioară pentru lapte şi carne. Desfiinţarea cooperativizării şi reîmproprietărirea realizată după 1990 au condus la refacerea treptată, dar cu mari greutăţi, a agriculturii tradiţionale care, până în prezent nu a înregistrat un salt însemnat de la un specific nedorit – o agricultură de subzistenţă pentru majoritatea locuitorilor satelor, la una modernă, cu productivitate mare.

Căile de comunicaţie sunt reprezentate de reţeaua de şosele şi căi ferate care urmăresc, în cea mai mare măsură, culoarele de vale, depresiunile şi direcţiile vechilor drumuri comerciale. Ele leagă toate aşezările din regiunile deluroase constituindu-se într-o reţea echilibrată şi bine structurată. În Dobrogea au fost construite canalele Dunăre-Marea Neagră şi Poarta Albă-Midia, care sunt importante artere de navigaţie. Constanţa reprezintă unul din porturile cele mai mari din Europa prin care se realizează o însemnată parte din schimburile economice ale ţării noastre. În 1990 întreaga infrastructură avea un grad de uzură destul de înaintat, încât o făcea incompatibilă nu numai pentru a asigura dezvoltarea economică a ţării dar mai ales posibilităţile de extindere a relaţiilor economice cu celelalte state. S-a adăugat, în anii din urmă, o politică şovăielnică, caracterizată prin măsuri populiste care au condus nu numai la accentuarea stării de degradare dar şi la eliminarea multor lucruri încă folositoare. Cu întârzieire şi numai sub impulsul cerinţelor Uniunii Europene, acţiunile ce conduc la progres au fost orientate către modernizarea şoselelor, a căilor ferate, aeroporturilor, reabilitarea parcului mijloacelor de transport, a structurii activităţilor de transport etc.

2

RAPORTUL PODIŞURI – DEALURI, REPARTIŢIA LOR ÎN ROMÂNIA

1. Podişurile – unităţi geografice distincte

În lucrările geografice, îndeosebi în cele scrise începând cu sfârşitul secolului XIX, formele de relief de pe teritoriul ţării sunt încadrate în trei tipuri majore – munţi, dealuri şi câmpii. În anul 1896, în literatura geografică românească apare denumirea de „Haut plateau de Mehedinţi" introdusă de L. Mrazec într-un studiu geologic asupra acestei regiuni, iar în unele dicţionare geografice, editate între 1896 şi 1898 (ex. Vaslui, Iaşi), sunt folosiţi termenii de *pod, podeţ, podiş* – preluaţi din exprimarea populară pentru unele interfluvii din Moldova centrală. Câţiva ani mai târziu, geograful Emm. de Martonne în „La Valachie" în afara evidenţierii unor trăsături structurale şi morfologice ale regiunii „plateau de Mehedinţi" aminteşte şi de unităţi cu înfăţişare similară în Moldova („plateau moldav"). Deci de peste un veac a început diferenţierea, în cadrul reliefului cu altitudine medie, a unei categori aparte pentru care, la început în lucrările ştiinţifice a fost folosit termenul de platou. Treptat a fost adoptată denumirea românească de podiş pentru diferitele unităţi şi subunităţi de relief (Gh. Munteanu Murgoci, 1912, Podişul Niculiţel; G. Vâlsan în Câmpia Română, 1915, Podişul Moldovei şi chiar Podişul Hagieni; M.David, 1922, 1923, Podişul Moldovenesc; C. Brătescu, 1928, pentru Dobrogea; V. Mihăilescu, 1936, Podişul Transilvaniei, Podişul Moldovei, Podişul Dobrogei etc.). Concomitent s-a întrebuinţat noţiunea de *platformă* pentru denumirea unor regiuni de podiş sau de câmpie (G. Vâlsan, 1915, Platforma Cândeşti, Platforma Cotmenei, Platforma Moldovei, Platforma Burnasului; V. Mihăilescu, 1936, Platforma Olteană, Platforma Someşană, Platforma Bănăţeană etc.) unde interfluviile plate, slab fragmentate sunt foarte extinse.

Din toate acestea, rezultă două concluzii: folosirea termenului de podiş pentru denumirea unor regiuni cu altitudine medie, cu un specific aparte (fără a-l evidenţia); lipsa unei definiţii generale pentru acest tip de relief.

Cercetările geografice realizate în a doua parte a secolului XX au dus la descrierea amănunţită a multor regiuni de podiş, dar şi la evidenţierea trăsăturilor geografice ce le sunt specifice. În acest context s-a impus necesitatea unor clarificări referitoare la sfera noţiunii: – stabilirea raporturilor podişurilor cu formele de relief majore (munţi, dealuri, câmpii); eliminarea unor termeni folosiţi în paralel, dar care au alte sensuri (îndeosebi platformă, piemont).

Primele definiţii sunt întâlnite în „Dicţionarul geomorfologic" apărut în 1974 (V. Băcăuanu, I. Donisă) şi în „Lexiconul" din 1975 (V. Mihăilescu şi colab.) în care se insistă mai mult pe elemente morfografice şi morfometrice. În „*Geografia de la A la Z*" (1986), Gr. Posea dă o caracterizare complexă a acestei forme de relief evidenţiind, în afara trăsăturilor deja cunoscute şi pe cele de ordin structural, genetic; stabileşte o clasificare a lor pe diferite criterii (geneză, altitudine, poziţie etc.). Ulterior definiţiile sunt întregite şi în alte lucrări („Dicţionar de termeni de geografie fizică", M. Ielenicz et al.).

Elementele definitorii pentru podiş sunt: *interfluvii plate* extinse legate de structura geologică (tabulară), monoclinală, de suprafeţe de eroziune vechi sau câmpii acumulative piemontane înălţate şi fragmentate; *versanţi povârniţi; energie de relief majoră* de peste 100 m; *fragmentare slabă sau moderată* (determină între suprafaţa ocupată de podurile interfluviale şi cea a culoarelor de vale un raport în favoarea celor dintâi); *concentrarea aşezărilor* (multe din ele extinse şi cu o economie îndeosebi agricolă diversificată) şi a căilor de comunicaţie pe terasele sau glacisurile din lungul văilor.

Ca urmare, folosirea în paralel a unor termeni cu sferă de definire îngustă sau care ar putea conduce la confuzii este neadecvată şi reprobabilă prin încrâncenarea menţinerii pe unele hărţi, atlase sau scrieri. De aceea este necesar a preciza raportarea acestora la sensul noţiunii de podiş şi la alte situaţii unde utilizarea este reală.

Platformă (Platforma Getică, Platforma Cotmeana, Platforma Someşană etc) este un termen introdus în geografia românească de G. Vâlsan şi extins de V. Mihăilescu pentru diverse regiuni din sudul, centrul şi vestul ţării, plecând probabil de la extensiunea mare a platourilor interfluviale (mai ales la trecerea spre câmpie). În realitate, termenul este neadecvat, stârnind confuzii, el fiind utilizat frecvent cu un alt sens (unităţi structurale distincte în geologie, treaptă submersă în vecinătatea ţărmurilor, la – 0 ... – 200 m, areal cu un anumit specific economic etc).

Piemont (Piemontul Getic, Piemontul Cândeşti, Piemontul Cotmeana, Piemontul Poiana Nicoreşti etc) este o noţiune cu caracter strict structural şi genetic (acumularea unor mase însemnate de pietrişuri, nisipuri, lentile de argilă sub formă de pânze, conuri suprapuse, la contactul dintre o unitate de relief

înaltă – munte, deal şi alta joasă – câmpie, depresiune, realizată de o reţea de râuri cu scurgere torenţială, facilitată de anumite condiţii climatice). Prin evoluţie, ea poate constitui un anumit tip de relief: *câmpie piemontană* (sub 250 m), numită, uneori „câmpie de glacis" (Câmpia Galaţi, Câmpia Vrancei sau a Râmnicului, sectoarele înalte din Câmpia de Vest), „podiş piemontan" (Podişul Getic pe ansamblu, Podişul Cotmeana, Podişul Cândeşti, Podişul Olteţului etc), „dealuri piemontane", rezultate din fragmentarea podişurilor piemontane (cea mai mare parte adin Dealurile Banato – Someşene, Gruiurile Argeşului etc), martori de eroziune piemontani (Dl. Ciungi din Podişul Sucevei etc). Deci, apelativul de „piemont" nu poate fi decât asociat cu un tip de treaptă geografică (de relief) pentru a i se preciza geneza, alcătuirea, structura acesteia. În acest fel, termenul se conturează doar ca un nivel secundar în ierarhia tipului (deci, ca subtip). Vom folosi denumirea de „podiş" la care se poate adăuga „piemontan" pentru a-l separa de alt subtip (vulcanic, de eroziune, structural etc).

Depresiunea Transilvaniei este un termen care, deşi reflectă o realitate (o regiune joasă înconjurată în mare măsură de munţi cu versanţi povârniţi ce marchează diferenţe de nivel însemnate) conduce la multe interpretări care îl fac neconcludent. Relieful este de dealuri şi podişuri, depresiuni şi văi largi cu terase extinse, peisaj ce reflectă o regiune intens fragmentată, de altitudine medie. Noţiunea de „depresiune" este folosită frecvent de geologi pentru un bazin de sedimentare cuprins între unităţile cristalino-mezozoice carpatice, deci un areal cu mult mai extins în raport cu ceea ce consideră unii geografi ca o unitate majoră. În cadrul acesteia, în detaliu, mai sunt separate subunităţi depresionare care se individualizează prin peisaje specifice (deci, într-o mare depresiune sunt alte depresiuni!!). În realitate, prin evoluţia pliocen – cuaternară, uscatul cuprins între ramurile carpatice, a suferit prin ridicare şi fragmentare diferenţiată o trecere de la stadiul de relief de câmpie la cel de podiş, ajungând în prezent la ansamblul de dealuri, la care se asociază unele fragmente de unităţi de podiş. Ca urmare, denumirea corectă ar fi „Dealurile şi podişurile Transilvaniei" sau, ţinând seama de componentul dominant în sistem, se poate folosi termenul de „Dealurile Transilvaniei", dându-i întrutotul dreptate lui Emmanuel de Martonne („Colinele Transilvaniei").

Anormale sunt şi denumirile „Câmpia Transilvaniei", Câmpia Moldovei", prima fiind o unitate deluroasă tipică, iar cea de-a doua – de podiş jos fragmentat dar cu un înalt grad de folosinţă agricolă. Întrucât în literatura de specialitate termenii sunt deja consacraţi, singurele modificări taxonomice pentru a-i apropia cât de cât de realitate ar fi adăugarea cuvântului „colinar" („Câmpia colinară a Transilvaniei" şi „Câmpia colinară a Moldovei").

Concluzii:

Podişurile din ţara noastră se desfăşoară pe o suprafaţă în jur de 18%.

- Podişurile sunt atât de eroziune (în Moldova, Dobrogea, Transilvania), cât şi de acumulare (Podişul Getic, Podişul Lipovei, Podişul Covurlui etc).
- Ca înălţime, podişurile sunt medii (350 – 600 m) şi joase (între 20 şi 350 m).
- Podişurile cele mai multe şi extinse se desfăşoară pe unităţile de platformă structurală; unele sunt, însă, şi în zone de orogen (Mehedinţi şi în Transilvania etc).
- Prin altitudine, dar şi prin caracteristicile geografice ale peisajului, podişurile din ţara noastră se înscriu fie în treapta câmpiilor (podişurile din Dobrogea Centrală şi de Sud; Podişul Jijiei; sudul Podişului Getic) în care sunt elemente similare cu acestea (fragmentarea, morfologie, climat, soluri, vegetaţie, economie, tipuri de aşezări etc.), fie în treapta dealurilor (Podişul Sucevei, Podişul Bârladului, nord-vestul Podişului Dobrogei etc.).
- O situaţie aparte o reprezintă Podişul Mehedinţi unde peisajul se apropie de acela al munţilor joşi din Banat. El constituie un podiş carpatic jos. Se pot adăuga unele sectoare din Munţii Apuseni, cu largă dezvoltare a platformelor de eroziune Mărişel şi Cârligaţi, sau Borăscu din Munţii Godeanu etc. care pot fi considerate podişuri carpatice de altitudine cu caracteristici specifice, impuse de situarea şi evoluţia lor.
- *Deci podişurile constituie un tip major de relief care se poate înscrie în orice treaptă altimetrică*, dar care capătă o multitudine de caracteristici geografice specifice acesteia reflectate în peisaj.

2. Dealurile formează cele mai extinse unităţi geografice cu altitudine medie

Spre deosebire de podişuri, dealurile se caracterizează prin altitudini de 250 – 1000 m (uneori depăşesc nu prea mult această din urmă valoare), sunt alcătuite dominant din roci sedimentare, formează un sistem morfologic alcătuit din interfluvii prelungi pe care se înşiră vârfuri ce alternează cu şei şi versanţi cu formă convexă sau convex – concavă şi care sunt separate de văi cu o fizionomie variabilă (în funcţie de rezistenţa rocilor, structură şi generaţie) cele mai importante fiind largi, cu lunci şi terase extinse pe care se află majoritatea aşezărilor mari. Frecvent, pe văile secundare sunt aşezări rurale mici. Trăsătura morfologică ce caracterizează o unitate deluroasă este dominarea

formelor de relief negative (culoare de văi şi depresiuni) şi a suprafeţelor înclinate (versanţi cu o morfodinamică activă şi mult diversificată de procesele precumpănitoare). Volumul impus de formele pozitive (interfluviile) este secundar ca urmare a fragmentării intense.

Terminologia folosită în nominalizarea geografică a diferitelor unităţi deluroase este diferită ca urmare a impunerii în spaţiul regional a unor denumiri locale. Frecvent *sunt utilizaţi patru termeni care constituie situaţii particulare (subtipuri) de dealuri*. Astfel sunt:

- *Colinele* pentru dealurile prelungi, paralele, fără vârfuri (martori de eroziune), cu versanţi convecşi sau convex – concavi care coboară lin spre punctele de confluenţă ale râurilor (Colinele Tutovei). Ele provin din îmbucătăţirea unor câmpii sau podişuri piemontane cu alcătuire litologică relativ omogenă şi structură simplă.
- *Măgurile* sunt dealuri relativ izolate în unele depresiuni sau în vecinătatea câmpiilor care au aspect de martori de eroziune (caracter petrografic sau structural).
- *Muscelele* (Muscelele Argeşului, Muscelele Năsăudului etc.) constituie termenul utilizat pentru unităţi deluroase cu o structură monoclinală care, printr-o fragmentare puternică realizată de către o reţea de râuri principale au căpătat caracterul unui sistem format din şiruri de interfluvii aproape paralele, cu înălţime mare şi cu un profil longitudinal crestat (suite de vârfuri asimetrice individualizate pe capetele stratelor groase formate din roci cu rezistenţă mare la eroziune ce alternează cu şei înalte formate pe stratele moi sau în sectoarele de intersecţie pe cumpăna apelor a unor bazine torenţiale situate pe versanţii dealurilor). Între aceste dealuri sunt văi largi cu terase pe care se desfăşoară reţeaua de aşezări şi de drumuri. Trecerea dintr-o vale în alta se realizează anevoios prin şeile aflate la altitudine.
- *Grui* (Gruiurile Argeşului) constituie un deal ascuţit cu înălţime mai mare frecvent în dreptul sectoarelor de confluenţă ale unor râuri ce au creat văi adânci şi largi. Adesea ele au servit în istorie ca puncte de observare şi amenajări de apărare (cetăţi, puncte fortificate).

Dealurile, preponderent au rezultat din fragmentarea unor podişuri de eroziune sau de acumulare înălţate mai ales la finele pliocenului şi în cuaternar.

Dezvoltarea a două – trei generaţii de văi, proces favorizat de înălţările neotectonice şi de formaţiunile sedimentare cu rezistenţă mică, a condus la o fragmentare intensă ce a generat pe de o parte culoare de vale cu terase, glacisuri şi versanţi pe care procesele gravitaţionale şi torenţiale au fost şi sunt extrem de active iar pe de alta – îngustarea şi transformarea interfluvillor de tip platou în şiruri de culmi deluroase (nordul Podişului Getic, Dealurile Banato – Someşene, cea mai mare parte din Depresiunea Colinară a Transilvaniei etc).

Subcarpaţii reprezintă singura mare unitate geografică care nu a suferit această evoluţie (de trecere de la stadiul de podiş la cel de dealuri). Aceştia au rezultat prin fragmentarea unor structuri cutate sau monoclinale conturate îndeosebi în pliocen şi ridicate diferenţiat ca intensitate în cuaternar.

Eroziunea fluvio – torenţială şi procesele gravitaţionale s-au manifestat diferenţiat în funcţie de tiparele structurale generate de procesele tectonice din pliocen şi cuaternar şi de varietatea litologică. Ca urmare se detaşează în peisaj pe de o parte depresiunile structurale sau de contact lito – structural, apoi culoarele de vale cu configuraţie variabilă în funcţie de generaţiile de văi şi litologie (sectoare largi alternează adesea cu îngustări la traversarea unor roci cu rezistenţă mai mare), versanţi parţial sau total „înecaţi" de deluvii de alunecare şi cu glacisuri la bază. Pe de altă parte sunt dealurile unde în configuraţia morfologică apar evidente influenţele structurale sau petrografice.

Concluzii

Caracteristicile spaţiului deluros sunt:

Reprezintă 24% din suprafaţa României (7% sunt Subcarpaţii).

• Pe ansamblu, dealurile se desfăşoară între 200 m şi 1200 m, având o frecvenţă mai mare între 350 m şi 800 m. Cele mai joase (sub 300 m) sunt în nordul Dobrogei, în Dealurile de Vest şi sudul Podişului Moldovei. Cele cu altitudini medii (300 – 600 m) se întâlnesc în Subcarpaţi, Dealurile de Vest iar cele mai înalte în estul Transilvaniei şi Subcarpaţi (peste 900 m; în câteva vârfuri se depăşesc 1000 m, maximul fiind în Vf. Chiciora din culmea Plătica din Muscelele Argeşului 1218 m).

• *Genetic* se pot separa câteva tipuri cu mai multe subtipuri:

- Dealuri rezultate prin procese de cutare şi înălţare (Subcarpaţii).
- Dealuri provenite din fragmentarea unor câmpii sau podişuri piemontane înălţate (Dealurile de Vest, nordul Podişului Olteţului, Gruiurile Argeşului, Dealurile Jiului, Colinele Tutovei, Dealurile Fălciului).
- Dealuri derivate din fragmentarea unor podişuri de eroziune, glacisuri sau pedimente (Dealurile Tulcei, dealurile din nordul Podişului Mehedinţi, Câmpia Transilvaniei, Câmpia Moldovei etc).

• *Cronologic,* sunt dealuri a căror individualizare a început în pliocen (o mare parte din Subcarpaţi), în pleistocen (Depresiunea colinară a Transilvaniei, Dealurile de Vest) sau în holocen (în Dobrogea şi în unităţile deluroase de la contactul cu câmpia) în raport de numărul de generaţii de văi apărute.

• *Prin alcătuirea geologică* sunt dealuri din roci sedimentare (cele mai multe), roci metamorfice sau magmatice (alcătuiesc culmi sau vârfuri izolate sau înşirate), iar prin caracteristicile structurale sunt dealuri monoclinale, cutate, etc.

• *Prin poziţia geografică* în raport cu Carpaţii sunt dealuri extracarpatice şi dealuri în Depresiunea colinară a Transilvaniei (Dealurile Transilvaniei).

3. Repartiţia podişurilor şi dealurilor în România

Urmărind aceste trăsături la unităţile de relief din ţara noastră (fig.1), pentru care se folosesc noţiunile de „podiş" şi „dealuri", se pot pune în evidenţă câteva aspecte generale. Totodată se poate fixa şi locul lor în structura orografică a României. În mod frecvent, noţiunea de „podiş" se vehiculează pentru cinci unităţi mari (Podişul Transilvaniei, Podişul Moldovei, Podişul Dobrogei, Podişul Getic, Podişul Mehedinţi) şi unele subunităţi ale altora, care aparţin dealurilor (Podişul Lipovei).

În ***Depresiunea colinară a Transilvaniei*** sunt separate în literatura geografică două mari grupe de subunităţi: dealurile şi depresiunile circumtransilvane (peritransilvane) şi Podişul Transilvaniei. Subunităţile din prima grupare au rezultat la contactul cu Carpaţii, individualizarea lor fiind condiţionată de mai mulţi factori – contacte petrografice şi structurale nete în lungul cărora eroziunea diferenţială a fost acerbă, unele flexurări regionale la suprafaţă, facilitate de jocul vertical al blocurilor din fundament etc. Au rezultat culoare prin care s-a organizat cea mai mare parte a reţelei hidrografice principale cu obârşia în Carpaţi care, prin adâncire, a creat depresiuni separate de culmi deluroase. În Podişul Transilvaniei situaţia este alta. Acesta este raportat la circa 78% din Depresiunea colinară a Transilvaniei, dar caracteristicile tipice de podiş se referă doar la un spaţiu limitat (Gr. Posea indică 7 – 10%) prezent în unele subunităţi disparate acolo unde mai ales structura şi roca au facilitat conservarea lor. În aceste locuri (Podişul Someşan, Podişul Hârtibaci), podurile interfluviale, cu lăţimi de mai multe sute de metri, se înscriu în intervalul hipsometric de 500 – 700 m, energia de relief majoră depăşeşte 200 m, versanţii au pante mari şi o morfodinamică activă în treimea superioară şi pante reduse (glacisuri mixte) în jumătatea inferioară. Ele reprezintă martori dintr-o suprafaţă de eroziune pliocen superioară care a fost înălţată şi fragmentată în cuaternar. Dacă la începutul cuaternarului podişul cuprindea un spaţiu extins (fosta câmpie de eroziune daciană înălţată diferenţiat), ulterior, pe măsura dezvoltării a două generaţii de văi (au impus o fragmentare accentuată), acesta s-a transformat într-un ansamblu de dealuri. Au rezultat numeroase interfluvii înguste, rotunjite, cu martori de eroziune petrografici sau structurali la altitudini diferite, versanţi lungi care uneori la partea superioară se intersectează, culoare de vale extinse care precumpănesc sub aspect teritorial. Ca urmare, în Transilvania, în context cu peisajul

morfologic actual, se poate vorbi numai de dealuri şi podişuri în care primele predomină. De aici necesitatea aplicării unor corecturi în portofoliul denumirilor utilizate, chiar dacă acestea oarecum s-au permanentizat (de exemplu, Dealurile Mureşului sau Câmpia colinară a Transilvaniei în loc de Câmpia Transilvaniei; Dealurile Transilvaniei (denumire folosită de Emm. De Martonne în 1929 sub forma „Colinele Transilvaniei") în loc de Depresiunea colinară a Transilvaniei sau de Podişul Transilvaniei etc.).

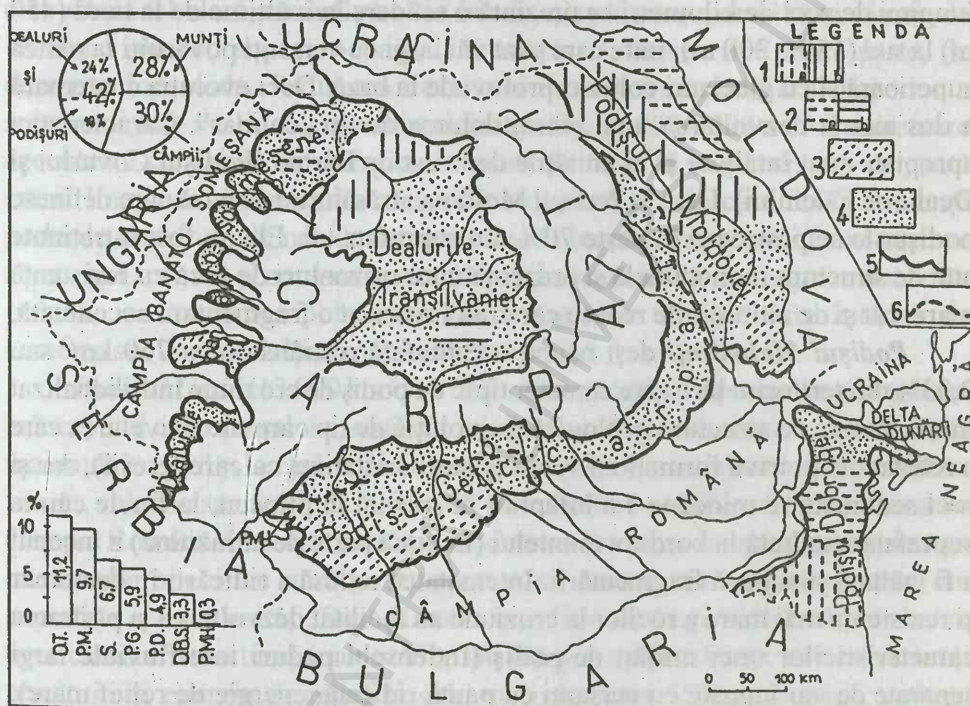

Fig. 1. Unităţi şi tipuri de dealuri şi podiş: 1 - podişuri structurale (a - sub 350 m; b - la peste 500 m); 2 - podişuri de eroziune (a - sub 350 m; b - la peste 500 m); 3 - podişuri piemontane; 4 - dealuri; 5 - limită faţă de marile unităţi de relief; 6 - limită între principalele unităţi de dealuri şi podişuri. PMH - Pod. Mehedinţi; DBS - Dealurile banato-someşene; PD - Pod. Dobrogei; PG - Pod. Getic; S - Subcarpaţii; PM - pod. Moldovei; DT - Dealurile Transilvaniei.

Podişul Moldovei cu cei 23.000 km^2 (9,7% din teritoriul ţării noastre) înregistrează aspecte diferite în cuprinsul său. Astfel, cea mai mare parte a Podişului Sucevei, precum şi sectorul nordic al Podişului Bârladului prezintă fizionomia tipică unităţilor de podiş structural (podurile interfluviale sunt suprafeţe structurale sau cvasistructurale largi; versanţii sunt povârniţi şi aparţin unor fronturi cuestice cu dimensiuni mari). Câmpia Moldovei are caracteristicile unui podiş de eroziune jos (Podişul Jijiei sau Câmpia colinară a Moldovei), cu

fragmentare mai accentuată în est şi sud, unde configuraţia colinară cu influenţe structurale se impune. Către vest, podurile interfluviale sunt mult mai extinse şi domină, în raport cu spaţiul care revine culoarelor de vale. Sudul Podişului Bârladului a reprezentat o vastă câmpie piemontană înălţată mai mult spre nord care a suferit o fragmentare diferită de unde şi deosebiri semnificative în peisajul morfologic rezultat. Astfel, dacă în nordul şi nord-vestul Colinelor Tutovei caracteristicile podişului se păstrează (datorită rocilor mai cimentate), în centru şi spre valea Bârladului au rezultat interfluvii înguste, paralele, cu lungimi de zeci de kilometri ce prezintă o scădere în înălţime de la nord (450 m) la sud (150 – 200 m), între care sunt văi largi cu versanţi povârniţi la partea superioară şi cu glacisuri coluvio-proluviale la bază. Deci evoluţia cuaternară a dus aici la dezvoltarea unui peisaj deluros de tip „colinar". Caracteristici apropiate sunt întâlnite şi în unităţile de la est de Bârlad (Podişul Covurlui şi Dealurile Fălciului). Deci în Podişul Moldovei trăsăturile de bază care definesc podişurile se păstrează în peste 70% din suprafaţa lui. Ele au fost întreţinute atât de structura monoclinală şi prezenţa unor orizonturi de rocă cu rezistenţă mare, cât şi de altitudinile reduse car n-au favorizat o fragmentare accentuată.

Podişul Mehedinţi deşi ocupă o suprafaţă restrânsă (cca 760 km^2 sau 0,33% din teritoriul ţării) are caracter tipic de podiş de eroziune individualizat într-o unitate cu structură geologică şi evoluţie de tip carpatic. Nivelarea care a retezat deopotrivă formaţiuni vechi (şisturi cristaline, calcare, gresii), dar şi roci sedimentare miocene s-a înfăptuit în special în pliocen, la finele căruia suprafaţa rezultată la bordura muntelui (în bună parte de abraziune) a început a fi înălţată şi supusă fragmentării. Intensitatea redusă a ridicării în cuaternar şi rezistenţa mai mare a rocilor la eroziune au facilitat dezvoltarea şi păstrarea caracteristicilor unei unităţi de podiş (îndeosebi poduri interfluviale largi separate de văi înguste cu versanţi cu pantă ridicată, energie de relief mare). Doar în vecinătatea Munţilor Mehedinţi, varietatea petrografică (roci cristaline, calcare, roci eruptive vechi etc), altitudinile mai mari şi fragmentarea accentuată au determinat impunerea unui peisaj de dealuri separate de mici depresiuni, în care se află cele mai multe sate.

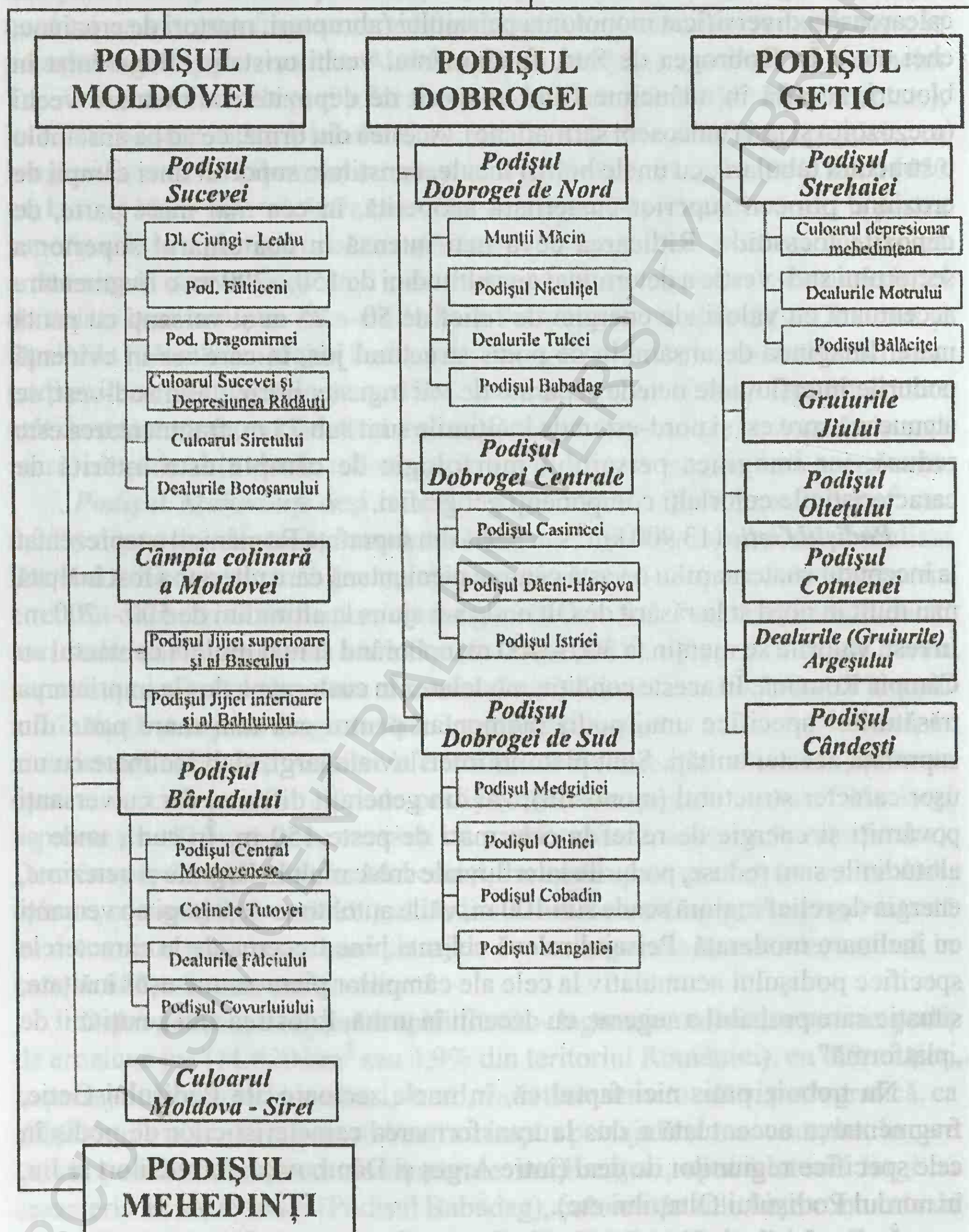
Dobrogea, cu excepţia câmpiei fluvio – lagunare, constituie un vast podiş de eroziune jos (11.620 km^2 sau 4,9% din teritoriul României), cu diferenţieri în peisaj de la o unitate la alta. În nord, varietatea structurală şi petrografică, ca şi înălţimile mai mari (în nord-vest) au impus peisajul cel mai complex în care există pedimente extinse dominate de inselberguri, apoi platouri largi cu caracteristici structurale (Podişul Babadag), culoare de vale bine conturate de versanţi glacisaţi, o energie de relief majoră de 100 – 150 m; local fragmentarea accentuată a dus la individualizarea unui peisaj de dealuri şi depresiuni (Dealurile Tulcei) sau de creste cu versanţi abrupţi (Culmea Pricopan).

Dobrogea Centrală evidenţiază cel mai clar fizionomia unui podiş de eroziune jos pe o unitate structurală foarte veche, cu înălţime medie în jur de 200 m, boltit pe centru şi cu cădere spre vest, est şi sud, cu fragmentarea majoră redusă şi energie de relief frecvent sub 100 m. Prezenţa locală a unor formaţiuni calcaroase a diversificat monotonia peisajului (abrupturi, martori de eroziune, chei etc.). În Dobrogea de Sud, fundamentul vechi cristalin, fragmentat în blocuri, se află în adâncime fiind acoperit de depozite sedimentare vechi (mezozoic) şi noi (îndeosebi sarmaţiene). Acestea din urmă, ce au pe ansamblu o structură tabulară, cu unele boltiri locale, constituie suportul unei câmpii de eroziune pliocen superior-cuaternară acoperită, în cea mai mare parte, de depozite loessoide. Ridicarea ceva mai intensă în cuaternarul superior a sectorului sud- vestic a determinat aici altitudini de 150 – 200 m, o fragmentare accentuată cu valori ale energiei de relief de 50 – 75 m şi versanţi cu pantă mare. Imaginea de ansamblu de podiş structural jos, în care ies în evidenţă podurile interfluviale netede separate de văi înguste, prezentă în sud-vest, se atenuează spre est şi nord-est unde înălţimile sunt sub 75 m, fragmentarea este redusă, iar imaginea peisajului morfologic de câmpie este întărită de caracteristicile celorlalţi componenţi geografici.

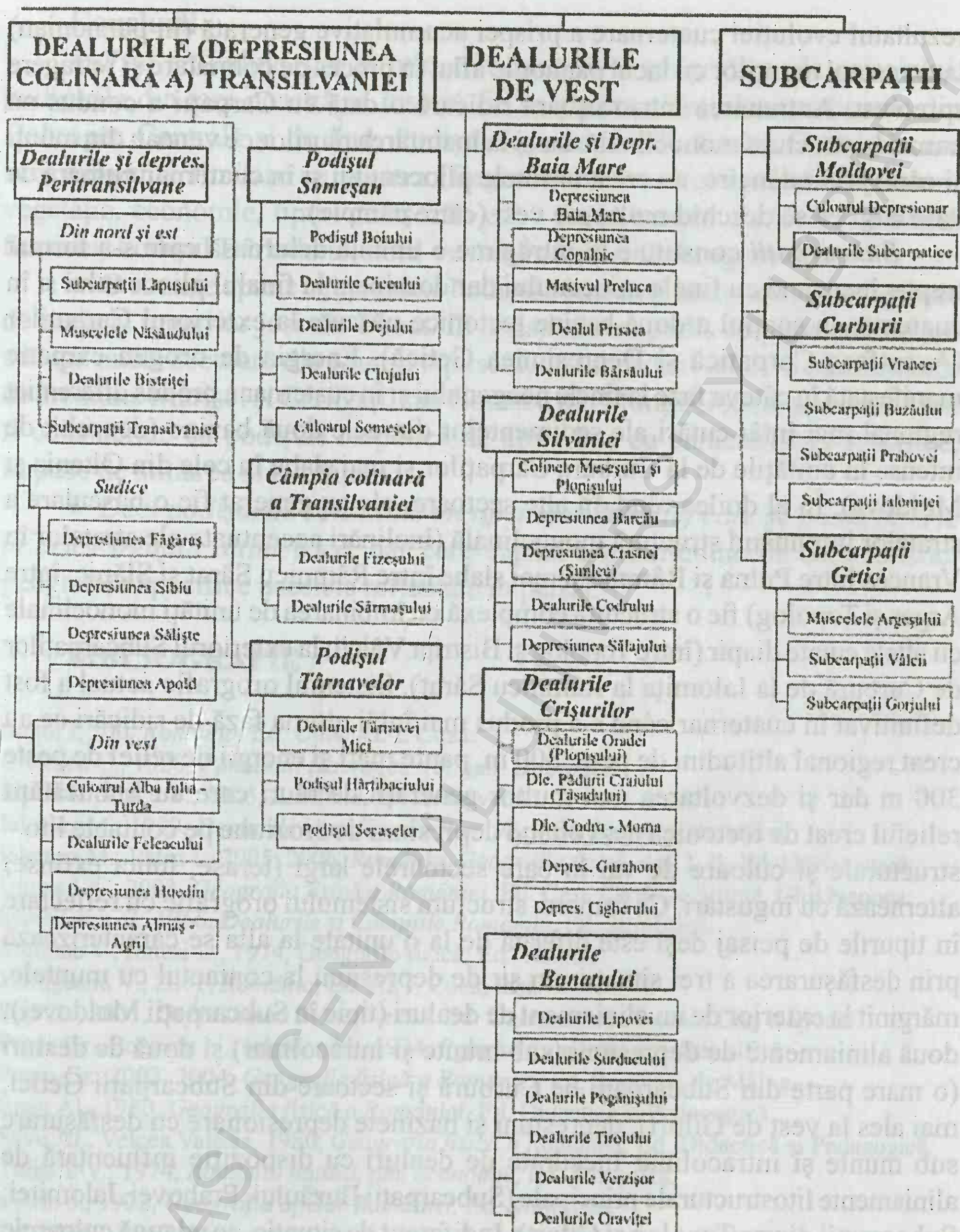
Podişul Getic (13.900 km^2 sau 5,9% din suprafaţa României) a reprezentat la începutul cuaternarului o vastă câmpie piemontană care ulterior a fost înălţată mai mult în nord şi la răsărit de Olt unde s-a ajuns la altitudini de 500 – 700 m. În rest, valorile se menţin la 300 – 400 m, coborând şi mai mult la contactul cu Câmpia Română. În aceste condiţii, modelarea în cuaternar a dus la imprimarea trăsăturilor specifice unui podiş piemontan pentru cea mai mare parte din suprafaţa acestei unităţi. Sunt platouri interfluviale largi, slab înclinate cu un uşor caracter structural (monoclin), văi din generaţii diferite, dar cu versanţi povârniţi şi energie de relief la cele mari de peste 150 m. În sud , unde şi altitudinile sunt reduse, podurile interfluviale cresc mult în lărgime şi netezime, energia de relief majoră scade sub 100 m, văile autohtone deşi largi au versanţi cu înclinare moderată. Peisajul relevă cel mai bine trecerea de la caracterele specifice podişului acumulativ la cele ale câmpiilor piemonatne uşor înălţate, situaţie care probabil a sugerat, cu decenii în urmă, folosirea aici a noţiunii de „platformă".

Nu trebuie omis nici faptul că, în unele sectoare ale Podişului Getic, fragmentarea accentuată a dus la transformarea caracteristicilor de podiş în cele specifice regiunilor de deal (între Argeş şi Dâmboviţa; între Gilort şi Jiu, în nordul Podişului Olteţului etc).

În ***Dealurile de Vest (Dealurile Banato-Someşene)***, fizionomia de podiş apare ceva mai evidentă doar între Mureş şi Bega în Podişul Lipovei (în cea mai mare parte acesta reprezintă o unitate de acumulare piemontană puţin

PODIŞURILE ŞI DEALURILE ROMÂNIEI
unităţi şi subunităţi geografice
PODIŞUL MOLDOVEI
Podişul Sucevei
Dl. Ciungi - Leahu
Pod. Fălticeni
Pod. Dragomirnei
Culoarul Sucevei şi Depresiunea Rădăuţi
Culoarul Siretului
Dealurile Botoşanului
Câmpia colinară a Moldovei
Podişul Jijiei superioare şi al Baseului
Podişul Jijiei inferioare şi al Bahluiului
Podişul Bârladului
Podişul Central Moldovenesc
Colinele Tutovei
Dealurile Fălciului
Podişul Covurluiului
Culoarul Moldova - Siret
PODIŞUL DOBROGEI
Podişul Dobrogei de Nord
Munţii Măcin
Podişul Niculiţel
Dealurile Tulcei
Podişul Babadag
Podişul Dobrogei Centrale
Podişul Casimcei
Podişul Dăeni-Hârşova
Podişul Istriei
Podişul Dobrogei de Sud
Podişul Medgidiei
Podişul Oltinei
Podişul Cobadin
Podişul Mangaliei
PODIŞUL GETIC
Podişul Strehaiei
Culoarul depresionar mehedinţean
Dealurile Motrului
Podişul Bălăciţei
Gruiurile Jiului
Podişul Olteţului
Podişul Cotmenei
Dealurile (Gruiurile) Argeşului
Podişul Cândeşti
PODIŞUL MEHEDINŢI

înălțată, dar fragmentată radial de o generație de râuri afluente Mureșului și Begăi) și local în Dealurile Silvaniei. În rest, fizionomia este de dealuri alcătuite din roci sedimentare, cu altitudini de 250 – 300 m, dominate prin versanți abrupți de unele vârfuri și creste formate din roci magmatice sau cristaline ce au înălțimi de 400 – 590 m. Ele sunt separate de văi cu lunci și terase extinse pe care se află multe așezări și căi de comunicație. Pe ansamblu, ele constituie

rezultatul evoluţiei cuaternare a prispei acumulative generată (în pannonian) la contactul munţilor cu lacul pannonic aflat în proces de colmatare şi retragere spre vest. Antrenarea într-o uşoară ridicare o dată cu Carpaţii a condus nu numai la structura monoclinală dar şi la înaintarea râurilor ce veneau din munţi şi care, prin adâncire, au creat la finele pliocenului şi în cuaternar culoare de vale largi ce se deschid mult spre vest (către câmpie).

Subcarpaţii constituie în întregime o unitate deluroasă care s-a format treptat începând cu finele miocenului dar dominant la finalul pliocenului şi în cuaternar în spaţiul a două bazine tectonice născute la exteriorul Carpaţilor (Avantfosa Carpatică şi Depresiunea Getică). Energia de orogen carpatic manifestată în câteva faze la finele neogenului şi în cuaternar a produs diferenţiat regional mai întâi cutări ale sedimentelor din cele două bazine (deosebit de intense în unităţile de la Curbura Carpaţilor şi mai slabe în cele din Oltenia şi Moldova). În al doilea rând, în alte sectoare, ele au generat fie o basculare a stratelor impunând structură monoclinală (înclinări accentuate ale stratelor în Vrancea între Putna şi Râmnic şi mai slabe între Râmnicu Sărat şi Slănic, între Argeş şi Topolog) fie o structură complexă cu îmbinarea de unităţi monoclinale cu altele cutate diapir (între Topolog şi Bistriţa Vâlcii; la exteriorul Subcarpaţilor de Curbură de la Ialomiţa la Râmnicu Sărat). Sistemul orografic actual a fost definitivat în cuaternar când s-a produs mai întâi ultima fază de ridicări ce au creat regional altitudini de peste 800 m, pante mari şi energii de relief de peste 300 m dar şi dezvoltarea mai multor generaţii de râuri care au îmbucătăţit relieful creat de tectonică dezvoltând depresiuni de eroziune pe contacte lito – structurale şi culoare de văi în care sectoarele largi (terase, lunci extinse) alternează cu îngustări. Ca urmare, structura sistemului orografic cu reflectare în tipurile de peisaj deşi este diferită de la o unitate la alta se caracterizează prin desfăşurarea a trei situaţii: un şir de depresiuni la contactul cu muntele, mărginit la exterior de un aliniament de dealuri (tipic în Subcarpaţii Moldovei); două aliniamente de depresiuni (sub munte şi intracolinar) şi două de dealuri (o mare parte din Subcarpaţii de Curbură şi sectoare din Subcarpaţii Getici, mai ales la vest de Gilort); depresiuni şi bazinete depresionare cu desfăşurare sub munte şi intracolinar încadrate de dealuri cu dispoziţie influenţată de aliniamente litostructurale principale (Subcarpaţii Buzăului, Prahovei, Ialomiţei; Subcarpaţii dintre Topolog şi Gilort). Indiferent de situaţie, se adaugă culoarele de vale largi cu caracter transversal ale râurilor carpatice la care se racordează cele ale văilor autohtone mult influenţate în desfăşurarea lor de condiţiile structurale şi petrografice majore. Un loc aparte în definitivarea peisajelor îl au procesele de versant extrem de active atât în pleistocen (climat periglaciar) dar şi în ultimele secole când presiunea antropică s-a accentuat fiind favorizată de gradul de populare ridicat, de resursele tot mai intens exploatate (petrol, sare, lignit, lemnul pădurilor) şi de extinderea terenurilor agricole.

Concluzii

• Prin altitudine, dar şi prin caracteristicile geografice ale peisajului, podişurile din ţara noastră se înscriu fie în treapta câmpiilor (podişurile din Dobrogea Centrală şi de Sud; Podişul Jijiei; sudul Podişului Getic) în care sunt elemente similare cu acestea (fragmentarea, morfologie, climat, soluri, vegetaţie, economie, tipuri de aşezări etc.), fie în treapta dealurilor (Podişul Sucevei, Podişul Bârladului, nord-vestul Podişului Dobrogei etc.).

• O situaţie aparte o reprezintă Podişul Mehedinţi unde peisajul se apropie de acela al munţilor joşi din Banat. El constituie un podiş carpatic jos. Se pot adăuga unele sectoare din Munţii Apuseni, cu largă dezvoltare a platformelor de eroziune Mărişel şi Cârligaţi, sau Borăscu din Munţii Godeanu etc. care pot fi considerate ca podişuri carpatice de altitudine cu caracteristici specifice, impuse de situarea şi evoluţia lor.

• *Deci podişurile constituie un tip major de relief care se poate înscrie în orice treaptă altimetrică*, dar care capătă o multitudine de caracteristici geografice specifice acesteia reflectate în peisaj.

BIBLIOGRAFIE

Bogoi I, 200, *România*, Ed. Univ. Al. I. Cuza.
Brătescu C., 1928, *Pământul Dobrogei*, vol. jub. Dobrogea.
Erdeli G., Cucu V., 2005, *România*, Ed. Transversal.
Ielenicz M., 1999, *Dealurile şi podişurile României*, Ed. România de Mâine.
Ielenicz M., Pătru I., 2005, 2006, *România, Geografia fizică*, vol. I, II, Ed. Universitară.
Irimuş I.A., 2003, *Geografia fizică a României*, Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj Napoca.
Mihăilescu V., 1966, *Dealurile şi Câmpiile Românie*i, Ed. Ştiinţifică.
Mutihac V., Ionesi L., 1974, Geografie fizică, Ed. Tehnică.
Nimigeanu V., 2001, *România*, Ed. Al. I. Cuza, Iaşi.
Pop Gr., 2001, *Depresiunea Transilvaniei*, Ed. Universitară Clujană, Cluj Napoca.
Posea Gr., Popescu N., Ielenicz M., 1974, *Relieful României*, Ed. Ştiinţifică.
Posea Gr., 2003, 2004, *Geografia fizică a României*, Ed. România de Mâine.
Roşu Al., 1980, *Geografia fizică a României*, Ed. Didactică şi Pedagogică.
Savu Al., Velcea Valeria, 1980, *Geografia fizică a României*, Ed. Didactică şi Pedagogică.
Tufescu V., 1974, *România natură, om, economie*, Ed. Ştiinţifică.
Ujvari J., 1972, *Geografia apelor României*, Ed. Ştiinţifică.
* * * 1960, 1962, *Monografia geografică a R. P. Române*, vol. I, vol. II, Ed. Academiei.
* * * 1969 *Biogeografia României*, Ed. Ştiinţifică.
* * * 1983, 1984, 1992, 2005, *Geografia României*, vol I, II, IV, V. Ed. Academiei.

3

PODIŞUL MEHEDINŢI

POZIŢIA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Podişul Mehedinţi este situat în sud-vestul ţării, între Podişul Getic (SE – E), Carpaţii Meridionali (N – NV), Subcarpaţii Getici (NE), Munţii Banatului (V) şi Culoarul Dunării (SV). Reprezintă o unitate geografică bine individualizată, care se desfăşoară pe cca 760 km^2.

În lucrările geografice mai vechi şi în cele geologice, regiunea este inclusă spaţiului carpatic datorită elementelor comune referitoare îndeosebi la structură, tectonică, carst. I. Vintilescu (1946) susţine chiar utilizarea denumirii de „plai" pentru unităţile montane joase similare ca peisaj celor din Mehedinţi. Emm. de Martonne, deşi a prezentat unele elemente de relief şi vegetaţie ale acestei regiuni în contextul general al analizei Carpaţilor Meridionali, l-a considerat ca o unitate de podiş.

În cele mai numeroase lucrări geografice de sinteză este inclus şi descris succint la dealuri şi podişuri, avându-se în vedere mai ales altitudinea (400 – 600 m) şi fizionomia.

Limitele. Între Podişul Mehedinţi şi regiunile vecine limitele sunt clare, fiind susţinute de diferenţieri cantitative şi calitative nete. Faţă de Munţii Almăjului, discontinuitatea este creată de Depresiunea Orşovei. De aici şi până la Motru limita faţă de Munţii Mehedinţi se face pe la vest de localităţile Podeni, Gornenţi, Isverna, Obârşia Cloşani şi corespunde unui aliniament cu diferenţe litologice (calcare în munţi, cristalin în podiş), de altitudine (1000 – 1200 m faţă de 500 – 600 m), de vegetaţie (pădurile precumpănesc în munte, iar păşunile în podiş). Contactul este marcat şi prin versanţi povârniţi, prezenţa aşezărilor doar în podiş, poziţia unei generaţii de râuri afluente Motrului, Coşuştei, Bahnei care şi-au croit aici bazinete depresionare de obârşie.

Între Orşova şi Gura Văii podişul se termină brusc în dreptul culoarului dunărean, dincolo de care se află Podişul Miroč (Serbia).

De la Gura Văii spre NE, el vine în contact cu un culoar (0,5 – 5 km lăţime) format din depresiuni mici separate între ele prin şei. Acesta a fost sculptat în structuri diferite: miocenul uşor cutat alcătuit din marne, pietrişuri cimentate, calcare în podiş şi pliocenul monoclinal cu pietrişuri, nisipuri, argile din Dealurile Coşuştei, ce aparţin Podişului Getic. Între Gura Văii – Jidoştiţa şi Bala de Sus – râul Motru, pliocenul (Dealurile Coşuştei) este raportat la unitatea cristalină. Faţă de culoarul depresionar, Podişul Mehedinţi se termină prin versanţi cu pante accentuate, cu o diferenţă de nivel de 100 – 250 m. Între cele două unităţi apar alte deosebiri: spălare în suprafaţă, şiroire, păduri şi sate mici în podiş şi alunecări de teren, torenţi, fâneţe, pomicultură şi sate mai mari alungite pe văile principale în Dealurile Coşuştei.

În nord-est, valea Motrului îl separă de Subcarpaţi, marcând diferenţieri bruşte îndeosebi de ordin structural şi de fizionomie, întărite şi de existenţa depresiunii de contact Baia de Aramă. Doar în amonte de Cămuieşti există un defileu epigenetic scurt, tăiat de Motru într-o prelungire estică a cristalinului din podiş pe stânga Motrului. Petecul de 0,5 km^2 de cristalin este situat la est de râu, fiind acoperit parţial de roci sedimentare şi nu influenţează cu nimic configuraţia peisajului subcarpatic (fig. 2).

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

1. ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ŞI EVOLUŢIA PALEOGEOGRAFICĂ

Geologic, Podişul Mehedinţi aparţine Carpaţilor Meridionali, structura, alcătuirea şi etapele evolutive fiind comune. Aici, ***Autohtonul Danubian*** (şisturi mezometamorfice) se desfăşoară ca fundament; la zi apare doar între unităţile sedimentare – *unitatea Cerna* cu formaţiuni jurasic – cretacice superioare la vest (la Ponoarele, Isverna, Obârşia Cloşani) şi *unitatea Coşuştea* cu fliş cretacic cutat (gresii, marno-calcare, argile) în sud-est etc.

Pânza Getică (şisturi epimetamorfice) este reprezentată prin două petice – *unitatea Bahna* în vest (acoperă cristalinul danubian şi o bună parte din sedimentarul celor două subunităţi ale autohtonului) şi *unitatea Mehedinţi* (peste sedimentarul Coşuştei) (V.Mutihac 1990).

Între cele două petece şi acoperind sedimentarul danubian se desfăşoară fragmente din ***Pânza de Severin*** (depozite cretatice care apar în fâşia Vârciorova – Motru). Sedimentarul mezozoic (fig. 2) se află în trei sectoare (Bahna, Balta – Ponoarele şi Jidoştiţa – Bala) legate de existenţa unor depresiuni post–orogene care comunicau (nisipuri, argile, pietrişuri, cărbuni, calcare recifale, marne badenian–sarmaţiene).

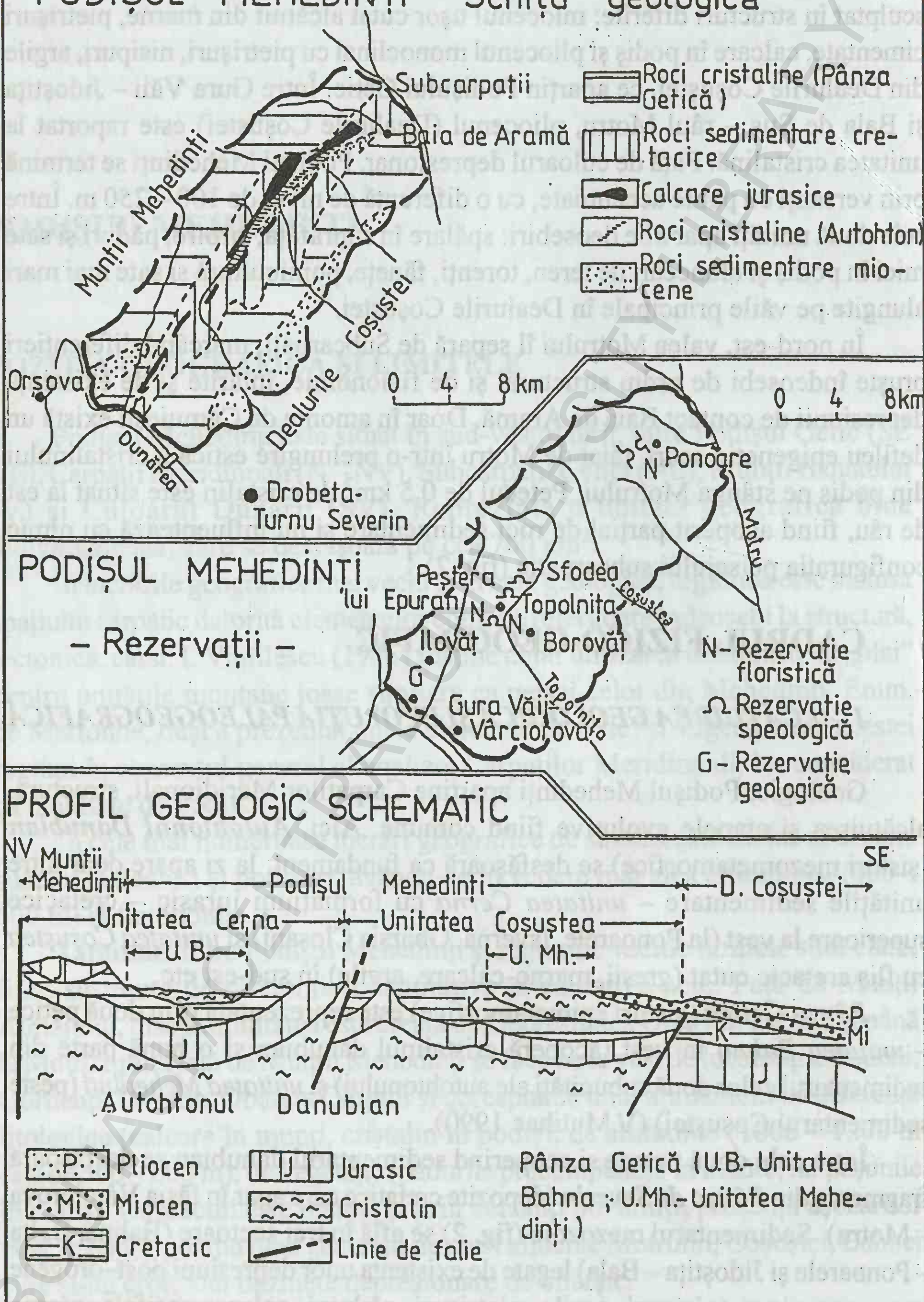

Fig. 2. Podișul Mehedinți – Schiță geologică.

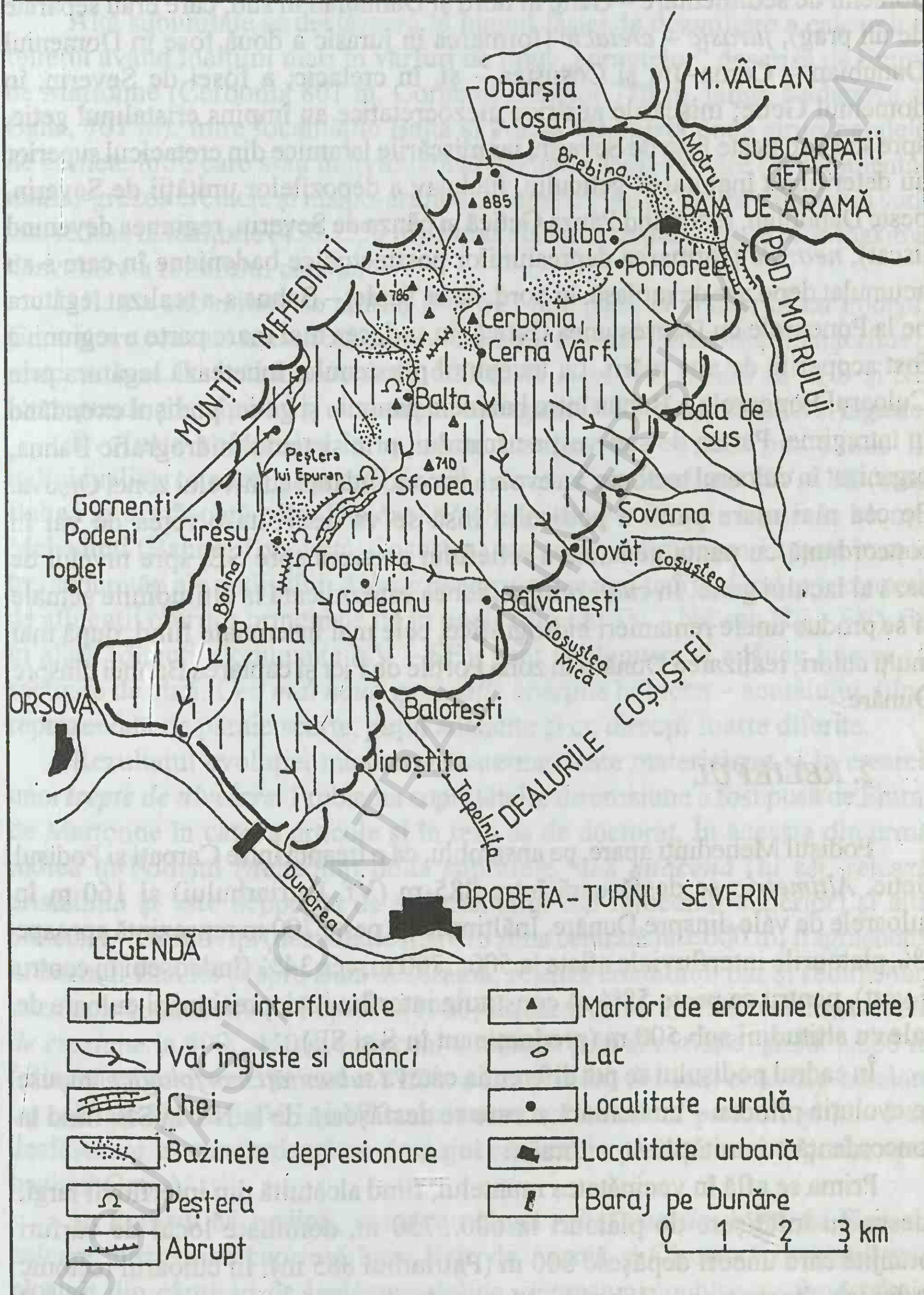

Fig. 3. Podișul Mehedinți – Schiță morfologică.

Evoluţia paleogeografică. Se pot pune în evidenţă câteva etape: *proterozoic – paleozoic* (realizarea şisturilor cristaline în cadrul celor două domenii de sedimentare – Getic în nord şi Danubian în sud, care erau separate de un prag), *jurasic – cretacic* (formarea în jurasic a două fose în Domeniul Danubian – Cerna–Jiu şi Coşuştea – şi, în cretacic, a fosei de Severin, în domeniul Getic; mişcările austrice mezocretatice au împins cristalinul getic, spre sud-est, peste fosa de Severin, iar mişcările laramice din cretacicul superior au determinat înaintarea geticului, inclusiv a depozitelor unităţii de Severin, peste Danubian, rezultând Pânza Getică şi pânza de Severin, regiunea devenind uscat); *neozoic* (formarea depresiunilor posttectonice badeniene în care s-au acumulat depozite de molasă; în nord, de la Topleţ – Bahna s-a realizat legătura pe la Ponoarele cu Depresiunea Getică; în sud, cea mai mare parte a regiunii a fost acoperită de apa mării. La începutul pliocenului încetează legătura prin Culoarul Ponoarele – Bahna între bazinele panonic şi getic, podişul exondând în întregime. Partea de sud-vest a uscatului, prin sistemul hidrografic Bahna, organizat în culoarul tectonic, va evolua în concordanţă cu nivelul zonei Orşova. Pe cea mai mare parte a podişului însă se va dezvolta o reţea de văi în concordanţă cu panta generală a reliefului care era spre SE, spre nivelul de bază al lacului getic. În *cuaternar,* regiunea este ridicată la altitudinile actuale şi se produc unele remanieri hidrografice, cele mai însemnate fiind, după mai mulţi autori, realizarea Dunării în zona Porţile de Fier şi captarea Bahnei dinspre Dunăre.

2. *RELIEFUL*

Podişul Mehedinţi apare, pe ansamblu, ca o treaptă între Carpaţi şi Podişul Getic. *Altimetric* se desfăşoară între 885 m (Vf. Patriarhului) şi 160 m în culoarele de vale dinspre Dunăre. Înălţimile de peste 700 m reprezintă aproape 8%, platourile interfluviale aflate la 500...700 m, cca 34% (îndeosebi în centru şi vest), pentru ca peste 58% să constituie interfluvii, depresiuni şi culoare de vale cu altitudini sub 500 m (predominant în S şi SE).

În cadrul podişului se pot diferenţia câteva *subunităţi morfologice* impuse de evoluţia pliocen – cuaternară şi care se desfăşoară de la NV la SE, fiind în concordanţă cu unităţile structurale.

Prima se află în vecinătatea muntelui, fiind alcătuită din interfluvii largi, adesea cu înfăţişare de platouri la 600...750 m, dominate local de vârfuri rotunjite care uneori depăşesc 800 m (Patriarhul 885 m). În culoarul tectonic badenian (tortonian) Bahna – Motru, în formaţiuni miocene, relieful înregistrează altitudini mai mici (300...400 m în SV şi 480...520 m în N şi

NE), iar eroziunea a creat mai multe bazinete depresionare (Bahna, Cireşu, Balta, Isverna, Nadanova, Obârşia Cloşani), suspendate în spatele unor chei.

Altă subunitate se desfăşoară în lungul fâşiei de dezvoltare a calcarelor, relieful având înălţimi mari în vârfuri de tipul „cornetelor" descrise de Emm. de Martonne (Cerbonia 801 m, Cornetul Babelor 770 m, lângă Nadanova şi Balta, 701 m). Între localităţile Balta şi Ponoarele există două şiruri paralele de cornete între care s-au individualizat bazinete depresionare (în sedimentar marno-grezos cretacic şi nisipo-argilos). Cornetele de pe latura exterioară sunt mai reduse în înălţime (450...550 m). Subunitatea corespunde cu aria de maximă dezvoltare a reliefului carstic.

Ultima subunitate se află la E şi SE, ţine până la contactul cu Podişul Getic şi are cea mai mare desfăşurare. Relieful se caracterizează prin interfluvii plate extinse, la înălţimi de 600...650 m în N şi NV şi 400 m în S şi SE (corespunde cristalinului şi miocenului transgresiv). Văile sunt adânci şi înguste.

Evoluţia reliefului în miocenul superior – cuaternar a dus la individualizarea a trei ***generaţii de văi***, orientate predominant NV – SE (doar Bahna se desfăşoară către Dunăre). *Prima generaţie* îşi are obârşia în Munţii Mehedinţi (Bahna, Topolniţa, Coşuştea), prezentând fizionomii aparte în cele trei subunităţi ale podişului. *A doua generaţie* este mai scurtă, fiind reprezentată de afluenţii râurilor principale fie în podiş (direcţii SV – NE sau NE – SV), fie în afară (direcţii dominante NV – SE); sunt văi înguste şi adânci, uneori cu sectoare de chei. *Cea mai nouă generaţie* aparţine holocen – actualului, fiind reprezentată de pâraie scurte, puţin adâncite şi cu direcţii foarte diferite.

Rezultatul evoluţiei miocen – cuaternare este materializat şi în crearea unor ***trepte de nivelare***. Problema suprafeţelor de eroziune a fost pusă de Emm. de Martonne în câteva articole şi în teza sa de doctorat. În aceasta din urmă indică în Podişul Mehedinţi două suprafeţe, una *miocenă* (în est, retează cristalinul şi este acoperită de sedimentarul din miocenul superior) şi alta *pliocenă* – Gornoviţa (dezvoltare mare în zona centrală la ± 600 m; fragmentată în bazinul Bahnei şi spre Baia de Aramă; retează cristalinul dar şi sedimentar mezozoic şi miocen). N. Popescu (1966) cartează în bazinul Bahnei două *nivele de eroziune* la 400...450 m (miocen; a rezultat prin abraziune) şi 300...350 m (pliocen, corespunde terasei a VIII-a a Dunării din defileu) şi ***terase*** corelate cu cele ale Dunării (VII şi VI cu orientare spre bazinul panonic şi V – I cu desfăşurare în concordanţă cu drenajul realizat în pleistocenul superior spre bazinul Getic).

În Podişul Mehedinţi, există un bogat ***relief carstic,*** legat de fâşia de calcare mezozoice cuprinsă între Baia de Aramă şi Cireşu. Exocarstul este alcătuit din câmpuri de lapiezuri, doline, depresiuni închise cu fund relativ plat şi aspect de polii (Zăton şi Ponoarele), în care unele râuri îşi pierd apele prin captări carstice; în aval de acestea sunt văi seci cu trepte antitetice (la

Topolniţa). Endocarstul este reprezentat de mai multe peşteri ce alcătuiesc sisteme importante (Topolniţa are galerii ce depăşesc prin însumare 20,5 km). La Ponoarele, prin prăbuşirea unei părţi din peşteră a rezultat şi un pod natural.

3. CLIMA

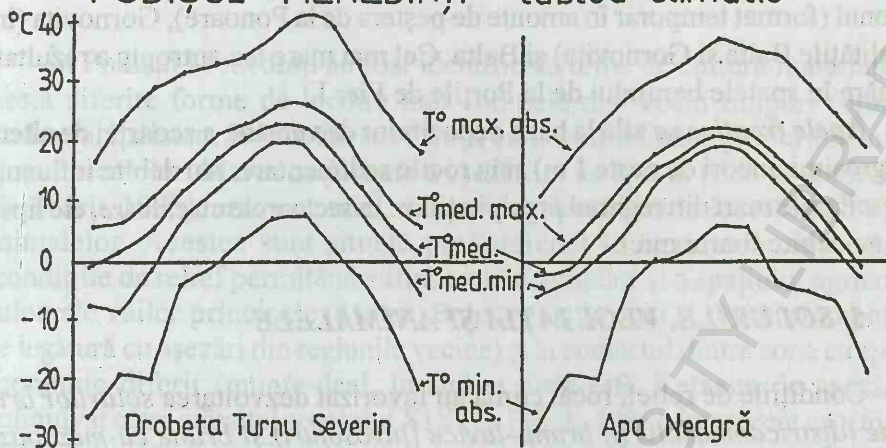
Climatul este determinat de frecvenţa mare a maselor de aer sudice, vestice şi sud-vestice (umede şi mai calde) şi de „adăpostul" pe care-l asigură Munţii Mehedinţi, pe seama căruia circulaţia vestică determină înregistrarea de efecte foehnale (încălziri rapide primăvara, un număr de zile senine mai mare, creşterea gradului de uscăciune etc.). *Regimul termic* se caracterizează prin valori medii anuale de 9,5° C, în ianuarie – 2....- 2,5° C, iar în iulie de 20° C. Se înregistrează numai 20 zile de iarnă, 110 zile cu îngheţ, 80 zile de vară şi 20 zile tropicale; iernile sunt blânde (fig.4).

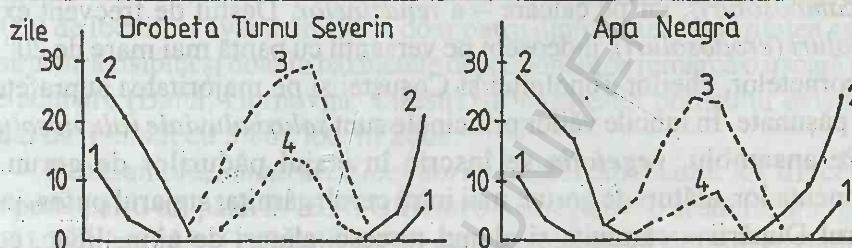
Precipitaţiile, cu o valoare anuală de 800...1000 mm sunt impuse mai ales de circulaţia sudică; prezintă două maxime anuale (la finele primăverii în mai – iunie şi toamna, în octombrie – noiembrie) şi două minime (în august – septembrie şi decembrie – februarie). Zăpada cade în cca 15 – 20 zile iar stratul de zăpadă se menţine 75 de zile. Unele diferenţieri tropoclimatice sunt dependente de expunere, prezenţa calcarelor, existenţa culoarelor de vale adânci şi înguste etc. Se pot separa topoclimatele bazinetelor depresionare ale podişului sudic, al culmilor înalte şi în bună măsură împădurite din nord-est etc.

4. APELE

Râurile care străbat podişul sunt scurte (au obârşia în Munţii Mehedinţi sau în jumătatea sud-estică a podişului), se dirijează spre Dunăre (Bahna, Vodiţa, Jidoştiţa, Topolniţa, Coşuştea) şi au cca 40 km lungime din care o mare parte în spaţiul podişului. La traversarea culmilor calcaroase, circulaţia carstică a apei a impus un drenaj specific subteran (îndeosebi pe Topolniţa, Bulba). Celelalte văi sunt scurte (sub 20 km lungime) şi au apă puţină. Regimul scurgerii este influenţat nu numai de distribuţia precipitaţiilor în timpul anului dar şi de circulaţia carstică. Primul factor determină ape mari în intervalul aprilie – iunie (40...50% din scurgere) şi noiembrie şi debite mici în august – septembrie şi ianuarie – februarie (fig. 4).

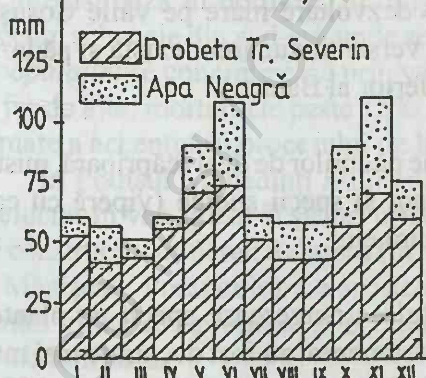
Al doilea factor face ca râurile, la traversarea barei calcaroase să piardă o parte din apă, iar uneori pe lungimi de câţiva kilometri chiar să sece (există cursuri subterane). Alimentarea râurilor este înfăptuită predominant din ploi (aportul din zăpezi este redus) şi din pânze subterane (îndeosebi izvoarele bogate de la baza versanţilor calcaroşi din Munţii Mehedinţi).

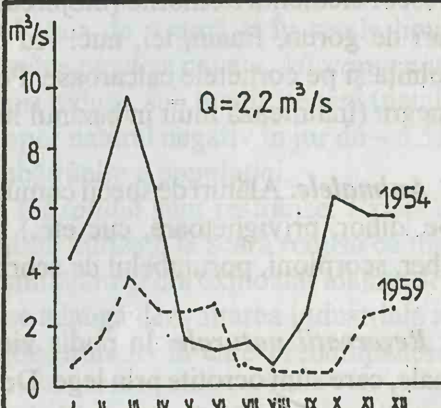

ZILE CU TEMPERATURI CARACTERISTICE

Total-zile iarnă	(1)	21,2 - 21,3
- zile cu îngheț	(2)	85,3 - 109,9
- zile de vară	(3)	106,1 - 83,3
- zile tropicale	(4)	37,1 - 19,0

Total anual:
Drobeta Turnu Severin - 674,7mm
Apa Neagră - 904,9mm

TOPOLNIȚA (HALÂNGA) - VARIAȚIA DEBITULUI

Fig. 4. Podişul Mehedinţi – tabloul climatic.

Lacurile sunt puţine şi cu dimensiuni reduse. Cele mai însemnate sunt Zătonul (format temporar în amonte de peştera de la Ponoare), Gornoviţa (între localităţile Balta şi Gornoviţa) şi Balta. Cel mai mare lac antropic a rezultat pe Dunăre în spatele barajului de la Porţile de Fier I.

Apele freatice se află la baza depozitelor de versant, a scoarţei de alterare (cu grosimi uneori de peste 1 m) şi în rocile sedimentare. Au debite influenţate de oscilaţiile mari din regimul precipitaţiilor. În sectoarele cu calcare, ele lipsesc sau au debite foarte mici.

5. SOLURILE, VEGETAŢIA ŞI ANIMALELE

Condiţiile de relief, rocă, climă au favorizat dezvoltarea *solurilor brune acide (districambosoluri), brune–luvice (luvosoluri) şi brune eu-mezobazice (eutricambosoluri)*, iar pe calcare – a *rendzinelor*. Destul de frecvent există *erodisoluri (erodosoluri)*, îndeosebi pe versanţii cu pantă mai mare de 20° din zona cornetelor, cheilor Topolniţei şi Coşuştei şi pe majoritatea suprafeţelor intens păşunate. În luncile văilor principale sunt *soluri aluviale (aluviosoluri)*.

Pe ansamblu, ***vegetaţia*** se înscrie în etajul pădurilor de gorun. În componenţa lor, alături de gorun, mai intră cerul, gârniţa, stejarul pufos, iar în Culoarul Dunării – cărpiniţa şi alunul turcesc, alături de alun, liliac, corn, dârmox etc.

Pe vârfurile mai înalte şi pe versanţii umbriţi (expunere nordică şi nord-vestică), gorunul se îmbină cu fagul. Pădurile de fag sunt la contactul cu muntele (fagul balcanic, cornul, frasinul, teiul şi un subarboret din alun, corn, lemn câinesc, liliac, păducel). Bogată este şi vegetaţia pe calcare, care conţine îndeosebi elemente termofile (mojdrean, liliac, corn, cărpiniţă, scumpie etc.), alături de gorun, frasin, tei, nuc. Au o dezvoltare mare pe văile Coşuştea, Topolniţa şi pe cornetele calcaroase. Pe versanţii dunăreni există şi păduri de pin negru (înaintează mult în bazinul inferior al Bahnei).

Animalele. Alături de specii comune pădurilor de deal (căprioară, mistreţ, vulpe, dihor, privighetoare, cuc etc.) sunt şi specii sudice (viperă cu corn, coluber, scorpioni, porumbelul de scorbură etc).

Rezervaţii naturale. În podiş vieţuiesc numeroase specii de plante şi animale, care sunt ocrotite prin lege. De asemenea, au fost declarate mai multe rezervaţii naturale (fig.3) cu specific botanic (Gura Văii – Vârciorova, 303 ha; Ponoarele, 20 ha îndeosebi pentru liliacul sălbatic), forestier (Borovăţ, 56,8 ha – pin negru), speologic (peşterile Topolniţa, Epuran, Ponoare), paleontologic (Bahna – Iloviţa, pentru calcarele recifale) etc.

POPULAŢIE, AŞEZĂRI, ECONOMIE

În Podişul Mehedinţi au fost identificate urme de cultură materială care atestă diferite forme de locuire încă din cele mai vechi timpuri (bronz, la Godeanu; hallstatt, la Bâlvăneşti, Cireşu etc), continuitatea şi sporirea lor de-a lungul secolelor. Marea majoritate a aşezărilor au apărut până în secolul XIX (G. Erdeli, 1983); erau sate mici, cu profil agricol bazat îndeosebi pe creşterea animalelor. Acestea sunt situate predominant în bazinetele depresionare (condiţiile de relief permiţând extinderea locuinţelor şi a spaţiului agricol), pe culoarele văilor principale (Motru, Bahna – unde erau şi drumuri importante de legătură cu aşezări din regiunile vecine) şi la contactul dintre zone cu specific economic diferit (munte-deal, în sud şi nord-est). Reţeaua de aşezări s-a definitivat către sfârşitul secolului XIX (G. Erdeli, 1996). În prezent este formată dintr-un număr mare de sate mici, cu sub 500 de locuitori (cca 65%). Peste 1.000 de locuitori aveau, în 1985, doar patru dintre sate. Majoritatea satelor au o structură risipită şi doar în bazinetele depresionare se remarcă o uşoară tendinţă de adunare (Balta, Gornoviţa, Cireşu). În nord-estul podişului există *oraşul Baia de Aramă*, cu 5.862 loc. în 2005.

Pe ansamblu, *numărul de locuitori* a crescut din secolul XVIII (cca 8.500) de peste patru ori până în 1957. Ulterior s-a înregistrat o scădere, ajungându-se la 31.192 în 1985 (G. Erdeli, 1996) datorită plecărilor definitive (îndeosebi a locuitorilor sub 40 de ani) în centre industriale limitrofe (Târgu Jiu, Drobeta-Turnu Severin) sau în bazinele carbonifere Motru şi Petroşani. Pierderile cele mai însemnate s-au produs în comunele Podeni, Cireşu, Balta etc. aflate în centrul şi vestul podişului. Aici posibilităţile economice sunt restrânse iar condiţiile de navetă reduse. Ca urmare, *densitatea* populaţiei are valori mici, de la sub 30 loc./km^2, în cele mai multe aşezări. Peste 40 loc./km^2 se înregistrează în nord-est, în oraşul Baia de Aramă şi în satele limitrofe, precum şi în cele din sud-est, unde se putea practica naveta. *Mişcarea naturală a populaţiei* se concretizează prin valori reduse, sub media pe ţară (natalitatea în jur de 8‰, mortalitate peste 15‰, spor natural negativ în jur de – 6,5‰) ca urmare a accentuării procesului de îmbătrânire a populaţiei.

În Podişul Mehedinţi *resursele subsolului* sunt restrânse. Există calcar prelucrat în var, gresii şi şisturi cristaline utilizate la scară redusă ca material de construcţii, minereu de cupru (în cantităţi mici era exploatat înainte de 1995 la Mărăşeşti, Ponoarele). La acestea se adaugă dezvoltarea industrială a unor centre aflate în apropiere şi o reţea de drumuri în care precumpănesc cele nemodernizate.

Economia are un caracter agricol; din fondul funciar, cca 45% reprezintă suprafaţa agricolă. Pe terenurile arabile (cca 2/5 din agricol), care diferă ca pondere de la o comună la alta, se practică culturi de porumb, grâu, secară,

cartofi; există livezi pe areale restrânse, în alcătuirea cărora intră prunul, mărul, cireşul (mai ales în satele din bazinetele depresionare şi în cele din sud-estul podişului). Cea mai mare parte din agricol îl reprezintă suprafeţele cu păşuni şi fâneţe. Ele constituie baza furajeră pentru creşterea oilor (70% din numărul de animale) şi a bovinelor.

Activitatea industrială se axa înainte de Revoluţie pe exploatările de minereu de cupru (zona Mărăşeşti – Ponoarele, în prezent închise), calcar (Baia de Aramă, Ponoarele, Nadanova, Gornoviţa, Balta, Cireşu etc.), lemn de foioase (bazinul superior al Bahnei şi al Coşuştei; prelucrarea se realiza în afara podişului, la Dorobeta-Turnu Severin) şi pe industria mică (ateliere de olărit, textile, prelucrarea lemnului etc.).

Reţeaua de drumuri care leagă între ele aşezările din podiş se racordează cu şoselele modernizate ce trec pe Motru şi prin depresiunile de contact cu Dealurile Coşuştei. Se adaugă drumurile relativ modernizate dintre Baia de Aramă – Ponoarele – Nadovana şi Cireşu – Baloteşti.

Dezvoltarea economică a regiunii se va baza, în contextul realizării unor centre rurale mari, pe valorificarea industrială a resurselor locale (lemn, calcar, produse agricole), crearea unei reţele de drumuri modernizate (îndeosebi prin bazinetele depresionare) şi a unor dotări care să permită exploatarea bogatului potenţial turistic (natural, etno – folcloric).

BIBLIOGRAFIE

Bleahu, M., et.al., 1976, *Peşteri din România,* Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.

Cucu-Popova, Ana, 1970, *Vegetaţia de pe calcarele din Podişul Mehedinţi,* S.C.G.G.G., Geografie, XIII, 1.

Drugescu, C., 1971, *Contribuţii la zoogeografie Podişul Mehedinţi,* S.C.G.G.G., Geografie XIII, 1.

Drugescu, C., Geacu, S., 2004, *Contributions to the knowledge of Submediteranean fauna in Romania,* ASUCI, seria Biologie Animală, **L.**

Erdeli, G., 1983, *Aşezările omeneşti din Podişul Mehedinţi. Aspecte de geografie istorică,* Rev. Terra, XV, 1.

Erdeli, G., 1996, *Podişul Mehedinţi,* Editura Universităţii, Bucureşti.

Ilie, I., 1970, *On the genesis of poljas in the Mehedinţi plateau*, R.R.G.G.G., Géographie, 14,2.

Martonne, Emm. De, 1904, *Sur l'évolution du relief du Plateau de Mehedinţi (Roumanie)*,C.R. Acad.Sc. Paris, **CXXXVIII.**

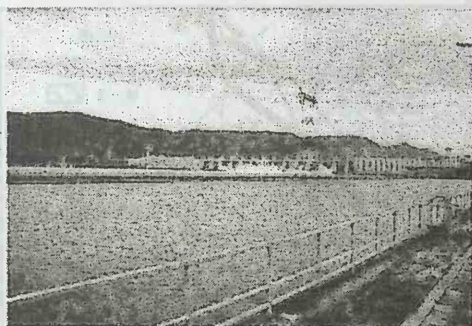
Mrazec, L., 1896, *Note sur la geologie de la partie S du haut plateau de Mehedinţi*, Bull. Soc. sc. phyis.de Bucarest.

Popescu, N., 1966, *Observaţii geomorfologice asupra depresiunii Ogradena-Bahna,* A.U.B., G.G., XV.

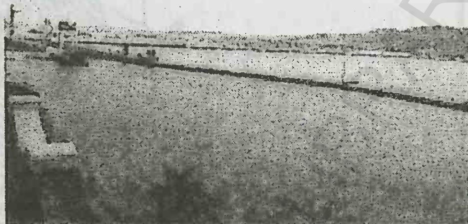
Roman, N., 1974, *Flora şi vegetaţia din sudul Podişului Mehedinţi*, Editura Academiei, Bucureşti.

Vintilescu, I., 1941, *Contribuţiuni la cunoaşterea carstului din Podişul Mehedinţi,* Cerc. Şt. geogr., Univ. Bucureşti, I, (1937).

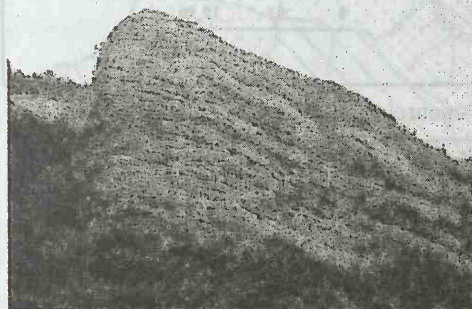
Vintilescu, I., 1946, *Podişul sau plaiul Mehedinţilor*, Rev. geogr., II, 1.

Barajul de la Porţile de Fier I

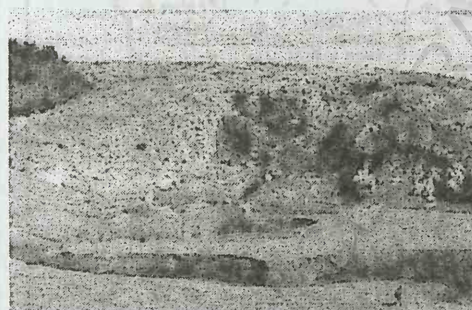
Lacul Porţile de Fier I, Ecluza

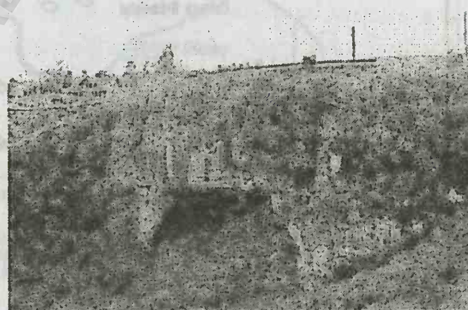
Eroziune diferenţială în versantul Podişului Mehedinţi la Gura Văii

Podişul Mehedinţi (sector sudic)

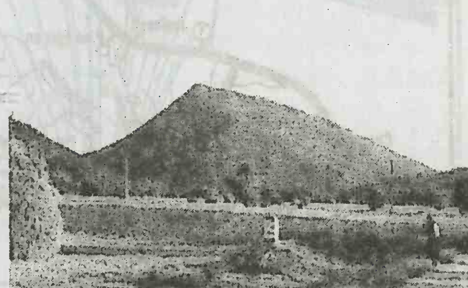
Lacul Zăton

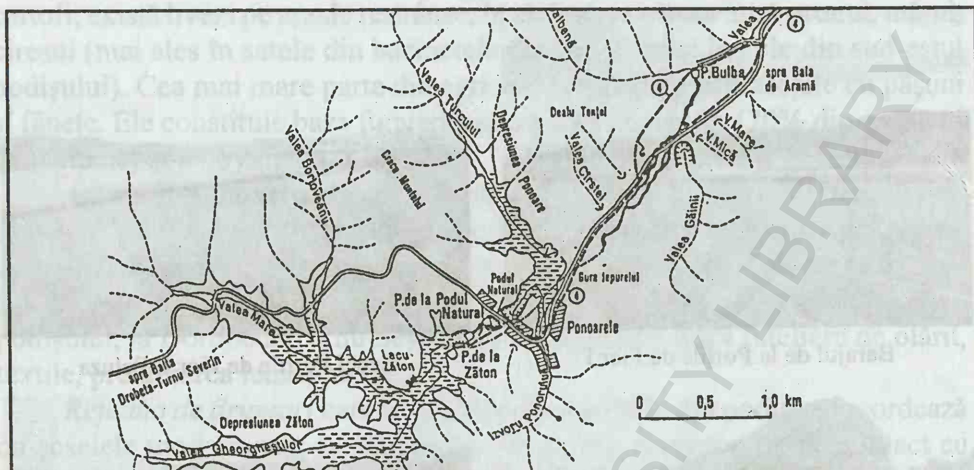
Podul Natural Ponoarele

Podişul Mehedinţi la vest de Zăton

Vârful (Cornetul) Cerbonia

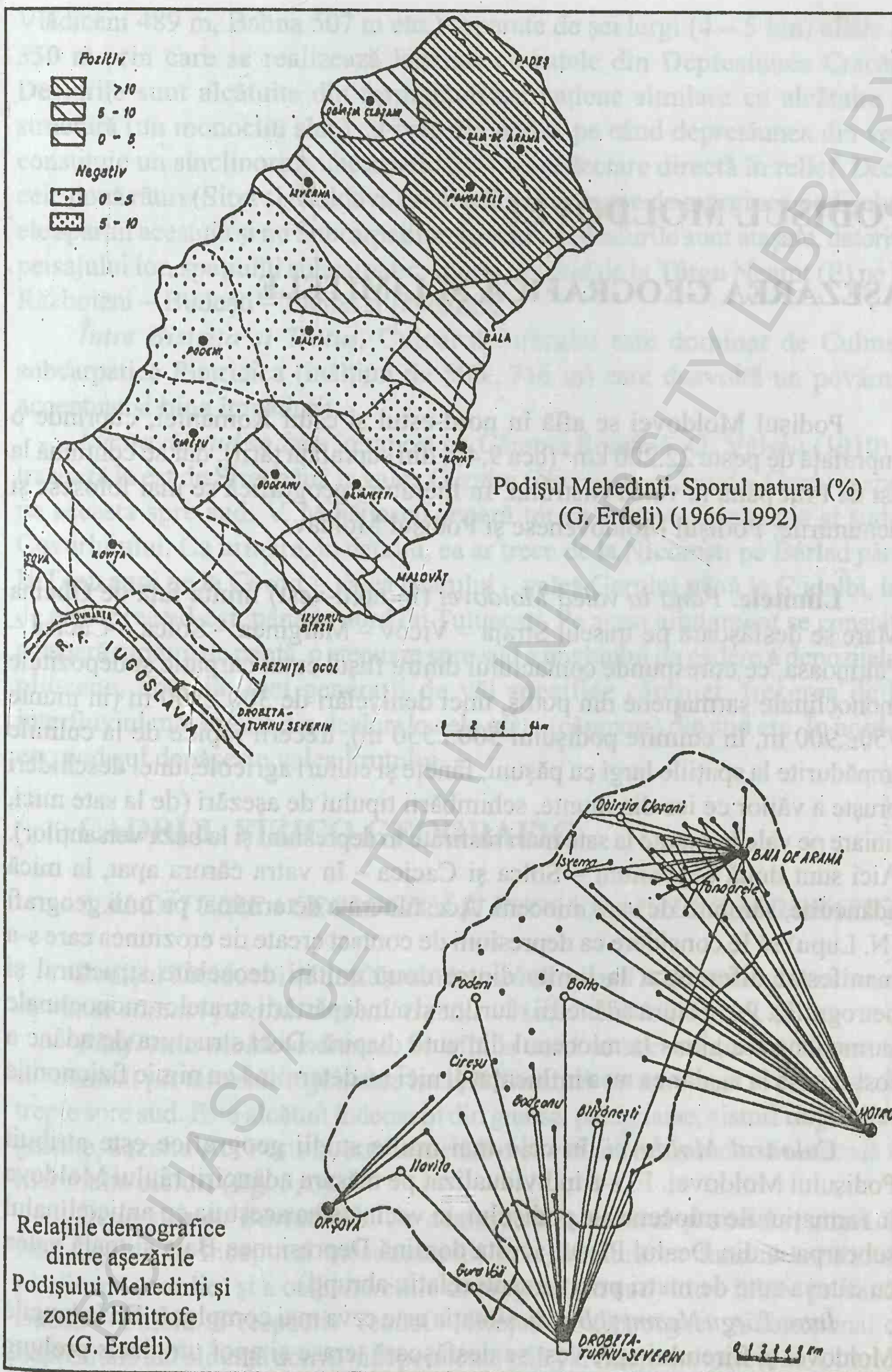

Schiţa complexului carstic de la Ponoarele (M. Bleahu şi colab.)

COMPLEXUL CARSTIC TOPOLNIŢA

1. P.Femeii
2. Gura Prosăcului
3. P.Găurinţi (Sohodol)
4. Gaura lui Ciocîrdie.
5. P-le din Dealul Prosăcu
6. Avenele din Dealul Prosăcu

Planşa I. Bazinul Văii Topolniţa între Cireşu şi Balta (Bleahu M. şi colab.)

Podişul Mehedinţi. Sporul natural (%) (G. Erdeli) (1966–1992)

Relaţiile demografice dintre aşezările Podişului Mehedinţi şi zonele limitrofe (G. Erdeli)

Planşa II

PODIŞUL MOLDOVEI

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Podişul Moldovei se află în nord-estul şi estul României, cuprinde o suprafaţă de peste 22.200 km^2 (cca 9,4% din suprafaţa ţării), dar se continuă la est de Prut până la valea Nistrului. În literatura geografică se mai folosesc şi denumirile: Podişul Moldovenesc şi Podişul Moldav.

Limitele. *Până la valea Moldovei* (în nord-vest) limita faţă de Obcina Mare se desfăşoară pe traseul Straja – Vicov – Marginea – Solca – Cacica – Păltinoasa, ce corespunde contactului dintre flişul cutat carpatic şi depozitele monoclinale sarmaţiene din podiş, unei denivelări de 300...500 m (în munte 750...900 m, în culmile podişului 500...550 m), trecerii rapide de la culmile împădurite la spaţiile largi cu păşuni, fâneţe şi culturi agricole, unei deschideri bruşte a văilor ce ies din munte, schimbării tipului de aşezări (de la sate mici, liniare pe vale în munte la sate mari răsfirate în depresiuni şi la baza versanţilor). Aici sunt două depresiuni – Solca şi Cacica – în vatra cărora apar, la mică adâncime, sâmburi de sare mioceni. Acest lucru a determinat pe unii geografi (N. Lupu) să le considere ca depresiuni de contact create de eroziunea care s-a manifestat diferenţiat la limita dintre două unităţi deosebite structural şi petrografic. Pe măsura adâncirii râurilor şi a îndepărtării stratelor monoclinale sarmaţiene s-a ajuns la miocenul din cuta diapiră. Deci structura de adânc a fost scoasă la zi, dar ea nu a influenţat şi nici nu determină cu nimic fizionomia reliefului.

Culoarul Moldovei, în cele mai multe studii geografice este atribuit Podişului Moldovei. El s-a individualizat pe măsura adâncirii râului Moldova în formaţiunile miocene ale podişului, în vecinătatea acestuia cu anticiclinalul subcarpatic din Dealul Pleşu (acesta domină Depresiunea Baia şi toată valea cu câteva sute de metri prin versanţi relativ abrupţi).

Între Târgu Neamţ şi Bacău situaţia este ceva mai complexă. De la luncile Moldovei şi Siretului spre vest se desfăşoară terase şi apoi un glacis prelung ce urcă până la un şir de dealuri cu altitudini de 500 – 580 m (Boldeşti 578 m,

Vlădiceni 489 m, Bahna 507 m etc.) separate de şei largi (4 – 5 km) aflate la 350 m prin care se realizează legături cu satele din Depresiunea Cracău. Dealurile sunt alcătuite din formaţiuni sarmaţiene similare ca alcătuire şi structură (un monoclin slab) cu cele din podiş, pe când depresiunea din vest constituie un sinclinoriu subcarpatic tipic cu reflectare directă în relief. Deci, cele două râuri (Siret şi Moldova) s-au adâncit aproape de marginea podişului, ele aparţin acestuia şi nu Subcarpaţilor. În schimb, dealurile sunt ataşate, datorită peisajului lor, spaţiului subcarpatic, limita trecând de la Târgu Neamţ (E) pe la Războieni – Budeşti – Bahna şi Izvoarele.

Între Bistriţa şi Trotuş, Culoarul Siretului este dominat de Culmea subcarpatică Pietricica (înălţimi de 500...716 m) care dezvoltă un povârniş accentuat şi bine împădurit.

Limita de sud se face în raport cu Câmpia Română. G. Vâlsan (1910) o trasează la est de Siret până la valea Gerului (Nicoreşti – Corod – Geru) şi apoi pe aceasta spre sud. V. Mihăilescu separă tot ca unitate de câmpie şi sudul Covurluiului. Ca urmare, în detaliu, ea ar trece de la Nicoreşti pe Bârlad până la Ţepu apoi pe la Corod – Valea Mărului – valea Gerului până la Cudalbi, iar de aici spre sud-est, până la nord de Tuluceşti. Pe acest aliniament se constată o uşoară ruptură de pantă, o atenuare spre sud a unghiului de cădere a depozitelor pliocene, obârşia unei generaţii de văi specifice câmpiei, trecerea de la interfluviul mai îngust din dealuri la cele plate (câmpuri) din sud etc. În nord şi est, podişul depăşeşte valea Prutului.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

1. ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ŞI EVOLUŢIA PALEOGEOGRAFICĂ

Podişul Moldovei se desfăşoară în *cadrul a două mari unităţi structurale ce vin în contact pe aliniamentul Bacău – Vaslui – Fălciu* (fig.5, 6).

Platforma moldovenească. Se află la nord de această limită. Ea are un fundament proterozoic rigid, care înclină din nord-est spre vest şi care cade în trepte spre sud. Este alcătuit îndeosebi din gnaise, paragnaise, şisturi migmatice, granite, bazalte etc. Peste acesta urmează o cuvertură sedimentară realizată în mai multe cicluri (fig. 5, 6).

Depresiunea Bârladului. Se desfăşoară în centrul şi sudul regiunii. A luat naştere la începutul mezozoicului prin fracturarea fundamentului de platformă (nordic) şi a celui hercinic dobrogean (în sud) între faliile profunde Bacău – Fălciu şi respectiv Tecuci – Braţul Sf. Gheorghe. A funcţionat ca depresiune subsidentă activă independentă până la finele cretacicului. Ulterior, evoluţia a fost comună cu cea a regiunii din nord.

Geologii separă *trei cicluri de sedimentare* – proterozoic superior – silurian cu gresii, conglomerate, calcare; mezocretacic cu carbonatite şi miocen mediu – pliocen superior cu caracter detritic, separate de intervale de exondare ca reflex al manifestărilor orogenice din bazinele limitrofe (mişcările hercinice, kimmerice, alpine).

Paleogeografic, *uscatul s-a realizat* treptat de la nord la sud (la finele volhinianului până la Buhuşi – Negreşti, la începutul dacianului la linia Adjud – Bârlad, în pleistocenul mediu la contactul cu câmpia etc.).

Mişcările neotectonice au produs ridicarea cu intensitate mică, dar diferit spaţială. Efectul cel mai mare a fost în nord-vest, la contactul cu muntele, iar cel mai redus în est şi sud. În Podişul Bârladului, jocul deosebit al blocurilor din fundament s-a reflectat la suprafaţă în bombări care au influenţat şi desfăşurarea radială a reţelei hidrografice sau în lăsări uşoare (mai ales în lungul unor fracturi profunde ale fundamentului – ex. falia Siretului) ce-au devenit direcţii pentru râuri – axa hidrografică Siret.

2. *RELIEFUL*

Este rezultatul unei evoluţii începută în nord la finele sarmaţianului, şi continuată treptat la sfârşitul pliocenului şi până în cuaternar, în centru şi sud.

2.1. Caracteristici morfografice şi morfometrice. Podişul Moldovei are o altitudine medie de cca 250 m, iar extremele se situează la 688 m (Dl.Ciungi) şi 10 m (Lunca Prutului). Înălţimile cele mai mari sunt concentrate în nord-vest şi centru unde, în mai multe vârfuri, ele depăşesc 400 m. De aici planul general înclină spre Prut şi către sud.

Hipsometric, peste 25% sunt înălţimi mai mari de 300 m (0,5% peste 500 m), apoi peste 63% sunt culoare de vale şi dealuri dezvoltate între 100 şi 300 m. Circa 11% aparţin culoarelor Siretului şi Prutului, la altitudini mici (sub 100 m) care constituie nivele de bază regională ce impun un ritm accelerat proceselor de albie din întregul podiş. Albiile lor se află la altitudini diferite (pe Siret coboară de la 300 m, la intrarea în ţară, la 185 m la Roman şi 26 m la intrarea în câmpie; pe Prut, 130 m în nord, cca 30 m în zona Iaşi şi 10...16 m în sud), de unde rezultă un potenţial denudativ mult mai activ la afluenţii Prutului. Ca urmare, *fragmentarea majoră* este sub 1 km/km^2, iar cea generală în jur de 1,5 km/km^2 (mai mare pe versanţii cuestici şi în sectoarele de convergenţă hidrografică). *Energia de relief* variază de la o unitate la alta (în Podişul Sucevei în jur de 150 m, în Podişul Bârladului de 150...200 m, în Câmpia Moldovei 50...75 m, în Podişul Covurului sub 50 m). În peste 70% din suprafaţa podişului, *declivitatea* este sub 15° (sub 5° pe suprafeţele structurale, poduri de terasă,

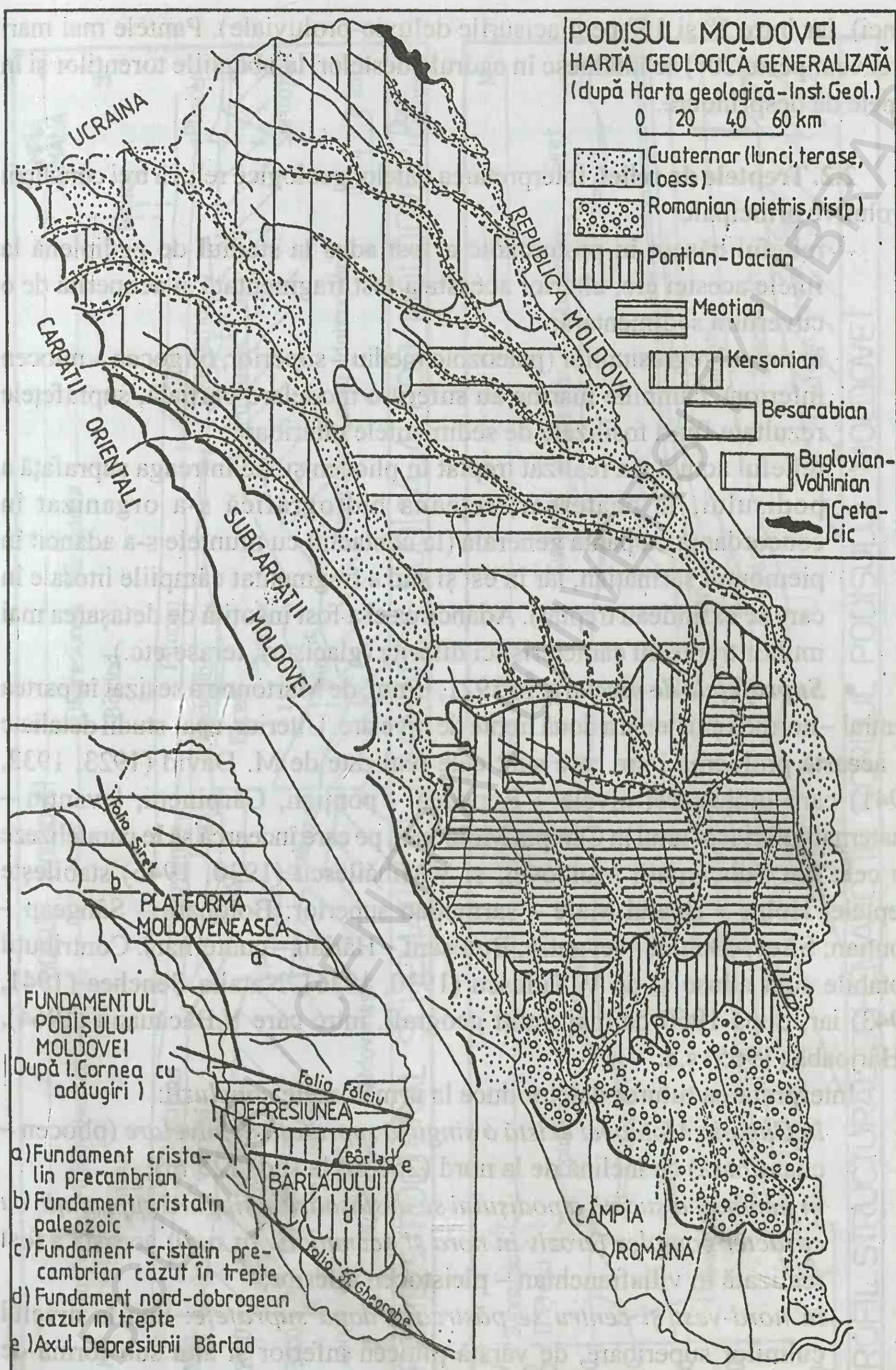

Figura 5. Podișul Moldovei.

lunci), iar între 5° și 15° pe glacisurile deluvio-proluviale). Pantele mai mari (frecvent peste 20°) se întâlnesc în cadrul cuestelor, la obârșiile torenților și în râpele de desprindere.

2.2. Treptele de relief. Interpretarea datelor geologice relevă trei concluzii evolutive principale:

- relieful născut în proterozoic a fost adus la stadiul de pediplenă la finele acestei ere; ulterior aceasta a fost fragmentată și acoperită de o cuvertură sedimentară;
- în timpul regresiunilor (paleozoic mediu – superior, oligocen – miocen inferior), câmpiile marine au suferit o modelare parțială, suprafețele rezultate fiind fosilizate de sedimentele ulterioare;
- relieful actual s-a realizat treptat în pliocen și, pe întreaga suprafață a podișului, în cuaternar; rețeaua hidrografică s-a organizat în concordanță cu panta generală (la contactul cu muntele s-a adâncit în piemontul sarmațian, iar în est și sud a fragmentat câmpiile litorale în care se extindeau treptat). Adâncirea ei a fost însoțită de detașarea mai multor trepte cu caracteristici diferite (glacisuri, terase etc.).

• ***Suprafețele de nivelare.*** În 1921, Emm. de Martonne a sesizat în partea central – nordică existența a două trepte de nivelare. Ulterior, apar studii detaliate în această problemă între care sunt cele realizate de M. David (1923, 1932, 1941) care indică trei nivele – Repedea – ponțian, Cărpineni, levantin – cuaternar inferior și unul în Câmpia Moldovei, pe care încearcă să le paralelizeze cu cele din Subcarpații Moldovei; și V.Mihăilescu (1930, 1946) stabilește treptele: Holm – Dealul Mare – sarmațian superior; Bolohani – Sângeap – ponțian; Siret – Bahlui – levantin; Botoșani – Hârlău – cuaternar). Contribuții notabile sunt aduse și de V. Tufescu (1930, 1936), Natalia Șenchea (1941, 1943) iar, după 1960 de mai mulți geografi, între care V.Băcăuanu (1964), I.Hârjoabă (1965) ș.a.

Interpretarea tuturor datelor duce la următoarele *concluzii*:

- *în Câmpia Moldovei există o singură suprafață de nivelare* (pliocen – cuaternară) ce înclină de la nord (250 m) la sud (125 m);
- *în jumătatea sudică a podișului se desfășoară o singură suprafață, cu caracter complex (eroziv în nord și acumulativ în sud);* aceasta a fost realizată în villafranchian – pleistocen inferior;
- *în nord-vest și centru se păstrează două suprafețe*: una la nivelul culmilor superioare, de vârstă pliocen inferior și alta sub formă de umeri și nivele în culoarele de vale și pe marginea depresiunilor sculptate în pliocen superior și cuaternar inferior.

Fig. 6. Profile structural schematice în Podişul Moldovei.

- *modelarea din intervalul sarmațian superior – ponțian s-a realizat asupra câmpiei joase aflate în imediata apropiere a unui nivel de bază general.* Ca urmare, râurile s-au adâncit puțin, iar condițiile climatice au favorizat retragerea versanților și realizarea unei nivelări aproape generalizate, suprafața rezultată tăind deopotrivă sarmațianul și meoțianul;
- *retragerea treptată a nivelului de bază mult în sud, paralel cu ridicarea generală a regiunii, a dus la intrarea într-o etapă nouă de modelare la finele pliocenului.* Râurile au fragmentat suprafața veche din nord (chiar au eliminat-o în Câmpia Moldovei, ca urmare a rocilor ușor de dislocat) și s-au adâncit în câmpia litorală de la sud și centru. Eroziunea este activă și în villafranchian, când în sud se acumulează întinse conuri torențiale de nisip și pietriș și scade către pleistocenul mediu. Din vechea suprafață au rămas martori în sectoarele alcătuite din roci mai dure (Podișul Sucevei, Podișul Central Moldovenesc). În Câmpia Moldovei, unde precumpănesc rocile friabile, ea a fost înlocuită de o suprafață nouă (glaciso-plenă susținută de V. Băcăuanu și I. Donisă), căreia în regiunile vecine îi corespund nivelele de eroziune din culoarele văilor. În sud, nivelele de eroziune se racordează cu acumulările din Câmpia Covurlui.

• ***Terasele***. În 1889, Gr.Cobălcescu, în zona Iași, realizează prima descriere a unei terase pe teritoriul României. De atunci, dar mai ales după 1950, numărul de lucrări în această problemă a crescut foarte mult. Se impun prin rezultate materialele aparținând lui V.Băcăuanu (1960), V. Băcăuanu și colab. (1980). Din analiza acestora reies următoarele:
- în lungul râurilor mari există 6 – 8 terase (la Siret și Prut se adaugă un nivel superior în rocă); la râurile mici, autohtone, numărul variază de la 3 la 5;
- un paralelism clar între desfășurarea petecelor de terasă și luncile actuale cu racordări largi la confluențe;
- dacă terasele superioare sunt puternic fragmentate și uneori acoperite cu deluvii groase, cele inferioare au desfășurare largă, constituind principalele suprafețe pentru așezări și culturi;
- depozitele la râurile autohtone sunt nisipo-argiloase, pe când la cele cu obârșie în Carpați sunt grosiere. Peste aluviuni sunt deluvii, proluvii groase;
- terasele de 20-25 m, 50-60 m, 90-125 m, cu dezvoltare clară și cu suficiente elemente pentru datare (wurm II, pleistocen mediu și

pleistocen inferior), reprezintă repere în stabilirea sistemului morfocronologic cuaternar al podişului (Gr. Posea şi colab. 1974).

• *Luncile* ocupă o mare parte din culoarele de vale, având lăţimi de la câteva sute de metri până la peste 10 km (Siret, Prut) şi o pantă longitudinală de la 0,4 la 1 m/km; au depozite cu grosimi de până la 10 m pe văile principale şi 2...3 m pe cele mici. În luncă, se disting grinduri longitudinale, numeroase cursuri părăsite, meandre vechi, lacuri, sectoare cu exces de umiditate şi vegetaţie adecvată, glacisuri, 1...3 trepte, cursuri paralele ale afluenţilor, albii secundare numite pruteţe, sireţele. În luncile multor râuri mici s-au amenajat în ultimele secole iazuri, dar procesele de versant au favorizat colmatarea lor. După 1980 s-au realizat lacuri de baraj pe Siret, Prut, bazinul Bârladului pentru folosirea apei în piscicultură, industrie şi ca sursă energetică.

2.3. Relieful structural. *Structura monoclinală* are rol esenţial în dezvoltarea unor trăsături specifice. De aici şi unele denumiri acordate: „podiş erozivo-structural", „podiş structural". Relieful structural s-a individualizat pe un ansamblu monoclinal cu cădere spre E, SE, dar în condiţiile existenţei unor orizonturi de rocă ce opun rezistenţă la atacul agenţilor externi, şi care au grosime mai mare (calcarele oolitice, tufurile andezitice, conglomeratele). Ies în evidenţă: *platouri structurale* (în Podişul Sucevei, Podişul Central Moldovenesc) mărginite de *abrupturi cuestice* pe care se produc degradări intense (îndeosebi alunecări, curgeri noroioase, şiroire), cel mai mare fiind Coasta Iaşilor, în lungime de cca 100 km, energie de relief de peste 200 m şi cu desfăşurare în două nivele, rezultate din dezvoltarea văilor subsecvente; se adaugă văi consecvente şi obsecvente (fig. 7).

2.4. Modelarea actuală. Prezenţa rocilor friabile, lipsa vegetaţiei forestiere, climatul continental cu nuanţe de excesivitate favorizează desfăşurarea unei game largi de procese care provoacă degradări intense. Între acestea, *spălarea în suprafaţă* are rol esenţial pe marea majoritatea a pantelor ce depăşesc 5° (V. Băcăuanu indică valori medii de 0,5...1 t/ha/an în nord, vest şi centru şi 5...5,5 t/ha/an în sud, dar care cresc mult în raport de pante şi culturi); *şiroirea şi torenţialitatea* (I. Ioniţă, 2000) acţionează pe suprafeţe cu înclinări de peste 10° alcătuite din nisipuri, argile, etc.; la baza versanţilor creează trene proluvio – coluviale. Deplasările de teren (alunecări cu dimensiuni şi forme variate, curgeri noroioase, surpări etc.) cunosc o desfăşurare deosebită mai ales pe frunţile de cuestă şi în bazinele torenţiale. Se adaugă tasări şi sufoziuni în est şi sud în depozitele loessoide.

2.5. Formarea reţelei hidrografice. Există două sectoare unde în literatură se confruntă două categorii de idei asupra realizării structurii hidrografice şi anume la contactul Podişului Sucevei cu Câmpia Moldovei şi în bazinul Bârladului. În primul sector, problema principală a fost modul de realizare a văii Siretului până la Roman. Unii autori (Gh. Murgoci emitea ideea, iar M. David, Gh. Năstase, V. Tufescu au dezvoltat-o cu argumentări) susţin că Siretul s-a realizat în urma unei suite de captări efectuate de un râu sudic asupra unor cursuri ce se desfăşurau din munţi spre est (fig.7). Argumentele principale sunt: existenţa unor şei largi pe interfluviul de pe stânga Siretului în dreptul Siretului superior, Sucevei, Moldovei (Lozna, Bucecea, Ruginoasa); prezenţa unor pietrişuri în alternanţă cu nisipuri, cu elemente carpatice atât în şei, cât şi în componenţa părţii superioare a dealurilor de la est şi vest de Siret. Alţi autori susţin că Siretul s-a format treptat prin înaintarea spre sud, pe măsura retragerii liniei de ţărm începând cu sarmaţianul superior. Ca urmare, şeile sunt de eroziune diferenţială la obârşia unor pâraie cu desfăşurare opusă, pietrişurile şi nisipurile din şei au provenit din alterarea gresiilor şi conglomeratelor sarmaţiene acumulate în bazinul marin sarmaţian şi nu în condiţii de albie; altimetric, baza şeilor aflate pe dealurile de pe stânga Siretului, este inferioară peticelor de terase superioare de dreapta Siretului ce se dezvoltă nord – sud. Aici sunt şi dealuri ce au înălţimea mai mare decât şeile şi care au o direcţie perpendiculară pe traseele râurilor presupuse că ar fi curs de la vest la est. Toate acestea infirmă posibilitatea realizării unui drenaj spre est. Se adaugă şi lărgimea foarte mare a Culoarului Siretului, greu de realizat printr-o suită de captări.

Originea şeilor (după M.Ielenicz, 1996) poate fi legată de existenţa pe stânga Siretului a unor bazine hidrografice cu desfăşurare spre est, nord-est, şi care au fost distruse treptat de către afluenţii din bazinul Jijiei care au înaintat rapid (nivelul de bază era coborât, iar formaţiunile marno-argiloase, grezoase, uşor de dislocat). De altfel, V. Băcăuanu (1968) şi anterior V. Tufescu şi V. Mihăilescu indică numeroase captări recente tocmai în această zonă. Atacul actual al afluenţilor Prutului este foarte activ în şeile Lozna, Dersca şi Bucecea unde cumpăna de ape a fost împinsă spre vest, ajungând la nivelul terasei joase a Siretului. Se vorbeşte chiar, în sens geomorfologic, de captarea iminentă a Siretului de către afluenţii Jijiei şi Sitnei.

Cât priveşte bazinul Bârladului, problema care s-a ridicat a fost aceea a explicării configuraţiei curioase a traseului său (în formă de semn de întrebare). Dacă D. Paraschiv (1964) îl leagă de un reflex la suprafaţă al jocului blocurilor din fundament cu accent pe subsidenţa de la Tecuci, I. Hârjoabă (1968) îl pune pe seama unui culoar născut la îmbinarea conurilor aluviale create în pliocenul superior – villafranchian de către Siret (în vest) şi Prut (în est). Cele două argumentări se corelează.

PODIŞUL MOLDOVEI
HARTA GEOMORFOLOGICĂ
(după V. Băcăuanu)
0 10 20 km

UCRAINA
REPUBLICA MOLDOVA
CARPAŢII ORIENTALI
SUBCARPAŢII MOLDOVEI
SUBCARPAŢII DE CURBURĂ
CAMPIA ROMANĂ

Dărăbani, Săveni, Siret, Rădăuţi, Dorohoi, Solca, Botoşani, Suceava, Fălticeni, Hârlău, Paşcani, Târgu Frumos, Iaşi, Roman, Negreşti, Huşi, Vaslui, Bacău, Bârlad, Adjud, Bereşti

Volovăţ, Başeu, Jijia, Miletin, Bahlui, Prut, Suceava, Moldova, Bistriţa, Trotuş, Siret, Bârlad, Dunărea

LEGENDĂ
Lunci şi terase
Platouri structurale
Frunţi de cuestă cu degradări intense
Văi subsecvente
Văi consecvente
Văi obsecvente
Depresiuni
Şei extinse
Alunecări

A.
Siret, Lozna, Bucecea, Suceava, Moldova, Ruginoasa

B.
Prut, Suceava, Moldova, Siret

FORMAREA REŢELEI HIDROGRAFICE PRIN CAPTĂRI
Captări: A - efectuate de Siret
B - efectuate de reţeaua afluentă Prutului
Şa
Reţea decapitată
Direcţie de înaintare

Fig. 7.

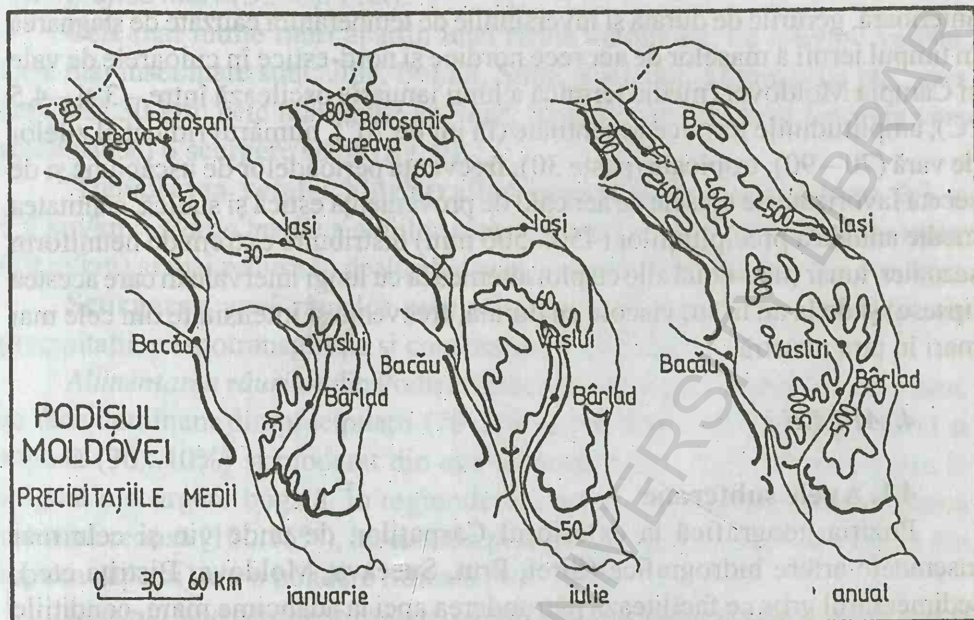
3. CLIMA

Podişul Moldovei se încadrează în *climatul temperat al dealurilor cu altitudine medie*. Distribuţia şi regimul de manifestare ale tuturor elementelor climatice ce îl caracterizează sunt determinate de mai mulţi factori:

- *larga deschidere a regiunii spre nord, est şi sud* ce facilitează o circulaţie activă a maselor de aer din aceste direcţii (din est mase continentale, iarna reci şi uscate ce dau temperaturi joase, viscole, geruri şi vara calde şi uscate ce imprimă nuanţa continentală; din sud, mase de aer cald, umede sau uscate care accentuează fenomenele de secetă sau provoacă în sud desprimăvăriri sau precipitaţii la începutul iernii; din nord, mase baltice, polare reci şi umede);
- *desfăşurarea Carpaţilor Orientali* care se constituie într-o barieră în calea maselor de aer vestice, oceanice, care totuşi coboară de pe aceştia mai uscate, uneori creând efecte foehnale;
- *amplitudinea reliefului podişului de cca 600 m şi structura orohidrografică* (culoare de vale largi încadrate de interfluvii de podiş) care impun *diferenţieri topoclimatice evidente (al platourilor şi culmilor situate la peste 400 m, al culoarelor de vale şi dealurilor joase)*;
- *desfăşurarea podişului pe mai mult de două grade de latitudine* se reflectă în variaţia cantităţii de radiaţie globală (112,5 kcal/cm^2/an în nord şi 122 kcal/cm^2/an în sud), urmare a unei durate diferite a strălucirii Soarelui.

Se pot diferenţia două trepte cu caracteristici climatice distincte (fig.8):

- ***Podişurile şi dealurile cu înălţimi mai mari de 350 m.*** Acestora le sunt caracteristice: temperaturi medii anuale de 8...9°C, în ianuarie de – 2°...-4°C, în iulie de 18...20°C; peste 120 de zile cu îngheţ şi peste 40 de zile de iarnă; precipitaţiile depăşesc anual 600 mm, cad preponderent în intervalul aprilie – septembrie (peste 70%), multe fiind generate de prezenţa maselor de aer baltice; variaţii de la an la an şi de la lună la lună în cantităţi căzute (sunt ani când valoarea totală reprezintă 50 – 70% din cea multianuală şi ani ploioşi când această valoare este cu mult depăşită; în lunile de vară, aversele din câteva zile includ peste 50% din cantitatea medie a acestora); în sezonul rece, se înregistrează cca 40 de zile cu ninsoare, iar stratul de zăpadă persistă cca 75 de zile; se produc brume în peste 20 de zile (inclusiv în mai şi septembrie), oraje, grindină, secete.
- ***Dealurile şi culoarele de vale, cu altitudini mai mici de 350 m,*** au drept caracteristică de bază nuanţa continentală accentuată.

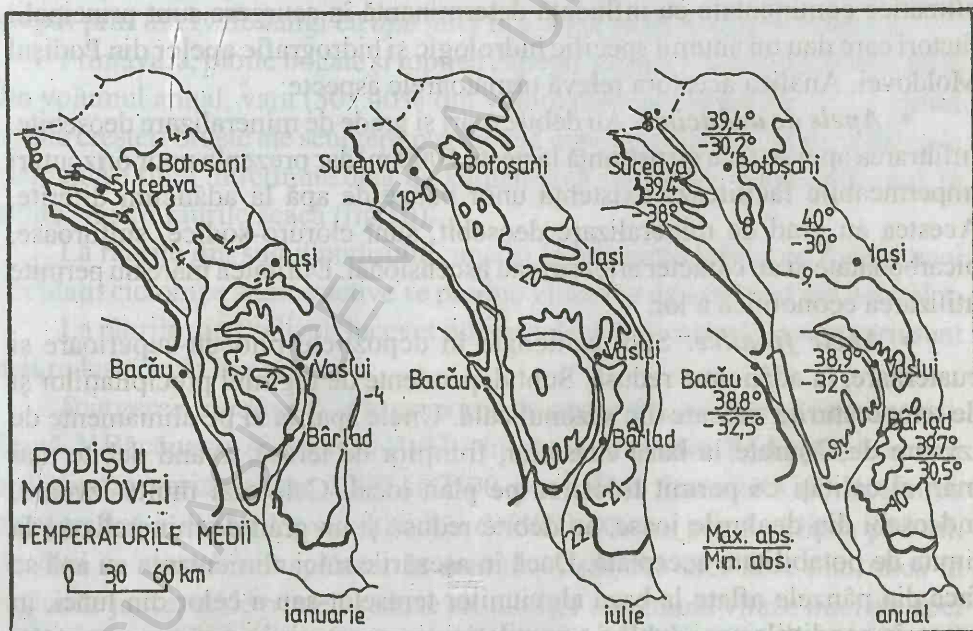

Fig. 8. Podișul Moldovei (precipitații medii).
Podișul Moldovei (temperaturile medii).

Aceasta este susţinută de valorile medii ale temperaturii anuale (9...10°) şi din lunile calde (20...21°), care sunt cu 1...2° C mai ridicate decât în situaţia anterioară, gerurile de durată şi inversiunile de temperatură cauzate de stagnarea în timpul iernii a maselor de aer rece nordice şi nord-estice în culoarele de vale şi Câmpia Moldovei (media termică a lunii ianuarie oscilează între – 3 şi – 4,5 °C), amplitudinile termice accentuate (în jur de 70°), numărul ridicat al zilelor de vară (70 – 90), tropicale (peste 30), frecvenţa perioadelor de uscăciune şi de secetă favorizate de masele de aer cald de provenienţă estică şi sudică, cantitatea medie anuală a precipitaţiilor (450...500 mm) distribuite extrem de neuniform sezonier, lunar (una-două zile cu ploi alternează cu lungi intervale în care acestea lipsesc) şi de la an la an, viscole cu durată, frecvenţă şi intensitate din cele mai mari în ţara noastră.

4. APELE

4.1. Apele subterane

Poziţia geografică la exteriorul Carpaţilor, de unde vin şi cele mai însemnate artere hidrografice (Siret, Prut, Suceava, Moldova, Bistriţa etc.), sedimentarul gros ce facilitează pătrunderea apei la adâncime mare, condiţiile climatice continentale cu influenţă determinantă în scurgere sunt principalii factori care dau un anumit specific hidrologic şi hidrografic apelor din Podişul Moldovei. Analiza acestora relevă următoarele aspecte:

• *Apele de adâncime*. Au debite mari şi grade de mineralizare deosebite. Infiltrarea apei se face cu uşurinţă la peste 1000 m, dar prezenţa unor orizonturi impermeabile facilitează existenţa unor pânze de apă la adâncimi diferite. Acestea au grad de mineralizare deosebit, sunt cloruro-sodice, sulfuroase, bicarbonatate şi au caracter artezian sau ascensional. Duritatea mare nu permite utilizarea economică a lor.

• *Apele freatice.* Sunt cantonate în depozitele pliocen-superioare şi cuaternare, la adâncime redusă. Sunt dependente de regimul precipitaţiilor şi de temperaturile ridicate din sezonul cald. Unele apar la zi pe aliniamente de izvoare desfăşurate la baza cuestelor, frunţilor de terasă, având debite mai mari şi calităţi ce permit folosirea pe plan local. Cele mai multe izvoare, îndeosebi din dealurile joase, au debite reduse şi un grad de mineralizare la limita de potabilitate acceptată. Dacă în aşezările mici alimentarea cu apă se face din pânzele aflate la baza aluviunilor teraselor sau a celor din lunci, în oraşe, în condiţiile unei dublări a populaţiei şi a construirii a numeroase unităţi industriale, problema apei se pune cu stringenţă. În prezent, aici necesarul este acoperit parţial de transportul prin conducte din alte regiuni (la Iaşi este racordată o conductă de la Timişeşti din Valea Moldovei) sau din lacurile de acumulare amenajate în acest scop (pe Prut, Racova, Bistriţa etc.).

4.2. Hidrografia. Podişul Moldovei se desfăşoară în cadrul a *două bazine hidrografice mari* (Siret şi Prut).

Cele mai multe râuri aparţin unei reţele autohtone, cu *lungimi* variate. Cele mai însemnate sunt: Jijia, Bahlui, Sitna, Bârladul, Şomuzurile etc., care depăşesc 30 km; cele mai multe au, însă, lungimi sub 30 km şi frecvent vara seacă sau au o scurgere slabă (fig. 9).

Densitatea reţelei hidrografice permanente variază între 0,3 şi 0,6 km/km^2. *Panta medie* a albiilor este ceva mai ridicată în podişurile înalte (20 m/km) şi mai redusă în dealurile joase şi spre cursul inferior (2...5 m/km).

Scurgerea apei râurilor este puternic influenţată de cantităţile de precipitaţii, evapotranspiraţie şi constituţia litologică.

Alimentarea râurilor din Podişul Sucevei şi Podişul Central Moldovenesc se face dominant din precipitaţii (70...85%) sub formă de ploi (60...70%) şi zăpadă (30...40%) şi moderat din ape subterane (15...30%), situaţie care le asigură o scurgere bogată. În regiunile din est şi sud, alimentarea subterană este mai redusă (10...15%), iar cea din precipitaţii (mai ales apa provenită din topirea zăpezii) are o pondere ridicată (40...50%).

Regimul scurgerilor se caracterizează prin *ape mari* primăvara şi la *viituri* şi apoi prin intervale lungi cu *ape mici* în a doua parte a verii şi toamna.

Primăvara, ploile bogate şi topirea zăpezii asigură o scurgere de 40...50% din volumul anual, vara (30...40% din volumul anual) se produc 5 – 7 viituri ce dau creşteri bruşte ale scurgerii provocând inundaţii, toamna şi iarna debitele mai reduse fiind întreţinute doar de alimentarea subterană, condiţii în care, în multe situaţii râurile seacă (fig.10).

La râurile din sudul podişului, uneori la începutul iernii, pe fondul unei circulaţii ciclonice sudice active se produc viituri ce dau creşteri ale debitelor.

La râurile din Podişul Sucevei diferenţele dintre extremele scurgerii sunt mai reduse decât în est şi sud.

Scurgerea solidă se face în proporţie de peste 95% sub formă de suspensii. După V.Băcăuanu şi colab. (1980), în peste 80% din Podişul Moldovei turbiditatea variază între 1000 şi 2500 g/m^3 fiind favorizată de alcătuirea petrografică a dealurilor cu altitudini de 300...500 m, pantă şi lipsa pădurii, condiţii ce stimulează spălarea în suprafaţă, şiroirea etc. Este mai mică în regiunile joase, unde pantele reduse ale albiilor determină viteze mici ale apei şi stimulează depunerea.

4.3. Lacurile. În Podişul Moldovei există numeroase lacuri, majoritatea de provenienţă antropică. Lacurile a căror cuvetă a rezultat prin procese naturale (tasări, alunecări, părăsirea şi rectificarea albiilor) au adâncimi mici şi sunt

Fig. 9.

frecvent invadate de vegetaţie hidrofilă (îndeosebi în Câmpia Moldovei, luncile Prutului, Jijiei etc.). Între lacurile antropice se impun, prin număr şi suprafaţă, *heleşteele* (îndeosebi în Câmpia Moldovei) a căror apă este folosită pentru irigaţii, pisicultură, alimentare cu apă etc. Între acestea sunt: Dracşani pe Sitna, Podu Iloaiei pe Bahlueţ, Ciric pe Nicolina şi mai multe pe Başeu. Se adaugă *iazurile* (în Podişul Sucevei), *lacurile de baraj* a căror apă este folosită în scopuri variate (alimentarea oraşelor, hidroenergie etc.) de pe Prut (Stânca-Costeşti), Siret (Bucecea, Galbeni, Răcăciuni, Bereşti, Călimăneşti), Bistriţa (Bacău I şi II), Racova la Puşcaş, Ciric lângă Iaşi etc. (fig.10).

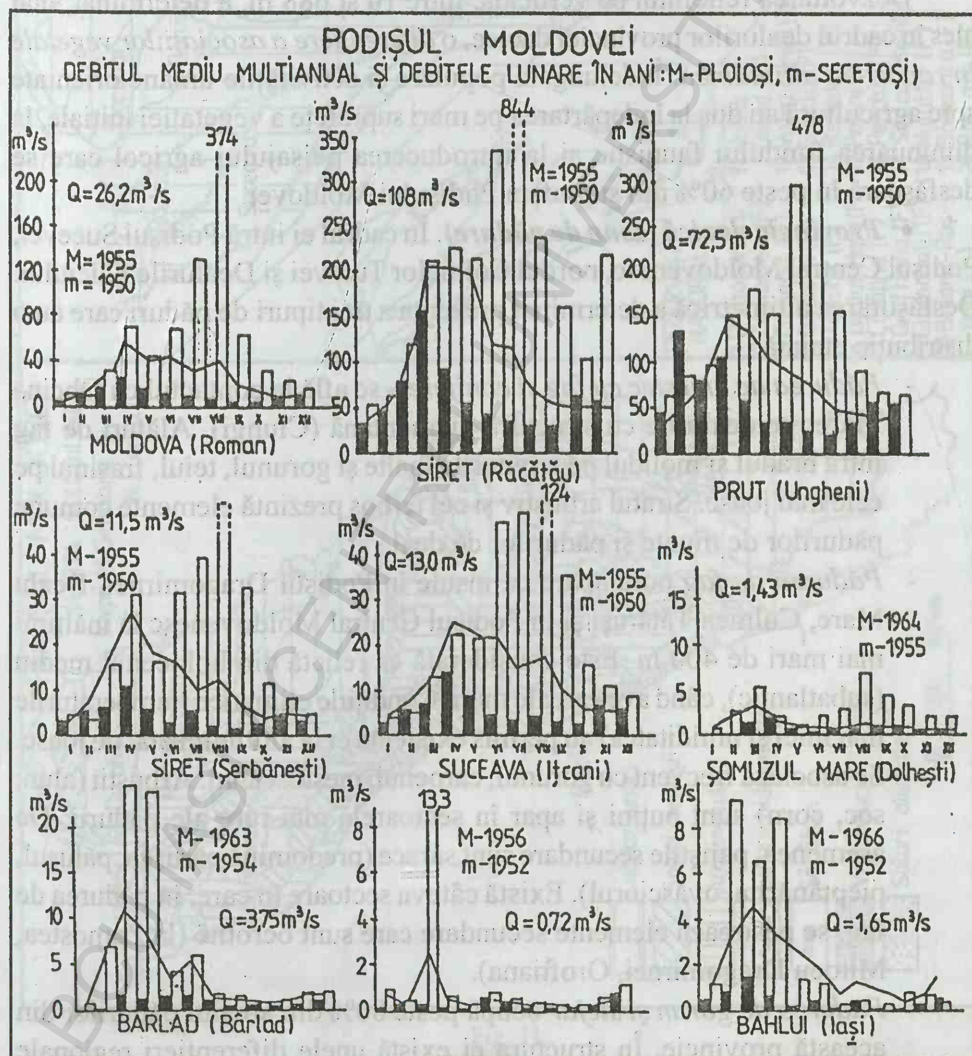

Fig. 10.

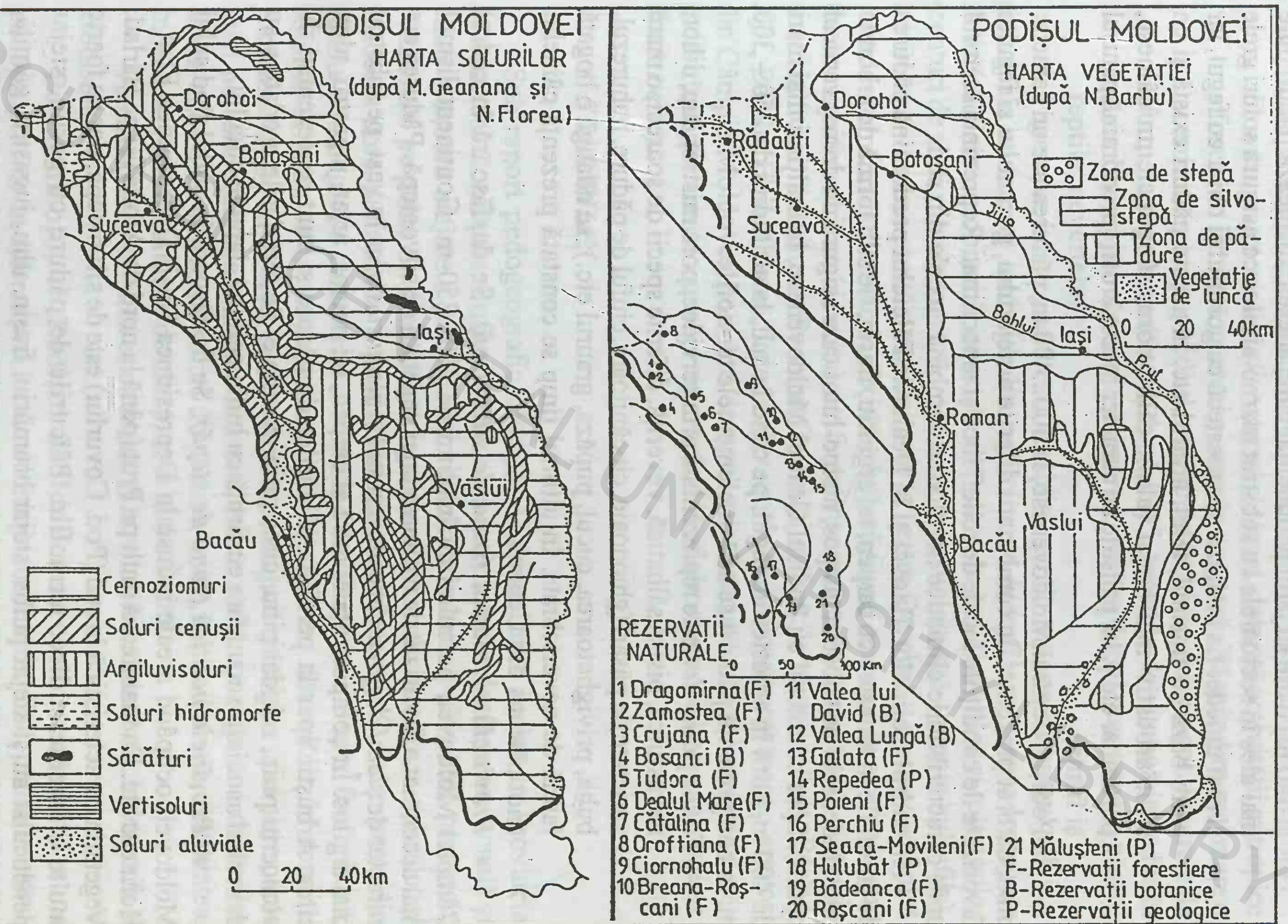
5. VEGETAȚIA ŞI FAUNA

Condiţiile de relief şi de climă, ca şi o complexă evoluţie a vegetaţiei în pleistocenul superior – holocen au impus structura biogeografică actuală. Ca urmare, aici intră în contact elemente central-europene, estice şi sudice. După R.Călinescu şi colab. (1969), dealurile înalte (peste 400 m) din centru, vest şi nord se află la extremitatea estică a provinciei dacice (provincia central europeană), Câmpia Moldovei – *în extremitatea sud-vestică a provinciei sarmatice cu specific silvostepic, iar dealurile din sud şi sud-est se includ în provincia pontică cu caracter stepic şi silvostepic* (fig.11).

Dezvoltarea reliefului pe verticală, între 10 şi 688 m, a determinat, mai ales în cadrul dealurilor provinciei dacice, o *diferenţiere a asociaţiilor vegetale în raport cu altitudinea.* Îndelungata populare şi activităţile umane orientate spre agricultură au dus la îndepărtarea pe mari suprafeţe a vegetaţiei iniţiale, la diminuarea fondului faunistic şi la introducerea peisajului agricol care se desfăşoară în peste 60% din suprafaţa Podişului Moldovei.

• ***Provincia dacică (zona de pădure).*** În cadrul ei intră Podişul Sucevei, Podişul Central Moldovenesc, nordul Colinelor Tutovei şi Dealurile Fălciului. Desfăşurarea altimetrică a determinat prezenţa a trei tipuri de păduri care au o distribuţie etajată.

- *Pădurea de amestec cu fag şi conifere* – se află la contactul cu Obcina Mare, pe dealurile cu structură piemontană (Ciungi). Alături de fag intră bradul şi molidul pe terenurile înalte şi gorunul, teiul, frasinul pe cele mai joase. Stratul arbustiv şi cel ierbos prezintă elemente comune pădurilor de munte şi pădurilor de deal.
- *Pădurea de fag* pură apare ca insule în Podişul Dragomirnei, Dealu Mare, Culmea Tătăruşi şi în Podişul Central Moldovenesc la înălţimi mai mari de 400 m. Este considerată ca relictă din holocenul mediu (subatlantic), când avea areale mari. Condiţiile climatice (temperaturile mai mici şi umiditatea) au permis existenţa ei la altitudini atât de joase. Se asociază frecvent cu gorunul, carpenul, mesteacănul. Arbuştii (alun, soc, corn) sunt puţini şi apar în sectoarele mai rare ale pădurii. De asemenea, pajiştile secundare sunt sărace (predomină păruşca, păiuşul, pieptănăriţa, ovăsciorul). Există câteva sectoare în care, în pădurea de fag, se păstrează elemente secundare care sunt ocrotite (la Zamostea, Mitocu Dragomirnei, Oroftiana).
- *Pădurea de gorun şi stejar* ocupă peste 80% din arealul pădurilor din această provincie. În structura ei există unele diferenţieri regionale impuse de topoclimat, gradul de fragmentare şi expunere a reliefului

PODIŞUL MOLDOVEI
HARTA SOLURILOR
(după M. Geanana şi N. Florea)
Dorohoi
Botoşani
Suceava
Iaşi
Vaslui
Bacău
Cernoziomuri
Soluri cenuşii
Argiluvisoluri
Soluri hidromorfe
Sărături
Vertisoluri
Soluri aluviale
0 20 40km
PODIŞUL MOLDOVEI
HARTA VEGETAŢIEI
(după N. Barbu)
Zona de stepă
Zona de silvostepă
Zona de pădure
Vegetaţie de luncă
0 20 40km
Dorohoi
Rădăuţi
Botoşani
Suceava
Jijia
Bahlui
Iaşi
Prut
Roman
Vaslui
Bacău
REZERVAŢII NATURALE
0 50 100Km
1 Dragomirna (F)
2 Zamostea (F)
3 Crujana (F)
4 Bosanci (B)
5 Tudora (F)
6 Dealul Mare (F)
7 Cătălina (F)
8 Oroftiana (F)
9 Ciornohalu (F)
10 Breana-Roşcani (F)
11 Valea lui David (B)
12 Valea Lungă (B)
13 Galata (F)
14 Repedea (P)
15 Poieni (F)
16 Perchiu (F)
17 Seaca-Movileni (F)
18 Hulubăt (P)
19 Bădeanca (F)
20 Roşcani (F)
21 Măluşteni (P)
F-Rezervaţii forestiere
B-Rezervaţii botanice
P-Rezervaţii geologice
Fig. 11

sau substratul litologic. În Podişul Sucevei frecvenţă mare (între 300 şi 450 m) o are stejarul pedunculat care, adesea, formează păduri pure mai ales în sectoarele cu substrat marno-argilos ce asigură soluri grele şi mai umede. La înălţime se amestecă cu gorunul şi chiar cu fagul, iar către bază cu frasinul, teiul, arţarul etc. În aceste păduri există şi un strat arbustiv mai bogat (alun, călin, corn, sânger, lemn câinesc, porumbar etc.), iar pajiştile au caracter mezoxerofil (predomină păiuşul şi firuţa).

În Podişul Central Moldovenesc, la 300...400 m, pădurea are un caracter mixt, datorat prezenţei, în combinaţii diferite a stejarului, gorunului şi fagului favorizate de condiţiile locale de relief, rocă şi topoclimat. Reprezintă sectorul unde caracteristicile climatice nordice se combină cu cele din sud.

În cadrul Colinelor Tutovei şi în Dealurile Fălciului predomină pădurea de gorun fie în amestec cu carpen, tei argintiu, frasin, fie sub formă de arborete pure (îndeosebi pe substrat nisipos, nisipo-lutos care asigură un drenaj vertical optim). Spre contactul cu Podişul Central Moldovenesc, la înălţimi mai mari de 400 m, intră în amestec cu fagul, pe când în sud, la altitudini de 250 – 300 m, în componenţa pădurii se află şi elementele termofile.

- *Fauna pădurilor* este reprezentată prin cervidee, porc mistreţ, lup, dihor, nevăstuică, pisică sălbatică, veveriţă, diferite specii de şoareci, o mare varietate de păsări (ghionoaie, ciocănitoare, ciuful de pădure, huhurezul, buha, privighetoarea, cucul, pupăza, graurul etc.); se adaugă o bogată faună de nevertebrate. În ultimul timp se constată prezenţa câinelui enot pătruns din Ucraina.

• ***Provincia sarmatică (zona de silvostepă)***. Se desfăşoară în cadrul Câmpiei Moldovei, pe culmi cu înălţimi de 200...250 m. Continentalismul mai accentuat a favorizat dezvoltarea unei vegetaţii de silvostepă. Pădurea are caracter de *şleau de gorun* în centru şi sud şi *şleau cu stejar* în vest, pe substrat mai argilos. În componenţa ei intră şi carpen, tei pucios, arţar, jugastru, ulm, cireş. Arbuştii apar la periferia pâlcurilor de pădure şi sunt reprezentaţi de voniceriu pitic, migdal pitic, cireş pitic, scumpie. Pe terenurile erodate s-au dezvoltat asociaţii secundare cu firuţă cu bulb, peliniţă, laptele cucului.

• ***Provincia pontică (zona de stepă).*** Se desfăşoară în sudul Podişului Moldovei, ocupând areale întinse în Depresiunea Huşi, Depresiunea Elan – Horincea etc. Ea înaintează mult pe Prut (până la nord de Albiţa) şi pe Bârlad. Vegetaţia caracteristică în sud (Pod. Covurlui) este de silvostepă, dar cu foarte multe elemente sudice, termofile. Pâlcurile de pădure cu gorun, stejar penduculat au şi stejar pufos, stejar brumăriu, frasin, ulm, jugastru, gârniţă, mojdrean, scumpie, scoruş, cărpiniţă. Unele din acestea formează şi arborete pure (stejar pufos, stejar brumăriu, gârniţă), dar cu predilecţie pe expunerile sudice şi sud-estice. Vegetaţia ierboasă este reprezentată prin asociaţii de păiuş

şi colilie. În est, în lungul Prutului, şleaurile cu stejar penduculat şi gorun conţin mai multe elemente sarmatice, pontice şi mai puţin specii termofile.

- *Fauna caracteristică silvostepei şi stepei,* datorită activităţii antropice a fost mult limitată ca areal şi număr de specii. Răspândire mai mare o au rozătoarele (popândăul, şoarecele de câmp, hârciogul, iepurele de câmp, la care s-a adăugat, după 1905, iepurele de vizuină introdus în zona Iaşi), apoi căprioara, mistreţul, vulpea, lupul, numeroase păsări, reptile, nevertebrate.

• *Vegetaţia intrazonală* este întâlnită, pe de o parte în lungul albiilor principale unde este alcătuită din *pajişti mezo-hidrofile* şi esenţe lemnoase slabe (sălcişuri, plopişuri), iar pe de altă parte, în jurul lacurilor şi mlaştinilor (centuri de stuf, pipirig, papură, rogoz, iar în ochiul de apă – plante hidrofile). La Dersca – Lozna există o *turbărie*, iar la Iezăru Dorohoi – o *mlaştină* tipică – declarate rezervaţii naturale. Există o bogată *faună acvatică* în care se impun unele mamifere (bizamul, vidra), avifauna cu numeroase specii cu rol cinegetic şi ştiinţific şi ihtiofauna. Pe suprafeţe mici în luncile râurilor Prut, Bârlad, Jijia, Bahlui, Elan, Crasna, Tutova şi pe unele fâşii de versanţi marno-argiloşi din Câmpia Moldovei, pe soluri de tipul solonceacurilor şi soloneţurilor s-au individualizat areale cu *vegetaţie halofilă* (*Salicornia, Suaeda, Artemisia, Statice etc.*).

6. SOLURILE

Sub raport pedogeografic, Podişul Moldovei este inclus în Provincia Moldavică. Condiţiile orofitoclimatice au determinat o desfăşurare zonală şi chiar o uşoară etajare a principalelor tipuri de soluri. Defrişarea, procesele erozionale pe pante au determinat degradarea, în stadii diferite, a solurilor şi scăderea corespunzătoare a posibilităţii de folosire a lor. O mare parte din fondul pedologic se caracterizează printr-o fertilitate medie spre foarte bună, solurile aflându-se la altitudini mai mici de 350 m, dezvoltate în condiţii fitoclimatice de silvostepă, pe un substrat ce asigură circulaţia apei şi pe pante mici pe care eroziunea lipseşte sau este foarte slabă. În regiunea dealurilor înalte unde s-au dezvoltat soluri de pădure, acide, argiloiluviale, fertilitatea, îndeosebi pentru culturile de câmp, este mai scăzută.

Această caracteristică este redusă şi la solurile hidromorfe, halomorfe şi erodisoluri.

Pe ansamblu, în Podişul Moldovei se conturează două zone pedogeografice cu diferenţieri locale determinate de altitudine, pantă, substrat. Se adaugă solurile intrazonale.

• ***Zona molisolurilor (cernisolurilor, cf. S.R.T.S., 2003).*** Se desfăşoară precumpănitor în sudul podişului şi în Câmpia Moldovei. Legătura dintre cele

două areale se realizează prin Culoarul Prutului. Se suprapune cu silvostepa și stepa, dezvoltându-se îndeosebi între 100 și 250 m altitudine.

Tipice sunt *cernoziomurile cambice* (slab, moderat, puternic levigate, numite după *S.R.T.S., 2003 cernoziomuri* și *faeziomuri*), bine păstrate pe terenurile slab înclinate. Pe pante mai mari, ele se află în diferite grade de degradare. Au o mare cantitate de humus și proprietăți care le asigură o fertilitate deosebită.

Un tip specific numai zonei de est a țării sunt *Solurile cenușii* (după S.R.C.S., 1980), care au poziția altimetrică la 200...300 m, dezvoltându-se îndeosebi în fâșiile de racord dintre domeniul forestier și cel de silvostepă; au o fertilitate medie spre bună.

Tot molisoluri sunt *rendzinele* (pe calcare în Podișul Central Moldovenesc) și *pseudorendzinele* (faeziomuri – pe marne).

Solurile cernoziomoide (faeziomuri) sunt întâlnite doar în câteva areale din Podișul Fălticeni și în șeile largi (Lozna, Bucecea, Ruginoasa, Strunga) de pe dealurile din stânga Siretului. Unii autori le caracterizează ca cernoziomuri cambice sau pseudorenzide cambice. Caracteristicile lor sunt legate de formarea în două faze: la început în condiții fitoclimatice de silvostepă, iar ulterior de pădure. Prin proprietățile lor fac trecerea de la cernoziomurile cambice la solurile brune (de pădure) având și un grad ridicat de fertilitate.

• ***Zona solurilor argiloiluviale (luvisoluri).*** Se desfășoară la înălțimi de 300...600 m și are în alcătuire soluri brune argiloiluviale (preluvosoluri) și soluri brune luvice (luvosoluri), la care, izolat, se mai adaugă luvisoluri albice (luvosoluri).

Solurile brune luvice (luvosoluri) sunt pe areale mai mari pe dealurile de la contactul podișului cu muntele și Subcarpații, apoi pe podișurile din interior, în general sub păduri de fag sau fag cu conifere. Sunt soluri acide, cu fertilitate redusă pentru culturi agricole.

Solurile brune argiloiluviale (preluvosoluri), cu largă desfășurare în Podișul Sucevei, Podișul Central Moldovenesc la altitudini de 300...450 m, sunt formate sub pădurea de stejar pedunculat și gorun. Pe substratul marno-argilos au caracter podzolit. Sunt fertile și folosite larg în culturile agricole.

• ***Solurile intrazonale.*** Ocupă areale reduse, fiind determinate de condițiile locale de relief, rocă, grad de umiditate, intensitate a eroziunii etc. Tipice sunt: *solurile aluviale (aluviosoluri,* în lunci, au fertilitate bună), *lăcoviștile* (*gleiosoluri* în sud-estul podișului), *solurile gleice* (*gleiosoluri,* Podișul Sucevei – în luncile Siretului, Moldovei, Depresiunea Rădăuți) folosite pentru pășuni și fânețe, *solurile halomorfe* (*salsodisoluri* – îndeosebi în Câmpia Moldovei, Culoarul Prutului, Dealurile Fălciului, pe marne și argile în condițiile

climatului excesiv continental) şi *erodisolurile (erodosoluri)* pe versanţii afectaţi intens de şiroire, spălare în suprafaţă şi alunecări de teren.

POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE

1. CONSIDERAŢII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

Podişul Moldovei reprezintă una din regiunile geografice a cărei populare s-a realizat încă din cele mai vechi timpuri istorice. Urmele de cultură materială identificate, începând cu *paleoliticul inferior*, indică nu numai vechimea locuirii, ci şi continuitatea şi accentuarea treptată de-a lungul secolelor a acestui proces. Sunt renumite pe plan mondial aşezările paleolitice de la Mitoc şi Ripiceni, apoi cele *neolitice* de la Cucuteni, Ţuguieta, Hăbăşeşti, Stoicani, Măstăcani etc. Ultimele sunt numeroase într-un spaţiu geografic comun din Transilvania şi până la Bug indicând, prin elementele de cultură similare, legăturile multiple între diferitele comunităţi.

Din *epocile bronzului şi fierului* s-au identificat aşezări mari cu forme de apărare (şanţuri şi valuri de pământ la Dersca, Arsura, Moşna, Stânceşti, Brăhăşeşti, Mereşti, Criveşti, Copălău – Cotu, Cătălina – Cotnari etc.), urme care indică o activitate economică bazată pe creşterea animalelor, unele culturi agricole şi practicarea unor meşteşuguri. S-au identificat „dave" la Lozna, Stânceşti, Cotnari, Brad (Zargidava), Moşna, Arsura, Răcătăul de Jos (Tamasidava), Poiana (Piroboridava), Smulţi etc. care făceau parte la începutul primului mileniu creştin din teritoriul liber al dacilor (D. Chiriac, 1980).

Ca urmare, încă din *Antichitate*, a început să se contureze sistemul de aşezări din podiş, proces favorizat de condiţiile naturale, dar care a întâmpinat în secolele ce-au urmat numeroase oprelişti impuse de factori externi (invazii ale popoarelor migratoare, iar în al doilea mileniu cele tătărăşti, poloneze, cazace, apoi campanii militare ale puterilor vecine însoţite de anexări teritoriale) şi interni (numeroase oprelişti în legăturile economice etc.).

Aşezările primului mileniu se încadrau în categoria satelor frecvente în regiunile împădurite (mai ales la obârşia văilor) şi mai puţin în silvostepă. Unele dintre acestea, în secolele XIII – XIV, au devenit oraşe, procesul fiind determinat de condiţii diverse îndeosebi de ordin politic şi economic (stabilirea curţii domneşti la Siret, Baia, Suceava, Bacău, Iaşi etc.) sau numai economice (Vaslui, Bârlad, Roman, Dorohoi, Botoşani, Hârlău, Târgu – Frumos, Huşi – D.Chiriac, Al.Ungureanu,1980).

Pentru unele dintre acestea (Bacău, Suceava, Vaslui, Bârlad) un rol aparte l-au avut şi legăturile tradiţionale cu oraşe din Transilvania şi Ţara Românească.

În general, erau aşezări cu mai puţin de 1.000 locuitori (excepţie Suceava care era capitala statului şi care, în secolul XV, depăşea 4.000 locuitori).

În secolele XVII – XVIII se intensifică procesul de dezvoltare a rețelei de așezări, inclusiv a orașelor. Se dezvoltă mai întâi câteva orașe care au un important rol politic și comercial (Suceava, Iași, Bacău) și o populație de peste 4.000 locuitori. În al doilea rând apare un număr important de sate–târguri (târgușoare) cu activități comerciale și meșteșugărești, din rândul cărora în secolul XIX apar orașele Fălticeni, Pașcani, Dorohoi, Săveni etc. Se remarcă și creșterea numărului de sate în Culoarul Moldovei și Câmpia Moldovei concomitent cu extinderea suprafeței agricole (sate de „roire" sau „slobozenie"). Totodată, unele orașe aflate la depărtare de principalele artere comerciale din această perioadă, vor stagna (Vaslui, Huși) sau vor decade (Baia).

Sfârșitul secolului XIX și prima parte a secolului XX a reprezentat o etapă importantă nu numai în creșterea populației, dar și în sporirea numărului de așezări. Procesul a fost favorizat de: limitarea treptată a aservirii față de Imperiul Otoman, abolirea iobăgiei, reformele agrare din 1864, 1871, 1921, prezența activităților industriale, dezvoltarea rețelei de căi de comunicație (amenajarea primelor tronsoane feroviare), unirea în 1918 a Bucovinei și Basarabiei cu România etc. Ca urmare, se constată apariția a numeroase sate în Câmpia Moldovei și în sudul podișului pe terenuri despădurite sau desțelenite (sate de împroprietăriți), apariția unor sate în lungul căilor de comunicație importante și decăderea altora aflate la distanțe mari; impunerea sub raport demografic, economic, administrativ a orașelor Iași, Bacău, Suceava; predominarea orașelor mici în care unele activități industriale se îmbinau cu cele agricole, comerciale, de transport (noduri feroviare la Pașcani, Roman), administrative etc.

În a doua parte a secolului XX, schimbările social-politice și economice survenite au făcut ca: mai multe orașe (reședință de regiune, ulterior județ, unele municipii) să se extindă și să crească demografic rapid (rezultat al unei industrializări forțate), iar unele așezări rurale aflate în condiții naturale favorabile, în vecinătatea orașelor sau în lungul arterelor de comunicație să crească. Multe sate din regiunile deluroase fragmentate și totodată situate la depărtare de căile de comunicație însemnate au stagnat sau se află în regres sub raport demografic și economic. După Revoluția din 1989 se produc mai multe modificări. Mai întâi este menținerea reședințelor de județ (mai ales Iași, Suceava, Bacău) și a unor municipii (Bârlad, Fălticeni etc.) ca principale centre urbane în cadrul cărora scade numărul de locuitori, se reduce ponderea activităților industriale afirmându-se cele din domeniul terțiar, noi orientări în tipul de construcții etc. În al doilea rând se remarcă decăderea orașelor mici, la cele dinainte de 1989 adăugându-se altele noi, în multe situații promovarea lor nefiind justificată economic, social, edilitar. În mediul rural apar evidente două aspecte – menținerea la un nivel ridicat a satelor din vecinătatea orașelor mari

din unităţile cu resurse importante (turistice, meşteşugăreşti etc.) şi decăderea celor din est, sud şi depărtate de axele de comunicaţie însemnate unde influenţele negative de natură morfoclimatică (manifestări ale secetei, inundaţii, alunecări etc.) ca şi lipsa acută de resurse financiare şi a înfăptuirii unei agriculturi moderne şi diversificate, au coborât mult nivelul de viaţă, limitând posibilităţile de dezvoltare a aşezărilor (acestea au devenit principale zone de plecare a tineretului în străinătate unde constituie o forţă de muncă slab retribuită şi la discreţia angajaţilor).

2. CARACTERISTICI DEMOGRAFICE

2.1. Evoluţia numărului de locuitori. De la peste 1,5 milioane la începutul secolului XX, numărul total al populaţiei a crescut la peste 2,6 milioane în 1966 şi peste 3 milioane în prezent. Ritmul de creştere a fost mai mare în Podişul Sucevei, Culoarul Moldova – Siret, sudul Câmpiei Moldovei şi mai lent în celelalte unităţi. Cea mai intensă creştere s-a realizat în oraşele mari (spor migratoriu, spor natural ridicat) ca urmare, în principal, a construirii de unităţi industriale cu capacitate de atracţie a forţei de muncă. Acest proces a impus modificări bruşte în ritmul creşterii numărului populaţiei din mediul rural sau urban (de la 85% rural şi 15% urban, în 1956 la sub 50% şi respectiv peste 50% după 1977). *Populaţia urbană* a crescut cu peste 50% în Podişul Sucevei (îndeosebi în oraşul Suceava), cu peste 80% în Câmpia Moldovei (mai ales în Iaşi, Botoşani) şi Podişul Bârladului (Vaslui, Bârlad). După 1990 creşterea a fost lentă în oraşele mici (Săveni, Solca, Tg.Bujor); în 1996 s-a înregistrat o populaţie urbană de 1.326.650 locuitori. În 2002 populaţia urbană era de numai 1.285.800 locuitori ca urmare a reîntoarcerii în sate sau a plecării în străinătate a celor care au rămas fără loc de muncă.

În mediul rural, ritmul creşterii din sec XX a fost mai ridicat în aşezările din vecinătatea oraşelor din lungul căilor de comunicaţie sau în cele în care existau unităţi industriale, de servicii în stare să absoarbă forţa de muncă (culoarele văilor Suceava, Moldova, Siret, Bahlui, Bârlad). El a fost lent în cele din interiorul regiunilor de podiş sau de deal (nordul Câmpiei Moldovei, Colinele Tutovei, o parte din Culoarul Prutului, Podişul Covurlui etc.). După Revoluţie în multe sate populaţia a crescut prin revenirea unor locuitori din oraşe deveniţi şomeri şi fără posibilităţi de a mai ocupa un loc de muncă. Ritmul a fost mai alert în regiunile cu resurse de sol sau unde turismul şi schimburile au constituit baze însmenate de afirmare. În paralel, satele mici prin plecarea tinerilor şi creşterea populaţiei îmbătrânite au trecut în fază de depopulare treptată (în centrul podişurilor şi dealurilor din sud, pe valea Prutului).

PODIȘUL MOLDOVEI - CARACTERISTICI DEMOGRAFICE (2005)
JUDEȚELE
SUCEAVA
BOTOȘANI
IAȘI
NEAMȚ
VASLUI
BACĂU
GALAȚI
VRANCEA
Nr. locuitori / Densitatea populației
Suceava 575752 / 82,5
Botoșani 459904 / 92,2
Iași 813943 / 148,6
Piatra Neamț 570682 / 96,8
Bacău 723518 / 109,3
Vaslui 460751 / 86,6
Focșani 393766 / 81,1
Galați 620500 / 138,9
Pop. (%) urbană / Pop. (%) rurală
Suceava 43,3 / 56,7
Botoșani 41,8 / 58,2
Piatra Neamț 40,6 / 59,84
Iași 46,2 / 53,8
Bacău 46,2 / 53,8
Vaslui 41,6 / 58,4
Focșani 37,8 / 62,2
Galați 56,0 / 43,1
Natalit. / Mortalit. | Spor nat.
Suceava 12,4 / 10,7 | 1,7
Botoșani 11,4 / 12,2 | -0,8
Piatra Neamț 10,2 / 11 | -0,8
Iași 12,6 / 10,1 | 2,5
Bacău 10,9 / 11,3 | -0,4
Vaslui 12,1 / 11,2 | -0,9
Focșani 10,6 / 11,9 | -1,3
Galați 9,7 / 10,6 | -0,9
PODIȘUL MOLDOVEI
A. ORAȘELE
B. POPULAȚIA MASCULINĂ ȘI POPULAȚIA FEMININĂ (2005)
Nr. locuitori:
>200 000
100000-200000
25000-100000
5000-25000
sub 5000
1 Liteni
2 Milișăuți
3 Solca
4 Vicoul de Sus
5 Murgeni
6 Bucecea
7 Flămânzi
8 Ștefănești
Darabani
Săveni
Siret
Dorohoi
Rădăuți
Suceava
Solca
Botoșani
Fălticeni
Hârlău
Pașcani
Tg. Frumos
Iași
Roman
Negrești
Huși
Bacău
Vaslui
Bârlad
Berești
Adjud
Tg. Bujor
Suceava 43,3/56,7
Botoșani 41,8/58,2
Iași 46,2/53,8
Piatra Neamț 38,6/61,4
Vaslui 41,6/58,4
Bacău 46,2/53,8
Focșani 37,8/62,2
Galați 56,9/43,1

Fig. 12

2.2. Densitatea populației. Relevă modificări mari între situația de la începutul secolului XX și cea din ultimele decenii. Pe ansamblul podișului, aceasta a crescut de la peste 50 loc./km^2 la peste 115 loc./km^2, dar există diferențe la nivelul unităților acestuia (în 1912 peste 100 loc./km^2 și chiar peste 125 loc./km^2 în Podișul Sucevei, culoarele văilor Moldova, Siret, 50 – 75 loc./km^2 în cea mai mare parte a Podișului Central Moldovenesc și sub 50 loc./km^2 în centrul și nordul Câmpiei Moldovei, valea Prutului etc.; după 1970 s-a ajuns ca în marile orașe să se depășească 500 loc./km^2, în Podișul Sucevei, culoarele văilor Moldova, Siret și la contactul Câmpiei Moldovei cu unitățile limitrofe să fie în jur de 150 loc./km^2 sau chiar mai mult, pe cea mai mare parte a spațiului dintre Siret și Prut să se situeze la 50 – 100 loc./km^2 și numai insular (Colinele Tutovei, Podișul Covurluiului, Dealurile Fălciului etc.) să scadă sub 50 loc./km^2. Modificări mici sunt după anul 2000.

2.3. Mișcarea naturală. Mișcarea naturală asigură un excedent de populație și, prin acesta, o reîntinerire demografică și a forței de muncă.

Natalitatea la finele secolului XX relevă valori din cele mai mari din țara noastră. Frecvent, pe ansamblul unității, a fost între 16 și 20 ‰; deosebiri apar pe subunități (peste 25 ‰ în podișul Sucevei, culoarele văilor Moldova, Siret și sub 20 ‰ izolat în sectoarele din interiorul regiunilor interne, fragmentate, unde predomină populația bătrână; (Al.Ungureanu, 1980). *Mortalitatea,* cu peste 9,5 ‰ se situează în jurul valorii medii pe țară. Este mai redusă în orașe, sudul Câmpiei Moldovei și Podișul Sucevei și mai ridicată (peste 12 ‰) în Colinele Tutovei, Dealurile Fălciului, Culoarul Prutului unde o pondere însemnată o are populația ce depășește 60 de ani. Ca urmare, *bilanțul demografic natural* avea valori între 8 și 17 ‰, depășind situația la nivelul țării. Ariile cu excedent demografic sunt: culoarele văilor Siret, Moldova, Suceava, Bahlui, iar cele în care acesta este modest sunt în Podișul Bârladului, nordul Câmpiei Moldovei etc. După 2000 mortalitatea a crescut la peste 10 ‰ (foarte mare în mediul rural și în județele Botoșani și Vaslui, unde se apropie de 17 ‰). În același timp natalitatea, deși prin tradiție este mare, atinge doar valori de 11...14‰. Ca urmare, bilanțul demografic natural s-a redus pe ansamblu la valori sub 4 ‰ (este negativ în sate din județul Botoșani și Vaslui), în majoritatea satelor oscilează între 0 și 2 ‰; se menține la 4...6 ‰ în orașele și așezările din culoarele Văilor Siret, Suceava, Bârladul superior sau pe axele de circulație însemnate).

• ***Mișcarea migratorie***. Este un proces demografic caracteristic acestei regiuni, el fiind determinat de mai mulți factori (sporul natural ridicat, potențialul economic limitat al multor așezări rurale, industrializarea rapidă, forțată, înainte de 1990 din unele orașe din podiș sau din alte județe etc.).

Ariile de unde se înregistrează plecări definitive importante sunt centrul şi nordul Câmpiei Moldovei, cea mai mare parte din Podişul Bârladului (îndeosebi Colinele Tutovei, Dealurile Fălciului, Podişul Covurlui etc.), iar centrele spre care s-au desfăşurat cele mai însemnate fluxuri au fost în afara podişului – Bucureşti, Braşov, Piatra Neamţ, Oneşti, Tulcea, Galaţi, Brăila, Litoral, centre miniere etc., iar în podiş – oraşele Iaşi, Botoşani, Vaslui, Bârlad, Bacău etc. (D.Chiriac, Al.Ungureanu, 1980).

Deplasările zilnice sau săptămânale, destul de frecvente înainte de 1990, se realizează spre oraşe (mai ales cele mari) din satele aflate în lungul căilor de comunicaţie importante. Un număr extrem de mic din forţa de muncă face naveta din oraşe în sate pentru servicii în domeniul învăţământului, ocrotirii sănătăţii, în comerţ şi transporturi etc. După 1990, procesul este foarte redus, în unele situaţii producându-se reveniri în satele de baştină.

3. CARACTERISTICILE AŞEZĂRILOR

3.1. Aşezările urbane. În Podişul Moldovei la finele secolului XX erau 26 de oraşe, dar numărul lor s-a mărit subiectiv în ultimele decenii, azi fiind de 33. Numărul de locuitori înainte de anul 2000 la marea majoritate a crescut mult atât pe seama sporului migratoriu, cât şi a celui natural. Erau şi situaţii (Săveni, Negreşti, Solca, Darabani) în care se constata o stagnare sau chiar un recul determinat de plecările definitive, însemnate, spre alte centre (mai ales Iaşi, Botoşani, Dorohoi) (D.Chiriac, Al.Ungureanu).

După Revoluţie, în toate oraşele numărul de locuitori a scăzut, dar diferit în funcţie de posibilităţile de folosire a forţei de muncă disponibile. Noile centre urbane provenite din promovarea la acest rang a unor comune în special cu populaţie numeroasă a menţinut ridicată cota populaţiei urbane, dar a coborât pe ansamblu valoarea caracteristicilor social – economice şi culturale.

După *funcţiile economice* principale, aşezările urbane se pot grupa în: oraşe cu funcţii complexe (Iaşi, Suceava, Bacău, Botoşani, Vaslui), la care se pot diferenţia sectoare cu concentrare mai mare a unităţilor industriale, comerciale, administrative, rezidenţiale; oraşe în care activităţile industriale au un rol esenţial (Bârlad, Roman), oraşe în care serviciile, activităţile agricole se îmbină cu cele industriale (Siret, Bereşti, Paşcani, Dolhasca, Milişăuţi, Rădăuţi ş.a.) etc.

După *numărul de locuitori* (fig. 12) sunt, în 2005, două *oraşe mari* (Iaşi, 321.580 locuitori; Bacău, 175.921 locuitori), cinci *mijlocii* cu o populaţie între 50.000 şi 150.000 locuitori (Botoşani, 115.344 loc, Suceava, 106.138 loc., Vaslui, 70.267 loc., Roman, 69.483, Bârlad, 69.183); douăsprezece oraşe mici, cu o populaţie între 10.000 şi 50.000 locuitori (Paşcani, 42.172 loc., Dorohoi,

31.073 loc, Fălticeni, 29.899 loc., Huşi, 29.582 loc., Rădăuţi, 27.759 loc., Adjud, 17.677 loc., Vicovu de Sus, 14.161 loc, Târgu Frumos, 13.619 loc., Flămânzi, 11.877, Darabani, 11.867 loc., Hârlău, 11.271 loc., Dolhasca, 11.091 loc.,) şi paisprezece oraşe foarte mici, sub 10.000 locuitori (Negreşti 9.921 loc., Liteni, 9.892, Podu Iloaiei, 9.742, Siret, 9.371 loc., Salcea, 8.707 loc., Milişăuţi, 8.442, Săveni 8.177 loc., Murgeni, 7.704, Tg.Bujor, 7.617 loc., Cajvana, 7.279, Ştefăneşti, 5.641, Bucecea, 5.174, Solca, 4.462 loc., Bereşti, 3.607 loc.). Există 13 municipii (Iaşi, Bacău, Botoşani, Suceava, Vaslui, Roman, Bârlad, Paşcani, Dorohoi, Fălticeni, Huşi, Rădăuţi, Adjud).

3.2. Aşezările rurale. În Podişul Moldovei satele (concentrează 54% din populaţie) se desfăşoară pe toate formele de relief, dar frecvente sunt: pe terasele şi luncile înalte din lungul văilor principale (cele mai extinse), la obârşia multor văi torenţiale (în interiorul dealurilor sau podişurilor), pe versanţi (Coasta Iaşilor, Dealurile Botoşaniului, versanţii Prutului, Bârladului etc.) sau pe podurile interfluviale cu caracter structural (Podişul Central Moldovenesc, Podişul Sucevei).

După numărul de locuitori sunt *aşezări mari* (peste 1.500 loc.) concentrate pe terasele Sucevei, Siretului, Moldovei, la contactul Câmpiei Moldovei cu regiunile limitrofe; *aşezări mijlocii* (800 – 1.500 loc.) situate la obârşiile văilor şi în zone depărtate de căile de comunicaţie (vestul şi centrul Podişului Bârladului) etc.

După *funcţiile economice*, marea majoritate sunt cele cu activităţi *agricole dominante*, dar cu unele diferenţieri – cerealiere, cerealiere şi viticole (Câmpia Moldovei, Podişul Bârladului), cerealier – pomicole (Podişul Sucevei, pe contactul Câmpiei Moldovei cu unităţile limitrofe) cerealier şi creşterea animalelor (Podişul Sucevei, Culoarul Moldovei) etc. La acestea se adaugă aşezările cu funcţie principală cea agricolă, la care cu rol complementar sunt şi unele activităţi industriale (Cacica, Sascut, Podu Turcului etc.), serviciile (în ultimul timp turismul se afirmă în satele de la contactul cu Obcina Mare, pe râurile Suceava, Moldova, pe axele mănăstireşti etc.), transport şi căi de comunicaţie (Vereşti, Leorda, Crasna, Strunga etc.).

ACTIVITĂŢILE ECONOMICE

1. CARACTERISTICI GENERALE

Până către finele secolului XIX, economia aşezărilor din Podişul Moldovei avea un caracter net agricol. Doar în unele oraşe, existau unităţi meşteşugăreşti în care se prelucrau produse agricole (cereale, carne, piei, blănuri

etc.) şi ateliere de reparaţii. La sate se produceau ţesături, dar erau şi unele ateliere de olărit, fierărit, cizmărie etc. Agricultura, care avea la bază marea proprietate, era axată pe producţia de cereale (din ce în ce mai mult solicitată pe piaţa externă) şi creşterea animalelor. Căile de comunicaţie erau nemodernizate, fiind dominant axate pe culoarele de vale şi între oraşe, târguri şi puzderia de sate.

La sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX s-au înfăptuit mai multe reforme agrare, industria a beneficiat de câteva legi protecţioniste, s-au construit câteva tronsoane de cale ferată.

Industria era axată pe unităţi mici din ramurile alimentară (morărit, bere, carne), textilă, materiale de construcţie; după construirea căilor ferate pe Siret şi Bârlad au apărut şi ateliere de reparaţii la depourile din Iaşi şi Paşcani. Întreprinderile mai importante erau concentrate în Iaşi şi Bacău. Lipsa de resurse naturale şi orientarea celor băneşti spre Bucureşti, şi zonele cu exploatări petroliere (îndeosebi din bazinul Prahovei) şi forestiere etc. au favorizat menţinerea acestei stări a industriei în ansamblul podişului.

În agricultură se măresc suprafeţele cultivate prin defrişări mari în regiunile deluroase joase, prin desţelenirea unor suprafeţe extinse din silvostepă. Creşte producţia cerelarieră şi a culturilor tehnice (sfeclă de zahăr, floarea–soarelui, tutun) a căror produse sunt căutate la export sau reprezentau materii prime pentru inteprinderile apărute.

În *a doua parte a secolului XX* se produc schimbări de structură. Mai întâi în industrie; după război, s-au reparat, comasat unităţile mici şi s-au dezvoltat ramurile de tradiţie (alimentară, textilă, hârtie etc.). Treptat, au fost construite unităţi mari în Iaşi, Bârlad, Bacău, Roman, Suceava, Vaslui etc., în diverse ramuri – construcţii de maşini (rulmenţi, electronică, electrotehnică, maşini unelte, mecanică fină etc.), chimică (fire şi fibre sintetice, îngrăşăminte), textilă, lemn etc. şi s-au realizat unităţi mai mici şi în celelalte oraşe şi chiar în unele comune aflate pe căi de comunicaţie însemnate. Ca urmare, a crescut ponderea producţiei industriale, această ramură ajungând să devanseze agricultura. Unele subramuri s-au impus nu numai pe plan regional, dar şi la nivelul ţării (alimentară, textilă, celuloză şi hârtie, fire şi fibre sintetice, medicamente, electrotehnică etc.).

După anul 2000 s-a înregistrat privatizarea celor mai multe unităţi industriale, desfiinţarea celor considerate ca nerentabile (îndeosebi în oraşele mici). Ca urmare, valoarea producţiei a scăzut dramatic, interprinderile anterioare au fost înlocuite cu diverse depozite, ateliere şi unităţi mici profilate pe sisteme de asamblare sau de creare de bunuri vandabile imediat. Marile combinate au fost fie închise ca urmare a falimentării lor fie au fost divizate în fabrici mici cu un specific economic limitat. Dacă în marile oraşe au supravieţuit

unele ramuri industriale dar cu profil productiv modificat, în celelalte schimbările au fost profunde, aici rămânând de bază unitățile mici din domeniul industriei alimentare, materialelor de construcții.

Podişul Moldovei constituie *o însemnată regiune agricolă a țării* (dă peste 15% din producția agricolă a României). Condițiile naturale sunt extrem de favorabile: în culoarele văilor şi în regiunile joase – culturilor cerelariere, unor plante tehnice cum ar fi sfecla de zahăr, floarea–soarelui, inul, cânepa etc., apoi pe versanții dealurilor – viti – pomiculturii, iar în luncile marilor râuri – legumiculturii. Păşunile şi fâneţele din dealurile înalte, ca şi diversele culturi furajere au favorizat creşterea animalelor, care era ocupaţie tradiţională.

Creşterea suprafeţei agricole s-a înfăptuit prin lucrări complexe de amenajare locală a spaţiului din luncile Siretului, Bahluiului, Bârladului etc., apoi prin terasări şi plantaţii (silvice, viti-pomicole) pe versanţii afectaţi de alunecări şi eroziune. Un loc însemnat în studiul degradărilor de teren şi a metodelor de combatere a acestora în Podişul Moldovei l-a avut staţiunea experimentală de la Perieni (Colinele Tutovei) ale cărei activităţi au fost mult diminuate după Revoluţie.

În ultimele decenii, prin desfiinţarea unităţilor agricole de stat şi a CAP-urilor prin împroprietărirea ţăranilor şi a moştenitorilor marilor familii boiereşti, dar şi a cumpărării de terenuri întinse de către cei cu resurse financiare s-a ajuns la două situaţii nete. Pe de o parte s-a individualizat o agricultură bazată pe mica proprietate, cu producţie limitată ce are caracter de subzistenţă şi sărăcie şi care este specifică marii majorităţi a populaţiei săteşti. Procesul este dominant în judeţele Vaslui, Botoşani dar şi în celelalte sate aflate în regiuni deluroase cu relief accidentat, unde degradarea terenurilor prin alunecări, şiroire, inundaţii etc. este activă sau la care manifestarea secetelor prelungite este însoţită de distrugerea de multe ori în totalitate a producţiei agricole. Acestor gospodării le sunt caracteristice nu numai producţia limitată, dar şi cultivarea unui număr redus de soiuri de plante (frecvent porumb, grâu) la care se asociază, în funcţie de condiţiile de relief, unele petice de vie sau cu pomi fructiferi (mai ales pruni, meri, corcoduşi etc.) şi creşterea câtorva păsări, oi etc. O notă aparte în satele din apropierea oraşelor o dă practicarea culturii legumelor la nivel de loturi gospodăreşti sau în solarii. A doua situaţie s-a prefigurat treptat prin constituirea (uneori refacerea) de moşii mari. La acestea, structura producţiei agricole are caracter complex (de bază cerealier la care, în funcţie de caracteristicile oropedoclimatice, se adaugă cultura de viţă-de-vie, livezile, creşterea animalelor, legumicultura etc.), se realizează prin folosirea forţei de muncă salariate şi cu mijloace tehnice moderne.

Structura generală a *căilor de comunicaţie* s-a realizat de-a lungul secolelor pe măsura apariţiei şi dezvoltării de aşezări, ea fiind, în cea mai mare măsură

legată de culoarele de vale și de contactele dintre unitățile naturale. Modernizarea ei și impunerea câtorva artere magistrale sunt, însă, legate de secolul XX (pe Siret, Suceava, Moldova, Bistrița, Bârlad, Câmpia Moldovei etc.). După anul 2000 a început un proces de modernizare a lor plecând de la rețeaua drumurilor naționale. Există un program complex care vizează realizarea de autostrăzi (în lungul Siretului, pe Bârlad spre Iași, de legături cu Transilvania), modernizarea magistralelor feroviare și dezvoltarea aeroporturilor.

Deci, după Revoluție, s-au produs treptat modificări esențiale care au vizat tipul de proprietate, ponderea în structura economiei a ramurilor acestora, distribuția și gradul de utilizare a forței de muncă etc. Pe ansamblu este o economie de tip capitalist care își păstrează caracterul agrar industrial și unde o bună parte din forța de muncă rămâne nefolosită, ceea ce au facilitat pe de-o parte migrarea în străinătate pe diferite intervale de timp, iar pe de alta șomajul și condiții de viață dificile pentru numeroși locuitori (îndeosebi în județele Vaslui și Botoșani).

2. INDUSTRIA

În Podișul Moldovei sunt puține resurse de subsol și cu valoare economică limitată. Există hidrocarburi în Culoarul Siretului, turbă la Dersca, sare la Cacica, nisip cuarțos la Miorcani și Hudești, materiale de construcție (îndeosebi balast în albiile principalelor văi). Ca urmare, necesarul de materii prime se asigură, în cea mai mare măsură, prin legături de cooperare cu unități aflate în Carpați, Subcarpați, DealurileTransilvaniei (sare, gaze naturale etc.).

Necesarul de apă pentru consum și economie este asigurat din apa râurilor (rezerve de peste 7 km^3/an, dar cu fluctuații sezoniere și regionale și concentrare în marile artere Siret, Prut, Moldova), din unele pânze subterane, din lacuri amenajate în acest scop și prin conducte tocmai din Subcarpați (Timișești pe Moldova). Potențialul hidroenergetic este parțial valorificat pe Siret și pe Prut.

Agricultura și pădurea asigură materia primă pentru ramurile industriale tradiționale (alimentară, lemn, textilă etc.) care au o pondere însemnată în producția industrială, alături de subramurile noi (construcții de mașini, chimică etc.).

Industria energetică. Se axează pe obținerea de energie electrică în termocentralele aflate în orașele principale (Iași, 200 MW) ce dețin peste 4/5 din puterea instalată, apoi unele hidrocentrale pe Prut (Stânca–Costești, 15 MW), Siret (Galbeni 30 MW, Berești 40 MW, Răcăciuni), Bistrița (Racova, Gârleni, Bacău I și Bacău II) însumând peste 100 MW. Exploatările de gaze naturale sunt restrânse la câteva centre în Colinele Tutovei (Găiceana,

Glăvăneşti), Culoarul Siretului (Roman – Secuieni – Onişcani), la care se adaugă unele rezerve de petrol în sud (fig. 13).

Industria metalurgică. Are unităţi în Iaşi (ţevi sudate) şi Roman (laminate tubulare şi ţevi fără sudură).

Industria construcţiilor de maşini. Se realizează diverse utilaje (la Bacău pentru instalaţiile petroliere şi avioane, la Roman strunguri, utilaj forestier, la Iaşi utilaje pentru industria chimică, Suceava utilaje agricole, pentru industria celulozei şi hârtiei şi industria lemnului, la Botoşani pompe şi compresoare, la Paşcani – utilaj pentru C.F.R. şi scule, basculante, la Bârlad rulmenţi etc.), aparatură electronică şi electrotehnică (Iaşi, Botoşani, Paşcani), aparate de măsură şi control (Bârlad, Vaslui) etc.

Industria chimică. Mai multe unităţi au fost desfiinţate (poluare excesivă) sau reprofilate. Cele existente sunt concentrate la Iaşi (fire şi fibre sintetice, medicamente, mase plastice), Bacău (îngrăşăminte), Suceava, Roman etc.

Industria materialelor de construcţii. Cele mai numeroase sunt balastierele mari (pe Moldova, Bistriţa, Siret), carierele de lut şi argilă pentru cărămizi (Roman, Iaşi, Dorohoi, Bacău), nisip cuarţos (Miorcani), gresii, calcare etc. Se produc: cărămidă (Roman, Iaşi, Bacău, Botoşani şi Vaslui), prefabricate din beton (Roman, Iaşi, Suceava, Vaslui, Bacău), lianţi (Roman, Bucecea), semicristal şi ceramică fină (Dorohoi), sticlă pentru menaj (Fălticeni), izolatori (Botoşani).

Industria lemnului. Din podişurile înalte se exploatează lemn de fag şi stejar. Industria de prelucrare se bazează mai ales pe lemnul de răşinoase (adus din Carpaţi). Se obţin: cherestea de răşinoase (Vicovu de Jos, Cacica, Fălticeni) şi fag (Bacău, Hârlău, Ciurea), plăci aglomerate (Fălticeni, Suceava, Bacău), plăci fibrolemnoase (Suceava, Bacău), mobilă (Rădăuţi, Bacău, Iaşi) etc.

Industria celulozei şi hârtiei. Este ramură veche la Bacău (din 1885, intreprinderea „Letea").

Industria textilă. Are tradiţie îndelungată şi numeroase subramuri. Se realizează fire şi ţesături din bumbac (Botoşani, Iaşi, Vaslui, Huşi), aţă (Suceava), vată (Bârlad), fire şi ţesături din in şi cânepă (topitorii la Dorneşti, Iţcani, Vereşti, Vaslui; filatură de in la Fălticeni, ţesătorii la Iaşi, Botoşani, Paşcani), mătase artificială (Iaşi), stofe fine de lână (Bacău), tricotaje (din bumbac la Iaşi, Suceava, Siret etc., mătase, lână, fire sintetice la Rădăuţi, Roman, Paşcani; ciorapi la Huşi etc.), confecţii etc.

Industria alimentară. Constituie nu numai o ramură de tradiţie, dar ocupă un loc însemnat în economia podişului, valorificând produsele agricole. Sunt mari abatoare de carne la Suceava şi Bacău. Se obţin ulei vegetal la Iaşi, Vaslui,

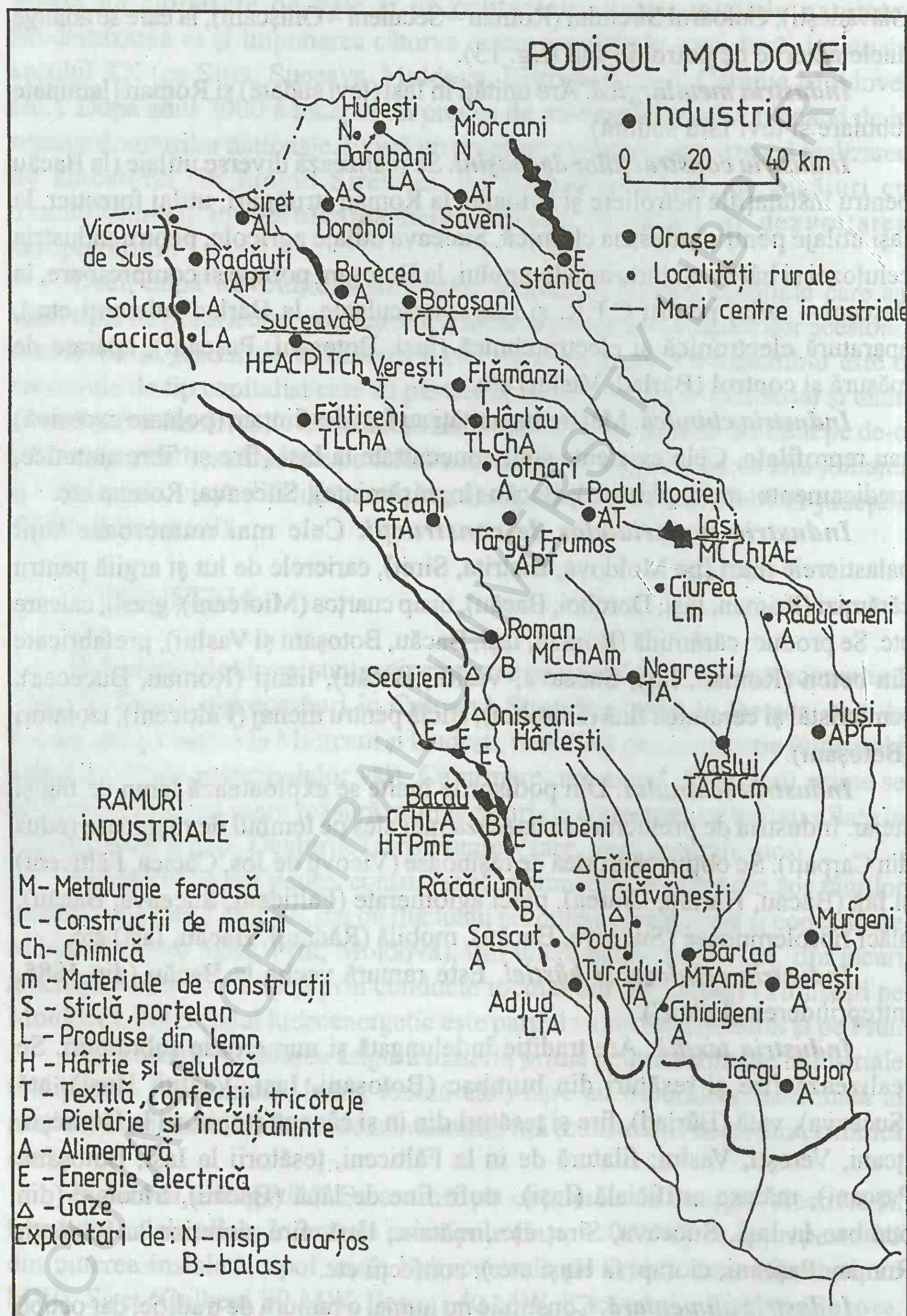

PODIȘUL MOLDOVEI
Industria
0 20 40 km
Orașe
Localități rurale
Mari centre industriale
Hudești
N
Miorcani
N
Darabani
LA
AT
Săveni
AS
Dorohoi
Siret
AL
Vicovu de Sus
L
Rădăuți
APT
E
Stânca
Bucecea
A
Botoșani
TCLA
Solca
LA
Cacica
LA
Suceava
B
HEACPLTCh
Verești
T
Flămânzi
T
Fălticeni
TLChA
Hârlău
TLChA
Cotnari
A
Podul Iloaiei
AT
Pașcani
CTA
Târgu Frumos
APT
Iași
MCChTAE
Ciurea
Lm
Răducăneni
A
Roman
MCChAm
B
Secuieni
Negrești
TA
Onișcani-Hârlești
E
E
E
Huși
APCT
Vaslui
TAChCm
Bacău
CChLA
HTPmE
B
Galbeni
E
E
Găiceana
Glăvănești
Răcăciuni
B
Murgeni
L
Sascut
A
Podu Turcului
TA
Bârlad
MTAmE
Berești
A
Adjud
LTA
Ghidigeni
A
Târgu Bujor
A
RAMURI INDUSTRIALE
M - Metalurgie feroasă
C - Construcții de mașini
Ch - Chimică
m - Materiale de construcții
S - Sticlă, porțelan
L - Produse din lemn
H - Hârtie și celuloză
T - Textilă, confecții, tricotaje
P - Pielărie și încălțăminte
A - Alimentară
E - Energie electrică
△ - Gaze
Exploatări de: N - nisip cuarțos
B. - balast

Fig. 13.

Bârlad, produse lactate la Suceava, Iaşi, Botoşani, Bacău; zahăr la Roman, Sascut, Bucecea, Paşcani; există centre de vinificaţie recunoscute la Cotnari, Huşi, Tg.Bujor etc. Se mai produc: bere (Suceava, Iaşi, Bacău), tutun (Iaşi, Bârlad) etc.

3. AGRICULTURA

A fost şi este ramura economică de bază, întrucât condiţiile de relief şi pedoclimatice favorizează culturile agricole, dar şi zootehnia.

Aproape 2/3 din suprafaţa podişului este teren arabil. În rest sunt păduri (cca 13%), păşuni şi fâneţe, 15% (fig.14.).

Culturile principale sunt: *cerealele* (4/5 din arabil) preponderent porumb (în centru şi sud), grâu, secară, orz şi ovăz (numai în Podişul Sucevei), *plante oleaginoase* (floarea–soarelui în Câmpia Moldovei şi în sud; soia, in pentru ulei etc.), *plante textile*, inul îndeosebi în Podişul Sucevei şi cânepa în culoarele văilor Siret, Moldova, Bârlad, *cartofii* (suprafeţe mari în Podişul Sucevei, culoarele văilor Siret, Moldova etc.), *sfecla de zahăr* (Podişul Sucevei, culoarele văilor Siret şi Moldova unde sunt şi fabricile de zahăr), *tutun* (în centru şi sud).

Pomicultura şi viticultura sunt ocupaţii tradiţionale. Există livezi de meri (Podişul Sucevei la Fălticeni, Rădăşeni), meri şi cireşi (Dealul Mare – Hârlău – Cotnari), meri, cireşi, vişini (în jurul Iaşiului), pruni, cireşi, vişini, meri (la sud-est de Iaşi – la Răducăneni – Moşna – Bohotin).

Cele mai întinse suprafeţe cu vii şi care sunt renumite prin vinurile obţinute se desfăşoară pe versanţii cu expunere estică şi sudică de la Cotnari, Coasta Iaşiului, Răducăneni – Bohotin – Huşi, Dealurile Bujorului.

Creşterea animalelor. Are la bază suprafeţele întinse de păşuni, fâneţe, culturi furajere, furaje concentrate etc. Bovinele au o răspândire mai mare în jumătatea nordică a podişului (în Podişul Sucevei – rasele Pinzgau şi Siementhal, Câmpia Moldovei – Sura de stepă). Ovinele se cresc peste tot în cadrul podişului dar au o densitate peste media pe ţară între Prut şi Siret (ţurcana în nord şi centru, spanca şi merinosul în sud, karakul în Câmpia Moldovei). Porcinele au frecvenţă mai mare în regiunile unde se cultivă cartofi şi porumb.

4. CĂILE DE COMUNICAŢIE ŞI TRANSPORTURILE

Transporturile feroviare. Se realizează pe cca 1.180 km cale ferată ce aparţin la 2 magistrale (Adjud – Vicşani şi Tecuci – Iaşi – Botoşani) unite prin patru legături judeţene. Din acestea, pornesc spre Carpaţi şi alte regiuni 12 trasee secundare. Prin trei puncte (Vicşani, Ungheni, Fălciu) se face racordul

cu reţeaua feroviară din Republica Moldova şi Ucraina. Densitatea reţelei feroviare este de 5,3 km/100 km^2 (mai mare decât media pe ţară).

Transporturile rutiere. Se realizează pe o reţea de drumuri cu grad de modernizare variat. Cele mai însemnate artere urmăresc culoarele văilor mari (Siret, Moldova, Prut, Bârlad, Bistriţa, Jijia). Pe ansamblu, densitatea reţelei rutiere este de 38 km/100 km^2. Prin drumurile modernizate se asigură în mai multe puncte legături cu Republica Moldova şi Ucraina sau treceri spre Transilvania şi judeţele din sud. Facilitează traficul de călători şi transportul de mărfuri şi materie primă pe distanţe scurte. Principalele noduri rutiere sunt: Suceava, Iaşi, Botoşani, Roman, Bacău, Vaslui, Bârlad etc., iar ca puncte de trecere spre Ucraina – Siret şi spre Moldova – Stânca, Secueni, Ungheni, Albiţa, Oancea etc.

Transporturile aeriene. Dispun de trei aeroporturi (Iaşi, Suceava, Bacău) cu legături zilnice cu Bucureştiul. Vara sunt şi curse directe Suceava – Constanţa.

Transporturile prin conducte. Se transportă gaze naturale din Transilvania (magistrala de pe Trotuş care se ramifică spre Suceava, Botoşani, Iaşi, Vaslui), iar apă din lunca Moldovei (Timişeşti – Iaşi).

Există o *reţea electrică cu linii de înaltă tensiune* (110 KV, 220 KV, 440 KV) ce leagă centrele electrice din regiune cu cele din afară şi care asigură necesarul de energie pentru industrie şi consumul casnic.

5. POTENŢIALUL TURISTIC

Podişul Moldovei se încadrează în Provincia turistică Moldova care dispune nu numai de un valoros potenţial turistic natural şi social-istoric, dar şi de un bogat echipament (capacităţi de cazare, reţea de drumuri, unităţi de servire etc.).

Cel mai important centru turistic din Podişul Sucevei este municipiul *Suceava* (fostă capitală a Moldovei în secolele XIV – XVI, ruinele cetăţii medievale lângă care se află monumentul lui Ştefan cel Mare, muzeul satului bucovinean şi parcul dendrologic, mai multe biserici ctitorii ale voievozilor Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Vasile Lupu, parcul Arini şi un muzeu cu valoroase exponate de istorie, artă, ştiinţele naturii etc.). Spre nord-vest sunt: *Mânăstirea Dragomirna* (sec. XVII), bisericile *Pătrăuţi* (sec. XV), *Arbore* (sec. XVI), *Solca* (sec. XVII), *Rădăuţi* (sec. XIV), *Siret* (sec. XIV – XV). Se adaugă staţiunea climaterică Solca, centrul de ceramică neagră de la *Marginea*, herghelia de la Rădăuţi. La sud de Suceava se află rezervaţia floristică *Bosanci–Ponoare*, casa memorială şi muzeul *Ciprian Porumbescu*, oraşul Fălticeni, mănăstirea *Probota* ctitorie a lui Petru Rareş.

În Culoarul Siretului se află oraşul *Roman* (fragmente din fosta cetate din sec. XIV), la confluenţa cu Bistriţa – municipiul *Bacău* (biserica Precista din sec. XVI, casa memorială George Bacovia, edificii din secolele XIX – XX).

Cel mai important centru turistic din Câmpia Moldovei (şi din întreg podişul) este municipiul *Iaşi*, capitală a Moldovei în secolele XVI – XIX. Aici există numeroase clădiri şi monumente cu valoare istorică şi ahitectonică din secolele XV – XX (fragmente din zidurile Curţii Domneşti, biserica Sf. Nicolae Domnesc, ctitorie a lui Ştefan cel Mare, biserici şi mânăstiri renumite, precum Galata a lui Petru Şchiopul, Trei Ierarhi şi Golia ridicate de Vasile Lupu, Cetăţuia – ctitorie a lui Duca Vodă, palate din secolele XIX şi XX, cel mai mare şi mai renumit fiind Palatul Culturii, instalaţiile balneare de la Nicolina, Parcul Copou, Grădina Botanică – cea mai mare din ţară, case memorilale precum „bojdeuca" lui Ion Creangă, numeroase statui de voievozi şi oameni de cultură şi ştiinţă etc.). În vecinătate sunt mai multe lacuri de agrement (Ciric), rezervaţii naturale (Valea lui David, Repedea).

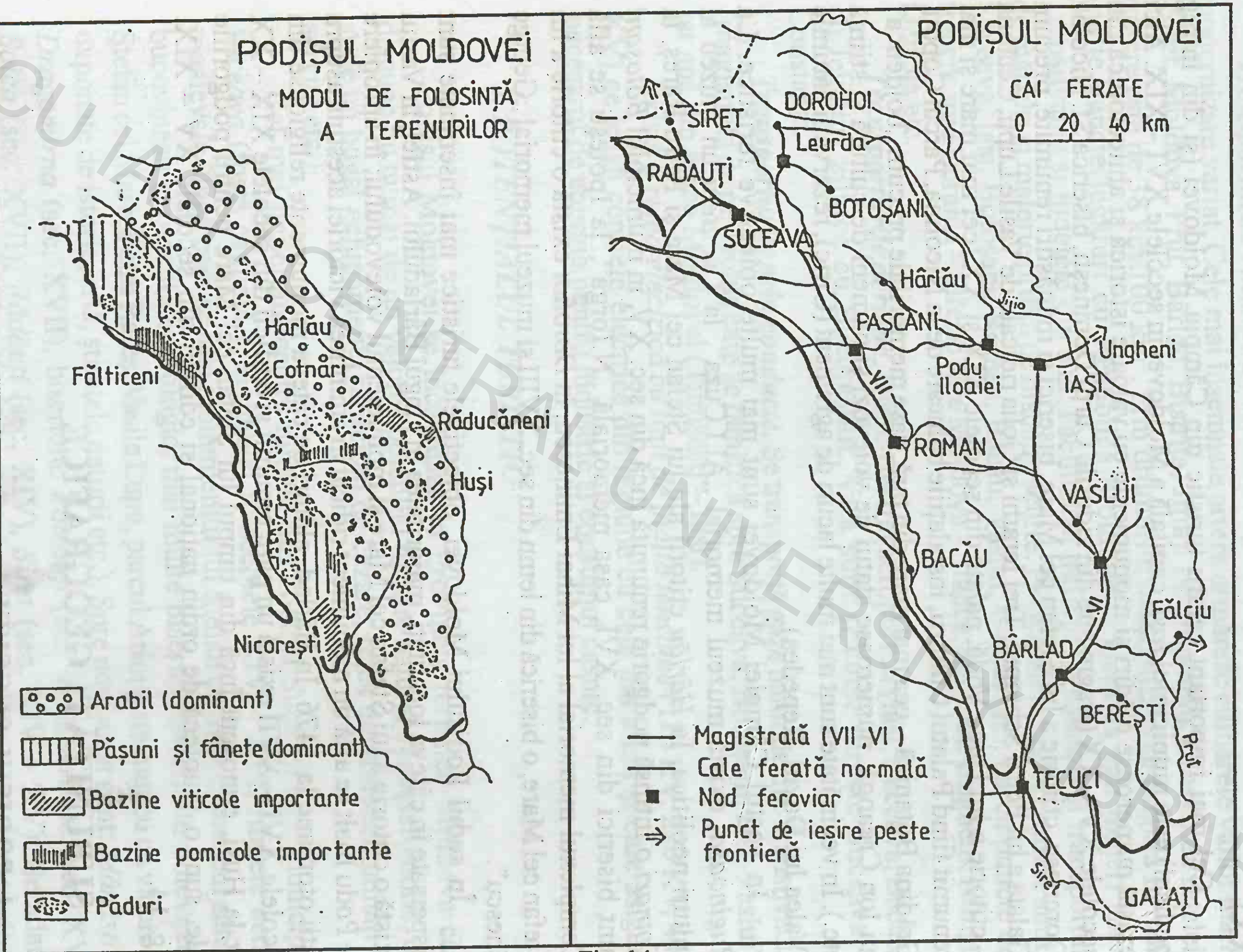
În vestul Câmpiei Moldovei sunt mai multe obiective turistice. La *Ruginoasa*, există muzeul memorial „Al.I.Cuza", la *Cucuteni* un muzeu al culturi neolitice, la *Hârlău* ctitorii ale lui Ştefan cel Mare şi Petru Rareş, la *Cotnari* o întinsă podgorie renumită încă din sec. XV, în municipiul *Botoşani* sunt biserici din sec. XVI, casa memorială „N.Iorga", la Ipoteşti se află Complexul memorial al lui Mihai Eminescu, în *Dorohoi* există o ctitorie a lui Ştefan cel Mare, o biserică din lemn din sec. XVIII şi muzeul memorial „George Enescu".

În sudul Podişului Moldovei, obiectivele turistice mai însemnate sunt dispersate în câteva localităţi, majoritatea în lungul Bârladului. Astfel, în Vaslui există o ctitorie a lui Ştefan cel Mare şi monumentul voievodului; în apropiere de Podu Înalt se află un monument ridicat în amintirea victoriei acestuia asupra oştii otomane la 1476. În Bârlad, alături de câteva monumente religioase din secolele XVI – XVII există un parc renumit şi edificii din secolele XIX – XX iar la Huşi, cunoscut încă din timpul lui Ştefan cel Mare pentru podgoriile sale, sunt o vinotecă de ordin naţional şi edificii din secolele XV – XIX. Fig. 14.

SUBUNITĂŢI GEOGRAFICE

1. PODIŞUL SUCEVEI

Se află în nord-vest, între Culoarul Moldovei, Obcina Mare, Câmpia Moldovei şi graniţa cu Ucraina. Reprezintă cca 25% din suprafaţa întregului

PODIȘUL MOLDOVEI
MODUL DE FOLOSINȚĂ A TERENURILOR
Fălticeni
Hârlău
Cotnari
Răducăneni
Huși
Nicorești
Arabil (dominant)
Pășuni și fânețe (dominant)
Bazine viticole importante
Bazine pomicole importante
Păduri
PODIȘUL MOLDOVEI
CĂI FERATE
0 20 40 km
SIRET
RADAUȚI
SUCEAVA
DOROHOI
Leurda
BOTOȘANI
Hârlău
PAȘCANI
Jijia
Podu Iloaiei
IAȘI
Ungheni
ROMAN
VII
VASLUI
BACĂU
VI
Fălciu
BÂRLAD
BEREȘTI
Prut
TECUCI
Siret
GALAȚI
Magistrală (VII, VI)
Cale ferată normală
Nod feroviar
Punct de ieșire peste frontieră
Fig. 14.

podiş. Este alcătuit din formaţiuni sarmaţiene (în bază faciesuri argilo-nisipoase, la partea superioară, în vest, pietrişuri şi nisipuri cu caracter fluvio-deltaic, iar în centru şi est conglomerate şi gresii oolitice cu structură net monoclinală.

Relieful are interfluvii cu poduri largi, uşor înclinate spre sud-est, fragmentate în general longitudinal. Văile au caracter de culoare largi cu lunci extinse şi terase (3 – 7 trepte, bine dezvoltate cele inferioare; terasele mijlocii trec în nivelul unor bazinete depresionare detaşate sectoare de contact structural sau petrografic).

Climatul este de podiş de altitudine medie, umed (650...700 mm) cu temperatura medie anuală de 6...7°C, 120 zile de îngheţ, peste 150 de zile cu temperaturi ce depăşesc 10°C şi 70 de zile cu temperaturi de peste 25°C.

Se impun *două artere hidrografice* – Siret (12,7 m^3/s la intrarea în ţară, 35 m^3/s la Paşcani) şi Suceava (4 m^3/s amonte şi 16 m^3/s la Iţcani). Celelalte râuri care au obârşii în Obcina Mare sunt scurte şi au un specific al scurgerii influenţat puternic de regimul precipitaţiilor.

Pădurea ocupă o suprafaţă ceva mai mare pe dealurile înalte; predomină fagul, gorunul, stejarul penduculat; lângă munte există pădure de amestec de fag cu conifere.

Solurile sunt brune luvice (luvosoluri), dar local apar rendzine, pseudorendzine (faeziomuri) şi erodisoluri (erodosoluri).

Este *bine populat cu aşezări foarte vechi*. Populaţia urbană reprezintă cca 30%. Aşezările rurale sunt mari, predominant cu funcţii agricole (culturi diverse, dar şi creşterea animalelor) şi una sau două complementare (exploatări forestiere, sare etc.).

Principalele ramuri ale industriei sunt: alimentară, exploatarea şi prelucrarea lemnului (tradiţională), construcţii de maşini (utilaj agricol şi chimic), la Suceava, Rădăuţi şi în câteva unităţi mici din comunele Bucecea, Cacica, Vicovul de Jos.

Agricultura are un caracter complex; se practică culturi de porumb, cartofi (10...22% din arabil la nivel de comună), sfeclă de zahăr, in, cânepă, plante furajere, pomicultură tradiţională la Rădăşeni, Fălticeni (meri), creşterea animalelor (îndeosebi cornute mari).

În cadrul Podişului Sucevei se pot separa următoarele **subunităţi** (fig. 15):

• ***Dealurile piemontane Ciungi – Leahu***. Se află în vest, la contactul cu Obcina Mare şi cuprind dealuri (450...687 m) şi depresiuni de contact (Marginea, Solca, Cacica, Păltinoasa). C.Martiniuc le-a numit „Piemontul Obcinei Mari"; V.Băcăuanu – „Dealurile piemontane dintre Moldova şi Suceava". Sunt alcătuite la partea superioară din alternanţe de nisipuri, pietrişuri

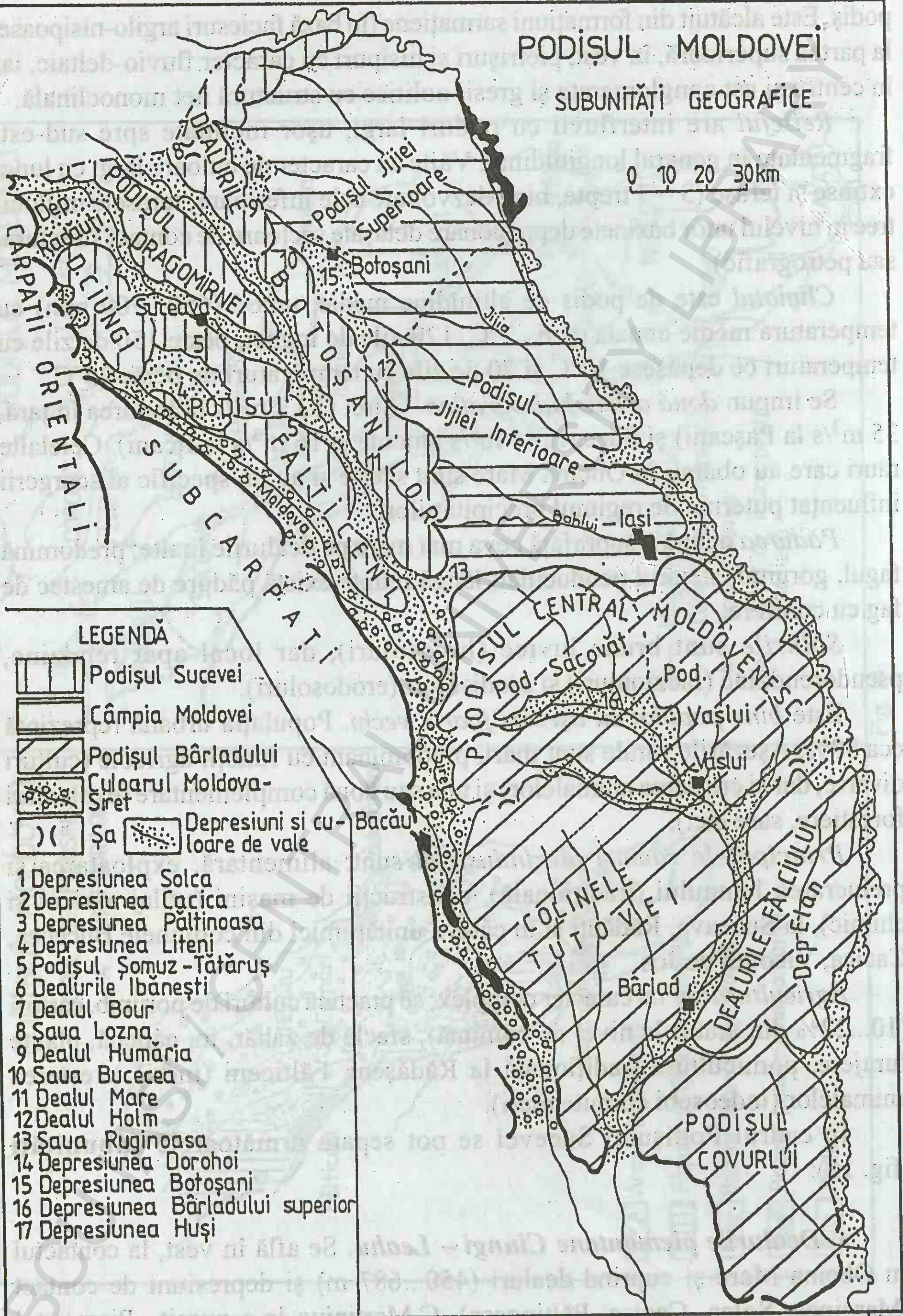

PODIȘUL MOLDOVEI
SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE
0 10 20 30km
Podișul Jijiei Superioare
Botoșani
Jijia
Podișul Jijiei Inferioare
Bahlui
Iasi
DEALURILE
PODIȘUL DRAGOMIRNEI
Dep. Rădăuți
D. CIUNGI
Suceava
CARPAȚII ORIENTALI
PODIȘUL FĂLTICENI
BOTOȘANILOR
SUBCARPAȚI
Moldova
PODIȘUL CENTRAL MOLDOVENESC
Pod. Sacovat
Pod. Vaslui
Vaslui
Bacău
COLINELE TUTOVEI
DEALURILE FĂLCIULUI
Dep. Elan
Bârlad
PODIȘUL COVURLUI
LEGENDĂ
Podișul Sucevei
Câmpia Moldovei
Podișul Bârladului
Culoarul Moldova-Siret
Șa
Depresiuni și culoare de vale
1 Depresiunea Solca
2 Depresiunea Cacica
3 Depresiunea Păltinoasa
4 Depresiunea Liteni
5 Podișul Șomuz-Tătăruș
6 Dealurile Ibănești
7 Dealul Bour
8 Șaua Lozna
9 Dealul Humăria
10 Șaua Bucecea
11 Dealul Mare
12 Dealul Holm
13 Șaua Ruginoasa
14 Depresiunea Dorohoi
15 Depresiunea Botoșani
16 Depresiunea Bârladului superior
17 Depresiunea Huși

Fig. 15.

cu intercalaţii de argile, nisipuri argiloase cu caracter fluvio-deltaic (imense conuri depuse într-o mare sarmatică puţin adâncă după părerea geologilor şi a lui C.Martiniuc sau conuri acumulate în pliocen pe o câmpie joasă după V. Tufescu), cu o grosime mică în nord şi de peste 80 m în sud. Depozitele au o structură monoclinală.

- În partea de nord există dealuri izolate (500 m) înconjurate de culoare de văi, depresiuni, şei largi şi glacisuri; pădure pe vârfurile dealurilor, iar în rest păşuni; sate pe terase sau glacisuri ce au câte peste 4.000 de locuitori şi o economie bazată pe creşterea animalelor, culturi de cartofi şi porumb.

- În centru sunt dealuri scunde, aplatizate (orizontul de pietrişuri este subţire), separate de culoare de vale adesea cu caracter depresionar (Arbore, Soloneţ).

- În sud, sunt culmi (600 m; orizont gros de pietrişuri); fizionomie de podiş cu păduri (fag, conifere, gorun), separate de văi mai înguste şi depresiuni mici în care se află sate cu 1500 – 2500 de locuitori (Ilişeşti, Stupca) cu profil economic complex (creşterea animalelor, cartofi, exploatări de lemn, sare la Cacica); *Solca* este oraş din 1962, bilanţ demografic negativ; agricultură, industrie (bere din 1860), staţiune balneară; *Vicovul de Sus,* oraş din 2003, cu 14.161 locuitori în 2005, industria cherestelei. La acestea s-au adăugat în 2005 *Cajvana,* 7.279 loc. în 2005, *Milişăuţi,* 8.442 loc. în 2002.

• ***Podişul Fălticenilor*** se desfăşoară între văile Suceava, Moldova, Siret şi Dealul Ciungi. Este alcătuit din depozite sarmaţiene (gresii, conglomerate calcaroase); are o structură monoclinală cu cădere a stratelor spre sud-est.

Relieful este format din *platouri structurale* extinse la 450 – 560 m, *fronturi de cuestă* orientate spre vest, nord – vest, nord cu intense degradări, *văi consecvente şi subsecvente* (Şomuzul Mare, Şomuzul Mic). În cadrul său se separă două subunităţi.

- *Depresiunea Liteni*, în vest, la altitudinea de 350 – 450 m, într-un sector unde precumpănesc faciesuri marno-argiloase; albiile sunt largi, de la care se dezvoltă glacisuri coluvio-deluviale; satele au în jur de 1.000 de locuitori. Se practică culturi cerealiere de plante tehnice, cartofi, livezi; Şomuzul Mare a depăşit prin câţiva afluenţi linia marilor înălţimi pătrunzând în Valea Moldovei la nivelul terasei de 10 – 15 m a acesteia; *Liteni* (9.892 loc. în 2005) a fost declarat oraş în 2003.

- *Podişul Şomuz-Tătăruş* se remarcă prin masivitate, interfluvii extinse orientate nord-vest – sud-est şi nord – sud, forme de relief structural; în sud-est este un sistem de 7 terase de confluenţă; sate ce au 500...1.000 locuitori cu profil agricol (renumite sunt culturile de meri de la Rădăşeni, Fălticeni).

Fălticeni a provenit dintr-un târguşor, are industria lemnului, textilă, alimentară ş.a.

• *Podişul Dragomirnei*. Este încadrat de Suceava şi Siret. Are înălţimi de peste 500 m în centru (gresii calcaroase); spre Siret – frunţi de cuestă cu degradări iar spre sud-est platouri structurale extinse, separate de văi consecvente largi (Dragomirna); pe culmi sunt păduri de cvercinee, uneori de fag (Mitocul Dragomirnei). În nord-est sunt *Dealurile Bălcăuţi* (400 m; intens fragmentate). Satele sunt pe văile principale sau în bazinete de obârşie (1.000 – 2.000 locuitori). Se practică agricultura complexă.

• *Culoarul Sucevei şi Depresiunea Rădăuţi*. Se desfăşoară pe 60 km lungime.

- *Depresiunea Rădăuţi* se află în nord–vest şi cuprinde lunca largă a Sucevei şi terasele de 5 – 15 m, 30 – 40 m, 60 – 70 m. Se înregistrează geruri frecvente legate de inversiuni termice şi un exces de umiditate; satele sunt pe glacisuri şi pe terase. *Municipiul Rădăuţi* este atestat documentar ca aşezare în secolul XIV; oraş din 1852; industrii: lemnului (mobilă), chimică, alimentară (alcool, 1881), tricotaje etc.

- *Culoarul Sucevei* are 4 – 5 km lărgime; terasele sunt îndeosebi pe stânga, iar lunca bilaterală. Caracter agricol (cereale, cartofi, plante tehnice). *Suceava* este atestat documentar în 1388; veche capitală a Moldovei, important centru industrial (alimentară, utilaj pentru industria chimică, agricultură, mobilă, prefabricate), nod feroviar, aeroport, centru universitar. *Salcea,* oraş din 2004, găzduieşte aeroportul care deserveşte Suceava.

• *Culoarul Siretului*. Se întinde pe o lungime de peste 100 km, având lărgimi de 10 - 13 km în zonele de confluenţă cu Suceava şi Moldova unde sunt terase extinse; în rest, lăţimea este de 4 – 6 km. Este dominat de podişurile vecine prin versanţi povârniţi. Relieful este format din luncă (2 – 4 km lăţime) cu o albie mendrată şi despletită, cu numeroase cursuri părăsite şi sectoare cu exces de umiditate. Lunca (cu trepte la 2 m, 4 m, 6 – 8 m) este încadrată de terase (7 – 8 trepte; cea de 10 – 15 m are extindere deosebită).

Aşezările rurale sunt pe terase, au câte 1.500 – 2.000 de locuitori, profil cerealier, plante tehnice, cartofi. Oraşul *Siret* este atestat documentar la 1340, capitală a Moldovei în secolul XIV; funcţii de servicii şi industrială (industria uşoară, prelucrarea lemnului). În 2002 avea 9.371 locuitori. În 2003 au devenit oraşe şi *Bucecea,* (profil agroindustrial, fabrică de zahăr, 5.174 locuitori în 2005) şi *Dolhasca* (nod feroviar, cherestea, 11.091 loc. în 2005).

Dealurile Botoşaniului. Dealurile Bour – Dealul Mare sau Dealurile Botoşaniului, au fost numite de V.Mihăilescu (1930) „Podişul înalt din vestul Botoşaniului", de către Gr. Posea şi L.Badea (hartă) „Culmea Siretului superior" şi de V.Mihăilscu, în 1964, „Culmea Siretului".

Dealurile domină Culoarul Siretului prin versanţi abrupţi. Limita faţă de Câmpia Moldovei se află la baza versanţilor povârniţi pe aliniamentul – Dorohoi (vest) – Botoşani (vest) – Flămânzi – Hârlău – Cotnari – Ruginoasa.

Structura geologică este similară cu a podişurilor Fălticeni şi Dragomirna (gresii, microconglomerate calcaroase care imprimă şi menţin masivitatea şi formele structurale).

Înălţimi în jur de 400 m (Vf. Tudora 587 m în Dealul Mare). Există mai multe şei de eroziune largi care îi împart în mai multe subunităţi: Dealul Ibăneşti, Dealul Bour, Şaua Lozna, Şaua Bucecea, Dealul Corni, Şaua Vorona, Dealul Mare (în est o subunitate Dealul Holm), Şaua Ruginoasa – Strunga. În primele şei, afluenţii Jijiei şi Sitnei au depăşit linia marilor înălţimi pătrunzând în bazinul Siretului unde au efectuat captări până la nivelul terasei de 8 – 10 m.Afluenţii Prutului au împins peste tot cumpăna de ape spre vest şi au detaşat la contactul cu Câmpia Moldovei mici depresiuni de contact.

Peste 75% din suprafaţă este acoperită de păduri de cvercinee, iar pe vârfuri şi de fag. Pe versanţi şi în bazinetele depresionare sunt păşuni, livezi, vii.

Aşezările se află preponderent la contactul cu Câmpia Moldovei, unde formează un aliniament aproape continuu de sate mari cu economie agricolă (cereale, vii, livezi de meri, cireşi, cartofi, in, sfeclă) sau în şeile largi, unde au economie complexă (de exemplu, Bucecea, Ruginoasa, Leorda).

2. CÂMPIA MOLDOVEI (PODIŞUL JOS AL JIJIEI)

Se află în nord-estul Podişului Moldovei, între culoarul Prutului şi podişurile Sucevei şi Bârladului. Reprezintă 26% din podiş, are 125 m altitudine medie şi 265 m în Dealul Cozancea, altitudine maximă. I. Rick (1931) a numit-o Depresiunea Jijiei, I.Simionescu (1934), Câmpia Moldovenească, M.David (1933) – parte din Depresiunea Prutului mijlociu, V. Tufescu (1942), Câmpia Moldovei dar şi câmpia colinară a Moldovei (în teză). *Sensul de câmpie* este legat de folosinţa agricolă, altitudine, solurile cernoziomice, vegetaţia de silvostepă, regimul scurgerii apelor etc. *Sensul noţiunii de depresiune* este impus de poziţia mai joasă în raport cu podişurile vecine care o domină prin denivelări de peste 100 m. *În realitate este o unitate de podiş jos care îmbracă trăsăturile de peisaj ale câmpiei*, alcătuită din formaţiuni marno-argiloase uşor monoclinale care asigură condiţii pentru numeroase degradări.

Relieful aparţine unui peisaj sculptat în pliocen-cuternar prin înaintarea rapidă spre vest a afluenţilor Prutului datorită rocilor moi şi nivelului de bază jos. Culmile sunt rotunjite, adesea apar platouri care coboară lin spre sud-est. Văile sunt largi, cu lunci extinse, terase (3 – 6) şi glacisuri coluvio-proluviale.

Între pâraiele de la obârşiile Bahluiului, Bahluieţului, Sitnei, Miletinului, Jijiei s-au realizat captări locale (V. Băcăuanu, 1960). Văile, care se desfăşoară de la vest la est sau pe direcţii apropiate au profil asimetric, cu versantul drept abrupt (cuestic) cu intense degradări (torenţi şi alunecări); tipice sunt cuestele (coastele) Jijiei, Jijioarei, Bahluiului.

Climatul este continental cu temperatură medie anuală de 9...10° C, peste 120 zile de îngheţ, 40 – 50 zile de iarnă, peste 75 zile de vară, amplitudini termice de peste 75° C, îngheţuri de durată pe culoarele văilor Prut, Jijia, Bahlui, Sitna, variaţii mari în regimul anual, sezonier, lunar al precipitaţiilor (ploile au caracter torenţial), sunt frecvente secetele.

Reţeaua hidrografică autohtonă are caracter semipermanent cu variaţii mari în regimul scurgerii (secarea albiilor; revărsări şi inundaţii la viituri); debitele la Prut sunt de 85...104 m³/s. Există un număr mare de iazuri. Alimentarea cu apă potabilă şi pentru industrie se face din pânzele de adâncime, lacuri special amenajate (ex. Stânca-Costeşti, Ciric etc.) şi prin conducte din pânzele freatice din terasele Moldovei.

Vegetaţia iniţială de silvostepă (pâlcuri de cvercinee pe dealuri mai înalte şi pajişti cu păiuş şi colilie) a fost înlocuită de culturi.

Solurile. Predomină molisolurile (cernisoluri) cu grad diferit de levigare; local, sărături, erodisoluri (erodosoluri), soluri gleice (gleiosoluri).

Aşezările. Sunt *zece oraşe* (trei municipii) şi peste 25% din aşezările rurale din Podişul Moldovei (o mare parte s-au format începând cu sec. XIX prin luarea în cultură a silvostepei). Există un spor natural care variază, fiind mai mare în oraşe şi localităţile vecine şi mic în centru, nord şi est, dar şi o deplasare intensă din mediul rural în cel urban. *Iaşi*, târg la 1395, capitală a Moldovei între 1564 şi 1862, puternic centru industrial (chimie, construcţii de maşini, metalurgie, textilă, alimentară), cultural, ştiinţific, nod de cale ferată şi rutier, aeroport etc. *Botoşani*, atestat documentar la 1493; centru al industriei textile, confecţii, utilaj textil şi agricol, şi al industriei alimentare. *Dorohoi*, atestat documentar la 1408; are industria de ceramică, materiale de construcţii, alimentară. *Darabani*, târguşor până la începutul sec. XIX; profil agricol şi de servicii, industrie mică (morărit, ţesături, ceramică). *Hârlău*, atestat documentar la 1394 (Bahlovia); are mici unităţi în industria alimentară, mase plastice, prelucrarea lemnului. *Săveni*, târguşor în sec. XIX, este oraş din 1968; bilanţ demografic negativ; profil agricol şi de servicii; unităţi de morărit, covoare. *Târgu Frumos*, atestat documentar la 1448; industria încălţămintei, stofe, tricotaje, funcţie agricolă. Din 2004 au devenit oraşe localităţile *Flămânzi* (11.799 loc.) şi *Podul Iloaiei* (aprox. 10.000 loc.) cu funcţie agricolă.

Din totalul aşezărilor rurale, peste 2/3 au sub 1.000 de locuitori, dar au vetre întinse şi funcţie agricolă dominantă.

Agricultura este bazată pe culturi cerealiere (2/3 din arabil), floarea-soarelui (10% din arabil), sfeclă de zahăr şi culturi furajere. Se cresc ovine (ţurcană, ţigaie şi karakul) în zona Săveni – Hlipiceni.

Subunităţi

• ***Podişul Jos al Jijiei superioare şi al Başeului.*** Relief mai înalt, platouri în vest şi culmi rotunjite separate de văi largi în est; aparţine silvostepei; slabă dezvoltare economică şi profil agricol dominant în est; în vest – aşezări ceva mai mari, cu putere economică; aici sunt oraşele Botoşani, Dorohoi, Darabani, Săveni, Ştefăneşti.

• ***Podişul Jos al Jijiei inferioare şi al Bahluiului.*** Relief aplatizat, văi largi (lunci, terase) care au frecvent versantul drept cu caracter structural; climat puternic continentalizat ce asigură trecerea de la silvostepă la stepă. Este intens populat, având aşezări mari. Se remarcă influenţa puternică a municipiului Iaşi şi prezenţa unor oraşe mici, recent declarate (Flămânzi, Podu Iloaiei).

3. PODIŞUL BÂRLADULUI

Se desfăşoară în partea central-sudică a Podişului Moldovei pe cca 49% din acesta. Limita de nord se află la baza povârnişului cuestic „Coasta Iaşilor", în vest versanţii săi domină lunca Siretului, iar în sud intră în contact cu Câmpia Română.

Geologic, la suprafaţă este un sedimentar sarmaţian în nord şi pliocen tot mai nou către sud; faciesurile sunt marno – argilo – nisipoase; în nord, apar şi calcare oolitice, gresii calcaroase, iar în sud – tufuri andezitice. Relieful are altitudini frecvent peste 400 m în nord (Doroşanu, 564 m, Poiana Neamţului, 530 m, Aninoasa, 522 m) dar spre sud scad treptat, ajungând la 200...120 m.

Relieful este puternic influenţat de structura monoclinală şi de stratele mai dure. Acestea au permis dezvoltarea de: fronturi cuestice cu amplitudini de zeci de metri şi lungimi de zeci de kilometri. Între acestea sunt: Coasta Iaşilor, cu denivelări de 200...300 m, considerată de M.David de natură tectonică iar de V.Băcăuanu de origine erozivă; Sineşti – Cheia Domniţei – Vulpeşti; pe dreapta Bârladului, Racovei; pe stânga Crasnei, Jaravăţului etc. Reversul cuestelor sunt platourile structurale (Repedea – Tansa – Suhuleţ, Cheia Domniţei, Scheia – Ipatele, Avereşti – Băneasa, Slobozia – Cantemir, Dobrovăţ etc.). Prin fragmentare au rezultat văi subsecvente (Bârladul superior, Racova, Lohanul, Jaravăţul, Crasna), văi consecvente (tipice în Colinele Tutovei şi Podişul Covurlui), dar şi văi obsecvente scurte.

M. David a separat 4 suprafețe de nivelare cu caracter structural (Tansa – Cheia Domniței, ± 450 m, sarmațian; Repedea – Suhuleț la 350...400 m, ponțian; Scheia – Ipatele la 300...350 m, dacian și Bodești – Oncești la 250...350 m, levantin). În realitate, sunt doar două suprafețe (în nord una superioară din pliocen inferior și alta în sud, din pliocen superior – cuaternar inferior). În culoarele de vale sunt lunci largi (supraînălțate prin aporturi laterale de materiale), dominate de terase diferite ca număr (5-6 la Prut și Bârlad).

Climatul este mai umed pe dealurile înalte (600 mm de precipitații) și mai uscat în sud și est (450 mm). Se caracterizează prin: 110 – 125 zile de îngheț, 35 – 40 zile de iarnă, 85 – 95 zile de vară, 20 – 25 zile tropicale; inversiuni de temperatură în culoarele marilor văi și depresiuni; secete lungi mai ales în sud și est.

Rețeaua hidrografică are caracter intermitent (*secarea* este frecventă la toate râurile cu bazin sub 100 km^2); prezintă variații de debit ca urmare a alimentării predominant pluviale. Debitele variază la Bârlad între 0,2 m^3/s în cursul superior și 6,9 m^3 în cursul inferior, pe Crasna 0,6 m^3/s, Tutova 0,9 m^3/s. Amenajări lacustre sunt la Pușcaș, Solești, Mânjești etc.

Pădurile de gorun și stejar pedunculat (uneori fag) sunt în nord, iar silvostepa în sud și est (înlocuită de culturi, pășuni și fânețe).

În regiune sunt *așezări vechi*, mici, în bazine de recepție, pe dealuri. Sporul natural este important, cu toate că a scăzut după anul 2000. Sunt șase orașe din care s-au afirmat economic doar Vasluiul și Bârladul, care constituie centre polarizatoare pentru populație și diversele activități.

Agricultura este orientată spre culturi cerealiere (2/3 din arabil), floarea-soarelui (10% din arabil), viticultură, pomicultură, creșterea oilor, legumicultură în luncile râurilor Bârlad și Prut.

Subunități

- ***Podișul Central Moldovenesc***. Aflat în nord, între Coasta Iașilor și culoarul văilor subsecvente Racova, Bârlad și Lohan (versant sudic cuestic) a fost numit de M.David – Podiș sarmatic, de C.Martiniuc – Podișul Central Moldovenesc, de V.Mihăilescu – Podișul Bârladului Superior.

Structura geologică a impus un relief cu profil asimetric, cu abrupturi cuestice în nord și poduri structurale în sud; afluenții Bârladului au caracter consecvent. Bârladul superior a realizat o depresiune subsecventă cu terase pe stânga. Este încă bine împădurit (îndeosebi la peste 350 m și pe versanții nordici). Culmile sudice au platouri cu pășuni și fânețe.

Așezările sunt mici (cca. 500...800 locuitori, pe văile mari; 150...200 locuitori, la obârșiile văilor secundare). Se practică culturi cerelariere,

pomicultură şi viticultură (renumite la Moşna – Răducăneni – Bohotin), creşterea oilor. *Vaslui,* atestat documentar în secolul XIV; industrie textilă, confecţii, alimentară, materiale de construcţii. În ultimele decenii şi-a triplat populaţia, îndeosebi pe seama sporului migratoriu. *Negreşti,* atestat documentar în secolul XIV, oraş din 1968; spor migratoriu apropiat de cel natural; unităţi ale industriei alimentare, textile. *Huşi,* atestat documentar în 1487, centru al unei renumite podgorii; industrie alimentară (vinificaţie, morărit), textilă, încălţăminte, materiale de construcţii.

Podişul Central Moldovenesc se divide în:

- *Podişul Sacovăţ* (nord-vest);
- *Podişul Vaslui* (nord-est);
- *Podişul Racovei* (sud-vest);
- *Depresiunea Bârladului superior;*
- *Depresiunea Huşi.*

• ***Colinele Tutovei.*** Se desfăşoară între Bârlad şi Siret. Numele prezent al unităţii a fost dat în 1935 de M.David; C.Martiniuc (1955) îi stabileşte limitele actuale.

Geologic sunt alcătuite dintr-o succesiune de formaţiuni tot mai noi de la nord la sud (în nord facies argilo-nisipos cu intercalaţii de gresii; în centru – nisipuri, argile, marne, tufuri; în sud – nisipuri şi pietrişuri acoperite de depozite loessoide (în vest) şi mai multe culmi înguste, prelungi, paralele care coboară spre sud la 300 – 350 m; între ele – văi intens aluvionate şi coluvionate, cu 1-3 terase; dinamica actuală activă este dominată de spălarea în suprafaţă, alunecări, torenţialitate.

Reţeaua hidrografică, realizată în pliocen – cuaternar s-a definitivat ca structură prin captări în holocen (I.Hârjoabă, 1968). Traseul Bârladului, după D.Paraschiv (1969) a fost influenţat de o afundare mai accentuată în sudul Depresiunii Bârladului, iar după I.Hârjoabă de contactul conurilor aluviale ale Prutului şi Siretului.

Apele freatice au debite mici, iar râurile suferă variaţii sezoniere mari; secarea este un fenomen caracteristic impus de climat şi de formaţiunile permeabile ce alcătuiesc substratul; viiturile mari provoacă inundaţii.

În cuprinsul lor se face trecerea de la pădurea de gorun (nord) la silvostepă (sud).

Cea mai mare parte a populaţiei se află la sate; sporul natural este ridicat, mişcarea migratorie este intensă spre centrele de pe valea Bârladului, Iaşi, Galaţi etc. Sunt sate mici (multe sub 500 locuitori) de tip înşirat.

Municipiul Bârlad, a fost punct de vamă în 1408; în ultimele patru decenii ale sec. XX populaţia s-a triplat, dar a scăzut după anul 2000; industrie de rulmenţi, aparatură de măsură şi control, chimică, textilă, alimentară (ulei, tutun).

• ***Dealurile Fălciului***. Se desfăşoară între văile Prut (E) şi Bârlad (V), *culoarele subsecvente* ale Lohanului şi Jaravăţului (sud). Predomină faciesurile marno-argiloase, nisipoase; în vest apar calcare, gresii calcaroase. Ca urmare, apar formele de relief structural (cueste, platouri structurale slab înclinate spre sud-est) şi depresiuni de eroziune diferenţiată (Elan-Horincea), unde placa dură lipseşte.

Climatic se remarcă 450 mm anual de precipitaţii şi 10,5° temperatura medie anuală.

Râurile sunt scurte şi seacă frecvent. Vegetaţia şi solurile fac trecerea de la silvostepă la stepă. Sunt sate mici la baza versanţilor cu expunere favorabilă.

Subunităţi:

- *Dealurile Fălciului* (vest), mai înalte, forme structurale, păduri la partea superioară a culmilor.
- *Depresiunea Elan – Horincea* (în est) alcătuită din culmi desfăşurate de la nord-vest la sud-est (influenţă structurală), de la 250 la 100 m; zonă pomiviticolă însemnată; aşezări în Culoarul Prutului şi pe văile secundare; *oraşul Murgeni,* a fost declarat în 2003 (filatură de bumbac, industrie alimentară, profil agrar, 7.832 locuitori în 2005).

• ***Podişul Covurlui***. Se află în sud-est, la contactul cu Câmpia Covurlui (trecere lină). Este alcătuit din nisipuri, pietrişuri, argilă cu caracter fluvio-lacustru acoperite parţial de depozite loessoide ce cresc în grosime către sud.

Relieful este reprezentat de culmi înguste, rotunjite, cu înălţimi de 300 m (nord) care se lărgesc treptat spre sud unde se aplatizează, văi adânci (100...150 m), versanţi abrupţi cu degradări intense.

Clima are nuanţă de ariditate accentuată.

Reţeaua hidrografică are caracter semipermanent, cu alimentare predominant pluvială. Se trece de la silvostepă la stepă cu predominarea elementelor sudice.

Aşezările mai mari (sub 1.000 locuitori) se află pe afluenţii Bârladului şi Prutului. *Târgu Bujor* (8.731 locuitori în 2005) şi *Bereşti* (3.526 loc. în 2005) sunt oraşe mici, cu caracter agricol (cereale, plante tehnice, viticultură), industrie alimentară.

4. CULOARUL MOLDOVA-SIRET

Se desfăşoară în vestul podişului. Unii geografi (Gr.Posea, L.Badea pe harta geomorfologică a României) îl ataşează la Subcarpaţi, alţii (V.Băcăuanu) la Podişul Moldovei. Relieful este alcătuit din luncile şi terasele celor două râuri la care, în aval de Roman, se adaugă glacisul de racord cu dealurile.

Luncile sunt largi, au 2–3 trepte, aluviuni groase (10...15 m) cu pânze freatice bogate, captate pe plan local sau pentru alimentarea oraşelor Iaşi, Roman, Bacău etc. Sunt şapte terase pe Moldova şi opt pe Siret, cu dezvoltare mare în sectorul de confluenţă.

Condiţiile climatice sunt similare regiunilor vecine; iarna gerurile intense şi lungi creează inversiuni de temperatură.

Debitele râurilor sunt, pe Moldova, de 26,5 m^3/s, iar pe Siret de la 70 m^3/s în nord la 130 m^3/s în sud dar fluctuează de la un sezon la altul.

Pe terasele înalte sunt soluri argiloiluviale (luvisoluri), iar pe cele joase – cernoziomuri şi lăcovişti (gleiosoluri). Cea mai mare parte din vegetaţia iniţială a fost înlocuită de culturi agricole. Pădurile au rămas în lunci.

Prin culoarele celor două văi au existat încă din cele mai vechi timpuri importante drumuri comerciale. Însemnătatea lor a crescut în Evul Mediu, dar mai ales din secolul XIX. În lungul lor s-au dezvoltat multe aşezări.

Municipiul Bacău, atestat documentar la 1408, a fost curte domnească în secolul XVI. Astăzi este reşedinţă de judeţ, un important centru industrial (construcţii de maşini, alimentară, textilă, pielărie şi încălţăminte, lemn, hârtie), nod feroviar, rutier şi centru universitar de interes regional, centru turistic.

Municipiul Roman, atestat documentar la finele secolului XIV, este un însemnat centru al industriei (metalurgică – ţevi fără sudură, materialelor de construcţii, alimentară – zahăr etc.).

BIBLIOGRAFIE

Apăvăloaiei, M., 1965, *Contribuţii la studiul aşezărilor rurale din Moldova*, A.S.U.C.I., G.G., XI.

Apăvăloaiei, M., Chiriac, D., Lungu N., 1974, *Aşezările rurale cu industrie din Moldova*, A.S.U.C.I., G.G., XX.

Barbu, N., 1974, *Raporturi geomorfologice în Câmpia Moldovei*, A.S.U.C.I., Geogr., XX.

Băcăuanu, V., 1968, *Câmpia Moldovei – studiu geomorfologic*, Editura Academiei, Bucureşti.

Băcăuanu, V., Barbu, N., Pantazică Maria, Ungureanu, Al., Chiriac, D., 1980, *Podişul Moldovei*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Chiriac, D., 1971, *Câteva aspecte geografice-economice referitoare la evoluţia populaţiei şi vetrelor aşezărilor rurale din Moldova* (sec. XIX – XX), A.S.U.C.I. – G.G., XVII.

Chitimuş, V., 1998, *Structura geologică nordică a Platformei Moldoveneşti,* teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

David, M., 1921, *O schiţă morfologică a Podişului sarmatic din Moldova*, B.S.R.R.G., L, (1931).

David, M., 1941, *Relieful Coastei Iaşilor şi probleme pe care le ridică sub raportul geomorfologic şi antropografic*, Lucr. Soc. Geogr. „D.Cantemir", III, Iaşi.

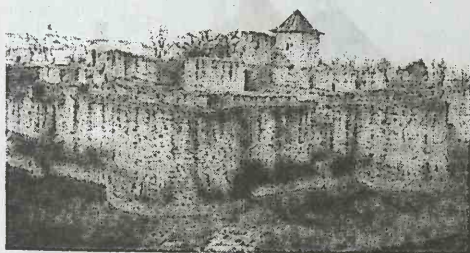
Donisă, I., 1968, *Geomorfologia văii Bistriţei*, Editura Academiei, Bucureşti.

Donisă, I., Hârjoabă, I., 1974, *Problema piemonturilor din Moldova*, A.S.U.C.I., Geogr. XX.

Erhan, Elena, 1979, *Clima şi microclimatele din zona oraşului Iaşi,* Ed. Junimea, Iaşi.

Geacu, S., 2001, *Ocrotirea naturii în judeţul Galaţi – etape şi realizări,* AUSH – Geogr., 4.

Ghenea, C., 1968, *Studiul depozitelor pliocene dintre valea Prutului şi valea Bârladului,* S.T.E., Sr. J., Stratigrafia, 6.
Ghenea, C., Rădulescu, C., 1964,, *Contribuţiuni la cunoaşterea unei faune villafranchiene în Podişul Moldovenesc,* Dds – CG, XLIX.
Giurăscu, C., 1967, Târguri sau oraşe şi cetăţi moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea, Editura Academiei, Bucureşti.
Gugiuman, I., 1959, *Depresiunea Huşi,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
Hârjoabă, I., 1968, *Relieful Colinelor Tutovei,* Editura Academiei, Bucureşti.
Ioniţă, I., 2000, *Relieful de cueste din Podişul Moldovei,* Ed. Corson, Iaşi.
Lupu, N., 1937, *Contribuţii la studiul fizic şi antropografic al regiunii subcarpatice din Bucovina, cunoscută în literatura geografică sub denumirea de bazinul Rădăuţului,* Lucr. Soc. Geogr. „D.Cantemir", I, Iaşi.
Martiniuc, C., 1948, *Contributions a la connaissance du Sarmatian entrwe sireth et les Carpathes,* A.U.A.I., Cuza, Iaşi, XXXI.
Martiniuc, C., 1956, *Cercetări geomorfologice în regiunea Baia-Suceava,* A.S.U.C.I., Şt.Nat., II, 2.
Mihăilescu, V., 1930, *Podişul înalt din vestul Botoşanilor, regiunile Dealu Mare şi Mândreşti,* B.S.R.R.G., XLVII.
Muntele I., 1998, *Populaţia Moldovei în ultimele două secole,* Ed. Corson, Iaşi.
Nimigeanu, V., 1973, *Probleme de structură a populaţiei în Câmpia Moldovei,* A.S.U.C.I., XIX.
Nimigeanu, V., 1976, *Unele aspecte geografice ale reţelei rutiere şi transporturilor de călători din Câmpia Moldovei,* A.S.U.C.I., XXII.
Pantazică, Maria, 1974, *Hidrografia Câmpiei Moldovei,* Ed. Junimea, Iaşi.
Pantazică, Maria, Schram, Maria, 1964, *Contribuţii la cunoaşterea regimului de îngheţ al râurilor din bazinul Bârladului,* St. cerc.geogr. Inst. Ped. Bacău.
Poghirc, P., 1972, *Satul din Colinele Tutovei,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti.
Poghirc, P., Chiriac, D., 1974, *Reţeaua aşezărilor rurale din Moldova după condiţiile geografice,* A.S.U.C.I., G., XX.
Sârcu, I., 1955, *Valea Siretului în sectorul raionului Paşcani şi problema şeii de la Ruginoasa,* Probl. de geogr., II.
Sârcu, I., 1965, *Terrasses fluviales, surfaces d'erosion locales et pseudopeneplaines dans le nord du Plateau Moldave,* A.S.U.C.I., G.G., XI.
Seghedin, Tr.G., 1983, *Rezervaţiile naturale din Bucovina,* Ed. Sport – Turism, Bucureşti.
Sficlea, V., 1980, *Podişul Covurlui,* în vol. *Cercetări în Geografia României,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Şenchea, Natalia, 1943, *Cercetări geografice în bazinul superior al Bârladului,* Lucr. Soc. Geogr. „D. Cantemir", IV, Iaşi.
Tufescu, V., 1933, *Captări actuale între afluenţii Prutului şi ai Siretului în judeţul Dorohoi,* B.S.R.R.G., LI.
Tufescu, V., 1937, *Dealul Mare – Hârlău. Observaţii asupra evoluţiei reliefului şi aşezărilor omeneşti,* B.S.R.R.G., LVI.
Ungan, C.I., 2000, *Piemontul Poiana – Nicoreşti: potenţialul resurselor umane, de habitat şi funcţiile geoproductive,* teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Ungureanu, Al., 1980, *Oraşele din Moldova – studiu de geografie economică,* Ed. Academiei, Bucureşti.
Vâlsan, G., 1915, *Câmpia Română,* B.S.R.R.G., XXXIV.
Zaharia, N. şi colab., 1970, *Aşezările din Moldova din paleolitic şi până în sec. XVIII,* Ed. Academiei, Bucureşti.

Cetatea Suceava

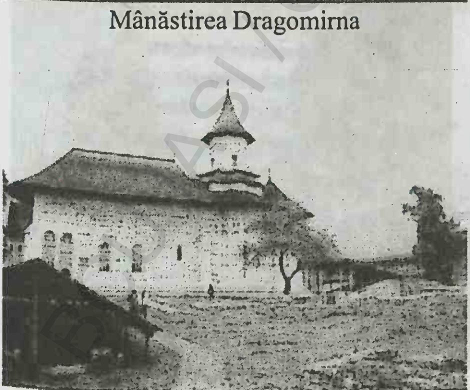
Mânăstirea Bogdana din Rădăuţi

Mânăstirea Dragomirna

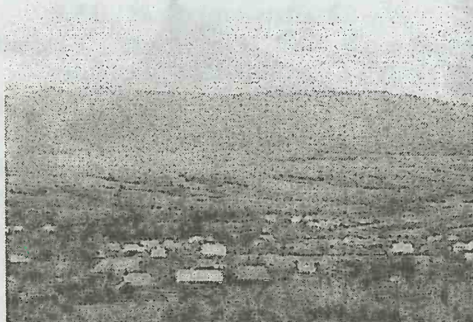
Mânăstirea Hârlău

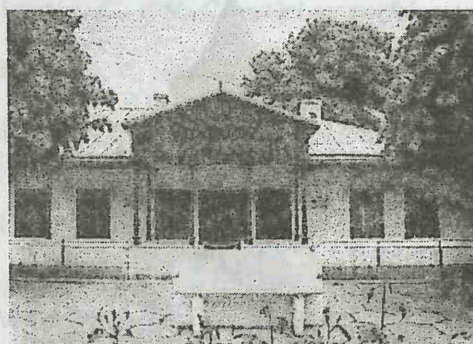
Mânăstirea Probota

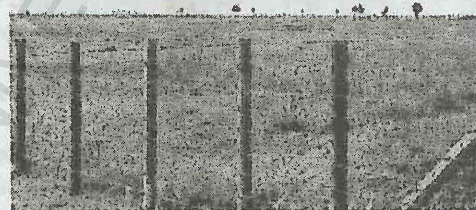

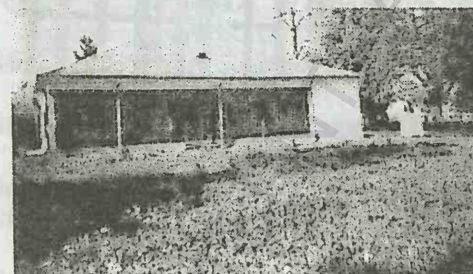
Mânăstirea Arbore

Contactul Obcina Mare - Podişul Sucevei

Cacica – Mina de sare

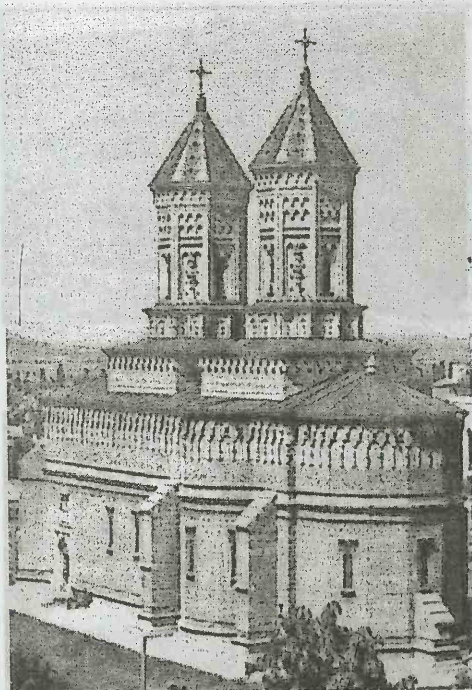

Fălticeni – Muzeu etnografic

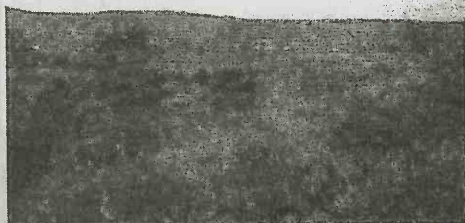

Lunca Moldovei la Timişeşti (perimetrul captărilor de apă subterană

Mirceşti – Casa memorială V. Alecsandri

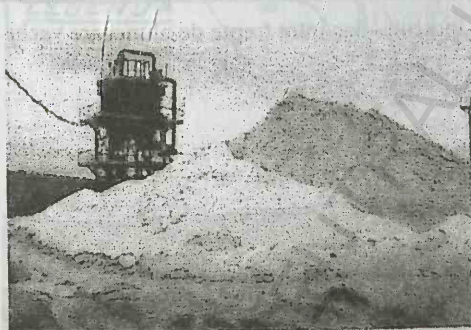

Bacău – sectorul central

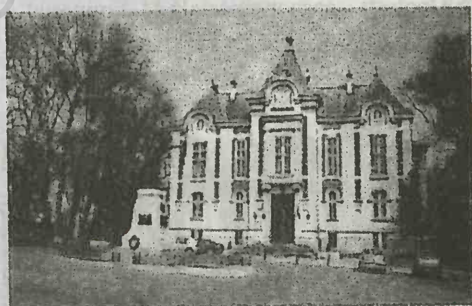

Iaşi – Palatul culturii

Iaşi – Biserica Trei Ierarhi

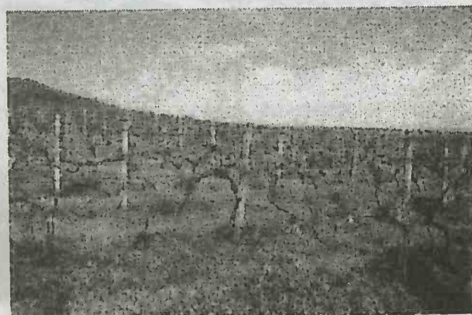

Contactul dintre Dealul Mare şi Câmpia Moldovei

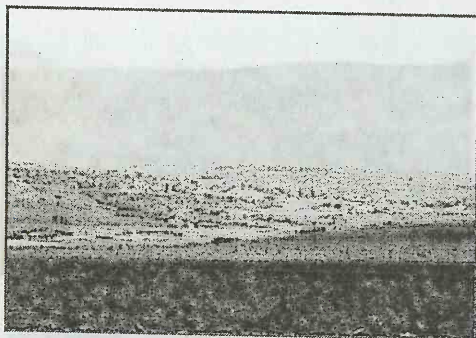

Conducta de apă din lacul Bucecea (Siret) spre Botoşani

Hudeşti – exploatări de nisip pentru Dorohoi

Dorohoi

Botoşani – Teatrul M. Eminescu

Podgorie Cotnari

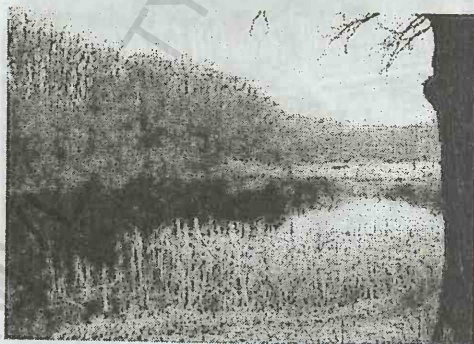
Târgu Frumos

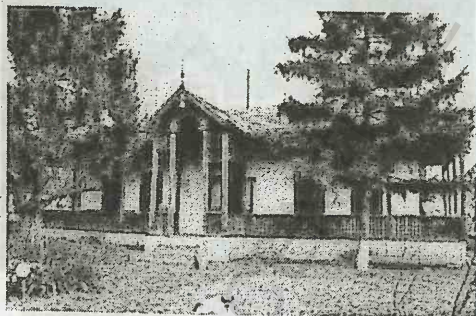
Câmpia Moldovei – alunecări de teren în bazinul Jijiei

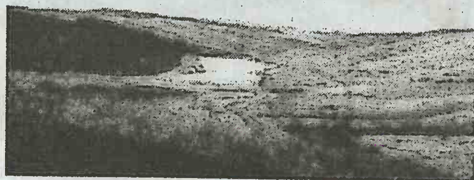
Ipoteşti – casa memorială M. Eminescu

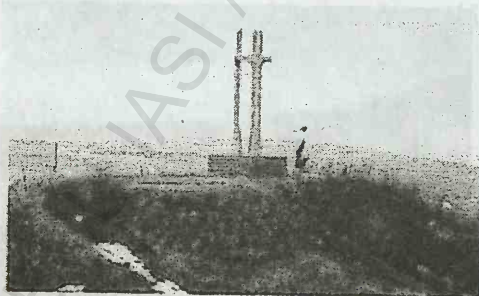
Ipoteşti – lac între trepte de alunecare vechi

G. Enescu – casa memorială

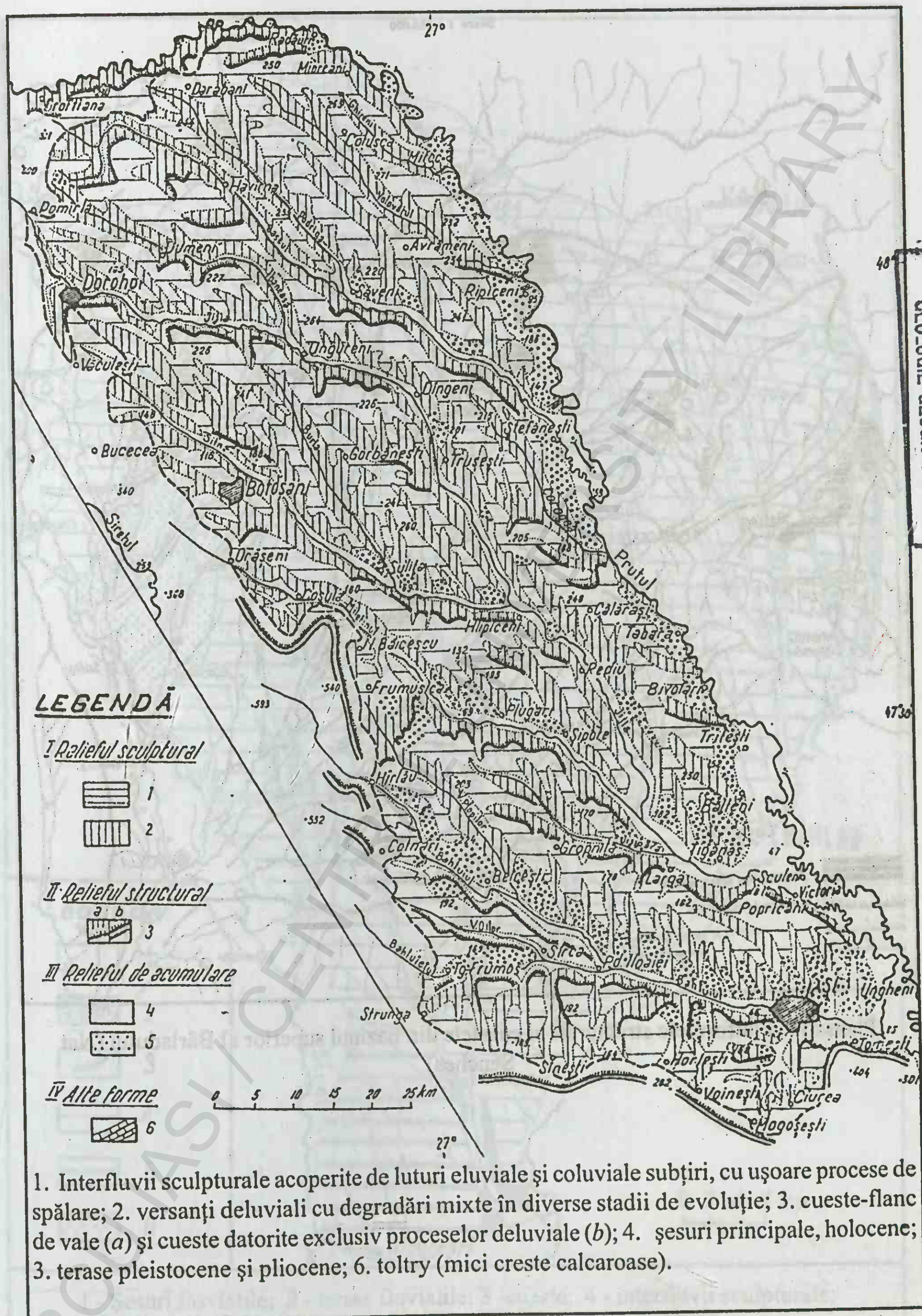
Iaz în câmpia Moldovei

Podişul Central Moldovenesc – Movila lui Burcel

Soleşti. Lacul Doamnei

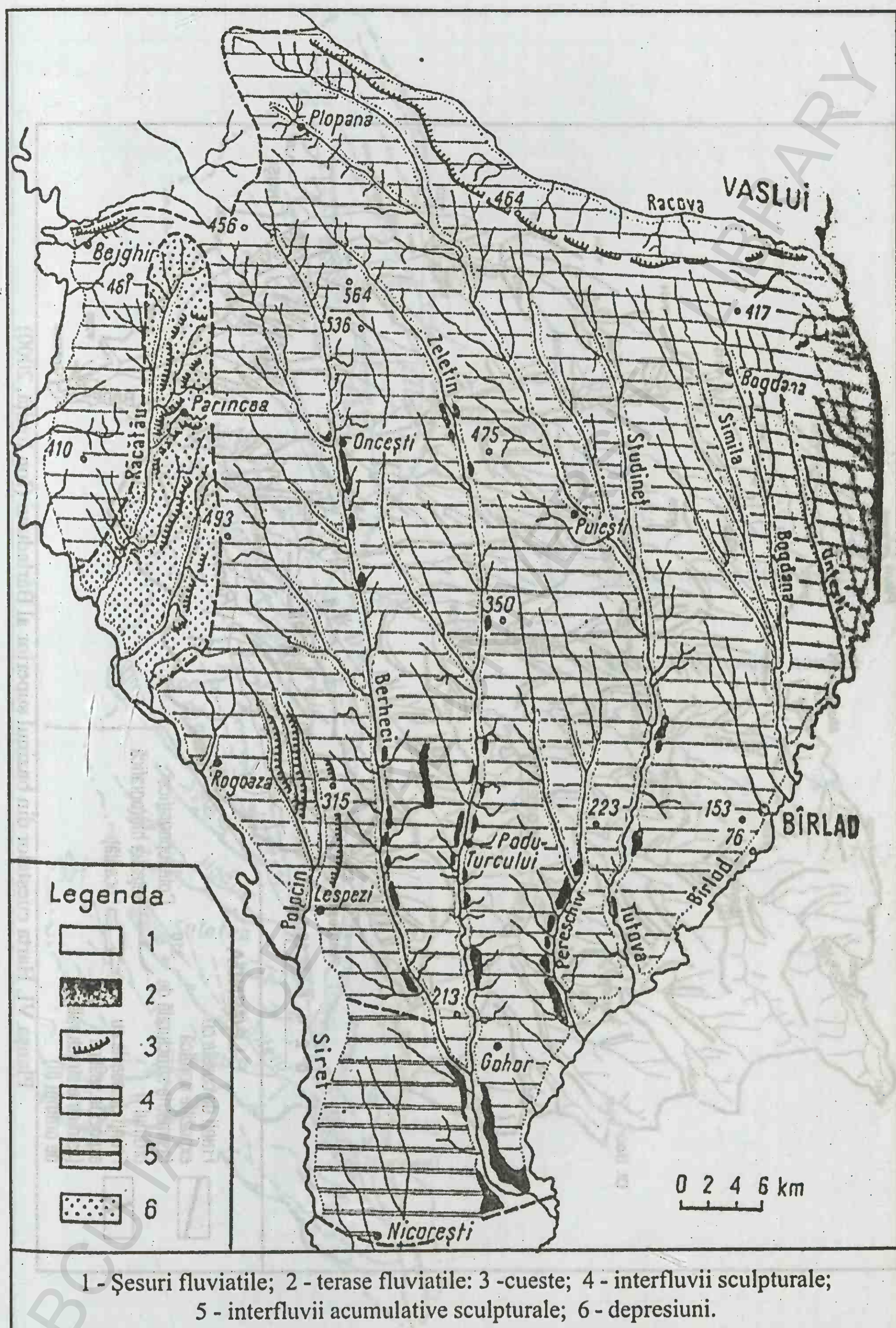

1. Interfluvii sculpturale acoperite de luturi eluviale şi coluviale subţiri, cu uşoare procese de spălare; 2. versanţi deluviali cu degradări mixte în diverse stadii de evoluţie; 3. cueste-flanc de vale (*a*) şi cueste datorite exclusiv proceselor deluviale (*b*); 4. şesuri principale, holocene; 3. terase pleistocene şi pliocene; 6. toltry (mici creste calcaroase).

Planşa III. Câmpia Moldovei - harta geomorfologică generală. (V. Băcăuanu)

Scara 1 : 266.000

Planşa IV. Platformele structurale şi coastele din bazinul superior al Bârladului (Nat Şenchea)

1 - Şesuri fluviatile; 2 - terase fluviatile: 3 -cueste; 4 - interfluvii sculpturale; 5 - interfluvii acumulative sculpturale; 6 - depresiuni.

Planşa V. Colinele Tutovei, Harta geomorfologică generală. (I. Hârjoabă)

LEGENDA

Frunţi de cueste cu expoziţie nordică (asimetrie structurală de ordinul I)

Frunţi de cueste cu expoziţie vestică (asimetrie structurală de ordinul III)

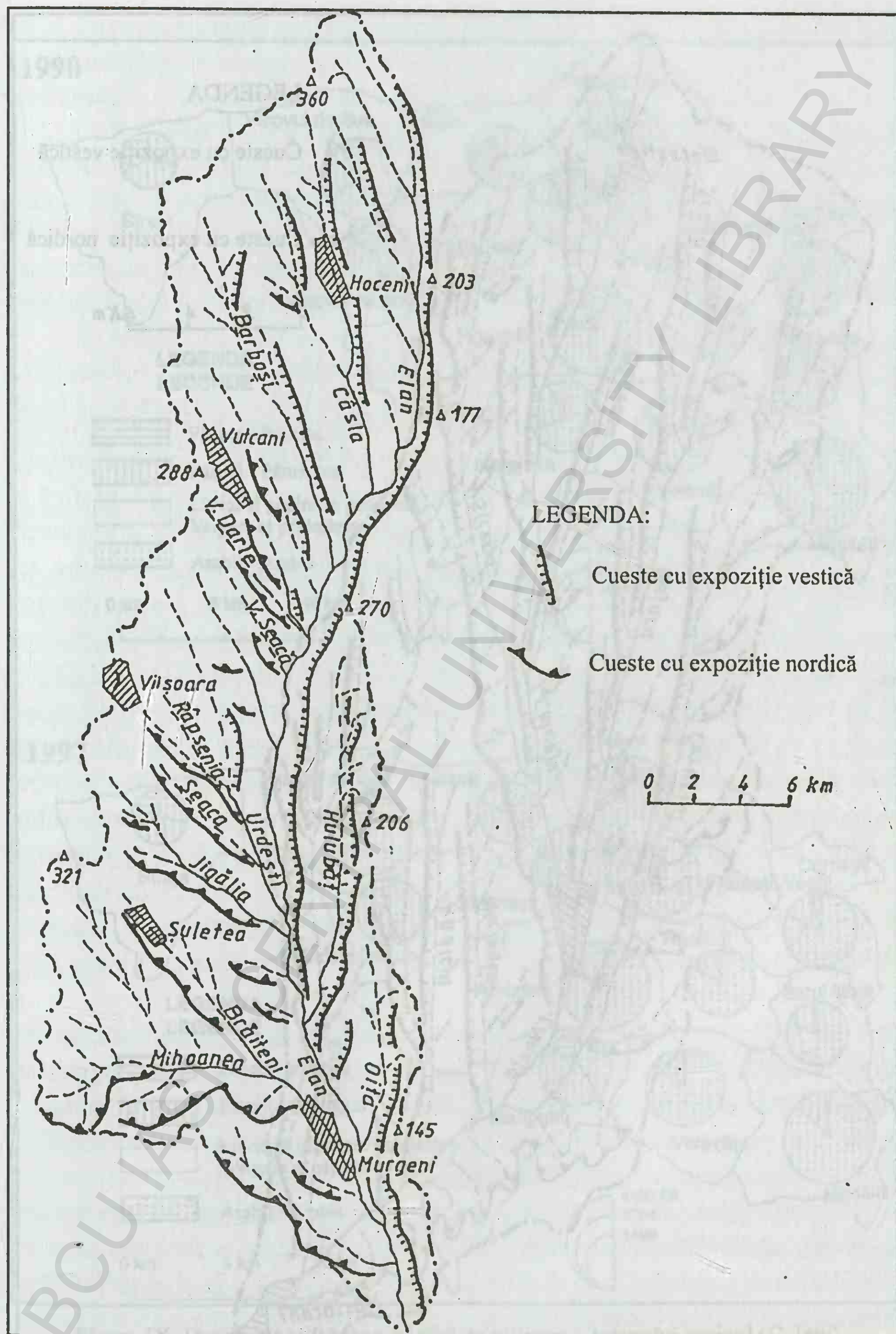
310 Cote topografice

Reţeaua hidrografică

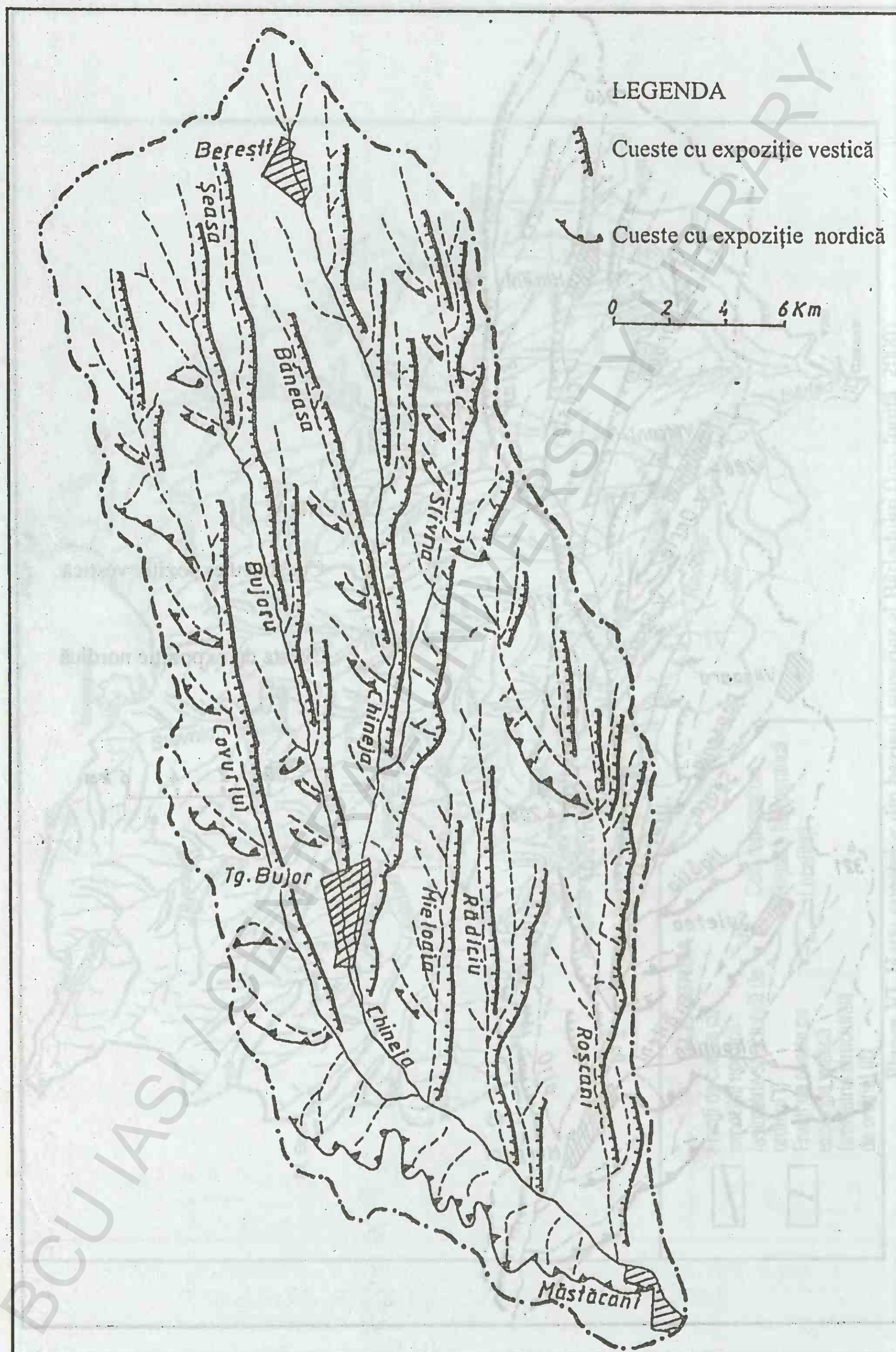
Localităţi

0 2 4 6 8 10 km

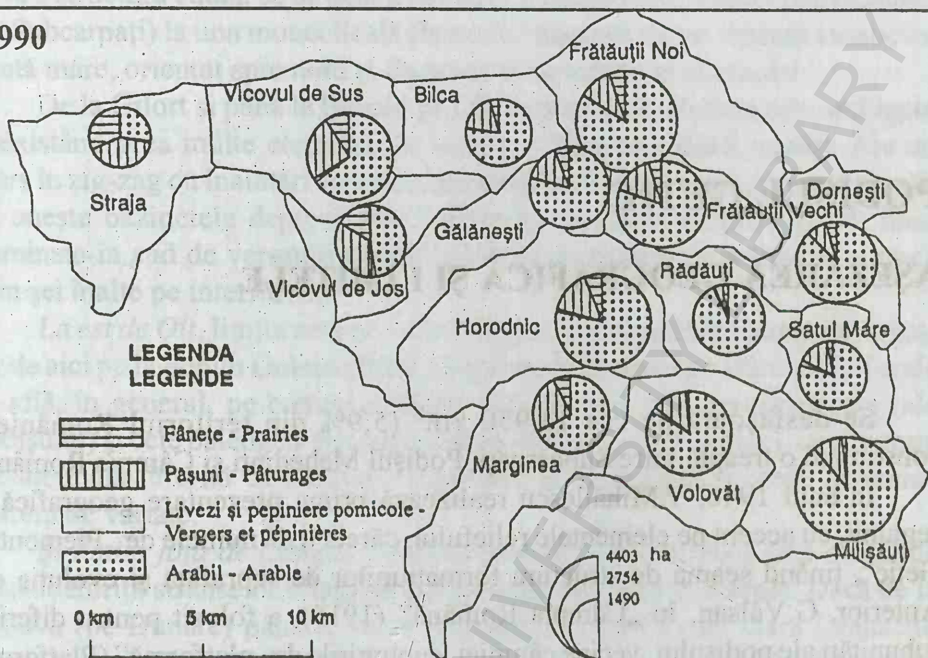
Planşa VI. Harta cuestelor din bazinul superior al Bârladului (Ion Ioniţă, 2000)

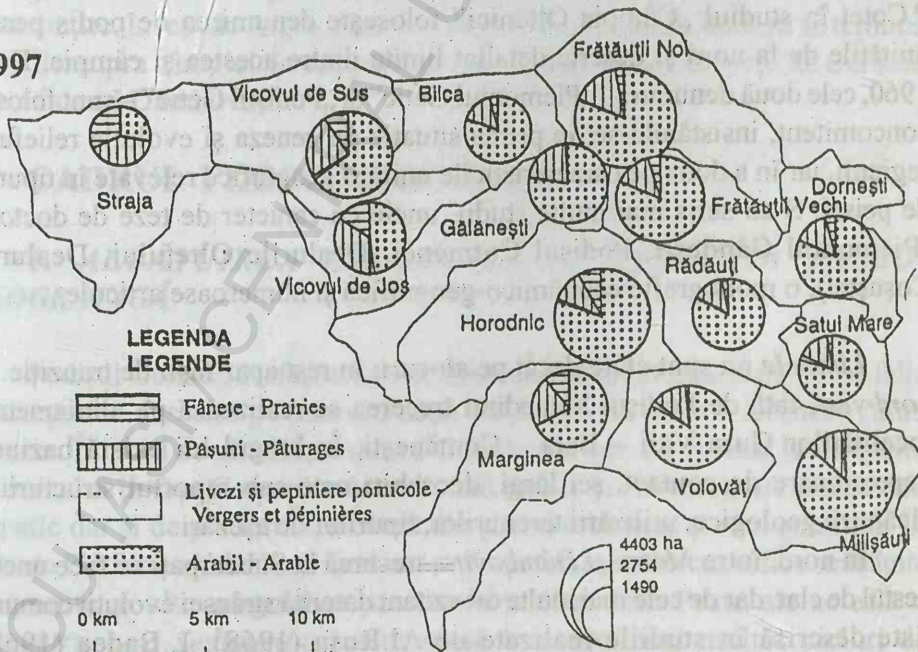

Planşa VII. Schiţa cuestelor din bazinul Elanului (Ion Ioniţă, 2000)

Planşa VIII. Schiţa cuestelor din bazinul Chinejei (Ion Ioniţă, 1985)

Planşa IX. Depresiunea Rădăuţi Modul de utilizare a terenului agricol (C. Iaţu)

PODIŞUL GETIC

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Se desfăşoară pe cca 13.950 km^2 (5,9% din teritoriul României) constituind o treaptă între Subcarpaţi, Podişul Mehedinţi şi Câmpia Română.

În anul 1946, V.Mihăilescu realizează prima prezentare geografică a regiunii, cu accent pe elementele reliefului, căreia îi dă numele de „Piemontul Getic", ţinând seama de structura formaţiunilor de suprafaţă şi evoluţia ei. Anterior, G.Vâlsan, în „Câmpia Română" (1915), a folosit pentru diferite subunităţi ale podişului, vecine câmpiei, denumirile de „platformă" (Platforma Cândeşti, Platforma Cotmenei) sau coline (Colinele Olteniei). În anul 1957, P.Coteţ în studiul „Câmpia Olteniei" foloseşte denumirea de podiş pentru unităţile de la nord şi descrie detaliat limita dintre acestea şi câmpie. După 1960, cele două denumiri – „Piemontul Getic" şi „Podişul Getic" – sunt folosite concomitent, insistându-se, în prima situaţie pe geneza şi evoluţia reliefului regiunii, iar în a doua pe caracteristicile unităţii geografice relevate în tipurile de peisaj. S-au scris mai multe studii, unele cu caracter de teze de doctorat (Piemontul Cândeşti, Podişul Cotmenei, Dealurile Olteţului, Dealurile Coşuştei), o monografie economico-geografică şi numeroase articole.

Limitele nu sunt clare decât pe alocuri; în rest apar fâşii de tranziţie. În *nord-vest*, faţă de Podişul Mehedinţi trecerea se realizează pe aliniamentul localităţilor Gura Văii – Bala – Comăneşti. În lungul lui există bazinete depresionare de contact, şei largi, deosebiri nete sub raportul structurii şi alcătuirii geologice, utilizării terenurilor, tipurilor de aşezări.

În nord, între *Motru şi Dâmboviţa*, trecerea la Subcarpaţi se face uneori destul de clar, dar de cele mai multe ori ezitant datorită strânsei evoluţii comune. Este descrisă în studiile realizate de Al.Roşu (1968), L.Badea (1968), D.Paraschiv (1968), N. Aur (1978) etc. Astfel, între văile Motru şi Gilort limita se află (după Al.Roşu) pe dreapta Tismanei şi stânga Jiului (până la Peşteana), apoi pe stânga văii Cioiana până la Târgu Cărbuneşti ea fiind impusă de trecerea

de la o structură cutată ce dă dealuri pe anticiclinale şi depresiuni pe sinclinale (în Subcarpaţi) la una monoclinală (în podiş) marcată de un versant cuestic cu pantă mare, orientat spre nord şi fragmentat de torenţi şi alunecări.

De la Gilort şi până la Băbeni pe Olt, contactul (L.Badea) este ambiguu, neexistând prea multe elemente de separare între cele două unităţi. Are un mers în zig-zag cu înaintări spre nord pe interfluvii şi retrageri spre sud pe văi. El uneşte bazinetele depresionare (aflate la confluenţele principale), fiind dominate în sud de versanţii abrupţi cuestici împăduriţi ai podişului şi trece prin şei înalte pe interfluvii.

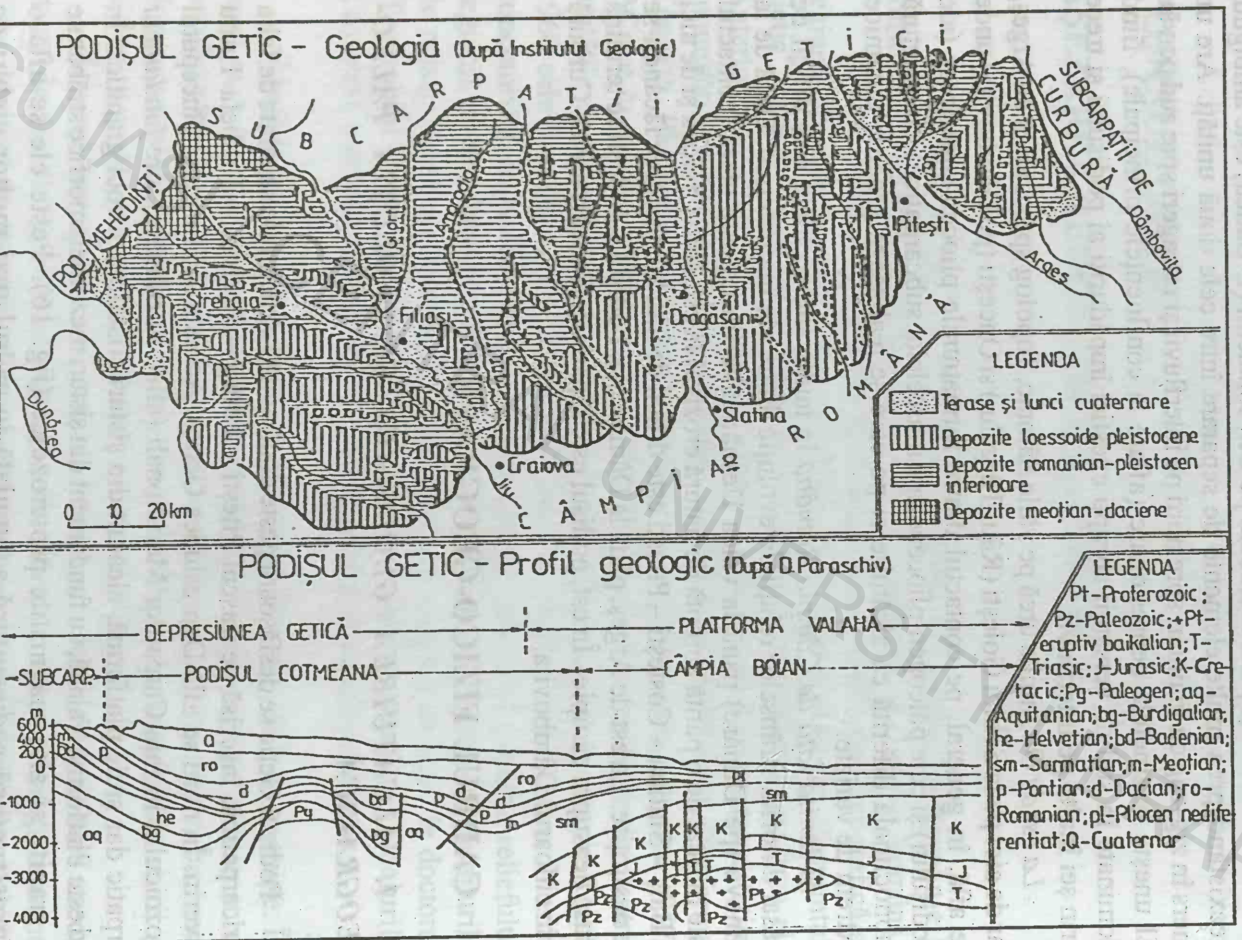
La est de Olt, limita urcă pe văile Sâmnic, Topolog spre Curtea de Argeş, iar de aici pe la Schitu Goleşti (Râul Târgului) şi Onceşti (pe Dâmboviţa) unde se află, în general, pe contactul dintre formaţiunile pliocen-superioare (ale podişului) şi cele paleogen-pliocene (ale muscelelor subcarpatice), cu structură monoclinală diferită ca alcătuire şi pe care se realizează procese dinamice extrem de variate.

Şi limita faţă de Câmpia Română în multe alte sectoare este dificil de trasat datorită strânselor relaţii de evoluţie dintre ele în cuaternar. Dacă de la Hinova (pe Dunăre) până la valea Desnăţuiului limita este clară (contactul este marcat de o pantă abruptă de natură erozivă) la est, spre Craiova şi de aici la Balş – Slatina – Costeşti – Piteşti este dificil de indicat, trecerea făcându-se pe nesimţite. La est de Argeş, până la Dâmboviţa, Podişul Cândeşti se termină brusc deasupra câmpiei. În est, podişul este separat de Subcarpaţii de Curbură prin culoarul Dâmboviţa.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

1. ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ŞI EVOLUŢIA PALEO-GEOGRAFICĂ

Podişul Getic se desfăşoară peste două unităţi structurale separate de falia pericarpatică, înscrisă pe traseul Piteşti – Filiaşi – Strehaia – Drobeta Turnu Severin. În nord se află Depresiunea Getică. Aceasta s-a format la începutul neozoicului în faţa Carpaţilor Meridionali (aflaţi în ridicare), are *fundament* carpatic dar şi de platformă, alcătuit din şisturi cristaline şi roci granitice. În sud este Platforma Valahă, cu fundament din şisturi mezometamorfice străbătute de granite şi alte magmatite proterozoice (fig. 16). Peste ele se află o *suprastructură sedimentară* acumulată în cadrul mai multor cicluri de sedimentare (fig.30). Până la finele miocenului acestea au fost predominant carbonatice, ulterior au căpătat caracter molasic cu elemente precumpănitor carpatice (gresii, argile, nisipuri, pietrişuri etc.). Dacă mişcările tectonice de la

PODIȘUL GETIC - Geologia (După Institutul Geologic)
S U B C A R P A Ț I I   G E T I C I
SUBCARPAȚII DE CURBURĂ
Dâmbovița
Argeș
Pitești
Drăgășani
Slatina
Craiova
Filiași
Strehaia
Gilort
Amaradia
POD. MEHEDINȚI
Dunărea
C Â M P I A   R O M Â N Ă
0 10 20km
LEGENDA
Terase și lunci cuaternare
Depozite loessoide pleistocene
Depozite romanian-pleistocen inferioare
Depozite meoțian-daciene
PODIȘUL GETIC - Profil geologic (După D.Paraschiv)
DEPRESIUNEA GETICĂ
PLATFORMA VALAHĂ
SUBCARP.
PODIȘUL COTMEANA
CÂMPIA BOIAN
LEGENDA
Pt-Proterozoic; Pz-Paleozoic; +Pt-eruptiv baikalian; T-Triasic; J-Jurasic; K-Cretacic; Pg-Paleogen; aq-Aquitanian; bg-Burdigalian; he-Helvetian; bd-Badenian; sm-Sarmatian; m-Meoțian; p-Pontian; d-Dacian; ro-Romanian; pl-Pliocen nediferențiat; Q-Cuaternar
m
600
400
200
0
-1000
-2000
-3000
-4000
Fig. 16

începutul *paleogenului* au creat Depresiunea Getică, cele de la finele *miocenului* cutează depozitele acesteia şi le împing spre sud (pe platformă) mascând linia de fractură pericarpatică. Ulterior, în toată regiunea se acumulează strate (argilo-nisipoase, nisipoase, nisipo-argiloase) care au desfăşurare orizontală sau slab monoclinală. Lacul, extins de la marginea Carpaţilor la începutul *pliocenului*, se retrage în pleistocen spre sud. Râurile carpatice depun la finele pliocenului conuri aluvionare extinse (pietrişurile de Cândeşti). În *pleistocen*, ridicarea intensă a Carpaţilor se răsfrânge şi asupra regiunilor vecine pe care le antrenează, exondându-le treptat. În sudul Carpaţilor Meridionali apare, astfel, o vastă câmpie piemontană care, în a doua parte a pleistocenului şi în *holocen* a fost tot mai extinsă şi ridicată dar totodată şi fragmentată, luînd înfăţişarea unui podiş piemontan cu structură monoclinală.

2. RELIEFUL

2.1. Caracteristici morfografice şi morfometrice. Podişul Getic se desfăşoară ca o treaptă între Subcarpaţi, Podişul Mehedinţi şi câmpie având o lăţime ce variază între 18 – 20 km în Podişul Cândeşti şi 40 – 50 km în Podişul Olteţului.

Interfluviile sunt netede, au lăţimi ce cresc de la nord (sub 1 km) spre sud (câţiva kilometri); spre Subcrpaţi, unde altitudinile sunt mai mari, fragmentarea torenţială este mai intensă şi reduce uneori podurile interfluviale la culmi şi vârfuri rotunjite. Către sud, interfluviile sunt mai puţin înalte, mai slab fragmentate, impresionează prin netezime de unde şi numele de « platformă » care le-a fost atribuit uneori (fig. 17).

Versanţii sunt abrupţi, concavi, tăiaţi în pietrişuri şi nisipuri slab cimentate în nord (aici au caracter de cueste) şi în depozite loessoide în sud. Baza lor este acoperită de materiale coluvio – proluviale care uneori înaintează până aproape de jumătate.

Văile autohtone aparţin la trei generaţii: prima îşi are obârşia la contactul cu Subcarpaţii sau în cadrul acestora, a doua la altitudinile de 350...450 m (centrul podişului), iar cea mai nouă – în vecinătatea câmpiei. La acestea se adaugă văile alohtone (largi) care separă marile subunităţi. Toate relevă faze evolutive ce se coroborează cu extinderea uscatului spre sud în a doua parte a cuaternarului.

Cele mai vechi văi se remarcă prin lărgirea treptată a culoarelor de vale de la nord la sud, albii majore în una – două trepte, în raport de care se desfăşoară bilateral sau alternant mai multe nivele de terasă.

Înălţimile cele mai mari se află la contactul cu Subcarpaţii, dar cresc ca valoare de la vest la est (300 m în Dealurile Coşuştei, 400 m în Gruiurile

Jiului, peste 500 m în Podişul Olteţului şi Podişul Cotmenei, peste 700 m în Podişul Cândeşti). Valoarea cea mai ridicată (745 m) este în Dealul Perilor din Podişul Cândeşti. Altitudinile minime sunt în culoarele văilor principale (Olt, Jiu, Argeş) şi în sud, la contactul cu câmpia (sub 200 m).

Vârfurile şi podurile culmilor ce depăşesc 500 m înălţime se desfăşoară pe cca 3%, cele aflate la altitudini cuprinse între 300 şi 500 m însumează 30%; reliefului dezvoltat între 200 şi 300 m îi revin 40%, iar sub 200 m circa 27% (1,3% sub 100 m, la contactul cu Câmpia Olteniei). Luând ca reper curba de nivel de 300 m se poate separa un sector nordic mai înalt (33%), unde *fragmentarea* este mai intensă (peste1 km/km^2), şi unul sudic unde *energia de relief* este sub 50 m (fig.17) şi domină interfluviile plate. Ca urmare a fragmentării accentuate, în nord versanţii au expuneri diferite, pe când în centrul şi sudul regiunii vor avea două direcţii dominante – estică şi vestică.

În afara *declivităţilor* mai mari impuse de fragmentare, în Podişul Getic la nivelul interfluviilor se impun: căderea lentă spre sud, în concordanţă cu retragerea apelor lacului în pleistocen şi cu ridicarea uşoară a părţii nordice; unele înclinări regionale spre SV sau SE ca urmare a unor bombări (Podişul Strehaiei, Podişul Cotmenei) determinate de acumularea unor conuri enorme de pietriş şi nisip sau de producerea unor ridicări uşoare ale blocurilor din fundament. Ele se reflectă în orientarea generaţiilor de văi în aceste locuri.

2.2. Treptele de relief. Podişul Getic a rezultat prin ridicarea treptată în pleistocen a unei câmpii piemontane acumulată în villafranchian – pleistocen inferior. Modelarea s-a înfăptuit într-un interval de timp scurt (pleistocen mediu – holocen) şi a dat trei – patru generaţii de văi a căror evoluţie a fost condiţionată de: variaţia mecanismului eroziune – acumulare în fazele reci sau calde (umede ori uscate) ale climatului de la finele pleistocenului şi din holocen, retragerea sacadată a lacului spre sud şi est şi ridicarea mai accentuată a părţii nordice din vecinătatea Subcarpaţilor.

Primele culoare de vale pe câmpia piemontană, apărute în pleistocenul mediu, au fost create de râurile carpatice şi de către Dunăre (în formare de la vest la est). La acestea, ulterior, s-au mai adăugat şi altele cu obârşii în Subcarpaţi sau în podişul aflat în ridicare.

Adâncirea râurilor, care s-a înfăptuit sacadat în concordanţă cu interferarea acţiunii celor trei factori (tectonic, climatic, eustatic), a dus la detaşarea, în culoarele de vale, a unor trepte.

- *Terasele* (cinci pe Jiu, Olt şi una-trei pe celelalte văi) care se racordează alcătuind un sistem unitar cu cel al Dunării. În general, terasele la râurile mari sunt paralele cu albia actuală. Apar convergenţe către obârşie la râurile mici şi unele deformări locale provocate de ridicări sau de lăsări neotectonice ce dau

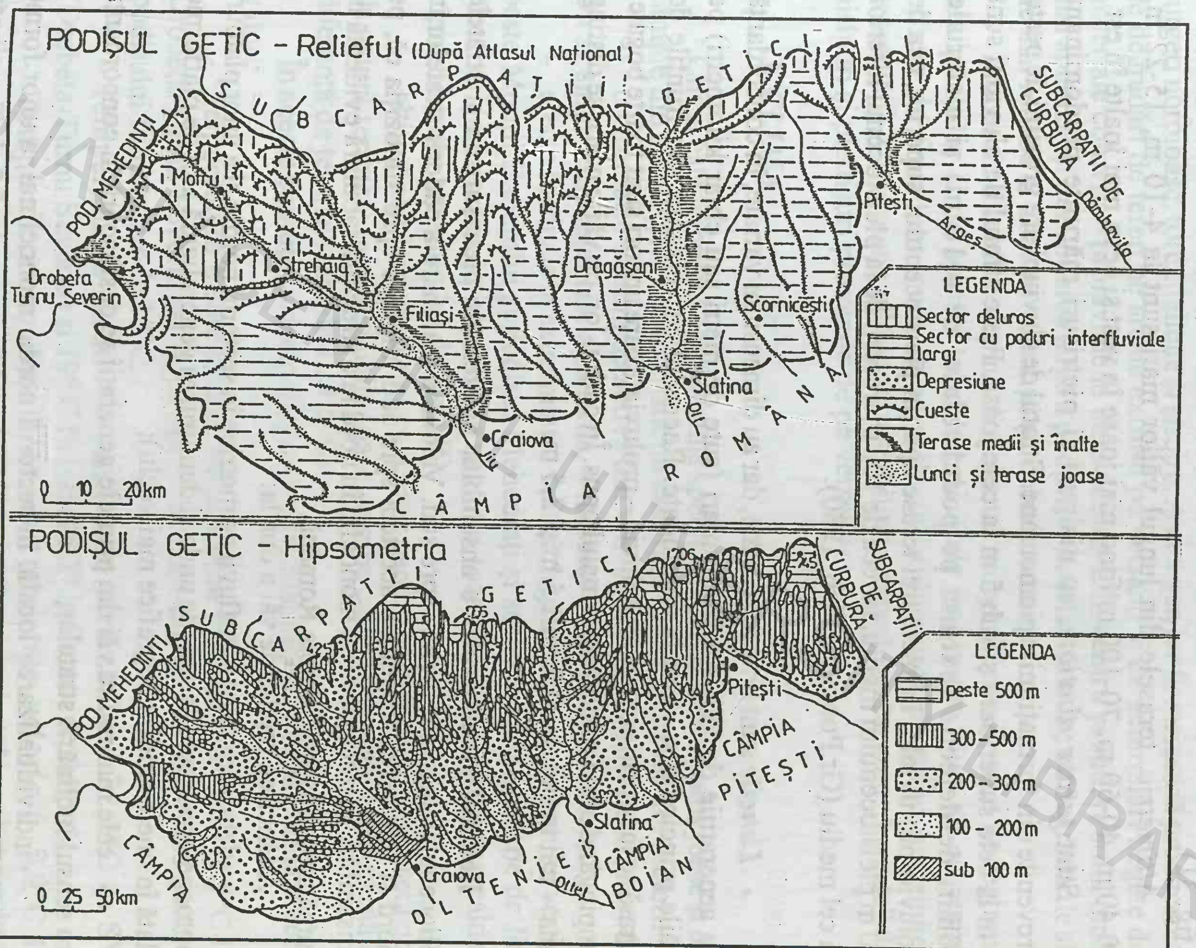

PODIȘUL GETIC - Relieful (După Atlasul Național)
SUBCARPAȚII GETICI
SUBCARPAȚII DE CURBURA
Dâmbovița
Argeș
Pitești
POD. MEHEDINȚI
Motru
Strehaia
Drobeta Turnu Severin
Filiași
Drăgășani
Scornicești
Slatina
Olt
Craiova
Jiu
CÂMPIA ROMÂNĂ
0 10 20km
LEGENDA
Sector deluros
Sector cu poduri interfluviale largi
Depresiune
Cueste
Terase medii și înalte
Lunci și terase joase
PODIȘUL GETIC - Hipsometria
SUBCARPAȚII GETICI
SUBCARPAȚII DE CURBURĂ
POD. MEHEDINȚI
Pitești
CÂMPIA PITEȘTI
Slatina
CÂMPIA BOIAN
Craiova
CÂMPIA OLTENIEI
Oltul
0 25 50km
LEGENDA
peste 500 m
300 - 500 m
200 - 300 m
100 - 200 m
sub 100 m

Fig. 17.

asimetrii în distribuţia teraselor, mai elocvente la Jiu (până la confluenţa cu Motru sunt pe dreapta, iar de la Filiaşi pe stânga), Olt (pe stânga, în amonte de Drăgăşani), Argeş (pe dreapta, la Piteşti, unde ating lăţimi de mai mulţi kilometri – fig. 31).

Altimetric, terasele din lungul văilor mari sunt la 4-10 m, 15-22 m, 30-40 m, 40-60 m, 70-100 m fiind mai joase în vest şi ceva mai înalte în est.

Sunt *terase aluviate*, cu nisipuri şi pietrişuri mărunte predominant provenite din formaţiunile piemontane. Stratul de aluviuni are grosimi de peste 5 m la cele superioare şi sub 5 m la cele joase. Peste stratul de aluviuni sunt conuri de dejecţie (extinse pe podul terasei de 4-10 m) şi materiale coluvio-proluviale. Primele trei terase aparţin pleistocenului superior, cea de 60 m pleistocenului mediu, iar cea de 100 m trecerii de la pleistocenul inferior la cel mediu (Gr.Posea şi colab. 1980).

• ***Luncile*** sunt bine dezvoltate, dar au dimensiuni variate, în concordanţă cu generaţiile de văi. Au lăţimi mari (sute de metri sau chiar kilometri) pe văile principale şi chiar la confluenţe. Racordul cu versanţii sau frunţile de terasă se face prin acumulări coluvio – proluviale care uneori sunt foarte bogate, împingând albia minoră spre malul opus. În cadrul lor, pe văile mari, se disting una – trei trepte, la: 0,5 m; 1,5 m şi 2,5 m.

Relieful structural. Pe ansamblu, pânzele de pietrişuri ca şi stratele pliocenului superior înclină spre sud. Valoarea mai mare a căderii stratelor în nord şi reducerea treptată a acesteia spre sud împinge spre supoziţia că, pe ansamblu, se trece de la un monoclin în nord la o structură tabulară evidentă în jumătatea dinspre Câmpia Română.

Adâncirea reţelei de văi a dus la:

- detaşarea unor interfluvii asimetrice în sectorul nordic şi a unor platouri aproape orizontale în sud (de unde şi denumirea generalizată aici de platforme dată în unele studii geografice mai vechi);
- cele mai multe văi din primele generaţii se desfăşoară în concordanţă cu sensul înclinării stratelor;
- individualizarea locală, în sectorul nordic monoclinal, a unor forme de relief structural (cueste, cueste unghiulare la contactul cu Subcarpaţii sau pe văi secundare orientate spre est sau vest; văi obsecvente, subsecvente etc. – fig. 31);
- în sud sunt caracteristice formele întâlnite în podişurile tabulare (la care se impune simetria atât în fizionomia celor negative, cât şi a celor pozitive).

Modelarea actuală. Este deosebit de activă, dar diferențiată în cele două regiuni (nordică și sudică). În prima, pe versanții cu pantă mare, cu energie de relief de peste 100 m, cu alcătuire complexă (alternanță de strate de pietriș, nisip, argile) și unde presiunea antropică este ridicată se produc alunecări, curgeri noroioase, torențialitate și șiroire. Asocierea lor favorizează producerea de degradări de teren pe areale extinse pe versanți și de acumulări bogate de materiale coluvio – proluviale la baza acestora. În centru și sud, relieful mult mai aplatizat și dezvoltarea largă a podurilor interfluviale fac ca degradările să fie mai reduse și doar pe versanții și malurile abrupte.

Procesele din albie depind de regimul scurgerii, condiționat de regimul precipitațiilor și de aportul solid lateral. Cele mai multe râuri au un regim extrem de fluctuant, ceea ce se reflectă în dinamica de albie (eroziune, acumulări). Ca urmare, albiile au o stabilitate redusă, multe sunt „înecate" de nisipuri și pietrișuri provenite de pe versanți.

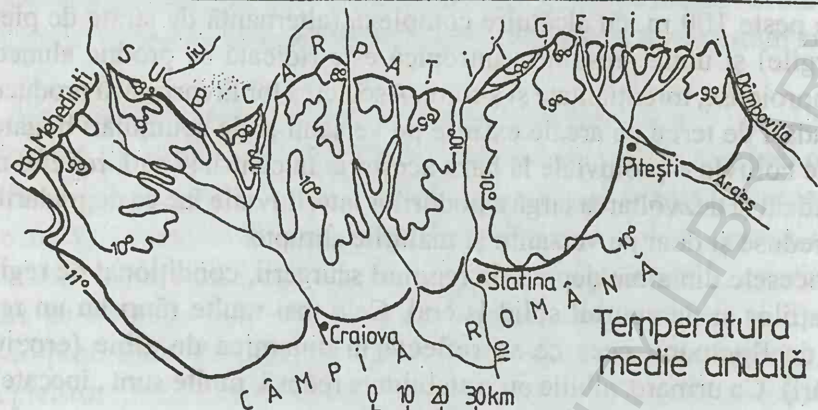
3. CLIMA

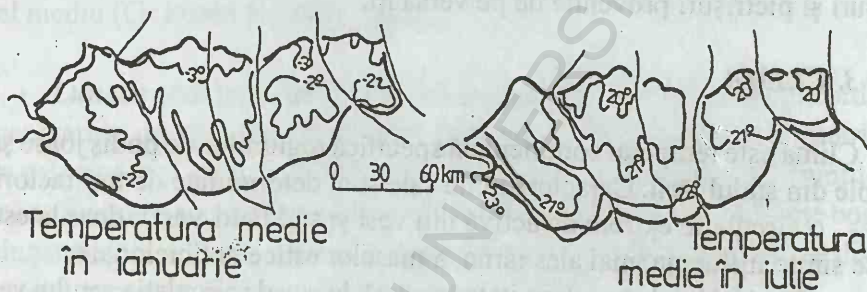
Clima este temperat continentală specifică regiunilor de podiș joase și de câmpie din sudul țării. Caracteristicile sale sunt determinate de trei factori:

- o circulație extrem de activă din vest și sud (sud-vest); doar la est de Olt se simte influența, mai ales iarna, a maselor estice anticiclonale;
- efecte foehnale în extremitatea vestică, legate de circulația aerului vestic peste Munții Banatului și Podișul Mehedinți și sesizate până aproape de Jiu (încălziri iarna și în anotimpurile de tranziție, toamne lungi, secetoase și calde, topiri timpurii ale stratului de zăpadă).
- altitudinea impune o etajare a unor parametri climatici (îndeosebi cei de natură termică; între regiunile joase, vecine câmpiei și cele înalte există o diferență de temperatură de 1...1,5°C).

În aceste condiții, *principalii parametri climatici* (fig.18) au următoarele valori:

- Temperatura medie anuală variază între 11°C în sud-vest (11,9°C la Drobeta Turnu Severin) și în jur de 9° în nord-est, în cea mai mare parte a podișului fiind în jur de 10°C.
- Temperaturile medii ale lunii iulie variază între 22,2°C în SV (Drobeta-Turnu Severin) și 19° C în NE (18,7° la Curtea de Argeș).
- Temperaturi negative iarna, dar moderate valoric (- 0,9°C la Drobeta-Turnu Severin) și – 2,5°... – 3° C în nord-est. Înghețul la sol se produce în 140 – 150 zile, fiind posibil la vest de Olt între jumătatea lui noiembrie și finalul lui martie, iar la est – între finalul lui septembrie și mijlocul lunii aprilie.
- Primăvara este timpurie în vest (la mijlocul lunii februarie) și mai târzie cu circa două săptămâni în est.

PODIȘUL GETIC - Date climatice
SUBCARPAȚII GETICI
Pod. Mehedinți
Jiu
Dâmbovița
Pitești
Argeș
Slatina
Craiova
CÂMPIA ROMÂNĂ
Temperatura medie anuală
0 10 20 30km
9°
10°
11°

Temperatura medie în ianuarie
Temperatura medie în iulie
0 30 60km
-3°
-2°
-2°
-2°
20°
21°
22°
23°

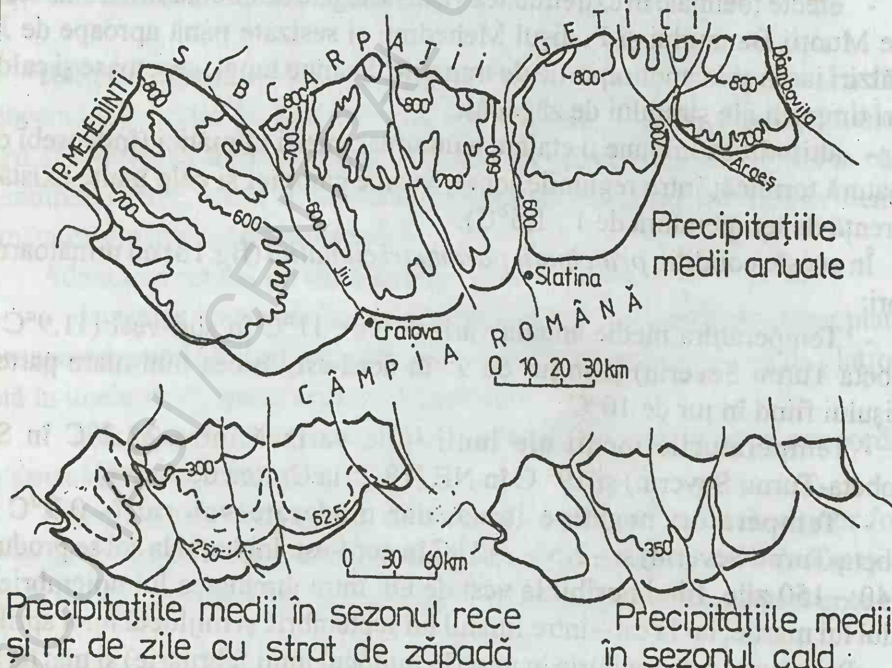

SUBCARPAȚII GETICI
P. MEHEDINȚI
Dâmbovița
Argeș
Jiu
Slatina
Craiova
CÂMPIA ROMÂNĂ
Precipitațiile medii anuale
0 10 20 30km
800
700
600
-300
-250
62,5
350
0 30 60km
Precipitațiile medii în sezonul rece și nr. de zile cu strat de zăpadă
Precipitațiile medii în sezonul cald

Fig. 18.

- Verile sunt calde, umede în nord (precipitaţii în jur de 100 mm în luna iunie) şi mai uscate în vest; în sud, la contactul cu câmpia, se produc secete.
- Toamnele sunt calde, lungi şi secetoase (septembrie este cea mai secetoasă lună).
- Precipitaţiile anuale variază între 500 mm în sud şi aproape 800 mm în N, NE. La vest de Olt se produc două intervale cu căderi maxime: primăvara în aprilie-iunie, cu o medie de peste 100 mm/lună şi toamna – finalul lunii noiembrie, cu o cantitate medie apropiată de aproximativ 100 mm; al doilea maxim, care este impus de circulaţia mediteraneană, nu se manifestă la est de Olt.
- Ninsorile se produc în cca 20 de zile, dar stratul de zăpadă, cel puţin în sud şi sud-vest, nu se păstrează decât 15 – 20 de zile; la vest de Olt, frecvenţa activităţii ciclonale mediteraneene impune ploi, lapoviţă şi, în mai mică măsură, ninsori. Decembrie, ianuarie, februarie sunt luni reci, dar umede.

Deci, sub raport climatic, se delimitează mai întâi *un sector vestic* (dincolo de Olt) aflat atât sub directa influenţă a activităţii ciclonale mediteraneene, cât şi a producerii influenţelor foehnale. Se caracterizează prin al doilea maxim al precipitaţiilor, toamne calde şi uscate, un interval mai scurt de îngheţ, precipitaţii solide reduse. Al doilea *sector, cel estic,* resimte influenţa maselor de aer continental estice (mai ales iarna); precipitaţiile sunt mai puţine şi au un singur maxim; la contactul cu câmpia, luna august este aridă. În al doilea rând, diferenţe semnificative (termic de 1...1,5°) apar şi între regiunile sudice (mai calde şi mai secetoase) şi cele nordice (mai umede şi mai răcoroase) sau între culoarele de vale (circulaţie activă a maselor de aer, inversiuni termice, ceaţă etc.) şi podurile interfluviale (mai însorite datorită expunerii sudice).

4. APELE

Există o reţea bogată de râuri autohtone şi mai multe râuri mari alohtone care, pe ansamblu, se desfăşoară în concordanţă cu panta generală a reliefului de la N la S, sau de la NV la SE; sunt unele centre de convergenţă hidrografică (Filiaşi, Piteşti) (fig. 19).

Râurile aparţin la mai multe bazine hidrografice, care au pondere diferită (Jiu 37,7%; Olt 28,5%; Argeş 12,9%; Vedea 9,5%, alte râuri 11,4%). Cele mai mari râuri sunt: Jiu (120 km, panta medie 0,59‰), Olt (79 km, panta medie 1,2‰), Argeş (44 km, 3,4‰), Vedea etc.

Densitatea reţelei hidrografice variază între 0,2 km/km^2 (în sud) şi 0,57 km/km^2 (în nord) la contactul cu Subcarpaţii; valoarea medie este de 0,3...0,4 km/km^2.

Regimul scurgerii este dependent de alimentarea nivo-pluvială la vest de Olteţ şi pluvio-nivală la est de acesta; alimentarea din subteran este extrem de mică şi are importanţă numai după perioadele bogate în precipitaţii. Ca urmare, în vest sunt ape mari primăvara (aprilie – iunie) şi toamna (noiembrie – început de decembrie) şi ape mici în august – octombrie, pe când în est se desfăşoară un regim normal pentru ţara noastră, cu ape mari primăvara, viituri scurte de vară şi în rest ape mici (fig. 33).

Se diferenţiază un regim al scurgerii lichide şi solide la râurile mari, alohtone şi altul la cele mici, autohtone. Astfel, din reţeaua alohtonă Jiul are un *debit mediu multianual* de 50,5 m^3/s la intrare şi 91,4 m^3/s la ieşire; Oltul, 145 m^3/s în N şi 160 m^3/s în S, Gilortul, 12,3 m^3/s, Motru, 14,9 m^3/s.

Dintre râurile autohtone cea mai mare valoare o are Olteţul, între 2,67 m^3/s în nord şi 12,7 m^3/s în sud; Vedea, 5 m^3/s.

Scurgerea maximă s-a înregistrat în anii 1940 şi 1972 (la Jiu 1.320 m^3/s, în 1940 la Peşteana; pe Olt la Stoeneşti, 2.570 m^3/s, în 1972; pe Argeş, la Malu Spart, 1.520 m^3/s, în 1975).

Fenomenul de secare este caracteristic pentru majoritatea râurilor autohtone.

Scurgerea solidă variază de la nord la sud, dar şi de la vest la est. Cele mai mari valori sunt în N (10...15 t/ha/an) pe când în sud-vest (Podişul Bălăciţei) abia ajung la 1 t/ha/an.

Fenomenele de iarnă se înregistrează în 20...40 de zile la vest de Jiu şi 40...60 de zile pe Jiu, Olt, Argeş etc.

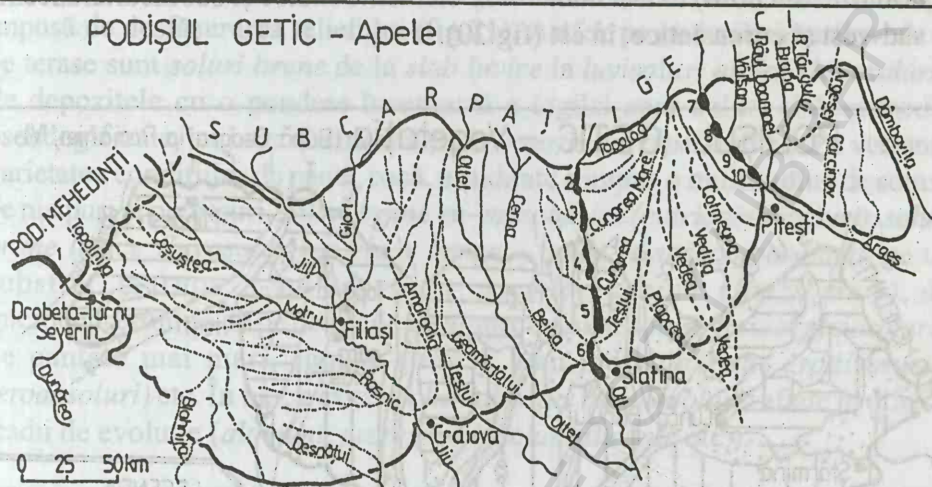
Lacurile. În podiş există mai multe lacuri, predominant de origine antropică. Între acestea sunt *benturile* (îndeosebi în Podişul Cotmeana), şase lacuri de baraj antropic pe Olt, patru pe Argeş (pentru regularizarea scurgerii, irigaţii, alimentarea cu apă şi hidroenergie).

Apele subterane se află la adâncimi diferite, în depozite de pietriş şi nisip aflate deasupra unor nivele de argilă cu desfăşurare discontinuă. Cele mai importante pânze freatice, care sunt folosite în alimentarea populaţiei se află în terase, luncile înalte şi la baza pietrişurilor de Cândeşti (20...40 m).

Apele aflate la adâncime mai mare sunt mineralizate, unele având caracter artezian.

5. VEGETAŢIA ŞI ANIMALELE

Desfăşurarea actuală este rezultatul interferenţei condiţiilor climatice cu structura şi altitudinea reliefului, dar şi cu presiunea antropică deosebit de activă în ultimele două secole.

PODIȘUL GETIC - Apele
SUBCARPAȚII GETICI
POD. MEHEDINȚI
Topolnița
Drobeta-Turnu Severin
Dunărea
Blahnița
Coșuștea
Motru
Jiu
Filiași
Gilort
Amaradia
Raznic
Desnățui
Craiova
Oltet
Cerna
Geamărtălui
Teslui
Beica
Olt
Slatina
Topolog
Cungrea Mare
Cungrea
Plapcea
Vedea
Vedița
Cotmeana
Vâlsan
Râul Doamnei
Bratia
R.Târgului
Argeșel
Cârcinov
Dâmbovița
Argeș
Pitești
0 25 50km
Rețea hidrografică permanentă
Rețea hidrografică ce seacă la câțiva ani
Rețea hidrografică ce seacă în fiecare an
Cumpănă de apă principală
Lac
Lacuri de baraj: 1 Porțile de Fier I; 2 Ionești; 3 Zăvideni; 4 Drăgășani; 5 Strejești; 6 Aricești; 7 Băiculești; 8 Vâlcele; 9 Budeasa; 10 Bascov

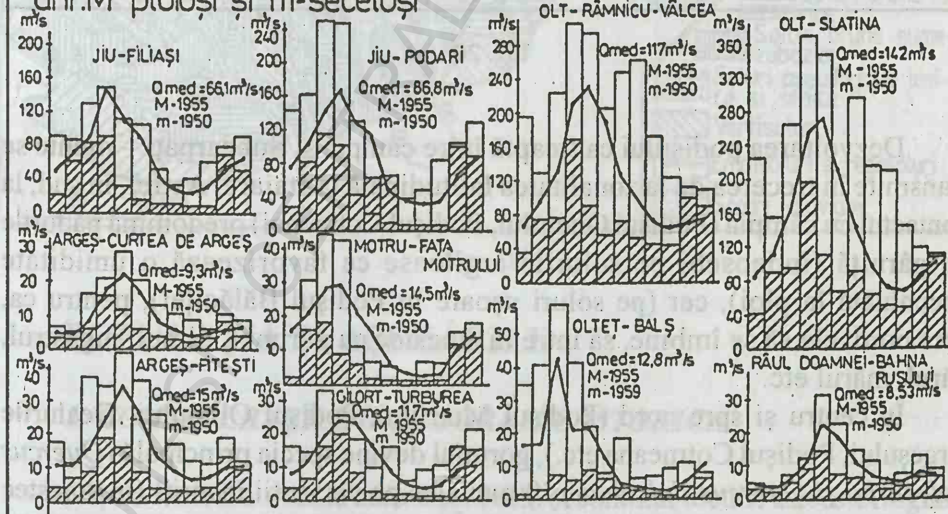

PODIȘUL GETIC - Debitul mediu multianual și debitele lunare în ani: M-ploioși și m-secetoși
JIU-FILIAȘI
Qmed = 66,1 m³/s
M-1955
m-1950
JIU-PODARI
Qmed = 86,8 m³/s
M-1955
m-1950
OLT-RÂMNICU-VÂLCEA
Qmed = 117 m³/s
M-1955
m-1950
OLT-SLATINA
Qmed = 142 m³/s
M-1955
m-1950
ARGEȘ-CURTEA DE ARGEȘ
Qmed = 9,3 m³/s
M-1955
m-1950
MOTRU-FAȚA MOTRULUI
Qmed = 14,5 m³/s
M-1955
m-1950
OLTEȚ-BALȘ
Qmed = 12,8 m³/s
M-1955
m-1959
ARGEȘ-PITEȘTI
Qmed = 15 m³/s
M-1955
m-1950
GILORT-TURBUREA
Qmed = 11,7 m³/s
M 1955
m 1950
RÂUL DOAMNEI-BAHNA RUSULUI
Qmed = 8,53 m³/s
M-1955
m-1950
m³/s

Fig. 19

Floristic, pe fondul general al speciilor europene, caracteristice pădurilor de dealuri joase şi medii (reduse astăzi doar la versanţii cu pante accentuate şi la dealurile din nord) există numeroase elemente sudice şi submediteraneene, în sud-vest şi euroasiatice, în est (fig.20).

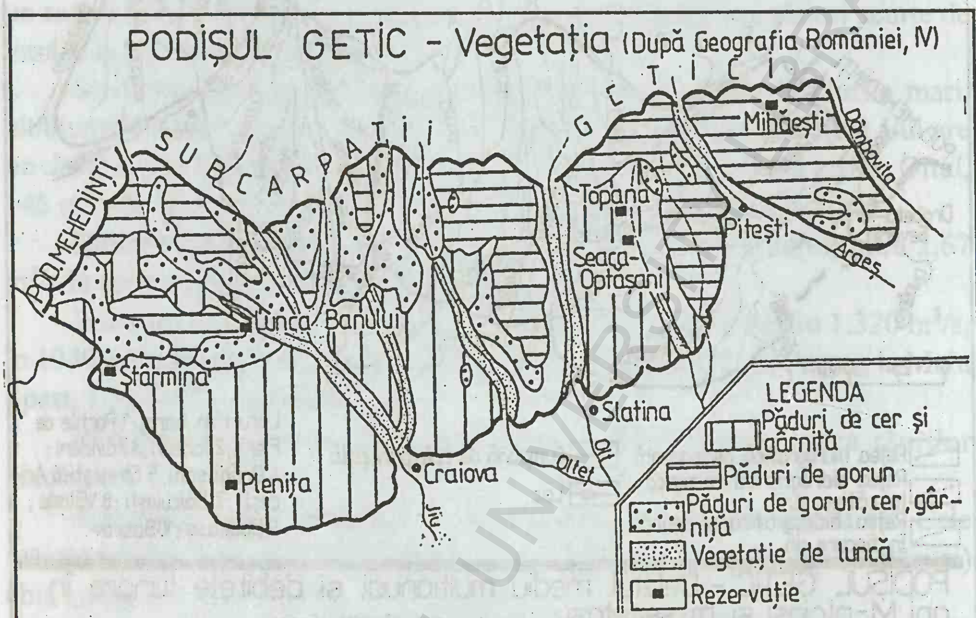

Fig. 20.

Dezvoltarea podişului ca treaptă între câmpie şi Subcarpaţi – munte se transmite în trecerea de la zonalitatea latitudinală la etajare. Astfel, în sud, la contactul cu câmpia (Podişul Olteţului, Podişul Cotmenei) predomină pădurile de gârniţă (îndeosebi pe solurile argiloase ce favorizează o umiditate accentuată la ploi), cer (pe soluri uşoare în Podişul Bălăciţei), pentru ca, spre nord, ele să se îmbine, să intre în amestec cu gorunul, ulmul, jugastrul, părul, mărul etc.

În centru şi spre nord (Podişul Motrului, Podişul Olteţului, Dealurile Argeşului, Podişul Cotmeana etc.), gorunul devine specia principală (*Quercus polycarpa şi Quercus dalechampii*) mai ales pe versanţii însoriţi (în amestec cu cer, carpen, arţar, paltin, plop etc.). În luncile râurilor există zăvoaie cu plop, salcie, arin, sânger etc.

În aceste păduri există o ***faună*** bogată, cu multe elemente ce au pătruns din câmpie. Sunt şi specii sudice (viperă cu corn, broască ţestoasă, ciocănitoare cenuşie etc.), submediteraneene, balcanice etc.

6. SOLURILE

Solurile aparţin dominant ***clasei argiluvisoluri (luvisoluri),*** cu o distribuţie impusă de desfăşurarea reliefului (fig.21). Astfel, pe podurile interfluviale şi pe terase sunt *soluri brune* de la *slab luvice* la *luvisoluri albice (luvosoluri).* Pe depozitele cu o pondere însemnată a argilei apar soluri slab şi mediu pseudogleizate, iar între Cotmeana şi Jiu – *vertisoluri (pelisoluri).* Pe versanţi, varietatea condiţiilor de pantă, rocă, umiditate a impus o multitudine de soluri: pe nisipuri şi pietrişuri, *soluri brune eu–mezobazice (eutricambosoluri), soluri brune luvice (luvosoluri) şi chiar brune – acide (districambosoluri),* pe un substrat marnos s-au dezvoltat *pseudorendzine (faeziomuri),* în microdepresiunile de pe deluviile de alunecare sunt *soluri gleice (gleiosoluri),* pe pantele mai mari, supuse şiroirii, s-au individualizat *erodisolurile (erodosoluri)* etc. În lunci, există *soluri aluviale (aluviosoluri)* aflate în diferite stadii de evoluţie (*aluviuni, protosoluri, soluri aluviale* etc.).

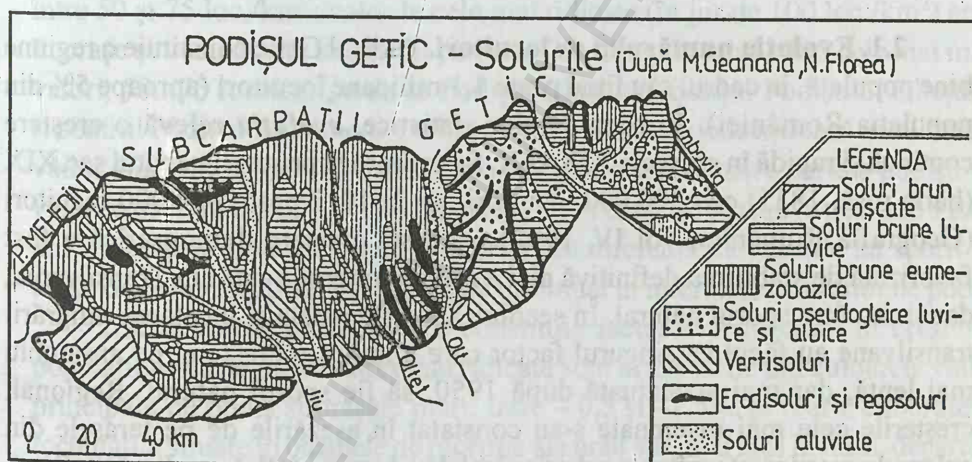

Fig. 21.

POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE

1. CONSIDERAŢII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

Câţiva factori au stat la baza unei vechi şi continui locuiri a acestei regiuni şi anume: condiţiile naturale favorabile culturilor agricole, poziţia şi complementaritatea geografică între spaţiul subcarpatic-carpatic şi cel de câmpie şi culoarele de vale largi ce favorizau circulaţia.

Urmele de cultură materială stau dovadă a prezenţei aşezărilor încă din paleolitic şi neolitic (podişurile Strehaia, Olteţului, pe văile Argeşului, Jiului

etc.), apoi din epoca preromană (Podişul Motrului, Culoarul Jiului, Podişul Olteţului, Podişul Cândeşti etc.) şi mai ales daco-romană (numeroase aşezări mari, castre şi puncte întărite în lungul marilor drumuri de pe Jiu, Olt, Argeş ce treceau spre nord prin pasurile carpatice spre Transilvania). Numărul aşezărilor creşte în primul mileniu când Podişul Getic se încadrează mai întâi în formaţiuni voievodale, iar din secolul XIV în statul Ţara Românească. Reţeaua de aşezări s-a definitivat treptat în secolele XVII–XIX trecându-se de la sate mici, aflate în bazine torenţiale, la aşezări mari desfăşurate pe terasele din culoarele văilor importante, proces determinat de creşterea exportului produselor culturilor agricole (finalul sec. XIX). Ca urmare, se constată o extindere a lor în suprafaţă, dezvoltarea reţelei de drumuri prin culoare de vale şi un plus de populaţie venită din Transilvania. În prezent, reţeaua de aşezări însumează cca 1540 sate şi 12 oraşe.

2. CARACTERISTICI DEMOGRAFICE

2.1. Evoluţia numărului de locuitori. Podişul Getic constituie o regiune bine populată, în cadrul său fiind peste 1,1 milioane locuitori (aproape 5% din populaţia României). În baza datelor statistice, ***evoluţia*** relevă o creştere continuă şi rapidă în secolele XIX–XX. Se estimează pentru începutul sec.XIX (harta rusă, 1835) cca 300.000 locuitori, iar în 1912 peste 854.000 locuitori (Geografia României, vol IV, 1992). Această creştere demografică a fost favorizată de stabilirea definitivă aici a românilor emigranţi din Transilvania, dar şi de către sporul natural. În secolul XX, războaiele şi încetarea imigrării transilvane au făcut ca singurul factor care a impus o creştere, pe ansamblu mai lentă, dar mai accentuată după 1950, să fie sporul natural. Regional, creşterile cele mai însemnate s-au constatat în aşezările de pe terasele din culoarele marilor văi şi în lungul principalelor drumuri (aflate pe Jiu, Olt, Olteţ, Argeş etc.), iar în ultimele decenii în vecinătatea ariilor de exploatări miniere şi petroliere şi în oraşele mai mari din podiş (Drobeta-Turnu Severin) sau din unităţile vecine (Slatina, Craiova, Piteşti etc.). Cele mai importante concentrări ale populaţiei sunt în culoarele văilor (Jiu, Olt, Argeş şi pe principalii lor afluenţi), iar cele mai mici pe câmpurile piemontane (folosinţă agricolă).

Dacă în 1912 doar 6% din populaţie se afla în cele trei oraşe (Turnu Severin, Strehaia, Drăgăşani), după 1960 prin dezvoltarea social–economică a acestora, dar şi a declarării a noi aşezări urbane (1967 – Motru, 1968 - Filiaşi şi Topoloveni, 1989 – Colibaşi şi Scorniceşti) ponderea acesteia a crescut la aproape 20% (o creştere numerică de peste 4 ori). Procesul a continuat după 1990, la oraşele existente adăugându-se altele fără relevanţă economică şi demografică.

După 1990 s-au produs câteva procese demografice semnificative. Pe ansamblul podişului, de la o creştere nesemnificativă la început s-a ajuns la stagnare şi chiar regres (mai ales în centrul şi nordul unităţilor geografice). În detaliu, aşezările din culoarele văilor principale (mai ales Olt, Argeş) şi cele din lungul axelor de comunicaţie transversale vor înregistra o sporire a locuitorilor atât ca urmare a natalităţii mai însemnate cât şi a revenirii unei părţi din cei ce au părăsit oraşele. Opus acestei situaţii sunt localităţile din regiunile cu slabe resurse de sol şi subsol, intens fragmentate şi cu versanţi afectaţi de şiroire şi alunecări (în centrul şi nordul podişului).

2.2. Densitatea populaţiei înregistra la nivelul anului 1990 o valoare medie de 80 loc/km^2, fiind cu cca 20% mai ridicată faţă de începutul secolului. În cele două situaţii, creşteri evidente apar în toate categoriile de densitate. Rămâne însă constantă repartiţia geografică a acestora. Astfel, în 1912, valori sub 25 loc./km^2 erau în centrul Podişului Olteţului, Podişul Bălăciţei, centrul Podişului Cotmenei; cea mai mare parte a Podişului Getic avea valori cuprinse între 50 şi 75 loc./km^2; valorile cele mai ridicate (în jur de 100 loc./km^2) erau în oraşe şi vecinătatea lor, dar şi pe văile Olt, Olteţ. În anul 1985 cele mai mici valori, 50...75 loc./km^2, erau în Podişul Bălăciţei, nordul Podişului Olteţului şi centrul Podişului Cotmenei; ariile cu valori mari se concentrează în culoarele văilor Jiu, Olt, Argeş (100...125 loc./km^2); în cea mai mare parte a podişului, valorile oscilau între 75 şi 100 loc./km^2, iar în oraşe se plasau la peste 150 loc./km^2. Situaţiile s-au menţinut şi ulterior, cu diferenţa că valorile au sporit pe axele de comunicaţie şi în oraşe şi au diminuat în interiorul unităţilor de podiş.

2.3. Bilanţul natural care constituie factorul primordial în creşterea populaţiei este negativ. Valori mai ridicate sunt în aşezările din culoarele văilor principale de podiş şi oraşele mari: între – 0,5 şi –1,5‰ şi foarte coborâte în localităţile situate în bazinele de recepţie ale unor văi, mai ales în nord, depărtate de reţeaua principală de căi de comunicaţie (coboară sub –3,5‰).

Cea mai mare parte din forţa de muncă a fost şi este ocupată în agricultură (în unele comune din Podişul Bălăciţei, nord-vestul Podişului Olteţului, centrul Podişului Cotmeana chiar peste 80%). În ultimele decenii ale sec. XX, prin intrarea în exploatare a zăcămintelor de petrol, gaze şi cărbuni, prin dezvoltarea unor unităţi din industria alimentară, forestieră etc. s-au produs unele mutaţii atât în structura pe ansamblu, cât şi la nivel de ramură economică (în agricultură predomină forţa de muncă feminină). După 1990, discrepanţa s-a accentuat. În cele mai multe aşezări ponderea populaţiei ocupată în agricultură a crescut foarte mult. Un echilibru relativ s-a menţinut în marile oraşe şi în satele unde se mai realizau exploatări petroliere (V, NV Podişului Olteţului, nordul Podişului Cotmenei) şi mai puţin de lignit.

Tabelul 2

Caracteristici demografice în județele în care se desfăşoară Podişul Getic

Județul	Nr. loc. 1996 / 2005	Densitate Loc./km²	Populația pe sexe		Populația pe medii%		Mişcarea naturală ‰		
			M	F	urban	rural	Natalitate	Mortalitate	Bilanț natural
Argeş	678705	99,4	332614	346091	47,5	52,5	10,4	11,2	-0,8
	646320	94,7	314318	332002	48,2	51,8	9,4	11,6	-2,2
Dâmbovița	557125	137,4	273408	283717	31,5	68,5	10,9	12,2	-1,6
	537090	132,5	262511	274579	31,3	68,7	9,7	12,4	-2,7
Dolj	756318	102	370015	386303	50,4	49,6	10,1	18,9	-3,7
	718871	97	349699	369175	53,4	46,6	9,1	14,2	-5,1
Gorj	397170	70,9	197023	200147	42,7	57,3	14,7	11,3	0,4
	384852	68,7	110214	194638	46,9	53,1	9,4	11,1	-1,7
Mehedinți	328517	66,6	161154	167363	48,8	51,2	10,2	14,1	-3,9
	303869	61,6	149290	154579	48,5	51,5	8,8	14,3	-5,5
Olt	519030	94,4	256375	262655	39,8	60,2	10,6	13,3	-2,7
	483674	88	238507	245167	40,6	59,4	8,5	14,2	-5,7
Vâlcea	413144	75,7	214374	221770	40,6	59,4	10,3	11,7	-1,4
	415181	72	203702	211479	45,2	54,8	9	12,5	-3,5

Modificări însemnate sunt legate şi de ***migrarea de la sate spre oraşele din podiş*** (Drobeta-Turnu Severin) sau din regiunile vecine (Târgu Jiu, Craiova, Slatina, Râmnicu Vâlcea, Piteşti etc.) a populaţiei tinere absorbită în activităţile economice (mai ales în industrie şi construcţii) foarte rapid înainte de 1990 şi lent ulterior. Ca urmare, în mediul rural s-a ajuns ca aproape 1/5 din populaţie să depăşească 60 de ani; există sate mici (sub 250 locuitori) cu populaţia îmbătrânită (nordul podişului).

3. CARACTERISTICILE AŞEZĂRILOR

3.1. Aşezările rurale concentrează circa 80% din totalul populaţiei; sunt vechi, cele mai multe fiind datate de la mijlocul mileniului nostru, dar cu urme de cultură materială uneori încă din antichitate. Condiţiile naturale au favorizat nu numai numărul mare al lor, dar şi o serie de particularităţi reflectate de structura, forma, mărimea, profilul economic etc.

Cele mai numeroase se află în culoarele văilor (Olt, Jiu, Argeş, Motru, Olteţ, Amaradia etc.), pe terase, glacisuri, conuri de dejecţie, iar cele mai puţine pe podurile interfluviale (apa la adâncime mare, suprafeţe agricole). Din această poziţionare a decurs în prima situaţie forma lineară sau poligonală a vetrei, mărimea ei (majoritatea satelor depăşesc 500 de locuitori), densitatea ridicată şi un profil economic variat (culturi cerealiere, creşterea animalelor, pomicultură etc.).

Satele situate în bazinele de recepţie torenţiale, la partea superioară a versanţilor sau în regiunile mai fragmentate din nord se desfăşoară pe suprafeţe mai mici, sunt răsfirate, au un număr mic de locuitori şi un profil economic restrâns. Cele mai mari aşezări (peste 1500 locuitori) sunt legate de contactul cu câmpia (profil agricol complex), de vecinătatea oraşelor (cele mai mari ce au un grad ridicat de dotări şi servicii), de căile de comunicaţie modernizate şi de ariile principalelor exploatări petrolifere şi miniere (profil economic mixt).

3.2. Aşezările urbane sunt puţine (doar 3 până în 1967, 8 în 1992 şi 18 în prezent) şi concentrează peste 319.383 de locuitori (2005). Doar municipiul Drobeta-Turnu Severin face parte din oraşele vechi şi mari din ţara noastră, având un profil economic complex. Celelalte au un profil mixt, la cinci dintre ele impunându-se funcţia industrială (Motru, Mioveni, Drăgăşani, Turceni, Potcoava), iar la celelalte cea agricolă (fig.22). La acestea se pot adăuga Slatina (80.282 loc), Balş (22.066 loc), Vânju Mare (6.692 loc) ca localităţi aflate la contactul podişului cu Câmpia Română.

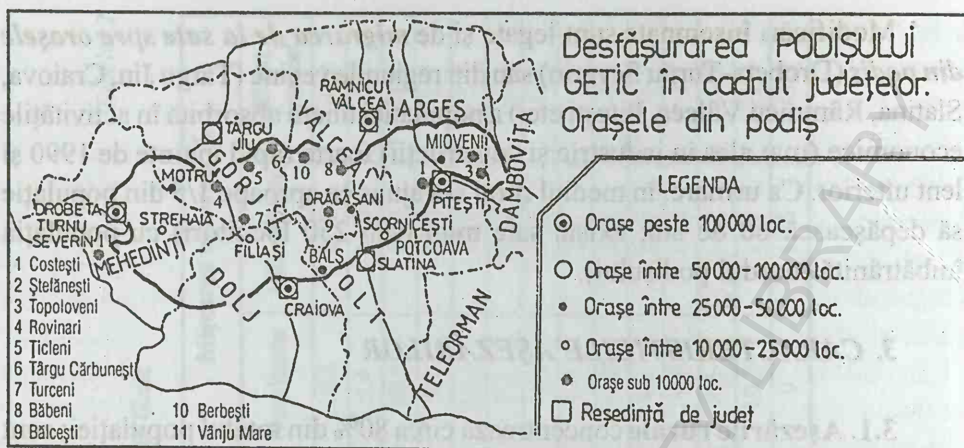

Fig. 22

ACTIVITĂŢILE ECONOMICE

1. CARACTERISTICI GENERALE

Podişul Getic dispune de unele resurse ale solului şi subsolului. Până către finele secolului XIX cea mai mare parte a suprafeţei sale era acoperită de păduri, culturile practicându-se îndeosebi în lungul culoarelor de vale şi în vecinătatea aşezărilor; creşterea animalelor era legată de islazurile comunale. Solicitarea tot mai mare pe piaţă a produselor cerealiere a produs primele mutaţii care au constat în extinderea terenurilor agricole în detrimentul pădurilor, proces care s-a accentuat în secolul XX. Ca urmare, în prezent, cca 2/3 din suprafaţa podişului reprezintă terenuri agricole (precumpănitor în centru şi sud), iar pădurii îi revin doar 28% (dominant pe dealurile fragmentate din nord). Până către mijlocul secolului XX, activităţile industriale erau limitate la unităţi cu capacitate mică, ce aveau profil alimentar sau de reparaţii. Modificări esenţiale în această ramură s-au produs după 1955, mai întâi prin intrarea treptată în exploatare a resurselor de subsol (lignit, petrol, gaze) şi apoi prin construirea de unităţi de producţie în industria grea (Drobeta Turnu Severin, Balş), alimentară, textilă etc.

Toate acestea au făcut ca, pe ansamblul economiei, valoarea producţiei industriale să crească, iar caracterul acestei unităţi naturale din net agricol să devină industrial-agrar.

După 1990, la fel ca şi în alte regiuni s-au înregistrat reorganizări multiple. Astfel, din industrie au dispărut marile unităţi de prelucrare, cele mai multe exploatări miniere au fost închise, au apărut ateliere de reparaţii sau de producţie,

îndeosebi în domeniul alimentar. În agricultură a dispărut proprietatea colectivităţii şi în mare măsură de stat, s-a impus practicarea unor forme private ce nu pot asigura decât o producţie de subzistenţă şi în general de sărăcire a populaţiei. O mare parte din forţa de muncă a devenit şomeră sau a început să fie utilizată în servicii diverse.

În concordanţă cu aceste modificări s-au produs schimbări în structura reţelei de căi de comunicaţie. După un început de modernizare a celei rutiere şi a unor tronsoane noi în cadrul celei feroviare (ex. Băbeni – Bereşti) s-a înregistrat pe de-o parte o degradare treptată a celei dintre localităţile judeţelor şi o îmbunătăţire a celor cu caracter naţional şi interjudeţean (Piteşti – Slatina, Râmnicu Vâlcea – Slatina).

2. *AGRICULTURA*

Ramură de tradiţie, ea se practică pe cca 2/3 din suprafaţa podişului (pondere mai mică în nord şi foarte mare în centru, sud şi în culoarele văilor principale). Din cadrul acesteia, 2/3 revine arabilului (60...80% în sud şi în culoarele văilor principale), 1/5 păşunilor şi fâneţelor, 8% pomiculturii, 3,3% viticulturii (fig. 23).

Cerealele se cultivă pe 4/5 din arabil, precumpănitor în podişurile Bălăciţei, Olteţului şi Cotmenei (producţii mari de grâu, porumb, orz şi secară). În luncile râurilor (Jiu, Olt, Olteţ etc.) şi mai ales în apropierea marilor centre

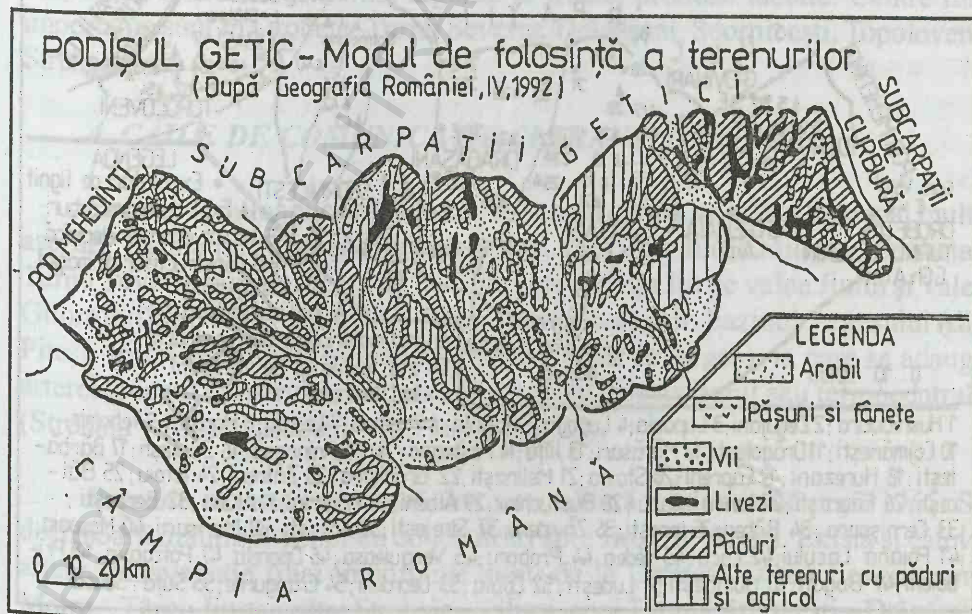

Fig. 23.

urbane suprafeţe importante sunt cultivate cu legume, după cum în cadrul podişurilor Olteţ, Cotmeana şi Bălăciţei se cultivă floarea-soarelui.

Livezile de pruni, meri au frecvenţă în centru şi în nordul podişului, iar cele de cireşi, vişini, în sud. *Viţa de vie* ocupă suprafeţe mai mari în Culoarul Oltului (Podgoria Drăgăşani), în sudul Podişului Cândeşti (Podgoria Ştefăneşti).

Creşterea animalelor, ocupaţie de tradiţie, se bazează pe păşuni şi fâneţe în nord (ovine, bovine, caprine) şi pe culturi furajere, pajişti de luncă în sud (bovine, ovine, porcine).

3. INDUSTRIA

Foloseşte ca materie primă îndeosebi resursele din subsol şi produsele agricole. Industria energetică se bazează pe petrol, gaze, cărbune şi apa din lacurile de acumulare. Sunt rezerve de *lignit* ce erau exploatate în sistem de carieră sau mină. Între acestea, înainte de 2000 funcţionau la Husnicioara, Motru, Jilţ şi Alunu-Cuceşti, iar ca centre – Lupoaia, Ploştina, Roşiuţa, Leurda, Horăşti, Alunu, Albeni, Berbeşti, Cernişoara etc. (fig.24). Cea mai mare parte a lor a fost închisă, terenurile din cariere şi din vecinătate au rămas nu numai cu un grad ridicat de degradare, dar şi cu un potenţial activ de producere de

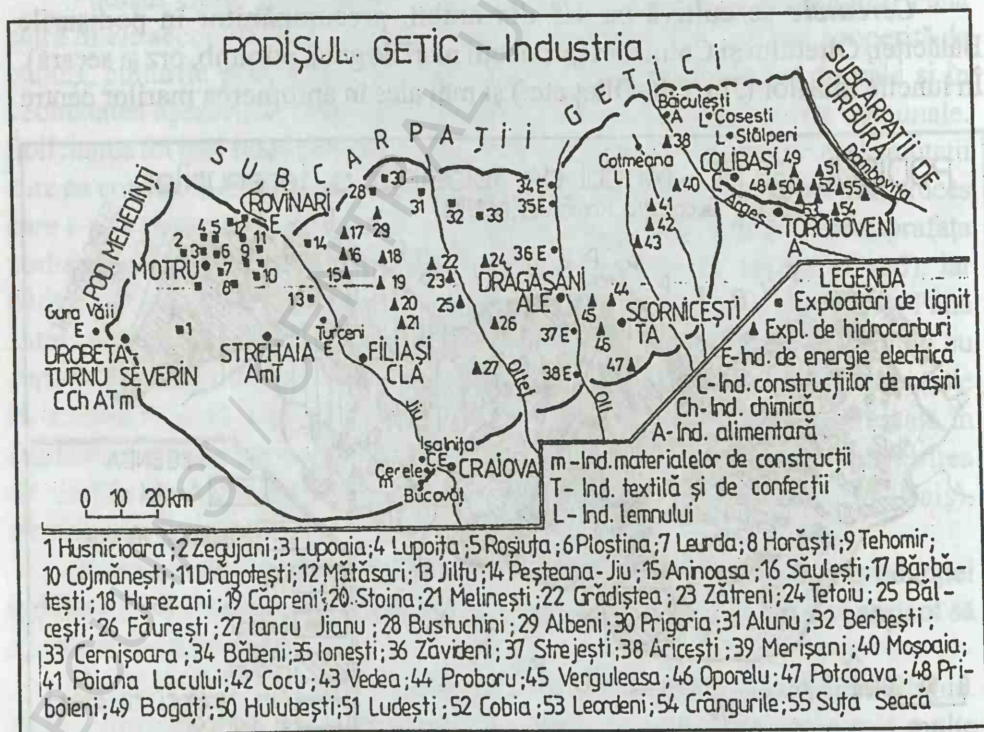

Fig. 24.

alunecări, şiroiri, ceea ce conduce la înregistrări frecvente de pagube materiale mari, în aşezările din aceste locuri (ex. Roşia, Roşiuţa, Ploştina, Berbeşti, Alunu etc.)

Zăcămintele de petrol şi gaze sunt concentrate în depozitele mio-pliocene în câteva perimetre din podişurile Olteţului (Bălceşti, Zătreni, Stoina, Iancu Jianu, Melineşti, Şimnic, Hurezani, Tetoiu), Cotmenei (Vedea, Oporelu, Cungrea, Moşoaia, Poiana Lacului, Potcoava, Bascov, Verguleasa), Cândeşti (Hulubeşti, Cobia, Bogaţi, Topoloveni, Călineşti), în valea Jiului (Aninoasa etc.).

Energia electrică se obţine prin *termocentralele* de la Turceni, Rogojelu şi Işalniţa şi sistemul de hidrocentrale de pe Olt (Ioneşti, Prundu, Zăvideni, Drăgăşani, Strejeşti) şi Argeş (Zigoneni, Merişani, Bascov).

Industria construcţiilor de maşini şi prelucrarea metalelor este concentrată în Drobeta-Turnu Severin (nave fluviale, vagoane), Mioveni (autoturisme), Filiaşi (utilaj electrotehnic şi utilaj pentru industria lemnului), Strehaia (armături metalice).

Unităţi ale ***industriei chimice*** se află la Drobeta–Turnu Severin, Drăgăşani şi Scorniceşti.

Există un combinat de *celuloză şi hârtie* la Drobeta–Turnu Severin, fabrici de *cherestea, parchete* la Stâlpeni, Cotmeana, Filiaşi, *interprinderi textile* pe bază de lână, bumbac, la Drobeta–Turnu Severin, Scorniceşti, Strehaia, Motru, Drăgăşani etc.

Industria alimentară, ce are o veche tradiţie, are unităţi de panificaţie, vin, bere, conserve de carne, legume şi fructe, produse lactate. Centre mai importante sunt în Drobeta–Turnu Severin, Drăgăşani, Scorniceşti, Topoloveni, Strehaia etc.

4. CĂILE DE COMUNICAŢIE ŞI TRANSPORTURILE

Urmăresc culoarele marilor văi, în lungul cărora se află şi cele mai multe aşezări. Există patru *artere feroviare* mai vechi, pe Jiu (Craiova – Drobeta–Turnu Severin cu ramificaţii de la Filiaşi spre Târgu Jiu pe valea Jiului şi Valea Gilortului), pe Olt (Piatra Olt – Râmnicu Vâlcea) şi în bazinul Argeşului (din Piteşti spre Câmpulung şi respectiv spre Curtea de Argeş), la care se adaugă arterele recent construite, dirijate spre exploatările de lignit sau termocentrale (Strehaia – Motru, Băbeni – Berbeşti) (fig.25).

Reţeaua rutieră este densă, în mare măsură modernizată după 1965. Se desfăşoară în lungul văilor cu concentrări spre Jiu, Olt, Argeş. Există şi câteva artere transversale (mai importante sunt: de la Drobeta Turnu Severin spre Motru – Târgu Jiu sau către Strehaia – Filiaşi, apoi Târgu Cărbuneşti – Drăgăşani – Piteşti).

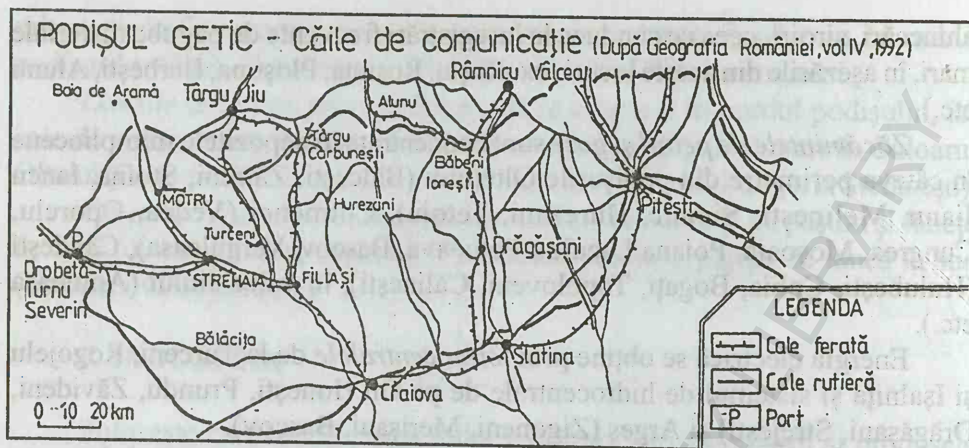

Fig. 25.

5. POTENŢIAL TURISTIC

Este reprezentat predominant de vestigiile istorice şi de numeroase elemente de cultură populară; se adaugă unele peisaje inedite din luncile Oltului, Jiului, Dunării, lacurile amenajate pe râurile mari (îndeosebi Olt şi Argeş), pâlcuri de pădure. În municipiul Drobeta-Turnu Severin sunt concentrate numeroase obiective turistice (castrul roman, ruinele piciorului podului lui Traian, cetatea medievală, edificii remarcabile prin stil artistic etc.) şi însemnate dotări necesare practicării turismului. În celelalte aşezări urbane sau rurale ponderea acestora este mică. Mai însemnate sunt mânăstirea Strehaia, ctitorie a lui Matei Basarab, Mânăstirea Gura Motrului (sec. XVI), mânăstirea Cotmeana, ctitorie a lui Mircea cel Bătrân, parcul dendrologic Mihăileşti, casa memorială Liviu Rebreanu de la Valea Mare – Podgoria, numeroase mânăstiri şi biserici din secolele XVIII – XIX, construcţii ţărăneşti etc.

SUBUNITĂŢI GEOGRAFICE

1. PODIŞUL STREHAIEI

• Se desfăşoară în vest, între Jiu şi Dunăre, fiind încadrat în nord-vest de Podişul Mehedinţi şi în sud de Câmpia Olteniei. Numele este legat de oraşul Strehaia care are poziţie centrală, fiind un însemnat centru polarizator (fig.26).

• Este alcătuit la suprafaţă, dominant, din depozite pliocene (se succed în fâşii de la ponţian, în vest, la romanian, în est), nisipo-argiloase şi cuaternare (în sud şi în sud-est), reprezentate prin nisipuri, pietrişuri, loessuri, în concordanţă cu retragerea lacului. Ele sunt cuprinse într-o structură monoclinală.

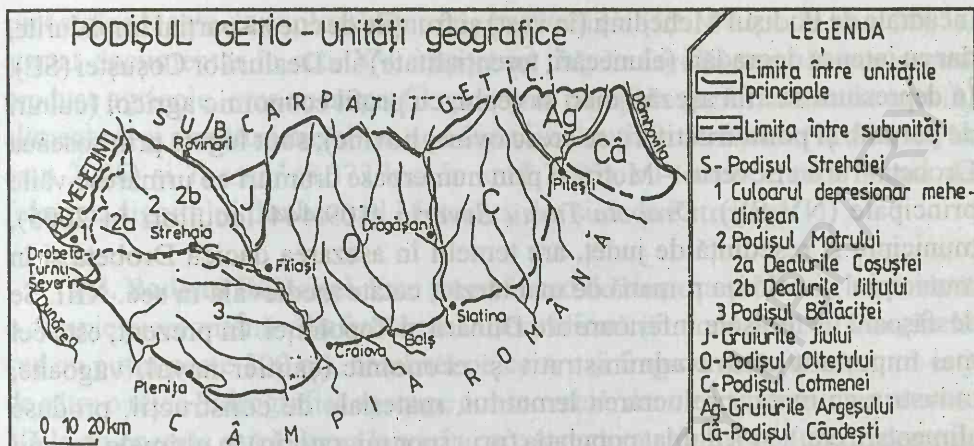

Fig. 26.

• Relieful coboară de la câteva vârfuri de peste 350 m, situate în nord-vest, la poduri extinse în sud-est, la 200...250 m. Caracteristica principală este impusă, pe de-o parte, de fragmentarea mai accentuată în jumătatea de nord-vest şi de structura monoclinală cu înclinare mai mare a stratelor tot în nord-vest. Ca urmare, iese în evidenţă, în jumătatea nordică, o unitate deluroasă cu interfluvii lungi, cu frunţi de cueste orientate spre vest şi văi principale dirijate consecvent spre sud-est; în jumătatea sudică, unde energia de relief este redusă, se impun platourile interfluviale şi văile cu înfăţişare influenţată de structură.

• Este unitatea din Podişul Getic unde se simt cel mai evident influenţele climatice submediteraneene (ierni blânde), cu reflectare directă în regimul de scurgere a apei râurilor, în vegetaţie şi faună. Solurile sunt argiloiluviale (luvisoluri).

• Reprezintă o regiune bine populată, în care urmele de cultură materială relevă existenţa multor aşezări încă din neolitic. Creşterea populaţiei s-a făcut lent şi precumpănitor pe seama sporului natural. Dezvoltarea industrială a unor centre din vecinătate, dar şi a zonei miniere Motru – Rovinari a determinat deplasări definitive ale unei părţi din populaţia tânără din multe sate (mai ales din sud, sud-est), exproprieri şi creşterea suprafeţei de terenuri degradate.

• În economie s-au produs mutaţii de structură în ultimele decenii, ca urmare a dezvoltării centrului industrial Drobeta–Turnu Severin şi a zonei de exploatare a lignitului care a afectat şi reţeaua de căi de comunicaţie.

• Se divide în:

1.1. Culoarul depresionar mehedinţean. Situat între Drobeta–Turnu Severin şi Comăneşti, este format din mai multe depresiuni (cea mai extinsă, Drobeta-Turnu Severin, este în sud) separate de şei largi, dar la înălţime şi

încadrate de Podişul Mehedinţi (în vest) şi frunţile de cuestă parţial împădurite, dar cu intense degradări (alunecări, torenţialitate) ale Dealurilor Coşuştei (SE). În depresiuni se află aşezări mari şi vechi, cu profil economic agricol (culturi de porumb şi pomi fructiferi; se cresc ovine, bovine); sunt legate prin şoseaua Drobeta-Turnu Severin – Motru şi prin numeroase drumuri ce urmăresc văile principale (NV-SE). *Drobeta-Turnu Severin* (109.444 locuitori în 2005), municipiu şi reşedinţă de judeţ, are temelii în aşezarea dacică Drobeta şi în municipiul şi colonia romană de mai târziu; cetate medievală în sec. XIII. Se desfăşoară pe terasele inferioare ale Dunării şi Topolniţei. În prezent, este cel mai important centru administrativ şi economic (şantier naval, vagoane, industria chimică, prelucrarea lemnului, materiale de construcţii, produse alimentare etc.); şi-a dublat populaţia (prin spor migratoriu) în ultimele decenii din sec. XX. Concentrează reţeaua de căi de comunicaţie ce vine din Banat şi Oltenia. Este un însemnat port dunărean şi centru turistic.

1.2. Dealurile Motrului. Sunt bine delimitate de culoarele văilor Tismana (N), Jiu (NE şi E), Huşniţa (S) şi Dunăre (SV), fiind străbătute aproape central de Motru. Se remarcă prin fragmentarea accentuată impusă de râuri consecvente ce şi-au tăiat culoare largi cu terase pe care se înşiră numeroase sate cu peste 500 locuitori; acestea au textură liniară sau răsfirată şi profil economic diversificat (de la cel bazat pe culturi cerealiere şi pomicole tradiţionale la cel complex, agro-minier); interfluvii prelungi cu versanţi acoperiţi de livezi, păşuni şi pâlcuri de pădure.

La vest de Motru, *Dealurile Coşuştei* sunt mai joase, cu văi şi cu forme structurale bine păstrate; aşezări liniare cu profil agricol; la Husnicioara s-au făcut exploatări de lignit.

Dealurile Jilţului, care se află la est de Culoarul Motrului, sunt înalte, intens fragmentate, încă bine împădurite. Numeroasele exploatări miniere intrate treptat în funcţiune începând cu anul 1960, aparţin celor mai însemnate bazine de lignit ale Olteniei (Rovinari, Motru, Jilţ). De ele s-au legat o concentrare rapidă a populaţiei în anumite localităţi, construcţia unor artere rutiere şi feroviare din centrele principale de exploatare spre Rovinari, Turceni, Rogojelu, Motru, Strehaia, Târgu Jiu etc., o intensă morfodinamică de versant (alunecări, şiroiri), modificări de structură în folosinţa terenurilor (prin decopertare au fost afectate păşunile şi livezile), schimbări în profilul economic al satelor, numeroase terenuri degradate şi cu risc hidrogeomorfologic.

Valea Motrului are o luncă ce se lărgeşte treptat spre aval (depăşeşte 4 km), mai multe terase (îndeosebi pe stânga) pe care se află numeroase sate mari şi mijlocii, terenuri de culturi şi o şosea modernizată. În cadrul ei se află oraşele: *Motru* (23.690 loc. în anul 2005) a cărui apariţie (1967) şi dezvoltare

sunt strâns legate de exploatările miniere, *Strehaia* (12.108 loc. în anul 2005), atestat documentar în sec. XV, important târg în secolele următoare pentru produse agricole, oraş cu un profil economic complex (agrar, industrie textilă, alimentară şi armături metalice, nod feroviar şi rutier). *Rovinari* (12.872 loc în anul 2005) şi *Turceni* (8.372 loc. în anul 2005), cu termocentrale legate de folosirea lignitului din bazinul Motrului, dar şi de la Petroşani.

1.3. Podişul Bălăciţei. Este situat la sud de Huşniţa şi Motru; reprezintă o câmpie piemontană villafranchiană uşor ridicată (în nord peste 300 m, iar în sud cu puţin peste 200 m), bombată pe centru şi fragmentată (nord, nord-est) de către o reţea hidrografică aproape consecventă, dar cu scurgere intermitentă. Văile au energie mică, lunci largi, în care torenţii au depus conuri de dejecţie bogate (mai ales în nord), versanţii au degradări. Interfluviile au lăţime mare (în sud şi sud-est sunt netede). Aşezările sunt numeroase, precumpănitor sunt axate în culoarele văilor, după numărul de locuitori marea majoritate sunt mici şi mijlocii şi au un profil economic agricol, dar diversificat teritorial (în nord culturi cerealiere, livezi şi vii pe versanţii cu expunere sudică, sud-estică şi sud-vestică, iar în sud precumpănitor culturi cerealiere şi creşterea animalelor). Localitatea *Pleniţa* a fost târg şi chiar oraş (până în 1950), are peste 5.000 locuitori şi este cel mai însemnat centru agroindustrial din regiune.

2. GRUIURILE JIULUI

- Sunt încadrate de culoarele văilor Cioiana (N), Jiu (V) şi Gilort (E); sunt alcătuite din depozite romanian-villafranchiene (nisipuri, argile, pietrişuri).
- Formează un ansamblu de dealuri prelungi, ce coboară de la peste 400 m în nord la 300 m în sud. Panta generală a lor, NV-SE, a determinat şi orientarea marii majorităţi a pâraielor ce au o scurgere semipermanentă şi care ajung în Gilort. Spre nord şi vest, dealurile se termină prin versanţi cu pantă ridicată (adesea cuestice), pe care se produc frecvent alunecări şi torenţi.
- Mare parte din suprafaţa gruiurilor este acoperită de păduri de cvercinee. În est, valea Gilortului este largă, cu lunci joase, late de peste 1,5 km şi câteva terase şi conuri aluviale ale principalelor râuri ce fragmentează dealurile. Pe ele se află cele mai multe aşezări şi terenuri de cultură. În vest, albia puternic meandrată a Jiului se află în vecinătatea regiunii deluroase. Există în Valea Jiului o luncă extinsă, terase pe dreapta şi un glacis coluvio-proluvial la baza versanţilor dealurilor. Pe aceasta se înşiră, în lungul şoselei Târgu Jiu – Filiaşi, multe sate care depăşesc frecvent 500 şi chiar 1000 de locuitori, cu profil agricol.
- În interiorul regiunii deluroase, aşezările sunt puţine şi cu un număr mic de locuitori. În est se exploatează lignit, petrol şi gaze. Pe valea Civiana,

la contactul cu dealul subcarpatic Bran, este orașul *Țicleni* (5.334 loc. în anul 2005), centru al extracției de petrol.

3. PODIȘUL (DEALURILE) OLTEȚULUI

3.1. Podișul Oltețului. Este cea mai mare subunitate a Podișului Getic (cca 33% din acesta), desfășurată între Gilort – Jiu (vest) și Culoarul Oltului (est).

- În nord, în vecinătatea Subcarpaților, apar la zi sub forma unor benzi înguste, depozite pliocene (argilo-nisipoase). Pe cea mai mare parte a podișului, la suprafață sunt depozite pleistocen inferioare reprezentate de pânze de pietrișuri și nisipuri piemontane. Structura este monoclinală, stratele cad spre sud, valoarea înclinării fiind mai mare în nord, unde și ridicarea neotectonică a fost cea mai intensă.
- Panta generală a reliefului coboară lent din nord spre sud, de la câteva vârfuri aflate la peste 500 m, ce domină depresiunile subcarpatice prin versanți cuestici împăduriți, la cca 200...225 m (în sud), la contactul cu Câmpia Oltețului. Rețeaua de râuri cu obârșii în Carpați, Subcarpați sau în nordul podișului (Amaradia) s-a adâncit consecvent, creând culoare de vale ce se deschid mult către sud. În nord, interfluviile au fost reduse la culmi deluroase cu versanți povârniți (intens degradați) ce domină albiile înguste ale văilor cu peste 150 m. În sud, ele se lărgesc treptat luând înfățișarea unor platouri ce alternează cu văi ce au lunci și terase extinse, pe care se află așezări mari și terenuri de cultură.
- Influențele mediteraneene încă se resimt, dovadă fiind precipitațiile de la finele toamnei urmate de o creștere a debitelor râurilor. Pentru cea mai mare parte din rețeaua autohtonă, fenomenele de secare sau de scurgere cu fluctuații însemnate sunt caracteristice.

Vegetația de pădure de cvercinee (de la gorun în nord, la cer, gârniță și elemente termofile în sud), ce se desfășura cu secole în urmă în întreg podișul, în prezent are pondere însemnată doar în nord și în partea de vest. Pe terenurile defrișate există pășuni și fânețe, iar în sud – întinse suprafețe agricole.

- Urmele de locuire sunt încă din paleoliticul inferior (la Bugiulești). Datarea documentară indică o vechime din sec. XIV – XVI pentru un număr mare de sate; rețeaua de așezări s-a dobândit treptat, încât în secolul nostru ea ajungea la peste 400 de sate.

De-a lungul secolelor, populația a crescut lent pe baza sporului natural. Fluctuații teritoriale însemnate și chiar regres s-au produs în timpul celor două războaie mondiale și, mai ales, după 1960, când o mare parte din populația

tânără, îndeosebi din satele din interiorul podişului, a migrat spre Craiova, Râmnicu Vâlcea, Slatina, Târgu Jiu etc. În aceste sate, în prezent, predomină populaţia vârstnică (îndeosebi feminină).

Aşezările, care se desfăşoară mai ales în lungul văilor (desfăşurare mono sau bilaterală), au frecvent sub 500 de locuitori în nord şi vest şi peste 1000 de locuitori în sud şi pe valea Oltului; specificul economic este cel agricol, diversificat regional (în nord – culturi cerealiere, pomicole, creşterea animalelor, în sud – cerealiere şi creşterea animalelor, în est cerealiere, viti-pomicole, dar şi de exploatare de petrol, gaze, cărbune).

- Suprafaţa agricolă ocupă 2/3 din podiş, cu pondere ridicată în sud şi centru unde, de altfel, arabilul ajunge la peste 70% din aceasta. Areale însemnate ocupă podgoriile (peste 33% din agricol) mai ales pe versanţii cu expunere sudică şi estică (cea mai însemnată zonă viticolă se află în jurul Drăgăşanilor) şi livezile de pruni şi meri.

- În ultimele trei decenii din sec. XX au intrat în exploatare zăcămintele de petrol şi gaze şi cele de lignit (la contactul cu Subcarpaţii, la Albeni, Alunu, Berbeşti, Cernişoara etc.) care în prezent sunt în cea mai mare măsură închise.

- Reţeaua de drumuri urmăreşte culoarele de vale. Există şi artere relativ transversale (Târgu Cărbuneşti – Drăgăşani, Craiova – Balş – Slatina, Berbeşti – Băbeni).

În anul 2002 a fost declarat ca oraş *Bălceşti*, localizat la confluenţa Olteţului cu Cerna, cu 5.794 locuitori în 2005, centru agro-industrial. În NV, pe terasele Gilortului este oraşul *Târgu Cărbuneşti* (9.067 loc. în 2005) centru agroindustrial.

3.2. Culoarul Jiului. Are o luncă largă, încadrată în vest de un versant abrupt cu degradări frecvente şi unul în est cu mai multe terase, concentrează numeroase aşezări mari cu profil economic complex (culturi cerealiere, legumicultură, creşterea animalelor, exploatări petroliere). La confluenţa cu Gilortul se află oraşul *Filiaşi*, vechi târg de vite şi cereale, nod de căi de comunicaţie; are unităţi economice cu profil alimentar, prelucrarea lemnului, electrotehnic etc, cu 19.142 locuitori în 2005.

3.3. Culoarul Oltului. Are lăţimi care cresc de la nord la sud, ajungând la peste 15 km. Este alcătuit dintr-o luncă largă (ajunge la 1/3 din complexul văii) şi mai multe terase cu poduri netede pe care se înşiră un număr mare de aşezări mijlocii şi mari, ce asigură o densitate a populaţiei de 100...150 loc./km^2. Pe terasele Oltului se află oraşul *Drăgăşani* (20.974 loc. în 2005), vechi centru agro-industrial, iar la contactul cu Subcarpaţii – oraşul Băbeni (9.767 loc. în 2005)

4. PODIŞUL COTMENEI

• Este cuprins între Olt, Topolog şi Argeş, coboară de la peste 500 m, în nord, la 200 m în sud (în culoarele de vale) şi la contactul cu subunităţile Câmpiei Române.

• În cuprinsul său apar evidente o generaţie de văi mai vechi (Vedea, Cotmeana) care-l străbat în întregime şi una mai nouă (Cungrea, Plosca, Teslui etc.) în treimea sudică, care, prin desfăşurarea divergentă (reflectare a acumulării piemontane) şi caracteristici morfologice (versanţi cu pantă mare pe care se înregistrează alunecări, ravenări, spălare în suprafaţă, albii tot mai extinse spre sud, încadrate de una – trei terase) evidenţiază relaţii similare de evoluţie. Interfluviile au lărgimi de 2...10 km, netezime care devine mai accentuată spre sud, pante slabe. Ele sunt alcătuite dominant din roci cu permeabilitate mare (nisipuri, pietrişuri piemontane, depozite loessoide) ce determină frecvent poziţia pânzelor de apă la adâncimi de 10...30 m (local, nivelele de argile situate la câţiva metri facilitează pânze freatice la sub 5 m) şi posibilităţi reduse în alimentarea albiilor majorităţii râurilor.

• Climatul, prin valorile termice şi frecvenţa secetelor în sezonul cald (mai ales în jumătatea sudică) se reflectă în regimul scurgerii râurilor (ape mari de primăvară când se înregistrează şi căderea unei părţi însemnate din cele 600 mm de precipitaţii anuale şi debite reduse în a doua parte a verii, toamna şi iarna când majoritatea pâraielor seacă), în desfăşurarea vegetaţiei spontane (de la păduri de cer, gârniţă, stejar în sud, la gorun şi carpen în nord, înlocuite în cea mai mare parte de culturi agricole) şi a solurilor (de la brun-roşcate sau preluvosoluri în sud, la brune-luvice sau luvosoluri – în nord).

Lipsa apei este suplinită local prin amenajarea de benturi, în nord şi de iazuri pe râurile mici (Teiuş, Plapcea), în sud.

• Structura reliefului, fragmentarea mai accentuată a acestuia în nord şi posibilităţile limitate în alimentarea cu apă au impus, de-a lungul mileniilor, concentrarea aşezărilor pe terasele şi versanţii văilor, predominarea satelor mici şi mijlocii (sub 500 locuitori) în care trăieşte 1/3 din populaţie, în nord şi a celor mari (peste 1000 locuitori, unele au peste 2000 de locuitori), în sud (peste 30% din populaţie), extinderea terenurilor agricole cerealiere pe imensele poduri interfluviale din centrul şi sudul podişului, prezenţa pădurilor, păşunilor, a plantaţiilor pomicole (îndeosebi prun şi măr) în nord.

• Dezvoltarea industrială a oraşelor Piteşti, Slatina, Râmnicu Vâlcea a determinat plecarea unei părţi însemnate din forţa de muncă tânără, ceea ce s-a răsfrânt în ritmul lent al creşterii populaţiei în satele din podiş. Procesul este accentuat în nord, dar limitat în sud, datorită intrării în exploatare a zăcămintelor de petrol (*Potcoava*, oraş din 2004, cu 6.000 locuitori în 2005), a amplasării unor unităţi industriale (alimentare, textile etc.) la *Scorniceşti*, (oraş din 1989, cu 12.634 locuitori în 2005) şi *Costeşti* (10.819 loc. în 2005), centre cu economie bazată pe agricultură, servicii şi a căilor de comunicaţie rutiere ce facilitează

naveta spre marile oraşe. La cele trei artere transversale, modernizate (Piteşti – Râmnicu Vâlcea în nord, Piteşti – Vedea – Drăgăşani în centru şi Piteşti – Scorniceşti – Slatina în sud) se adaugă numeroasele artere din lungul văilor principale (Topolog, Vedea, Cotmeana etc.).

5. DEALURILE (GRUIURILE) ARGEŞULUI

• *Numite* de V.Mihăilescu „*Gruiurile Argeşului*" (frecvenţa apelativului „grui" pentru vârfurile culmilor în sectoarele de confluenţe); sunt încadrate de Argeş şi Argeşel.

• Reprezintă un ansamblu de culmi şi văi desfăşurate aproape paralel, pe direcţia nord – sud. Dealurile, alcătuite din roci pliocene, coboară de la 600...700 m în nord, la sub 300 m în sud, au versanţii afectaţi de alunecări, torenţi ce au creat şi unele şei înalte (de obârşie) folosite de multe drumuri locale.

• În lungul văilor principale, pe terasele şi luncile largi, se află cea mai mare parte din aşezările mijlocii şi mari, precum şi căile de comunicaţie importante (feroviare pe Argeş şi Râul Târgului, rutiere pe Argeş, Râul Doamnei, Râul Târgului, Argeşel), în timp ce pe versanţii şi afluenţii acestora sunt sate mici.

• Dacă râurile principale, cu izvoare în munţi au scurgere permanentă, debite medii între 5 şi 20 m^3/s, dar cu fluctuaţii sezoniere (ape mari primăvara, viituri de vară şi ape mici toamna şi iarna), cele autohtone au în majoritate o scurgere intermitentă.

• Peste 50% din suprafaţa regiunii este acoperită de păduri (fag în nord, gorun şi stejar în sud), aproape 17% – de păşuni şi fâneţe, 13% de arabil (concentrat pe terase şi în sud) şi 11% – de livezi (pruni şi meri, mai ales pe versanţii văilor principale; Geografia României, vol.IV, 1992).

• Economia are caracter agrosilvic, unele din produse fiind valorificate local (lemn la Stâlpeni, fructe la Băiculeşti). Se adaugă exploatările de petrol de la Merişani.

6. PODIŞUL CÂNDEŞTI

• Este situat între Argeş, Argeşel şi Dâmboviţa, fiind constituit dintr-un ansamblu de culmi cu poduri de 0,5...3 km lăţime şi altitudini ce coboară de la peste 700 m în nord la 300 m în sud, separate de o reţea de văi autohtone cu albii ce au un sistem de scurgere puternic influenţat de regimul precipitaţiilor (sub 800 mm, predominant primăvara).

• Aproape jumătate din suprafaţa podişului este acoperită de pădure (fag în nord, gorun şi stejar în sud); se adaugă cca 20% teren arabil pe terase, 12% păşuni şi fâneţe (îndeosebi în centru şi nord), 10% livezi (pruni, meri, peri, nuci etc.) şi 3% suprafeţe cu vii concentrate pe versanţii din sudul podişului ce domină lunca Argeşului.

• Aşezările preponderent se află în lungul văilor principale (îndeosebi pe terase) şi pe glacisul de la contactul cu lunca Argeşului; au o economie bazată pe culturi agricole (cerealier – viticolă, cerealier – pomicolă) în sud şi centru şi creşterea animalelor şi unele culturi pomicole în nord. Se adaugă extracţii petroliere, exploatarea lemnului şi a materialelor de construcţie.

• În sud-vest există oraşele *Mioveni* (din 1989, cu 34.101 locuitori în 2005; Uzina de autoturisme „Dacia") *Topoloveni* (din 1968, 10.543 locuitori în 2005, unităţi economice ale industriei alimentare) şi *Ştefăneşti* (din 2003, 12.891 locuitori în 2005, combinat de vinificaţie).

BIBLIOGRAFIE

Aur, N.S., 1996, *Piemontul Olteţului. Studiu geomorfologic*, Ed. Universitară, Craiova.

Badea, L., 1967, *Subcarpaţii dintre Cerna Olteţului şi Gilort. Studiu de geomorfologie*, Ed. Academiei, Bucureşti.

Badea, L., 1970, *Terasele fluviatile din Oltenia*, S.C.G.G.G., Geogr., XVII, 3.

Badea, L., Dinu, Mihaela, 1974, *Depresiunile de contact din estul Podişului Mehedinţean*, S.C.G.G.G., Geogr., XXI, 2.

Baranovschi, Niculina, 1968, *Repartiţia teritorială şi dinamica populaţiei Piemontului Getic dintre Jiu şi Motru în sec. XIX şi XX*, S.C.G.G.G., Geogr., XV, 1.

Bogdan, Octavia, 2000, *Precipitaţiile atmosferice – un risc climatic în Subcarpaţii Getici*, Com.Geogr., IV.

Braghină, C., 1999, *Dealurile piemontane dintre văile Motrului şi Gilortului: studiu de geografie umană cu privire specială asupra organizării teritoriului*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Braghină, C., 2000, *Aşezările umane din Dealurile Piemontane dintre Motru şi Gilort*, Editura Tehnică Bucureşti.

Bugă, D., 1968, *Populaţia Olteniei în sec. XIX şi XX*, Rev. Stat, XVII, 6.

Dumitrescu, Daniela, 2004, *Habitatul rural în Piemontul Cândeşti*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Iacob, Gh., Ianoş, I., 1980, *Zona carboniferă Motru – Jiu. Consideraţii economico – geografice*, Terra, XII (XXXII), 4.

Mihăilescu, V., 1946, *Piemontul Getic*, Rev. Geogr., I.C.G.R., II (I-IV).

Neamu, Ghe., 1998, *Clima Olteniei deluroase*, Ed. Ars Docendi, Bucureşti.

Paraschiv, D., 1965, *Piemontul Cândeşti*, S.T.E., Sr. H. Geol. Cuaternarului, 2.

Parichi, M., 2001, *Piemontul Cotmeana. Studiu fizico – geografic, cu privire specială la soluri*, Ed. Fundaţiei „România de Mâine", Bucureşti.

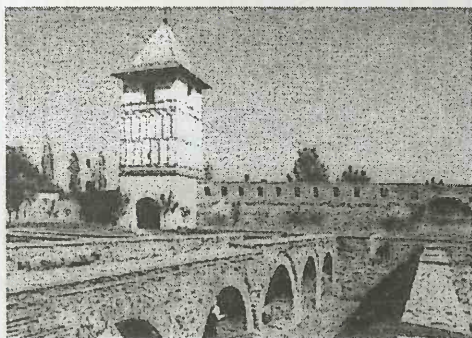
Peptenatu, D., 2005, *Studiul geografic al aşezărilor umane din Dealurile Coşuştei*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Popescu, Claudia, Neguţ, S., Roznovieţchi, Irena, Suditu, B., Vlad, L., 2003, *Zonele miniere defavorizate din România. Abordare geografică*, Ed. ASE, Bucureşti.

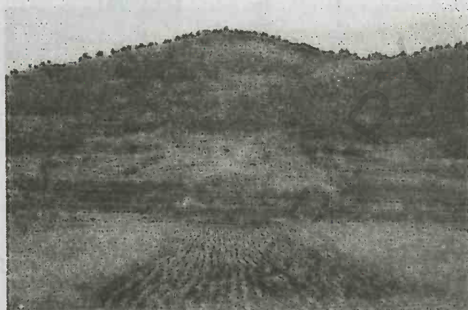
Stroe, R., 2003, *Piemontul Bălăciţei. Studiu geomorfologic*, Ed. Mondeo Ro, Bucureşti.

Şchiopoiu, Al., 1982, *Dealurile piemontane ale Coşuştei*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova.

Urucu, Veseline, 1983, *Piemontul Olteţului. Aspecte ale dezvoltării economice*, S.C.G.G.G., Geogr., XXX.

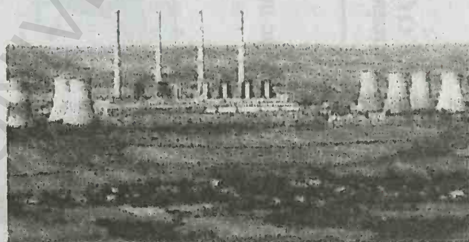
Strehaia – palatul domnesc

Alunecări de teren în Dealurile Coşuştei

Gruiurile Jiului (Valea Şerpoaia) (foto Marinescu E.)

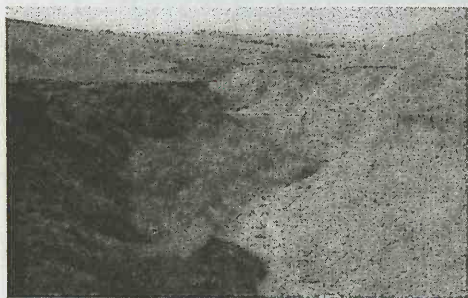
Termocentrala Turceni – valea Jilţului şi Podişul Motrului (foto Marinescu E.)

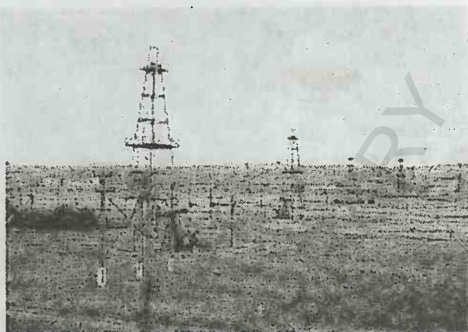
Dealurile Amaradiei (valea Cocorova) din Podişul Olteţului (foto Marinescu E.)

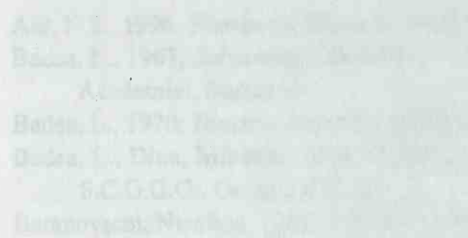
Podişul piemontan Balăciţa (bazinul Ialomiţei) (foto Marinescu E.)

Podişul piemontan Bălăciţa (bazinul Drincei) (foto S. Brengiu)

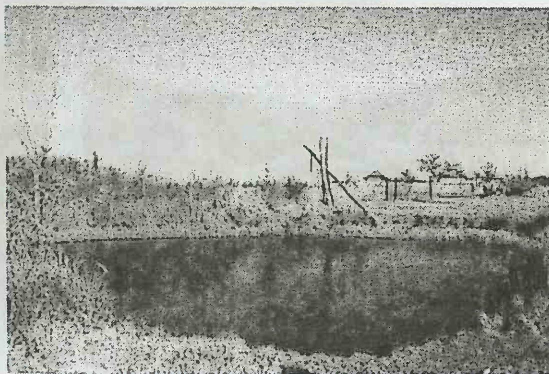
Exploatări de petrol în terasele Jiului (Brădeşti)

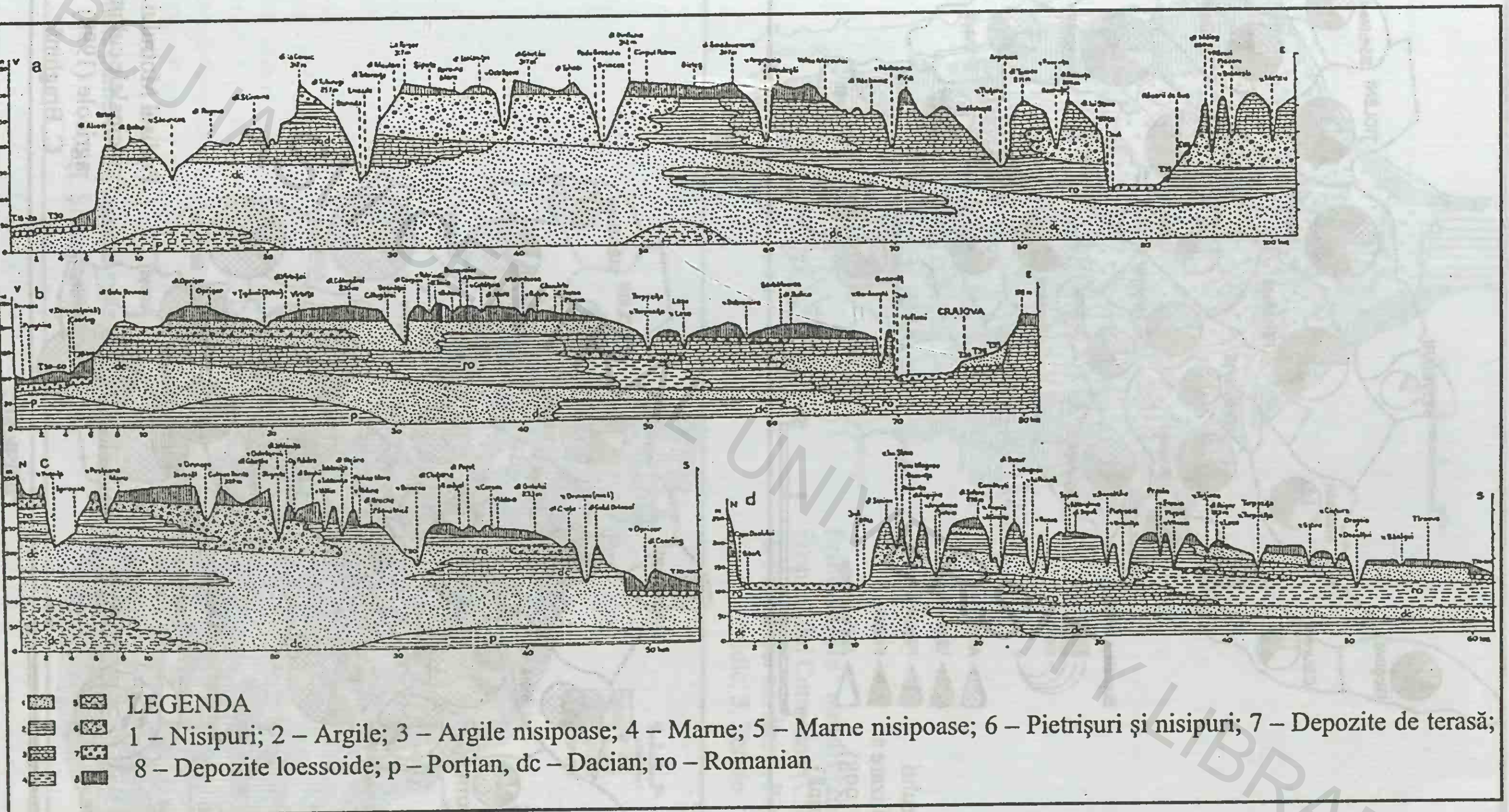
Lacul de pe Olt la Slatina

Exploatare de lignit la Berbeşti – nordul Podişului Olteţ

Lac de tip „bent" în Podişul Cotmeana

Planşa X. Profile morfostructurale schematice în Piemontul Bălăciţei (Stroe Răzvan)
(întocmit după forajele I.P.G.O Craiova)

Pod. Motrului
Modul de utilizare a terenurilor (1998)
(C. Braghină)

Suprafaţa totală: 8000 ha, 6000 ha, 4000 ha, 2000 ha, 0

- Arabil
- Vii şi livezi
- Păşuni şi fâneţe
- Păduri
- Alte suprafeţe

10 5 0 5 10 km

Podişul Motrului.
Principalele culturi agricole (1998)
C. Braghină

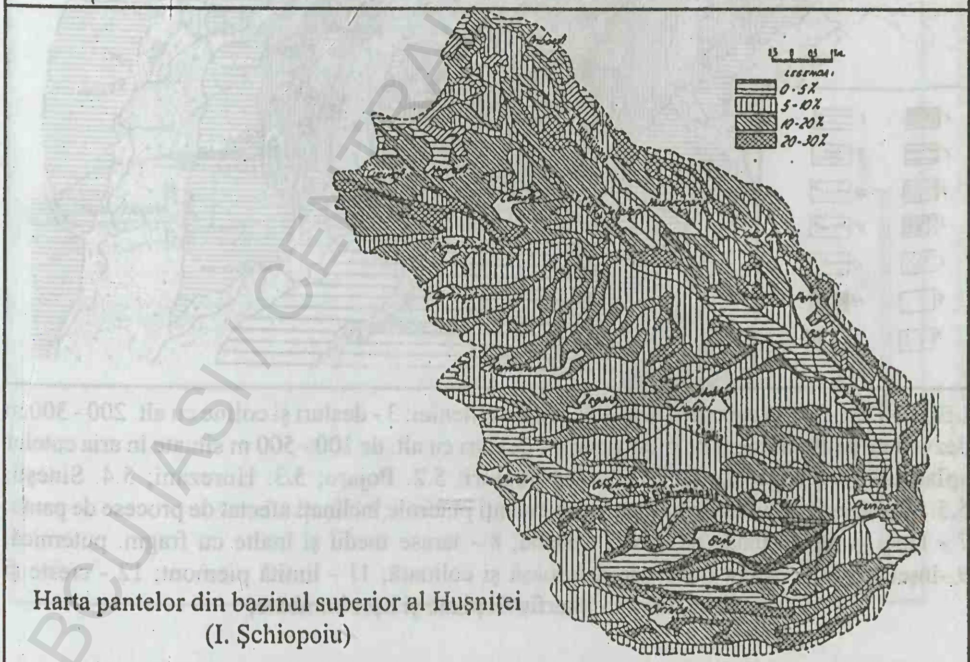
- Grâu
- Porumb
- Legume
- Furaje
- Alte culturi

Suprafaţa arabilă totală: 3 000 ha, 2 000 ha, 1 000 ha, 500 ha, 200 ha

10 5 0 5 10 km

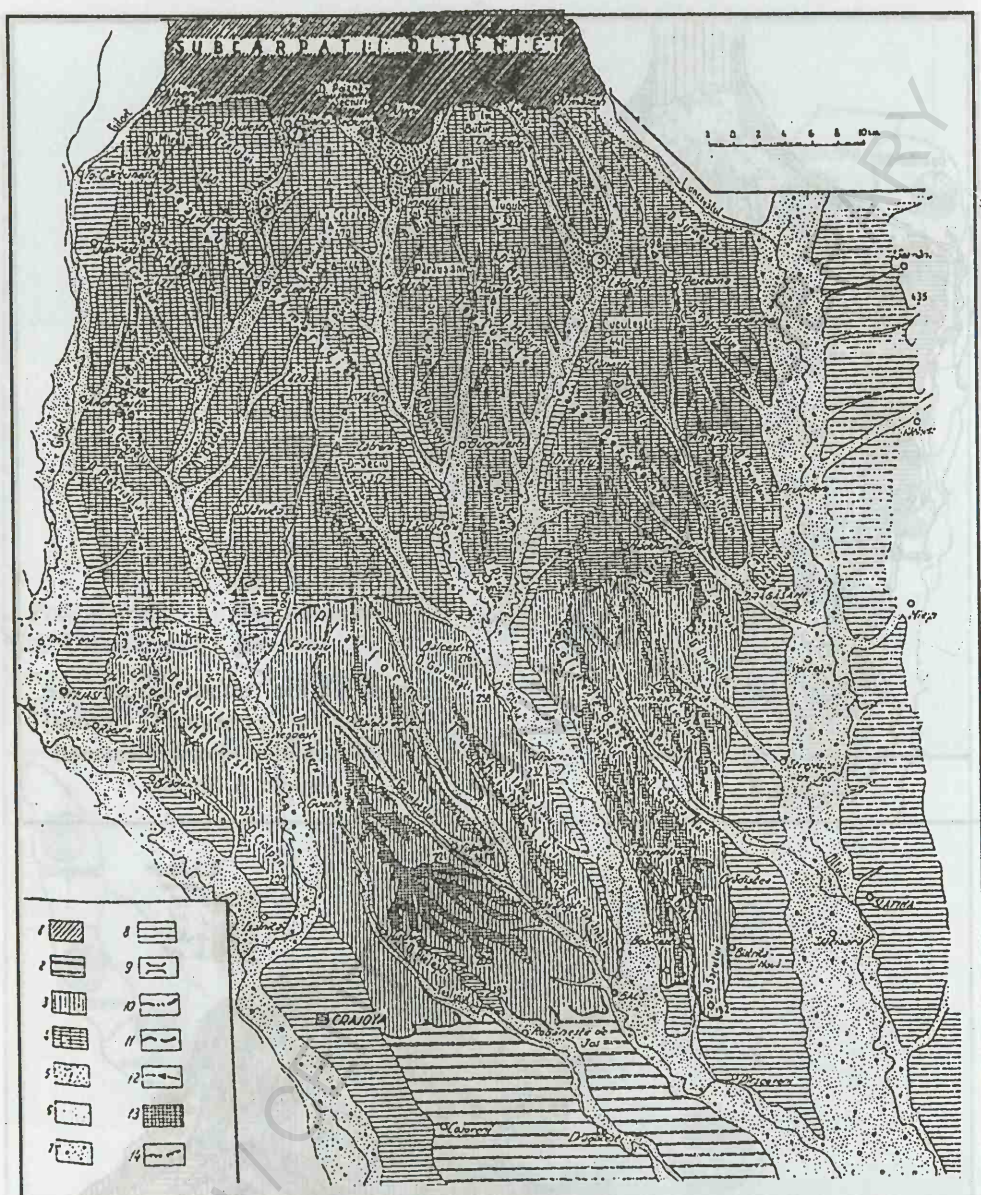
Planşa XI

Principalele subdiviziuni ale Piemontului Cotmeana (C. Ghenea) 1. Piemontul nordic; 2. Piemontul sudic; 3. Terase.

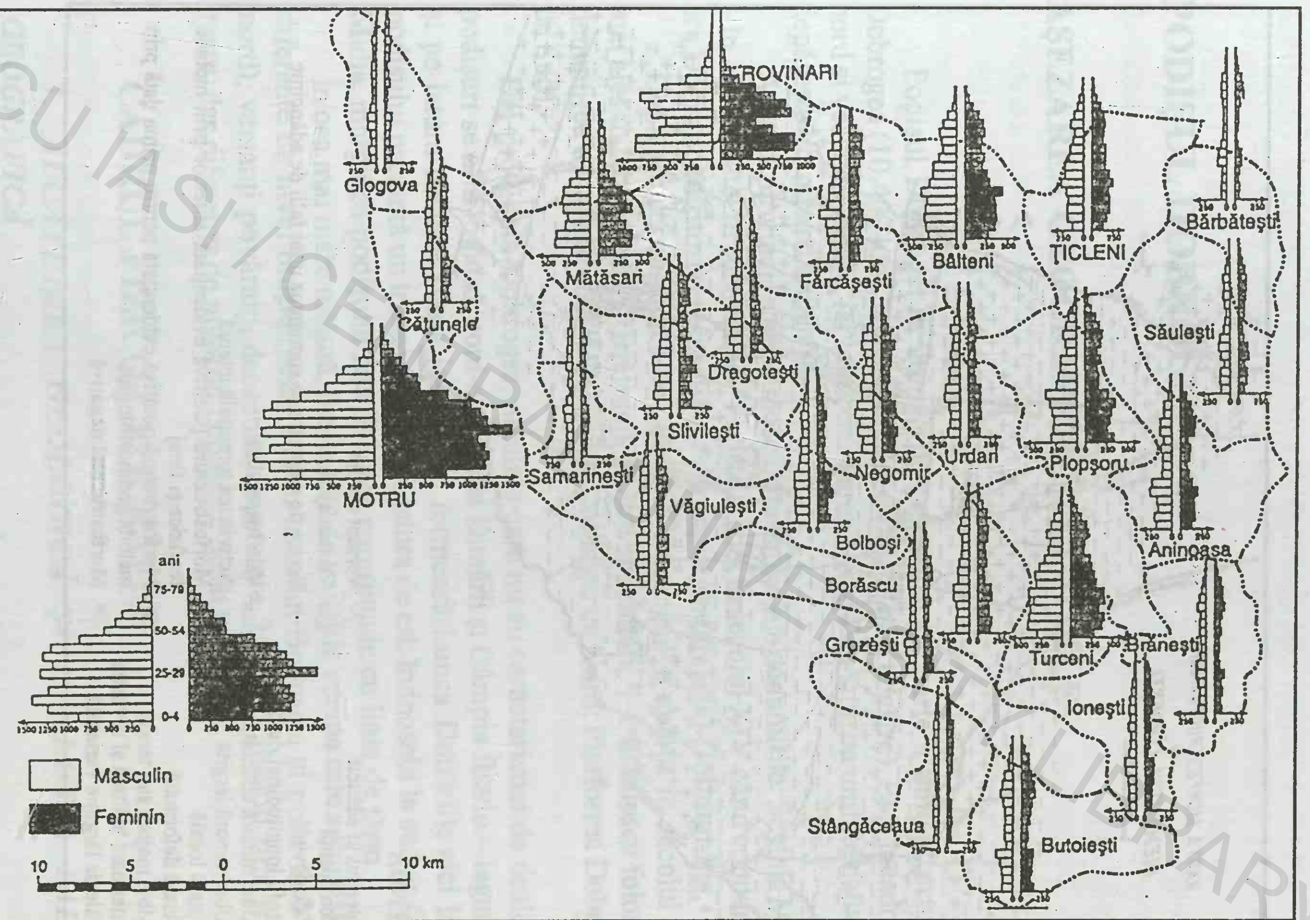
Harta pantelor din bazinul superior al Huşniţei (I. Şchiopoiu)

Planşa XII

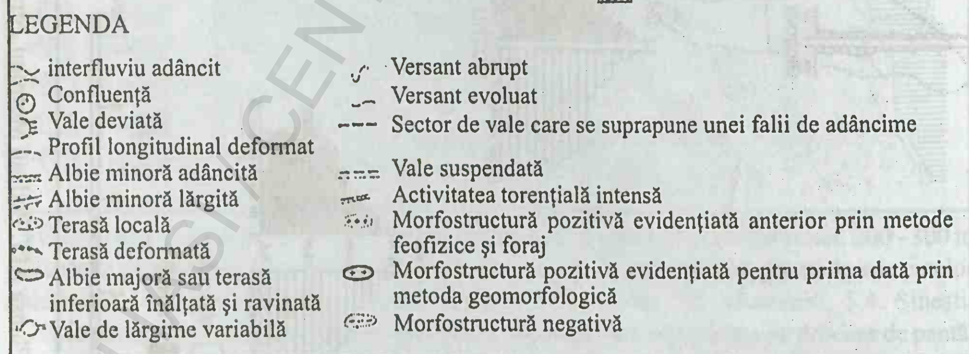
LEGENDA: 1 - aria subcarpatică; 2 - Câmpia Olteniei; 3 - dealuri şi coline cu alt. 200 - 300 m dezvoltate pe fundament de platformă; 4 - dealuri cu alt. de 100 - 500 m situate în aria cutelor aplatizate; 5 - depresiuni; 5.1. Poiana Seciuri; 5.2. Pojaru; 5.3. Hurezani; 5.4. Sineşti; 5.5. Măldăreşti; 6 - văi slab evoluate cu versanţi puternic înclinaţi afectat de procese de pantă; 7 - lunci şi terase joase cu fragm f. slabă; 8 - terase medii şi înalte cu fragm. puternică; 9 -înşeuări; 10 - limita între aria deluroasă şi colinară; 11 - limită piemont; 12 - creste şi muchii; 13 - interfluvii plane şi uşor bombate;

Planşa XIII. Harta morfologică a Piemontului Olteţului (N. Aur)

Planșa XIV. Podișul Motrului. Structura populației pe grupe de vârstă și sexe la 1 ianuarie 1998 (C. Braghină)

HARTA MORFOSTRUCTURILOR DIN PIEMONTUL CÎNDEȘTI

Planșa XV

PODIŞUL DOBROGEI

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Podişul Dobrogei se întinde pe cea mai mare parte a unităţii naturale Dobrogea (10.400 km^2, adică 4,3% din teritoriul ţării noastre). Este încadrat în nord şi vest de Dunăre, iar la est de Marea Neagră. În sud, ca unitate naturală, depăşeşte graniţa cu Bulgaria.

Această provincie a fost cunoscută în istorie sub denumirile: Scythia Minor – în Antichitate, în secolul XI – Paristrion, iar în secolul XIV când conducător era Dobrotici teritoriul respectiv a fost numit (în turceşte) Dobrugi-ille.

Denumirea geografică de „Podişul Dobrogei" a apărut în secolul XX, mai ales în lucrările lui C.Brătescu. Pentru subunităţi, V. Mihăilescu foloseşte denumirea de „platforme" (Platforma Dobrogei de Nord; Platforma Dobrogei de Sud).

Din provincia Dobrogea, arealele care nu au caracteristici de dealuri şi podişuri se află în nord, nord-est (Delta Dunării şi Câmpia fluvio – lagunară) şi pe latura de vest (fâşia joasă care formează Lunca Dunării); aici limita podişului prezintă un traseu sinuos. Pe latura de est, îndeosebi la sud de Capul Midia, marginea podişului faţă de mare corespunde cu linia de ţărm.

În cea mai mare măsură, limita faţă de unităţile vecine este subliniată de: diferenţe de nivel bruşte (peste 100 m în sudul Dobrogei şi peste 250 m în nord), versanţi povârniţi, deosebiri structurale. Versanţi abrupţi sunt şi spre mare, dar diferenţa de nivel nu depăşeşte decât rar 20 m.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

1. ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ŞI EVOLUŢIA PALEO-GEOGRAFICĂ

Podişul Dobrogei reprezintă *un sistem structural rigid, realizat treptat, din proterozoicul inferior până la începutul mezozoicului,* prin sudarea a trei

subunităţi cu poziţie sudică, centrală şi nordică. Contactul dintre ele se face în lungul unor fracturi profunde.

Limitele unităţilor depăşesc cadrul propriu-zis al podişului. Înaintează spre vest până dincolo de Dunăre (falia Sărata le separă de Platforma Valahă); în est intră sub apele Mării Negre, fiind flexurate; în nord, falia Sfântu Gheorghe (paralelă cu braţul Sfântu Gheorghe) le separă de Depresiunea Nord Dobrogeană; spre sud depăşesc limita administrativă a ţării noastre, mergând spre Balcani.

– **Formarea Dobrogei** a început în *proterozoicul inferior,* când în extremitatea sudică funcţiona un bazin tectonic. După orogeneza kareliană, aici rezultă un relief exondat, în nordul căruia s-a extins bazinul tectonic. Mişcările tectonice din orogeneza baikalină (proterozoicul superior) fragmentează unitatea sudică în mai multe blocuri, dar încep cutarea şi formaţiunile din Dobrogea Centrală, procese care se vor continua în paleozoicul inferior când, prin exondare, va rezulta un sistem montan care se dirija spre NV, în afara Dobrogei, formând aşa zisa "cordilieră cumană". Deci la începutul paleozoicului existau ca uscat unitatea sudică, formată din gnaise granitice şi şisturi cristaline mezometamorfice şi unitatea centrală cu şisturi cristaline mezometamorfice şi şisturi verzi (nume legat de abundenţa cloritului). Limita de demarcaţie dintre ele este falia Palazu – Capidava – Ovidiu (fig. 27).

În *paleozoicul mediu* aceste unităţi devin rigide, formând o platformă, iar depresiunea tectonică se va păstra în nord-vest. Mişcările hercinice din paleozoicul superior produc aici: cutarea şi metamorfozarea; dezvoltarea de magmatite care dau mase importante de granite amfibolice (în centrul Munţilor Măcin) şi granite alcaline (Turcoaia). Evoluţia ulterioară a condus la detaşarea a trei subunităţi diferite: *Măcin* în NV, care devine repede rigidă şi se alătură platformei din sud; *Tulcea* unde funcţia de bazin sedimentar se reia în triasic şi jurasic când se acumulează conglomerate, gresii şi mai ales calcare ce vor fi cutate de mişcările kimmerice şi când se pun în loc diabaze în partea central-estică şi porfire la vest; ulterior, regiunea devine un uscat rigid şi se alătură celorlalte; *Babadag,* care în jurasicul superior dar mai ales în cretacic devine submersă favorizând acumularea de conglomerate şi calcare care au fost cutate de mişcările alpine (a rezultat un sinclinoriu).

Deci, după consolidarea fiecărei unităţi şi subunităţi acestea au devenit rigide, suferind lăsări sau ridicări cu amploare diferită şi pe durată deosebită. Ca urmare, fazele de exondare şi de nivelare au alternat cu faze de imersie, când s-au acumulat depozite sedimentare. Ca urmare, sub raport structural, la toate se pot separa un fundament cristalin şi o suprastructură sedimentară cu depozite din mai multe cicluri.

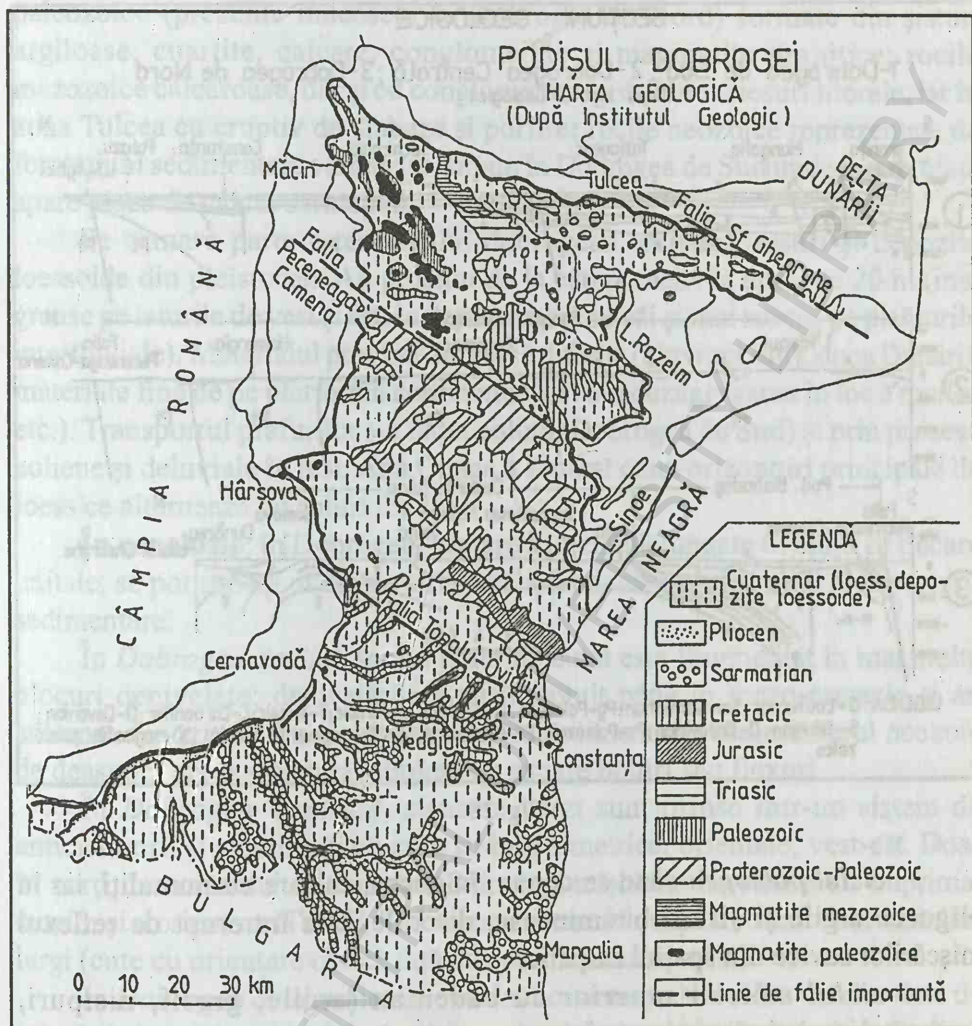

Fig. 27.

– **Ciclurile de sedimentare** din cele trei unități sunt diferite ca număr (fig. 28).

• În ***Dobrogea de Sud se separă:***

- *ciclul paleozoic* (silurian-devonian) cu formarea de cuarțite și de argilite negre; se încheie prin exondarea de la finele paleozoicului și triasic (mișcările hercinice și kimmerice vechi);

- *ciclul jurasic-barremian* cu depuneri de carbonatite, întrerupt de exondarea apțiană determinată de mișcările mezocretacice;

- *ciclul cretacic* cu acumulări de microconglomerate, gresii, calcare marnoase, întrerupt de mișcările laramice;

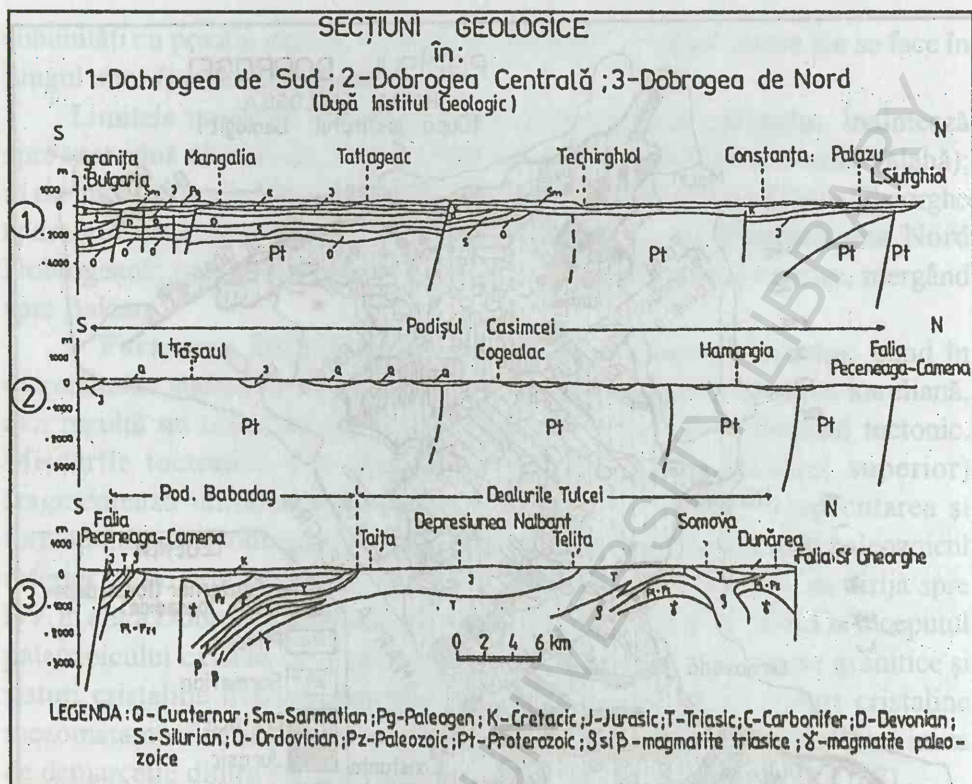

Fig. 28.

- *ciclul paleogen* când se depun, în eocen, calcare cu numuliți, iar în oligocen argile și șisturi bituminoase, disodile; este întrerupt de reflexul mișcărilor savice din spațiul carpatic;

- *ciclul miocen-superior* cu badenian (argile, gresii, nisipuri, marno-calcare) și sarmațian (calcare lumașelice);

- *ciclul pliocen*, doar în sud-vestul Dobrogei, cu un facies marnos în ponțian, nisipos în dacian și calcare lacustre în romanian.

• ***În Dobrogea Centrală*** s-au produs două cicluri:

- *ciclul jurasic* cu depozite carbonatice (conglomerate, calcare, marno-calcare, calcare recifale);

- *ciclul cretacic* prin înaintări din Dobrogea de Sud; în general precumpănesc faciesurile litorale cu pietriș și nisip.

• ***În Dobrogea de Nord*** ciclurile s-au înregistrat doar în est și sud. Astfel, în zona Tulcea sunt depozite triasice și jurasice (liasic); în zona Babadag apar cicluri din jurasic superior și cretacic.

În aceste condiții, în Dobrogea există o mare ***varietate petrografică***. Mai importante sunt: rocile cristaline proterozoice mezo- și epimetamorfice; rocile

paleozoice (prezente îndeosebi în Dobrogea de Nord) formate din şisturi argiloase, cuarţite, calcare, conglomerate şi magmatite granitice; rocile mezozoice calcaroase, dar şi cu conglomerate, gresii în faciesuri litorale, iar în zona Tulcea cu eruptiv de diabaze şi porfire; rocile neozoice reprezentate de formaţiuni sedimentare variate; se impun în Dobrogea de Sud unde la suprafaţă apare placa de calcar sarmaţian.

Pe o mare parte a teritoriului dobrogean, există loessuri şi depozite loessoide din pleistocen. Au grosimi de la câţiva metri la aproape 20 m (mai groase pe laturile de vest şi est, în depresiuni şi pe văi şi mai subţiri pe platourile interfluviale). Materialul provine din surse diferite (aluviuni din Lunca Dunării, materiale fine de pe platforma continentală, şi din dezagregarea în loc a rocilor etc.). Transportul prafurilor s-a făcut eolian (Dobrogea de Sud) şi prin procese eoliene şi deluviale în rest. Ana Conea a separat cinci orizonturi principale de loess ce alternează cu soluri fosile.

În concluzie, în Dobrogea, urmare a unei îndelungate evoluţii în fiecare unitate, se pot separa un tip de structură a fundamentului şi altul al cuverturii sedimentare.

În *Dobrogea de Sud*, soclul puternic cutat este fragmentat în mai multe blocuri denivelate; denivelările s-au înfăptuit până în mezo-cretacic şi au antrenat depozitele din ciclurile vechi de sedimentare; sedimentarul neozoic de deasupra are o structură tabulară cu uşoare boltiri sau flexuri.

În *Dobrogea Centrală*, şisturile verzi sunt prinse într-un sistem de anticiclinorii şi sinclinorii cu cute strânse simetrice, orientate, vest-est. Doar în nord, la contactul cu unitatea Babadag, mişcările hercinice au imprimat cutelor şi o orientare NV-SE. Sedimentarul care le ocupă a suferit doar ondulări largi (cute cu orientare oblică faţă de cea a fundamentului).

În *Dobrogea de Nord* ies în evidenţă orientarea NV-SE a cutelor date de mişcările hercinice şi ondularea sedimentarului mezozoic (îndeosebi în Podişul Babadagului).

- Neotectonica cuaternară s-a caracterizat prin lăsări slabe spre est în jumătatea nordică şi o ridicare uşoară în cea sud-vestică în holocen (azi 3...5 mm/an). Aceasta s-a reflectat în hipsometria regiunii şi în desfăşurarea şi mărimea pe anumite direcţii a bazinelor hidrografice.

2. RELIEFUL

2.1. Caracteristici morfometrice şi morfografice. Podişul Dobrogei are o *altitudine* medie, pe ansamblu, în jur de 125 m constituind o unitate joasă. Înălţimile cele mai mari se găsesc în nord-vest, în Munţii Măcin (Vf. Ţuţuiatu, 467 m). De altfel, aici, doar în patru vârfuri (Pietrosu 426 m, Ţuţuiatu,

467 m, Moroianu 428 m, Priopcea 409 m), este depăşită valoarea de 400 m. Se mai adaugă Vf. Ţuguiata (400 m) şi Vf.Săcari (401 m) situate la sud de Podişul Atmagea. În nord-vestul Dobrogei se află concentrate culmile şi dealurile izolate ce depăşesc 300 m (2,5% din suprafaţa podişului). Între 100 şi 200 m se desfăşoară aproape 42% din podiş (precumpănitor în centru şi sud-vestul acestuia), iar sub 100 m circa 47% (dezvoltare mare în partea de est şi între Cernavodă şi Constanţa); restul de 8,5% aparţin intervalului hipsometric 200...300 m.

Altitudinile minime care pot fi încadrate la podiş sunt în jur de 10...15 m, în sectorul sud-estic, prin includerea la unităţile de podiş a fâşiei de ţărm.

Pe ansamblul Dobrogei se constată o înclinare dublă, pe de o parte, din nord şi sud către centru (Cernavodă-Constanţa), iar, pe de altă parte, o coborâre mai lentă sau mai bruscă spre Dunăre (vest) şi mare (est).

Structura orohidrografică relevă câteva particularităţi impuse, în bună măsură, de evoluţia din cuaternar.

În primul rând, iese în evidenţă *linia marilor înălţimi* care, urmărită de la nord la sud descrie o curbă (NV-SE) în Dobrogea de Nord şi NE-SV în Dobrogea de Sud, menţionată şi explicată încă de C.Brătescu (1928).

În partea nordică, interfluviile se dezvoltă frecvent sub trei forme: culmi rotunjite (pe conglomerate, gresii), creste pe cuarţite şi o suită de vârfuri rotunjite separate de şei adânci (urmare a prezenţei unor formaţiuni dure incluse în masa sedimentară). În centrul şi sudul podişului se desfăşoară interfluvii plate, care formează platouri întinse (peste 10 km lăţime). Doar către Dunăre, Casimcea şi Carasu fragmentarea mai intensă a dus la apariţia unor platouri mai înguste (fig. 29).

În NV şi NE, şesurile aluviale din lungul văilor, dar mai ales din depresiuni (Nalbant) sunt frecvent dominate cu 150...250 m de dealuri izolate formate din roci magmatice sau din calcare (inselberguri). Versanţii cu pantă mare (peste 25%) se termină prin pedimente.

Văile principale în jumătatea nordică sunt orientate spre mare, iar în cea sudică spre Dunăre; ele sunt o parte din traseele râurilor din pliocenul superior, formate în raport cu panta generală a reliefului. Neconcordanţa între poziţia actuală a cumpenei de ape principală şi linia marilor înălţimi în jumătatea sudică a podişului se datorează neotectonicii din holocen care s-a manifestat prin ridicări mai intense în sud-vestul Dobrogei.

Văile principale prezintă frecvent două sectoare diferite ca înfăţişare. La obârşie abundă reţeaua de văiugi şi viroage care imprimă culmilor limitrofe o fragmentare accentuată. Urmează un culoar larg care se deschide tot mai mult spre Dunăre sau Mare (uneori capătă înfăţişarea unor golfuri depresionare). Pe fundul văilor albia este îngustă, iar de la ea, lateral, se dezvoltă glacisuri largi.

Înclinarea versanţilor este în funcţie de rocă sau structură. Astfel, în roci dure, loess şi pe fronturi structurale *panta* este mare (uneori apar abrupturi), iar *fragmentarea* torenţială înregistrează valori ridicate (peste 2 km/km^2). Versanţii tăiaţi în roci sedimentare, cu rezistenţă mică sau care corespund parţial suprafeţelor structurale, au pante mai reduse şi sunt slab fragmentaţi.

Înălţimile mai mari din vecinătatea fluviului fac *ca energia de relief* majoră să înregistreze valori mari în nord şi vest (între 200 şi 300 m) pe când spre mare şi în sud ea este sub 50 m. Valori reduse (sub 100 m) sunt în lungul văilor principale.

2.2. Treptele de relief. ***Suprafeţe de nivelare.*** Primul care a pus problema existenţei lor a fost Gh.Murgoci (1912) care vorbeşte de o peneplenă dobrogeană. Emm. De Martonne (1924) separă Platforma Niculiţel la 300 m şi Platforma superioară a Tulcei la 150 m. Ulterior, C.Brătescu (1928) distinge Platforma Taiţa – Slava (sarmaţiană) care coboară din Măcin (450 m) spre S şi E (la 300 m) şi Platforma Tulcea (Teliţa – Dunavăţ), rezultată prin abraziune în ponţian superior – levantin; ea s-ar continua până în Dobrogea de Sud. A.Nordon (1930) a identificat patru nivele de eroziune la ±400 m (Greci) şi ±300 m (Niculiţel) postsarmaţiene (pliocen), apoi nivelul Tulcea la 180...200 m (levantin) şi un nivel la 80...100 m (cuaternar).

În Dobrogea Centrală şi de Sud, I.Rădulescu (1965), P.Coteţ (1968), N.Basarabeanu şi I.Marin (1973) disting mai multe etape de nivelare intercalate între faze cu mişcări tectonice care au ridicat diferit compartimentele dobrogene. Ca urmare, în Dobrogea de Nord s-a realizat o suprafaţă cu caracter policiclic (paleozoic superior – prejurasic), în Dobrogea Centrală, în afara acesteia (în mare măsură exhumată), mai există o suprafaţă care retează calcarele jurasice, iar în Dobrogea de Sud, pe de-o parte, fiecare discordanţă stratigrafică (surprinsă în foraje sau exhumată parţial) aparţine unei faze de nivelare, iar, pe de altă parte, o suprafaţă ce taie placa calcarelor sarmaţiene aparţine modelării pliocene.

Gr.Posea (1981-1983), cartând pedimentele din Dobrogea de Nord şi Centrală ajunge la următoarele concluzii: modelarea îndelungată a reliefului s-a materializat printr-o pediplenă; mişcările valahe de la finele pliocenului au ridicat diferenţiat acest uscat (mai accentuat la nord); în villafranchian şi pleistocen se realizează nu numai fragmentarea acestuia ci şi o evoluţie de tip „pediment", favorizată de rocă (mozaic petrografic în care se impun rocile eruptive, conglomeratele şi gresiile), climat (uscat, uneori cu caracter deşertic) şi nivelul de bază coborât; evoluţia a fost activă şi în fazele periglaciare din pleistocenul superior când dominau dezagregările; ea se continuă foarte slab şi azi datorită climatului de stepă.

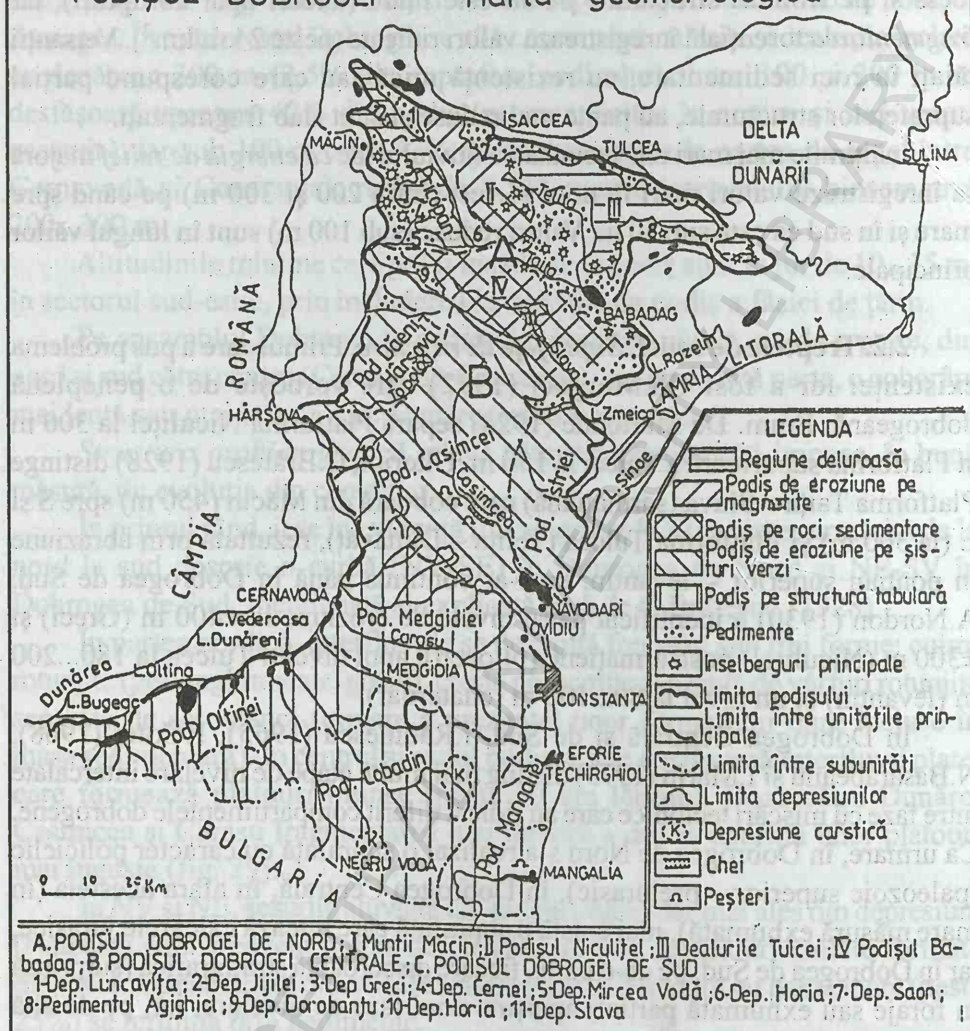

Fig. 29.

Pe baza acestora se pot trage următoarele *concluzii*, prezentate pe larg şi argumentat într-un material de sinteză de N. Popescu şi M. Ielenicz (2006).

În Dobrogea se poate vorbi de o *pediplenă, rezultat al unei îndelungate evoluţii policiclice şi poligenetice* care retează formaţiuni de vârste extrem de diferite (de la precambrian la sarmaţian). Ultimul ciclu (postsarmaţian) corespunde modelării plăcii de calcar din Dobrogea de Sud. Pediplena are înălţimi diferite ca urmare, pe de o parte, a ridicării cu intensităţi deosebite a compartimentelor Dobrogei în pliocen şi cuaternar iar pe de alta datorită rezistenţei diferite a rocilor la atacul eroziunii romanian-pleistocene. În ultima

parte a acestui interval s-a creat şi terasa de abraziune lacustră semnalată de C.Brătescu în colţul de sud-vest al Dobrogei.

În intervalul romanian-pleistocen superior, în Dobrogea de Nord şi Centrală (parţial) s-au individualizat pedimente cu altitudini diferite, dar în general sub 140 m.

În pleistocenul superior, cea mai mare parte a Dobrogei este acoperită de formaţiuni loessoide. Acestea au fosilizat atât pediplena cât şi pedimentele. În multe locuri îndepărtarea lor a dus la scoaterea la zi a suprafeţelor respective.

Terasele. Problema teraselor se referă deopotrivă la cele de abraziune, cât şi la cele fluviatile.

Emm. de Martonne aminteşte de două trepte la 20-30 m şi 60-80 m aflate pe dreapta Dunării în amonte de Tulcea, fără a le preciza originea şi vârsta. C.Brătescu (1928) prezintă trei terase de abraziune, la 30-50 m, 25-50 m şi 5-8 m. Al. Roşu (1976) indică terase de abraziune la 10 m, 15-20 m, 30-45 m, 55-65 m, 75-85 m şi 95-100 m pe care le leagă de oscilaţii ale nivelului mării în cuaternar, care nu se justifică prin condiţiile paleogeografice din pleistocen. I. Rădulescu descrie 3-5 terase în bazinul râului Casimcea.

Gr. Posea şi colab. (1982) indică o singură terasă de abraziune la 2-4 m formată în timpul transgresiunii din holocen. Celelalte trepte până la 25 m altitudine sunt fie trepte rezultate prin modelarea în loess (prin tasare, sufoziune, deplasări), fie trepte lito-structurale.

În ceea ce priveşte terasele de pe principalele văi, deşi au fost semnalate între una şi patru trepte până la altitudinea de 40 m, ele nu se confirmă întotdeauna. Sigur există o terasă la 2-5 m şi o treaptă locală la 10-15 m. Cele mai multe din treptele considerate ca terase sunt, însă, glacisuri sau au caracter lito-structural (M. Ielenicz, 1988).

Luncile ocupă peste 80% din complexul de vale. Lăţimile cresc din amonte (150...250 m) în avale (adesea în sectorul inferior ajung la peste 1 km), panta generală scade de la 2...3 m/km la 0,5...0,1 m/km. Depozitele de luncă, care cresc în grosime spre vărsare unde ating 8...20 m, se compun din două complexe, unul inferior, psefito-psamitic cu lentile de argilă şi altul superior, argilo-nisipos (C.Brătescu, N.Basarabeanu). Contactul luncilor cu versanţii este marcat de poale coluvio-proluviale.

Caracteristică este transformarea unei părţi din cursul inferior al râurilor în limanuri fluviatile (în sud-vestul Dobrogei) şi fluvio-maritime, ca urmare a barării gurilor de vărsare cu aluviuni aduse de Dunăre sau a creării de cordoane litorale în ultima transgresiune (valahă). O parte din limanuri, îndeosebi cele fluviatile, se află într-o fază avansată de colmatare. Realizarea sistemului de

irigaţii, cât şi a căii navigabile prin centrul Dobrogei a dus la modificări importante în fizionomia luncilor şi a limanelor.

2.3. Modelarea actuală. Diversitatea petrografică, varietatea pantelor şi condiţiile climatice determină manifestarea intensă a câtorva procese (şiroire, torenţialitate, spălare în suprafaţă pe versanţii cu pantă mai mare, tasare şi sufoziune pe loessuri, alunecări, prăbuşiri şi surpări în fazele care determină cele mai mari degradări de teren. Se adaugă procesele din lungul ţărmului, diferenţiate în sectoarele de faleză şi de plajă.

2.4. Relieful structural şi petrografic. Pe ansamblu, modelarea îndelungată şi realizarea unei suprafeţe de tip pediplenă a dus la retezarea tuturor structurilor, indiferent de vârstă.

Ridicarea în pliocen-cuaternar a Dobrogei (mai ales în jumătatea nordică), a impulsionat fragmentarea vechii pediplene şi punerea în evidenţă a anumitor forme legate fie de structură, fie de rocă (I. Popovici şi colab., 1984). În acest sens, reprezentative sunt:

- văi axate pe sinclinale (Luncaviţa, Slava) sau pe anticlinale (Valea Albă);
- depresiuni pe anticlinale (Megina, Boclugea);
- văi desfăşurate pe contacte, în lungul faliilor (Valea Adâncă, Peceneaga, Fântâna Mare);
- depresiuni tectonice (Nalbant, Cerna – Mircea Vodă);
- culmi alungite şi martori de eroziune rotunjiţi pe roci vulcanice (M. Măcin);
- creste pe şisturi cuarţitice (Culmea Pricopan);
- exocarst în calcare triasice, jurasice şi cretacice – lapiezuri (în Dealurile Tulcei, Podişul Babadag); doline şi polii (Amzacea, Negru Vodă, Mereni), chei şi canarale (Canaraua lui Olteanu, C.Hârşova, C.Cheii, C.Fetii);
- endocarst (peşteri pe Valea Mangaliei, Sevendic şi Vederoasa, peştera Movile etc.);
- carst fosil în calcare situate la nivele diferite (îndeosebi în Dobrogea de Sud).

2.5. Formarea şi evoluţia reţelei hidrografice. Organizarea reţelei hidrografice prezente astăzi în Dobrogea s-a înfăptuit de la finele pliocenului şi până în actual. Mişcările de ridicare, mai intense în unele sectoare, unde au creat boltiri (în sud-vest şi Măcin etc.), au facilitat dezvoltarea văilor înguste antecedente iar în unele situaţii a cheilor epigenetice (Crucea, Stupina).

Valea Carasu este singura unde s-au pus probleme cu caracter evolutiv. Peters şi R.Sevastos (1903) au emis ideea unui curs al Dunării pe direcţia văii

Carasu spre Mare. Ea a fost combătută de Emm. de Martonne. C.Brătescu a arătat că aceasta reprezintă un vechi liman fluvial care funcţiona încă la mijlocul secolului trecut; el a rezultat pe o vale veche care, în pleistocen, avea albia cu mult sub nivelul actual (20...33 m); ea a fost umplută cu materiale care au la Cernavodă 21 m grosime. Neconcordanţa dintre profilul liniei de culme care coboară de la peste 140 m în vest la circa 56 m în est (în sectorul de cumpănă) şi acela al luncii ce înclină slab de la est spre vest, este explicată prin ridicarea accentuată suferită de podiş în sud-vest, în pleistocen. Reţeaua de văi orientate spre est din Dobrogea s-a desăvârşit în holocen în urma proceselor care au avut loc în zona de ţărm, în condiţiile în care nivelul mării mai întâi s-a ridicat la +3 m, apoi a coborât la – 1m şi, în final, s-a fixat la poziţia actuală. Văile actuale reprezintă nişte văiugi de la obârşia unor artere hidrografice pleistocene care se prelungeau în wurm mult la est de linia de ţărm actuală. Ele mai întâi au fost scurtate prin ridicarea nivelului mării (le-a acoperit cursul mijlociu şi inferior), iar prin construirea ulterioară de cordoane de nisip au fost închise, rezultând limane.

3. CLIMA

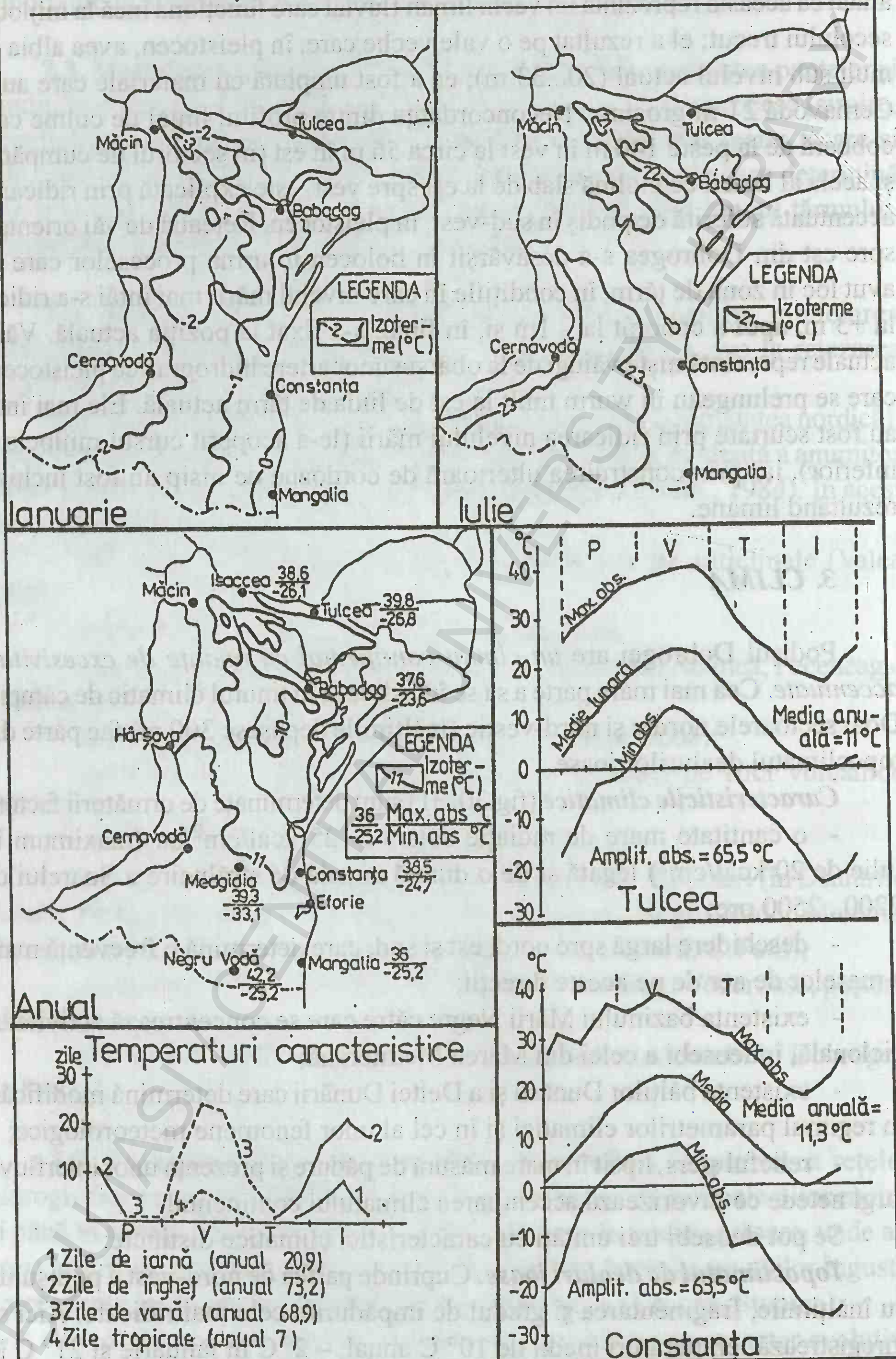
Podişul Dobrogei are *un climat continental cu nuanţe de excesivitate accentuate.* Cea mai mare parte a sa se încadrează în ţinutul climatic de câmpie. Doar sectoarele nordic şi nord-vestic (înălţimile depăşesc 300 m) fac parte din topoclimatul dealurilor joase.

Caracteristicile climatice (fig.30, 31) sunt determinate de următorii factori:

- o cantitate mare de radiaţie solară >125 kcal/cm^2/an (maximum în iulie de 20 kcal/cm^2) legată şi de o durată anuală de strălucire a Soarelui de 2200...2500 ore;
- deschidere largă spre nord, est şi sud, care determină o frecvenţă mare a maselor de aer de pe aceste direcţii;
- existenţa bazinului Mării Negre către care se concentrează activitatea ciclonală, îndeosebi a celei din Marea Mediterană;
- existenţa bălţilor Dunării şi a Deltei Dunării care determină modificări în regimul parametrilor climatici şi în cel al unor fenomene meteorologice;
- relieful şters, lipsit în mare măsură de pădure şi prezenţa unor interfluvii largi netede ce favorizează accentuarea climatului continental.

Se pot deosebi trei unităţi cu caracteristici climatice distincte:

Topoclimatul de dealuri joase. Cuprinde partea de nord-vest a podişului, cu înălţimile, fragmentarea şi gradul de împădurire cele mai ridicate. Aici se înregistrează temperaturi medii de 10° C anual, – 2° C în ianuarie şi 21° C în iulie, amplitudini termice ceva mai moderate (65°), circa 90...100 zile cu îngheţ,

PODIȘUL DOBROGEI - Potențial termic
Măcin
Tulcea
Babadag
Cernavodă
Constanța
Mangalia
LEGENDA
Izoterme (°C)
Ianuarie
Iulie
Isaccea 38,6 / -26,1
Tulcea 39,8 / -26,8
Babadag 37,6 / -23,6
Hârșova
Cernavodă
Medgidia 39,3 / -33,1
Constanța 38,5 / -24,7
Eforie
Negru Vodă 42,2 / -25,2
Mangalia 36 / -25,2
36 Max. abs °C
-25,2 Min. abs °C
Anual
°C
P V T I
Max. abs.
Medie lunară
Min. abs.
Media anuală = 11°C
Amplit. abs. = 65,5 °C
Tulcea
Max. abs.
Media
Min. abs.
Media anuală = 11,3 °C
Amplit. abs. = 63,5 °C
Constanța
zile
Temperaturi caracteristice
1 Zile de iarnă (anual 20,9)
2 Zile de îngheț (anual 73,2)
3 Zile de vară (anual 68,9)
4 Zile tropicale (anual 7)

Fig. 30.

o nebulozitate medie (5,1...5,4 zecimi) de care sunt legate circa 60...65 zile senine şi 100 zile cu cer complet acoperit.

Anual cad, în medie, 550 mm de precipitaţii din care aproape jumătate se înregistrează vara sub formă de averse; ninsoarea se produce în medie în 15 zile, iar stratul de zăpadă cu grosime centimetrică se păstrează în jur de 20 zile.

Topoclimatul de podiş jos. Este caracteristic celei mai mari părţi din regiune, unde înălţimile sunt sub 200 m. Valorile medii termice indică o uşoară creştere din Dobrogea Centrală spre cea Sudică (anual, de la 10° la 11°C; în ianuarie, de la – 2° la –1° C, în iulie de la 23° la 24° C. Aici se înregistrează peste 220 zile fără îngheţ şi peste 40 de zile tropicale. Ca urmare a evapotranspiraţiei puternice (700 mm) şi a precipitaţiilor de numai 400... 450 mm, deficitul de umiditate este foarte mare (în jur de 300 mm).

Precipitaţiile cad în circa 90 de zile şi sunt distribuite neuniform în timpul anului. Aproape 60% din volumul lor se produce în sezonul cald (maximul – în iunie); precipitaţii însemnate cad şi toamna când, în noiembrie, se produce adesea al doilea maxim. Ploile torenţiale, care au frecvenţă mare, sunt caracterizate prin cantităţi însemnate de apă (maximum în 24 ore în nord-est a fost de 140 mm, iar în sud – de 190 mm).

Topoclimatul litoralului. Cuprinde o fâşie de 5...10 km lăţime unde se resimte influenţa Mării Negre. Deşi media anuală a temperaturii este mai ridicată, 11,2° C, vara ele sunt mai scăzute (21,5°C....22,5°C) în raport cu interiorul podişului, iar iarna ceva mai ridicate + 0,5°C (Mangalia). Amplitudinea termică absolută oscilează între 60°C şi 63°C, numărul de zile fără îngheţ este mai mare, fenomenele de iarnă sunt mult diminuate etc.

4. APELE

Caracteristicile hidrografice, hidrologice, hidrogeologice sunt influenţate în mod deosebit de climatul excesiv continental (precipitaţii puţine şi cu repartiţie extrem de neuniformă) şi de rocile permeabile pe grosimi mari (asigură o infiltraţie rapidă şi cantonarea apei la adâncime în diferite nivele de carstificare). În ultimii 30 ani, prin lucrările efectuate pentru irigaţii şi transport fluvial, omul a devenit un factor la fel de puternic în producerea unor modificări de esenţă.

Pânzele de apă aproape de suprafaţă aproape că lipsesc. Cele de la baza unor deluvii, au debite reduse şi sunt extrem de fluctuante ca debit. Stratele de adâncime se găsesc cantonate îndeosebi în nivelele calcaroase; sunt ape cu debit bogat, carbonatate; în Dobrogea de Sud au şi un uşor caracter artezian.

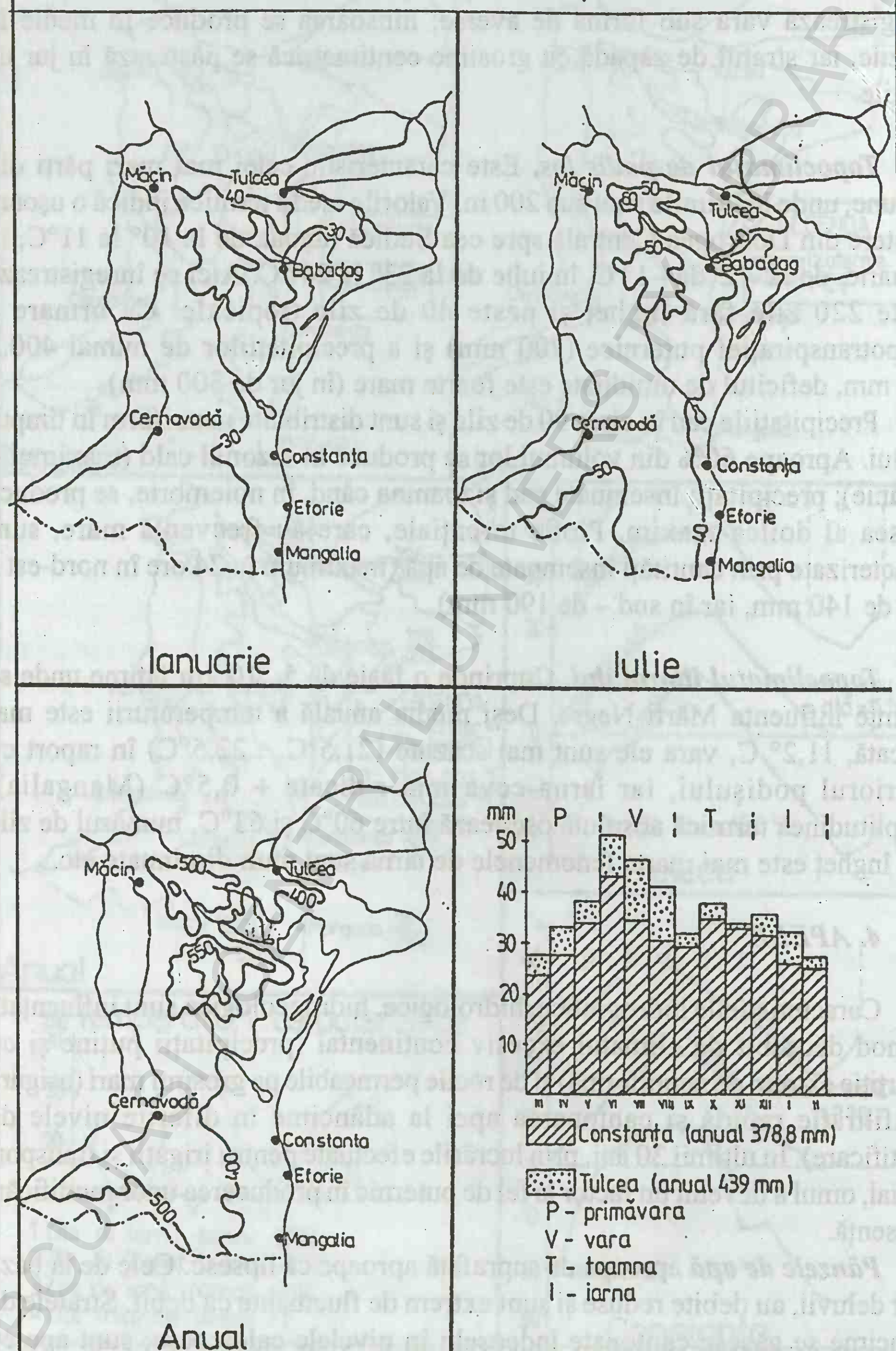

PODIŞUL DOBROGEI
Cantităţile medii de precipitaţii (mm)
Măcin
Tulcea
Babadag
Cernavodă
Constanţa
Eforie
Mangalia
40
30
30
Ianuarie
50
60
50
50
50
Iulie
500
400
550
400
500
Anual
mm
P
V
T
I
50
40
30
20
10
Constanţa (anual 378,8 mm)
Tulcea (anual 439 mm)
P - primăvara
V - vara
T - toamna
I - iarna

Fig. 31.

În Dobrogea de Sud în sectorul de litoral Mangalia – Neptun sunt izvoare mezotermale sulfuroase, iar la Hârşova şi Topalu – termale.

Rețeaua hidrografică este tributară Dunării şi Mării Negre; în sud există un mic sector endoreic desfăşurat într-o regiune calcaroasă. Râurile lungi au sub 50 km şi suprafețele bazinului (la cele mari) de ordinul a sute de km^2; cele mai multe se termină în lacuri de tip liman (fig.32).

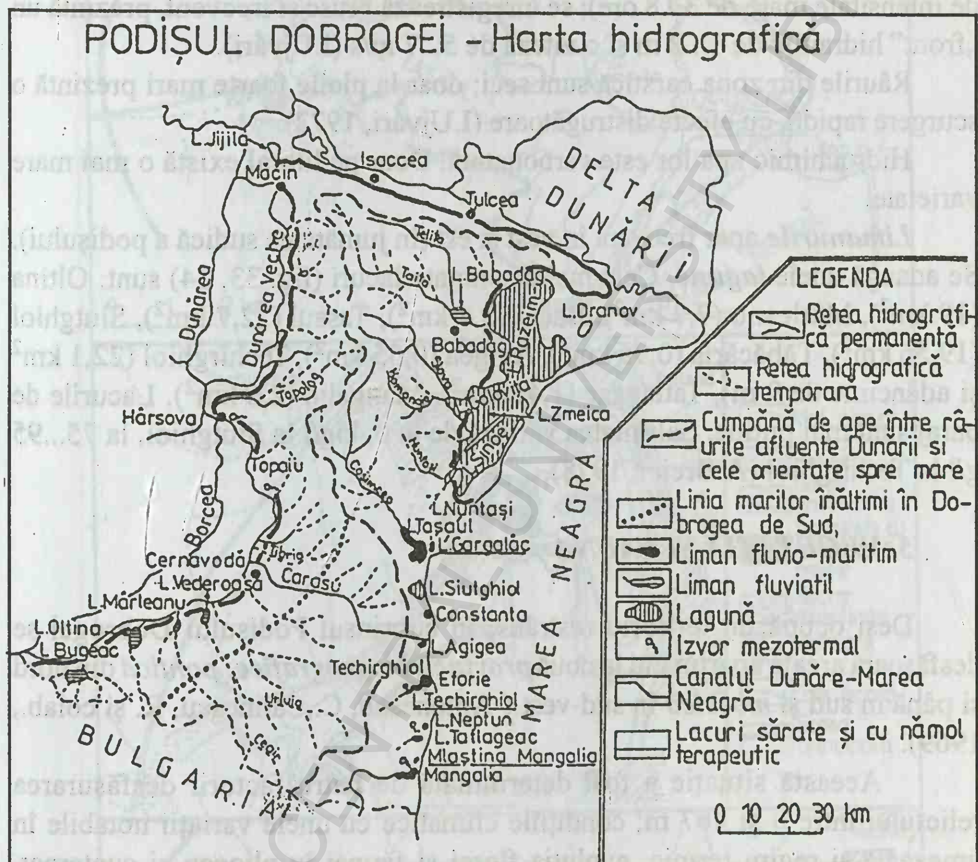

Fig. 32.

Marea majoritate a râurilor au curs intermitent. Cele mai mari au o albie îngustă prin care, în intervalele secetoase, se scurge o cantitate mică de apă, dar care la viituri sunt neîncăpătoare, apele revărsându-se şi provocând inundații. La averse se transportă cantități importante de nămol, masa de apă cu noroi care acoperă în întregime fundul văilor se transformă într-un agent care realizează o eroziune puternică. În Dobrogea acest fenomen se numeşte „sel".

Alimentarea este pluvial moderată deşi, din volumul de precipitații, cantitatea care participă direct la scurgere este modestă (între 4 şi 9%);

alimentarea subterană este şi mai mică (1,5 – 2%), căderea precipitaţiilor fiind foarte neuniformă atât anual, lunar, sezonier cât şi de la an la an. *Debitele medii multianuale* sunt foarte mici (0,03 m^3/s la Teliţa, 0,29 m^3/s la Topolog şi 0,4...1 m^3/s la Casimcea). În regimul scurgerii există un maxim legat de aversele din iunie – iulie, dar şi o uşoară creştere toamna (octombrie – noiembrie). Scurgerea maximă se produce la viituri (durata medie 7...28 ore, cu un interval de intensitate mare de 3...8 ore); se înregistrează brusc şi frecvent, prezintă un „front" hidraulic de 1...2 m şi o viteză de 5...7 m/s (I.Ujvári).

Râurile din zona carstică sunt seci; doar la ploile foarte mari prezintă o scurgere rapidă, cu efecte distrugătoare (I.Ujvári, 1972).

Hidrochimic apa lor este carbonatată. Doar pe litoral există o mai mare varietate.

Limanurile apar frecvent în vest şi est (în jumătatea sudică a podişului). Se adaugă unele ***lagune***. Cele mai însemnate lacuri (fig. 33, 34) sunt: Oltina (19 km^2), Mârleanu (7,7 km^2), Baciu (3,4 km^2), Taşaul (22,7 km^2), Siutghiol (19,56 km^2), Tăbăcăria (0,96 km^2), Agigea (0,55 km^2), Techirghiol (22,1 km^2 şi adâncime de 9 m), Tatlageac (1,41 km^2), Mangalia (2,6 km^2). Lacurile de baraj sunt mai puţine. Salinitatea variază de la 0,45g/l la Siutghiol, la 75...95 g/l la Techirghiol (A.Breier, 1978).

5. VEGETAŢIA ŞI FAUNA

Deşi ocupă un teritoriu restrâns, în cuprinsul Podişului Dobrogei se desfăşoară areale aparţinând la două ***provincii biogeografice: pontică*** din nord şi până în sud şi *moesică* în sud-vest (Antonescu, C.,Călinescu, R. şi colab., 1969).

Această situaţie a fost determinată de patru factori: desfăşurarea reliefului între 0 şi 467 m; condiţiile climatice cu unele variaţii notabile în umezeală şi regim termic, evoluţia florei şi faunei în pliocen şi cuaternar, prezenţa Mării Negre. Un rol foarte mare l-a avut omul care, în ultimele două secole, prin defrişare şi desţelenire a redus enorm suprafaţa cu vegetaţie naturală, locul acesteia fiind luat de culturile agricole.

Pădurea. Există suprafeţe mici în Munţii Măcin, Dealurile Tulcei, podişurile Babadag şi Casimcea, precum şi sud-vestul Dobrogei cu elementele submediteraneene, mediteranean-balcanice şi orientale, tauric-caucaziene, mediu-europene (I.Popovici şi colab., 1984). În nord precumpănesc gorunul, teiul şi carpenul care, după N.Doniţă (1969), alcătuiesc un *etaj mezofil* de tip balcanic; în centru (Casimcea), teiul şi stejarul brumăriu (se adaugă carpenul şi frasinul) alcătuiesc păduri dese într-un al doilea *etaj xerotem* (mediteranean);

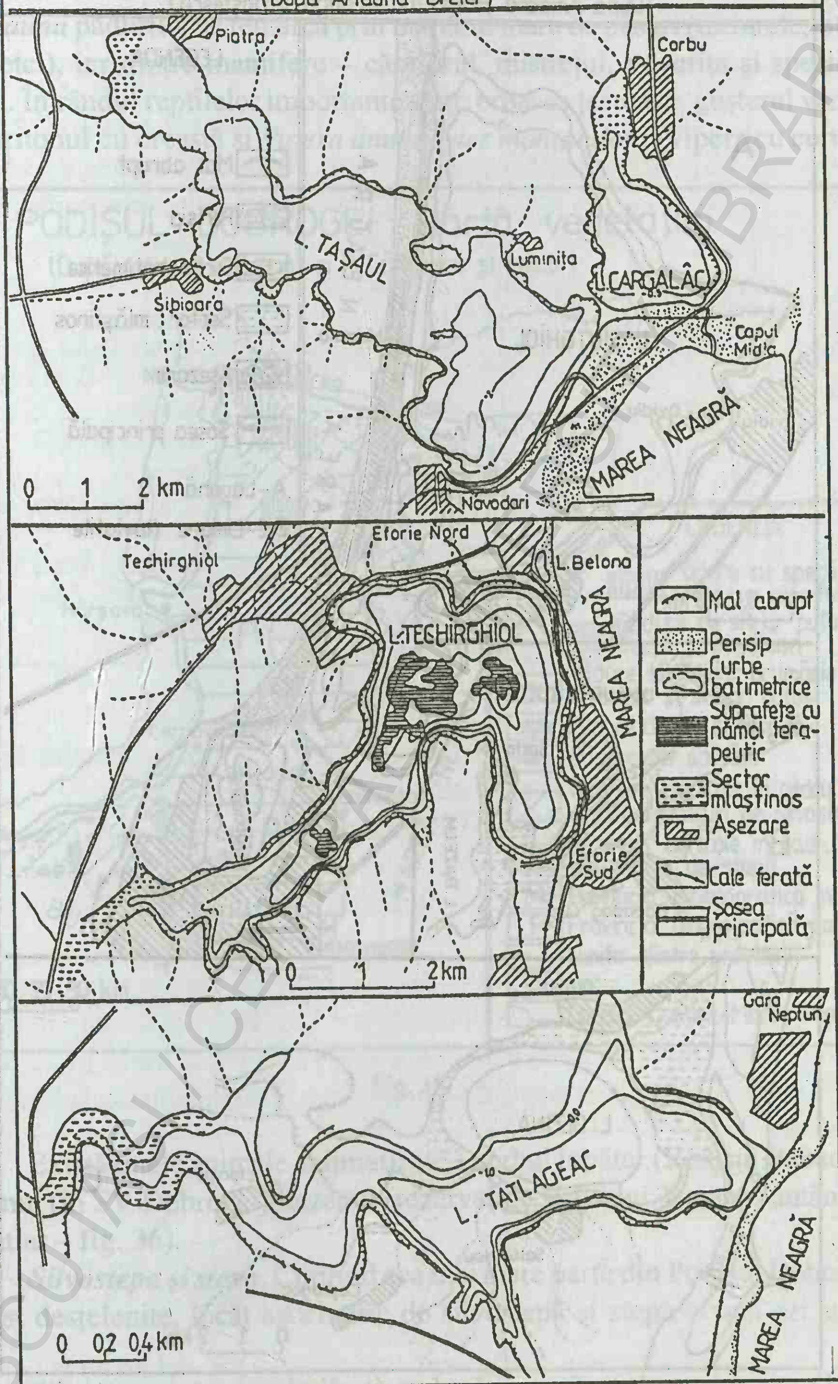

PRINCIPALELE LACURI DIN PODIȘUL DOBROGEI
(După Ariadna Breier)
Piatra
Corbu
L. TAȘAUL
Luminița
L. CARGALÂC
Sibioara
Capul Midia
MAREA NEAGRĂ
0 1 2 km
Năvodari
Eforie Nord
Techirghiol
L. Belona
L. TECHIRGHIOL
MAREA NEAGRĂ
Mal abrupt
Perisip
Curbe batimetrice
Suprafețe cu nămol terapeutic
Sector mlaștinos
Așezare
Cale ferată
Șosea principală
Eforie Sud
0 1 2 km
Gara Neptun
L. TATLAGEAC
MAREA NEAGRĂ
0 0,2 0,4 km

Fig. 33.

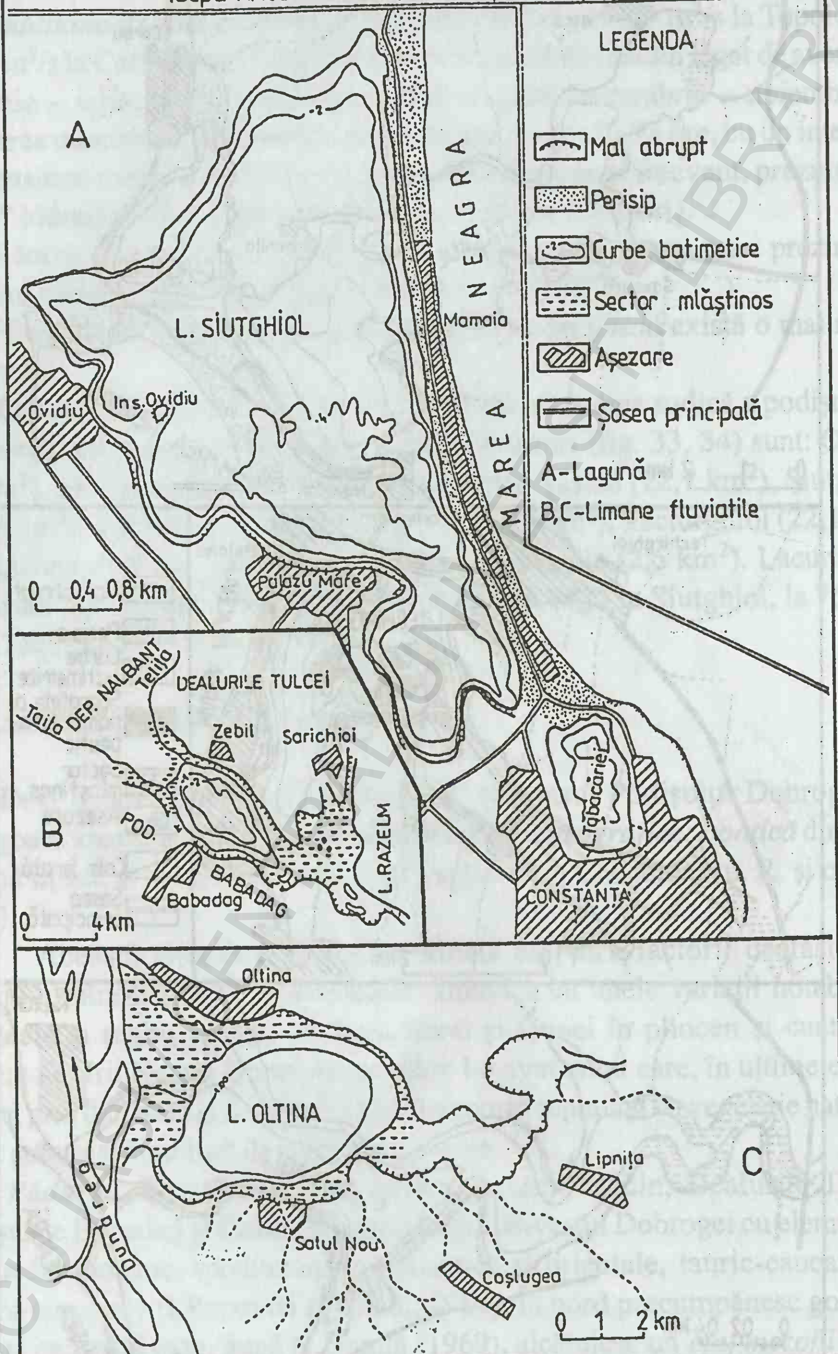

PRINCIPALELE LACURI DIN PODIŞUL DOBROGEI
(După Ariadna Breier ; Oltina după P. Gâştescu)
LEGENDA
Mal abrupt
Perisip
Curbe batimetice
Sector . mlăştinos
Aşezare
Şosea principală
A-Lagună
B,C-Limane fluviatile
A
L. SIUTGHIOL
Ovidiu
Ins. Ovidiu
Mamaia
MAREA NEAGRA
Palazu Mare
Tăbăcărie
CONSTANTA
0 0,4 0,8 km
DEALURILE TULCEI
DEP. NALBANT
Taița
Telița
Zebil
Sarichioi
B
POD. BABADAG
Babadag
L. RAZELM
0 4km
Oltina
L. OLTINA
Dunărea
Satul Nou
Lipnița
Coşlugea
C
0 1 2 km

Fig. 34.

în sud, în Podişul Oltinei, se regăsesc elementele celor două etaje, dar abundă cele mezofile – frasin şi carpen (fig. 35).

Fauna pădurilor se remarcă prin numărul mare de păsări (turturele, sitari, şoimi etc.), iar dintre mamifere – căpriorul, mistreţul, veveriţa şi specii de şoareci. În rândul reptilelor importante sunt: broasca ţestoasă, guşterul vărgat, şerpi, tritonul cu creastă şi *Vipera ammodytes montandoni* (vipera cu corn).

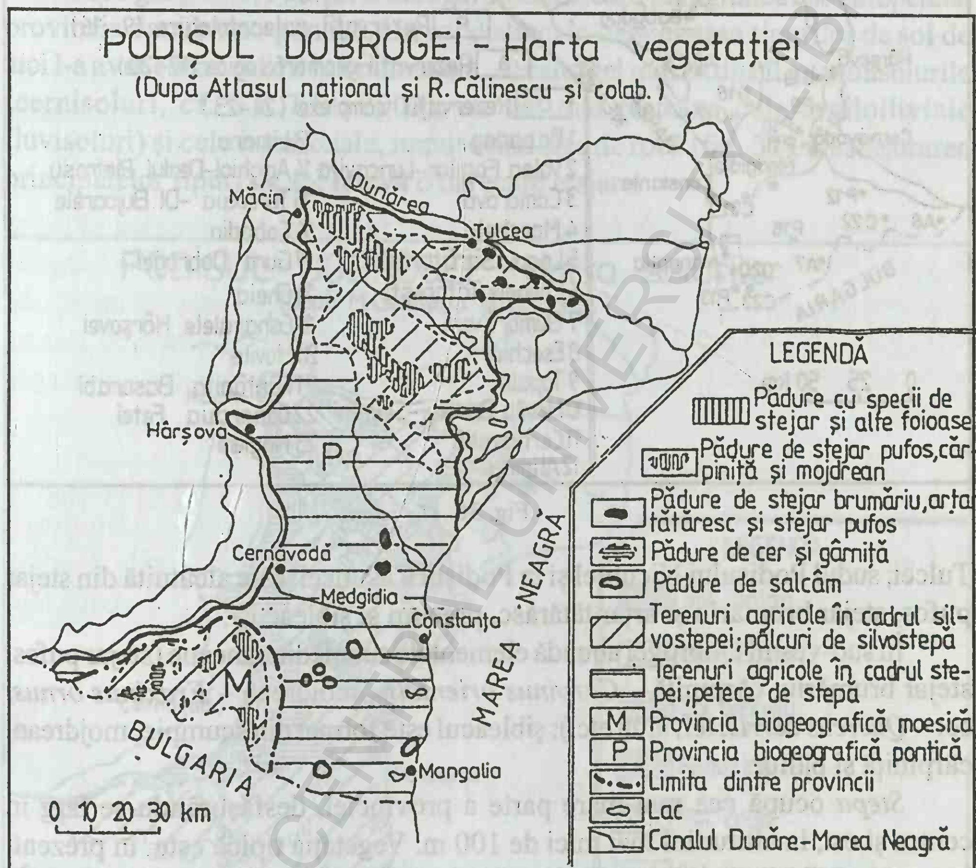

Fig. 35.

Există unele animale aclimatizate – cerbul lopătar (Podişul Babadag), muflonul (în SV Dobrogei), fazanul (rezervaţiile Valul lui Traian, Fântâniţa – Murfatlar – fig. 36).

Silvostepa şi stepa. Cuprind cea mai mare parte din Podişul Dobrogei. Au fost deştelenite, încât asociaţiile de silvostepă şi stepă ocupă azi areale mici.

Silvostepa ocupă culmile şi podurile interfluviale mai înalte (100 – 150 m). În jumătatea nordică a Dobrogei apare în Podişul Babadag, în Dealurile

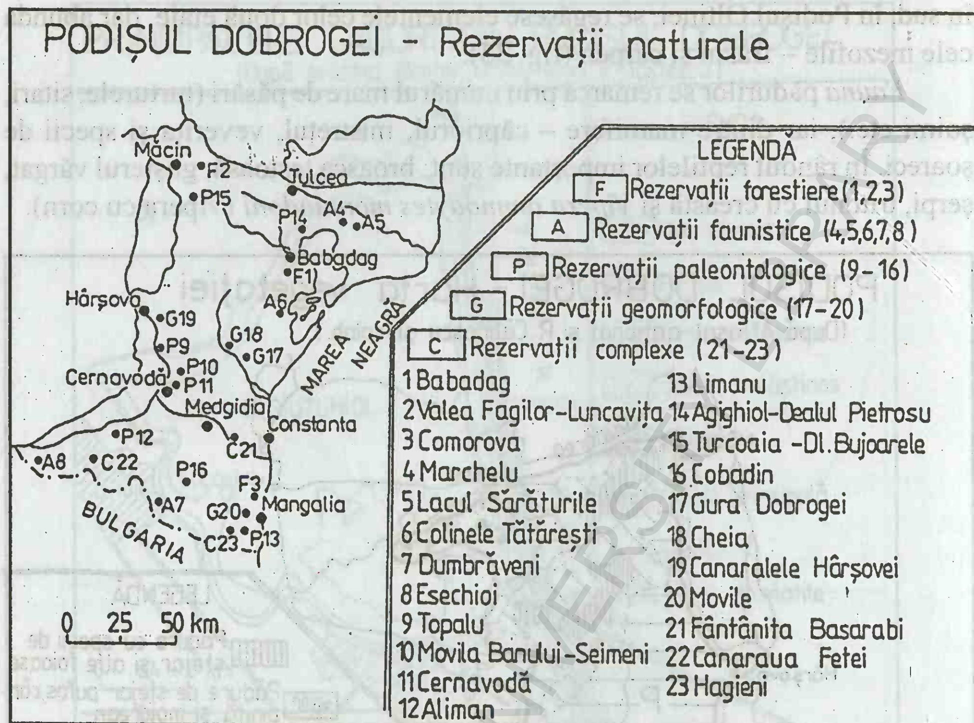

Fig. 36.

Tulcei, sudul Podişului Niculiţel şi în Podişul Casimcei; este alcătuită din stejar pufos, stejar brumăriu şi arţar tătărăsc, precum şi şibleacuri.

În sud-vestul Dobrogei abundă elementele submediteraneene (stejar pufos, stejar brumăriu, cărpiniţă – *Carpinus orientalis,* mojdrean – *Fraxinus ornus,* cer – *Quercus cerris*, tei, alun etc.); şibleacul este format din scumpie, mojdrean, cărpiniţă şi păliur.

Stepa ocupă cea mai mare parte a provinciei, desfăşurându-se larg în centru şi est, la altitudini mai mici de 100 m. Vegetaţia tipică este, în prezent, pe areale mici întrucât cele mai multe terenuri au fost luate în cultură. În componenţa ei, speciilor pontice le revin 25%. Precumpănesc asociaţiile cu pir, colilie, pelin.

Fauna caracteristică este cea de rozătoare (popândău, iepure, orbete, dihor, nevăstuică), păsări (graur, coţofană, potârniche), reptile (şerpi, vipera cu corn) etc.

Vegetaţia şi fauna acvatică este limitată la arealele limanelor (crap, roşioară, ştiucă, şalău).

Cea mai mare parte a Munţilor Măcin (între pedimentele de la contactul cu Lunca Dunării, depresiunile din vest şi culoarul Jijila – Taiţa) formează *Parcul Naţional Măcin*, ce are o suprafaţă de 11.345 ha. Sunt ocrotite elemente

de natură geologică, floră, faună, relief şi tot ansamblul de peisaje care se individualizează aici. În cadrul său este rezervaţia forestieră Valea Fagilor (154 ha). În afara acestuia există mai multe tipuri de rezervaţii naturale (fig. 35).

6. SOLURILE

Pedogeografic, Podişul Dobrogei se încadrează în regiunea est-europeană, provincia danubiano-pontică. Un rol distinct în dezvoltarea tipurilor de sol de aici l-a avut clima excesiv continentală. Arealul cel mai extins îl au molisolurile (cernisoluri, cf. S.R.T.S., 2003), iar cel mai restrâns cele argiloiliviale (luvisoluri) şi cele intrazonale, impuse mai ales de rocă (fig. 37). Desfăşurarea principalelor tipuri de sol relevă o oarecare etajare.

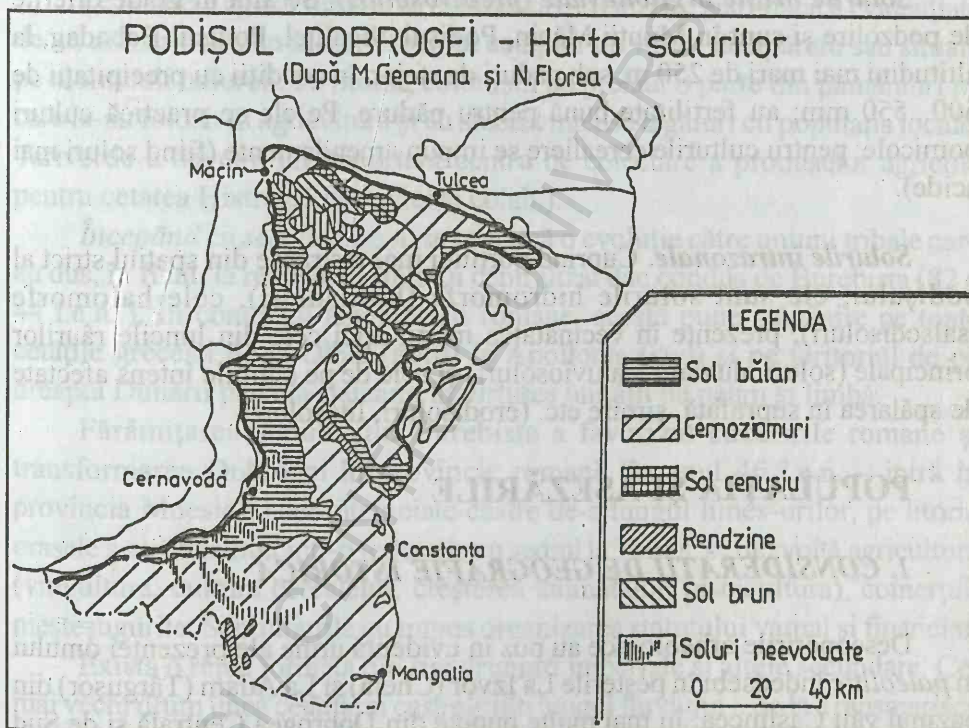

Fig. 37.

Molisolurile (Cernisoluri). Sunt reprezentate de diferite cernoziomuri şi soluri bălane. *Solurile bălane (kastanoziomuri)* se află pe latura de vest, în Depresiunea Nalbant şi în jurul complexului lagunar Razelm – Sinoe, spre Taşaul; au procentul cel mai mare de carbonaţi; humusul este ceva mai puţin decât la cernoziomuri; au fertilitate bună pentru culturi, dar se impune irigarea.

Cernoziomurile se întâlnesc îndeosebi pe terenurile mai puţin înclinate din jumătatea de est. Prezintă carbonaţi îndeosebi în jumătatea superioară a orizontului A (unele din acestea au fost numite în clasificarea din 1968 „cernoziomuri carbonatice"). Sunt fertile, dar le trebuie multă apă. De aceea sunt necesare irigaţiile, cerinţă rezolvată prin sistemul Carasu – Negru Vodă – Marea Neagră. Sunt folosite intens pentru culturile cerealiere.

Cernoziomurile cambice (cernoziomuri şi faeziomuri) sunt larg dezvoltate la peste 150 m altitudine, în condiţii de silvostepă.

Tot molisoluri (cernisoluri) sunt şi *rendzinele*; se întâlnesc pe calcare, în Podişul Casimcei şi Dobrogea de Nord (Podişul Babadag şi pe majoritatea martorilor calcaroşi).

Solurile brune argiloiluviale (preluvosoluri). Se află în grade diferite de podzolire şi sunt în Munţii Măcin, Podişul Niculiţel, Podişul Babadag, la altitudini mai mari de 250 m, sub păduri de stejar, în condiţii cu precipitaţii de 500...550 mm; au fertilitate bună pentru pădure. Pe ele se practică culturi pomicole; pentru culturile cerealiere se impun amendamente (fiind soluri mai acide).

Solurile intrazonale. Cuprind porţiuni mai restrânse din spaţiul strict al podişului; ele sunt solurile hidromorfe (hidrisoluri), cele halomorfe (salsodisoluri), prezente în vecinătatea mării, apoi cele din luncile râurilor principale (soluri aluviale – aluviosoluri) şi cele de pe culmile intens afectate de spălarea în suprafaţă, şiroire etc. (erodisoluri, litosoluri).

POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE

1. CONSIDERAŢII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

Descoperirile arheologice au pus în evidenţă urme ale prezenţei omului în *paleolitic* îndeosebi în peşterile La Izvor (Cheia) şi La Adam (Târguşor) din bazinul văii Casimcea; în mai multe puncte din Dobrogea Centrală şi de Sud s-au mai identificat urme de locuire sporadică (I. Popovici şi colab., 1984).

Neoliticul, prin cele trei culturi Hamangia, Gumelniţa şi Cernavodă, este prezent în multe locuri din lungul Dunării, Litoralului şi pe văile principale; în funcţie de condiţiile locale, aşezările erau situate fie pe înălţimi cu versanţi povârniţi, fie în zone joase (aşezări cu fortificaţii totale sau parţiale de tipul şanţurilor şi valurilor de pământ).

În epoca bronzului (mileniul III î.e.n.) are loc amestecul triburilor indoeuropene cu populaţia băştinaşă şi formarea poporului trac cu arie de

desfăşurare pe spaţiul carpato-balcanic (erau agricultori, păstori, dar şi meşteşugari).

În epoca fierului (hallstatt – 1200...450 î.e.n.) se produce scindarea triburilor trace în două grupe care se deosebesc treptat, prin unele aspecte legate de religie, obiceiuri şi limbă (tracii balcanici – la sud de Dunărea de Jos). Din aceştia din urmă s-au separat geţii (sec. VII – î.e.n.), axaţi pe Carpaţi şi Dobrogea, Câmpia Română, Moldova.

De *prezenţa grecilor* la Marea Neagră este legată întemeierea oraşelor Histria (grecii mileseni – sec VII î.e.n.), Tomis (grecii dorieni – sec. VI î.e.n.), Callatis (grecii dorieni – sec. VI î.e.n.) şi probabil Argamum (la Capul Dolojman). Între acestea mai existau câteva puncte de staţionare (Stratonis – lângă Tuzla; Parthenopolis; la sud de Costineşti).

Pe la finele epocii fierului se realizează o civilizaţie geto-dacică evidenţiată de un număr mare de aşezări de tipul cetăţilor cu valuri de apărare sau situate pe monticuli naturali. Pe litoral, coloniştii au preluat o parte din pământuri pe care le-au folosit în agricultură şi au stabilit intense legături cu populaţia locală. Tariverde a devenit un important centru de colectare a produselor agricole pentru cetatea Histria (I.Popovici şi colab.).

Începând cu secolul I î.e.n. se remarcă o evoluţie către uniuni tribale care au dus, în final, la realizarea statului centralizat dac condus de Burebista (82 – 44 î.e.n..). În contextul ameninţării romane, acesta pune stăpânire pe toate cetăţile greceşti de la Olbia (nord) la Apollonia (sud) şi pe teritoriul de pe dreapta Dunării până la Balcani, în virtutea unităţii de neam şi limbă.

Fărâmiţarea statului lui Burebista a favorizat cuceririle romane şi transformarea Dobrogei în provincie romană (în anul 46 î.e.n. – intră în provincia Moesia); sunt întemeiate castre de-a lungul limes-urilor, pe litoral oraşele s-au constituit într-o federaţie cu sediul la Tomis, se dezvoltă agricultura (viticultura, cultura cerealelor, creşterea animalelor, piscicultura), comerţul, meşteşugurile. Schimburile au impus organizarea statutului vamal şi financiar.

Exista o reţea formată din trei drumuri imperiale şi altele secundare. Cel mai vechi drum unea cetăţile şi castrele din lungul fluviului – de la Transmarisca (Turtucaia) şi până la Histria; de aici, pleca cel de-al II-lea (cel grecesc, refăcut de romani şi care se desfăşura pe litoral, până la Bizanţ); al treilea trecea prin centrul Dobrogei (Tropaeum Traiani – Ulmetum – Ibida). Existau mai multe capete de pod peste Dunăre, la Altinum (Oltina), Carsium (Hârşova), Barboşi şi Noviodunum (Isaccea), pentru legături cu drumurile din Moldova şi Muntenia. Se remarcă o oarecare specializare a cetăţilor principale – Histria (agricultura şi pescuitul sturionilor), Tomis (comerţ – exportul de cereale), Callatis (agricultură şi comerţ; I.Popovici şi colab.,1984).

În secolele IV- VII *e.n.*, Dobrogea era o provincie (Scythia Minor) de sine stătătoare. S-a întărit sistemul fortificaţiilor de pe limes-ul dunărean, cât şi al cetăţilor dunărene (Capidava, Dinogetia), a celor din interior (Tropaeum Traiani – Ulmetum) şi a celor marine (Callatis, Tomis) pentru a apăra regiunea de geţi, vizigoţi, ostrogoţi, huni, slavi, bulgari. În secolul VII dominaţia romano-bizantină cedează în faţa slavilor şi avarilor. Bizanţul stăpânea zona litorală cu sediul flotei la Lycostomion (Chilia), bulgarii erau în sudul litoralului, iar în centru şi pe Dunăre era populaţia romanizată („romaniile") (I.Popovici şi colab., 1984).

În secolul X e.n., Dobrogea reintră în Imperiul Bizantin, fiind cunoscută sub numele de Paradunavon sau Paristrion. Frecventele invazii au determinat consolidarea sistemelor de apărare materializate în trei valuri de apărare (valul mare şi valul mic de pământ; valul de piatră) aflate între Constanţa – Cernavodă – Niculiţel. În perioada următoarele (sec. XII – XIV) din nou slăbeşte autoritatea bizantină, dar creşte rolul negustorilor genovezi la gurile Dunării. Se organizează statul feudal sub conducerea lui Dobrotici prin unirea organizaţiilor politice locale; în timpul lui Mircea cel Bătrân se realizează unirea dintre Ţara Românească şi Dobrogea.

În 1417, Dobrogea este cucerită de Mahomed I, iar gurile Dunării la 1484. Timp de patru secole se produce o evoluţie economică şi socială lentă. Mai mult, va fi o zonă frecvent afectată de războaiele ruso-turceşti, însoţite de pierderi materiale mari. În afara colonizării cu tătari şi turci, se constată şi pătrunderea elementului românesc din Moldova, Muntenia, Transilvania, care s-a îmbinat cu populaţia românească străveche; românii au întemeiat aşezări noi.

Dobrogea revine în hotarele fireşti ale ţării la 14 noiembrie 1878; la 9 mai 1880 este aprobată *Legea pentru organizarea Dobrogei* cu două judeţe (Tulcea şi Constanţa). În scurt timp creşte numărul de locuitori (100.000 în 1878 şi 380.000 în 1913, se măreşte suprafaţa cultivată şi producţia agricolă; sunt valorificate diferite resurse (cupru la Altân Tepe; piatră la Turcoaia, Greci, Măcin), se construieşte podul de la Cernavodă (1890 – 1895) şi portul de la Constanţa.

Secolul XX poate fi definit de câteva caracteristici: o dinamică activă sub raport demografic (populaţia creşte de aproape trei ori), o dezvoltare impetuoasă în toate sectoarele economice (o agricultură ce capată treptat un caracter complex şi diversificat; impunerea multor tipuri de subramuri industriale, a transportului maritim, iar după 1960 – a activităţilor turistice), detaşarea unor centre şi axe economice (Litoralul, Valea Carasu) etc.

După 1990 şi în Dobrogea se produc modificări structurale cu caracter economico – social, cu reflectare în evoluţia tuturor parametrilor demografici, economici, nivel de viaţă şi ai calităţii mediului.

2. *CARACTERISTICI DEMOGRAFICE*

2.1. Evoluţia numărului de locuitori. Pe ansamblul celor două judeţe din Dobrogea s-a înregistrat după 1878 o creştere importantă a populaţiei, ca urmare a dezvoltării economico-sociale. Astfel, de la 100.000 locuitori în 1878, 380.000 în 1943, 447.800 în 1930, 503.300 în 1948, 593.660 în 1956, 702.461 în 1966, 863.348 în 1977 s-a ajuns la 1.018.241 locuitori, în 1992, 1.014.510 în 1996, 967.244 în 2002 şi 967.633 în 2005.

Se remarcă deosebiri în mărimea creşterii de la o etapă la alta. Până la Primul Război Mondial a fost rapidă, urmare a sporului natural ridicat, dar şi al celui migrator (îndeosebi din Moldova); până în 1960 creşterea a fost mai lentă (sporul natural mai redus şi pierderile suferite în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial); o nouă perioadă de creştere după 1960, determinată atât de sporul natural ridicat cât şi de deplasările definitive din diferite judeţe din ţară (îndeosebi cele din Moldova). Între 1992 – 2002 se remarcă un recul uşor (circa 50.000 locuitori) datorat unor plecări definitive şi sporului natural în scădere, pentru ca ulterior situaţia să devină constantă.

Evoluţia numerică este însă diferită de la o regiune la alta. Astfel, sunt areale cu creşteri foarte mari (oraşele principale şi comunele din lungul Litoralului şi din sectorul Cernavodă – Constanţa) şi mari (în nordul podişului, la vest şi est de Tulcea, legate de dezvoltarea industriei). Creşterea s-a făcut deopotrivă pe seama sporului natural cât şi a celui migratoriu (din afara judeţului, din satele din interiorul podişului şi din deltă).

Arealele cu situaţia demografică constantă sau în uşoară creştere înainte de anul 2000 includ comunele din nord-vestul podişului (din Podişul Babadag, Depresiunea Nalbant, Slava Cercheză, latura dunăreană în zona Hârşova şi sud-vestul podişului, la nord de Năvodari etc.) Aici creşterile datorate sporului natural sunt, în bună măsură, atenuate de plecările definitive spre oraşe. În prezent aici se înregistrează un recul.

Arealele unde a fost o scădere a numărului de locuitori sunt în partea central-sudică a Podişului Casimcea, ca urmare a sporului migratoriu negativ, facilitat de disponibilizarea unei părţi din forţa de muncă din agricultură înainte de anul 2000 şi îmbătrânirii populaţiei.

Creşterile cele mai mari, indiferent de etapă, au fost în oraşe şi, în primul rând, în Constanţa, legate de dezvoltarea activităţii portuare şi a industriei. În ultimele decenii ale secolului XX amplasarea unor obiective industriale la Tulcea, Medgidia, Mangalia, Năvodari, ca şi dezvoltarea turismului în sectorul sudic al Litoralului a facilitat creşterea populaţiei în aceste sectoare. Procesul este constant şi în prezent pe Litoral şi axa Cernavodă – Constanţa.

2.2. Raportul dintre numărul populației rurale și urbane s-a modificat continuu. La începutul secolului XX circa ¾ aparținea ruralului. În prezent, în județul Constanața, 71% aparține urbanului și 29% ruralului. În județul Tulcea, deși numărul de locuitori din orașe a crescut foarte mult, totuși raportul este favorabil populației rurale (22% urban față de 78% rural în 1930 și 49% față de 51% în 2005). Pe ansamblul podișului raportul s-a menținut în favoarea ruralului până în deceniul șapte când, ca urmare a noilor obiective industriale, a amplificării funcției portuare și a dezvoltării turismului, orașele și-au dublat și triplat numărul de locuitori. În anul 2005, în Podișul Dobrogei 626.361 locuitori trăiau în 16 orașe (patru municipii) și peste 328.000 în mediul sătesc (302 sate). Creșterea populației urbane în orașele mici s-a făcut mai ales după 1980 (construirea unor unități industriale mici). După 1990 revenirea în sate a fost nesemnificativă (fig. 27). Cele mai mari valori ale numărului de locuitori sunt în 2005 la Constanța (306.332), Tulcea (92.874), Medgidia (44.491), Mangalia (40.740) și Năvodari (34.337). Din totalul populației urbane, 66% este concentrată în cele 6 orașe de pe Litoral, 22% în cele 5 orașe din lungul Dunării și doar 12% în 5 localități urbane din interiorul podișului, ceea ce reflectă pe deplin evoluția economico – socială de după 1960.

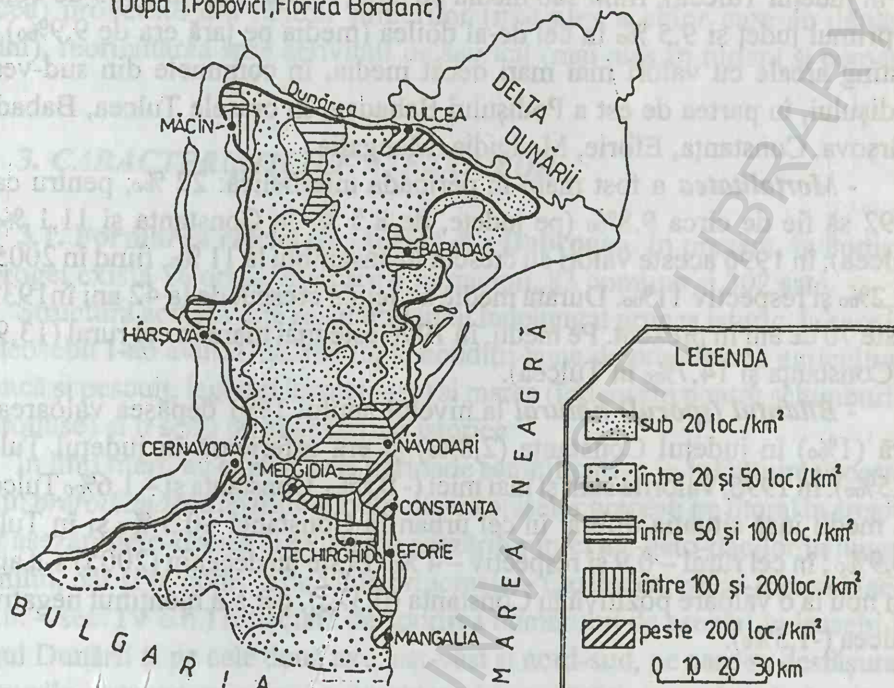
2.3. Densitatea populației. Pe ansamblul podișului în prezent se ridică la valori în jurul celei pe țară (fig.38). Analiza în teritoriu relevă însă câteva aspecte definitorii:

- sub 30 loc/km^2 în partea centrală a Podișului Casimcea și chiar în sud;
- între 30 și 50 loc./km^2 în zona dunăreană la sud de Cernavodă și în zona Babadag – Nalbant – estul Dealurilor Tulcei;
- între 50 – 100 loc./km^2 – insular în jurul orașelor Babadag, Isaccea, Hârșova;
- peste 100 loc./km^2 pe Litoral (depășește 200 loc/km^2 între Constanța și Mangalia), pe axa Cernavodă – Basarabi și în municipiul Tulcea.

În cele două județe valorile în 2002 erau de 29,8 loc./km^2 în Tulcea (mari suprafețe acvatice – Delta și Complexul lagunar Razelm) și 101 loc./km^2 în Constanța.

2.4. Mișcarea naturală.

- ***Natalitatea*** a fost extrem de mare în mediul rural până la al Doilea Război Mondial (se ridica uneori la 40 – 45 ‰). La recensământul din 1977 a fost de circa 22 ‰ la sate și 18 ‰ la orașe. În 1992, ea s-a redus la 11,3 ‰ în județul Constanța și 11,6 ‰ în județul Tulcea (deci mai mică decât media pe țară, de 11,9 ‰); valorile pe medii sunt apropiate (În județul Constanța 10,3 ‰ urban și 11,3 ‰ rural, în județul Tulcea 13,8 ‰, respectiv 11,9 ‰). Ulterior,

PODIŞUL DOBROGEI - Densitatea populaţiei în 1977
(După I.Popovici, Florica Bordânc)
DELTA DUNĂRII
Dunărea
MĂCIN
TULCEA
BABADAG
HÂRŞOVA
CERNAVODĂ
MEDGIDIA
NĂVODARI
CONSTANŢA
TECHIRGHIOL
EFORIE
MANGALIA
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ
LEGENDA
sub 20 loc./km²
între 20 şi 50 loc./km²
între 50 şi 100 loc./km²
între 100 şi 200 loc./km²
peste 200 loc./km²
0 10 20 30 km

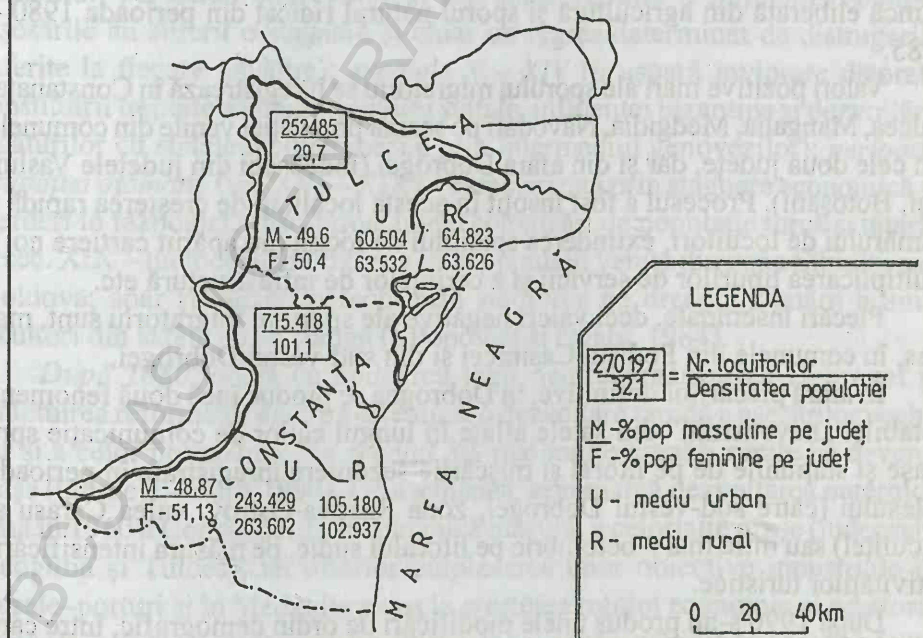

PODIŞUL DOBROGEI - Date demografice (2005)
252485
29,7
TULCEA
U
R
M - 49,6
F - 50,4
60.504
63.532
64.823
63.626
715.418
101,1
CONSTANŢA
M - 48,87
F - 51,13
243.429
263.602
105.180
102.937
MAREA NEAGRĂ
LEGENDA
270197 / 32,1 = Nr. locuitorilor / Densitatea populaţiei
M -% pop masculine pe judeţ
F -% pop feminine pe judeţ
U - mediu urban
R - mediu rural
0 20 40 km

Fig. 38.

valorile natalităţii au scăzut (în 1996 au fost 9,5‰, în judeţul Constanţa şi 9,9 ‰ în judeţul Tulcea), fiind sub media pe ţară (10,4‰), iar în 2005 de 10,5‰ în primul judeţ şi 9,5 ‰ în cel de-al doilea (media pe ţară era de 9,9‰). Se disting areale cu valori mai mari decât media, în comunele din sud-vestul podişului, în partea de est a Podişului Babadag, în oraşele Tulcea, Babadag, Hârşova, Constanţa, Eforie, Medgidia, Mangalia.

- ***Mortalitatea*** a fost mare în perioada interbelică: 22 ‰, pentru ca în 1992 să fie de circa 9,8‰ (pe judeţe, de 8,5 ‰ în Constanţa şi 11,1 ‰ în Tulcea); în 1996 aceste valori au crescut în ansamblu la 11 ‰, fiind în 2005 de 10,2‰ şi respectiv 11‰. Durata medie a vieţii a crescut de la 42 ani în1932 la peste 70 de ani în prezent. Pe medii, în 1996 este mai mare în cel rural (13,9 ‰ în Constanţa şi 14,7‰ în Tulcea).

- ***Bilanţul (sporul) natural*** la nivelul anului 1991 depăşea valoarea pe ţară (1‰) în judeţul Constanţa (2,8‰) şi era inferioară în judeţul Tulcea (0,5‰). În 1996, valorile sunt şi mai mici (- 0,6‰, Constanţa şi – 1,6‰ Tulcea). Pe medii însă situaţia diferă: în cel urban în Constanţa +0,5 ‰ şi în Tulcea +0,9‰ ; în cel rural – 0,9 şi respectiv – 4 ‰. Peste un deceniu (2005) s-a ajuns din nou la o valoare pozitivă în Constanţa (0,3‰), dar s-a menţinut negativ în Tulcea (-1,5‰).

2.5. Mişcarea migratorie. Între 1960 şi 1990 a fost ridicată, fiind determinată de dezvoltarea industriei în oraşe, care a atras o parte a forţei de muncă eliberată din agricultură şi sporul natural ridicat din perioada 1980 – 1985.

Valori pozitive mari ale sporului migratoriu se înregistrează în Constanaţa, Tulcea, Mangalia, Medgidia, Năvodari pe seama populaţiei venite din comunele din cele două judeţe, dar şi din afara Dobrogei (îndeosebi din judeţele Vaslui, Iaşi, Botoşani). Procesul a fost însoţit în aceste localităţi de creşterea rapidă a numărului de locuitori, extinderea spaţiului de locuit (au apărut cartiere noi), multiplicarea tipurilor de servicii şi a cerinţelor de infrastructură etc.

Plecări însemnate, deci valori negative ale sporului migratoriu sunt, mai ales, în comunele din Podişul Casimcei şi din sud-vestul Dobrogei.

În afara plecărilor definitive, în Dobrogea se produc încă două fenomene notabile: „navetismul" din satele aflate în lungul căilor de comunicaţie spre oraşe şi staţiunile de pe litoral şi mişcările sezoniere înregistrate în perioada culesului (către sud-vestul Dobrogei, zona Rasova-Ostrov, valea Carasu şi Niculiţel) sau între mai – octombrie pe litoralul sudic, pe măsura intensificării activităţilor turistice.

După 1990 s-au produs unele modificări de ordin demografic, între care mai însemnate au fost reducerea importantă a mărimii indicatorilor ce reflectă

mişcarea naturală, unele reveniri definitive în mediul rural (mai ales în judeţul Tulcea) provenite din rândul şomerilor (mai ales a celor care au depăşit 50 ani), reorientarea spre activităţi de servicii (mai ales în turism şi comerţ) etc.

3. *CARACTERISTICILE AŞEZĂRILOR*

3.1. Formarea reţelei de aşezări din Dobrogea. În prezent, în Podişul Dobrogei există 16 oraşe, din care 4 municipii, 83 comune şi 302 sate.

Structura actuală este rezultatul unui îndelungat proces istoric, la care un rol deosebit l-au avut: Dunărea (apă, condiţii bune de practicarea agriculturii în luncă şi pescuit, legături lesnicioase) şi marea (îndeosebi pentru schimburile de produse) şi o serie de evenimente istorice.

În linii mari, au existat şase perioade semnificative în înfăptuirea acestei relaţii: *preromană*, cu apariţia şi dezvoltarea oraşelor greceşti pe litoral în arealul unor aşezări geto-dacice şi existenţa aşezărilor mici ale geto-dacilor în lungul fluviului, dar şi în podiş şi pe văile principale – Casimcea; *daco-romană* (sec. I î.e.n. – sec. IV e.n.) reflectată de sporirea numărului de aşezări îndeosebi în lungul Dunării şi pe cele două axe: est-vest şi nord-sud, pe care se desfăşurau drumurile romane principale; creşterea însemnătăţii oraşelor de la mare, îndeosebi Tomis, Callatis; dezvoltarea aşezărilor rurale mici în interiorul podişului; *perioada migraţiilor şi pierderii treptate a influenţei romane* (aşezările au suferit o stagnare şi chiar un regres determinat de distrugerile suferite la fiecare năvălire); *secolele X – XIV* (o uşoară înviorare datorată constituirii treptate a unei formaţiuni statale, influenţei bizantine şi dezvoltării legăturilor cu statele mediteraneene prin intermediul genovezilor); *perioada ocupaţiei otomane* (sec.XVI – XIX) – caracterizată prin stagnare economică şi pierderi în războaiele ruso-turce; unele colonizări de populaţie turcă şi tătară; în sec. XIX – un început de fixare a unei populaţii venită din zona Sibiului sau Moldova; apar şi aşezări perechi prin stabilirea pe dreapta Dunării a unor locuitori din satele de pe stânga (I.Popovici şi colab., 1984).

După 1880, odată cu aplicarea legii pentru organizarea Dobrogei şi înfăptuirea reformelor agrare s-a realizat o dezvoltare rapidă a aşezărilor vechi, dar şi a celor noi apărute. *În secolul XX* mai multe aşezări rurale au devenit oraşe (ultimele – după 1990). De asemenea, se remarcă dezvoltarea puternică până în 1960 a Constanţei şi, în mai mică măsură, a celorlalte oraşe (îndeosebi Medgidia şi Tulcea), iar ulterior amplasarea unor obiective industriale în oraşele–porturi şi în Medgidia a dus la creşterea rolului economic al acestora. Dezvoltarea complexă a agriculturii însoţită de schimbări profunde în fizionomia aşezărilor rurale a determinat disponibilizarea unei părţi din forţa

de muncă din mediul rural şi fixarea ei în oraşe (îndeosebi în reşedinţele de judeţ). S-a adăugat valorificarea potenţialului turistic de pe litoral (la sud de Năvodari) însoţită de dezvoltarea vechilor staţiuni balneo–climaterice (Eforie–Nord) şi de construirea altora (Năvodari, Costineşti şi de la Mangalia la Neptun) inclusiv cu declanşarea unor procese demografice (îndeosebi fluxuri de locuitori) şi de natură economico – administrativă cu reflectare în dezvoltarea oraşelor din sudul Dobrogei.

După 1990, în concordanţă cu schimbările social – economice şi cu interesele politice la nivele regional şi naţional se disting două faze în evoluţia localităţilor. Mai întâi (până în anul 2000) s-au înregistrat: privatizarea sub diferite forme a unităţilor economice de stat (mai ales întreprinderi, spaţii comerciale, unităţi de servicii din turism, etc.) şi desfiinţarea proprietăţii cooperatiste şi de stat din agricultură. Ea a fost însoţită pe de o parte de acumularea de resurse importante de către un număr restrâns de oameni de afaceri, iar pe de altă parte de investiţii insuficiente, uzarea extremă a structurilor economice existente, mai ales în spaţiul turistic, comercial şi al unităţilor industriale şi agricole desfiinţate. După anul 2000 începe (mai ales în oraşe şi pe litoral) o fază de reviriment în toate sectoarele economice ce au ca urmări construcţii imobiliare şi pentru diverse servicii, ce cuprind nu numai spaţiul urban ci şi cel rural, dar care sunt urmate şi de unele consecinţe nefavorabile condiţiilor locale de mediu (desfiinţarea multor spaţii verzi, creşterea densităţii clădirilor, poluare etc). A rezultat o structură urbană complexă cu multe modificări inclusiv uneori în infrastructură (indeosebi pe litoral la sud de Năvodari şi pe axa Cernavodă – Constanţa, parţial Tulcea) ce intră în discrepanţă cu aşezările din mediul rural din centrul podişului şi versantul dunărean.

3.2. Aşezările urbane. Sunt vechi, unele chiar foarte vechi (Constanţa prin Tomis şi Mangalia prin Callatis din secolul VI î.e.n; Tulcea prin Aegyssus, Cernavodă prin Axiopolis; Hârşova prin Carsium; Măcin prin Arrubium şi Isaccea prin Noviodunum din perioada romană – secolul I). Au desfăşurare predominant legată de Dunăre şi Mare, principale căi pentru schimburile economice. Realizarea drumului feroviar prin centrul Dobrogei a favorizat localitatea Medgidia, intensificarea activităţilor balneo–turistice a stimulat creşterea importanţei oraşelor din sudul Litoralului, iar amplasarea unităţilor chimice la Năvodari a dus la apariţia şi dezvoltarea acestuia.

În prezent, *după numărul de locuitori* sunt: un oraş mare – Constanţa (310.526 locuitori în 2002 şi 306.322 în 2005); patru oraşe mijlocii (între 25.000 şi 100.000 locuitori în 2005 – Tulcea 92.874, Medgidia 44.491; Mangalia 40.740 şi Năvodari 34.337) şi unsprezece oraşe mici între 5.000 şi 25.000 locuitori (Cernavodă 18.644; Ovidiu 13.490; Murfatlar 10.826; Măcin 11.099; Babadag

10145; Hârşova 10.532; Eforie 9.555; Techirghiol 7.034; Negru-Vodă 5.512; Isaccea 5.312; Băneasa, 5.538). În ultimele decenii, în toate oraşele, dar mai ales în Constanţa, Tulcea, Medgidia, Mangalia numărul de locuitori a crescut sau s-a menţinut în jurul valorilor de dinainte de anul 2000. (fig.39).

Configuraţia aşezărilor, inclusiv dezvoltarea cartierelor noi din ultimele decenii, a fost în strânsă legătură cu condiţiile topografice, dar şi cu reţeaua de căi de comunicaţie, acestea impunând aspectul tentacular (Constanţa) sau liniar (staţiunile litorale – I.Popovici şi colab., 1984).

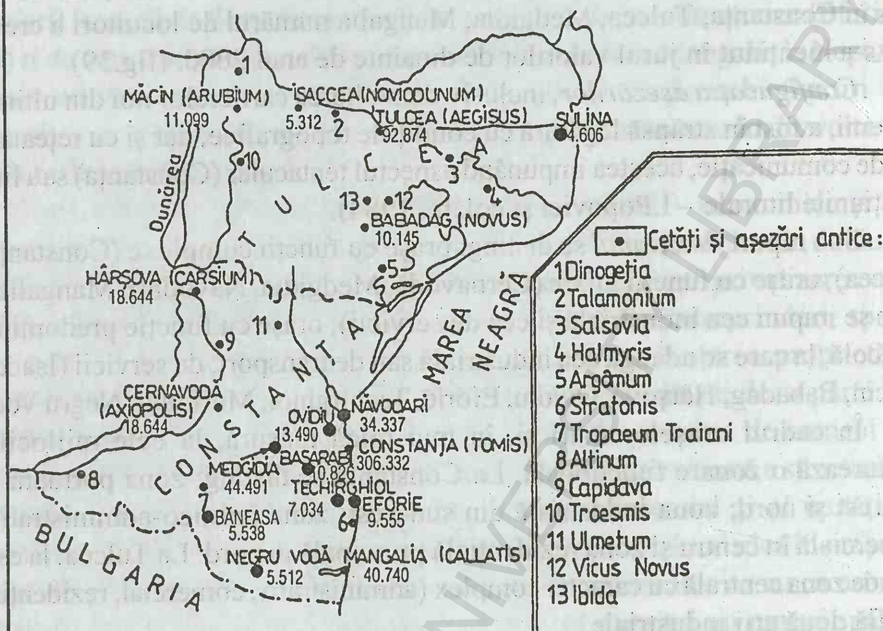
Sub raport *funcţional* se disting: oraşe cu funcţii complexe (Constanţa şi Tulcea); oraşe cu funcţii mixte (Cernavodă, Medgidia, Năvodari, Mangalia, în care se impun cea industrială şi cea de servicii); oraşe cu funcţie predominant agricolă, la care se adaugă cea industrială sau de transport, de servicii (Isaccea, Măcin, Babadag, Hârşova, Ovidiu, Eforie, Techirghiol, Murfatlar, Negru Vodă).

În cadrul oraşelor mari şi, în mai mică măsură, la cele mijlocii se conturează o zonare funcţională. La Constanţa se disting: zona portuară din sud, est şi nord; zona industrială din sud-vest; zona politico-administrativă-comercială în centru şi zona rezidenţială principală în nord. La Tulcea, la est şi vest de zona centrală cu caracter complex (administrativ, comercial, rezidenţial), se află două arii industriale.

3.3. Aşezările rurale. Condiţiile naturale (îndeosebi relieful de dealuri cu fragmentare mai mare în nord şi de podiş în centru şi sud) şi particularităţile social-istorice în care au apărut aşezările rurale au impus unele deosebiri.

Sub raport *morfologic* se disting: sate situate în bazinele de obârşie ale râurilor (în regiunea colinară nordică sunt mici şi cu slabe perspective de extindere); sate situate în depresiuni din Dobrogea de Nord (frecvent la marginile acestora, pe glacisuri coluviale sau pe pedimente, sunt mai mari şi în general se pot extinde); sate situate la baza versanţilor orientaţi spre Dunăre sau în lungul văilor principale (sunt cele mai mari, au economie complexă şi posibilităţi reale de dezvoltare); sate situate pe podiş (în zona centrală a podişurilor din Dobrogea Centrală şi de Sud; deşi au potenţial favorabil extinderii, dezvoltarea lor este legată de caracterul economic şi mai ales de modul de realizare a legăturilor).

În funcţie de numărul de locuitori se pot separa: sate mici, sub 500 locuitori (frecvenţă mai mare o au cele între 100 şi 300 locuitori) din sectoarele de obârşie ale văilor; sunt cele mai numeroase; sate mijlocii, între 500 şi 1000 locuitori (frecvente în podiş şi Depresiunea Nalbant, bazinul Babadagului); sate mari – peste 1000 locuitori (ajung şi la 4000 locuitori pe latura dunăreană, în zona litorală şi pe cele două magistrale de comunicaţie – Carasu şi Tulcea – Negru Vodă).

PODIȘUL DOBROGEI -Orașele cu numărul de locuitori (2005
MĂCIN (ARUBIUM)
11.099
ISACCEA (NOVIODUNUM)
5.312
TULCEA (AEGISUS)
92.874
SULINA
4.606
Dunărea
TULCEA
BABADAG (NOVUS)
10.145
HÂRȘOVA (CARSIUM)
18.644
CERNAVODĂ
(AXIOPOLIS)
18.644
CONSTANȚA
NĂVODARI
34.337
OVIDIU
13.490
CONSTANȚA (TOMIS)
306.332
BASARABI
10.826
MEDGIDIA
44.491
TECHIRGHIOL
7.034
EFORIE
9.555
BĂNEASA
5.538
NEGRU VODĂ
5.512
MANGALIA (CALLATIS)
40.740
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ
Cetăți și așezări antice:
1 Dinogeția
2 Talamonium
3 Salsovia
4 Halmyris
5 Argamum
6 Stratonis
7 Tropaeum Traiani
8 Altinum
9 Capidava
10 Troesmis
11 Ulmetum
12 Vicus Novus
13 Ibida

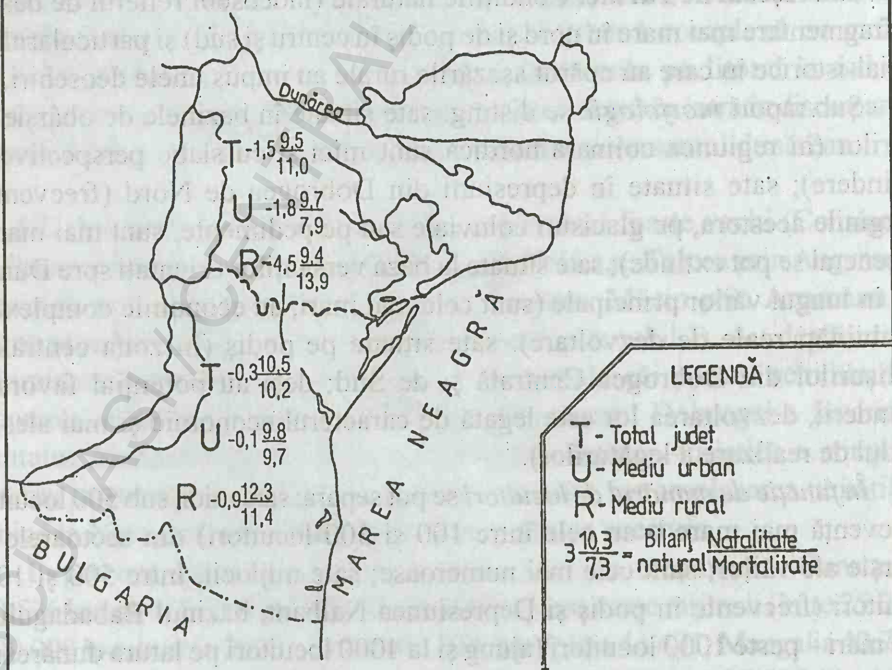

PODIȘUL DOBROGEI - Mobilitatea naturală (2005)
Dunărea
T -1,5 9,5/11,0
U -1,8 9,7/7,9
R -4,5 9,4/13,9
T -0,3 10,5/10,2
U -0,1 9,8/9,7
R -0,9 12,3/11,4
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ
LEGENDĂ
T - Total județ
U - Mediu urban
R - Mediu rural
3 10,3/7,3 = Bilanț natural Natalitate/Mortalitate

Fig. 39.

După funcţia economică sunt: sate cu funcţie agricolă precumpănitoare, diferenţiate în raport cu structura producţiei agricole în: sate cerealiere (centrul Dobrogei de la nord la sud); sate cerealier – viticole (sud-vestul Dobrogei; estul văii Carasu; nordul Dobrogei – Niculiţel, Beştepe); sate cerealier – zootehnice (zona centrală a Dobrogei); sate agro – silvice (peste 40% din fondul funciar îl reprezintă pădurea, în Podişul Babadag); sate cerealier – viticole – piscicole (Oltina, Rasova, Mahmudia); sate cu funcţii agroindustriale (materiale de construcţii la Greci, Turcoaia, Mahmudia, Zebil, Piatra, Cheia, Topalu, Adamclisi; exploatarea baritinei la Somova şi Mineri sau unităţi de industrie alimentară – Mihail Kogălniceanu, Unirea etc., la care se adaugă producţia agricolă); sate cu funcţii agricole şi de servicii (turism) ca Agigea, Costineşti, Schitu, Tuzla, Vama Veche etc.

ACTIVITĂŢILE ECONOMICE

Din antichitate şi până în secolul XV economia a avut caracter net agricol, la care se adaugă comerţul cu statele şi oraşele Mediteranei şi o activitate meşteşugărească locală.

Între secolele XV şi XIX se produce o stagnare şi chiar regres economic, prin caracterul ei agricol, regiunea deservind Imperiul Otoman cu produse cerealiere şi mai ales cu animale (oi).

De la sfârşitul secolului XIX şi până în 1950 economia se baza pe agricultură, la care se adăugau activităţile portuare (îndeosebi Constanţa) şi mica industrie din celelalte oraşe. Sunt citate în Enciclopedia României, la nivelul anului 1938, 1200 unităţi mici, cu circa 15.000 muncitori (Atelierele C.F.R., atelierele de reparat nave, fabrici mici de cărămidă, ulei, conserve de peşte, biscuiţi şi produse zaharoase la Constanţa; fabrici de cherestea, săpun, lumânări, talpă, textile, pâine la Tulcea; fabrica de şuruburi şi nituri la Saligny, fabrica de ciment la Cernavodă; exploatarea de cupru de la Altân Tepe; 18 cariere de piatră; 60 mori etc.; I. Popovici şi colab., 1984).

În perioada contemporană, economia Podişului Dobrogei a căpătat treptat o structură complexă: agro-industrială în judeţul Tulcea şi industrial-agrar -balneară în judeţul Constanţa, cu modificări importante după Revoluţie la nivelul fiecărei ramuri economice.

1. INDUSTRIA

1.1. Date generale. Până în 1950, în structura producţiei industriale predomina cea dată de industria uşoară şi alimentară (mai mult de 75%); în prezent, aproape 50% reprezintă valoarea producţiei industriei grele (mai mult în Constanţa).

Pe ramuri apar diferenţe în structura producţiei celor două judeţe. Astfel, în judeţul Constanţa, pe primul loc se află industria construcţiilor de maşini urmată de industria textilă. În judeţul Tulcea, pe primul loc se află industria alimentară, urmată de metalurgia neferoasă, industria materialelor de construcţii ş.a.

Dezvoltarea ramurilor industriale are la bază: valorificarea avantajului dat de căile de navigaţie lesnicioase (mare, Dunăre, canal) pentru transportul materiilor prime mai ales din import; folosirea resurselor de materii prime; utilizarea forţei de muncă; deservirea zonei turistice a litoralului.

Specificul repartiţiei unităţilor industriale este dat, pe de o parte de concentrarea lor în porturile maritime şi dunărene şi pe axa Cernavodă – Constanţa, şi pe de altă parte de dispersia unităţilor mai mici, legate de industria alimentară, extracţia materialelor de construcţii etc., în oraşele mici şi în unele localităţi rurale (pe litoral, în cele cu tradiţie în creşterea animalelor, viticultură etc.).

1.2. Resurse de subsol sunt:

- *minereu de fier* – la Iulia şi Palazu Mare (la adâncime de 600...1000 m; concentrări de magnetit; greu de exploatat în condiţiile actuale);
- *minereu de cupru* – la Altân Tepe (exploatate încă de la finele secolului trecut, dar în prezent mina este închisă);
- *sulfuri complexe* – la Somova şi Mineri;
- *baritină* la Somova şi Mineri;
- *ape minerale sulfuroase termale* (Hârşova, Topalu), mezotermele (Mangalia) parţial valorificate;
- *ape sulfatate şi nămol terapeutic* în Lacul Techirghiol şi Mlaştina Mangalia (folosite în staţiunile limitrofe);
- *materiale de construcţie*: calcare, gresii, argilă caolinoasă şi caolin, diatomite, nisipuri glauconitice, porfire, şisturi verzi (fig. 40).

1.3. Ramuri industriale

- ***Industria energetică***. Producerea *energiei electrice* se face prin termocentralele de la Ovidiu II (36 MW), Palas – Constanţa (100 MW), centralele de la Tulcea şi Năvodari, centrala atomonucleară de la Cernavodă (cu o putere instalată de 3.300 MW, în funcţiune unităţile I şi II care dau împreună circa 18% din producţia naţională de energie electrică).

- ***Industria petrolului şi gazelor.*** Extracţia din platforma marină dă o producţie de ţiţei de circa 0,9 mil.t anual; rafinărie la Midia-Năvodari; portul petrolier Midia.

- ***Industria metalurgică***. Se extrăgea minereu de fier la Iulia (cantităţi mici), pirită cupriferă la Altân Tepe şi Somova, baritină la Somova şi Mineri. Prelucrarea se realiza la Tulcea, la Combinatul metalurgic. La Interprinderea de alumină calcinată se foloseşte bauxită de import – Grecia, Guineea, Turcia.

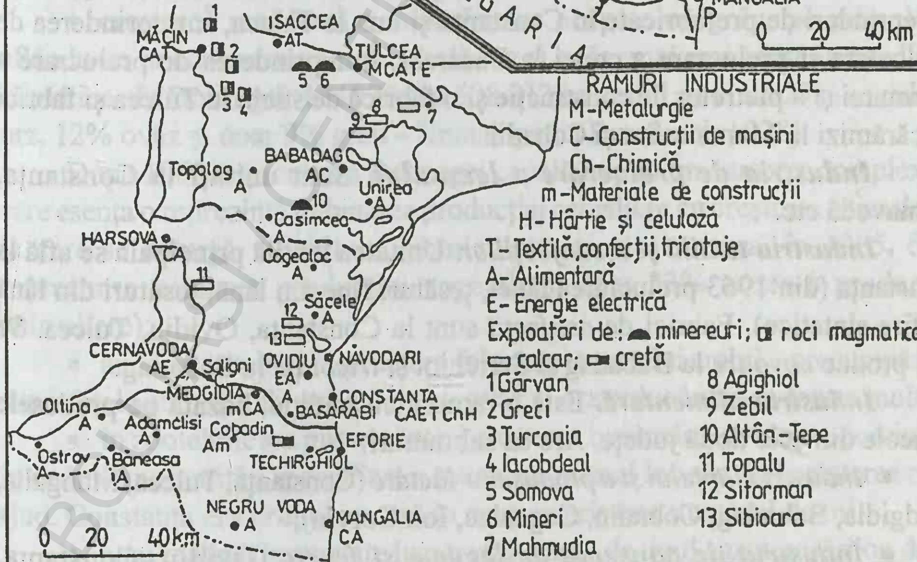

PODIȘUL DOBROGEI
Modul de utilizare a terenurilor
(După I.Velcea)
MĂCIN
TULCEA
BABADAG
HÂRȘOVA
CERNAVODĂ
MEDGIDIA
CONSTANȚA
EFORIE
MANGALIA
Teren arabil
Păduri
Pășuni și fânețe
Vii principale
Livezi principale
0 10 20 km
Căile de comunicație
Cale ferată
Șosea
Canale
Pod
P Port
A Aeroport
B Trecere cu bac
GALAȚI
BRĂILA
MĂCIN
TULCEA
HÂRȘOVA
CERNAVODĂ
CĂLĂRAȘI
MEDGIDIA
NĂVODARI
CONSTANȚA
EFORIE
NEGRU VODĂ
MANGALIA
MAREA NEAGRĂ
BULGARIA
0 20 40 km
Industria
MĂCIN CAT
ISACCEA AT
TULCEA MCATE
BABADAG AC
Topolog A
Unirea A
Casimcea A
HÂRȘOVA CA
Cogealac A
Săcele A
CERNAVODĂ AE
Saligni
OVIDIU EA
NĂVODARI
MEDGIDIA mCA
CONSTANȚA CAETChH
BASARABI
Oltina A
Adamclisi A
Cobadin Am
EFORIE
Ostrov A
Băneasa A
TECHIRGHIOL
NEGRU VODĂ A
MANGALIA CA
0 20 40 km
RAMURI INDUSTRIALE
M-Metalurgie
C-Construcții de mașini
Ch-Chimică
m-Materiale de construcții
H-Hârtie și celuloză
T-Textilă, confecții, tricotaje
A-Alimentară
E-Energie electrică
Exploatări de: minereuri; roci magmatice
calcar; cretă
1 Gârvan
2 Greci
3 Turcoaia
4 Iacobdeal
5 Somova
6 Mineri
7 Mahmudia
8 Agighiol
9 Zebil
10 Altân-Tepe
11 Topalu
12 Sitorman
13 Sibioara

Fig. 40.

- ***Industria construcţiilor de maşini şi a prelucrării metalelor.*** Are ca profil principal construcţia de nave la Şantierul Naval Constanţa (înfiinţat în 1899 ca atelier de reparaţii; dezvoltat după 1920 când se construiesc şi nave mici de 1000 t şi un doc plutitor; amplificat şi modernizat după 1970; se adaugă un doc uscat şi instalaţii moderne; se construiesc nave de tonaj mare, de 55.000 tdw şi 150.000 tdw, diferite mineraliere, petroliere, vrachiere etc.) şi Şantierul Naval Mangalia (construit între 1976 şi 1980 pentru mineraliere de 55.000 tdw şi 65.000 tdw). Se mai realizează diverse utilaje la Constanţa, Năvodari, Medgidia, Fabrica de şuruburi de la Saligny, piese de schimb pentru maşini agricole la Medgidia.

- ***Industria chimică.*** Este reprezentată de Combinatul de îngrăşăminte chimice Năvodari (construit după 1954; produce îngrăşăminte fosfatice, acid sulfuric, acid fosforic) şi Combinatul petrochimic Midia – Năvodari.

- ***Industria de celuloză şi hârtie.*** Există o unitate la Palas (Constanţa) din 1959 şi produce celuloză din paie, hârtie, hârtie de ambalaj, mucava.

- ***Industria de exploatare a materialelor de construcţii.*** Este ramură de tradiţie. Se extrag: *granite* (Turcoaia, Greci, Măcin, Piatra Roşie); *porfire* (Camena, Cârjelari, Consul, Turcoaia); *cuarţite* (Cerna şi Măcin); *calcare* la Sitorman (cea mai mare din ţară), şi local la Hârşova, Topalu, Seimeni, Mircea Vodă, Târgşor etc.; *calcare dolomitice* (Mahmudia – alimentează Combinatul de la Galaţi); *marmură* la Parcheş (Somova), Agighiol etc.; *caolin* (Măcin).

- ***Industria de prelucrare a materialelor de construcţie.*** Este reprezentată de Combinatul de lianţi şi azbociment din Medgidia (din 1951, Fabrica de ciment Medgidia dă aproape 1/3 din producţia de ciment ţării), două întreprinderi de prefabricate în Constanţa şi una la Tulcea, Întreprinderea de exploatare şi prelucrare a cretei la Basarabi, Întreprinderea de prelucrare a marmurei şi a pietrelor de construcţie şi o fabrică de sticlă la Tulcea şi fabrici de cărămizi la Mamaia-Sat şi Cobadin.

- ***Industria de prelucrare a lemnului.*** Sunt unităţi la Constanţa, Cernavodă etc.

- ***Industria textilă şi a confecţiilor.*** Unitatea textilă principală se află la Constanţa (din 1963 prelucrarea lânei, ţesături fine din lână, ţesături din lână cu fire sintetice). Fabrici de *confecţii* sunt la Constanţa, Ovidiu, Tulcea. Se mai produc *covoare* la Babadag şi Sarichioi şi *tricotaje* la Babadag.

- ***Industria alimentară.*** Este o ramură cu tradiţie, bazată pe produsele agricole din cele două judeţe. Are ca subramuri:

- *Industria laptelui şi a produselor lactate* (Constanţa, Tulcea, Mangalia, Medgidia, Babadag, Cobadin, Cogealac, Ion Corvin);
- *Industria de conserve de legume şi fructe* (Ovidiu, Constanţa, Cernavodă, Babadag, Măcin, Tulcea);

- *Industria de preparare şi conservare a peştelui* la Tulcea;
- *Industria de preparare şi conservare a cărnii* (Constanţa, Tulcea, Mangalia, Medgidia, Babadag, Măcin);
- *Industria de morărit şi panificaţie* (Constanţa, Medgidia, Mangalia, Cernavodă, Babadag);
- *Industria de zahăr* la Tulcea şi Babadag şi *ulei* la Constanţa.

Mai există unităţi *poligrafice* (Constanţa) şi de *industrie mică* – la Topraisar (lactate şi atelaje), Pietreni (caşcaval), Sarichioi (covoare, vinificaţie) etc.

2. AGRICULTURA

2.1. Date generale. Agricultura s-a practicat încă din vechime, produsele cerealiere şi animalele reprezentând elemente de bază în activitatea de schimb. În perioada ocupaţiei otomane se înregistrează un regres, locul principal avându-l creşterea oilor, producţia agricolă a Dobrogei lua, în bună parte, drumul Imperiului Otoman.

După 1880, prin aplicarea reformelor agrare s-au produs mutaţii însemnate:

- creşterea suprafeţelor cultivate, de la 142.000 ha în 1885 la 630.000 ha în 1912, prin deştelenirea unor areale largi în silvostepă şi parţial în stepă;
- deşi creşterea animalelor ocupă încă locul prim în structura producţiei agricole, se remarcă o creştere treptată a producţiei cerealiere, iar după reforma agrară din 1921 o uşoară afirmare a pomiculturii şi viticulturii;
- creşterea mai lentă a suprafeţelor ocupate cu grâu, pe primul loc aflându-se în continuare producţia de orz şi ovăz, mai rezistente la condiţiile climatice ale Dobrogei (în 1935 din 508.313 ha arabil pe circa 27% se cultiva orz, 12% ovăz şi doar 9% grâu – Enciclopedia României, 1938).

După 1960, agricultura Dobrogei capătă treptat un caracter complex, în care esenţa o reprezintă îmbinarea producţiei cerealiere cu creşterea animalelor, la care se adaugă viticultura, pomicultura şi piscicultura; în 1985, 67% reprezenta valoarea producţiei vegetale şi doar 33% aceea a producţiei animaliere);

- au loc schimbări în structura folosinţei terenului arabil – precumpănesc suprafeţele cu porumb, grâu, cele cu ovăz şi orz reducându-se foarte mult;
- în zootehnie s-a pus accent pe creşterea bovinelor, ovinelor, porcinelor în cadrul unor unităţi specializate; totuşi, pe primul loc rămâne creşterea oilor (jud. Constanţa era primul pe ţară în ceea ce priveşte numărul de oi);
- s-au realizat însemnate lucrări funciare (de tipul agroterasărilor, dar şi realizarea de irigaţii pe suprafeţe întinse. Au fost amenajate două sisteme de

irigaţii mari – Carasu în zona centrală şi de sud-vest şi Razelm – Sinoe în nord-est, la care se adăugau suprafeţe irigate pe plan local în comunele de pe latura dunăreană. Ca urmare, de la 15.000 ha în 1965 s-a ajuns la 580.789 ha în 1984 (20% din suprafaţa irigată din ţară) şi 593.454 ha în 1991. Totodată, s-a înfăptuit îndiguirea şi desecarea unor suprafeţe din zona dunăreană (Măcin, Jijila, Tulcea – Nufăru etc.) dar şi desţelenirea unor pajişti slab productive şi defrişarea unor arborete izolate în scopul extinderii suprafeţei agricole.

- înfiinţarea sau dezvoltarea unor staţiuni de cercetare (Valu lui Traian – culturi agricole; Palas – cea mai veche din ţară, pentru creşterea oilor; Murfatlar, înfiinţată în 1943, lărgită şi modernizată, pentru viticultură).

După 1990, prin desfiinţarea în agricultură a proprietăţii colectiviste şi de stat şi trecerea treptată la cea privată (prin reîmproprietăriri sau vânzări) s-au înregistrat modificări structurale esenţiale:

- Mai întâi s-a produs fragmentarea terenului agricol pe de o parte într-o puzderie de loturi ce nu pot asigura decât o producţie limitată, nediversificată (accent pe cultura porumbului şi grâului), neirigată şi puţin sigură în condiţiile climatice specifice Dobrogei, iar pe de alta constituirea unor suprafeţe întinse pe care începe să se realizeze o agricultură intensivă, mecanizată şi parţial irigată;
- Reducerea drastică a efectivului de animale (ex. dacă înainte de 1989 în Dobrogea exista un total de circa 1 milion oi, în 2005 numărul acestora a scăzut la 462.634 capete), desfiinţarea marilor crescătorii de bovine, porcine, păsări şi înlocuirea cu ferme cu capacităţi variate, cu reflectare într-o scădere a nivelului de producţie şi a condiţiilor de creştere;
- Importante suprafeţe arabile au rămas necultivate sau au căpătat alte destinaţii precum islazuri, diverse construcţii (mai ales în vecinătatea oraşelor sau a celor mai însemnate căi de comunicaţie);
- Diminuarea suprafeţelor cu livezi şi înlocuirea soiurilor care necesitau lucrări funciare cu alte culturi;

2.2. Modul actual de folosinţă a terenurilor. Din suprafaţa agricolă a Dobrogei (peste 80% în judeţul Constanţa şi 42% în judeţul Tulcea în 1991), peste 80% aparţine arabilului (peste 84% în jud. Constanţa şi peste 80% în jud. Tulcea); păşunile, pe ansamblu, reprezintă 13,6% (11,3% în Constanţa şi peste 16% în Tulcea), viile 2,7% (3,2% în Constanţa şi 2,2% în Tulcea), iar livezile sub 0,7% (mai mult în jud. Constanţa: 0,9%) (fig.29).

În 1996, situaţia era următoarea: *suprafaţa agricolă* 565.737 ha (326.751 în sectorul privat) în judeţul Constanţa şi 361.371 ha (175.978 ha în sectorul privat) în judeţul Tulcea; suprafaţa arabilă 84,4% şi respectiv 79,7%; păşuni

11,6% şi respectiv 16,8%; vii 3,04% şi respectiv 2,9%; livezi 0,9% şi respectiv 0,46%; păduri 4,9% şi 11,2%. După un deceniu (2005) suprafaţa agricolă privată reprezintă peste 98% în judeţul Constanţa şi 86% în judeţul Tulcea. Din aceasta în primul judeţ arabilul era de cca 88%, păşunile peste 9%, viile 2,2% şi livezile 0,7%. În celălalt judeţ arabilul constituie 81%, păşunile şi fâneţele sub 16%, viile 2,9% iar livezile 0,4%. Pe ansamblu, rezultă o creştere a suprafeţei arabile în detrimentul celor cu vii, livezi iar în judeţul Constanţa şi al terenurilor cu păşuni.

2.3. Principalele culturi. ***Cerealele*** ocupă cea mai mare parte din suprafaţa arabilă, 66,3% în 1996 (circa 69,1% în jud. Tulcea şi peste 64,6% în jud. Constanţa); sunt cultivate peste tot, dar producţii mari se obţin în centrul şi jumătatea estică a Dobrogei. Între acestea, predomină grâul şi secara (27,5% din suprafaţa arabilă) şi porumbul 28,2% (32% în jud.Tulcea şi peste 26% în jud. Constanţa) etc. În anul 2005, circa 61% din suprafaţa cultivată în fiecare judeţ aparţinea cerealelor (51% grâu, 28% porumb şi secară în judeţul Constanţa şi 43% şi respectiv 38% în Tulcea).

Plantele oleaginoase se cultivau în 1996 pe mai mult de 16,54% din suprafaţa arabilă, pentru ca în 2005 să crească la 26% în judeţul Constanţa şi 23% în Tulcea. Predomină floarea-soarelui (peste 89% din terenul acestor culturi în jud. Constanţa şi 87% în jud. Tulcea) care se cultivă mai mult în sudul judeţului Tulcea, în nord –vestul, centrul şi sud-estul judeţului Constanţa. În 2005, din suprafaţa cultivată cu plante oleaginoase în judeţul Constanţa, florii soarelui îi reveneau peste 90% iar în Tulcea aproape 80%. Ea asigură materia primă pentru fabricile de ulei din Constanţa şi Bucureşti. Inul pentru ulei se cultivă pe suprafeţe restrânse în judeţul Constanţa şi mai mult în judeţul Tulcea; soia se cultivă în prezent pe suprafeţe mult mai mici faţă de 1992 (3,2% faţă de 10% în judeţul Constanţa şi 8,2% faţă de peste 9% în judeţul Tulcea).

Legumelor li se acordă o însemnătate din ce în ce mai mare; suprafaţa pe care se practică aceste culturi a fost în 1996 de 2,8% din arabil (2,1% în judeţul Constanţa şi 3,5% în judeţul Tulcea). În 2005 ea a scăzut la 1,4% şi respectiv 2% (o consecinţă directă a concurenţei produselor din import). În mod deosebit se cultivă cartofi (aproape 26% din aceste terenuri), apoi diverse legume (60%), roşii (circa 15%), pepeni etc. Terenurile cu aceste culturi se află în jurul marilor oraşe, în lunca Dunării şi pe luncile văilor mai mari.

Viticultura este favorizată de solul calcaros şi climatul secetos. Suprafeţele cultivate în 1996 şi 2005 au scăzut ca suprafaţă faţă de 1992, în Constanţa (de la 19.070 ha la 17.289 ha şi 12.415 ha) şi au crescut în Tulcea (de la 8.139 ha la 10.565 ha; ulterior au coborât la 10.032 ha). Cele mai însemnate podgorii se află în bazinul Carasu (Murfatlar – cu specializare în struguri pentru vinuri

desert, export, Nazarcea, pentru vinuri demiseci şi Medgidia pentru struguri de masă şi stafide), sud-vestul Dobrogei (struguri de masă şi vin), sud-estul Dobrogei (struguri de masă), Podişul Niculiţel (vinuri seci), Tulcea şi nord-estul Dobrogei (struguri de masă şi pentru vin).

Pomicultura – deşi are în prezent o pondere mică din suprafaţa agricolă, a înregistrat o uşoară scădere după 1989. În jud. Tulcea se practică mai mult culturile de cireş, vişin, gutui, prun, piersic (în Dealurile Tulcei şi bazinul Taiţei). În judeţul Constanţa iese în evidenţă bazinul pomicol Carasu cu specializare în piersici (Medgidia) şi caişi (Nazarcea), apoi cele din lungul litoralului (piersici) şi sud-vestul Dobrogei. Aici se practică şi culturi de migdal şi nuci.

2.4. Creşterea animalelor. Reprezintă (2005) sub 1/3 din valoarea producţiei agricole (28% în judeţul Constanţa şi 32% în judeţul Tulcea). Are o bază furajeră formată dominant din păşuni, apoi porumb pentru însilozare, lucernă pe terenurile irigate etc.

Ovinele ocupă locul întâi, creşterea lor având o îndelungată tradiţie. Judeţul Constanţa ocupă încă primul loc pe ţară în ceea ce priveşte numărul de oi (peste 630.100 capete în 1992 şi 391.600 în 1996), din care majoritatea cu lână fină şi semifină (merinosul de Palas); în Tulcea, 365.000 capete în 1992 şi 283.600 în 1996. Numărul lor este mult inferior valorilor din 1985 (1 milion şi respectiv peste 682.000 capete).

Porcinele, pe ansamblu, erau 626.000 capete în 1992, 395.900 în 1996 şi 462.634 în 2005, fiind concentrate în zona Carasu – Constanţa şi în vecinătatea localităţilor Măcin, Nufăru, Babadag, Ceamurlia de Jos, Zebil etc.

Bovinele cu un efectiv, în 1992, de peste 177.400 capete (peste 100.000 în jud. Constanţa) au scăzut la 94.200 în 1996 şi 77.623 în 2005. Fermele sunt cuprinse mai ales în unităţile din sud-estul Dobrogei, apoi la Albeşti, Poarta Albă, Amzacea în judeţul Constanţa şi Nalbant, Dăeni, Beştepe în judeţul Tulcea.

Apicultura are o dezvoltare mai mare (55.000 familii în 1992, 33.000 familii în 1996 şi 46.564 în 2005) în pădurile de tei din Podişul Niculiţel şi Podişul Babadag, ca şi în Podişul Oltinei.

Se adaugă ***avicultura*** (peste 5,2 milioane capete în 1992, doar 3,35 milioane capete în 1996 şi 3.168.794 în 2005; în 2007 au avut loc pierderi mari prin declanşarea gripei aviare) îndeosebi la Moşneni, Lumina, Mineri, Cumpăna, Nalbant şi ***creşterea cailor*** (peste 39.000 în 1992, aproape 31.000 în 1996, 35.015 în 2005; herghelie de cai de rasă se află la Mangalia).

3. CĂILE DE COMUNICAȚIE ȘI TRANSPORTURILE

3.1. Date generale

Dunărea şi marea au fost importante căi de navigaţie încă din antichitate şi au jucat în istoria poporului nostru un rol distinct în realizarea schimburilor economice. La acestea s-a adăugat reţeaua deasă de drumuri şi anume cele din lungul fluviului, mării şi arterele care străbăteau Dobrogea prin centru (nord-sud şi est-vest); au avut un rol însemnat în asigurarea unei circulaţii bune nu numai între aşezările dobrogene dar şi cu restul ţării.

Până la mijlocul sec.XIX a fost o etapă lungă, cu faze în care condiţiile externe au fost favorabile schimburilor şi folosirii avantajului dat de poziţia Dobrogei la mare şi Dunăre (sec. VII î.e.n. – sec.VI e.n.; sec. X – XIX). De abia după liberalizarea transportului pe Dunăre (în 1829) şi transformarea acesteia în fluviu internaţional (1856) se creează premisele dezvoltării navigaţiei fluviale şi apoi maritime (început de amenajări portuare la mijlocul sec. XIX la Constanaţa).

Între 1880 şi 1950 se fac paşi importanţi în dezvoltarea căilor de comunicaţie. Între momentele mai însemnate sunt: construcţia căii ferate Cernavodă – Constanţa (la 1860); construcţia podurilor peste Dunăre şi Balta Ialomiţei (1895); construcţia căilor ferate Medgidia – Tulcea (1911 – 1940); Medgidia – Negru Vodă (1911 – 1916); Constanţa – Eforie Sud (1906 – 1927) şi Eforie Sud – Mangalia (1927 – 1944); amenajarea portului Constanţa şi a şantierului naval (1896 – 1906); crearea unei flote cu nave fluviale şi maritime (în 1938, flota comercială avea tonaj de 58.204 t şi 26 nave; cea mai mare parte a volumului de mărfuri era exportată prin folosirea navelor străine; la terminarea războiului – 1944 – mai erau două nave: „Transilvania", de pasageri şi „Ardealul", de mărfuri; în 1950 existau 8 nave cu un tonaj de 25.580 tdw).

După 1950, o bună parte din reţeaua de căi de comunicaţie a fost modernizată; s-a schimbat treptat structura schimburilor comerciale care se realizau prin porturile dobrogene. După 1996, s-au reluat lucrările de refacere a unora din căile rutiere.

Schimbări multiple s-au petrecut după 1990. Mai întâi a fost vânzarea (înstrăinarea) flotei marine, considerată de unii ca depăşită, ceea ce a condus la o totală dependenţă a traficului de mărfuri de companiile străine şi de cele autohtone (în curs de dezvoltare). În al doilea rând după o fază de degradare a celorlalte tipuri de căi de comunicaţie în primul deceniu de după Revoluţie s-a ajuns la un program de reabilitare şi modernizare a lor. Între acestea sunt calea ferată Bucureşti – Cernavodă – Constanţa, canalul Dunăre – Marea Neagră şi mai ales reţeaua de drumuri şi aeroportul M. Kogălniceanu.

3.2. Tipuri de activități de transport

• *Transporturile maritime.* S-a produs modernizarea şi lărgirea portului Constanța între 1960 – 1970 (spre sud, prin amenajarea portului nou cu dane pentru nave de 75.000 tdw, petroliere de 65 – 85 şi 150.000 tdw). În structura flotei comerciale erau mineraliere, vrachiere, apoi petroliere şi cargouri. Constanța este legată cu peste 400 de porturi din lume. Structura traficului comercial prin portul Constanța s-a modificat mult. Dacă în 1940 avea un trafic de 5,7 mil.t., în 1980 traficul a fost de 45 mil.t., din care 65% erau produse importate (petrol, minereuri, alte materii prime), 35% cele exportate (instalații, utilaje, mijloace de transport, maşini).

După 1980 s-au construit porturi noi care au preluat o parte din traficul Constanței (Mangalia – specializat în minereuri şi mărfuri şi Midia – în petrol). În ultimii ani s-au produs mutații în structura volumului transporturilor şi în direcțiile prioritare.

• *Transporturile fluviale şi pe Canalul Dunăre – Marea Neagră.* Se realizează navigație fluvială între Ostrov şi Măcin şi fluvio – maritimă între Brăila – Galați – Isaccea – Sulina. Există câteva porturi specializate: Mahmudia (calcare dolomitice pentru Galați), Tulcea (sector industrial, sector comercial, sector pasageri, port turistic); Isaccea (cereale), Măcin (materiale de construcții), Cernavodă (port de intrare pe canal). *Canalul*, inaugurat în 1984, are o lungime de 64,2 km, o lățime la bază de 70-90 m; permite navigația convoaielor de 196 m lungime, 22,8 m lățime, un pescaj de 3,8 m şi un deplasament de până la 5.000 tdw; are două ecluze şi porturi de aşteptare. Pe canal există porturile Medgidia (1,5 mil.t trafic anual) şi Basarabi (0,7 mil.t trafic anual); şantier de reparații navale. Ulterior a fost construită ramura spre Midia pentru legătura cu portul petrolier: el are două canale laterale Ovidiu – Siutghiol şi spre Taşaul la Lumina (calcar). Canalul este destinat îndeosebi mărfurilor grele (minereu, cocs, cărbuni, îngrăşăminte). Scurtează distanța pe Dunăre la mare cu circa 300 km, iar până la Constanța cu 440 km. Din păcate activitățile de transport sunt încă limitate.

• *Transportul feroviar.* Se face pe 460 km, din care 86 km linii duble, 79 km electrificate. Au fost construite căi ferate cu caracter industrial (Medgidia – Năvodari – Constanța; Lumina – Palas; Năvodari – Sitorman).

Rețeaua electrificată este între Agigea şi Cernavodă, densitatea este de 55,6 km/1000 km^2 în jud. Constanța şi 8,1 km/1000 km^2 în jud. Tulcea. Sunt câteva stații complexe (Constanța, Tulcea, Medgidia) şi altele specializate (Sitorman pentru calcare).

Cele două poduri noi, cu 2,5 km lungime peste Borcea şi Dunăre sunt folosite pentru linia dublă electrificată şi transport rutier (fig.39).

• ***Transportul rutier.*** Lungimea totală a drumurilor era de 3.459 km în 1996 şi 3.542 km în 2005, din care 1.317 km modernizaţi. Din acestea, în 2005 erau 862 km drumuri naţionale. Podul de la Giurgeni (1970) are o lungime de 1.456 m (750 m peste apă).

Valorile densităţii reţelei rutiere sunt de 32,9 km la 100 km^2 în jud. Constanţa şi 15,5 km la 100 km^2 în jud. Tulcea.

• ***Transporturile aeriene.*** Sunt deservite de aeroporturile M.Kogălniceanu (la 26 km nord-vest de Constanţa) şi Cataloi (la 16 km sud-vest de Tulcea). Primul a fost modernizat constituind al doilea aeroport al României prin dotări şi curse interne şi internaţionale.Se realizează curse mai ales la Bucureşti, Timişoara, Cluj-Napoca, Suceava, dar şi curse externe.

4. POTENŢIALUL TURISTIC

Podişul Dobrogei dispune de un potenţial natural şi social-istoric cu valenţe turistice deosebite, dar specifice. Între acestea se impun litoralul, lacurile, condiţiile climatice extrem de favorabile pentru o îndelungată activitate balneo – turistică (mai – octombrie), relieful ruiniform (M. Ielenicz, Laura Comănescu, 2005).

S-a dezvoltat şi amplificat baza materială pentru turism. De la 45.000 locuri de cazare în 1960, în 1990 s-a ajuns la 124.000 locuri, reprezentând circa 43% din capacitatea republicană. Acestea, precumpănitor, se află în zona sudică a litoralului (Mamaia, Eforie Nord, Eforie Sud, Olimp, Neptun, Jupiter, Cap Aurora, Venus, Saturn, Costineşti, Techirghiol; în jud. Tulcea, capacitatea de cazare este de numai 3.000 locuri (Tulcea, Măcin, Baia-Razim şi cele din Delta Dunării).

După 1990 turismul a suferit modificări profunde care s-au materializat într-un curs ezitant (până în anul 2000) după care s-a trecut la un program de restructurare şi modernizare. În prezent sunt 1.086 capacităţi de cazare (340 hoteluri, 580 vile dar şi cabane, campinguri etc.) ce însumează peste 125.086 locuri (doar 3,1% în Tulcea). Se aduagă ca lucruri inedite – pontoanele modernizate, de lux, folosite în excursiile din deltă, amenajările pentru pescuit şi vânătoare, fotosafari din deltă, dar şi cele pentru odihnă şi recreere din toate staţiunile.

SUBUNITĂŢI GEOGRAFICE

Majoritatea regionărilor realizate asupra teritoriului Podişului Dobrogei separă trei unităţi mari – Dobrogea de Nord, Dobrogea Centrală, Dobrogea de Sud, fiecare cu mai multe subunităţi (fig.18). Există unele diferenţe în denumirea subunităţilor, dar ele sunt mult mai mici în raport cu cele din alte podişuri.

DOBROGEA DE NORD

• Este încadrată de lunca Dunării în vest şi nord, care are uşoare pătrunderi în dreptul gurilor de vărsare a râurilor principale. În est, de la localitatea Unirea, limita trece pe la Zebil – Enisala (ocolind pe la vest şi sud lacul Babadag), Jurilovca – Ceamurlia; în sud, urmează aliniamentul faliei Peceneaga – Camena.

• Relieful, iniţial pediplenat, a fost reînălţat mai mult în jumătatea de vest şi fragmentat intens în pliocen superior – cuaternar. Evoluţia pliocen superior–cuaternară, pe un fond petrografic divers, a dus la individualizarea de pedimente. Are înălţimile cele mai mari din Dobrogea, fragmentarea cea mai bogată şi asocierile cele mai diverse ale declivităţii.

• Este regiunea cea mai bine împădurită din Dobrogea (păduri de gorun, tei, carpen etc.).

• Aici există, pe de o parte, numărul cel mai mare de sate mici aflate la obârşia şi în lungul văilor principale, iar pe de altă parte, aşezări mari (peste 2.000 locuitori), cu economie agricolă sau mixtă ce au largi posibilităţi de dezvoltare (se desfăşoară pe contactul dintre dealuri şi lunca Dunării: Luncaviţa, Unirea, Topolog), în depresiuni şi la limita cu câmpia fluvio-maritimă (Baia, Ciucurova). Majoritatea satelor au funcţie viticolă; în est se adaugă piscicultură, iar în nord-vest – apicultura. La aşezările mari, funcţia agricolă se îmbină cu cea industrială sau de servicii (Mahmudia, Somova, Mineri, Luncaviţa, Turcoaia, Greci etc.).

• Se impun industria metalurgică (Tulcea), industria alimentară (valorificarea pe de o parte a peştelui din deltă şi apoi a produselor agricole), industria construcţiilor de maşini (ramură nouă axată pe repararea navelor de pescuit la Tulcea), industria materialelor de construcţie (exploatarea de piatră de construcţie, sticlă etc.); este, în cea mai mare parte, concentrată în nord, la Tulcea şi în centrele limitrofe. Există unităţi mici din industria alimentară şi uşoară în câteva sate.

• În agricultură, care are un caracter complex, se remarcă unele diferenţe determinate atât de folosirea terenurilor, cât şi de producţia realizată. Astfel, în nord-vest se impun culturile de câmp (cereale, floarea-soarelui, soia) şi creşterea bovinelor la care secundar se adaugă piscicultura; în Podişul Babadag, pe prim-plan se află creşterea animalelor; în nord-vest predomină creşterea animalelor şi viticultura; în sud culturi cerealiere şi zootehnia (oi).

• Există patru oraşe: Municipiul *Tulcea* (anticul Aegyssus din sec. II) are 92.876 locuitori în 2005. În prezent este centru cu economie complexă cu accent pe industria grea şi alimentară; se conturează zone funcţionale tipice (în vest şi est industrială; în centru comercială, rezidenţială, iar la Dunăre zona

portuară; în sud şi sud-est – pe dealurile care încadrează oraşul – este zona agricolă (pomicolă, cerealieră, creşterea animalelor pentru lapte şi carne), cel mai însemnat centru turistic prin obiective cât şi prin posibilităţile de pătrundere în Delta Dunării şi în Podişul Dobrogei; *Babadag* (Vicus Novus în epoca romană), este atestat documentar la 1262 sub numele actual şi are 10.145 locuitori; centru agrar-industrial (cereale, legumicultură, creşterea bovinelor şi porcine; fabrică de nutreţuri; întreprinderea de vinificaţie, industrie alimentară, covoare etc.). *Măcin* (Arrubium în epoca romană, punct de vamă în timpul ocupaţiei otomane) are 11.099 locuitori şi funcţii mixte: industrială (piese şi subansambluri pentru tractoare; brânzeturi; vinificaţie; exploatarea materialelor de construcţii), agricolă (grâu, porumb, viţă de vie, creştere ovinelor şi a porcinelor); *Isaccea* (Noviodunum, în epoca romană) are 5.312 locuitori şi o funcţie agrar – industrială (depozit de fermentare a tutunului; cariere de calcare şi diabaz; covoare; cereale, floarea-soarelui, tutun, in, fructe).

• În Dobrogea de Nord există următoarele ***subunităţi:***

Munţii Măcin. Sunt încadraţi de Dunăre în vest şi nord şi de culoarul structural şi de eroziune în care se află văile Luncaviţa – Lozova în est; are cele mai mari înălţimi (patru vârfuri de peste 400 m). Sunt alcătuiţi din formaţiuni paleozoice cu desfăşurare NV-SE, care s-au reflectat în relief. Climatul arid a favorizat dezvoltarea unui relief rezidual (creste pe cuarţitele în poziţie aproape verticală, mase de grohotişuri), scoarţă de alterare groasă şi culmi rotunjite (pe granite). Se separă în sectorul central – *Culmea Pricopan – Măcin* (cea mai înaltă şi omogenă, cu relief rezidual, cu exploatări de granite şi curţite), *Dl. Megina – Priopcea* (vest) şi *Dl. Boclugea* (est) între care se intercalează văi longitudinale sau depresiuni erozivo – structurale (Jijila, Greci, Cerna – Mircea Vodă în vest şi Luncaviţa, Taiţa superioară în est). Aici se află Parcul Naţional Munţii Măcin.

Podişul Niculiţel. Se desfăşoară între văile Dunărea (N), Teliţa (E) – contactul cu Depresiunea Nalbant (pe aliniamentul localităţilor Poşta – Nalbant – N.Bălcescu), Valea Taiţei (S), văile Lozovei şi Luncaviţei (V). Este alcătuit în nord din roci vulcanice (diabaze, porfire, câteva iviri de granite) şi roci sedimentare triasice (calcare şi gresii) în sud. Acestea din urmă sunt cuprinse în mai multe cute orientate NV-SE şi N-S. Înălţimile scad spre est şi sud dar către nord se termină brusc. Văile principale – Teliţa, Taiţa sunt în bună măsură axate pe linii tectonice. Spre ele se desfăşoară numeroase văi scurte, ale căror obârşii corespund unor bazinete depresionare mici. Este o unitate încă bine împădurită, în care circulaţia se realizează prin culoarele depresionare din lungul văilor principale. Pe versantul nordic se află podgoria Niculiţel – Sarica.

Dealurile Tulcei. Ocupă jumătatea nord-estică a Dobrogei de Nord. În alcătuirea lor se impune o culme de peste 40 km lungime, desfăşurată de la vest la est, ce are o înălţime medie de 80...120 m, dar în lungul căreia se ridică mai multe vârfuri rotunjite la peste 180 m altitudine. Din această culme, care se termină spre nord printr-un versant abrupt (adesea cu mai multe trepte tăiate în loess), se desprind spre sud interfluvii de tipul platourilor, care coboară spre regiunile joase, depresionare (Nalbant, Agighiol etc.). Fizionomia reliefului este o reflectare a condiţiilor structurale (diabaze şi porfire, roci sedimentare cutate acoperite de depozite loessoide groase). Se impune relieful de pediment şi de inselberguri.

Depresiunea Nalbant se află în SV şi este alcătuită din inselberguri (cel mai impunător este Denis Tepe) şi întinse pedimente acoperite aproape în întregime de culturi agricole.

Peste 90% sunt terenuri de cultură şi păşuni; pădurea se află doar în câteva locuri (în nord şi vest predomină gorunul). În sectorul nordic sunt principalele suprafeţe cu livezi şi viţă de vie, pe când la sud – terenurile cerealiere (îndeosebi porumb).

Podişul Babadag. Se desfăşoră în sudul Dobrogei de Nord, de la Dunăre la Lacul Razelm. Limita de nord o formează sudul Depresiunii Nalbant şi culoarul Taiţa – Mircea Vodă, iar la sud – culoarul văilor Aiorman – Slava Rusă. Geologic, reprezintă un sinclinoriu cu numeroase cute secundare, de care se leagă forme de relief structural (linii de cueste). Prezenţa rocilor calcaroase a favorizat dezvoltarea reliefului carstic. Şi aici există inselberguri şi pedimente, iar în lungul văilor – depresiuni de eroziune diferenţială (cele mai extinse sunt cele străbătute de văile Slava Rusă şi Slava Cercheză). Înălţimile scad de la vest (ating 400 m în Dl.Atmagea) spre SE (30...40 m la capul Dolojman, deasupra Razelmului). Pădurile cu stejar brumăriu, carpen, tei etc. ocupă areale mai largi în centru şi nord-vest; la exterior, silvostepa a fost înlocuită cu întinse areale de culturi agricole (I. Marin, 1971).

PODIŞUL DOBROGEI CENTRALE

Se desfăşoară în arealul şisturilor verzi, deci între aliniamentele faliilor Peceneaga –Camena (culoarul văilor Aiorman – Slava Rusă) şi Topalu – Taşaul în sud. Ultima are contur uşor neregulat, cu pătrunderi în bazinetele de la obârşia generaţiei de văi secundare ce apaţin de bazinul Carasu.

Structural, peste şisturile verzi urmează discordant formaţiuni jurasice (calcare şi conglomerate calcaroase), la care s-a putut reconstitui alcătuirea de tip recife (N.Orghidan, 1964), apoi depozite loessoide şi loessuri.

În peisajul morfologic se impun cinci aspecte: podurile interfluviale largi, tipice regiunilor de podiş, care coboară de la 250...300 m (în sectorul central – nordic) la sub 100 m (spre sud, sud-vest şi sud-est), paralel cu creşterea în lăţime şi micşorarea gradului de fragmentare; desfăşurarea radiară a văilor care se orientează spre mare, Dunăre sau Casimcea şi care au obârşii largi (adesea sub formă de bazinete depresionare de contact), un curs mijlociu adâncit şi unul inferior larg, puternic aluvionat (ceairele); prezenţa martorilor de eroziune (frecvent de natură calcaroasă) care apar ca inselberguri, flancate de pedimente; treptele de lângă Dunăre, mare şi din bazinul Casimcei interpretate ca nivele de eroziune; relieful carstic din sectorul Topalu – Stupina şi din bazinul inferior al râului Casimcea.

Continentalismul climatului se transpune în desfăşurarea în nord a silvostepei, iar în centru şi sud – a stepei, amândouă fiind desţelenite în cea mai mare parte la sfârşitul sec. XIX.

Un *potenţial demografic* redus, exprimat printr-o reţea de aşezări rurale, valori reduse ale densităţii populaţiei (20...40 locuitori/km^2) şi numai cinci comune cu peste 5.000 locuitori. Există oraşul *Hârşova* (Carsium, sec. II e.n.), cu funcţii comercială, agricolă şi industrială; avea 10.532 locuitori (2005), două porturi (cel vechi specializat în expedierea cerealelor, iar cel nou – pentru transportul de balast, nisip), o activitate industrială axată pe exploatarea materialelor de construcţie, prelucrarea produselor agro-alimentare şi a lemnului etc. Pe versantul dunărean există ruinele cetăţii şi rezervaţia geologică Canaralele Hârşovei. Se mai impun ca centre de polarizare economico-socială comunele Stejaru (localitate unde funcţionau minele de pirită cupriferă de la Altân Tepe; primele exploatări – la 1898), Baia (centru agricol), Mihail Kogălniceanu (industria materialelor de construcţie, alimentară, aeroportul internaţional).

Agricultura reprezintă ramura economică de bază (peste 80% din suprafaţă fiind luată în cultură). În producţia agricolă predomină cea de porumb, iar dintre plantele tehnice floarea-soarelui. La acestea, către Dunăre, se adaugă viticultura, iar pe terenurile dealurilor mai înalte din nord – creşterea oilor.

Podişul Casimcei. Cea mai mare parte din această unitate formează un podiş care are altitudinile cele mai mari, coborând de la 300 m (nord) la sub 250 m (sud); relieful corespunde pediplenei ce taie şisturile verzi; este străbătut pe centru de râul Casimcea; relief carstic, în sud, în calcare jurasice; pe contactele petrografice s-au individualizat bazinete depresionare cu margini glacisate; în nord există pâlcuri de pădure, în centru silvostepă şi în sud stepă; folosinţă agricolă şi slabă populare.

Podişul Dăeni-Hârşova. În vestul sectorului central se află Podişul Dăeni – Hârşova sau Gârliciu, cu o lăţime în jur de 10 – 15 km, cu un relief în trepte

(la 30 m şi 65 m) considerate terase de abraziune (I.Rădulescu, 1965) sau pedimente (Gr.Posea); aşezările sunt la contactul cu Lunca Dunării şi pe văile principale; peisaj agricol dominant.

Podişul Istriei este localizat în est, fiind alcătuit tot din două trepte joase (pedimente). Se află în aria de influenţă a Mării Negre. Peisajul de stepă a fost în mare parte înlocuit de cel agricol. Există areale mici cu soluri şi vegetaţie de sărătură sau cu exces de umiditate (I. Marin, 1971).

DOBROGEA DE SUD

- Se desfăşoară la sud de aliniamentul faliei Topalu – Taşaul. Structural, se suprapune platformei Dobrogei de Sud, în care, peste cristalinul proterozoic aflat la adâncime sunt roci sedimentare groase (mai importante sunt calcarele cretacice şi sarmaţiene, iar la suprafaţă – mantia de loess). Mişcările neotectonice cuaternare au ridicat sectorul sud-vestic (spre Bulgaria) mai mult, determinând înălţimile actuale (150...200 m), caracterul antecedent al majorităţii văilor care vin din sud şi ajung la Dunăre şi, indirect, fragmentarea mai accentuată a acestui sector.
- *Relieful* se caracterizează prin interfluvii plate, cu lăţimi de zeci de kilometri în centru şi care cad altimetric mai lin spre nord şi est şi brusc către nord-vest şi vest. Al doilea aspect îl introduc văile care sunt evazate la obârşii şi care, în aval, se adâncesc treptat (cele mari creează un fel de canioane în loess şi în placa de calcar) şi se lărgesc, căpătând uneori şi caracter depresionar. Versanţii la văile mari se termină prin glacisuri.

In Dobrogea de Sud cumpăna de ape cu desfăşurare nord – sud se află la 8 – 10 km vest de ţărmul Mării, urmărind un şir de înălţimi joase (sub 100 m). Faţă de acestea, reţeaua de râuri cu regim net intermitent se desfăşoară spre vest, nord-vest şi est. Cele care ajung la Dunăre se termină în limanuri fluviale, iar cele dinspre mare – în lagune sau limanuri fluvio – maritime.

Dinamica proceselor actuale este diferită. În SV (Podişul Oltinei) eroziunea torenţială se îmbină cu sufoziunea, tasarea, alunecările, spălarea areolară; în est precumpănesc procesele marine, la care se adaugă tasarea; în centru mai importante sunt şiroirea, spălarea în suprafaţă, tasările şi procesele carstice.

- *Climatul* continental arid a favorizat dezvoltarea stepei; doar în SV există un areal mai larg de păduri de cvercinee.

Intervenţia antropică a avut un rol deosebit în modificarea peisajului natural (deşţelenirea stepei şi silvostepei; îndiguiri, desecări, irigări, cariere de calcar şi luturi etc.).

• *Caracteristicile demografice* sunt diferite în cadrul a trei sectoare. În SV (Podişul Oltinei) densitatea aşezărilor este mai mare, iar comunele depăşesc 3.000 locuitori; în centru (Podişul Cobadin) satele sunt mai rare şi numărul de locuitori mai mic; în nord (valea Carasu) şi pe litoral sunt aşezările cele mai extinse; aici se află şi cele nouă oraşe.

Cernavodă (vechiul Axiopolis roman), în prezent are 18.644 locuitori. La Dunăre este portul (la capătul canalului) iar în oraş sunt unităţi de industrie alimentară; aici funcţionează o însemnată bază de energie electrică prin centrala atomo – nucleară.

Medgidia (în Evul Mediu se numea Carasu); oraş de la mijlocul secolului XIX, în 2005 avea 44.411 locuitori; este cel mai însemnat centru al industriei materialelor de construcţii (lianţi şi azbociment), apoi utilaj agricol, unităţi de industrie alimentară, confecţii, pielărie şi încălţăminte. Există însemnate suprafeţe cu vii, livezi (piersici). Prin construirea canalului, aici s-a amenajat un port cu profil complex.

Constanţa (Tomis, sec. VI î.e.n.), are 306.332 locuitori în 2005. Funcţia economică principală este cea de transport (al şaptelea port din Europa), cu un volum anual de trafic de peste 50 mil.t. Este principalul nod feroviar, rutier al Dobrogei. In structura producţiei industriale, pe primul loc se află şantierul naval, apoi industria textilă (stofe de lână), industria celulozei şi hârtiei etc.; ea este concentrată în vest şi sud, în lungul căii ferate şi în zona portului.

Prin portul Constanţa se realizează 2/3 din volumul comerţului exterior al ţării noastre. Deosebit de importantă este funcţia turistică realizată prin mulţimea obiectivelor din oraş şi din Mamaia. Se conturează clar zone funcţionale tipice.

Eforie (primul stabiliment – în 1898 « Movilă », iar în 1928 – Carmen Sylva, care este numit în 1948 – V.Roaită) din 1966 a devenit oraş prin unirea cu Eforie Nord (dezvoltat în jurul stabilimentului de la 1901). În 2005 avea 9.555 locuitori; funcţia principală este cea balneoturistică; capacitate de cazare de peste 25.000 locuri; urmează funcţia agricolă, axată pe cultura cerealelor, legumelor şi fructelor.

Techirghiol (cea mai veche aşezare balneară – 1892 – 1896); capacitatea actuală este de 3.500 locuri; funcţie agro-balneară; avea 7.034 locuitori în 2005.

Mangalia (Callatis, sec. VI î.e.n.; în timpul ocupaţiei turceşti – Pancale, Pangale); 40.740 locuitori în 2005; funcţie industrială (şantierul naval, topitoria de in şi cânepă) şi funcţie balneoturistică (amenajările din oraş şi toată zona nordică, până la Olimp).

Năvodari (34.337 locuitori ân 2005). În trecut purta numele de Caracorum; în 1953 a fost construit Combinatul chimic; în 1968 este declarat oraş. În vecinătate se află Combinatul Petro-Midia şi zona balneară.

Din 1989 au devenit oraşe localităţile:
Ovidiu (13.490 locuitori în 2005, termocentrală) şi *Negru Vodă* (5.512 locuitori în 2005) iar din 2003 – *Băneasa* (5.538 locuitori în 2005).

• *Economia* are caracter complex. *Agricultura*, ramură tradiţională, îmbracă forme diverse. Culturilor cerealiere li se adaugă viticultura, pomicultura, creşterea oilor şi a bovinelor. Sistemul de irigaţii Carasu se întinde pe cea mai mare parte a acestei regiuni agricole.

Industria este legată de centrele situate în lungul axei Cernavodă – Constanţa şi în oraşele mari de pe litoral. Este axată pe industria construcţiilor de maşini, chimică, materiale de construcţii, alimentară şi textilă etc.

Marea, Canalul şi Dunărea, la care se adaugă reţeaua feroviară şi rutieră asigură (mai ales în jumătatea de nord şi pe litoral) o intensă activitate de transport.

Turismul (îndeosebi cel de pe litoral) în forme variate, contribuie din plin la dezvoltarea economică a acestei regiuni.

Subunităţi:

Podişul Medgidiei

Are cea mai mare desfăşurare (de la Dunăre la Marea Neagră), situându-se la 80...100 m, cu relief de podiş în nord şi de boturi de deal spre Dunăre şi valea Carasu; grosimea mare a loessului favorizează procese de sufozime, tasare, iar pe versanţii văilor principale – şiroire şi torenţialitate, surpări etc.; valea Carasu care îl străbate de la est (la 4 km de mare) la vest, este largă, peisajul natural fiind aproape în întregime schimbat (culturi cerealiere, viticole, pomicole, canalul şi sistemul de irigaţii); este o unitate bine populată cu aşezări mari şi economie cu caracter complex.

Podişul Oltinei. Aflat în sud-vestul Dobrogei, are altitudinile cele mai mari (peste 180 m); este fragmentat de văi înguste orientate SE-NV; acestea se deschid către Dunăre, unde *râurile* (care în amonte sunt seci), în spatele unor baraje de aluviuni dunărene, au dat limanuri; relief de platouri pe calcare sarmaţiene şi loess; spre Dunăre există terasa levantină (descrisă de C.Brătescu); păduri de cer, gârniţă şi multe specii de plante şi animale sudice, apoi silvostepă cu specii de stejari termofili şi stepă, ultimele în mare măsură înlocuite de culturi de viţă-de-vie, porumb.

Podişul Cobadin. Situat în sectorul central-sudic, are altitudini de 150...180 m, relief de platouri pe calcare sarmaţiene separate de văi seci; există un relief carstic variat (multe forme fosilizate; la suprafaţă – depresiuni carstice, ca la Negru Vodă). O regiune agricolă importantă.

Podişul Mangaliei. Cunoscut în unele lucrări geografice sub numele de *Litoralul de la sud de Constanţa*, este o unitate joasă (sub 50 m) în care se impun platourile pe calcare sarmaţiene şi loess, văi scurte care se termină în limanuri fluvio – maritime, faleze şi plaje înguste. Influenţa mării în caracteristicile climatice este determinantă. Peisajul natural de stepă a fost aproape în întregime schimbat cu unul agricol diversificat (culturi cerealiere, vii, livezi de piersici). Există multe aşezări înşirate în vecinătatea ţărmului, cu economie mixtă. Se impun Constanţa, Mangalia şi staţiunile balneocliamterice.

BIBLIOGRAFIE

Airinei, Şt., Botezatu, R., 1977, *Contribuţii geofizice la cunoaşterea geologică a Dobrogei*, SCGGG – Geofiz.,15.

Andrei, M., Poprescu, A., 1966, *Contribuţii la studiul florei şi vegetaţiei din rezervaţia naturală Gura Dobrogei*, ON, 10, 2.

Bandoc, Georgeta, 2004, *Potenţialul eolian al litoralului românesc al Mării Negre*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Barbu, Alexandrina, 1960, *Granitele din masivul eruptiv Iacobdeal – Turcoaia ca tectonite de fuziune*, ASUCI – GG, VI, 1.

Basarabeanu, N., 1969, *Rolul apelor intermitente torenţiale în modificarea reliefului actual în Dobrogea*, St.Geogr.Dobr., Bucureşti.

Basarabeanu, N., 1971, *Contribuţii asupra regimului precipitaţiilor din Dobrogea*, AUB – G, 20.

Basarabeanu, N., Marin, I., 1978, *Asupra evoluţiei reliefului Dobrogei*, St. de geografie, Univ. Bucureşti.

Bâzâc, Gh., 1972, *Unele caracteristici ale mecanismului circulaţiei de briză şi efectul acesteia în zona de influenţă a Mării Negre*, Hidrot., 11.

Bărbulescu, Aurelia, 1974, *Stratigrafia Jurasicului din vestul Dobrogei Centrale*, Edit.Acad. Rom., Bucureşti.

Bogdan, Octavia, 2001, *Individualitatea climatică a Podişului Dobrogei*, Rev.Geogr., VII, serie nouă.

Bogdan, Octavia, Alexandrescu, Mihaela, 1989, *Phénomènes de dessèchement et de sécheresse dans la Dobroudja*, RRGGG – Géogr., 33.

Botezatu, R., Airinei, Şt. şi colab., 1984, *Evoluţia ideilor cu privire la raporturile dintre Dobrogea Centrală şi Dobrogea de Sud*, SC – Geol., 29.

Brătescu, C., 1911, *Dobrogea lui Ovidiu*, An. Geogr. Antrop., II.

Brătescu, C., 1919, *Nume vechi din Dobrogea (1186 – sec.XIII – Vlahia lui Asan, Vlahia Albă)*, Arh. Dobr., II.

Brătescu, C., 1924, *Noile numiri de sate din Dobrogea veche*, Anal. Dobrogei, V – VI.

Brătescu, C., 1928, *Pământul Dobrogei*, în vol. Jubiliar „Dobrogea”, an. Dobrogei, IX, 1.

Brătescu, C., 1928, *Pământul, clima, fitogeografia şi solurile Dobrogei*, Anal. Dobrogei, IX (I), în vol. festiv *Dobrogea, cincizeci de ani de viaţă românească (1878 – 1928)*, Edit. Cult. Naţ., Bucureşti.

Brătescu, C., 1943, *Oscilaţiile de nivel ale apelor şi bazinului Mării Negre în Cuaternar*, B.S.R.R.G., LXI.

Breier, Adriana, 1976, *Lacurile de pe litoralul românesc al Mării Negre. Studiu hidrogeografic*, Edit. Acad. Rom., Bucureşti.
Breier, Adriana, 1978, *Lacurile de pe litoralul românesc*, Ed. Academiei, Bucureşti.
Breier, Adriana, Gâştescu, P., 1969, *Lacurile din Dobrogea – caracteristici morfometrice şi hidrologice*, St. Geogr. Dobr. – SSGR.
Călineascu, R., 1934, *Dobrogea şi Marea Neagră ca individualităţi geografice şi regiuni biomorfogenetice*, Anal.Dobrogei, XV.
Chiriac, M., 1960, *Notă asupra depozitelor sarmaţiene din Dobrogea*, Com. Acad., X, 7.
Chiriac, M., Giuşcă, D., Mutihac, V., Mirăuţă, O., 1961, *Ghidul excursiilor. D – Dobrogea*, Asociaţia Carpato – Balcanică, Bucureşti.
Ciulache, S., Torică, V., 2003, *Clima Dobrogei*, A.U.B., Geogr., **LII**.
Codarcea, V., Ghenea, C., 1975, *Studii mineralogice asupra unor sedimente cuaternare din Dobrogea de Sud*, Dds – IGG, LXI, 1.
Codarcea, V., Ghenea, C., 1976, *Considérations minéralogiques sur les loess de la Dobrogea Centrale et Septentrionale*, Dds – IGG, LXII, 1.
Comănescu, Laura, 2002, *Bazinul râului Casimcea: studiu geomorfologic*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Conea, Ana, 1969, *Solurile fosile din faleza Mării Negre şi semnificaţia lor paleogeografică şi paleoclimatică*, St. Geogr. Dobr., SSGR.
Conea, Ana, 1978, *Formaţiuni cuaternare în Dobrogea*, Ed. Academiei, Bucureşti.
Constantinescu, Şt., 2004, *Analiza geomorfologică a ţărmului cu faleză între Capul Midia şi Vama Veche pe baza Modelelor Numerice Altitudinale*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Coteţ, P., 1969, *Dobrogea de Sud – geneză şi evoluţie*, St. Geogr. Dobr. – SSGR, Bucureşti.
Dihoru, Gh., Doniţă, N., 1970, *Flora şi vegetaţia Podişului Babadag*, Edit. Acad. Rom., Bucureşti.
Dobre, Silvia, 1998, *Unele aspecte ale comportamentului demografic al populaţiei din Dobrogea*, Rev. Etnogr. Folc., 43, 3.
Doniţă, N., 1969, *Vegetaţia Dobrogei ca fenomen geografic*, St. geografice asupra Dobrogei, Bucureşti.
Drugescu, C., 1993, *Conexiuni zoogeografice nord – dobrogene*, SC – Geogr., XL.
Dumitrescu, Margareta, Orghidan, Tr., Tanaschi, Jana, 1989, *Peştera de la Gura Dobrogei*, ACG, XXXI.
Gâştescu, P., 1969, *Lacurile din Dobrogea*, St. Geogr. Asupra Dobrogei.
Ghiţulescu, Nadia, Buza, M., Ghinea, P., Teodorescu, Angela, 1970, *Solurile formate pe şisturi verzi în Dobrogea Centrală*, Dds – IG, LIV,2.
Giuşcă, D., 1934, *Massif du Pricopan*, AIGR, XVI.
Grigoraş, N., Dăneţ, T., 1961, *Contribuţii la cunoaşterea şisturilor verzi dobrogene*, SCGGG – Geol., VI, 3.
Herbst – Rădoi, Athena, 1965, *Aspecte geografice în dezvoltarea oraşelor din Dobrogea, cu privire specială asupra zonei litorale*, SCGGG – Geogr., XII, 2.
Herbst – Rădoi, Athena, 1968, *Quelques problèmes géographiques concernant la systématisation des villages de la Dobrogea*, RRGGG – Géogr., 12, 1 – 2.
Herbst – Rădoi, Athena, 1972, *Aspecte geografice privind tipizarea funcţională a oraşelor dobrogene după structura populaţiei active*, St. cerc de geogr. aplicată a Dobrogei, Constanţa.
Horneanu, C., 1976, *Vegetaţia lemnoasă din Podişul Casimcea*, Peuce – Bot., V.
Horneanu, C., 1976, *Vegetaţia pajiştilor xerofile din Podişul Casimcea (Dobrogea)*, Peuce – Bot., V.

Iana, Sofia, 1957, *Contribuţii la studiul unor plante mediteraneene spontane şi cultivate din Dobrogea*, AUB – Şt. Nat., 14.
Iana, Sofia, 1965, *Aspecte fitogeografice în Dobrogea de Sud,* A.U.B., XIV, 1, Sr. Şt. Nat.
Iana, Sofia, Marin, I., 1972, *Contribuţii la studiul biotopurilor din Dobrogea,* St. cerc de geogr. aplicată a Dobrogei, Constanţa.
Iancu, Iulica, 1999, *Nebulozitatea şi durata de strălucire a Soarelui în Dobrogea de Sud,* AUSH – Geogr., 2.
Iancu, Iulica, 2000, *Riscuri climatice caracteristice semestrului rece al anului din Dobrogea de Sud*, AUSH – Geogr., 3.
Iancu, M., 1966, *Consideraţii fizico – geografice asupra Dobrogei maritime,* S.S.N.G., Bibliogr. Geogr.,
Ianovici, V., Giuşcă, D., Mutihac, V.,Mirăuţă, O., Chiriac, M., 1961, *Privire generală asupra geologiei Dobrogei*, Congr. Ass. Géol. Carpato – Balkan., V, Ghid D., Bucureşti.
Ielenicz, M., 1988, *Litoralul românesc – caracteristicile reliefului,* vol. „Probleme speciale de geomorfologie", II, Univ. Din Bucureşti.
Ielenicz, M., 1988, *Terasele din Dobrogea,* A.U.B., Geogr.
Ielenicz, M., Burcea, Nela, 2000, *Suprafeţele de nivelare din Dobrogea de nord,* A.U.B., geogr., XLIX.
Ilie, I., 1969, *Tipurile morfogenetice ale carstului dobrogean*, St. Geogr. Dobr. – SSGR, Bucureşti.
Ionesi, L., 1994, *Geologia unităţilor de platformă şi a Orogenului Nord – Dobrogean,* Edit. Tehn., Bucureşti.
Ivanciu, Elena – Aurelia, 1999, *Studiul fizico – geografic al Dealurilor Tulcei cu elemente de aerofotointerpretare,* teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Jipa, D., 1990, *Cercetări sedimentologice în depozitele proterozoice superioare (şisturi verzi) din Dobrogea*, AIGR, XXXVIII.
Lascu, Cr., Popa, R., Sârbu, Ş., 1994, *Le karst de Movile (Dobrogea de Sud)* (I), RR – Géogr., 38.
Leandru, V., 1963, *Contribuţii la răspândirea speciilor forestiere din sudul Dobrogei*, Com. Bot. – SSNG, II, 2.
Marcheş, G., 1970, *Date privind răspândirea şi importanţa ştiinţifică şi practică a unor mamifere din Dobrogea,* ON, 10, 2.
Marin, I., 1971, *Cauze ale retragerii şi degradării pădurilor din Dobrogea,* A.U.B., Şt. Nat., XX, 3.
Marin, I., 1972, *Forme legate de structură în Podişul Babadag*, ACGA – Dobr., Constanţa.
Marin, I., 2003, *Peisajele Dobrogei: tipuri, repartiţie, culturalitate, vulnerabilitate,* A.U.B., Geogr., LII.
Marin, M., 2004, *Procese actuale şi impactul antropic în sectorul Văii Carasu*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Matonne, Emm., de, 1931, *La Dobroudja de Nord. Excursion géographiques de l'Institut de géographie de l'Université de la Cluj,* LIGUC, T. (1922) şi în limba română în *Lucrări geografice despre România*, 2 (1985), p.186 – 193, Edit. Acad. Rom. Bucureşti.
Mehedinţi, S., 1920, *Observări asupra Dobrogei*, BSRRG, XXXVIII (1919).
Mihai, Elena, Cristescu, Ştefania, Fetov, V., 1964, *Caracterizarea climatologică a vântului uscat şi fierbinte Suhovei, în Moldova şi Dobrogea*, Cul. Lucr. IM/1962.
Mihăilescu, I.F., Pavel, M., 1993, *Probleme de agrotopoclimatologie cu aplicaţii în Dobrogea Centrală şi Sudică*, Aar – Geofiz., Bucureşti.

Mihăilescu, I.F., Torică, V., Păltineanu, C., Albu, Nicoleta, Anca, 2001, *Repartiţia teritorială a unor hidrometeori de risc din Dobrogea, în perioada rece a anului*, Com. Geogr. – UB, V.

Mihăilescu, V., 1928, *Regiunea Techirghiolului*, Anal. Dobrogei, IX.

Mihăilescu, V., 1929, *Modul de grupare a populaţiei în Dobrogea*, BSRRG, XLVII (1928).

Mihăilescu, V., 1936, *Asupra geomorfologiei Dobrogei*, BSRRG, LV.

Mihăilescu, V., Dragomirescu, Ş., 1949, *Franjuri periglaciare într-un sol fosil din faleza Mării Negre, la sud de Constanţa*, Com. Acad., IX, 4.

Moldoveanu, V., 1998, *Studiul condiţiilor hidrogeologice ale Dobrogei de Sud pentru reevaluarea resurselor exploatabile*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Morariu, T., Donisă, I., 1968, *Terasele fluviale din România*, SCGGG – Geogr., XV, 1.

Morariu, T., Popovăţ, M., Conea, Ana, 1964, *Noi contribuţii la cunoaşterea formelor periglaciare din faleza Mării Negre, la sud de Constanţa*, SCGGG – Geogr., XI.

Munteanu – Murgoci, Gh., 1912, *Studii de geografie fizică în Dobrogea de Nord*, BSRRG, XXXIII.

Munteanu – Murgoci, Gh., 1914, *Étude géologique dans la Dobrogea du Nord. La tectonique de l'aire cimmérienne*, AIG, VI.

Mutihac, V., 1964, *Zona Tulcea şi poziţia acesteia în cadrul structural al Dobrogei*, ACG, XXXIV.

Neagu, Th., Dragastan, O., 1984, *Stratigrafia depozitelor neojurasice din Dobrogea de Sud*, SCGGG – Geol., 29.

Nedelcu, E., Dragomirescu, Ş., 1965, *Influenţe litologice şi structurale în relieful Dobrogei de Nord*, SCGGG – Geogr., 12, 1.

Nicoară, V., 2004, *Influenţa factorilor etnodemografici în evoluţia şi dezvoltarea aşezărilor din Dobrogea*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Nordon, A., 1930, *Questions de morphologie dobrogéenne*, Bibl. Inst. Fr. – Rom., seria III, Paris.

Oprescu, Alexandra, Pătăchie, Iulia, 1983, *Analiza climatologică a perioadelor secetoase din Dobrogea*, St. Cercet. – Meteor.

Orghidan, N., 1964, *Valea Casimcei. Observaţii geomorfologice*, Lucr. Inst. Speol. „E. Racoviţă", I – II.

Orghidan, N., 1967, *Dobrogea. Consideraţii geomorfologice*, LISER, VI.

Pană, Ioana, Kruck, E., 1972, *Pliocenul din Dobrogea de sud – vest*, Dds – IGR, LVIII,4 .

Paşcovschi, S., 1973, *Unele aspecte biogeografice ale pădurilor nord – dobrogene*, Peuce, III, Tulcea.

Patrulius, D., Mirăuţă, Elena şi colab., 1974, *Sinteza stratigrafică şi structurală a Dobrogei de Nord*, II, *Formaţiuni neozoice*, ICG, Bucureşti.

Păltineanu, Iulia, Mihăilescu, I,F., Seceleanu, I., 2000, *Dobrogea, condiţiile pedoclimatice, consumul şi necesarul de apei de irigaţie pentru principalele culturi agricole*, Edit. Ex Ponto, Constanţa.

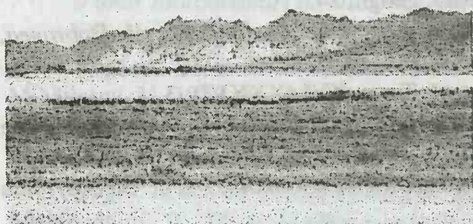
Pişota, I., 1993, *Câteva consideraţii hidrologice asupra râului Casimcea*, AUB – Geogr., XLII.

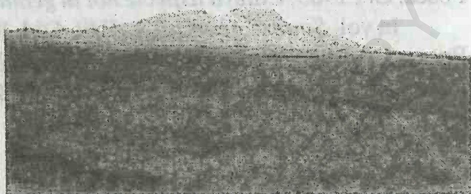
Popa, V., 2005, *Dobrogea, spaţiu de interferenţe geopolitice*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

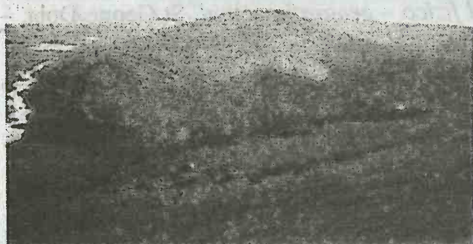
Popescu. N., Ielenicz, M., 2003, *Relieful Podişului Dobrogei – caracteristici şi evoluţie*, A.U.B., Geogr., **LII**.

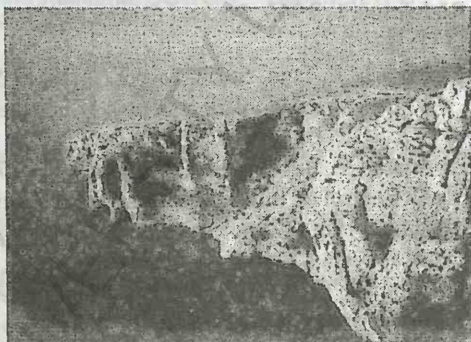
Popovici, I., Grigore, M., Marin, I., Velcea, I., 1984, *Podişul Dobrogei şi Delta Dunării*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti.

Posea, Gr., 1980, *Terase marine în Dobrogea, Terra ?*, XII (XXXII), 3.
Posea, Gr., 1981, *Pediments in Romania*, Rev. Rou. geogr., 24.
Posea, Gr., 1983, *Câteva aspecte noi în geomorfologia României, Pedimentele din Dobrogea*, în vol. *Sinteze geografice*, Edit. Did. Ped. , Bucureşti.
Posea, Gr., 1984, *Canalul Dunăre – Marea Neagră*, Terra, XVI (XXXVI), 3.
Posea, Gr., Popescu, N., Ielenicz, M., 1982, *Morfologia litoralului românesc la sud de Constanţa*, Terra, XII (XXXII), 4.
Rădan, S., Terteleac, N., Ghenea, Ana, 1988, *Harta geologică a României, sc 1 : 50 000, foaia Peceneaga*, IGR, Bucureşti.
Rădulescu, A., Bitoleanu, I., 1979, *Istoria românilor dintre Dunăre şi mare. Dobrogea*, Edit. Şt. Enciclop., Bucureşti.
Rădulescu, I., 1965, *Podişul Casimcei. Consideraţii paleogeografice*, SCGGG – Geogr., XII, 2.
Rădulescu, I., Iana, Sofia, Marin, I., 1968, *Schimbări în structura şi extensiunea pădurilor dobrogene şi rolul acestora în complexul fizico – geografic actual*, St.Geogr. Dobr. – SSGR, Bucureşti.
Rădulescu, I., Basarabeanu, N., Marin, I., 1975, *Regionarea reliefului Dobrogei*, St. de geogr., Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti.
Roşu, Al., 1969, *Observaţii geomorfologice pe latura de nord a Dobrogei*, St. cerc. de geogr. aplicată a Dobrogei, Constanţa.
Rotman, D., 1917, *Masivul eruptiv de la Greci (jud. Tulcea)*, AIGR, VII.
Savul, M., 1931, *Erupţiile de diabaze din nordul Dobrogei*, D.S.I.G.R., XVIII.
Simion, Bianca, 2005, *Peisajele culturale din mediul costier românesc al Mării Negre*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Stoenescu, Şt. M. Et. Al., 1965, *Particularităţi ale regimului temperaturii aerului în zona litoralului românesc al Mării Negre*, Cul. Lucr. I.M./1963.
Stoenescu, Şt. M., 1958, *Câteva date noi pentru caracterizarea sumară a climei Dobrogei*, în vol. *Realizări în geogr. R.P.Române* (1947 – 1957), ICG, Bucureşti.
Stoica, Antoaneta, 2004, *Dobrogea în documente cartografice din secolele XVIII – XIX*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Ştefănescu, Ioana, 1975, *La population employée dans l'agriculture de la Dobrogea et son utilization*, RRGGG / Géogr., 19, 2.
Teaci, D., 1957, *Unele probleme legate de răspândirea loessului şi a rocilor loessoide în ţara noastră şi a solurilor formate pe ele*, Natura – GG, VII, 3.
Tişcovschi, A.A., 2005, *Clima şi poluarea aerului în judeţul Constanţa*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.
Ţâştea, D, Sârbu, Valeria, Raţ, Tereza, 1969, *Scurtă caracterizare climatică a Dobrogei cu referire specială la zona de litoral*, Cul. lucr. IM/1967.
Ţigoiu, M., 1930, *Dezvoltarea oraşului Constanţa*, B.S.R.R.G., XLIV.
Udrescu, Constanţa, Savu, H., Neacşu, Vasilica, Stoian, Maria, 1985, *Vulcanismul binodal de interplacă continentală, triasic de la Somova (Dobrogea de Nord)*, S.C.G.G.G. – Geol., 30.
Vâlsan, G., 1920, *Românii din Dobrogea (de pe o hartă din circa 1769 – 1774)*, Anal. Dobrogei, I, 4.
Vâlsan, G., 1928, *Mocanii din Dobrogea la 1845*, Graiul românesc, II, 3.
Visarion, M., Săndulescu, M., Roşca, V., Stănică, D., Atanasiu, Ligia, 1990, *Dobrogea in the frame of the Carpathian Foreland*, RR – Géophys., 1, 34.
Zaharia, Liliana, Pişota, I., 2003, *Apele Dobrogei*, A.U.B., Geogr., **LII**.
Zotta, B., 1994, *Asupra aşezării şi dezvoltării teritoriale a oraşului Constanţa*, A.U.O., IV.

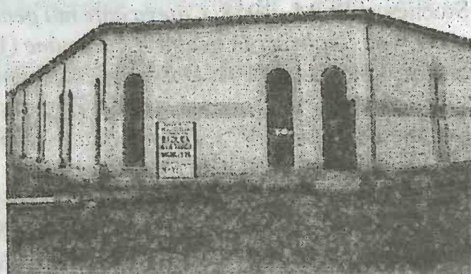

Munţii Măcin (Culmea Pricopan)

Vârful Turcoviu Munţii Măcin

Dobrogea de NE Iaselberg la sud de Enisala

Capul Dolojman

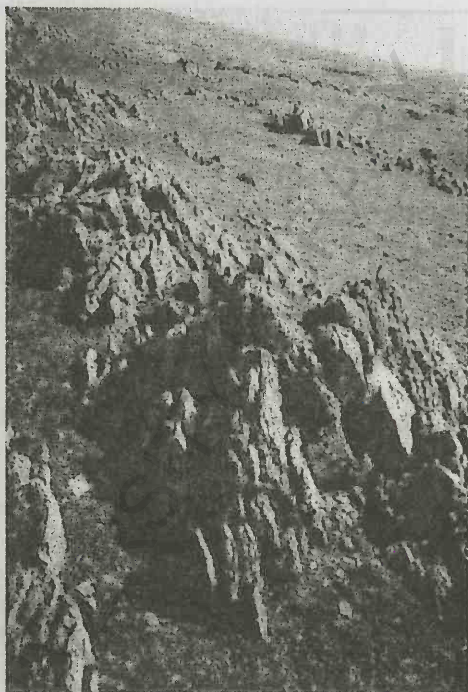

Tulcea

Niculiţel – Muzeul Bazilica Martirica

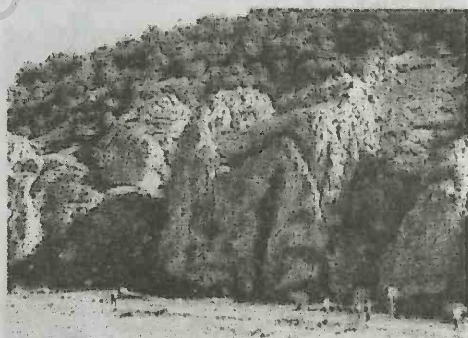

Cetatea Heraclee din Enisala

Muzeul etnografic din Enisala

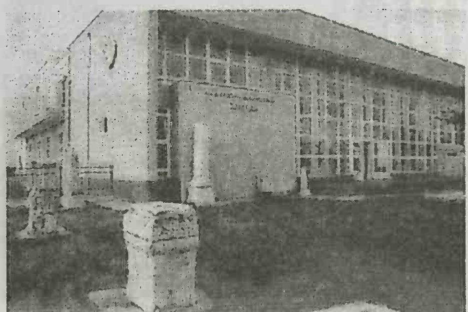

Babadag – moschee

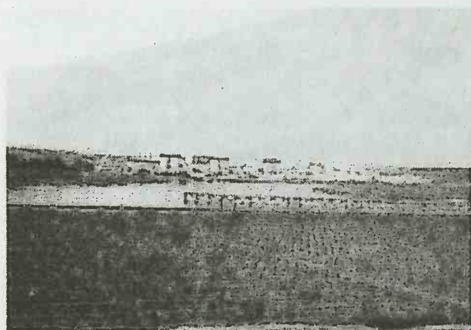

Podişul Casimcea. Creste din şisturi verzi

Hârşova

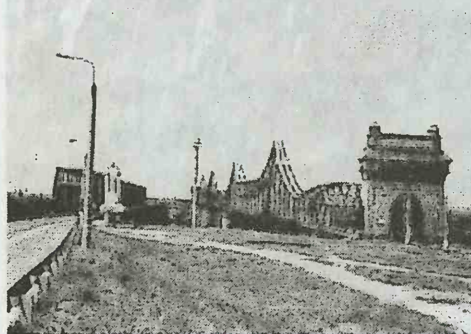

Podişul Casimcea „Atoli jurasici"

Podişul Casimcea – Peştera „La Adam"

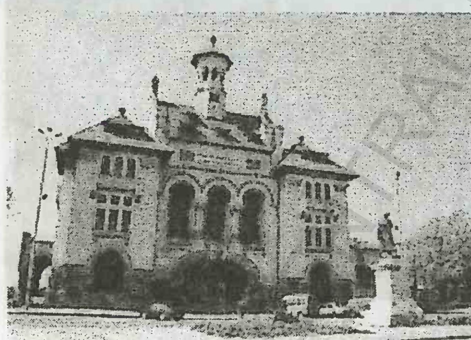

Cetatea Histria

Centrala atomoelectrică Cernavodă

Podurile de peste Dunăre la Cernavodă

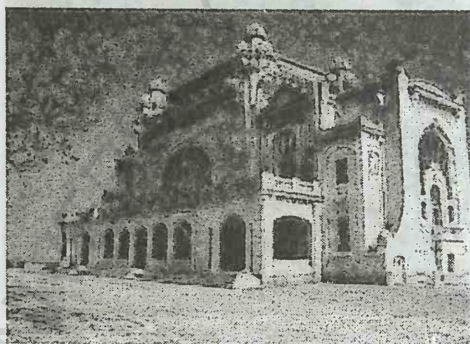
Constanța – Muzeul de istorie și arheologie

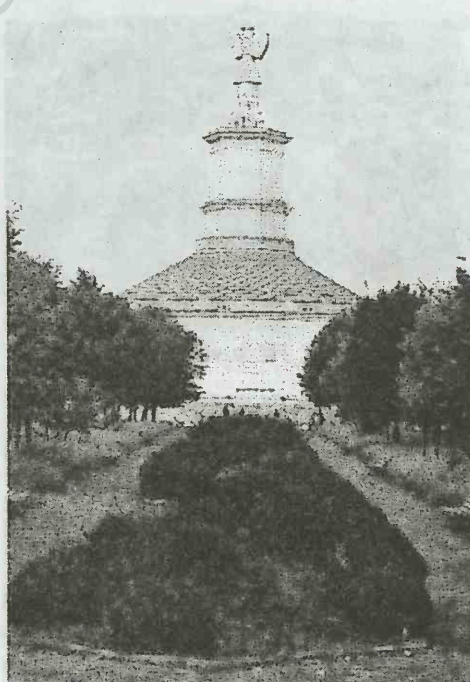
Stațiunea Neptun

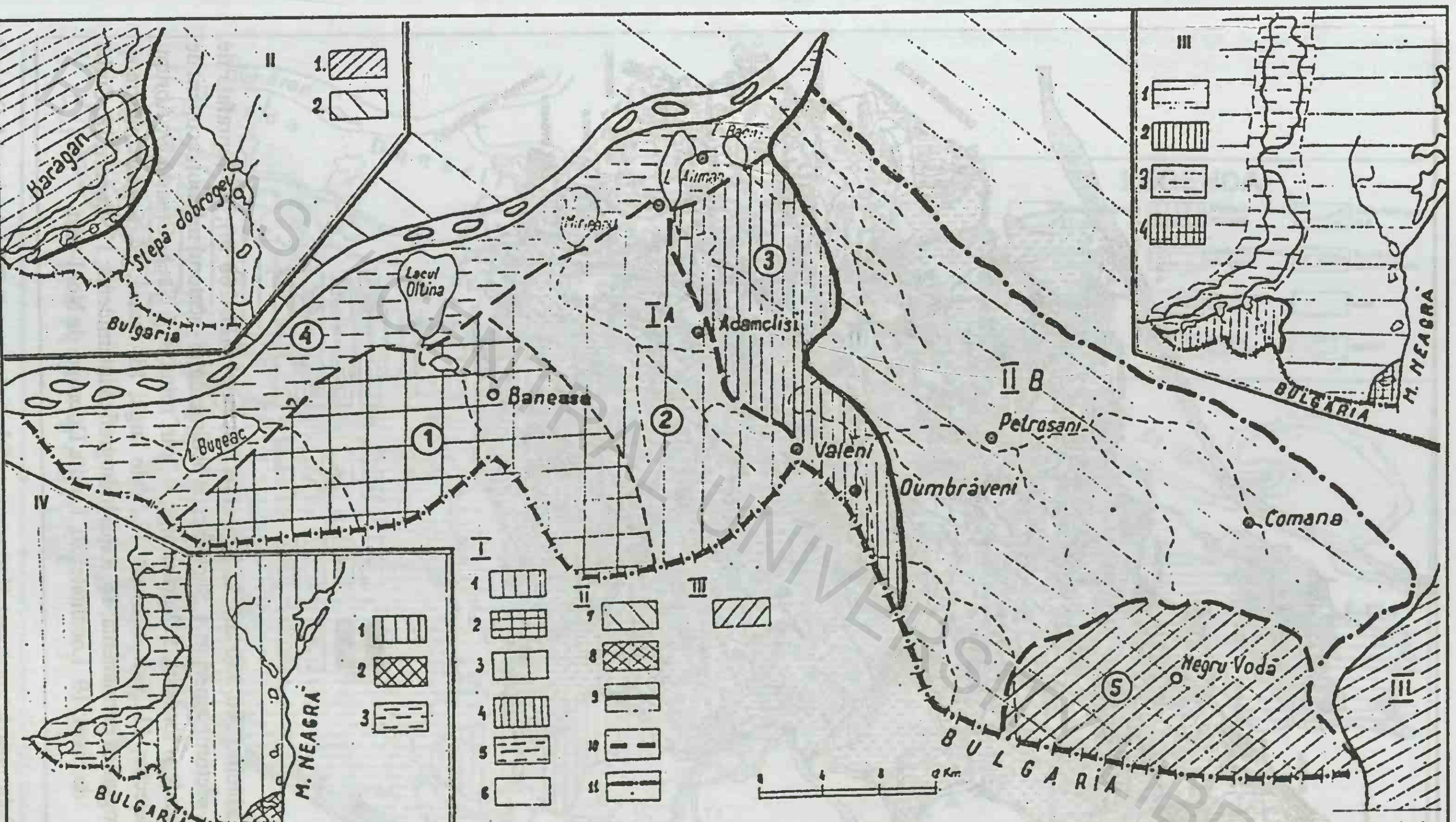
Cernavodă

Constanța – Cazinoul

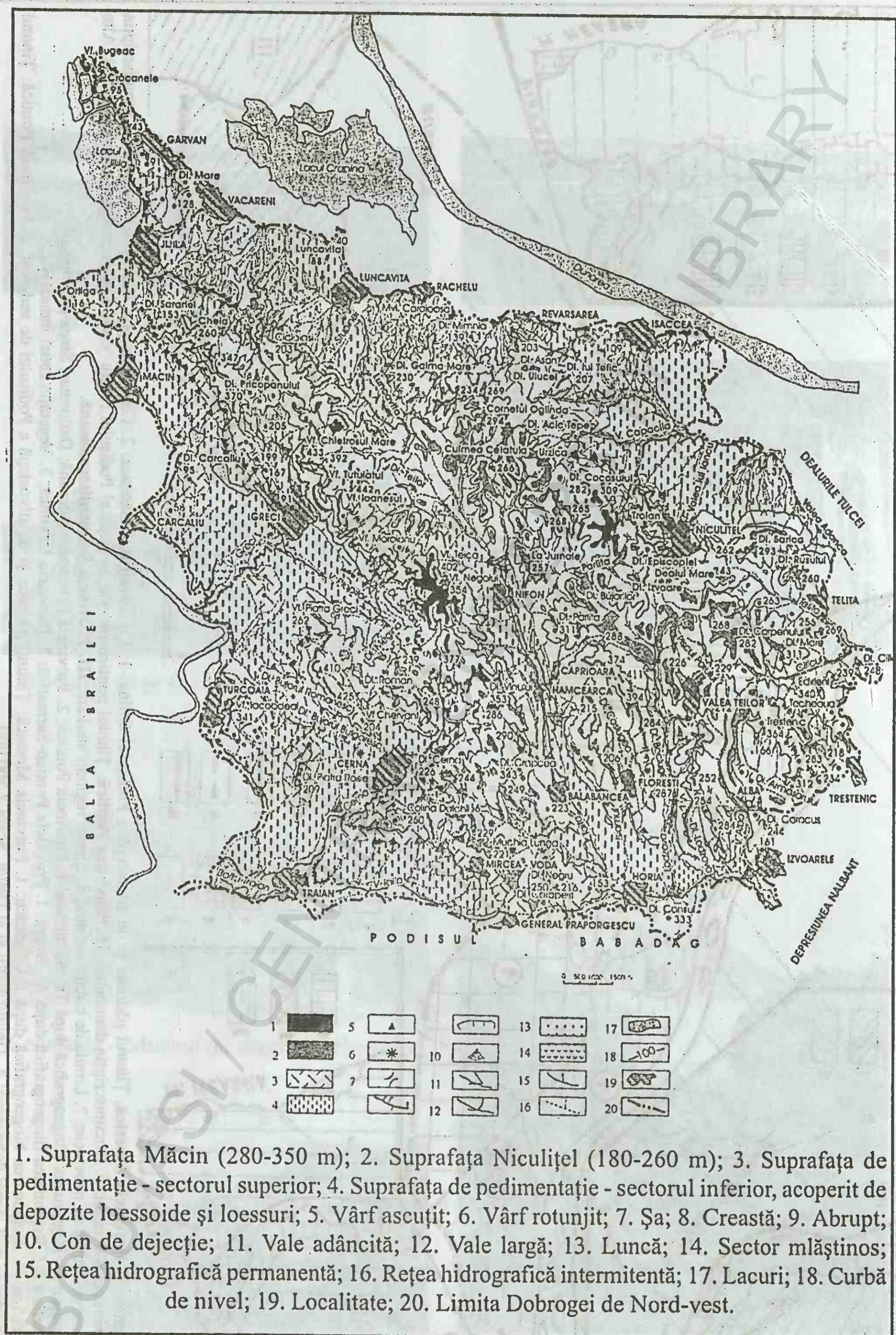

Adamclisi Trophaem Traiani

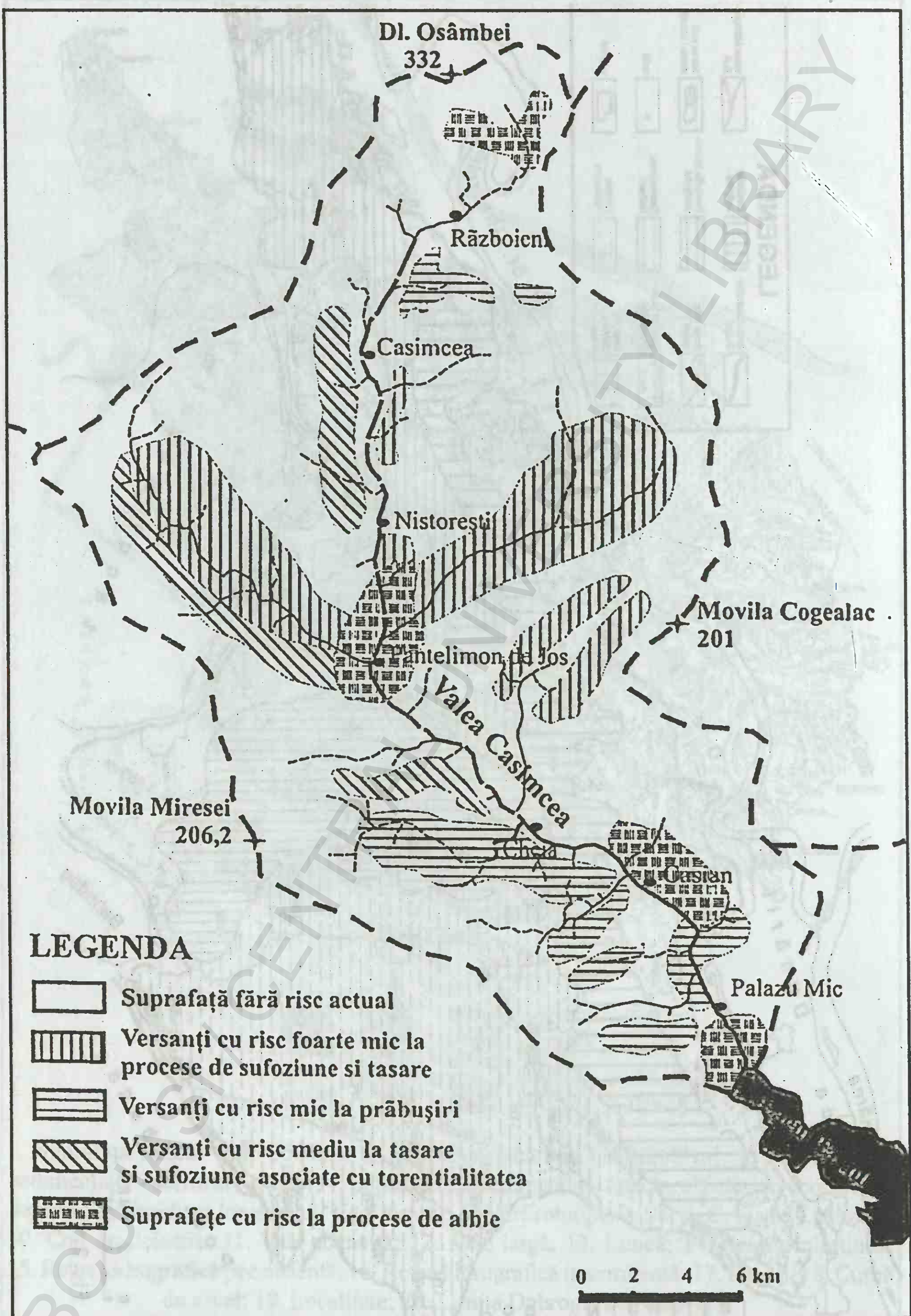
Legenda: **I. Provincia Moesică,** Ţinutul păduros şi de silvostepă a Podişului Oltina: 1. Circumscripţia Băneasa; 2. Circumscripţia Văleni-Adamclisi; 5. Circumscripţia Dumbrăveni-Alimani; 6. Circumscripţia danubiană. **II. Provincia Pontică,** Ţinutul pontico-moesic de stepă al Podişului Negru Vodă; 5. Circumscripţia central-sudică. Alte semne: 6. Limită de provincie; 7. Limită de circumscripţie; 8. Limita regiunii studiate. **III. Provincia Submediteraneeană.**
Medalion II. Regionarea fitogeografică după Tr. Săvulescu: 1. Provincia Pontică; 2. Provincia Est-mediteraneeană; Deliormar; Stepa dobrogeană.
Medalion III. Regionarea fitogeografică după Al. Borza: 1. Provincia Pontico-Sarmatică; 2. Provincia Euxinică; 3. Vegetaţia zonei inundabile.
Medalion IV. Regionarea biogeografică după R.Călinescu: 1. Provincia Moesică: Ţinutul păduros şi de silvostepă a Podişului de sud-vest; 2. Provincia Pontică: Ţinutul Bărăganului şi al stepei dobrogene; 3. Ţinutul Bălţii şi al Deltei. Scara 2.500.000

Planşa XVI. Harta unităţilor şi subunităţilor teritoriale biogeografice din Dobrogea de sud-vest

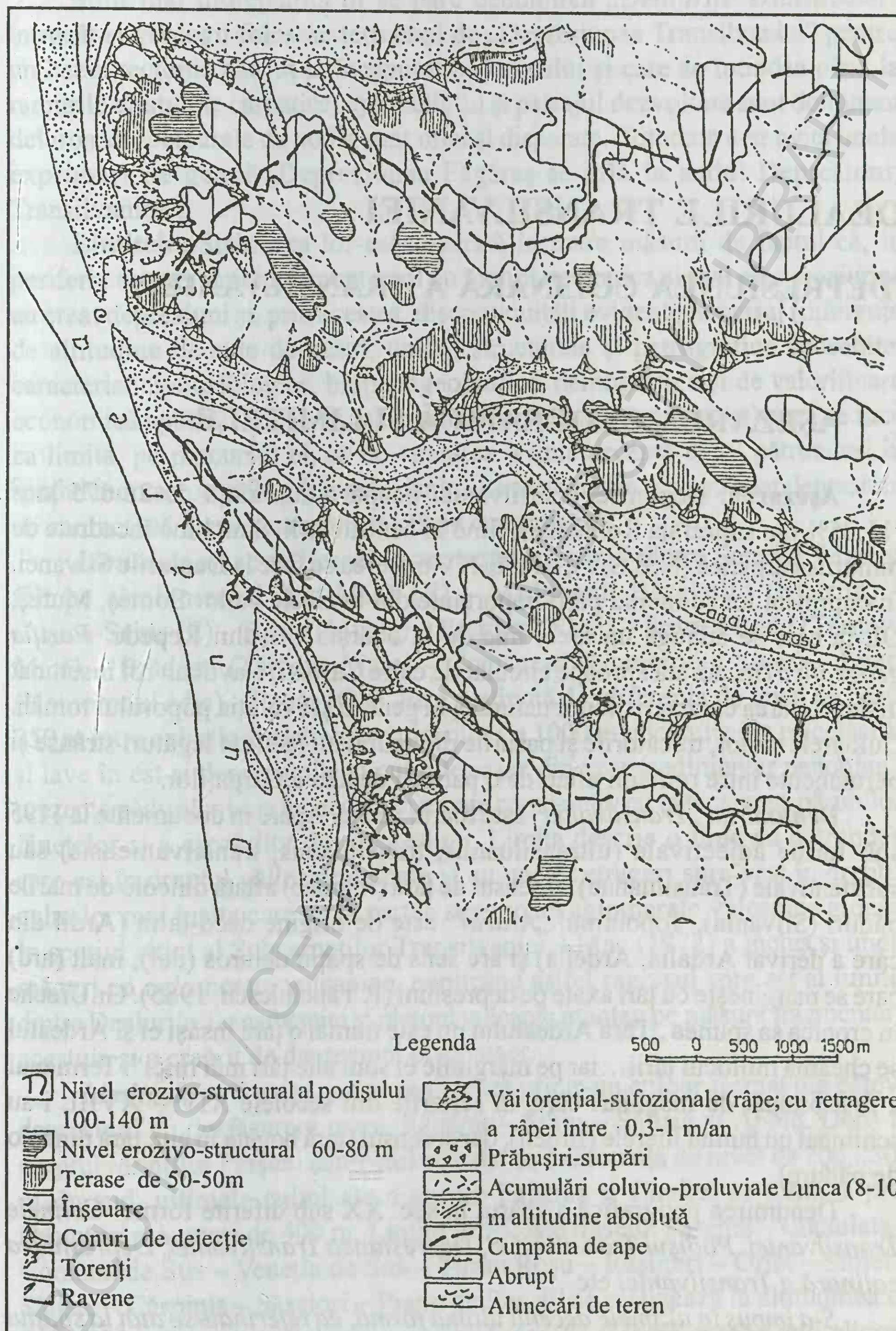

Planşa XVII. Dobrogea de nord-vest. Harta geomorfologică generală (M. Ielenicz, M. Burcea)

Planşa XVIII. Dealurile Tulcei. Harta regionării geomorfologice

Planşa XIX. Bazinul hidrografic Casimcea – Harta riscului geomorfologic (L. Comănescu)

Planşa XX. Sectorul de confluenţă Dunăre-Canal Carasu (M. Marin)

DEALURILE TRANSILVANIEI

(DEPRESIUNEA COLINARĂ A TRANSILVANIEI)

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Aşezarea. Dealurile Transilvaniei ocupă o suprafaţă de 26.675 km^2 (11,25% din suprafaţa României), fiind în centrul ţării. Sunt bine încadrate de ramurile carpatice (N,E,S,V); doar în NV trecerea se face la Dealurile Silvanei. În cuprinsul lor se includ părţi importante din bazinele văilor Someş, Mureş, Olt la care se adaugă un areal mic de la obârşia Crişului Repede. *Poziţia geografică* (încadrată aproape circular de către Carpaţi) a avut un rol însemnat în dezvoltarea caracteristicilor naturale, în geneza şi evoluţia poporului român. Culoarele văilor, trecătorile şi pasurile din munţi au facilitat legături strânse şi permanente între românii aflaţi de o parte şi de alta a Carpaţilor.

Denumirea *„Transilvania"* este foarte veche. Apare în documente la 1195 sub forme adjectivale (ultransiluanus, transiluanus, transilvaniensis) sau substantivale (Transiluanae) cu sensul de ţară (regiune) aflată dincolo de marile păduri (Silvania). Toponimul *„Ardeal"* este de origine daco-latin (Ardil din care a derivat Ardalia, Ardelia) şi are sens de spaţiu deluros (del), înalt (ard) care se mărgineşte cu ţări axate pe depresiuni (P. Tănciulescu, 1985). Gr.Ureche în cronica sa spunea „Ţara Ardealului nu este numai o ţară însăşi ci şi Ardealul se cheamă mijlocul ţării...iar pe marginile ei sunt alte ţări mai mici". Termenul a fost preluat de maghiari care, în scrierile din secolele XIV – XVIII, i-au schimbat nu numai literele (Erdeli), dar şi sensul (ţară bogată în aur, ţară dincolo de pădure).

Denumirea geografică a apărut în sec. XX sub diferite forme: *Colinele Transilvaniei, Podişul Transilvaniei, Depresiunea Transilvaniei, Depresiunea colinară a Transilvaniei* etc.

S-a impus în ultimele decenii ultima formă, ea referindu-se atât la spaţiul jos, creat tectonic, dintre ramurile carpatice, cât şi la înfăţişarea dominantă a reliefului acestuia.

Mult mai îndreptăţită ni se pare denumirea „*Dealurile Transilvaiei*” întrucât şi geologii folosesc termenul de „Depresiunea Transilvaniei” pentru un bazin tectonic născut la începutul neozoicului şi care se întindea până la ramurile cristaline carpatice, apoi relieful şi peisajul dezvoltate sunt dominant deluroase; sectoarele de podiş sunt mici şi disparate. Totodată s-ar evita unele exprimări de genul „Depresiunea Făgăraş se află în sudul Depresiunii Transilvaniei”.

Limitele. Stabilirea lor este uşurată în mare măsură de faptul că, la periferia acestei unităţi, la contactul cu munţii, tectonica şi mai ales eroziunea au creat depresiuni şi, prin acestea, discontinuităţi evidente în peisaj (diferenţe de altitudine de sute de metri, unităţi structurale şi petrografice deosebite, caracteristici morfologice, biopedogeografice, demografice şi de valorificare economică aparte). Local, există şi unele complicaţii (nord şi est) ceea ce face ca limita, pe parcursul ei, să nu apară ca o linie dreaptă ci cu pătrunderi în spaţiul montan pe văile principale, iar în alte sectoare (în care nu apar depresiuni de contact) să capete caracter de „fâşie de tranziţie”.

Limita de est se realizează la contactul cu munţii dintre Someşul Mare şi Olt pe aliniamentul Ilva Mică (E) – Mijlocenii Bârgăului (Bistriţa) – Cuşma-Sebiş (E) – Bistra (Mureş) – Eremitu (Niraj) – Sovata-Praid (Târnava Mică) – Brădeşti (Târnava Mare) – Comăneşti (Homorodul Mare) – Lueta (Homorodul Mic) – Racoş (Olt). Este susţinută de: diferenţa de nivel de peste 250 m între culmile şi platourile vulcanice (la 1000 m) alcătuite din prioclastite şi lave în est şi depresiunile şi culmile joase din vest (sedimentar panonian); prezenţa pădurilor bine închegate în munte comparativ cu extensiunea păşunilor, fâneţelor şi a aşezărilor din depresiuni. Limita descrie o linie cu pătrunderi spre est în dreptul văilor principale şi cu unele retrageri spre vest în dreptul culmilor mai înalte care au la partea superioară aglomerate vulcanice groase. În spaţiul strict al Subcarpaţilor Transilvaniei, I.Mac (1972) a inclus şi unele măguri cu aglomerate vulcanice, explicând astfel regresul spre est al limitei dintre Dealurile Transilvaniei şi platoul vulcanic montan pe măsura fragmentării acestuia şi a creării de depresiuni de contact.

Limita de sud-est şi sud se realizează printr-un culoar format din câteva depresiuni cu desfăşurare mare, Făgăraş – Sibiu – Sălişte şi Apold. Dacă în dreptul Munţilor Perşani contactul este dat de o diferenţă de nivel de 200...300 m, în sud, ultimele culmi ale munţilor Făgăraş şi Cindrel se termină prin abrupturi mai mari de 400 m. Limita urmăreşte traseul: Hoghiz – Cuciulata – Comana de Sus – Veneţia de Sus – Turnu Roşu – Răşinari – Orlat – Sibiel – Sălişte – Cărpiniş – Săsciori – Pianu de Sus. El se realizează la altitudinea de 600...700 m, la contactul dintre cristalinul carpatic şi sedimentarul mio-pliocen din bazinul transilvan.

În *sud-vest*, între Pianu de Sus şi Blandiana, limita este convenţională, aici trecându-se spre vest de la un peisaj de depresiune la unul caracteristic culoarelor de vale (Culoarul Orăştiei) cu nivele de vale şi terase (dezvoltate pe stânga Mureşului) şi care se leagă mai mult de ansamblul depresionar din bazinul Streiului.

Limita de vest are de asemenea o desfăşurare complexă datorită modului variat de realizare a contactului dintre sedimentarul mio-pliocen din bazinul transilvan şi formaţiunile din munţi. Râurile care traversează aceste regiuni au creat bazinete depresionare; în alte locuri, formaţiunile mai dure din munte (îndeosebi calcarele şi ofiolitele) apar sub forma unor abrupturi petrografice ce domină cu 100...200 m glacisurile de la baza lor.

Aceste aspecte apar clar la sud de Tureni, limita fiind pe aliniamentul dat de aşezările Săndulești – Cheia (pe la vest de pintenul calcaros în care sunt tăiate Cheile Turzii), Livezile – Geoagiu de Sus – Ighiel – Ampoiţa – Blandiana.

Între Tureni şi Căpuş limita se desfăşoară aproximativ SE – NV şi are numeroase pătrunderi spre munte în depresiunile de contact Iara – Băişoara – Hăşdate (V) – Vlaha – Luna de Sus. Urmăreşte apoi un contact mai puţin evident faţă de M. Gilău, pe valea Căpuşului şi în continuare în bazinul Călatei (coboară spre sud la Călăţele şi Mărgău). De la Mărgău şi până la valea Crişului Repede, limita faţă de Munţii Vlădeasa este netă (contactul structural şi petrografic este accentuat prin diferenţe de nivel de 300...400 m, prin deosebiri în modul de folosinţă a terenului şi în caracteristicile aşezărilor).

Limita de nord-vest se desfăşoară mai întâi sub versantul din estul Culmii Meseş până la Jibou, porţiune în care formaţiunile paleogene şi miocene din podiş iau contact cu cristalinul muntelui. Eroziunea selectivă n-a ajuns să creeze depresiuni de contact extinse şi nici să impună versanţi cristalini cu diferenţe de nivel mari. Altitudinea redusă a Culmii Meseş n-a favorizat realizarea acestui lucru. De la Jibou spre NE până în Depresiunea Lăpuş, limita cu Dealurile de Vest se înscrie pe la baza abruptului (100...300 m) tăiat de Someş şi afluenţii săi, la contactul dintre rocile paleogene şi cristaline ale Podişului Boiului şi cele panoniene din Depresiunea Guruslău şi dealurile din sudul şi estul Depresiunii Baia Mare.

Limita de nord se realizează faţă de munţii Lăpuşului, Ţibleşului, Rodnei şi Bârgăului între văile Lăpuş şi Ilva. Limita este mai dificil de trasat întrucât, în mare parte, lipsesc depresiunile mari şi diferenţele de peisaj. Mai întâi ea se află în nordul Depresiunii Lăpuş (pe la baza masivului Şatra), de unde în continuare parcurge un aliniament ce urmăreşte bazinetele depresionare (frecvent cu caracter subsecvent şi de eroziune selectivă) de pe văile principale prin şeile de eroziune diferenţială de pe culmile principale. Trece pe la Suciu de Sus (estul Depresiunii Lăpuş), la Târlişua (pe valea Ilişua), Coşbuc (valea Sălăuţa), Parva (pe valea Rebra), Sângeoz-Băi (Someşul Mare) – Ilva Mică.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

1. ALCĂTUIREA GEOLOGICĂ ŞI EVOLUŢIA PALEOGEOGRAFICĂ

1.1. Dealurile Transilvaniei se desfăşoară pe cea mai mare parte a *unităţii structurale numită de geologi Depresiunea Transilvaniei (Bazinul Transilvaniei),* care s-a schiţat în mezozoicul superior prin dezvoltarea unor linii de fractură profunde care au fragmentat o masă cristalină (blocul transilvan) cu caracteristici similare celor din Carpaţi. Aceasta alcătuieşte **fundamentul** unităţii; în componenţa sa intră şisturi epimetamorfice (est) şi mezometamorfice (vest) care au fost interceptate în foraje la adâncimi diferite, acoperite cu formaţiuni mezozoice (conglomerate, calcare) cu caracter epicontinental (interceptate doar în câteva locuri). Mişcările tectonice de la finele cretacicului şi din paleogen au fragmentat blocul cristalin în mai multe subunităţi, care în paleogen – miocen inferior au suferit subsidenţe slabe şi chiar ridicări, pentru ca din miocenul mijlociu toate să coboare cu intensităţi diferite. Acest lucru a avut câteva consecinţe: poziţia altimetrică deosebită a **blocurilor din fundament** (se disting trei compartimente mai ridicate: Blaj-Pogăceaua la – 3000 m; Făgăraş – Perşani la – 1200... – 3000 m; Podişul Someşan – Prisnel până la – 2000 m) separate de trei compartimente mult mai coborâte (Turda – Beclean la – 6000 m; Târnavele la – 8000 m; Odorhei – Deva la – 6500 m, după V.Mutihac); grosimi şi chiar faciesuri sedimentare deosebite; realizarea propriu-zisă a depresiunii tectonice cu areal foarte larg. De abia în pliocen superior – pleistocen, prin ridicarea munţilor vecini şi formarea lanţului vulcanic s-a ajuns la individualizarea spaţiului în sens geografic.

1.2. Suprastructura sedimentară este alcătuită din depozite paleogene, miocene şi parţial pliocene (fig.41).

Paleogenul apare larg dezvoltat în nord-vest (între Iara şi Meseş, unde a fost şi cel mai mult studiat), apoi în sud-vest (sectorul Alba Iulia) şi în sud (la intrarea Oltului în defileu). Alternează faciesuri sedimentare continentale, lacustre, marine ceea ce indică oscilaţii pe verticală ale uscatului limitrof.

În cadrul *eocenului* apar argile vărgate inferioare; marnele vărgate inferioare; marnele vărgate superioare; calcarul grosier superior; marnocalcarele cu numuliţi; marnele cu briozoare. În zona Oltului sunt microconglomerate, gresii, calcare etc., cu afinităţi cu eocenul din Depresiunea Getică.

Oligocenul (faciesuri continentale, marine, salamastre) are o dezvoltare largă în NV şi SV (la Alba Iulia). Este reprezentat prin stratele de Hoia (nisipuri, calcare grezoase şi coraligene); stratele de Tic (argile roşii, intercalaţii de cărbuni); stratele de Cetăţuia (gresii grosiere, microconglomerate cu stratificaţie torenţială); stratele de Zimbor (gresii, nisipuri, intercalaţii de argile roşii).

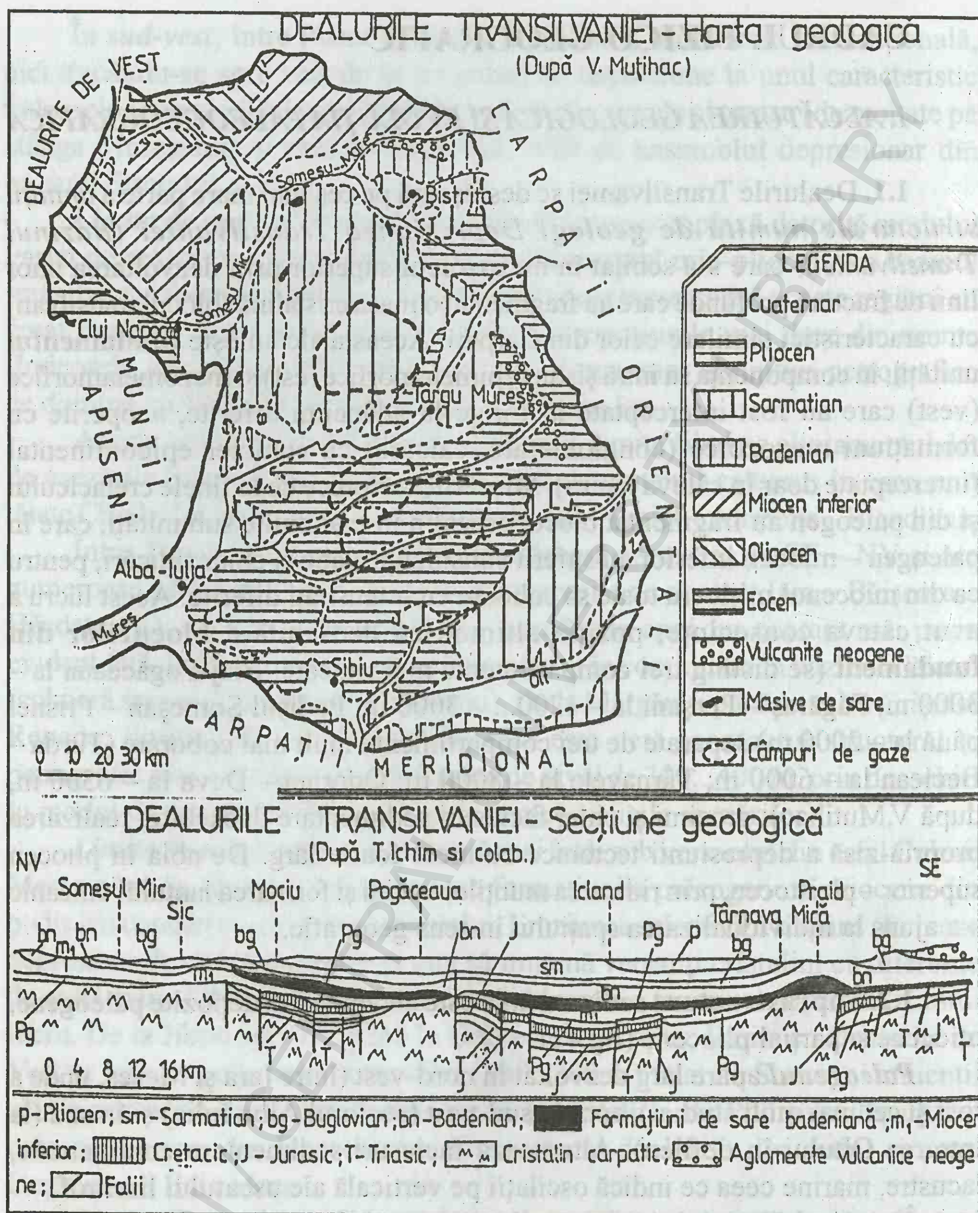

Fig. 41.

Miocenul este alcătuit în cea mai mare parte din depozite marine şi salmastre; către final trece în regim lacustru. Dacă în nord-vest are o dezvoltare completă, în restul bazinului apare doar începând cu badenianul (tortonian) ca urmare a unei subsidenţe active generalizată.

Acvitanianul este reprezentat prin stratele de Sânmihai (argile roşii urmate de gresii cu cărbuni).

Burdigalianul este legat de o transgresiune însemnată. Începe cu Stratele de Coruş (conglomerate, gresii, nisipuri care lateral trec în pelite) şi se încheie cu Stratele de Chechiş (argile, argile marnoase, marne).

Helveţianul are caracter de molasă (conglomerate, microconglomerate, gresii, nisipuri) depuse în condiţiile ridicării regiunilor limitrofe.

Badenianul (tortonian) este marcat de o transgresiune puternică pe fondul unei subsidenţe active şi de erupţii vulcanice intense ce au avut loc în estul bazinului. Ca urmare, în componenţa lui intră: complexul tufului de Dej (piroclastite cu intercalaţii de marno-argile şi gresii argiloase), un facies conglomeratic în sud şi recifal în vest, peste care urmează formaţiunea cu sare care are o largă dezvoltare şi cea mai mare grosime între Mureş şi Târnava Mare unde suportă depozite sarmato – pliocene (4000 m). Presiunea mare exercitată de acestea au determinat împingerea laterală a sării, proces care a dus, pe de o parte, la dezvoltarea de cute diapire cu poziţie periferică (Ocna Dejului – Sic – Cojocna – Turda – Ocna Mureşului; Aiud – Ocnişoara, Păuca – Ocna Sibiului, Şieu-Odorhei – Sovata – Praid; Lueta – Rupea), iar, pe de altă parte, prin înălţarea locală a blocurilor de sare s-a ajuns la domuri şi brahianticlinale (la nord de Mureş, structurile Luduş, Sânger – Utieş – Şincai – Mădăraş, Sărmăşel – Crăeşti, Bozed; în zona centrală structurile Deleni – Cetatea de Baltă – Copşa Mică – Sângeorgiu de Pădure; în zona sudică, structurile Cristur – Ţelina) separate de sinclinale. La partea superioară sunt şisturile cu radiolari (argile brune, marne cu radiolari) şi marnele cu *Spiralis* (marne, argile, nisipuri, tufuri subţiri).

Sarmaţianul inferior-mediu (buglovianul şi volhinianul) are dezvoltare în tot bazinul, când a rezultat o molasă cu depozite argilo-marnoase şi nisipuri cu intercalaţii de cinerite (tuful de Hădăreni şi tuful de Ghiriş); lateral (mai ales în est) apar pietrişuri dintr-un piemont.

Sarmato-pliocenul. După besarabianul inferior, ca efect al ridicării Carpaţilor şi probabil al unei lăsări active în centrul bazinului (M. Paucă, 1972), s-au întrerupt legăturile cu Bazinul Panonic şi cu bazinele extracarpatice. Au loc acumulări în sectorul Mureş – Târnave (marne cu intercalaţii de nisipuri, marne, calcare, tuful andezitic de Bazna). După întreruperea legăturilor cu exteriorul, a existat un moment de regresiune urmat de o extindere treptată a lacului. În ponţian, depresiunea se colmatează.

1.3. Concluzii. Evoluţia Bazinului Transilvaniei a fost determinată de câţiva factori:

- coborârea în Neozoic, cu intensităţi deosebite, a blocurilor cristaline care compun fundamentul;
- ridicarea, cu intensităţi diferite în timp şi spaţiu, a regiunilor montane limitrofe, de care au depins ritmul acumulării şi caracteristicile faciesurilor;

- condițiile climatice din diferite perioade geologice, care au impus tipul și ritmul modelării uscatului limitrof;

- masa de sare care, sub influența presiunii exercitate diferit dinspre Carpați (aflați în ridicare) dar și a celei impusă de stivele de sedimente de deasupra (în funcție de grosimea lor), a creat boltiri de tipul domurilor și cutelor diapire.

La acestea s-au adăugat ridicarea mai accentuată din cuaternar a formațiunilor de la marginea bazinului și unele presiuni laterale exercitate de către ramura montană în ascensiune.

Urmare a acestei evoluții tectonice, în sectorul din Bazinul Transilvaniei aflat între ramurile carpatice au rezultat trei structuri distincte: *domuri* (în cea mai mare parte), *cute diapire* (pe laturile de est și vest) și *monoclinală* (în NV, N și S).

2. RELIEFUL

2.1. Caracteristici morfografice și morfometrice. Urmărind în amănunt fizionomia reliefului se poate conchide că numai pe sectoare restrânse are caracteristici de podiș (la vest de Someșul Mic și la sud de Târnava Mare). În rest apare evident aspectul tipic regiunilor de deal, cu interfluvii rotunjite încadrate de văi foarte largi. Această fizionomie este rezultatul unei îndelungate evoluții la începutul căreia, prin adâncirea rețelei de râuri în relieful inițial (era o câmpie fluvio-lacustră înălțată), înfățișarea de podiș era dominantă.

Structura orografică actuală are câteva caracteristici importante:

- existența unor interfluvii majore cu desfășurare de la E la V sau NE – SV în lungul cărora se pot delimita și cumpenele de apă principale;

- desfășurarea celor mai extinse arii depresionare pe latura de sud și de sud-vest:

- văile, cu excepția celor torențiale, sunt foarte largi, adesea căpătând înfățișarea unor culoare cu lunci și terase extinse;

- pe ansamblu, la nivelul macrounității, relieful prezintă o cădere generală către regiunea centrală (axa Mureșului); la nivelul interfluviilor principale căderea, în cele mai multe situații, este de la est la vest; doar în Podișul Someșan ea este orientată spre axa Someșului; la nivelul interfluviilor secundare, căderea variază mult dar se impune ca direcție cea de nord-sud sau sud-nord;

- desfășurarea văilor principale este în concordanță cu direcțiile înclinării diferitelor sectoare ale câmpiei fluvio-lacustre daciene; direcția văilor secundare a fost legată însă de alți factori: la exteriorul regiunii a intervenit panta rezultată prin înălțarea fâșiei de podiș limitrofă munților concomitent cu ridicarea în cuaternar a acestora iar în interiorul podișului dezvoltarea unor bombări locale corespunzătoare domurilor și producerea unor captări.

Relieful are o *altitudine medie* de 425 m. Cele mai mari valori se întâlnesc în nord, în Culmea Breaza (975 m), iar în est în câteva vârfuri din Subcarpaţii Transilvaniei (Bicheş 1080 m, Firtuş 1060 m, Şiclod 1028 m, Rez 932 m), toate având în alcătuire roci mai dure. Ele constituie excepţii, întrucât valorile altimetrice maxime au frecvenţă între 750 şi 800 m. De altfel, înălţimile care depăşesc 750 m din această regiune reprezintă sub 1% din suprafaţa ei. Sectoarele cele mai joase se află în culoarele văilor Someş şi Mureş, fiind cuprinse între 200 şi 300 m (mai coborât pe Someş); le revin circa 14% din suprafaţa regiunii. Cea mai mare extensiune (peste 56%) o au culmile şi culoarele de vale cu înălţimi desfăşurate între 300 şi 500 m. Ele precumpănesc între Târnava Mare şi Someş. Circa 29% reprezintă culmile situate între 500 şi 750 m, ele având o desfăşurare mai largă (chiar domină intervalul hipsometric anterior) în Podişul Hârtibaciului, la contactul cu rama montană (mai ales în răsărit).

Comparând valorile altimetrice din luncile văilor aparţinând sistemelor Someş, Mureş, Olt se remarcă faptul că primele sunt mult mai joase, de unde rezultă un potenţial eroziv mult mai activ pentru afluenţii acestora.

Fragmentarea dată de reţeaua hidrografică are valori de 1,5...2 km/km^2 în regiunile înalte, unde precumpănesc faciesurile nisipoase şi 0,5...1 km/km^2 în depresiuni, pe versanţii marno-argiloşi şi în culoarele văilor principale.

Energia de relief înregistrează valorile cele mai ridicate (peste 300 m) în lungul culoarelor văilor Mureş, Someş, Târnave, Hârtibaci, Niraj, în sectoarele în care acestea taie dealuri cu înălţimi de peste 500 m. În văile secundare şi pe afluenţii torenţiali ea este sub 100 m.

Declivităţile sunt strâns legate nu numai de gradul de fragmentare, ci mai ales de influenţele locale impuse de rocă, structură, producerea de alunecări şi torenţi. Se pot separa trei situaţii generale: fronturile structurale sau petrografice, frunţile de terase şi râpele de desprindere cu înclinări care depăşesc 25°; luncile largi ale văilor, podurile de terasă şi de culme şi mai ales glacisurile coluvio-proluviale sau coluvio-deluviale cu înclinări de până la 10°; restul versanţilor au pante între 10° şi 25°.

2.2. Treptele de relief. Paleogeografic, către finele sarmaţianului mişcările tectonice care au avut loc în spaţiul montan limitrof întrerup culoarul marin de legătură al bazinului cu regiunea panonică. În bazin va rămâne un lac ale cărui limite vor oscila însă pe ansamblu; acesta se va restrânge treptat. Poziţia limitelor actuale dintre depozitele helveţiene şi cele badeniene, dintre acestea şi cele sarmaţiene sau dintre ultimele şi cele panoniene reflectă aceste oscilaţii. Analizându-le, se deduce că *uscatul s-a realizat treptat de la nord-vest şi nord*

către centru, debutând cu sarmațianul superior și încheind cu începutul dacianului, când *întreaga regiune a devenit o câmpie fluvio-lacustră.* Înălțarea sacadată a acesteia în pliocenul superior – cuaternar a dus la fragmentarea ei și la crearea, în etape lungi, a unui relief cu trepte ce au caracteristici genetice și vârste diferite.

Problema suprafețelor de eroziune. O sinteză referitoare la suprafețele de nivelare din Dealurile Transilvaniei s-a realizat de abia în 1974, în „Relieful României" (Gr. Posea și colab.). Până atunci au fost făcute doar studii parțiale, pe unități. Problema a fost pusă prima dată de M. David (1945) care separă, în regiunea sud-vestică a Transilvaniei, trei suprafețe de eroziune (*Proștea Mare* la 500 m, ponțiană; *Agârbiciu* la 400...480 m, daciană; *Secaș* la 300...390 m, levantină).

În regiunea Lăpușului, V.Mihăilescu remarcă existența a două suprafețe. *„Platforma Țării Lăpușului",* la 400...550 m în est și sud și 350...500 m în vest are o dezvoltare largă, fiind întâlnită și în Dealurile Năsăudului, dar și în zona Baia Mare; o consideră similară Platformei Secașelor. Treapta superioară aflată la 600...750 m este numită *Platforma Breaza.*

În cursul „Geografia fizică a R.P.R." (1960), în caracterizarea Podișului Târnavelor sunt descrise cele trei suprafețe separate de M. David și se insistă pe ideea că mișcările de la finele pliocenului și din cuaternar le-au ridicat tot mai intens către est și sud, spre contactul cu rama montană.

Gh. Pop (1975) arată că, în zona Clujului, eroziunea în intervalul sarmațian – meoțian a creat *„Platforma piemontană a Feleacului"* echivalentă suprafeței Măguri – Mărișel; ea astăzi se desfășoară la 700...750 m.

Gr. Posea (1960) identifică în Țara Lăpușului: *suprafața de eroziune pretortoniană* (în câteva puncte din nord-vestul Culmii Breaza), care este pe cale de a fi exhumată; *Suprafața poligenetică Țara Lăpușului,* sculptată în intervalul sarmațian mediu – ponțian la 400...500 m în depresiune și 600...800 m în Culmea Breaza (urmare a unei înălțări ulterioare); *suprafața piemonturilor* (dacian – roamanian), care în Țara Lăpușului apare ca nivel de vale ce trece în nivelul terasei superioare.

V. Gârbacea (1956, 1960), în Dealurile Bistriței, amintește de trei nivele: la 800 m – *Nivelul general al Piemontului Călimanului,* la 640...710 m – *nivelul general* format între sarmațian și ponțian și la 500...550 m – *nivelul inferior piemontan,* levantin, corelabil cu terasa de 140 m a Șieului.

N.Orghidan (1960) vede, în lungul Mureșului, o singură treaptă, la ±500 m.

Gr.Posea (1969) arată că în sud-vestul Transilvaniei există doar două trepte cu caracter de suprafețe de eroziune: *Suprafață superioară, Amnaș,* care este bine dezvoltată în Podișul Amnaș, pe rama de nord și est a Depresiunii Săliște la ± 600 m; spre est crește în altitudine, fiind extinsă între Târnava

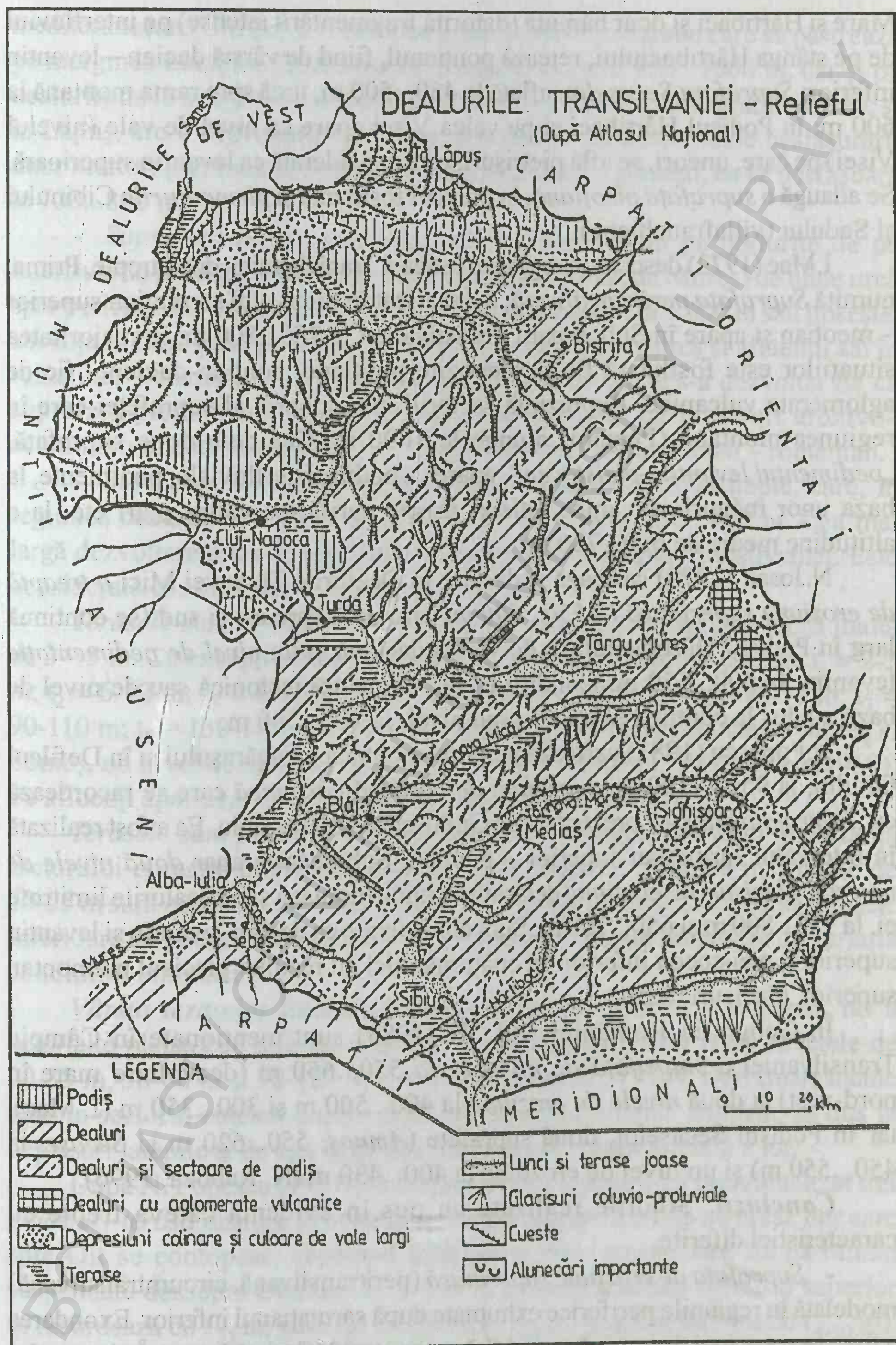

DEALURILE TRANSILVANIEI - Relieful
(După Atlasul Național)
DEALURILE DE VEST
Someș
Tg. Lăpuș
CARPAȚII ORIENTALI
MUNȚII APUSENI
Dej
Bistrița
Cluj-Napoca
Turda
Târgu Mureș
Târnava Mică
Târnava Mare
Blaj
Mediaș
Sighișoara
Alba-Iulia
Mureș
Sebeș
Sibiu
Hârtibaciu
Olt
CARPAȚII MERIDIONALI
0 10 20 km
LEGENDA
Podiș
Dealuri
Dealuri și sectoare de podiș
Dealuri cu aglomerate vulcanice
Depresiuni colinare și culoare de vale largi
Terase
Lunci si terase joase
Glacisuri coluvio-proluviale
Cueste
Alunecări importante

Fig. 42.

Mare şi Hârtibaci şi doar bănuită (datorită fragmentării intense) pe interfluviul de pe stânga Hârtibaciului; retează ponţianul, fiind de vârstă dacian – levantin inferior; *Suprafaţa Secaşelor,* aflată la 450...500 m, urcă spre rama montană la 600 m; în Podişul Hârtibaci şi pe valea Visei apare ca nivel de vale (nivelul Visei) pe care, uneori, se află pietrişuri; este considerată ca levantin superioară. Se adaugă o *suprafaţă meoţiană*, în prezent fosilizată şi *piemonturile* Cibinului şi Sadului (villafranchiene).

I.Mac (1972) descrie, în regiunea estică a Transilvaniei, două trepte. Prima, numită *Suprafaţa peritransilvană*, s-a realizat în intervalul sarmaţian superior – meoţian şi apare în Subcarpaţii Transilvaniei la 700...800 m; în majoritatea situaţiilor este fosilizată fie de depozite ponţiene, ponţian-daciene, fie de aglomerate vulcanice. Reprezintă sectorul mai coborât al suprafeţei care în regiunea montană (Perşani) ajunge la 1000 m. Cea de-a doua suprafaţă, *„pedimentul levantin–pleistocen"*, apare ca poduri interfluviale, pedimente, la baza unor măguri vulcanice, uneori prispe periferice văilor mari etc. la o altitudine medie de 600...700 m.

N.Josan (1979) cartează şi descrie în Dealurile Târnavei Mici *o treaptă de eroziune superioară la 550...600 m*, care urcă spre est şi sud (se continuă larg în Podişul Hârtibaciului), de vârstă daciană şi un *nivel de pedimentaţie* levantin, la 500...550 m. Condiţii locale de natură tectonică sau de nivel de bază au dus la conturarea a încă unui nivel, la 480...500 m.

N.Popescu (1981) cartează pe rama montană a Făgăraşului şi în Defileul Oltului, la 950...1100 m, *suprafaţa de bordură carpatică* care se racordează cu *„Suprafaţa Sălişte"* prezentată de Gr.Posea la vest de Sibiu. Ea a fost realizată în intervalul sarmaţian superior – ponţian. Sub aceasta apar *două nivele de umeri şi glacisuri de eroziune* detaşate pe rama montană şi pe dealurile limitrofe ei, la 750...800 m şi 650...700 m. Sunt considerate ca dacian-levantin şi levantin superior – pleistocen inferior. În cuaternar aici au rezultat glacisul piemontan superior, glacisuri, terase.

În Geografia României, vol. III (1983) sunt menţionate în Câmpia Transilvaniei o *suprafaţă de nivelare la* 550...650 m (dezvoltare mare în nord-vest) şi două *nivele de eroziune* la 400...500 m şi 300...350 m (I. Mac), iar în Podişul Secaşelor, două suprafeţe (*Amnaş,* 550...620 m şi *Secaşe,* la 450...550 m) şi un nivel de eroziune la 400...430 m (N. Raboca, 1996).

Concluzii. Studiile realizate au pus în evidenţă câteva trepte cu caracteristici diferite.

- *Suprafaţa de eroziune superioară* (peritransilvană, circumtransilvană) modelată în regiunile periferice exhumate după sarmaţianul inferior. Exondarea a fost, se pare, mai timpurie în nord (Lăpuş) şi mai întârziată în rest. În intervalul de modelare a ei, în centrul bazinului era un lac. Climatul era subtropical –

mediteraneean (Gh. Pop). A rezultat o suprafaţă de eroziune care se păstrează pe marginea munţilor (Suprafaţa de bordură) la circa 950...1000 m, dar şi pe dealurile de la marginea bazinului Transilvaniei. În nord, în regiunile Feleac şi în Lăpuş, are o dezvoltare mai mare, pe când în est corespunde desfăşurării unor martori piemontani şi unor nivele fosilizate. În general, ea se desfăşoară la 700...800 m.

- *Suprafaţa medie* este întâlnită la circa 600 m pe podurile de pe interfluviile principale (în nord, nord-vest şi la sud-est de Mureş) de unde urcă spre periferie la 700 m. Către sud-vest apare ca martori la ± 500 m sau lipseşte, absenţa ei fiind pusă pe seama eroziunii exercitată de Mureş şi afluenţii săi în romanian – cuaternar. La contactul cu unităţile montane s-a dezvoltat fie ca suprafaţă piemontană mixtă, fie ca pedimente, fie ca glacisuri erozivo–acumulative. Este considerată ca aparţinând intervalului dacian – romanian.

- *Suprafaţa inferioară* se desfăşoară în una sau două trepte, care, în regiunea centrală şi vestică, se află la 400...550 m şi 350...400 m. Cea mai largă dezvoltare o are în regiunea Secaşelor şi în Câmpia Transilvaniei. Este considerată ca romanian – cuaternar inferioară.

Terasele sunt în număr de opt, dacă se include şi treapta de luncă înaltă de 2 – 3 m. Cu excepţia unor mici variaţii, *înălţimea* acestora este de: t_1 = 2-3 m; t_2 = 6-12 m; t_3 = 15-22 m; t_4 = 30-40 m; t_5 = 50-55 m; t_6 = 70-75 m; t_7 = 90-110 m; t_8 = 130-140 m. La acestea se adaugă, în culoarele văilor Mureş şi Someş, un nivel de eroziune la 160 – 200 m (T.Morariu, V.Gârbacea, 1960). Pe afluenţi apar doar 2 – 5 nivele, frecvente cele inferioare.

Terasele sunt paralele între ele dar şi cu talvegul, relevând importanţa factorului climatic în geneza şi evoluţia lor (fig.42). Terasele mai înalte de 50-55 m sunt mai slab conturate şi au caracter mixt, tectonic şi climatic; terasele inferioare au poduri extinse, aluviuni groase; sunt legate îndeosebi de variaţia condiţiilor climatice.

Vârsta teraselor inferioare este pleistocen superior – holocen, iar a celorlalte pleistocen inferior – mediu. Se disting ca *terase reper* nivelele de 30-35 m, 50-60 m şi 90-125 m (Gr. Posea şi colab., 1974). Deformări locale apar în sectorul cutelor diapire şi în cele uşor subsidente. Boltirile au dus la deplasări laterale şi de aici la desfăşurarea uneori monolaterală a lor.

După N. Popescu (1981), în Depresiunea Făgăraş s-au individualizat trei *glacisuri-terasă* dispuse în evantai în lungul râurilor care le-au creat, dar care spre Olt se contopesc, căpătând înfăţişarea unor trepte care fie că rămân suspendate deasupra Oltului, fie că trec în terasele acestuia (glacisul superior se racordează cu t_{35} m; glacisul mediu cu $t_{17\text{-}25}$ m; glacisul inferior cu $t_{4\text{-}10}$ m). Acumularea formaţiunilor glacisurilor este apreciată ca $würm_1$ şi $würm_2$ pentru cel superior, $würm_3$ pentru cel mediu şi tardiglaciar pentru cel inferior.

Luncile au trăsături aparte pentru cele două categorii de văi. La văile mari (Olt, Mureş, Someş) se remarcă prin: lăţimi mari (depăşesc frecvent 1 km), pantă foarte mică (0,7...1,2 m/km), grosimea mare a depozitului (6...10 m; în sectoarele uşor subsidente – la Someşeni, după Gr.Posea, e mai mare de 15 m), prezenţa a 2 – 3 trepte şi a unei micromorfologii variate. Văile autohtone cu obârşii în rama montană au lunci bine exprimate în culoarele de vale, uneori chiar de la obârşie; lăţimea variază de la câteva sute de metri până la 1 km, iar panta este de 0,4...1 m/km. Lateral prezintă glacisuri proluvio-coluviale extinse care uneori au fost retezate apărând ca trepte secundare. Grosimea aluviului este de câţiva metri (2...4 m la cele mici, 5...8m la cele mari). La râurile importante (Târnave, Bistriţa etc.) apar grinduri, meandre părăsite, trepte etc.

2.3. Relieful structural şi petrografic. Sunt caracteristice trei tipuri de structuri (monoclinală, cutată şi în domuri), o litologie cu mai multe situaţii impuse de modul de asociere a stratelor de marne, argile, tufuri, nisipuri diferit cimentate şi o neotectonică cu câteva areale cu mişcări subsidente sau cu bombări. Toate acestea au determinat apariţia şi dezvoltarea unor forme de relief specific.

- ***Relieful pe structura monoclinală*** apare în Podişul Someşan şi în Dealurile Năsăudului. În prima unitate ies în evidenţă fronturile cuestice (mai ales cele de pe stânga văilor Căpuş, Nadeş, Nădăşel) care alcătuiesc uneori 2 – 3 şiruri (Gr.Posea), a căror etajare este favorizată de existenţa unor orizonturi de roci mai rezistente (gresii şi microconglomerate). Tot aici se mai dezvoltă bazinete şi depresiuni de contact de tip subsecvent. În Dealurile Năsăudului şi Dejului, frontul de cueste se dezvoltă spre nord şi apare la contactul dintre formaţiunile monoclinale şi cele cutate. Văile râurilor afluente Someşului Mare au, în majoritate, caracter consecvent, iar depresiunile care apar pe acestea au mai mult specific de depresiuni de contact. Pe interfluviile care coboară spre sud apar şi influenţe structurale, materializate în aliniamente de vârfuri, şei şi mici platouri.

- ***Relieful pe structura cutată*** este în bună parte determinată de tectonica sării care, prin migrare din centru spre est, vest şi din adânc spre suprafaţă a impus sistemul de *cute diapire*. Ea este mai simplă în vest şi ceva mai complicată în est unde a fost acoperită de aglomerate vulcanice. Înlăturarea unei mari părţi din acestea a dus la degajarea structurii cutate. Aici apar mai multe cute (frecvent 2 – 4) paralele cu muntele. Eroziunea a dus, pe de o parte, la individualizarea unor forme de concordanţă directă, pe de alta la forme derivate. Astfel, în vest, la contactul cu Podişul Târnavelor, apar bazinete depresionare mici axate pe sinclinale; ele comunică prin şei. Urmează spre est un şir de

culmi deluroase cu înălţimi variabile (în funcţie de rocă), dezvoltate pe „anticlinalul marginal". Ele închid o vastă arie sinclinală, în lungul căreia s-au individualizat fie depresiuni şi bazinete, fie dealuri (roci mai dure) cu funcţie de interfluviu între văile principale. Aici apar şi dealurile cu înălţimile cele mai mari (peste 1000 m). Ele sunt legate de prezenţa pe grosime mai mare a păturii de aglomerate vulcanice existente în zona sinclinală în raport cu cea anticlinală vecină unde au fost complet înlăturate. Către est urmează anticlinalul subcarpatic în care, la Sovata, Praid etc. eroziunea a creat depresiuni (prin golire); în alte sectoare există dealuri, deci concordanţă directă. Local, mai intervin cute secundare şi linii de fractură care complică structura de ansamblu şi imprimă un caracter variat formelor rezultate. Pe acest fond morfostructural major apar suprafeţe structurale (îndeosebi pe rocile mai dure – aglomerate, conglomerate) şi abrupturi cuestice cu dimensiuni variabile.

- *Relieful pe structura în domuri* este caracteristică celei mai mari părţi din centrul Dealurilor Transilvaniei. Prin bombare, stratele au căpătat căderi de 1...10°; ele sunt separate de sinclinale. În dezvoltarea reliefului structural un rol deosebit l-au avut alternanţele de strate cu duritate şi consistenţă diferite. Apar cueste, suprafeţe structurale, văi subsecvente etc. rezultate din intersectarea domurilor de către reţeaua de văi. De aici diversitatea de aspecte care ies în evidenţă îndeosebi pe cueste.

Rolul litologiei în evoluţia reliefului. În ceea ce priveşte influenţa rocilor în configuraţia văilor şi dealurilor se pot separa trei situaţii:

- *predominarea stratelor argiloase sau marnoase* în care s-au dezvoltat văi largi, sectoare mlăştinoase şi interfluvii cu versanţi teşiţi; aici pe versanţi domină spălarea în suprafaţă şi alunecările;
- *predominarea faciesurilor nisipoase uşor cimentate* în care s-au format văi ceva mai înguste cu versanţi în pantă accentuată, cu poliţe structurale, intens afectaţi de eroziunea torenţială; interfluviile sunt rotunjite şi apar adesea ca promontorii, vârfurile sunt ţuguiate şi separate de şei;
- *prezenţa unor orizonturi de rocă dură în alternanţă cu roci friabile;* în profilul văilor, ca şi al dealurilor apar numeroase trepte; pe culmi sunt vârfuri şi şei adânci, iar pe versanţi se produc: şiroire, torenţialitate, alunecări cu dimensiuni diferite.

2.4. Evoluţia reţelei hidrografice. Formarea reţelei hidrografice aparţinând celor patru bazine şi în primul rând, a colectorilor principali, în condiţiile evoluţiei paleogeografice specifice a Depresiunii Transilvaniei în care legătura cu regiunile extracarpatice prin cele trei porţi s-a format diferit în timp, a suscitat un interes deosebit (Gr. Posea, Al. Savu, V. Gârbacea, I. Mac,

I. Someşan, H. Wachner, V. Mihăilescu, N. Josan, Florina Grecu, N. Popescu etc.).

Poziţia centrală a bazinului în raport cu lanţurile montane a determinat orientarea reţelei de râuri ce coborau din Carpaţi. De aici, o reţea cu caracter convergent, care s-a ierarhizat treptat pe măsura retragerii liniei de ţărm şi a exhumării regiunii.

Modul în care s-a realizat legătura cu exteriorul. Se pare că, după sarmaţianul mijlociu, singura „poartă" prin care se evacuau apele din bazin era cea someşană, spre care s-a organizat prima reţea de văi. Al.Savu (citat de Gr.Posea) considera că la finele ponţianului, când lacul a fost scurs, tot bazinul era drenat către nord-vest.

Jocul tectonic al blocurilor din fundament se pare că a creat, în câmpia rezultată prin exondare, în lungul faliilor din adânc unele făgaşe mai joase prin care s-a organizat drenajul râurilor principale (M. Paucă, 1977, îl indică pentru Someşul Mic, Someşul Unit, iar N. Josan – la Mureş). Totodată, *neotectonica* diferenţiată local ca intensitate şi sens a provocat deplasări ale direcţiilor principale ale reţelei secundare de râuri.

Rolul nivelelor de bază regionale în romanian – cuaternar a fost diferit şi a avut drept urmare extinderea unor bazine în dauna altora.

Pe baza tuturor datelor din literatură, la nivelul întregii regiuni se pot separa: *mai multe faze în formarea marilor bazine hidrografice.*

În *ponţian superior – dacian* întreaga reţea era dirijată spre centru, unde era un colector orientat spre poarta din nord-vest (Al. Savu).

În romanianul inferior are loc înaintarea şi dezvoltarea unui bazin larg al Oltului în sudul Transilvaniei, dar care trecea prin defileul Turnu Roşu – Cozia (N. Popescu). În cadrul său, Gr.Posea (1969) include nu numai Târnava Mare, Hârtibaciul, un Olt cu obârşie în sectorul Perşani (I. Rodeanu), ci şi o reţea formată din râuri care veneau din sud-estul Munţilor Apuseni (Ampoiul) şi din Munţii Sebeşului (râuri paralele cu muntele pe o direcţie vest-est). În nord se formează bazinul Someşului Mare printr-o suită de captări efectuate de către un râu vestic asupra altora ce coborau spre centrul Transilvaniei (V.Gârbacea).

În romanianul mediu – pleistocenul inferior pătrunde Mureşul dinspre Orăştie (Gr.Posea) şi preia, treptat, Ampoiul, Mureşul din podiş care împreună cu Târnava Mică erau orientate anterior spre NV (către Someş). În Podişul Secaşelor se dezvoltă Secaşele. În NE sunt captate Şieul şi Bistriţa (V.Gârbacea); în NV, în Podişul Someşan, Crişul Repede pătrunde până în zona Huedin; dinspre Someş înaintează Almaşul şi Agrişul, care efectuează unele captări ajungând până în preajma Crişului Repede (Gr.Posea).

În pleistocenul mediu, pe de o parte, Oltul realizează legătura cu regiunea Baraolt şi Braşov (N. Popescu, 1981), iar, pe de alta, pierde Târnava Mare, (anterior orientată spre Olt prin şaua de la obârşia râului Visa) care este captată de un afluent al Mureşului venit dinspre Blaj (I. Rodeanu).

În pleistocenul superior au loc şi alte modificări notabile care duc, în final, la aspectul actual. Astfel, cele două cursuri longitudinale din depresiunea subcarpatică Reghin – Corund – Odorhei orientate unul spre Mureş şi altul spre Olt sunt captate de Niraj, Târnava Mică, Târnava Mare, care-şi stabilesc astfel cursul superior (I. Mac, 1982). Unele modificări au loc în bazinul Bistriţei (schimbarea cursului Budacului la nivelul terasei de 50 m, V.Gârbacea, 1961) şi în zona Alba Iulia (Dl. Bilag) între Ampoi, Mureş, Târnava (N. Popp).

3. CLIMA

3.1. Factori şi caracteristici climatice

Dealurile Transilvaniei au un climat temperat, specific înălţimilor medii de la 500 m la 800 m. Caracteristicile parametrilor climatici, regimul de manifestare al lor sunt determinate de câţiva factori.

- *Larga deschidere* spre nord-vest ce asigură o circulaţie a maselor de aer predominant din vestul şi nord-vestul continentului. În anotimpul rece, frecvenţă mai mare o au masele de aer de natură maritimă – polară sau arctică legate de activitatea centrilor barici islandez şi scandinav; sunt mase de aer reci şi umede. În anotimpul călduros pătrund şi mase de aer din vestul şi nordul Mediteranei legate de circulaţia sud-vestică; ele aduc precipitaţii, dar asigură şi un regim termic moderat.
- *Prezenţa lanţului carpatic* (aproape înconjoară regiunea) determină, pe de o parte, stagnarea maselor de aer vestice, dar şi împiedică pătrunderea maselor reci continentale estice iarna sau a celor fierbinţi din sud, în timpul verii.
- *Desfăşurarea unor masive montane* care se termină prin versanţi povârniţi (dezvoltă diferenţe altimetrice de ordinul mai multor sute de metri) pe laturile de sud şi de vest ale regiunii favorizează producerea unor efecte foehnale în depresiunile şi dealurile limitrofe contactului, prin descendenţa maselor de aer ce vin din exterior. Acestea se resimt în creşterea bruscă a temperaturilor la începutul primăverii, topirea rapidă a zăpezii, vânturi intense, un număr mai mare de zile cu cer senin etc.; se produc mai ales în depresiunile Alba Iulia, Turda, Făgăraş, Sibiu.
- *Existenţa unor culoare de vale largi* la partea superioară (Olt, Mureş, Someş) sau a unor *pasuri montane joase* care asigură într-o anumită măsură pătrunderea maselor de aer din exteriorul Carpaţilor, contribuie la diversificarea locală a valorilor de temperatură, precipitaţii, umiditate etc.

• *Relieful cu altitudini frecvent între 350 şi 550 m* asigură o relativă uniformitate în desfăşurarea valorilor elementelor climatice. Totuşi, înălţimile mai mari (îndeosebi în sud-est, est şi nord-vest) şi culoarele de vale largi impun deosebiri la toţi parametri. Acest factor, de altfel, determină şi diferenţierea a două subtipuri climatice.

3.2. Tipuri de climat

• ***Climatul dealurilor şi podişurilor înalte.*** Este specific Podişului Hârtibaci, Subcarpaţilor Transilvaniei şi unei părţi din Podişul Someşan. Înălţimile de peste 600 m determină un climat mai umed, mai răcoros.

Cantitatea medie de *radiaţie solară* este de 110...115 kcal/cm^2/an, ea fiind realizată în condiţiile unei durate medii de strălucire a Soarelui de 1900...1950 ore. *Potenţialul termic* este definit de temperaturi medii anuale în jur de 7° C, în lunile de iarnă de – 2° C ....- 4° C (ianuarie – 4° C), iar în cele de vară, de 14...18° C (18° C în iulie), amplitudini termice medii anuale în jur de 22...23° C, 110...130 de zile cu îngheţ şi peste 150 de zile fără îngheţ şi circa 60 – 70 de zile de vară; în lunile iulie – august se produc până la 10 zile tropicale (mai mult de jumătate în august – fig.43).

Anual, în circa 125 de zile cu *precipitaţii*, cad peste 700 mm din care cea mai mare parte în intervalul mai – iunie, iar cele mai scăzute în sezonul rece, când stratul de zăpadă se menţine pe circa 30 – 35 zile. Ploile torenţiale sunt puţine, iar cantităţile maxime căzute în 24 ore nu depăşesc 100 mm. În aceste condiţii *umiditatea relativă medie* se ridică la 70...75%, fiind mai ridicată în lunile de iarnă (peste 80%) şi mai scăzută vara (65...70%). Nu se înregistrează deficit de umiditate. *Nebulozitatea*, cu o medie anuală de 5,5...6 zecimi, este maximă în decembrie (7...8 zecimi) şi minimă în august – septembrie (sub 5 zecimi). Seninul (sub 3,5 zecimi) se înregistrează în aproape 120 zile, iar cerul este complet acoperit în mai mult de 140 zile. Dintre fenomenele meteorologice, frecvenţă mare o au roua, bruma.

• **Climatul dealurilor, podişurilor joase şi al depresiunilor.** Este caracteristic în centru şi vest, unde dealurile au înălţimi sub 550 m. Diferenţierile topoclimatice sunt impuse mai ales de existenţa culoarelor de vale largi care, adesea, au caracter depresionar şi apoi de manifestările de tip foehnal din sud-vestul şi sudul Transilvaniei. Pe ansamblu, este un climat cu nuanţe mai uscate în comparaţie cu cel din dealurile înalte.

Aici, *radiaţia solară* anual ajunge la o valoare medie de 115...117 kcal/cm^2 (peste 80 kcal/cm^2/an în sezonul cald). Durata de strălucire a Soarelui este în jur de 2050 ore/an.

Regimul termic prezintă valori medii care depăşesc cu circa 1...2°C pe cele din dealurile înalte. Astfel, media anuală urcă de la 8°C la nivelul dealurilor

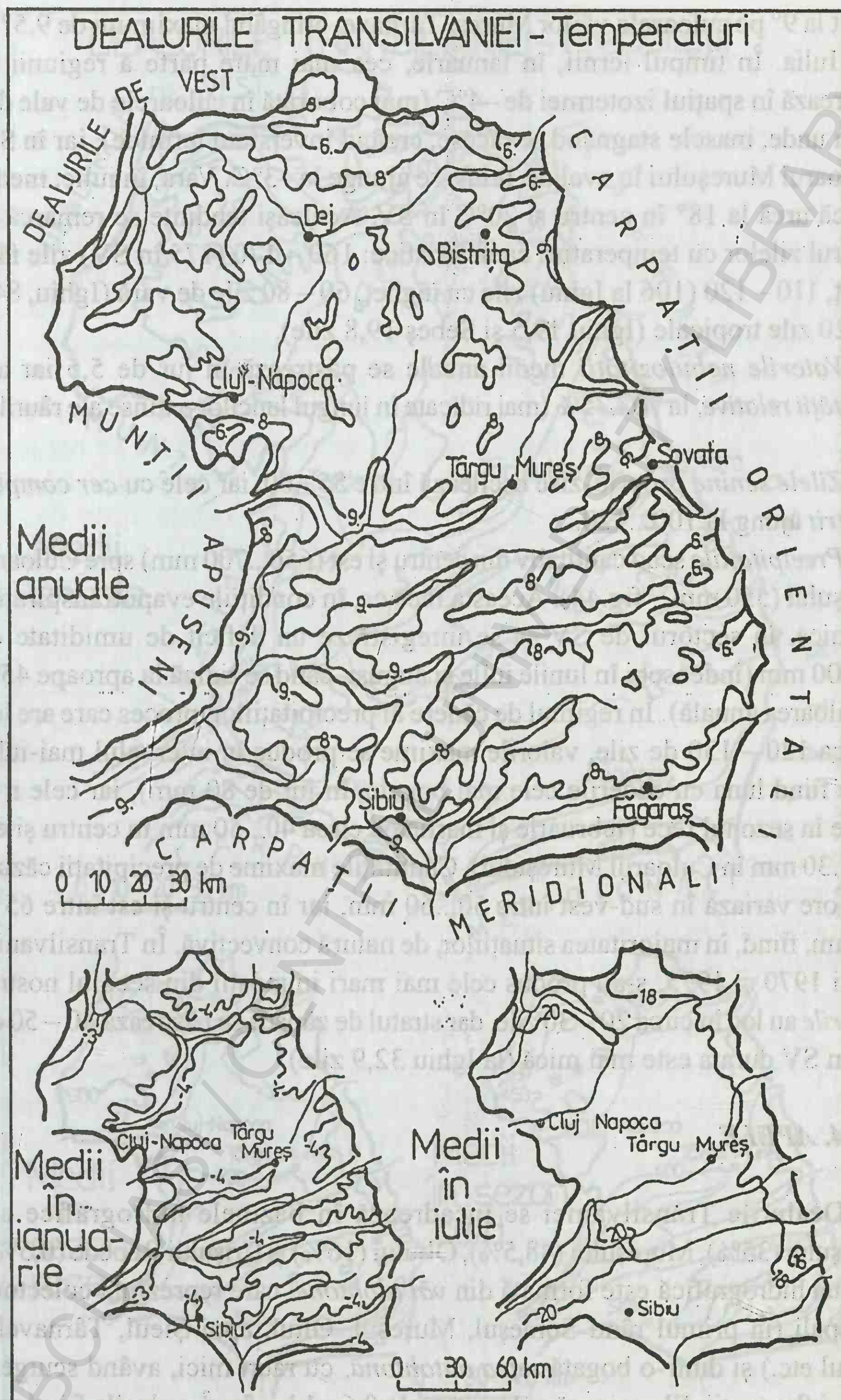

DEALURILE TRANSILVANIEI - Temperaturi
DEALURILE DE VEST
CARPAŢII ORIENTALI
MUNŢII APUSENI
CARPAŢII MERIDIONALI
Dej
Bistriţa
Cluj-Napoca
Târgu Mureş
Sovata
Sibiu
Făgăraş
Medii anuale
0 10 20 30 km
Medii în ianuarie
Medii în iulie
0 30 60 km

Fig. 43.

din est la 9° pe culoarele văilor Mureş, Târnave, atingând maximum de 9,5° la Alba Iulia. În timpul iernii, în ianuarie, cea mai mare parte a regiunii se încadrează în spaţiul izotermei de –4°C (mai coborâtă în culoarele de vale din centru unde, masele stagnând se răcesc, creând inversiuni termice), iar în SV, în culoarul Mureşului în aval de Teiuş, se ajunge la –3°C. Vara, în iulie, media termică urcă la 18° în centru şi 20°C în SV. Aceleaşi tendinţe se remarcă în numărul zilelor cu temperaturi caracteristice: 160 – 170 (175 în SV) zile fără îngheţ, 110 – 120 (106 la Ighiu) zile cu îngheţ, 60 – 80 zile de vară (Ighiu, 84), 10 – 20 zile tropicale (Ighiu 19,5 şi Sebeş 19,8 zile).

Valorile nebulozităţii medii anuale se păstrează în jur de 5,5 iar ale *umidităţii relative,* la 70...75% (mai ridicate în lungul luncilor extinse ale râurilor mari).

Zilele senine propriu-zise oscilează între 55...60, iar cele cu *cer complet acoperit* ajung la 100...120.

Precipitaţiile scad cantitativ din centru şi est (650...700 mm) spre Culoarul Mureşului (550 mm – fig.44). Aceasta face ca, în condiţiile evapotranspiraţiei puternice, în sectorul de SV să se înregistreze un deficit de umiditate de 80...100 mm (îndeosebi în lunile iulie şi august, când se ridică la aproape 45% din valoarea anuală). În regimul de cădere al precipitaţiilor, proces care are loc în circa 120 – 130 de zile, valorile maxime se produc în intervalul mai-iulie (iunie fiind luna cu căderile cele mai bogate, în jur de 80 mm), iar cele mai reduse în sezonul rece (februarie şi martie cu circa 40...50 mm în centru şi est şi 20...30 mm în Culoarul Mureşului). Cantităţile maxime de precipitaţii căzute în 24 ore variază în sud-vest între 50...60 mm, iar în centru şi est între 65 şi 100 mm, fiind, în majoritatea situaţiilor, de natură convectivă. În Transilvania, în anii 1970 şi 1975, s-au produs cele mai mari inundaţii din secolul nostru. *Ninsorile* au loc în circa 20 – 30 zile, dar stratul de zăpadă se păstrează 40 – 50 de zile; în SV durata este mai mică (la Ighiu 32,9 zile).

4. APELE

Dealurile Transilvaniei se încadrează în bazinele hidrografice ale Someşului (35%), Mureşului (48,5%), Oltului (16%) şi Crişului Repede (0,5%). Reţeaua hidrografică este formată din *văi alohtone,* care reprezintă colectorii principali (în primul rând Someşul, Mureşul, Oltul, apoi Şieul, Târnavele, Arieşul etc.) şi dintr-o bogată *reţea autohtonă,* cu râuri mici, având scurgere cu mari fluctuaţii. Ele asigură o densitate de 0,6...1 km/km^2, valorile fiind mai reduse în Câmpia Transilvaniei (0,5...0,6 km/km^2).

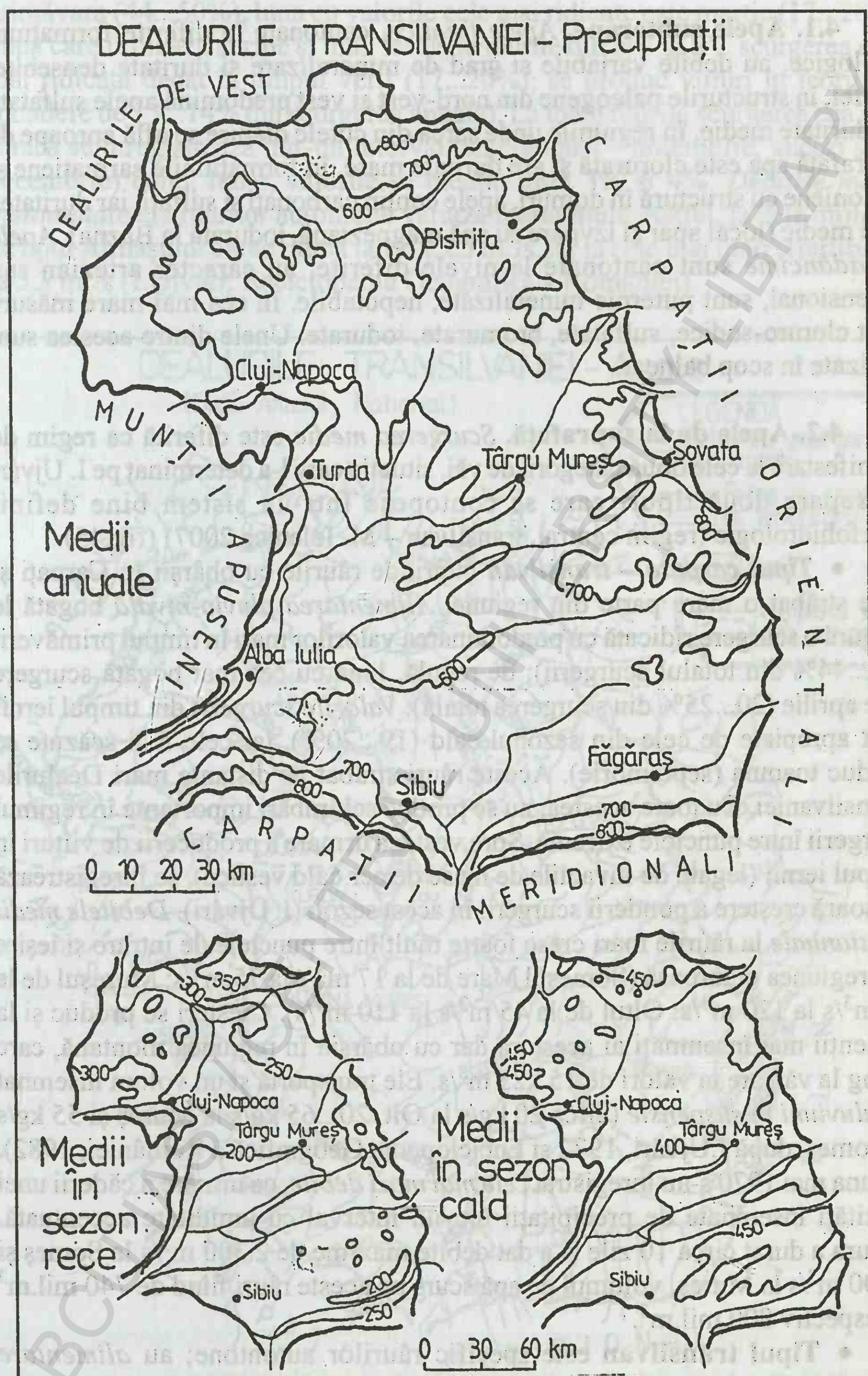

DEALURILE TRANSILVANIEI - Precipitații
DEALURILE DE VEST
CARPAȚII ORIENTALI
MUNȚII APUSENI
CARPAȚII MERIDIONALI
800
700
600
Bistrița
Cluj-Napoca
Turda
Târgu Mureș
Sovata
Medii anuale
700
Alba Iulia
600
Făgăraș
700
800
Sibiu
700
800
0 10 20 30 km
350
300
300
250
Cluj-Napoca
Târgu Mureș
200
Medii în sezon rece
200
250
Sibiu
450
450
450
Cluj-Napoca
Medii în sezon cald
Târgu Mureș
400
450
Sibiu
0 30 60 km

Fig. 44.

4.1. Apele subterane. *Apele freatice,* cantonate în diferite formaţiuni geologice, au debite variabile şi grad de mineralizare şi duritate deosebite. Astfel, în structurile paleogene din nord-vest şi vest predomină apele sulfatate cu duritate medie, în regiunile unde sarea din cutele diapire se află aproape de suprafaţă apa este clorurată şi are duritate mare, în formaţiunile sarmaţiene şi panoniene cu structură în domuri, apele conţin carbonaţi şi sulfaţi, iar duritatea este medie (local apar şi izvoare cu apă magneziană, iodurată la Bazna). *Apele de adâncime* sunt cantonate la nivele diferite, au caracter artezian sau ascensional, sunt puternic mineralizate, nepotabile. În cea mai mare măsură sunt cloruro-sodice, sulfatate, bromurate, iodurate. Unele dintre acestea sunt utilizate în scop balnear.

4.2. Apele de la suprafaţă. *Scurgerea medie* este diferită ca regim de manifestare la cele două categorii de văi, situaţie care l-a determinat pe I. Ujvári să separe două tipuri care se contopesc într-un sistem bine definit morfohidrologic (regim central, transilvan – M. Ielenicz 2007) (fig.45).

• ***Tipul carpato – transilvan*** cuprinde râurile cu obârşii în Carpaţi şi care străbat o mare parte din regiune. *Alimentarea pluvio-nivală* bogată le asigură o scurgere ridicată cu predominarea valorilor mari în timpul primăverii (43...44% din totalul scurgerii); de regulă, luna cu cea mai bogată scurgere este aprilie (20...25% din scurgerea totală). *Valorile scurgerii* din timpul iernii sunt apropiate de cele din sezonul cald (19...20%), iar cele mai scăzute se produc toamna (septembrie). Aceste râuri străbat pe distanţe mari Dealurile Transilvaniei. Cu toate acestea, nu se produc schimbări importante în regimul scurgerii între punctele extreme. Spre vest, ca urmare a producerii de viituri în timpul iernii (legate de invaziile de mase de aer cald vestice), se înregistrează o uşoară creştere a ponderii scurgerii în acest sezon (I. Ujvári). *Debitele medii multianuale* la râurile mari cresc foarte mult între punctele de intrare şi ieşire din regiunea deluroasă (Someşul Mare de la 17 m^3/s la 75 m^3/s; Mureşul de la 11 m^3/s la 120 m^3/s; Oltul de la 45 m^3/s la 110 m^3/s). Creşteri se produc şi la afluenţii mai însemnaţi ai acestora dar cu obârşia în regiunea montană, care ajung la vărsare la valori de 15...25 m^3/s. Ele transportă şi un volum însemnat de *aluviuni în suspensie* (circa 20 kg/s la Olt, 20...65 kg/s la Mureş şi 55 kg/s la Someş, după I.Ujvári, 1972 şi Enciclopedia Geografică a României, 1982). În luna mai 1970 s-au înregistrat *cele mai mari debite,* ca urmare a căderii unei cantităţi însemnate de precipitaţii într-un interval cu umiditate accentuată. Viitura a durat circa 10 zile şi a dat debite maxime de 2.300 m^3/s la Someş şi 1.600 m^3/s la Mureş, volumul de apă scurs pe aceste râuri fiind de 740 mil.m^3 şi respectiv 800 mil.m^3.

• **Tipul transilvan** este specific râurilor autohtone; au *alimentare pluvio-nivală moderată* datorită evapotranspiraţiei bogate (mai ales în jumătatea de vest); multe din ele au caracter semipermanent. *Scurgerea* este majoritară

primăvara (44...50%), luna cu valorile cele mai ridicate este martie (17...20%) după care urmează aprilie şi mai. Iarna, la râurile din NV şi SV, scurgerea este mai ridicată decât în timpul verii (17...20%); se produc viituri în februarie (pondere de 13...14% din scurgerea anuală). La toate râurile scurgerea cea mai săracă se înregistrează într-un interval lung (august – noiembrie, uneori şi în decembrie) când, lunar, valorile se menţin între 3% şi 4%. *Debitele medii multianuale* ale râurilor autohtone variază foarte mult. Astfel, la cele mijlocii de tipul Almaşului ele se ridică la 1,5...2,5 m³/s, iar la cele mai mari (Hârtibaci) la 3,3 m³/s (I.Ujvári; Enciclopedia Geografică a României).

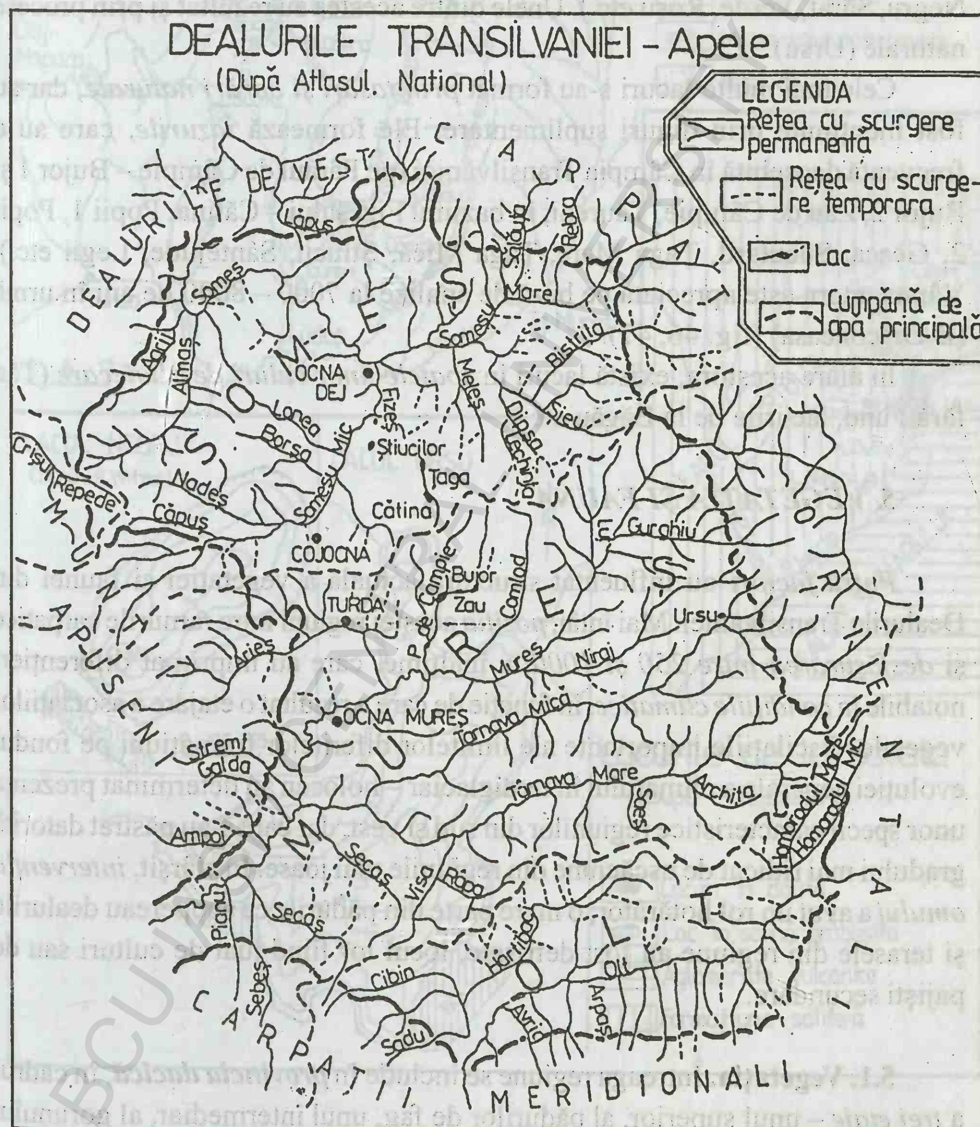

Fig. 45.

4.3. Lacurile sunt numeroase. După *originea cuvetei,* se împart în naturale şi antropice (uneori mixte). În ultima grupă se includ *lacurile din fostele exploatări de sare*. Sunt peste 70, cel mai mare este Ursu (peste 4 ha), cel mai adânc – Avram Iancu 132,5 m; salinitatea apei creşte de la suprafaţă spre fund, unde ajunge la 200 – 300 g/l. La cele mai mari fenomenul de heliotermie este frecvent. Se găsesc 15 lacuri la Ocna Sibiului (Avram Iancu, Brâncoveanu, Ocniţa etc.) la Ocna Mureş, apoi, 31 la Turda (Ocnei, Dulce, Rotund, Durgău, Sulfuros etc.), 4 la Cojocna, 4 la Sic, 11 la Ocna Dejului, 8 la Sovata (Ursu, Negru, Sărat, Verde, Roşu etc.). Unele dintre acestea au rezultat şi prin procese naturale (Ursu).

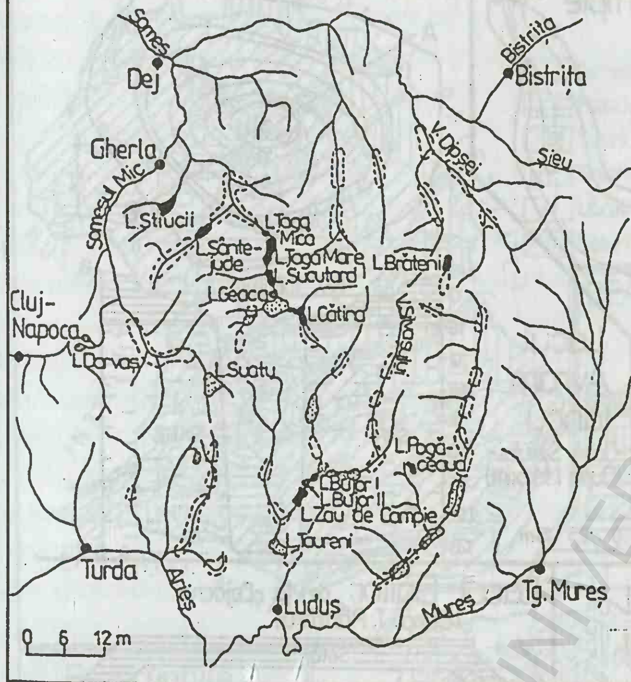
Cele mai multe lacuri s-au format *prin tasări şi barări naturale,* dar au fost menţinute prin diguri suplimentare. Ele formează *iazurile,* care au o frecvenţă deosebită în Câmpia Transilvaniei (pe Pârâul de Câmpie – Bujor 1 şi Bujor 2, Zau de Câmpie, Tăureni; în bazinul Fizeşului – Cătina, Popii 1, Popii 2, Geaca, Sucutard, Ţaga Mare, Ţaga Mică, Ştiucii, Sântejude, Legii etc.). Vârsta unora este apreciată pe bază de analize la 7000 – 8000 de ani în urmă (B.Diaconeasa) (fig. 46, 47).

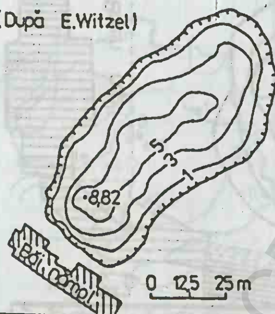
În afara acestora, există lacuri în *spatele unor valuri de alunecare* (Tău fără Fund, lacurile de la Băgău etc.).

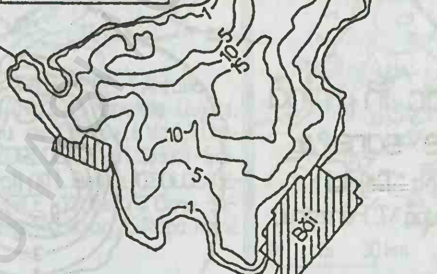
5. VEGETAŢIA ŞI FAUNA

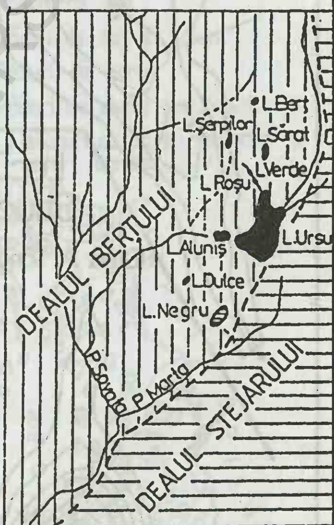
Patru factori au influenţat structura actuală a vegetaţiei şi faunei din Dealurile Transilvaniei. Mai întâi, *poziţia* acestei regiuni între ramurile carpatice şi *desfăşurarea între 250 şi 1000 m* înălţime, care au imprimat diferenţieri notabile în *condiţiile climatice*, în funcţie de care a rezultat o etajare a asociaţiilor vegetale. Oscilaţiile importante ale limitelor diferitelor formaţiuni pe fondul evoluţiei generale a climatului în tardiglaciar – holocen au determinat prezenţa unor specii caracteristice regiunilor din sud şi vest, dar care s-au păstrat datorită gradului mai ridicat de uscăciune din regiunile mai joase. În sfârşit, *intervenţia omului* a avut un rol hotărâtor; o mare parte din pădurile ce acopereau dealurile şi terasele din regiune au fost defrişate, locul lor fiind luat de culturi sau de pajişti secundare.

5.1. Vegetaţia. Întreaga regiune se include în ***provincia dacică,*** în cadrul a *trei etaje* – unul superior, al pădurilor de fag, unul intermediar, al gorunului şi altul jos, al stejarului (fig. 48).

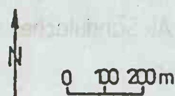
Lacurile de la Sovata
(După P. Găştescu)

Lacuri în dolină
Lac în salină prăbuşită
Aglomerate vulcanice
Formaţiune saliferă

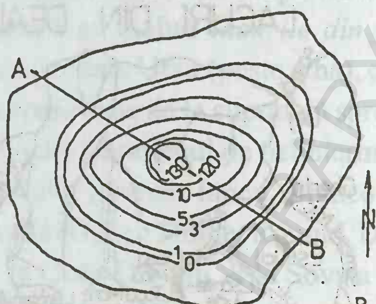
Fig. 46.

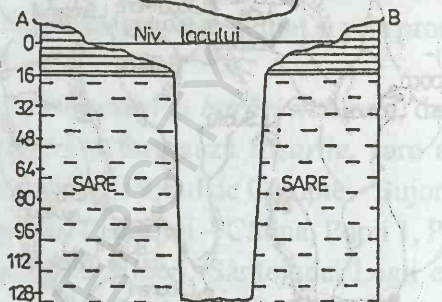
LACURI DIN DEALURILE TRANSILVANIEI

Lacul Zau de Câmpie
(După Al. Săndulache)

1
15
1,95
15
15

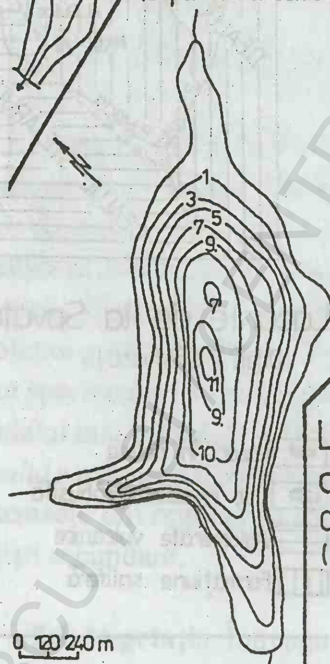

Lacul Avram Iancu
-Ocna Sibiului-
(După I. Maxim)

0 7,5 15m

Lacul Știucii
(După Al Săndulache)

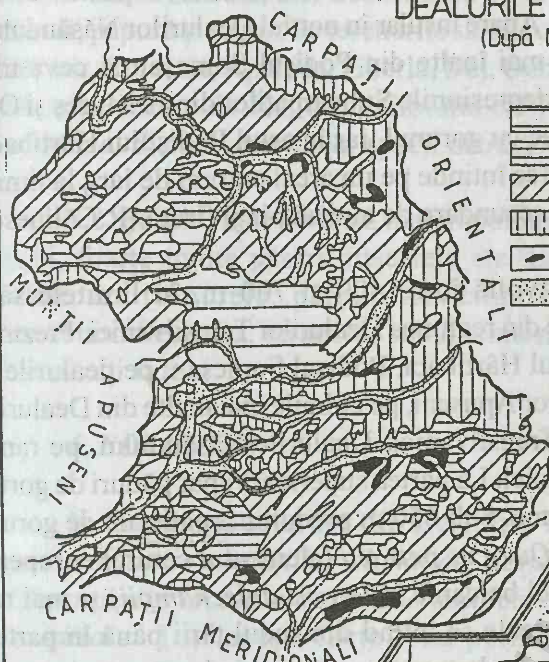
Lacul Băilor de la Cojocna
(După T. Pânzaru)

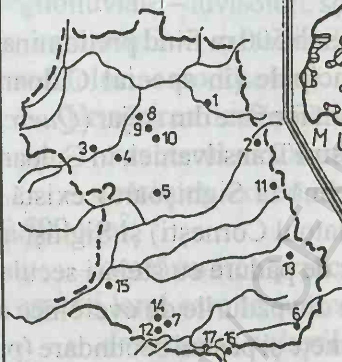
N
Solar
Bazin copii
13
10
5
3
1
0 3 6m

Lac în mină de sare la Ocna Dejului
(După T. Pânzaru)

N
41
9
7
5
3
1
0 5 10m

Fig. 47.

DEALURILE TRANSILVANIEI - Solurile
(După M. Geanana și N. Florea)
Cernoziomuri cambice, argiloiluviale
Pseudorendzine, soluri cernoziomoide
Soluri brune, brune luvice, luvisoluri albice
Soluri cambice
Lăcoviști, soluri pseudogleice
Soluri neevoluate
CARPAȚII ORIENTALI
MUNȚII APUSENI
CARPAȚII MERIDIONALI

Rezervațiile naturale
REZERVAȚII: FORESTIERE - 1 Arcalia; 2 Mociar; BOTANICE - 3 Fânațele Clujului; 4 Suatu; 5 Zau de Câmpie; 6 Vad; 7 Dealu Măgura; ZOOLOGICE - 8 L. Știucii-Săcăloia; 9 L. Legii; 10 L. Geaca; GEOLOGICE-GEOMORFOLOGICE - 11 Ursu; 12 Ocna Sibiului; 13 Rupea; 14 Hașag; 15 Râpa Roșie

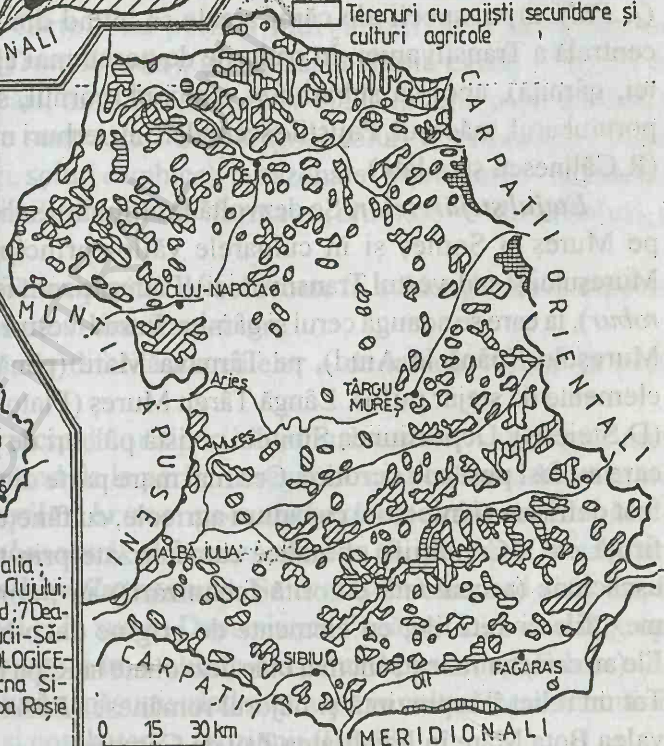

DEALURILE TRANSILVANIEI - Vegetația
(După Monografia geografică)
Păduri de fag și molid
Păduri de fag
Păduri de fag și gorun
Păduri de gorun
Păduri de stejar pedunculat
Terenuri cu pajiști secundare și culturi agricole
CARPAȚII ORIENTALI
MUNȚII APUSENI
CARPAȚII MERIDIONALI
CLUJ-NAPOCA
TÂRGU MUREȘ
Arieș
Mureș
ALBA IULIA
SIBIU
Olt
FĂGĂRAȘ
0 15 30 km

Fig. 48.

Etajul fagului se desfăşoară pe culmile cele mai înalte, la peste 700 m, în vecinătatea culmilor montane. Apare insular în nordul Dealurilor Năsăudului, Culmei Breaza, în părţile cele mai înalte din Podişul Someşan şi ceva mai extins pe culmile ce încadrează depresiunile Subcarpaţilor dintre Mureş şi Olt. La altitudini mici este în amestec cu gorunul, iar în estul Podişului Hârtibaci, intră în combinaţie cu carpenul (se întinde pe un areal extrem de larg la limita superioară a culmilor). Pajiştile secundare de aici au pir şi firuţă (R.Călinescu şi colab.).

Etajul gorunului, se dezvoltă între 400 şi 700 m, în limitele sale incluzându-se cea mai mare parte din regiunea Dealurilor Transilvaniei. Prezintă o extensiune mai largă în Podişul Hârtibaci, Podişul Someşan, pe dealurile şi glacisurile de la marginea Munţilor Apuseni, pe culmile mai înalte din Dealurile Bistriţei, nord-vestul Câmpiei Transilvaniei, Dealurile Năsăudului, pe rama vestică a Subcarpaţilor Transilvaniei. La partea superioară apar păduri de gorun cu fag, gorunul fiind în expansiune. Sub 650 m predomină pădurile de gorun, în alcătuirea cărora, în afară de *Quercus petraea* (elementul central european cu largă dezvoltare) intră gorunul balcanic (*Quercus dalechampii)* şi mai rar *Q. Polycarpa*, specii ale căror areale se întind din sudul ţării până în partea centrală a Transilvaniei. În pădurile de gorun mai apar şi alte esenţe (carpen, tei, gârniţă), apoi ca subarboret – alunul, cornul, sângerul, lemnul câinesc, porumbarul, măceşul. Pajiştile secundare au ierburi mezofite cu *Agrostis tenuis* (R.Călinescu şi colab.).

Etajul stejăretelor. Se dezvoltă la altitudini sub 500 m fiind predominant pe Mureş şi Someş şi în culoarele văilor principale (în special Culoarul Mureşului şi sud-vestul Transilvaniei). Pădurile sunt formate din stejar (*Quercus robur*), la care se adaugă cerul şi gârniţa. În sud-vestul Transilvaniei, în Culoarul Mureşului (până la Aiud), pe Târnava Mare (până la Sighişoara) există şi elemente de stejar pufos. Lângă Târgu Mureş (Platoul Corneşti) şi Sighişoara (D.Stejeriş), Depresiunea Sibiului, există pâlcuri de pădure cu stejari seculari care au fost puşi sub ocrotire. Cea mai mare parte din pădurile de cvercinee au fost defrişate şi înlocuite cu culturi agricole, cu fâneţe şi păşuni secundare (pir, firuţă etc.). Condiţiile climatice caracterizate prin temperaturi mai ridicate, uscăciune (accentuată datorită foehnizării) au permis păstrarea unor specii mezofile şi xerofile, cu elemente de origine daco-balcanică şi continentală. Ele au caracter relict, sunt mai bine dezvoltate la Râpa Roşie, Râpa Lancrămului. Tot un relict îl reprezintă şi bujorul românesc (*Paeonia tenuifolia)* întâlnit pe valea Bota Mare în localitatea Zau de Câmpie.

Vegetaţia intrazonală este bine dezvoltată în luncile râurilor, fiind alcătuită din sălcii, plopi şi fâneţe higrofile. Multe din lacurile existente în secolele trecute în luncile unor râuri au dispărut prin înmlăştinire; la altele, fenomenul

este în fază avansată, aici deosebindu-se centurile de vegetaţie caracteristice cu stuf, papură şi rogoz. Pe terenurile sărăturoase (Fâneţele Clujului, Someşului, Dezmir, Cojocna, Apahida, Gherla, Dej, Ocna Dejului, Turda, Sovata, Corund, Jabeniţa, Ideciu de Jos, Ocna Sibiului etc.) există specii halofile (*Salicornia herbacea, Suaeda maritima,* specii de *Aster*).

5.2. Fauna. Este diversă, mai importante fiind, însă, cervideele, mistreţii, lupii, foarte multe păsări, insectele etc. La înălţimi mai mici există multe rozătoare (iepurele, pârşul, nevăstuica), numeroase specii de păsări (ciocănitorile, gaiţa, turturica, cucul, cinteza etc.). În ultimele decenii au fost colonizaţi fazani.

6. SOLURILE

În distribuţia solurilor din Dealurile Transilvaniei, un rol deosebit l-au avut: *variaţiile condiţiilor climatice, desfăşurarea pe verticală a reliefului, diferenţierile locale ale rocii de solificare, activitatea umană şi gradul de umiditate.* Toţi aceşti factori au permis individualizarea unei regiuni pedogeografice aparte (***Transilvania***), în cuprinsul căreia există 17 tipuri de soluri, la nivelul clasificării din 1980, respectiv 10, la nivelul celei din 2003, din care cele mai multe sunt soluri zonale (molisoluri – cernisoluri, soluri argiloiluviale – luvisoluri, soluri cambice), intrazonale (hidromorfe – hidrisoluri şi halomorfe – salsodisoluri) şi slab formate (aluviale – aluviosoluri şi erodisoluri – erodosoluri).

Urmărirea desfăşurării tipurilor de sol scoate în evidenţă câteva aspecte:
- caracterul mozaicat al distribuţiei lor;
- mărimea extrem de diferită a arealelor – de la sub 10 km² la peste 2.500 km²;
- desfăşurarea principalelor tipuri de soluri zonale, sub forma unor domenii largi care se succed da la periferia regiunii spre culoarul Mureşului.

• ***domeniul solurilor brune eu-mezobazice (eutricambosoluri), brune-acide (districambosoluri) şi brune – luvice (luvosoluri)*** în asociaţii uneori cu ***luvisolurile albice (luvosoluri).*** Se desfăşoară în nord şi în est, în Subcarpaţii Transilvaniei şi în sud în Depresiunea Făgăraş. Din această grupă apar câteva areale mai mici şi în dealurile din estul Apusenilor (Feleac). Au potenţial pentru silvicultură şi păşuni; când sunt luate în cultură necesită măsuri de creştere a fertilităţii şi combatere a eroziunii (fig.48).

• ***domeniul solurilor brune argiloiluviale (preluvosoluri)*** ocupă jumătatea nordică a Podişului Someşan, Dealurile Năsăudului, partea de est a Câmpiei Transilvaniei, Dealurile Târnavei Mici, cea mai mare parte a Podişului

Hârtibaciului, o bună parte din Culoarul Făgăraş – Sibiu – Apold şi o fâşie ce pleacă de la Alba Iulia spre Feleac. La ele se remarcă individualizarea orizontului **Bt** prin iluvierea argilei din orizonturile superioare şi lipsa carbonaţilor. Au fertilitate bună pentru păşuni, fâneţe, pomicultură dar şi pentru culturi cerealiere. Necesită fertilizare, amendamente cu calcar, iar uneori măsuri de combatere a excesului de umiditate în depresiuni şi pe suprafeţe orizontale. Cea mai mare extensiune o au ***solurile brune luvice (luvosoluri)*** în est şi nord, apoi ***solurile brune argiloiluviale (preluvosoluri)*** la vestul şi sud-vestul acestora (Podişul Hârtibaci, Depresiunea Sibiului), precum şi în Dealurile Feleac. Areale mai mici au ***luvisolurile albice (luvosoluri) pseudogleizate*** (Depresiunea Făgăraş), ***solurile brun-roşcate (preluvosoluri) şi brun-roşcate luvice (luvosoluri)*** – în aria formaţiunilor argiloase roşii paleogene din Podişul Someşan şi ***brune argiloiluviale (preluvosoluri)*** – în centrul Câmpiei Transilvaniei. Se remarcă o diferenţiere pe verticală cu luvisoluri albice în bază (îndeosebi la baza versanţilor, unde se adună apă, de unde şi caracterul de pseudogleizare pe care îl au frecvent acestea), brune luvice pe pantele mici şi brune argiloiluviale pe pante mai mari.

- ***domeniul solurilor molice (cernisoluri).*** Au un areal larg în centrul şi vestul Câmpiei Transilvaniei, dar care se extinde şi la nord-vest de Someşul Mic, în Podişul Someşan şi la sud de Arieş, pe terasele Mureşului. Predomină ***cernoziomurile argiloiluviale (faeziomuri) şi cambice (cernoziomuri şi faeziomuri).*** Sunt soluri determinate de condiţiile bioclimatice. În Depresiunea Apoldului apar şi ***cernoziomuri argiloiluviale (faeziomuri)*** în asociere cu ***vertisoluri (pelisoluri).*** Sunt soluri cu un conţinut bogat în humus, bine structurate şi cu fertilitate bună pentru culturile agricole.

Legat de prezenţa calcarelor şi a marnelor s-au dezvoltat ***soluri molice (cernisoluri)*** de tipul ***rendzinelor şi pseudorendzinelor (faeziomuri).*** Primele sunt în câteva areale mici în vestul Podişului Someşan şi în Dealurile Ciceului, iar celelalte în arealele foarte largi în Dealurile Târnavei Mici, în dealurile din bazinele văilor Hârtibaci şi Homoroade, Visa şi Secaş. Sunt utilizate atât pentru păşuni, fâneţe, cât şi pentru culturi cerealiere, pomicultură; necesită însă îngrăşăminte şi afânare adâncă.

- ***solurile hidromorfe (hidrisoluri).*** Cea mai largă dezvoltare o au ***solurile negre de fâneaţă (faeziomuri)*** care se asociază frecvent cu cernoziomurile cambice şi pseudorendzinele, mai ales în bazinele văilor Secaş (aici acoperă aproape 50% din Podişul Secaşelor), Hârtibaci (în amonte de Agnita), pe versanţii unor văi afluente Someşului Mic şi de pe stânga Târnavei Mici. Utilizarea lor presupune şi realizarea unui drenaj adecvat.
- ***Solonceacurile (clasa salsodisoluri)*** se dezvoltă în areale mici (pe argile şi marne sărăturoase din aria cutelor diapire). Nu sunt utilizate decât ca păşuni.

• ***Solurile neevoluate*** sunt reprezentate de ***aluviosoluri*** din luncile văilor mari.

Dealurile Transilvaniei se remarcă prin existenţa unor areale cu *soluri aflate în diferite grade de degradare* pricinuită de eroziune, spălare în suprafaţă şi alunecări (***erodisoluri = erodosoluri***). Acestea sunt întâlnite aproape peste tot, dar mai ales în Câmpia Transilvaniei şi în Podişul Târnavelor.

POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE

1. CARACTERISTICI DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

În spaţiul deluros al Transilvaniei, descoperirile arheologice au indicat numeroase puncte de locuire încă din *paleolitic*. Aşezări mult mai multe (de tip „deschis" sau de tip „întărit") au fost identificate pentru epoca *neolitică*. Perioada de intensă populare şi dezvoltare de aşezări au fost epocile *dacică şi daco-romană*.

Au apărut aşezări mari, întărite, nu numai în vecinătatea muntelui, dar şi în lungul drumurilor de legătură care urmăreu frecvent arterele hidrografice principale. Multe aşezări erau legate de exploatările de sare (Dej, Sic, Cojocna, Ocna Sibiului), altele de meşteşugul prelucrării pietrei, de drumurile romane din depresiunile din sud şi vest etc. Se impun pentru perioada romană oraşele Napoca, Potaissa, Apulum la care se adaugă un număr mare de castre şi sate (se practică cultura plantelor şi creşterea animalelor). Cele mai însemnate se aflau în lungul drumurilor din sudul şi vestul regiunii (de la Turnu Roşu pe valea Oltului la Apulum, Potaissa şi Napoca – Porolissum), apoi prin Subcarpaţii Transilvaniei de la Odorhei spre Orheiu Bistriţei.

Secolele III – X e.n. constituie o etapă deosebit de importantă în istoria Transilvaniei, când elementul autohton a asimilat elemente aparţinând popoarelor migratoare. Există descoperiri arheologice care indică prezenţa goţilor, slavilor, pecenegilor etc., care au convieţuit cu populaţia locală şi s-au contopit (cei care au rămas) cu aceştia. În acest proces istoric al etnogenezei poporului român un rol important l-a avut realizarea primelor forme de organizare prefeudale de tipul cnezatelor şi voievodatelor. Pe o mare parte din Transilvania a fost voievodatul lui Gelu; în sud, în secolul XIII existau Ţara Făgăraşului, Ţara Armaşului etc. În cadrul acestora se aflau aşezări numeroase cu economie axată pe creşterea animalelor şi diverse culturi.

Un eveniment deosebit de important în evoluţia populaţiei şi aşezărilor l-a reprezentat *colonizarea de către regii unguri a saşilor şi secuilor* în secolele XII – XIII (se vor stabili iniţial în părţile de est şi de sud). Apar, astfel, noi aşezări alături de cele existente.

În secolele XIII – XV sunt consemnate cele mai multe sate şi oraşe din Transilvania. Oraşele s-au dezvoltat foarte mult şi au căpătat dreptul de a-şi construi ziduri de apărare. Ulterior acest privilegiu l-au obţinut şi unele aşezări săteşti. Se dezvoltă foarte mult meşteşugurile şi schimburile comerciale.

Deci, *realizarea reţelei de aşezări din Transilvania a fost un proces continuu* care a început cu fondul străvechi din primul mileniu î.e.n. şi s-a accentuat pe măsura dezvoltării economice (atât a agriculturii cât şi a meşteşugurilor dar şi a legăturilor comerciale tot mai intense).

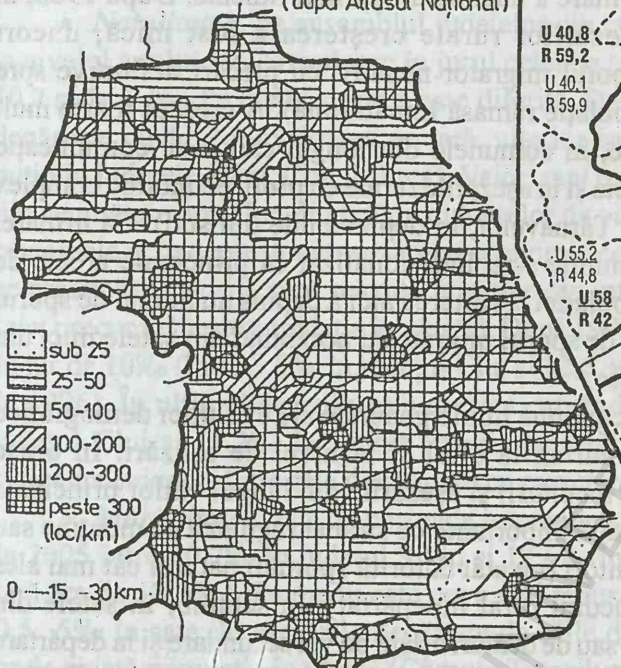
În secolele XVI – XX, importanţă prezintă nu apariţia de aşezări noi (acestea sunt în general puţine), cât mai mult dezvoltarea celor existente (număr de locuitori, extinderea vetrei, diversificarea economiei). Spre exemplu, în agricultură, importanţă au prezentat noile culturi introduse – porumbul (sec. XVII), cartoful şi tutunul (sec. XVIII), sfecla de zahăr (sec. XIX). De la sfârşitul sec. XIX şi începutul secolului XX producţia manufacturieră cedează în faţa celei industriale; sunt realizate primele linii de cale ferată, iar drumurile din lungul Mureşului, Târnavelor, Someşelor devin axe principale de comunicaţie.

În *perioada interbelică* s-au adăugat exploatările de gaz, lărgirea celor de sare, dezvoltarea industriei alimentare şi uşoare etc. Toate acestea au dus la dezvoltarea aşezărilor din Dealurile Transilvaniei şi mai ales a principalelor oraşe. După 1950 s-a completat reţeaua aşezărilor urbane, unele oraşe printr-o puternică dezvoltare industrială şi-au dublat, triplat populaţia, s-au născut unele probleme demografice în lumea satului etc.

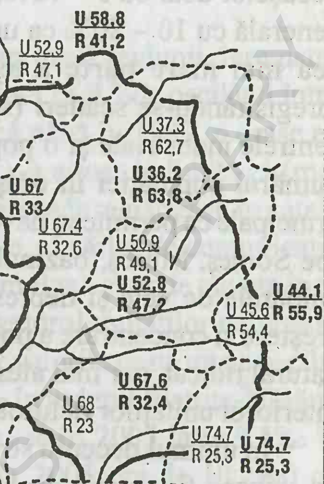
2. CARACTERISTICI DEMOGRAFICE

Dealurile Transilvaniei sunt cuprinse în limitele a nouă judeţe: Braşov, Sibiu, Alba, Mureş, Cluj, Bistriţa-Năsăud, Maramureş, Sălaj, Harghita. În cuprinsul lor există 44 oraşe şi peste 350 de comune (fig. 49).

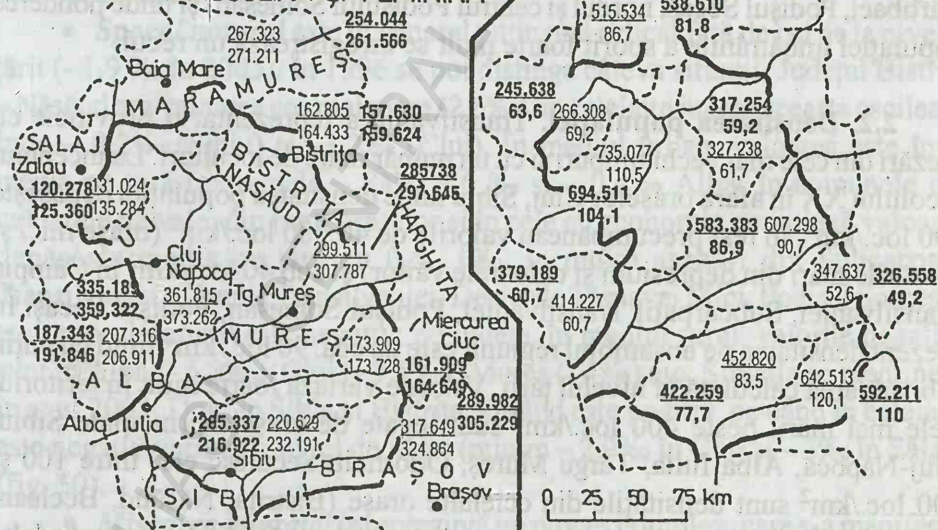
2.1. Evoluţia numărului de locuitori. Transilvania oferă condiţii extrem de favorabile locuirii şi desfăşurării unor activităţi economice complexe. De aceea, ea a fost şi este o provincie bine populată. La nivelul anului 1996 existau peste 4.200.000 de locuitori reprezentând circa 18,9% din populaţia ţării. Faţă de situaţia de la începutul secolului (cca. 1,8 mil. loc.), se constată o creştere caracterizată prin faze în care numărul de locuitori a sporit mai mult şi faze cu un ritm mai lent (1910 – 1920; 1940 – 1948 legat de pierderile umane importante din perioadele celor două războaie mondiale). Regional apar deosebiri: până în 1948 în zona Clujului s-au înregistrat creşteri cu peste 30%, pe când în Podişul Someşan, Subcarpaţii Transilvaniei, Podişul Hârtibaciului şi Podişul

DENSITATEA POPULAȚIEI ÎN 1970
(după Atlasul Național)
sub 25
25-50
50-100
100-200
200-300
peste 300
(loc/km²)
0 15 30 km

U 58,8
R 41,2
U 52,9
R 47,1
U 40,8
R 59,2
U 40,1
R 59,9
U 37,3
R 62,7
U 36,2
R 63,8
U 67
R 33
U 67,4
R 32,6
U 50,9
R 49,1
U 55,2
R 44,8
U 52,8
R 47,2
U 44,1
R 55,9
U 45,6
R 54,4
U 58
R 42
U 67,6
R 32,4
U 68
R 23
U 74,7
R 25,3
U 74,7
R 25,3
PONDEREA
POPULAȚIEI URBANE (U)
ȘI RURALE (R) în 1990 și 2005

NUMĂRUL DE LOCUITORI
ȘI DENSITATEA MEDIE
(loc/km²) în 1990 și 2005
POPULAȚIA MASCULINĂ ȘI FEMININĂ
267.323
271.211
254.044
261.566
Baia Mare
MARAMUREȘ
162.805
164.433
157.630
159.624
SALAJ
Zalău
Bistrița
BISTRIȚA NĂSĂUD
120.278
125.360
131.024
135.284
285738
297.645
HARGHITA
CLUJ
Cluj Napoca
299.511
307.787
335.189
359.322
361.815
373.262
Tg. Mureș
187.343
191.846
207.316
206.911
MUREȘ
173.909
173.728
Miercurea Ciuc
161.909
164.649
ALBA
289.982
305.229
Alba Iulia
205.337
216.922
220.629
232.191
317.649
324.864
Sibiu
BRAȘOV
Brașov
SIBIU
515.534
86,7
538.610
81,8
245.638
63,6
266.308
69,2
317.254
59,2
735.077
110,5
327.238
61,7
694.511
104,1
583.383
86,9
607.298
90,7
379.189
60,7
414.227
60,7
347.637
52,6
326.558
49,2
452.820
83,5
422.259
77,7
642.513
120,1
592.211
110
0 25 50 75 km

Fig. 49.

Secaşelor doar cu 5 – 10%; între 1948 şi 1966 se remarcă o creştere oarecum generală cu 10 – 20% ca urmare a unei natalităţi mai ridicate. După 1966, în cea mai mare parte a aşezărilor rurale creşterea a fost mică, uneori înregistrându-se scăderi (sporul migrator negativ, cu plecări definitive spre centrele industriale şi o populaţie rămasă îmbătrânită). A crescut foarte mult numărul populaţiei în oraşe, în comunele din lungul căilor de comunicaţie principale ce permiteau naveta şi în aşezările rurale cu profil economic complex (pe Someş, Mureş, bazinul Târnavelor, în depresiunile din sud). Ca urmare, culoarele de vale şi depresiunile s-au individualizat ca principale areale de creştere şi concentrare a populaţiei. Creşterea aici a depins nu numai de sporul natural ridicat, dar mai ales de sporul migratoriu accentuat din satele mici din interiorul unităţilor deluroase.

În ultimul deceniu se continuă liniile generale ale evoluţiei demografice cu uşoare fluctuaţii de la un an la altul şi la nivel de aşezări. În oraşe (concentrează circa 1/3 din locuitori) şi aşezările din lungul văilor principale sau al arterelor de comunicaţie importante ce străbat regiunea se menţine sau creşte uşor numărul de locuitori (nu atât datorită sporului natural cât mai ales favorizat de sosirile din mediul rural îndepărtat). În schimb, în satele din interiorul unităţilor de podiş sau de dealuri aflate pe văi secundare şi la depărtare de axele şi centrele economice importante (Câmpia Transilvaniei, Podişul Hârtibaci, Podişul Secaş, nordul şi centrul Podişului Someşan) şi unde ponderea populaţiei îmbătrânite a sporit foarte mult se înregistrează un recul.

2.2. Densitatea populaţiei. Transilvania a reprezentat o provincie cu aşezări din cele mai vechi timpuri şi cu un număr mare de locuitori. La începutul secolului XX în afara oraşelor Cluj, Sibiu unde densitatea populaţiei depăşeşte 100 loc./km^2, în rest precumpăneau valorile de 40...80 loc./km^2 (oraşe mici şi aşezările mari din depresiuni şi culoarele văilor) şi sub 40 loc./km^2 în Câmpia Transilvaniei, Subcarpaţii Transilvaniei, Podişul Someşan, Podişul Secaş. În prezent densitatea pe ansamblul regiunii este de cca. 90 loc./km^2 fiind cu puţin sub valoarea calculată la nivelul ţării. Valorile variază foarte mult în teritoriu. Cele mai mari, peste 400 loc./km^2 sunt legate de oraşele principale Sibiu, Cluj-Napoca, Alba Iulia, Târgu Mureş, Odorheiu Secuiesc etc. Între 100 şi 300 loc./km^2 sunt densităţile din celelalte oraşe (Bistriţa, Năsăud, Beclean, Dej, Mediaş, Sighişoara etc.), precum şi din unele aşezări din lungul celorlalte văi (Târnave, Someş). Între 50 şi 100 loc./km^2 sunt areale largi în culoarele văilor principale, în depresiunile din sud şi vest, în depresiunile din est, Dealurile Târnavei Mici, la nord de Mureş. Valorile cele mai reduse (sub 25 loc./km^2) se desfăşoară în sectoarele mai fragmentate şi înalte din Subcarpaţii Transilvaniei, Podişul Hârtibaci etc.

2.3. Mişcarea naturală – a cunoscut o evoluţie deosebită prin dinamica specifică a indicatorilor ce o determină.

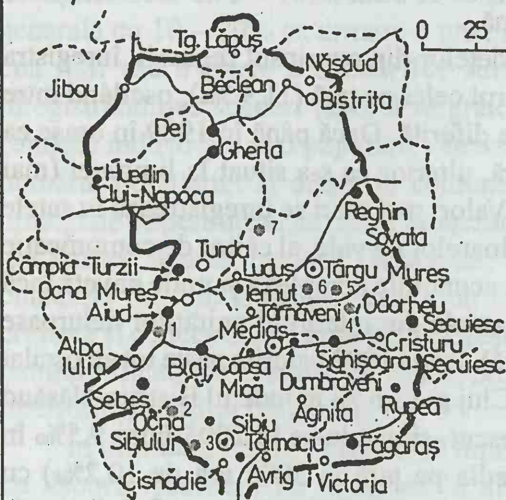
• *Natalitatea*, pe ansamblul judeţelor din cuprinsul regiunii, înregistra la nivelul anului 1992 o valoare în jurul celei pe ţară (11,9 ‰), oscilând între 10,7 şi 14,7 ‰. Pe medii situaţia este diferită. Dacă până în 1989 în oraşe ea depăşeşte cu 1...2 ‰ valoarea pe ţară, ulterior ea s-a situat la limita ei (mai puţin în judeţele Sălaj, Cluj, Mureş). Valori mai mari se înregistrează în satele din vecinătate oraşelor, din lungul culoarelor de vale, al căilor de comunicaţie principale şi în depresiuni (aşezări cu economie complexă şi unde naveta încă se practică). Valorile sunt scăzute în satele din interiorul unităţilor deluroase (aici precumpăneşte populaţia în vârstă). După 1992 valorile peste tot au oscilat în jur de 10‰ (între 8,8‰ în judeţul Cluj şi 12,6 ‰ în judeţul Bistriţa-Năsăud în 1996). În ultimul deceniu ea a crescut, situându-se în 2005 între 9,5‰ în judeţul Cluj şi 11,2‰ în Mureş (media pe ţară în 2005 era de 10,2‰) cu diferenţe evidente între cele două spaţii cu caracteristică demografică distinctă.

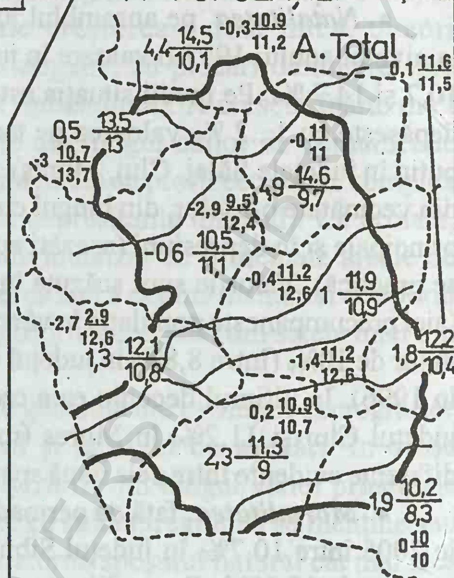
• *Mortalitatea*, faţă de perioada interbelică, în 1992 era mai mică, fiind în 2005 între 10,7‰ în judeţul Sibiu şi 12,6‰ în Mureş (valoarea medie pe ţară era de 12,1‰). Pe medii este ceva mai redusă în oraşe, dar depăşeşte cu 0,5...5‰ în sate. În aşezările depărtate de căile de comunicaţie principale şi unde există populaţie în vârstă (Câmpia Transilvaniei, Podişul Someşan etc.) valorile sunt mai mari.

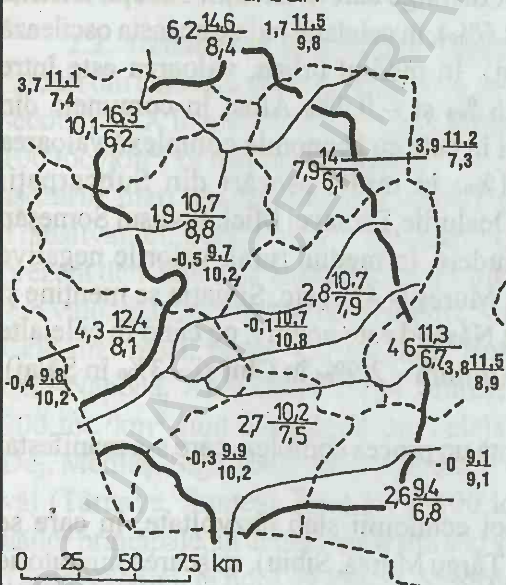
• *Sporul natural* este în general puţin mai ridicat faţă de cel de la nivelul ţării (- 1,9 ‰ în 2005). În 1996 se pot distinge câteva situaţii: Judeţul Bistriţa – Năsăud are valoarea cea mai mare (2,6‰), în celelalte judeţe aceasta oscilează între – 0,2‰ (Sibiu) şi –3,2‰ (Cluj). În mediul urban, valoarea este între media pe ţară (extremele – Sălaj 4,6 ‰ şi – 0,4‰ Alba; în comunele din culoarele de vale, din jurul oraşelor şi în cele cu economie complexă valoarea depăşeşte media pe ţară cu 0,5...1‰; în multe aşezări din Subcarpaţii Transilvaniei, Câmpia Transilvaniei, Dealurile Târnavei Mici, Podişul Someşan etc., sporul natural este negativ; pe judeţe, în mediul rural, valorile negative sunt în Alba (- 5,3‰), Cluj (- 7,5‰), Mureş (- 4‰) etc. Situaţia se menţine şi în anul 2005. Doar în Sibiu şi Bistriţa Năsăud este pozitiv, pe când în celelalte este negativ variind la nivel de judeţ (minim – 2,9‰ în Cluj şi – 3‰ în Sălaj). (fig. 50).

• *Mişcarea migratorie* reprezintă un proces complex, care s-a manifestat diferit în timp.

Până în 1948, în condiţiile unei economii slab dezvoltate, în care se impuneau câteva centre urbane (Cluj, Târgu Mureş, Sibiu), mişcarea migratorie definitivă era redusă. Existau însă deplasări sezoniere, ale unei părţi din forţa de muncă din sate către regiunile agricole principale din ţară.

ORAŞELE DUPĂ NUMĂRUL DE LOCUITORI
0 25 50 km
Tg. Lăpuş
Năsăud
Jibou
Beclean
Bistriţa
Dej
Gherla
Huedin
Cluj-Napoca
Reghin
Sovata
Turda
Câmpia Turzii
Luduş
Târgu Mureş
Ocna Mureş
Iernut
Aiud
Târnăveni
Odorheiu Secuiesc
Mediaş
Cristuru Secuiesc
Alba Iulia
Blaj
Copşa Mică
Sighişoara
Dumbrăveni
Sebeş
Agnita
Rupea
Ocna Sibiului
Sibiu
Tălmaciu
Făgăraş
Cisnădie
Avrig
Victoria
peste 300000
100000 - 200000
50000 - 100000
25000 - 50000
10000 - 25000
sub 10000
sub 10.000 loc.
1. Teiuş
2. Miercurea Sibiului
3. Sălişte
4. Sângeorgiu de Pădure
5. Miercurea Nirajului
6. Ungheni
7. Sărmaşu

MIŞCAREA NATURALĂ A POPULAŢIEI în 1990 şi 2005
A. Total
4,4 14,5/10,1
-0,3 10,9/11,2
0,1 11,6/11,5
0,5 13,5/13
-3 10,7/13,7
-0 11/11
4,9 14,6/9,7
-2,9 9,5/12,4
-0,6 10,5/11,1
-0,4 11,2/12,6
1 11,9/10,9
-2,7 2,9/12,6
1,3 12,1/10,8
-1,4 11,2/12,6
1,8 12,2/10,4
0,2 10,9/10,7
2,3 11,3/9
1,9 10,2/8,3
0 10/10
SPOR NATURAL NATALITATE/MORTALITATE

B. In mediul urban
6,2 14,6/8,4
1,7 11,5/9,8
3,7 11,1/7,4
10,1 16,3/6,2
3,9 11,2/7,3
7,9 14/6,1
1,9 10,7/8,8
-0,5 9,7/10,2
2,8 10,7/7,9
-0,1 10,7/10,8
4,3 12,4/8,1
4,6 11,3/6,7
3,8 11,5/8,9
-0,4 9,8/10,2
2,7 10,2/7,5
-0,3 9,9/10,2
-0 9,1/9,1
2,6 9,4/6,8
0 25 50 75 km

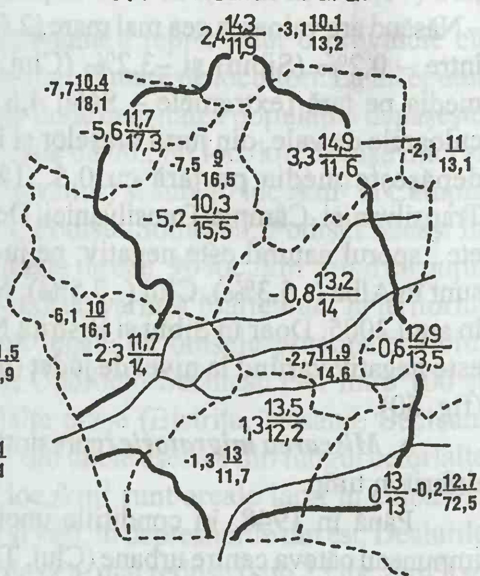

C. In mediul rural
2,4 14,3/11,9
-3,1 10,1/13,2
-7,7 10,4/18,1
-5,6 11,7/17,3
-7,5 9/16,5
3,3 14,9/11,6
-2,1 11/13,1
-5,2 10,3/15,5
-0,8 13,2/14
-6,1 10/16,1
-2,3 11,7/14
-2,7 11,9/14,6
-0,6 12,9/13,5
1,3 13,5/12,2
-1,3 13/11,7
0 13/13
-0,2 12,7/72,5

Fig. 50.

Între 1948 şi 1969 (1970), în contextul afirmării unor centre industriale nu numai în Transilvania, dar şi în regiunile vecine, plecările definitive din sate se accentuează. Ca urmare, creşte mult populaţia din oraşele mari paralel cu scăderea ei în comune. Principalii curenţi au fost din aşezările din Podişul Someşan, Dealurile Năsăudului, Dealurile Bistriţei, nordul Câmpiei Transilvaniei spre Cluj, centrele de minerit din Maramureş şi către Turda. Apoi din Dealurile Târnavei Mici şi Câmpia Transilvaniei spre Târgu Mureş, din Podişul Hârtibaci spre Sibiu, din Culoarul Mureşului şi Podişul Secaşelor spre Alba Iulia şi mai redus către Aiud şi Sebeş. La acestea se adaugă deplasări spre centre aflate în afara Transilvaniei (Hunedoara, Braşov, Bucureşti, Oradea etc.).

După 1970, paralel cu dezvoltarea în continuare a industriei şi construcţiilor în oraşele mari, încep să fie amplasate unităţi industriale în oraşele mai mici, inclusiv în cele care au luat fiinţă după 1966. Mişcarea migratorie definitivă se diversifică prin dirijarea din sate şi către acestea. Ea este stimulată şi de disponibilul de forţă de muncă creat prin cooperativizarea forţată a agriculturii. Dezvoltarea reţelei de căi de comunicaţie va facilita treptat micşorarea deplasărilor definitive, paralel cu creşterea în importanţă a „navetismului", fenomen curent înregistrat în jurul tuturor marilor oraşe. Ca urmare, în comunele din apropierea acestora, numărul de locuitori şi sporul natural au început să crească din nou. Principalele arii de plecare definitivă sunt satele aflate la distanţe mai mari de oraşe şi unde puterea economică era limitată (Podişul Someşan, Câmpia Transilvaniei, Subcarpaţii Transilvaniei, partea de răsărit a Podişului Hârtibaci. După 1990, în condiţiile recesiunii economice, fenomenul practic încetează. Mai mult, o parte a populaţie (în număr mic) s-a întors la sate. În ultimul deceniu devin frecvente plecările pe termene variate în străinătate (Ungaria dar şi în alte state ale UE) unde prestează diverse servicii. Un aspect nou este legat de naveta din oraşe sau localităţile de pe căile de comunicaţii principale la unităţile de servicii şi economice realizate în afara acestora (îndeosebi la Cluj Napoca, Târgu Mureş, Alba Iulia etc.)

• ***Populaţia activă.*** În mediul rural este dominant ocupată în agricultură (70...90%) dar diversificat teritorial (pentru culturi cerealiere şi de plante tehnice, pentru viticultură şi creşterea animalelor în centru, vest şi în depresiunile din sud; creşterea animalelor, pomicultură în est). În satele în care se realizează exploatări de gaze naturale, sare (Praid), unde există amenajări balneare (Bazna, Miercurea Sibiului, la Cojocna, Ocna Dej etc.) sau noduri de cale ferată, o parte din forţa de muncă este folosită în industrie cât şi în servicii etc.

În oraşe, până în 1989 populaţia activă era precumpănitor ocupată în industrie, construcţii, servicii. După 1990 ponderea celor din servicii a crescut

mult paralel cu micşorarea rapidă a celei din industrie. Importantă este problema şomajului, rata fiind în jur de 10% (maximum de 15,3% în judeţul Bistriţa-Năsăud), dar mai ridicată în rândul populaţiei feminine.

3. CARACTERISTICILE AŞEZĂRILOR

Reţeaua de aşezări este formată din 347 de comune şi 44 oraşe. Ea s-a realizat treptat, într-un îndelungat proces de evoluţie social-istorică.

Până în sec. I î.e.n. existau aşezări mici deschise sau cu un început de fortificaţie, (pe terasele râurilor mari, în depresiuni şi la contactul muntelui cu dealul).

Între secolul I î.e.n. şi secolul III e.n. sunt numeroase aşezări dacice (multe din ele întărite), apoi aşezări daco-romane (oraşe, castre, sate în punctele de exploatare a sării şi a calcarului). Acum se formează un prim schelet de aşezări axat pe drumurile principale de legătură dintre diferite părţi ale Daciei Romane dar şi în lungul drumurilor ce asigurau legăturile cu regiunile de la exteriorul Carpaţilor pe Olt, spre Depresiunea Braşov, pe Mureş, Someş etc.

Între secolele IV şi XII, deşi a suferit de pe urma frecventelor invazii, reţeaua de aşezări se dezvoltă dar într-un ritm mai lent. Din secolul XII e.n. se constată: mai întâi o creştere treptată a numărului de aşezări, apoi atestarea documentară a celor mai multe din localităţile transilvănene şi afirmarea economică a principalelor oraşe. În afara cetăţilor de apărare din interiorul şi din jurul oraşelor, aceste forme vor fi realizate şi la unele aşezări rurale (cetăţi ţărăneşti). În secolele XVIII – XIX, paralel cu dezvoltarea oraşelor ca importante centre meşteşugăreşti şi de schimb se definitivează întreaga reţea de aşezări. Până în 1940, se constată mai întâi dezvoltarea oraşelor mari, iar ulterior a tuturor localităţilor urbane. După 1990 se produc schimbări profunde în structura economică, administrativ-gospodărească, în profilul demografic şi cultural etc. În ultimii ani au fost trecute în rândul oraşelor mai multe aşezări rurale fără însă ca acestea să îndeplinească cerinţele unor astfel de structuri.

3.1. Aşezările urbane. Cele 44 de oraşe au avut o populaţie în 2002 de 1.452.495 locuitori, iar în 2005 de 1.403.329 locuiutori. Faţă de 1912 (18 oraşe) populaţia urbană a crescut cu peste 1,2 milioane locuitori, în raport cu 1930 (20 oraşe) cu cca. 1,1 milioane, iar faţă de 1966 (32 oraşe) cu peste 520.000 locuitori. În 1996 ea era de 1.541.629 locuitori. Deci, o scădere în principal legată de închiderea multor unităţi economice şi părăsirea oraşelor.

Cele mai multe sunt atestate documentar ca oraşe în Evul Mediu (sec. XII – XVI), deşi temeliile unora s-au suprapus pe vechile oraşe daco-romane (Alba Iulia, Cluj Napoca, Turda) etc. Multe au fost decretate în perioada

interbelică sau în ultimele cinci decenii: Câmpia Turzii, Cristuru Secuiesc, Ocna Mureşului, Victoria, Luduş, Iernut, Sovata etc.).

După 1969 în marea majoritate a situaţiilor numărul de locuitori a crescut, dar diferenţiat teritorial. În oraşele mari creşterea a fost foarte mare (peste 130.000 la Cluj-Napoca, peste 50.000 la Sibiu, peste 66.000 la Târgu Mureş; peste 60.000 la Bistriţa, peste 20.000 la Alba Iulia; la celelalte oraşe sporul a fost mic, între 40 locuitori la Rupea şi 18.000 la Odorheiu Secuiesc (frecvent în jur de 6.000 – 10.000 locuitori).

În acest timp creşterile cele mai mici au fost la oraşele sub 15.000 de locuitori (Beclean, Huedin, Victoria, Dumbrăveni, Rupea, Năsăud). În câteva situaţii s-a înregistrat şi un uşor regres (Ocna Mureş, Copşa Mică etc.). Comparativ cu situaţia de la începutul secolului (1912) s-au produs creşteri foarte mari, de 5 – 7 ori în Bistriţa, Făgăraş, Cluj-Napoca, Târgu Mureş, Târnăveni, Alba Iulia, Sibiu (impuse de crearea unor importante unităţi industriale).

După 1996 se constată însă o scădere a numărului de locuitori pentru majoritatea oraşelor (cu variaţii de la un oraş la altul şi de la un an la altul), în condiţiile creşterii economice slabe la nivelul întregii ţări şi a emigrării forţei de muncă tinere spre ţări din Europa.

După *funcţiile economice* cinci oraşe au funcţii complexe (Cluj-Napoca, Sibiu, Târgu Mureş, Târnăveni, Alba Iulia, Bistriţa), 11 oraşe au funcţie industrială predominantă, 7 oraşe au funcţie industrială şi de servicii, iar 20 oraşe au funcţii agrară, de servicii (amplificate în prezent).

După *numărul de locuitori* (în 2002), 3 oraşe depăşeau 100.000 locuitori (Cluj-Napoca, 318.027; Sibiu, 155.045; Târgu Mureş 149.577), 4 aveau între 50.000 şi 100.000 locuitori (Bistriţa 81.467; Alba Iulia 66.369; Turda 55.770; Mediaş, 55.203), 21 numărau între 10.000 şi 50.000 locuitori (Dej, Odorheiu Secuiesc, Reghin, Făgăraş, Sighişoara, Aiud, Sebeş, Câmpia Turzii, Târnăveni, Gherla, Blaj, Luduş, Cisnădie, Ocna Mureş, Avrig, Târgu Lăpuş, Sovata, Beclean, Agnita, Năsăud, Sângeorz – Băi) şi 15 erau cu sub 10.000 (Cristuru Secuiesc 9.672, Huedin 9.480, Iernut 9.440, Victoria 9.046, Tălmăciu 8.828, Dumbrăveni 8.411, Sărmaşu 7.488, Ungheni 6.551, Miercurea Nirajului 5.802, Sălişte 5.781, Rupea 5.760, Sângeorgiu de Pădure 5.484, Copşa Mică 5.374, Ocna Sibiului 4.116, Miercurea Sibiului 4.066). Faţă de aceste valori înregistrate prin recensământ în anii ce au urmat s-au produs unele modificări determinate fie de creşterea natalităţii, fie de diverse forme de mişcare migratorie.

Dintre acestea, 18 au statut de municipiu: Cluj-Napoca, Sibiu, Târgu Mureş, Bistriţa, Alba Iulia, Turda, Mediaş, Dej, Odorheiu Secuiesc, Reghin, Făgăraş, Sighişoara, Aiud, Sebeş, Câmpia Turzii, Târnăveni, Gherla, Blaj.

3.2. Aşezările rurale. Condiţiile naturale din Dealurile Transilvaniei sunt deosebit de favorabile locuirii, dovadă aşezările numeroase existente, multe cu o vechime foarte mare. În majoritate au fost atestate documentar în secolele XII – XV, ele situându-se pe toate formele de relief. În aceste aşezări este concentrată o populaţie de peste 800.000 locuitori, ritmul de creştere (pe ansamblu) a fost lent, dar diferenţiat în funcţie de condiţiile naturale ale locuirii şi de desfăşurare a activităţilor economice. Aşezările rurale se pot diferenţia după diverse criterii. Frecvent se separă mai multe *tipuri şi subtipuri morfologice.* În acest sens, numeroase sunt satele desfăşurate pe văi de ordine deosebite. Apar diferenţe importante între cele situate în culoarele văilor mari (Someş, Mureş, Târnave, Olt etc.), pe terase şi pe lunci înalte şi în depresiuni (sate mari care se înşiră în lungul drumurilor şi au un spaţiu larg pe care se desfăşoară o activitate agricolă complexă) şi satele dezvoltate pe văile secundare, de multe ori cu caracter torenţial (ocupă baza versanţilor, conurile de dejecţie, glacisurile) din Câmpia Transilvaniei, Podişul Someşan, Subcarpaţii Transilvaniei etc. La acestea se adaugă puţine sate aflate pe culmi sau poduri interfluviale netede, dar şi la obârşia unor torenţi. Sunt sate mici la care precumpăneşte creşterea animalelor şi culturi practicate pe parcele (o agricultură de subzistenţă).

După numărul de locuitori cele mai multe (peste 80%) sunt mici (sub 500 loc.) şi mijlocii (până la 1.500 loc.). Ponderea acestora variază de la o unitate naturală la alta (între 60 şi 80%). În majoritate se găsesc în regiunile deluroase depărtate de culoarele de vale principale, n-au putere economică, iar populaţia în vârstă predomină. Aşezările mari, cu peste 1.500 locuitori se află în vecinătatea oraşelor, pe terasele râurilor principale, în depresiuni. Ele au o economie complexă, sunt legate printr-o reţea de căi de comunicaţie în bună măsură modernizată.

După *funcţiile economice* se pot diferenţia două categorii care au ca element comun primordial activităţile agricole. În prima grupă intră satele în care funcţia agricolă este determinantă (încorporează peste 90% din populaţia activă). În cadrul ei apar deosebiri impuse de ierarhizarea activităţilor agricole. Se separă sate în care ordinea ca importanţă a ocupaţiilor agricole este: cerealier şi creşterea animalelor (Câmpia Transilvaniei), cerealier, pomicultură (Dealurile Târnavei Mici), creşterea animalelor, silvicultură şi pomicultură (Dealurile Bistriţei, Subcarpaţii Trasnsilvaniei etc.), culturi viticole sau pomicole dominant (pe Târnave, în Culoarul Alba Iulia – Turda etc.), cerealier şi piscicol (Ţaga, Geaca, Zau de Câmpie).

A doua situaţie corespunde satelor în care funcţia agricolă se îmbină cu o alta – industrială (exploatările de gaz metan, sare, piatră de construcţie, industrie textilă şi alimentară etc.), de servicii (staţiunile balneoclimaterice Cojocna, Ocna Dejului, Sic etc.), noduri de cale ferată (Vinţu de Jos etc.).

Cele mai multe sate sunt de tip adunat. Se adaugă cele compacte (în sud), liniare pe văi, răsfirate pe unii versanţi din regiunile înalte şi fragmentate.

ACTIVITĂŢILE ECONOMICE

1. CARACTERISTICI GENERALE.

Regiunea colinară a Transilvaniei dispune de condiţii naturale favorabile pentru desfăşurarea unor intense activităţi economice (relieful de dealuri puţin accidentate, cu suprafeţe plane propice culturilor, numeroase păşuni şi fâneţe pentru creşterea animalelor, resurse ale subsolului suficiente pentru afirmarea anumitor ramuri industriale, culoarele de vale largi care au facilitat o circulaţie rapidă şi o densitate mare a populaţiei etc.).

În condiţiile dezvoltării social – istorice a acestei regiuni, până în secolul XVI economia a avut caracter net agrar. Ulterior, prin dezvoltarea activităţilor meşteşugăreşti, iar în secolul XIX şi în prima jumătatea a secolului XX a celor industriale s-a ajuns la un caracter agrar-industrial, cu o agricultură diversificată, cu producţii limitate; în industrie precumpăneau ramurile uşoară şi alimentară. După 1950, în condiţiile unei industrializări forţate, s-a realizat o modificare a caracterului acesteia (industrial – agrar). După 1990 îşi păstrează caracterul complex, dar mult mai diversificat teritorial.

2. INDUSTRIA

Are la bază o îndelungată activitate de breaslă menţionată în documente încă din secolul XIV. Ea se desfăşura în oraşele şi comunele mai importante, avea profil variat, iar produsele serveau schimburilor, nu numai în Transilvania, ci şi cu celelalte ţări româneşti. Se prelucrau îndeosebi lână, piei şi blănuri, de ele fiind legate numeroase specializări (tăbăcari, cizmari, ciubotari, pantofari sau cavafi, cojocari, blănari, curelari, mănuşari, trăistari etc.). Importantă era activitatea acestora în oraşele Sibiu, Sighişoara, Cluj, Târgu Mureş, Cisnădie, dar şi în unele comune precum Sadu, Răşinari, Gura Râului etc.; în oraşele mari erau bresle care produceau arme, obiecte de lux etc. În afara acestora mai existau exploatări de sare (Sic, Turda, Ocna Dejului etc.), sticlărie (Porumbacu de Sus), exploatarea lemnului etc.

Din a doua jumătate a secolului XVIII se afirmă treptat activitatea manufacturieră, din care va deriva producţia de fabrică prezentă după 1870. La baza acestor prefaceri au stat trei factori: materia primă abundentă, forţa de muncă specializată, cerinţele crescânde ale pieţei. S-au dezvoltat, în primul

rând, industria textilă şi a pielăriei, apoi cea alimentară (îndeosebi morăritul) şi a materialelor de construcţii (cărămizi, ţigle).

Între 1918 şi 1950 se dezvoltă ramurile vechi tradiţionale, la care se adaugă industria lemnului (Reghin, Tălmaciu, Orlat), exploatarea gazului metan (Delenii şi Sărmăşel) şi chimică (Târnăveni). Existau câteva centre industriale (Cluj, Turda, Dej, Câmpia Turzii, Alba Iulia, Sibiu, Făgăraş, Odorheiul Secuiesc, Târgu Mureş, Sighişoara etc.) cu întreprinderi mici şi un număr redus de muncitori. În structura pe ramuri predominau industriile uşoară şi alimentară, în timp ce construcţiile de maşini ocupau un loc modest (unelte, articole electrice, electrotehnice, balanţe şi cântare la Sibiu).

Până la Revoluţie, în industria Transilvaniei s-au înregistrat treptat numeroase transformări ce-au condus la schimbări importante sub raport structural. Între acestea, mai importante sunt: reorganizarea unităţilor existente prin comasarea celor mici (între 1956 – 1960); reprofilarea unor întreprinderi în funcţie de cerinţe şi de posibilităţile de aprovizionare cu materie primă; creşterea treptată a ponderii în producţia industrială a unor ramuri şi subramuri din industria grea; apariţia sau amplificarea după 1965 a unor ramuri noi (îngrăşăminte chimice, produse electrotehnice, utilaje pentru industria uşoară etc.); creşterea economică a oraşelor Cluj Napoca, Turda, Câmpia Turzii, Sibiu, Mediaş, Sighişoara, Făgăraş, Târgu Mureş; dezvoltarea unităţilor industriale în oraşele mari ajungându-se la crearea de platforme industriale (Cluj Napoca, Sibiu, Târgu Mureş, Alba Iulia etc.), amplasarea unor obiective industriale în toate oraşele şi chiar în aşezări rurale (Fântânele, Sălişte, Teiuş etc.); detaşarea unor areale industriale cu profil complex în lungul culoarelor de vale (îndeosebi pe Mureş, Târnave, Someşul Mic, Arieş) şi în depresiunile din sud (Sibiu, Făgăraş). Ca urmare, se realizează schimbări în structura producţiei industriale. Pe ansamblu, judeţele din Transilvania au participat la producţia industrială a ţării cu ponderi importante de sticlă, porţelan şi ceramică fină, pielărie, materiale de construcţii, exploatarea şi prelucrarea lemnului, textilă, confecţii, construcţii de maşini. Ierarhizarea acestora la nivelul fiecărui judeţ se prezenta (1990) diferit (Cluj – industria construcţiilor de maşini şi prelucrarea metalelor, metalurgie feroasă, industria alimentară, materiale de construcţie etc.; Mureş – industria construcţiilor de maşini şi prelucrarea metalelor, industria chimică, combustibili, alimentară; Sibiu – construcţii de maşini şi prelucrarea metalelor, textilă, metalurgie neferoasă, alimentară; Bistriţa–Năsăud – industria construcţiilor de maşini şi prelucrarea metalelor, textilă, prelucrarea lemnului), dar predomină industria grea (peste 1/3 din volumul producţiei lor), apoi ramurile de tradiţie (textilă, alimentară, lemn) şi cele legate de folosirea complexă a resurselor (gaze naturale, sare). După 1992 s-au înregistrat

transformări însemnate, urmărindu-se privatizarea unităţilor industriale, eliminarea unităţilor energofage şi reconversia forţei de muncă. Acestea s-au înfăptuit diferenţiat pe parcursul anilor. Până în anul 2000 accentul s-a pus pe închiderea întreprinderilor poluante (Copşa Mică, Turda, Târnăveni, Făgăraş etc.), a celor nerentabile şi pe reorganizarea producţiei în paralel cu privatizarea. În ultimii ani au apărut unităţi industriale de prelucrare a unor resurse locale (lemn, agricol, materiale de construcţii etc.), dar şi de asamblare în cadrul unor colaborări internaţionale (Sebeş. Alba Iulia, Bistriţa şi complexul de la Cluj Napoca – Jucu, Dej). Dacă în marile centre economice procesul este activ, în schimb, în oraşele mici el stagnează.

• **Industria energetică.** Folosirea gazului şi a cărbunilor s-a realizat până la mijlocul secolului nostru în cantităţi mici şi predominant sub formă de combustibil (la încălzit, pentru producerea de energie electrică). După 1950 gazele naturale sunt întrebuinţate în cantităţi mari în industria chimică şi în termocentrale cu putere instalată mare.

Cărbunii se găsesc în formaţiunile paleogene şi acvitaniene din nord-vest (în bazinul Almaş). Sunt cărbuni bruni şi huilă în strate de 0,2...1,2 m grosime la Surduc şi Cristolţel (fig.51).

Gazul metan cunoscut încă din secolele XVII – XVIII (apariţii locale de „focuri vii") a intrat în exploatare în 1908 la Sărmăşel, iar din 1909 la Zau de Câmpie, Şincai, Saroş, Copşa Mică.

În prezent există peste 50 de locuri de extracţie în Câmpia Transilvaniei şi în Podişul Târnavelor aparţinând la mai multe câmpuri gazefiere. Cele mai însemnate câmpuri sunt în: *Podişul Târnavelor* (Delenii, Nadeş, Sângeorgiu de Pădure, Filitelnic, Miercurea Nirajului, Teleac, Gorneşti, Bogata de Mureş, Dumbrăvioara, Adămuş, Bălcaciu, Bazna, Mediaş, Axente Sever, Nou Săsec, Suplac, Săcel, Simioneşti, Jimbor, Slimnic) şi *Câmpia Transilvaniei* (Ţaga, Geaca, Sărmaşu, Zau de Câmpie, Luduş, Sânger, Grebenişu de Câmpie, Bălăuşeri, Delenii). Sunt utilizate în industria chimică (Târgu Mureş, Târnăveni, Victoria, Făgăraş) sau în producerea de energie electrică (Iernut, Fântânele). Gazele sunt transportate prin conducte (7.500 km de magistrale) spre regiunile exterioare Carpaţilor: de la Şincai la Satu Mare; de la Bazna la Hunedoara şi Reşiţa cu o ramificaţie la Arad – Timişoara; de la Nadeş la Oneşti – Bacău – Iaşi şi o ramificaţie spre Galaţi; de la Delenii la Braşov şi Bucureşti. Sunt folosite pentru chimizare, la încălzit şi în termocentrale (Paroşeni, Brazi). Judeţul Mureş ocupă primul loc în exploatarea gazului metan iar la Mediaş se află centrala industrială care dirijează întreaga activitate de extracţie, transport şi distribuţie a gazului metan.

Energia electrică era produsă până în 1950 în câteva centrale termoelectrice mici. Mai însemnată era cea de la Aghireş (din 1930, folosea lignitul de la Tic) pentru alimentarea Clujului. După 1950 au fost construite termocentralele de la Fântânele (250 MW) şi Iernut (800 MW) care folosesc gazul metan; la reţea se adaugă centrale mici aflate aproape în fiecare centru industrial (Târnăveni, Ocna Mureş, Blaj, Sibiu, Cluj Napoca etc.). Necesarul de energie electrică este acoperit din reţeaua naţională (în primul rând de la hidrocentralele din Munţii Apuseni şi de pe Sebeş). Există şi câteva hidrocentrale cu putere instalată mică pe Olt, în Depresiunea Făgăraş.

• **Industria siderurgică.** Prima unitate industrială a apărut în 1920 la Câmpia Turzii, care a fost lărgită şi modernizată după 1950. Ulterior au apărut unităţi şi în alte localităţi (la Câmpia Turzii sunt: o oţelărie electrică şi Siemens Martin, laminor de conductori electrici, cabluri de oţel, sârmă, cuie etc.). Pentru combinat, la Turda, s-a amenajat o semicocserie. La Beclean se realizează cuie, sârmă, la Aiud s-a realizat o turnătorie de ligotiere, iar la Alba Iulia o turnătorie de piese de fontă. După anul 2000 *ele au fost închise treptat.*

Metalurgia neferoasă a fost reprezentată de unităţile de la Copşa Mică (funcţiona pe baza materiei prime aduse de la Baia Mare). Se produceau zinc (încă din 1940), plumb, cadmiu, diverşi acizi etc. În prezent sunt aproape desfiinţate.

• **Industria construcţiilor de maşini şi a prelucrării metalelor.** În perioada interbelică erau numeroase unităţi cu profil de reparaţii. În prezent are subramuri diverse, dar în curs de reorganizare. *Industria electronică şi electrotehnică* produce diverse articole la Târgu Mureş şi Cluj Napoca (cea mai nouă unitate, la Jucu). *Industria de maşini şi material rulant auto* are unităţi la Mârşa, Mediaş, Târgu Mureş, Reghin, Sibiu. *Utilaje pentru industria chimică* se mai produc la Făgăraş şi Sibiu. *Maşini şi utilaje folosite în industria uşoară* (ţesut, tricotaje etc.) se realizează la Târgu Mureş, Sighişoara, Cluj Napoca. *Maşini şi utilaje pentru exploatări forestiere şi prelucrarea lemnului* se produc la Reghin şi Alba Iulia. *Utilaje necesare în industria materialelor de construcţii* sunt obţinute la Reghin (pentru fabrici de ţigle şi cărămizi), Alba Iulia şi Bistriţa. *Utilaje pentru industria alimentară* la: Cluj Napoca şi Odorheiu Secuiesc, *utilaje agricole* la Aiud, *articole de uz casnic* la Mediaş, Ocna Mureşului (cuţite) şi Năsăud (tacâmuri), *aparatură de măsură şi control* la Sibiu.

• **Industria chimică** are la dispoziţie două surse de materii prime cu rezerve importante în regiune: gaz metan şi sare. Primele fabrici au apărut la sfârşitul secolului XIX. Din 1936 la Copşa Mică se obţine negru de fum, iar la Făgăraş, din 1941, amoniac. S-au construit combinate chimice pentru diverse produse la Târnăveni (carbid), Târgu Mureş, Copşa Mică, Făgăraş, Victoria,

Turda, Ocna Mureş. În prezent s-au produs transformări esenţiale. Încă se obţin *produse sodice şi clorosodice* la Ocna Mureş şi Turda, la Târgu Mureş – acid azotic; *carbid* la Târnăveni şi *produse abrazive* la Cluj Napoca. *Industria îngrăşămintelor chimice* este axată pe producerea de uree şi azotat de amoniu la Târgu Mureş şi Făgăraş, îngrăşăminte concentrate la Târgu Mureş, apoi pesticide la Turda, Târnăveni. *Industria de medicamente* este la Cluj-Napoca şi la Târgu Mureş.

• **Industria materialelor de construcţii** este o ramură de tradiţie, care foloseşte calcar, nisip şi balast dar şi roci eruptive (din măgurile aflate la contactul cu lanţul vulcanic). Extracţia calcarului se face în carierele din unele localităţi din lungul Someşului, apoi la Sănduleşti (pentru Turda), Leghia etc.

Există: *nisip caolinos* la Corneşti şi Aghireş, *nisip cuarţos* la Gârbău, Aghireş, Făgetu Ierii, Mânăstireni, *nisip metalurgic* la Feleac şi Aghireş; *tufuri vulcanice*, *bazalt* la Rupea şi *andezite* la Ilieşti – Sovata, *balastiere* sunt în lungul văilor Someş, Mureş, Olt, Niraj, Arieş, Târnava Mică etc. Se extrage *argilă* la Blaj, Cetatea de Baltă, Războieni – Cetate, Sântimbru, Vinţu de Jos şi *argilă bentonitică* la Ocna Mureşului. În *industria lianţilor* se obţin: ciment (prima unitate la Turda în 1914), var, ipsos la Turda. *Industria de cărămizi şi ţigle* are unităţi la Câmpia Turzii, Sîntimbru, Alba Iulia, Turda, Cluj Napoca, Ocna Mureş, Blaj, Vinţu de Jos, Cetatea de Baltă; *materiale refractare* se produc la Turda, Dej, Alba Iulia (şamotă, cărămizi refractare necesare pentru siderurgie şi în termocentrale; *ceramică fină* se fabrică la Cluj Napoca (porţelan), *produse de menaj* se obţin la Albeşti şi Alba Iulia, *faianţă* la Târnăveni, Sighişoara, iar *plăci de teracotă şi izolatori termici* la Turda. În *industria sticlei* se produc: geamuri (trase, şlefuite, laminate, turnate, securizate, plane şi curbe etc.) la Târnăveni, Mediaş, Albeşti; produse de sticlărie suflată la Albeşti, Târgu Mureş, Târnăveni, semicristal la Turda, Mediaş şi Avrig. Industria *prefabricatelor din beton* este dezvoltată în centrele Cluj Napoca, Turda, Dej.

• **Industria lemnului** este o ramură de tradiţie axată pe prelucrarea lemnului de foioase şi de conifere în cadrul unor combinate. Se obţin: cherestea (Reghin, Sovata, Sibiu, Bistriţa, Dej, Sebeş), plăci aglomerate, placaje şi furnire (Reghin, Dej, Blaj, Gherla), mobilă (Târgu Mureş, Cluj Napoca, Bistriţa, Sibiu, Mediaş, Târgu Mureş, Sebeş, Dej, Odorhei), instrumente muzicale şi ambarcaţiuni sportive (Reghin).

• **Industria celulozei şi hârtiei** are la sorginte moara de hârtie de la Tălmaciu (1571), a doua din Transilvania şi totodată din ţară (după Braşov, 1546); în perioada interbelică exista o unitate mai mare la Cluj. În prezent sunt: Combinatul de celuloză şi hârtie de la Dej (foloseşte lemn de răşinoase şi deşeuri de la unităţile de cherestea; produce celuloză papetară, hârtie de ambalaj

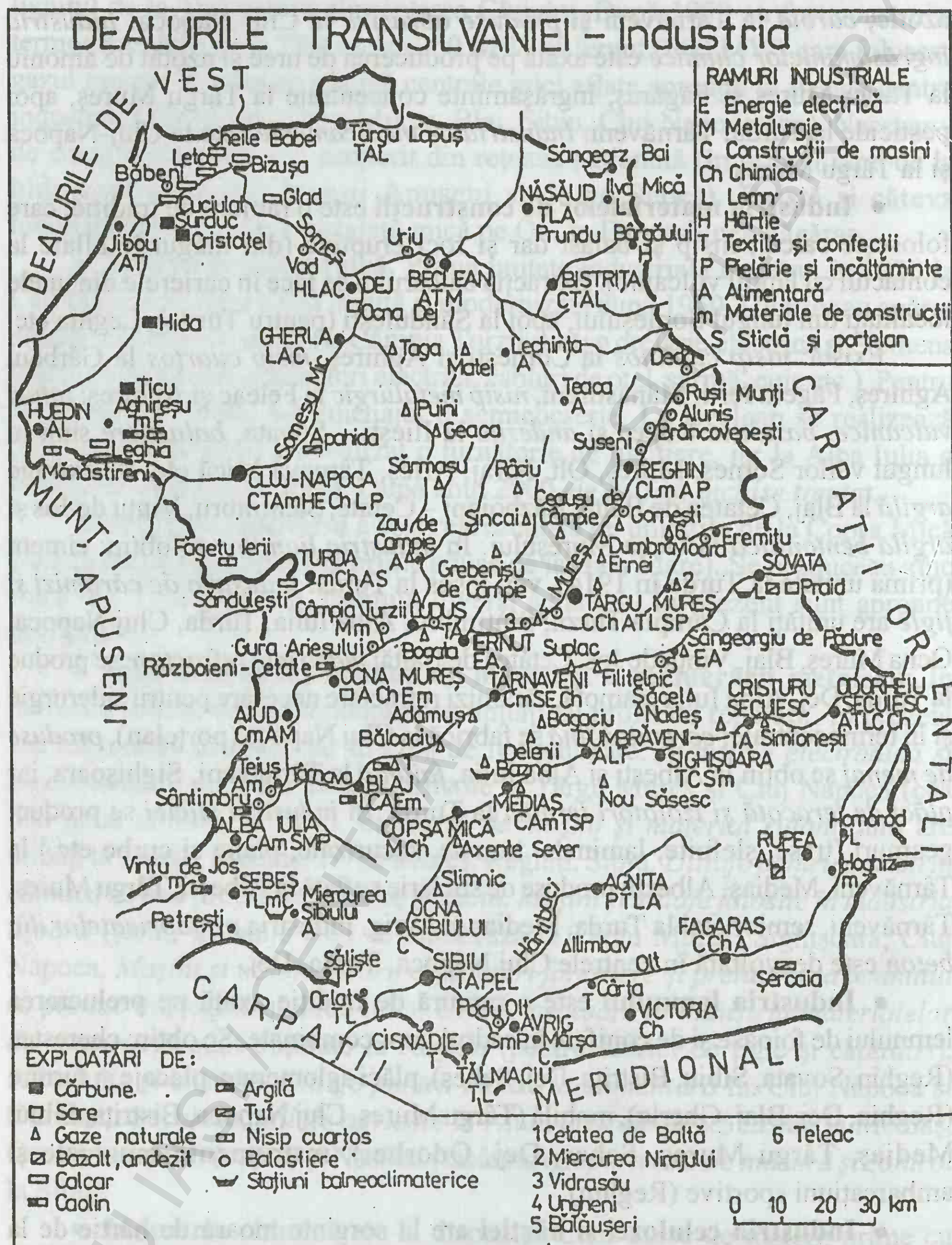

DEALURILE TRANSILVANIEI - Industria
DEALURILE DE VEST
MUNŢII APUSENI
CARPAŢII ORIENTALI
CARPAŢII MERIDIONALI
RAMURI INDUSTRIALE
E Energie electrică
M Metalurgie
C Construcţii de masini
Ch Chimică
L Lemn
H Hârtie
T Textilă şi confecţii
P Pielărie şi încălţăminte
A Alimentară
m Materiale de construcţii
S Sticlă şi porţelan
Cheile Babei
Târgu Lapuş
TAL
Sângeorz Bai
Letca
Bizuşa
Băbeni
Năsăud
TLA
Ilva Mică
L
Cuciulat
Glad
Surduc
Cristolţel
Jibou
AT
Someş
Uriu
Prundu Bârgăului
H
Vad
HLAC
Dej
Beclean
ATM
Bistriţa
CTAL
Ocna Dej
Hida
Gherla
LAC
Taga
Matei
Lechinţa
A
Deda
Ţicu
Agârbiciu
Aghireşu
mE
Huedin
AL
Someşu Mic
Puini
Teaca
A
Ruşii Munţi
Aluniş
Brâncoveneşti
Apahida
Geaca
Leghia
Mănăstireni
Cluj-Napoca
CTAmHECh LP
Sărmaşu
Răciu
Suseni
Reghin
CLmAP
Ceauşu de Câmpie
Gorneşti
Zau de Câmpie
Sincai
6
Eremitu
Dumbrăvioara
Ernei
Făgetu Ierii
Turda
mChAS
Grebenişu de Câmpie
Mureş
2
Sovata
L
Praid
Săndulesti
Câmpia Turzii
Luduş
Mm
TA
Târgu Mureş
CChATLSP
3
Gura Arieşului
Bogata
Iernut
EA
Suplac
Sângeorgiu de Pădure
EA
Războieni-Cetate
Ocna Mureş
A Ch E m
Târnăveni
CmSE Ch
Filitelnic
5
Săcel
Nadeş
Cristuru Secuiesc
Odorheiu Secuiesc
ATLC Ch
Aiud
CmAM
Adămuş
Bagaciu
TA
Simioneşti
Bălcaciu
Dumbrăveni
ALT
Sighişoara
TCSm
Teiuş
Am
Târnava
Blaj
LCAEm
Delenii
Bazna
Sântimbru
Mediaş
CAmTSP
Nou Săsesc
Alba Iulia
CAm SMP
Copşa Mică
MCh
Axente Sever
Rupea
ALT
Homorod
PL
Vintu de Jos
m
Hoghiz
m
Sebeş
TLmC
Miercurea Sibiului
A
Slimnic
Agnita
PTLA
Hârtibaci
Petreşti
Ocna Sibiului
C
Făgăraş
CChA
Allimbav
Săliste
TP
Sibiu
CTAPEL
Olt
Şercaia
Orlat
TL
Cârţa
T
Podu Olt
Victoria
Ch
Cisnădie
T
Avrig
SmP
Mârşa
C
Tălmaciu
TL
EXPLOATĂRI DE:
Cărbune
Sare
Gaze naturale
Bazalt, andezit
Calcar
Caolin
Argilă
Tuf
Nisip cuarţos
Balastiere
Staţiuni balneoclimaterice
1 Cetatea de Baltă
2 Miercurea Nirajului
3 Vidrasău
4 Ungheni
5 Bălăuşeri
6 Teleac
0 10 20 30 km

Fig. 51.

etc), fabrica de la Cluj Napoca (cartoane şi rechizite şcolare), unităţile de la Petreşti (hârtie) şi Prundul Bârgăului (carton, carton ondulat).

• **Industria textilă şi a confecţiilor** îşi are sorgintea în producţia casnică şi de breaslă. Foloseşte ca materie primă lâna, inul şi cânepa apoi bumbacul, mătasea şi firele sintetice.

Industria lânii, cu vechi tradiţii, este concentrată în zona Sibiului (Sibiu, Orlat, Cisnădie, Sălişte), apoi la Mediaş, Cluj Napoca. *Prelucrarea bumbacului* se realizează la Cisnădie (filatură şi ţesătorie), Sighişoara (ţesătorie), Tălmaciu (aţă) şi Odorheiu Secuiesc (aţă). *Industria inului şi a cânepei* – are topitorii de in la Beclean, Cristuru Secuiesc, Albeşti, topitorii de cânepă la Beclean, Luduş, Dumbrăveni şi o filatură la Cristuru Secuiesc. Industria mătăsii este reprezentată de ţesătoria de la Sibiu. *Industria de tricotaje* pe bază de bumbac, lână, mătase şi fibre sintetice este la Cluj Napoca, Agnita (ciorapi), Sebeş (ciorapi de damă şi tricotaje de bumbac), Sibiu (ciorapi de bumbac, lână etc.). *Industria confecţiilor* – are întreprinderi de mare capacitate la Cluj Napoca, Sighişoara, Târgu Mureş (haine sport), Sibiu, Odorheiu Secuiesc. *Covoare din lână şi fire sintetice* se fabrică la Cisnădie, Sibiu, Târgu Lupuş, Alba Iulia.

• **Industria pielăriei, blănăriei şi încălţămintei** reprezintă una din ramurile foarte vechi, cu frumoase tradiţii în Transilvania. Între primele unităţi industriale sunt tăbăcăriile de la Sebeş (1843), Sibiu (1863), Mediaş (1881) şi manufactura de încălţăminte de la Cluj (1911), Agnita (1912), Alba Iulia (1931) şi fabrica de mănuşi de la Târgu Mureş (1931).

În prezent prelucrarea pieilor se realizează în secţii specializate din cadrul unităţilor industriale din Târgu Mureş, Cluj Napoca, Sibiu, Mediaş, Agnita. Încălţămintea se produce la Cluj Napoca, Mediaş, Alba Iulia, Sibiu, Agnita, Reghin (încălţăminte sportivă). Se mai fabrică: poşete, serviete, mape la Sibiu, Sebeş, Cluj Napoca, Reghin, mănuşi la Târgu Mureş. Confecţii din piele la Sebeş, articole artizanale din piele şi blană (pieptare, cojoace, şerpare) în diferite aşezări rurale din jurul Reghinului, apoi la Teiuş, Galda de Jos, Vinţu de Jos.

• **Industria alimentară** s-a conturat ca producţie industrială la finele secolului XIX. Foloseşte ca materie primă laptele, carnea, produsele cerealiere, sfecla de zahăr.

Morărit şi panificaţie, se fac în toate oraşele dar mai ales în Cluj Napoca, Dej, Târgu Mureş, Sibiu, Mediaş, Bistriţa.

Industria zahărului şi a produselor zaharoase este la Târgu Mureş, la Mediaş, Cluj Napoca, Sibiu.

Industria laptelui şi a produselor lactate se află în toate centrele urbane (mari consumatoare) dar mai ales la Târgu Mureş, Cluj Napoca.

Industria cărnii este reprezentată prin abatoare în toate oraşele şi prin unităţi de preparare şi conservare a cărnii (Târgu Mureş, Sibiu).

Mai există *fabrici de conserve de fructe şi legume* (Dej, Odorhei), unităţi de obţinere a *vinului şi a băuturilor alcoolice* (Târgu Mureş, Sighişoara, Târnăveni, Luduş, Reghin, Sibiu, Bistriţa, Alba Iulia etc.), *vin şampanizat* (Alba Iulia), *bere* (Reghin, Sibiu, Târgu Mureş, Aiud etc.), *ţigarete* (Cluj Napoca, Ocna Mureş), etc. Se mai obţin produse de *cosmetică şi săpunuri* (la Cluj Napoca şi Sibiu), *articole şcolare* (Sibiu).

Concluzii. Repartiţia teritorială a industriei relevă câteva concentrări ale acesteia care se desfăşoară în lungul principalelor văi sau depresiuni unde, de altfel, s-au dezvoltat şi cele mai mari aşezări şi cele mai însemnate căi de comunicaţie.

În sud, în Depresiunea Sibiu se impun oraşul Sibiu şi mai multe centre aflate în vecinătate, cu industriile construcţiilor de maşini şi textilă. Materia primă şi forţa de muncă calificată sunt elemente determinante în imprimarea aici a rolului esenţial al industriei uşoare. În Culoarul depresionar Alba Iulia – Turda există centre cu importanţă în industria materialelor de construcţie, industria uşoară (Alba Iulia, Sebeş, Aiud, Ocna Mureşului, Teiuş, Turda etc.). În Dealurile Târnavei Mici se remarcă exploatarea gazului metan, industria chimică, construcţiile de maşini, textile, lemn, şi două mari termocentrale. În afara acestora există un mare centru industrial – Cluj Napoca care se extinde prin noi unităţi în lungul Someşului Mic. În celelalte oraşe, pe lângă unităţile mici tradiţionale, există şi una sau două ramuri industriale mai importante (Dej – celuloză şi hârtie, Bistriţa – construcţii de maşini şi alimentară, Victoria şi Făgăraş – industria chimică, Odorheiul Secuiesc – confecţii).

3. AGRICULTURA

3.1. Caracteristici generale. Reprezintă ramura de tradiţie consemnată în documente şi prin descoperirile arheologice încă din cele mai vechi epoci.

Până către mijlocul mileniului nostru îndeletnicirea de bază a reprezentat-o creşterea animalelor (îndeosebi oi) datorită condiţiilor extrem de favorabile oferite de păşunile montane şi fâneţele din Dealurile Transilvaniei. Culturile de plante (grâu, secară, orz, ovăz, in, cânepă), se făceau îndeosebi în culoarele de vale şi în depresiuni (în vecinătatea satelor).

Între secolele XVI şi XIX se înregistrează modificări esenţiale, la început însă, într-un ritm mai lent. Ele sunt legate de introducerea în cultură a porumbului (sec. XVIII), cartofului şi tutunului (sec. XVIII), sfeclei de zahăr (sec. XIX) care au determinat lărgirea suprafeţei arabile în detrimentul pădurilor, păşunilor şi fâneţelor. Dacă până la începutul secolului XIX în structura producţiei agricole pe primul loc se menţine creşterea animalelor, în a doua

parte a acestuia producţia vegetală va trece treptat pe primul plan. Dezvoltarea oraşelor şi a producţiei industriale va stimula deopotrivă către finele secolului trecut şi în prima parte a secolului XX dezvoltarea celor două subramuri; agriculturii îi vor fi specifice: diversitatea de culturi, producţia mică la hectar, gradul redus de mecanizare, folosirea celei mai mari părţi a populaţiei active. În ultimele cinci decenii accentul s-a pus pe producţia cerealieră, pe extinderea suprafeţelor cu plante tehnice (îndeosebi sfeclă de zahăr) şi de furaj, pe realizarea unor plantaţii intensiv – pomicole şi viticole; pe folosirea largă a îngrăşămintelor chimice; pe creşterea numărului de animale şi îmbunătăţirea soiurilor. Cu toate acestea, pe ansamblu, rezultatele nu au fost favorabile unei agriculturi complexe, intensive, de mare productivitate. S-a neglijat factorul uman, psihologia românului care de-a lungul veacurilor s-a luptat permanent pentru bucata sa de pământ. Lipsindu-l forţat de acesta s-a ajuns la efecte contrare. După 1990, se revine treptat la proprietatea privată, la agricultura organizată pe ferme cu dimensiuni diferite care, în condiţiile economiei de piaţă şi a aplicării unei tehnologii moderne, va trebui să relanseze producţia agricolă. Se conturează, alături de puzderia de ferme mici cu producţie limitată şi slab diversificată, constituirea de proprietăţi mari bine organizate şi structurate. În satele cu tradiţie în creşterea animalelor sau în culturi de viţă-de-vie, legumicultură, activităţile specifice sunt tot mai mult orientate pe cerinţele programelor europene.

3.2. Modul de folosinţă a terenurilor. Variază de la o unitate naturală la alta (datorită multitudinii de aspecte impuse de condiţiile naturale), de la o comună la alta. Suprafaţa agricolă este de 70...85% în regiunile deluroase joase, în depresiuni şi în culoarele de vale şi de numai 10...25% în dealurile înalte. Pădurile ocupă areale modeste (8...15%) în cea mai mare parte a regiunii (resturi din pădurile de odinioară), situându-se la obârşiile unor văi secundare, pe platouri, pe versanţii cu pantă mai mare. La contactul cu muntele şi pe dealurile înalte, fragmentate, pădurile se desfăşoară pe 45...55%. Din suprafaţa agricolă, arabilului îi revin între 50 şi 85% în Câmpia Transilvaniei, Dealurile Târnavei Mici, Podişul Secaşelor, în culoarele de vale şi în depresiuni şi între 10 şi 40% în celelalte subunităţi. Pe el se cultivă cereale (20...70%; variabil ca pondere pe comune; grâul, porumbul predomină în sectoarele joase şi orzul, orzoaica cu importanţă mai mare în cele răcoroase şi umede), plante de nutreţ (5...20%), cartofi (până în 8%), sfeclă de zahăr (în comunele din vecinătatea fabricilor de zahăr), inul, cânepa, legumele (în luncile râurilor mari) etc. (fig. 52).

Păşunile şi fâneţele, importante resurse furajere, se menţin la 20...30% în cea mai mare parte a regiunii şi urcă la aproape 50% în dealurile înalte. Suprafeţele cu vii şi livezi, pe ansamblul Dealurilor Transilvaniei, nu depăşesc 1,5%. Ele variază mult ca areal în funcţie de condiţiile pedoclimatice (de la

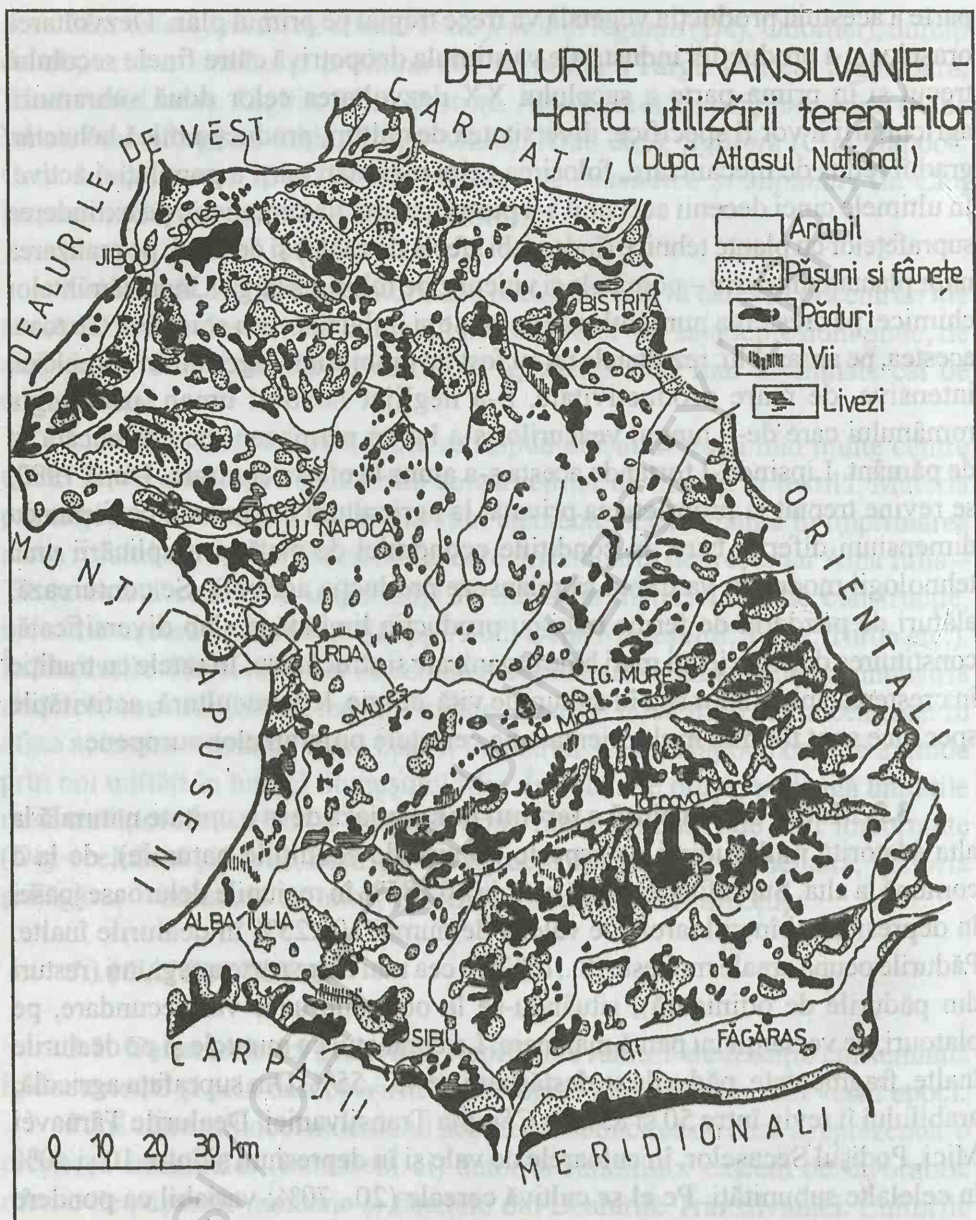

Fig. 52.

câteva procente în comunele ce au bazine pomicole sau viticole bine organizate la sub un procent în rest).

3.3. Principalele culturi agricole. Condițiile naturale sunt favorabile cultivării unui număr mare de plante. Aceasta constituie o activitate economică tradițională cu rezultate deosebite.

• *Cultura cerealelor* este o activitate de tradiţie prezentă în întreaga regiune. Se cultivă grâu de toamnă, porumb, orz, orzoaică, secară şi ovăz. Acestora le revin în culoarele de vale, depresiuni, dealuri joase, până la 60% din terenul agricol. Suprafeţele cele mai întinse sunt pe terasele râurilor Someş, Mureş, Târnave etc. şi în Câmpia Transilvaniei, unde depăşesc frecvent 70%, iar cele mai mici în regiunile deluroase mai înalte (SE, E şi NV), unde nu depăşesc 30%. Între culturi precumpănesc porumbul, grâul de toamnă (între 33 şi 39%), orzul şi orzoaica (utilizată în industria berii).

• *Plantele oleaginoase* se cultivă pe suprafeţe restrânse şi doar în câteva judeţe (Alba, Cluj, Mureş); la altitudini sub 500 m predomină soia, apoi inul pentru ulei, iar pe parcele mici – floarea-soarelui.

Dintre *celelalte plante tehnice* suprafeţe mari revin *sfeclei de zahăr* (1,5...10% din suprafaţa agricolă), cultivată îndeosebi în lungul Mureşului şi Târnavelor, sudul Câmpiei Transilvaniei şi în lunca Mureşului, apoi în depresiunile Sibiu şi Făgăraş. Se mai cultivă *in pentru fuior şi cânepă* în Podişul Târnavelor şi Podişul Someşan, *tutun* (Podişul Secaşelor). În apropiere de Sighişoara, Sebeş mai există *plantaţii de hamei* folosit în industria berii.

• *Legumicultura.* Legumelor li se acordă o însemnătate tot mai mare pentru aprovizionarea oraşelor şi a industriei alimentare. Se practică larg cultura acestora în luncile marilor râuri (Mureş, Târnave, Olt, Someş, Arieş) şi în satele din jurul oraşelor. Dintre acestea predominant este cartoful (mai ales în depresiunile Făgăraş, Sibiu) la care se adaugă varza, tomatele, ceapa etc. Se practică şi cultura legumelor timpurii în sere şi solarii (Dumbrăveni, Sibiu, Mediaş, Cluj Napoca, Târgu Mureş şi tot mai mult în gospodăriile din sate etc.).

• *Pomicultura* reprezintă o îndeletnicire de tradiţie axată în trecut pe livezi formate îndeosebi din pruni şi meri. În ultimele decenii s-au realizat culturi în livezi compacte, terasete, pe suprafeţe întinse care adesea conturează bazine pomicole. În structură predomină mărul de calitate superioară, apoi prunul, părul, nucul. În sud, în Depresiunea Sibiu ca şi în zona Clujului există livezi mari de cireşi şi vişini. Cele mai mari bazine pomicole sunt: în Culoarul Turda – Alba Iulia cu predominarea prunului şi mărului; Cluj – Someşul Mic (Feleac, Apahida) cu pruni, meri, cireşi; Sibiu – Cisnădie – Orlat – Răşinari cu pruni, meri, vişini, cireşi; în depresiunile din dealurile din est (bazinele Dumitra, Bistriţa, Vătava) cu dominanţa de meri şi pruni (lângă Bistriţa există o staţiune de studierea culturii pomicole); bazinul Agrij – Almaş cu predominarea prunului şi apoi a mărului; bazinul Reghin-Târgu Mureş cu pruni, meri şi peri.

• *Viticultura* deşi constituie o îndeletnicire străveche, nu ocupă suprafeţe mari. Se practică îndeosebi pe versanţii cu expunere sudică din bazinul Târnavelor şi pe culmile însorite şi foehnizate din sud-vestul Transilvaniei

(până la o altitudine de 500 m). Podişul Târnavelor are suprafeţe mari cu vii la Zagăr, Biertan, Daneş, Şeica Mică, Axente Sever, Târnăveni etc.; la Băgaciu există o unitate de vinificaţie.

Podgoria din Culoarul Mureşului (ţara vinurilor) cu plantaţii viticole masive la Jidvei, Blaj, Gârbova, Ighiu, Aiud, Şard; vinificaţia se realizează la Alba Iulia, Jidvei, Aiud, Blaj. Suprafeţe cu vii se mai întâlnesc în Câmpia Transilvaniei, Depresiunea Turda, Podişul Someşan, dar nu au dimensiunile şi valoarea celor din sud.

3.4. Creşterea animalelor. A fost şi este strâns legată de suprafeţele întinse cu păşuni şi fâneţe prezente atât în regiunea deluroasă (între 20 şi 40%), cât şi pe culmile montane limitrofe. În ultimele decenii s-au adăugat plantele furajere, concentratele industriale etc.

Ovinele se găsesc în marea majoritatea a localităţilor, dar cu frecvenţe mai mari în cele de la contactul cu muntele (îndeosebi în sud) şi în cele din dealurile înalte (cu puţin peste media pe ţară). Sunt specii cu lână fină, semifină dar şi ţurcană. Cele mai multe oi sunt în judeţul Sibiu, iar ca localităţi în Sălişte, Cincu, Iernut, Dumitra etc.

Bovinele sunt răspândite mai ales în zona centrală, în lungul Mureşului (Lunca Mureşului, Iernut – Sâncraiu de Mureş, Sângeorgiu de Mureş, Dumbrăvicioara), dar şi în Dealurile Târnavei Mici. În bazinul Someşului mai mult sunt în satele dintre Dej şi Gherla. În Depresiunea Făgăraş o densitate mare o au *bubalinele*.

Porcinele au răspândire largă mai ales în satele din vecinătatea oraşelor precum şi la Şercaia, Şura Mică, Nocrih, Sântimbaru, Galda de Jos, Jucu de Sus, Voievodeni, Corneşti etc.

Avicultura este importantă mai ales în satele din lungul văilor mari şi din vecinătatea oraşelor Târgu Mureş, Cluj Napoca, Sibiu.

Se mai practică *apicultura, floricultura* (serele de la Cluj Napoca, Dumbrăveni; în ultimul deceniu a luat amploare cultivarea în solarii amenajate în multe gospodării din satele din lungul Târnavelor), *piscicultura* (Câmpia Transilvaniei).

4. CĂILE DE COMUNICAŢIE ŞI TRANSPORTURILE

Căile ferate şi rutiere au o desfăşurare şi o structură care au fost determinate de mai mulţi factori:

- *alcătuirea reliefului* în care existenţa unor culoare de vale largi cu desfăşurarea predominant est-vest şi a unui şir de depresiuni mari la contactul

cu muntele au avut un rol deosebit nu numai pentru dispunerea celor mai multe aşezări dar şi pentru orientarea reţelei de drumuri;

- existenţa unor *trasee de comunicaţie străvechi* care legau aşezările din regiune de cele din Carpaţi şi de la exteriorul acestora (prin marile porţi de legătură – Someş, Mureş, Olt, Braşov etc.);

- *dezvoltarea schimburilor* şi mai ales impunerea oraşelor ca principale centre de schimb şi activităţi industriale spre care s-au dirijat nu numai fluxuri mari de materii prime, ci şi de forţă de muncă.

Toţi aceşti factori au impus atât o varietate de căi de comunicaţie, cât mai ales o densitate, pe ansamblu, superioară valorii medii pe ţară.

• ***Căile ferate*** însumează peste 1.300 km de reţea normală (peste 1.000 km electrificată).

Pe ansamblu, densitatea este 49 ‰ (faţă de 47 ‰, media pe ţară), dar ea este mai mare în centrul regiunii şi în ariile de convergenţă, unde s-au impus câteva noduri feroviare mari (Sibiu, Podu Olt, Teiuş, Războieni, Cluj Napoca, Dej, Beclean, Vinţu de Jos).

Apariţia căilor ferate este legată de a doua parte a secolului XIX şi începutul secolului XX. Ea a pătruns pe Mureş (1868, Arad – Alba Iulia) şi Crişul Repede (1870, Oradea – Cluj). În următoarele decenii reţeaua s-a dezvoltat pe Mureş, Târnava Mare, în sud de la Sibiu spre Făgăraş, iar în nord de la Cluj spre Dej şi Bistriţa (1884). De abia la 1890 este legat Dejul (prin Jibou) de Zalău, iar către finele secolului – Sibiul de Alba Iulia. Definitivarea structurii se realizează în perioadă interbelică. După 1948 s-a refăcut întreaga structură (o mare parte a fost dublată), iar după 1970 s-a înfăptuit electrificarea ei. În prezent, ea aparţine la trei magistrale feroviare (II, III, IV) şi asigură transportul de călători, materii prime, materiale, produse finite.

• ***Căile rutiere*** reprezintă mijlocul cel mai vechi de realizare a legăturilor dintre aşezări. În documente sunt menţionate numeroase drumuri care asigurau circulaţia încă din perioada daco-romană. Erau axate pe culoarele de vale şi prin depresiuni. Drumurile principale romane (imperiale) erau pavate cu dale de piatră mari. Cel mai important venea de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana spre Apulum – Potaissa – Napoca – Porolissum.

Ulterior, pe măsura înmulţirii satelor, reţeaua s-a ramificat foarte mult. Primele artere modernizate s-au realizat în perioada interbelică (1931 – 1938) şi legau Bucureştiul şi Braşovul cu Sibiul – Sebeşul – Alba Iulia, Clujul de Oradea şi Aradul de Sebeş.

După 1950 s-a refăcut reţeaua de drumuri, multe din ele şi în primul rând cele naţionale şi judeţene fiind modernizate. Ele asigură valori ale densităţii medii, la nivel de judeţ, cuprinse între 20 şi peste 36 km/100 km^2.

Se remarcă existenţa unui inel circumtransilvan cu numeroase artere principale în lungul văilor mari. Structural însă, se impun câteva artere cu

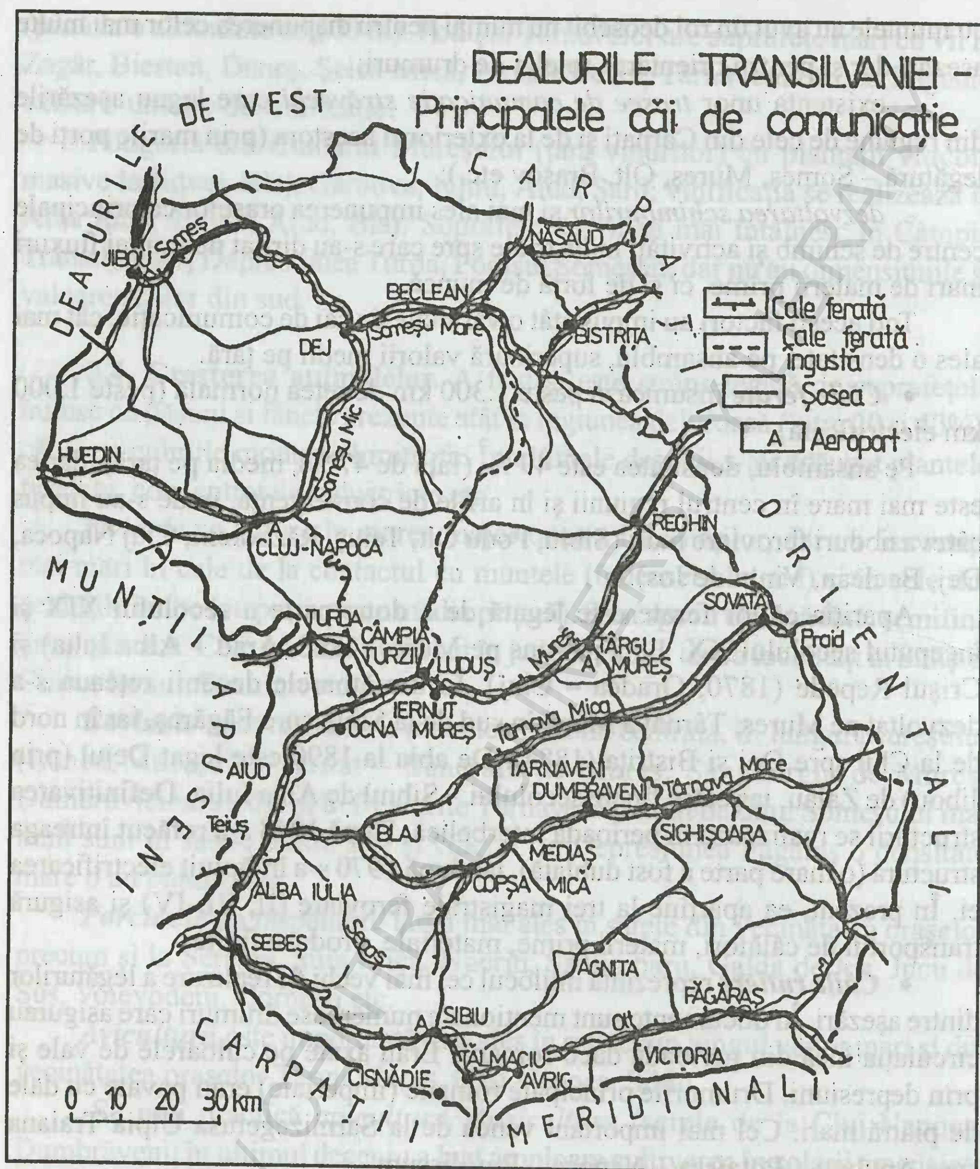

Fig. 53.

valoare europeană (E 60 –Oradea – Cluj Napoca – Târgu Mureş – Braşov – Bucureşti; E 81 – Satu Mare – Zalău – Cluj Napoca – Alba Iulia – Sibiu – Bucureşti; E 68 – Arad – Sibiu – Braşov – Bucureşti) pe care se racordează numeroase trasee rutiere transcarpatice (Suceava – Bistriţa – Cluj Napoca; Piatra Neamţ – Gheorgheni – Târgu Mureş – Alba Iulia, Transfăgărăşanul) sau din lungul culoarele de vale (Arieş, Târnave, Hârtibaci etc.). În această structură, marile oraşe sunt şi cele mai însemnate noduri.

Reţeaua rutieră asigură transportul unui volum însemnat de mărfuri pe distanţe scurte, precum şi cel al forţei de muncă din aşezările rurale aflate în vecinătatea oraşelor.

După anul 2000 a început un program complex de dezvoltare (construcţie) şi modernizare a şoselelor. S-a acordat o importanţă deosebită reabilitării axelor de rang internaţional şi naţional (lărgire, reasfaltare, consolidarea versanţilor instabili, dotări diverse etc.) şi proiectării urmată de un debut timid al construirii de autostrăzi (Transilvania).

• ***Transportul pe cablu şi conducte*** s-a înfăptuit mai ales după 1950. Există o reţea de linii de înaltă tensiune care leagă Transilvania cu sistemul electroenergetic naţional în ea fiind cuprinse toate centralele electrice şi în primul rând Sângeorgiul de Pădure şi Luduş-Iernut.

Gazul metan este dirijat în toate regiunile din ţară printr-o reţea densă de conducte ce pleacă de la punctele de exploatare la centre de distribuire şi consum în Transilvania şi în spaţiul extracarpatic. Gazele naturale ajung în localităţile de la exteriorul Carpaţilor unde sunt folosite fie în scop industrial (Oneşti – Borzeşti, Iaşi, Săvineşti, Suceava, Galaţi, Timişoara, Reşiţa etc.), fie pentru încălzit. Primele conducte de gaze au fost realizate în 1914 (Sărmăşel – Turda – Ocna Mureş), 1917 (Delenii – Târnăveni) şi 1918 (Bazna – Mediaş). În prezent există patru magistrale – spre Bucureşti, Moldova, Banat şi nord-vestul ţării.

Transportul aerian. Sunt aeroporturi la Sibiu, Târgu Mureş (Ungheni) şi Cluj Napoca (Someşeni) care sunt legate prin curse zilnice cu capitala; în perspectivă este proiectat aeroportul din Culoarul Mureşului (Avram Iancu) ce va deservi municipiul Alba Iulia.

5. POTENŢIALUL TURISTIC

Dealurile Transilvaniei se remarcă printr-o varietate de peisaje – culmi prelungi acoperite cu pâlcuri de pădure, versanţi cu fâneţe, livezi şi vii cu întinse culturi agricole. Spectaculoasă este rezervaţia naturală de lângă oraşul Sebeş – Râpa Roşie.

Prăbuşirea vechilor ocne de sare a dus la individualizarea unor lacuri cu dimensiuni mari (la Sovata, Ocna Sibiului, Ocna Mureşului, Turda, Ocna Dejului etc.) unele conţinând şi nămol sapropelic. În Câmpia Transilvaniei peisajul este întregit de numeroase lacuri (iazuri) cu dimensiuni mari – Geaga, Ţaga, Cătina, Zau de Câmpie (aici şi rezervaţia naturală floristică) etc.

În numeroase localităţi, descoperirile arheologice au identificat urme materiale din neolitic, din epoca dacică, castre şi cetăţi romane, fragmente din vechile cetăţi feudale, biserici fortificate, bisericile şi castrele din secolele XV – XVIII construite în stiluri diferite, edificii impunătoare din secolele XIX –

XX etc. Transilvania se identifică cu existenţa unor zone etnofolclorice bine conturate. Sunt renumite prin port, textile, obiceiuri – zonele Năsăud, Bistriţa, Sălişte – Sibiu – Făgăraş etc.

În nord-vestul Transilvaniei se află municipiul *Cluj-Napoca,* cel mai mare oraş din Transilvania şi unul din cele mai importante centre turistice ale ţării. Cunoscut în antichitatea daco-romană el concentrează câteva fragmente din cetatea medievală, biserici vechi construite în stiluri diferite, edificii mari din secolele XVII – XX, Grădina Botanică şi numeroase construcţii şi amenajări pentru turism.

În bazinul Someşului mai sunt: *Năsăud* (principalul centru al Ţării Năsăudului, însemnată zonă etnofolclorică), *Bistriţa* (urme ale cetăţii din sec. XV), mai multe biserici din lemn în satele din nord-vest etc.

Cel mai vechi oraş din lungul Mureşului este *Alba Iulia,* devenit un important centru militar, administrativ şi politic al Daciei Romane (Apulum), iar în epoca medievală – capitală a Principatului Transilvania şi a Ţărilor Române unite sub Mihai Viteazul. Aici există o mare parte din cetatea medievală (sec. XVIII), biserici din secolele XIII – XIX, obeliscul Horia, Cloşca şi Crişan.

Urmărind Mureşul în amonte se trece prin câteva oraşe: *Aiud* (cetate din secolele XIII – XVI), *Ocna Mureş* (staţiune balneoclimaterică), *Târgu Mureş* (biserici din secolele XV – XVIII, clădiri construite în sec. XVII), *Reghin* (renumit pentru construcţia instrumentelor muzicale şi materiale sportive). Pe Târnave se impun centrele turistice *Blaj, Sighişoara* (cetatea medievală), *Odorheiu Secuiesc* etc.

În aşezările de la nord de Mureş sunt biserici din lemn ridicate în secolele XVIII – XIX, iazuri şi câteva rezervaţii naturale (la Zau de Câmpie este ocrotit bujorul sălbatic). În sudul Transilvaniei există municipiul *Sibiu* (părţi din fortificaţiile din secolele XIII – XVI, clădiri din secolele XIV – XIX realizate în diferite stiluri arhitectonice între care palatul Brukenthal) şi aşezări din Mărginimea Sibiului, între care Cisnădie, Răşinari, Sălişte etc.

În ţara Oltului cele mai însemnate elemente de interes turistic se află în *Făgăraş* (cetatea din secolele XIV – XVII) şi la contactul cu muntele (complexul Sâmbăta); lângă satul Vad se găseşte o rezervaţie floristică „Poiana Narciselor".

UNITĂŢI ŞI SUBUNITĂŢI GEOGRAFICE

În literatura geografică există mai multe regionări care au în comun trei mari unităţi – Podişul Someşan, Câmpia Transilvaniei şi Podişul Târnavelor (inclusiv subunităţile principale). Deosebirile sunt legate de modul de grupare a subunităţilor situate la contactul cu munţii şi în taxonomia folosită. Aici se acceptă un şir de dealuri şi depresiuni care datorită caracteristicilor sunt grupate

în unităţi de mărime deosebită şi de rang taxonomic diferit. Acestea au însă unele elemente comune – poziţia geografică, geneza şi fazele de individualizare, specific biopedoclimatic, mod de apariţie şi de dezvoltare a aşezărilor, desfăşurarea căilor de comunicaţie, rolul economic de legătură între munte şi restul dealurilor etc. De aceea, ele se constituie într-o singură unitate majoră care are caracter peritransilvan.

Ca urmare, prin caracteristicile naturale şi specificul activităţilor sociale şi economice pot fi diferenţiate în Dealurile Transilvaniei două mari unităţi geografice, fiecare cu mai multe subunităţi de rang diferit.

I. DEALURILE ŞI DEPRESIUNILE PERITRANSILVANE (PERIMONTANE, CIRCUMTRANSILVANE)

Se desfăşoară în cea mai mare măsură la contactul cu Carpaţii, având lăţimi variabile. Sunt alcătuite la suprafaţă dominant din formaţiuni sedimentare diverse (paleogene în NV şi N, miopliocene în rest); se adaugă câteva petice de aglomerate vulcanice (în est). Ele sunt cutate diapir (între văile Someşul Mare şi Homoroade în est , în sectorul Turda – Ocna Mureş în vest şi Miercurea Sibiului – Ocna Sibiului în sud, sau au o dispoziţie monoclinală (dominant în nord şi nord-vest), care se reflectă în trăsăturile morfografice ale văilor şi interfluviilor.

Relieful este variat. Se impun mai întâi depresiunile şi interfluviile frecvent cu fizionomie deluroasă, iar în al doilea rând glacisurile (la contactul cu muntele), un sistem de terase cu mărime diversă pe care se află cele mai multe aşezări şi terenuri agricole, luncile, cuestele (uneori chiar sub formă de fronturi) etc.

Climatul specific unităţilor deluroase are două nuanţe distincte – una mai răcoroasă şi mai umedă în est şi alta mai uscată, cu influenţe foehnale în sud şi vest. Acestea se reflectă în celelalte elemente naturale şi, în primul rând, în regimul de scurgere al râurilor mici.

Vegetaţia este alcătuită din: cvercinee şi specii de silvostepă în vest, gorun cu fag, carpen în est iar solurile sunt: brune eu-mezobazice (eutricambosoluri), brune acide (districambosoluri), brune luvice (luvosoluri) în est şi cernoziomuri argiloiluviale (faeziomuri), soluri brun-roşcate (preluvosoluri) în vest etc.

Aşezările sunt numeroase, majoritatea fiind atestate documentar în secolele XI – XIV. Satele de mărime deosebită se înscriu pe mai multe aliniamente: la contactul cu muntele, pe terasele mai extinse, pe văile mici ce fragmentează dealurile. Cele mai vechi se află în lungul drumurilor tradiţionale folosite încă din epoca dacică şi daco-romană. De altfel, în culoarele depresionare se află cele mai multe aşezări urbane, unele având un loc însemnat

în istoria, economia, tradiţiile culturale ale Transilvaniei (Alba Iulia, Sibiu, Bistriţa, Odorheiu Secuiesc etc.).

În cadrul acestei mari unităţi geografice se pot separa mai multe subunităţi care se grupează pe cele trei laturi ale Dealurilor Transilvaniei.

1. Dealurile şi depresiunile peritransilvane din nord şi est. Se desfăşoară la contactul dintre masivele din vestul Carpaţilor Orientali, Podişul Someşan, Câmpia Transilvaniei şi Podişul Târnavelor. Pentru această subunitate, Gr. Posea (1968) foloseşte termenul de *Subcarpaţii Transilvaniei.*

Se impun câteva trăsături caracteristice: o structură geologică complexă în care apar sectoare cutate (cute diapire în est), monoclinale (Năsăud) sau boltite (la contactul cu Podişul Târnavelor); alcătuirea petrografică este variată (conglomerate, gresii în strate groase, tufuri vulcanice, argile, marne, nisipuri etc.); altitudinile cele mai mari aparţin câtorva vârfuri de peste 1000 m; alcătuirea orografică este complexă, în care ies în evidenţă două şiruri de dealuri care reflectă mai mult sau mai puţin structura geologică (bine exprimate sunt între Mureş şi Olt), petice de pietrişuri ce au aparţinut unor piemonturi pliocene; suprafeţe, nivele de eroziune, terase ce ilustrează o evoluţie a reliefului începând cu miocenul superior; climatul este mai umed şi mai răcoros cu diferenţieri topoclimatice determinate de desfăşurarea reliefului pe verticală; reţeaua hidrografică este deasă, cu obârşii în munţi şi cu debite bogate; se păstrează mărturii ale unor remanieri hidrografice în cuaternar (V. Mihăilescu, V. Gârbacea, Gr. Posea, I. Mac).

Cea mai mare parte a dealurilor este acoperită de păduri de gorun în amestec cu fag; doar pe vârfuri domină fagul. În depresiuni şi la baza versanţilor, pădurile au fost înlocuite cu păşuni şi fâneţe.

Aşezările, în marea lor majoritate sunt mici şi mijlocii, au o economie dominant silvo-pastorală. Doar în depresiunile mai mari se fac culturi agricole (cerealiere pe terase, livezi şi chiar vii pe versanţii cu expoziţii favorabile). Există câteva oraşe, frecvent în culoarele văilor principale, care reprezintă centre însemnate de polarizare a activităţilor economice, de schimb şi culturale din areale largi şi totodată factori determinanţi în dinamica proceselor demografice de aici (Târgu Lăpuş, Beclean, Năsăud, Bistriţa, Reghin, Sovata, Odorheiu Secuiesc, Cristuru Secuiesc etc.).

Regiunea este traversată de mai multe şosele relativ modernizate şi căi ferate desfăşurate în culoarele văilor mari (Mureş, Târnave, Someşul Mare etc.) ce constituie nu numai axe vechi de legătură între aşezările din Dealurile Transilvaniei şi cele din Carpaţi, dar şi elementul pe care se racordează numeroase drumuri ce duc la satele din vecinătate.

În cadrul acestei regiuni se disting mai multe subunităţi cu caracteristici geografice aparte.

• ***Subcarpaţii Lăpuşului.*** Denumire dată de Gr. Posea (1968). Includ: *Ţara Lăpuşului* – o arie depresionară cu structuri cutate miocene şi un relief de piemonturi şi terase şi *Culmea Breaza* – un sinclinal suspendat, alcătuit din conglomerate şi un relief de masiv deluros ce domină regiunile vecine prin versanţii cu pantă mare şi diferenţe de nivel de peste 200 m. Dacă în depresiune domină satele mijlocii cu economie agricolă diversificată, în Culmea Breaza, care este încă bine împădurită, sunt câteva sate mici în care ocupaţia este dominant creşterea animalelor. Oraşul *Târgu Lupuş* (13.310 locuitori în 2005) este o aşezare veche, atestată documentar la 1291; este principalul centru economic, comercial şi cultural al Ţării Lăpuşului; are câteva unităţi industriale (alimentară, prelucrarea lemnului, textile).

• ***Dealurile Năsăudului.*** Se află la vest de Someşul Mare şi sud de culmile munţilor Ţibleş şi Rodnei (contactul este mai puţin relevant şi trece printr-o serie de bazinete depresionare şi şei de altitudine). Sunt alcătuite din depozite oligocene (gresii) şi miocene (conglomerate, gresii) ce alcătuiesc o structură monoclinală (cade de la N la S) ce a favorizat dezvoltarea de văi consecvente, subsecvente, obsecvente şi interfluvii înalte cu şei de contact (amintesc de Muscelele Argeşului). Dealurile cu înălţimi ce scad de la 950 m în nord la 500 m în sud sunt încă bine împădurite. Satele (mici şi mijlocii) se află pe văi, în bazinetele depresionare şi pe terasele Someşului Mare. Au o economie silvo-pastorală. Doar la Prava există caolin. Pe seama izvoarelor minerale, oraşul *Sângeorz – Băi* (10.621 locuitori în 2005) s-a dezvoltat ca staţiune balneoclimaterică.

Culoarul Someşului Mare este asimetric, având caracter parţial subsecvent. Pe terase există majoritatea aşezărilor mari şi a căilor de comunicaţie ce duc în Moldova. În vestul culoarului este oraşul *Beclean* (11.323 locuitori în 2005), atestat documentar în sec. XIV, târg important în Evul Mediu; are o topitorie de in şi câteva unităţi industriale (alimentară, textilă). În partea centrală se află municipiul *Năsăud* atestat documentar la 1264. În 2005, avea 10.953 locuitori, fiind principalul centru economic, comercial, turistic al regiunii. Sunt mai multe unităţi industriale de ţesături, alimentare, mase plastice etc.

• ***Dealurile Bistriţei.*** Se află în nord-est, desfăşurându-se între văile Someşul Mare (N) şi Dipşa (V), munţii Bârgău şi Călimani (E) şi obârşia Şieului (SE). Sunt alcătuite predominant din formaţiuni argiloase, marnoase, tufuri (sarmaţiene şi panoniene) prinse într-un sistem de cute orientate NV – SE şi N – S. Peste ele, în vecinătatea muntelui se află petice dintr-un piemont pliocen superior – cuaternar (pietrişuri, nisipuri) cu grosime mică; în vest apare

formaţiunea saliferă. Relieful (V.Gârbacea, 1960) este reprezentat de un ansamblu de depresiuni, culoare de vale largi, separate de interfluvii. În est, la contactul cu muntele, se află *Piemontul Călimanului*. Acesta este format în principal din interfluvii netede (la 700...750 m altitudine) dominate de câteva vârfuri din aglomerate vulcanice ce ating 900...950 m, separate de văi înguste. Cea mai mare parte a regiunii este alcătuită din depresiunile *Budac* (origine tectonică şi de eroziune, la 400...450 m), *Bistriţei* (a rezultat prin eroziune, terasele joase au extensiune; la 350...400 m), *Dumitra* (de eroziune, culmi separate de văi largi la ± 400 m altitudine), *Şieului* (culoar de vale cu terase care se deschide spre N, NV). Acestea sunt separate de dealuri la 500...600 m (înălţimi mai mari sunt pe cele alcătuite din gresii, conglomerate). În extremitatea vestică se află *Dealurile Şieului* axate în principal pe o structură anticlinală faliată, cu depozite sarmaţiene (pe conglomerate, înălţimi de peste 650 m) şi cu sâmburi de sare badenieni (V.Gârbacea 1960).

Clima prezintă diferenţe între dealurile înalte la peste 700 m, cu temperaturi medii mai mici (7°C anual, – 5°C ianuarie, 16...18°C iulie) şi precipitaţii mai multe (800 mm; în SE chiar şi 1000 mm) şi dealurile joase şi depresiuni, cu temperaturi medii de 8°C anual, – 4°C ianuarie, 19°C iulie, cu precipitaţii moderate (sub 700 mm); precipitaţii abundente în mai – iunie şi reduse toamna şi iarna. Reţeaua hidrografică aparţine bazinului Şieu (debit mediu de 13,4 m^3/s) care are ca afluenţi principali pe Bistriţa (7,3 m^3/s), Dipşa, Budac. Apele freatice potabile se află în depozitele de terasă. Pe versanţi apar izvoare sărate, sulfuroase.

Vegetaţia aparţine domeniului forestier şi este reprezentată la contactul cu muntele de păduri de fag ce trec spre vest în fag în amestec cu gorun, gorun şi stejar pedunculat. Ele apar la partea superioară a dealurilor şi pe versanţii cu pantă mare sau expuşi spre nord. În rest au fost înlocuite cu fâneţe, pajişti şi diverse culturi (livezi pe versanţi, cereale pe terase). Izvoarele sărate, rocile sărăturoase au impus o vegetaţie halofilă. Pe cea mai mare parte a depresiunii se află soluri argiloiluviale (luvisoluri), favorabile culturilor, local în sectoarele cu exces de umiditate sunt soluri gleice (gleiosoluri), iar pe sărături – solonceacuri.

Regiunea a oferit condiţii bune pentru locuire, urmele de cultură materială atestă vechimea (din neolitic şi bronz în majoritatea situaţiilor) şi continuitatea aşezărilor. Cele mai vechi apar în documente în secolele XIII – XIV. Densitatea populaţiei variază de la sub 50 locuitori/km^2 în est, la contactul cu muntele, la peste 100 locuitori/km^2 în depresiuni. Bilanţul demografic este ridicat în depresiuni (îndeosebi Bistriţa) şi mai scăzut în est şi la contactul cu Câmpia Transilvaniei. Majoritatea aşezărilor rurale sunt mici (sub 500 locuitori; concentrate pe dealuri) şi mijlocii (sub 1500 locuitori), au profil agricol

(cerealier şi creşterea animalelor, pomicol şi creşterea animalelor şi local legumicol sau viticol). În Piemontul Călimanilor şi pe dealurile înalte din vest, pădurile ocupă peste 50% din suprafaţă, pe versanţi domină păşunile şi fâneţele, iar pe terasele râurilor şi pe treimea inferioară a versanţilor – culturile (50...60% arabil). Între culturi se impun porumbul, grâul, livezile de meri cu soiuri superioare, iar în zootehnie – bovinele de rasă şi ovinele. Există două căi ferate (pe Şieu şi pe Bistriţa) şi mai multe artere rutiere (cea de pe Bistriţa asigură legătura cu Moldova peste pasul Tihuţa).

Municipiul *Bistriţa*, este reşedinţă de judeţ, are 82.081 locuitori (2005). Sunt urme de cultură materială din neolitic; este atestat documentar în sec. XIII; a fost o însemnată localitate în Evul Mediu. În perioada interbelică avea cca.14.000 locuitori şi era un centru comercial cu câteva unităţi industriale mici. S-a dezvoltat mult după 1971, de când a devenit reşedinţă de judeţ; au fost construite mai multe unităţi industriale în nord şi sud-vest cu profil diferit (construcţii de maşini, prelucrarea lemnului, textile, preparate din carne şi fructe etc.). este un însemnat centru cultural, turistic şi nod rutier.

• ***Subcarpaţii Transilvaniei.*** Costituie un sistem de depresiuni şi dealuri, în cea mai mare parte în bazinul Mureşului, care prin peisaj se apropie de unităţile naturale subcarpatice de la exteriorul Carpaţilor. Limita faţă de munte este sinuoasă cu pătrunderi spre est pe văile principale (I.Mac, 1972).

Sunt alcătuiţi din depozite mio-pliocene cutate (mai multe sinclinale şi anticlinale paralele cu munţii vulcanici) acoperite local de aglomerate vulcanice sau formaţiuni piemontane (Gurghiu). Cutele de lângă munte sunt deformate prin ascensiunea blocurilor de sare. Spre Podişul Transilvaniei cutele au suferit ridicări sau coborâri locale căpătând configuraţie de brahianticlinale. Depozitele sunt reprezentate de marne, nisipuri, conglomerate, tufuri.

Relieful major reflectă alcătuirea structurală şi evoluţia. De la est la vest I.Mac (1972) distinge:

- *depresiuni subcarpatice submontane* (Hoghiz – Homoroade, Odorheiu Secuiesc, Praid – Sovata, Vălenii de Mureş) pe structură anticlinală;
- *dealuri subcarpatice* cu cele mai mari altitudini (Rez, 932 m; Plopiş, 1050 m; Şiclod, 1025 m; Bicheş, 1080 m) dezvoltate pe anticlinal, pe sinclinal sau pe flancurile acestora; pe unele se păstrează resturi de aglomerate din fostul platou vulcanic;
- *depresiuni intracolinare* – un uluc îngust (Reghin, Măgherani–Atid, Archita, Beia, Rupea);
- *dealuri scunde,* de 400...600 m, cu poduri extinse.

Morfologic sunt regiuni de dealuri la 600...1000 m, cu energie de relief de 200...500 m şi convergenţe hidrografice în depresiuni. Reţeaua de văi secundare afluente Mureşului, Nirajului, Târnavelor etc, a spart carapacea de aglomerate vulcanice creând un *relief subcarpatic* în structurile neogene. Rezultatul evoluţiei este marcat de *suprafaţa de eroziune Lueta* la 600...900 m altitudine şi *pedimentele de vale pe marginile depresiunilor* (I.Mac).

Regiunea este bine populată, urmele de cultură materială cele mai vechi datând din neolitic; bronz. Continuitatea este marcată în majoritatea aşezărilor care au fost atestate documentar în secolele XII – XV. În secolele XII – XIII aici au fost colonizaţi saşi şi secui. Creşterea populaţiei a înregistrat în secolul XX un *ritm continuu, mai accentuat după 1960.* A fost mai rapid în mediu urban (sporul natural cât şi cel migratoriu au fost pozitive) şi mai mică în cel rural (plecări masive spre oraşele din afara regiunii). Ca urmare, densitatea populaţiei variază de la 250 locuitori/km^2 în oraşe, la 60...80 locuitori/km^2 în depresiuni şi sub 40 locuitori/km^2 pe văile secundare.

Există şase oraşe. *Reghin* (36.773 locuitori în 2005), atestat documentar în 1228; vechi târg şi centru meşteşugăresc. Sunt mai multe unităţi industriale (instrumente muzicale, articole sportive, mobilă, încălţăminte etc.). *Sovata* (10.248 locuitori în 2005), staţiune balneoclimaterică organizată în jurul lacului sărat Ursu; industria lemnului. *Odorheiu Secuiesc* (35.960 locuitori în 2005), municipiu, aşezare daco-romană, târg în Evul Mediu şi însemnat centru economic (industrie textilă, confecţii, alimentară, materiale de construcţie). *Cristuru Secuiesc* (10.361 locuitori în 2005) atestat documentar în secolul XIII, centru agro-industrial (textilă, alimentară). *Miercurea Nirajului,* oraş din 2004, (6.254 locuitori în 2005) cu exploatări de sare, prelucrarea primară a inului şi cânepii. *Sângeorgiu de Pădure,* oraş din 2004, (5.635 locuitori în 2005) cu profil agro–industrial (exploatări de gaze naturale). Aşezările rurale precumpănesc. Sunt sate mici şi mijlocii situate predominant pe văile principale şi în depresiuni. Au funcţii variate – pastorale, forestiere, pomicole, cerealiere.

Terenul agricol depăşeşte 50% din suprafaţa unităţii, iar pădurile 39%. Mai mult de 50% din agricol aparţine păşunilor şi fâneţelor. Se practică culturi în depresiuni şi mai ales pe terasele râurilor principale (orz, ovăz, cartofi, livezi de pruni, meri). Industria este concentrată în oraşe. În rest se exploatează sare (Praid), andezite (Zetea), aragonit (Corund); se practică olăritul (Corund, Sâncrăieni, Atid), cusături, dantelării. Căile de comunicaţie (îndeosebi şosele) se desfăşoară pe văile principale, din care se desprind unele drumuri modernizate ce străbat depresiunile de la nord la sud. În cadrul Subcarpaţilor Transilvaniei se disting trei subunităţi (I.Mac).

Subcarpaţii Odorheiului şi ai Homoroadelor au ca elemente centrale cele două depresiuni cu întinse suprafeţe de culturi, păşuni, fâneţe, iar pe dealuri

– păduri. Concentrează numeroase sate mici şi mijlocii cu structură răsfirată sau adunată şi oraşele Cristuru Secuiesc şi Odorheiu Secuiesc.

Subcarpaţii Târnavei Mici – sunt formaţi din ulucul depresionar Praid – Sovata (pe o cută diapiră), dealurile subcarpatice cu înălţimile cele mai mari, depresiuni intracolinare şi dealuri pe brahianticlinale cu înălţimi de 500...600 m; numeroase aşezări mari în lungul Târnavei Mici şi pe afluenţi.

Subcarpaţii Mureşului şi ai Gurghiului – au, în nord, două depresiuni (Reghin şi Vălenii de Mureş), un relief de terase întinse pe care se află aşezări mari şi se practică culturi diverse, cu o reţea de căi de comunicaţie majore.

2. Depresiunile peritransilvane sudice. Se desfăşoară de la Munţii Perşani (E) la Culoarul Mureşului (V), fiind dominate în sud de versanţii cu pantă mare ai munţilor Făgăraş şi Cibin, iar în nord de fronturile de cuestă cu care se termină unităţile de podiş (Hârtibaci, Secaşe). Sunt depresiuni realizate prin eroziunea fluviatilă (Olt, Cibin, Secaşul Mare) în sectorul de contact dintre formaţiunile miocene ale podişului şi cristalinul muntelui. Au un relief ce cade în trepte spre nord (dealuri miocene cu intense degradări, parţial împădurite; glacisuri piemontane şi câteva terase pe râurile principale). În climat ies în evidenţă câteva aspecte – inversiuni termice iarna şi manifestări foehnale la începutul primăverii (Vântul Mare). Există o reţea hidrografică bogată (densitate în jur de 1 km/km^2), cu obârşii în circurile glaciare, colectată în cea mai mare parte de Olt şi care are debite bogate.Vegetaţia de păduri de gorun a fost în mare măsură înlocuită de păşuni, fâneţe (predomină în porţiunile înalte) în sectoarele joase, netede, din vecinătatea satelor. Reprezintă o regiune cu aşezări vechi şi foarte vechi, în care la populaţia românească s-au adăugat, din sec. XII, saşii. Satele se dispun pe mai multe aliniamente, din care două sunt principale: în vecinătatea muntelui şi în lungul căilor de comunicaţii importante (de la Turnu Roşu la Sibiu – Miercurea Sibiului – Sebeş şi respectiv spre Şercaia). Sunt sate mijlocii, mari, cu economie agricolă diversificată (se impun la cele de sub munte creşterea animalelor, iar la celelalte diferite culturi şi creşterea animalelor). Există opt oraşe şi câteva sate mari cu rol polarizator al activităţilor economice.

În lungul culoarului se disting patru depresiuni cu caracteristici aparte.

• ***Depresiunea Făgăraş.*** Este foarte bine delimitată de munţi şi de Podişul Hârtibaci. A rezultat printr-o acţiune concomitentă de eroziune a Oltului şi a afluenţilor făgărăşeni în formaţiunile mio-pliocene şi de crearea a trei generaţii de terase şi de glacisuri piemontane ce se succed spre nord (N. Popescu). Relieful coboară spre nord în trepte. Astfel, la contactul cu muntele sunt mai multe dealuri (600...800 m) acoperite de păduri de foioase. Urmează

glacisurile piemontane şi terasele Oltului, pe care se află soluri brune şi pâlcuri de pădure de cvercinee (peste 80% sunt păşuni şi suprafeţe agricole) şi, la baza Podişului Hârtibaci, lunca largă a Oltului în care revărsările sunt frecvente.

Configuraţia depresiunii favorizează inversiunile de temperatură şi gerurile iarna, iar poziţia la baza Munţilor Făgăraş – producerea efectelor foehnale primăvara (Vântul Mare). Reprezintă o regiune bine populată, cu sate cu un număr variabil de locuitori, desfăşurate pe 2 – 3 aliniamente (cele vechi pe terasele Oltului, iar cele mai noi în apropierea muntelui) şi cu o economie predominant agricolă (creşterea animalelor, culturi cerealiere, sfecla de zahăr şi cartofi). În unele, există şi unităţi industriale (construcţii de maşini la Mârşa, hidrocentrale pe Olt), iar la Sâmbăta de Sus – o staţiune climaterică.

Există trei oraşe care, în 2002, însumau aproape 40% din populaţie. *Municipiul Făgăraş* (39.741 locuitori în 2005) este atestat documentar la 1291, un important târg în secolul XV când a început şi ridicarea cetăţii. Este un însemnat centru al industriei chimice având şi numeroase obiective turistice. *Victoria* este oraş din 1950, în 2005 avea 9.393 locuitori; este centru al industriei chimice. *Avrig* (14.146 locuitori), oraş din 1989; tradiţie în industria sticlei.

• ***Depresiunea Sibiu.*** Este încadrată de Munţii Cibinului în sud şi de dealuri la nord şi est. Relieful coboară în trepte de la sud spre nord: dealuri piemontane la 500...650 m sub munte, cu păduri de gorun, pajişte şi multe sate, trei terase ale Cibinului, cu aşezări şi suprafeţe agricole şi lunca Cibinului (Maria Sandu, 1982).

Există patru oraşe ce cuprind peste 80% din populaţie. *Municipiul Sibiu* (154.201 locuitori în 2005), atestat documentar la 1223 şi oraş din 1241, a fost un important centru comercial, meşteşugăresc (textile) care a apărut într-un areal de intersecţie de drumuri. În prezent are o industrie axată pe construcţii de maşini, textile, produse alimentare; este centru universitar şi are numeroase obiective turistice (cetatea, Muzeul Brukenthal, Dumbrava, iar în apropiere, staţiunile Păltiniş şi Ocna Sibiului). *Cisnădie* (16.005 locuitori în 2005), atestat documentar la 1323, este un însemnat centru al industriei textile ce îşi are tradiţia în producţia de breslă şi de manufactură. *Ocna Sibiului* (4.228 locuitori în 2005), cunoscută aşezare de exploatare a sării încă din perioada romană, atestată documentar la 1417. Pe locul vechilor ocne au luat naştere lacuri sărate folosite terapeutic. *Tălmaciu* (7.315 locuitori în 2005) oraş din 1989. Centru al industriei lemnului.

• ***Depresiunea Sălişte.*** Aflată între Podişul Amnaş (N) şi Munţii Cândrel (S) este suspendată faţă de Depresiunea Sibiu, între ele aflându-se o culme ce se termină prin măgura cristalină a Zidului în care Pârâul Negru, afluent al Cibinului, taie un defileu epigenetic. Există, la contactul cu muntele,

mai multe sate vechi din „Mărginimea Sibiului” (*Săliște* este oraș din 2005; are 5.793 locuitori) în care ocupațiile de bază sunt creșterea oilor, unele culturi agricole (în depresiune) și țesutul (Săliște); aici sunt biserici vechi, muzeul de icoane pe sticlă de la Sibiel, tradiții etnofolclorice.

• ***Depresiunea Apold.*** Se desfășoară ca un culoar ce coboară, mai întâi de la est (450...500 m) la vest (250 m), iar apoi în trepte de la Munții Cândrel spre Podișul Secașelor (Dealurile Gârbovei în sud, la peste 450 m, alcătuite din faciesuri marno – argilo – nisipoase, cu frecvente alunecări și torenți; un glacis la ±400 m, acoperit cu livezi, apoi terasele și lunca Secașului Mare, cu diverse culturi). Așezările rurale se dispun pe două aliniamente principale – în vecinătatea contactului cu muntele (sunt vechi și au economie pastorală de tradiție) și în lungul drumului principal (Sibiu – Sebeș) pe terase și glacis (sate mari, adunate, culturi cerealiere, pomi-viticole, creșterea animalelor). În extremitatea vestică, la contactul cu Culoarul Mureșului, se află orașul *Sebeș* (28.887 locuitori în 2005). Așezarea străveche, menționată în documente în 1245, important târg cu cetate (sec. XIV – XV), centru meșteșugăresc, are în prezent unități de prelucrarea lemnului, textile, blănărie, pielărie etc; între obiectivele turistice însemnate sunt: ruinele din cetate medievală, clădiri din secolele XVIII – XX, rezervația Râpa Roșie etc. *Miercurea Sibiului* este oraș din 2005(avea 4.079 locuitori) și este cunoscut ca stațiune balneară de interes regional.

3. Depresiunile și dealurile peritransilvane din vest. Se află la contactul cu Munții Apuseni. Detașarea lor s-a înfăptuit la finele pliocenului și mai ales în cuaternar, prin adâncirea Mureșului, care a creat un culoar extins și a afluenților Someșului și Arieșului, care au tăiat bazinete depresionare de contact; separate de dealuri sau mici unități de podiș. Ca urmare, relieful este variat, cu glacisuri sub munte, lunci sau terase pe văile mai mari, dealuri sau martori din podișul inițial. Apar și forme de relief structural (îndeosebi cueste), văi subsecvente și mai multe alunecări de teren. Au un climat de adăpost în care se simt efectele foehnale. Pădurile acoperă suprafețe mai importante pe dealurile înalte și la contactul cu muntele. Așezările sunt numeroase, întrucât depresiunile se înșiră în lungul unor axe de legătură foarte vechi (pe Mureș, Crișul Repede, Almaș, Agrij). Acestea se intersectează cu alte drumuri ce vin din munte sau din podiș. La fel de importante sunt condițiile naturale favorabile unei economii agricole diversificate. Satele se desfășoară fie la contactul cu muntele (sunt mici și au profil economic silvo-pastoral), fie pe glacisurile și terasele din depresiuni (sate medii și mari cu economie agricolă complexă la

care se adaugă unele servicii, exploatări miniere sau unităţi din industria alimentară). Se disting patru subunităţi.

• ***Culoarul depresionar Alba Iulia-Turda.*** Se desfăşoară în lungul Mureşului şi al Arieşului inferior, râuri ce au avut rol hotărâtor în crearea reliefului reprezentat prin trei componente: la contactul cu Munţii Apuseni există *un glacis* cu lăţimi variate secţionat de râurile ce vin din munte şi pe care se află podgorii renumite; *culoarele celor două râuri*, cu terase extinse şi lunci (ocupă cea mai mare parte a regiunii; sate mari cu economie agricolă diversificată; pe ele se află cele mai importante căi de comunicaţie) şi *unele dealuri* (Bilag, Măhăceni) detaşate prin eroziune (pâlcuri de pădure, sate mici; creşterea animalelor şi unele culturi). În Dealul Măhăceni şi la Turda există cute diapire; unii sâmburi de sare au fost exploataţi la Turda, unde, pe vechile ocne prăbuşite s-au dezvoltat lacuri sărate. Efectele foehnale şi deschiderea spre sud-vest a Culoarului Mureşului favorizează climatul mai cald şi mai uscat care a impus prezenţa solurilor cernoziomice (cernisoluri) şi o diversificare a tipurilor de culturi. Reprezintă o regiune bine populată, cu numeroase aşezări care, deşi au atestare documentară din secolele XII – XIV sunt foarte vechi (urme din epoca dacică) fiind situate pe o axă de comunicaţie cunoscută încă din Antichitate (de la Apulum la Napoca). Există cinci oraşe. *Alba Iulia* (66.402 locuitori în 2005), capitală a Daciei Romane (Apullum), prezentă în documente ca oraş la 1097 (Bălgrad); este unul din cele mai însemnate oraşe ale Transilvaniei ca istorie, economie (materiale de construcţie, utilaje industriale, produse alimentare, textile, încălţăminte etc.), turism (cetate din sec. XVIII, muzee, monumente arhitectonice, biserici din sec. XIV – XX), nod de comunicaţie etc. *Aiud* (26.667 locuitori în 2005), cu urme vechi (aşezarea daco – romană Brucla), în documente din 1229, cetate din sec. XV, are o economie mixtă (industria alimentară, prefabricate din beton şi produse agricole). *Ocna Mureş* (15.505 locuitori în 2005), pe stânga Mureşului, cunoscută încă din perioada daco–romană pentru exploatarea sării, în documente din 1202; este în prezent un centru important de produse clorosodice. *Câmpia Turzii* (26.900 locuitori, în 2005) este oraş din secolul XX, principal centru al industriei siderurgice (laminate din oţel şi cabluri electrice). *Turda* (57.726 locuitori, în 2005) este cunoscut încă din Antichitate (castrul roman Potaissa şi exploatări de sare), prezent în documente la 1197, este un însemnat centru industrial (materiale de construcţii, produse chimice, sticlărie etc.), turism (lacuri sărate, stabiliment balnear, case şi biserici vechi etc.). *Teiuş* (oraş din 2005, când avea 7.284 locuitori, nod feroviar important, ateliere de reparaţii, diverse culturi agricole etc.).

Se adaugă unele aşezări rurale mari cu funcţii economice mixte, cum ar fi *Vinţu de Jos* (nod feroviar, materiale de construcţii etc.).

• *Dealurile Feleacului.* Includ masivul deluros (nucleu din roci cristaline acoperit de sedimentar miocen), cu altitudini de peste 750 m (vf. Pena, 832 m), încă bine împădurit, dar şi cu păşuni şi culoarul depresionar de la contactul cu muntele (Mărtineşti – Hăşdate – Iara – Vlaha – Săvădisla) în care se află mai multe sate mici şi mijlocii cu economie agricolă bazată pe creşterea animalelor, livezi şi unele culturi de câmp. Pentru turism sunt importante ruinele cetăţii Lita, biserica (sec. XV) şi trovanţii din Feleac.

• *Depresiunea Huedin.* Este numită de Gr. Posea „Podişul Păniceni-Huedin". Aflată la 500...600 m altitudine este dominată, în vest, de Munţii Vlădeasa (versanţi împăduriţi cu diferenţe de nivel de 200...400 m); în nord există o culme ce se dezvoltă dinspre Podişul Păniceni (aflat în est) şi care domină printr-o cuestă lunca Crişului Repede; în sud se realizează o trecere gradată spre Munţii Gilău. A rezultat prin adâncirea Călatei şi a Crişului Repede în cuaternar în nivelul general al Podişului Someşan (600...700 m). În lungul văilor există lunci şi mai multe terase. Climatul răcoros a favorizat solurile podzolice şi pădurile de fag şi gorun (în bună parte înlocuite cu păşuni). Satele sunt mici şi mijlocii şi au economie silvo – pastorală; unele culturi se practică pe terase. Oraşul *Huedin* (9.633 locuitori, în 2005), atestat documentar la 1332, este principalul centru economic.

• *Depresiunea Almaş – Agrij.* Se află între Munţii Meseş (vest) şi Dealurile Clujului şi Dealurile Dejului (est). Este sculptată în formaţiuni variate ale paleogenului (vest) şi miocenului (est), ceea ce a condus la detaşarea de forme de eroziune diferenţială. În relief se impun: culoarele de vale ale Agrijului şi Almaşului cu lunci largi şi mai multe terase pe care se află sate mici şi suprafeţe cu culturi agricole (cereale şi livezi), interfluviul deluros care le separă cu şei de contact sau de remaniere hidrografică (Al. Savu), cu versanţi afectaţi de alunecări masive (Gâlgău) şi torenţialitate, cu numeroase pâlcuri de pădure de cvercinee şi pajişti, mai multe bazinete depresionare pe afluenţi, dezvoltate pe contacte petrografice (în ele se află sate mici, cu economie pastorală). Climatul, mai blând în raport cu unităţile vecine (valori termice mai ridicate cu 1...2°C şi precipitaţii cu 100...150 mm mai puţine) este legat de descendenţa aerului vestic după depăşirea Munţilor Meseş (efecte foehnale, cf. Al.Savu).

Pădurile se află pe dealurile mai înalte, la contactul cu unităţile vecine unde ocupă peste 50% din suprafaţa acestora. Este traversată de şoseaua Cluj Napoca – Zalău şi de două drumuri relativ modernizate ce urcă pe văile Almaş şi Agrij de la Someş la Huedin. Există unele resurse de subsol, parţial exploatate local. Mai importante sunt: cărbunele brun (Ticu, Hida), nisip, gips etc. Pentru turism valoroase sunt: rezervaţia geomorfologică de la Grădina Zmeilor –

Gâlgău, numeroasele biserici din lemn cu elemente specifice, urmele castrelor romane din aşezările de pe Agrij, ruinele cetăţii Almaş etc.

II. PODIŞUL TRANSILVANIEI

Este o denumire folosită încă şi care îşi are sorgintea în lucrări de la mijlocul sec XX. Cuprinde trei mari subunităţi de dealuri şi podişuri separate de culoarele văilor Someşu Mic, Someşu Mare şi Mureş.

PODIŞUL SOMEŞAN

Se află în nord-vest, de la poalele Munţilor Gilău (S) şi până la contactul cu Dealurile de Vest (NV) şi Culmea Brezei (NE); culoarul format de Someşul Mic şi Someşul Mare (în E) şi depresiunile Almaş – Agrij (V) îl delimitează net. Are un fundament cristalin fragmentat în blocuri situate în poziţie diferită în plan vertical, dar apropiată de suprafaţă, peste care se află o cuvertură sedimentară. Jocul blocurilor în cuaternar a impus, local, unele bombări sau subsidenţe (Jibou, Someşeni). Relieful este tipic de podiş structural, adâncirea reţelei hidrografice a dus la conturarea unui ansamblu de subunităţi dezvoltate pe roci paleogene, în sud şi dominant miocene în rest care înclină monoclinal spre Culoarul Someşului dintre Dej şi Jibou. Ca urmare, s-au individualizat în Podişul Someşan forme de relief structurale tipice. Se impun fronturile de cuestă dezvoltate la nivelul unor strate de gresii, conglomerate (S), tufuri (în centru) şi calcare (N), platouri structurale extinse, văi de diferite tipuri în lungul cărora s-au format chei epigenetice, bazinete depresionare (multe subsecvente). Se adaugă forme de relief petrografic (îndeosebi pe calcare) şi două suprafeţe de eroziune ± 650 m şi ± 550 m (Al.Savu), butoniera de la Leghia etc.

Climatul moderat (7...8°C anual, 600...800 mm de precipitaţii) a favorizat dezvoltarea dominantă a pădurilor de cvercinee la care se adaugă, pe culmile înalte, cele de fag, fag şi gorun. Sub ele există argiluvisoluri (luvisoluri) şi, local, cambisoluri, rendzine etc.

Aşezările sunt concentrate pe văi şi aproape lipsesc pe culmi. În majoritate sunt mici, mijlocii şi au economie cu caracter silvo-pastoral. Cele din lungul văilor mari au frecvent peste 1.500 de locuitori şi o economie în care se impun culturile cerealiere, pomicole, creşterea animalelor şi unele exploatări de materiale de construcţie, lemn, gips etc.

În lungul Someşelor dar şi al unor afluenţi sunt mai multe artere de comunicaţie importante (pleacă din Dej şi Cluj–Napoca) ce asigură legături cu aşezările din nordul şi nord-vestul ţării.

În SV se amenajează un sector din autostrada Transilvania. Sunt elemente naturale şi sociale cu valoare deosebită pentru turism (ruine de cetăţi medievale, biserici din lemn, biserici din secolele XIV – XVII în stiluri arhitectonice diferite, rezervaţii naturale, peşteri etc.

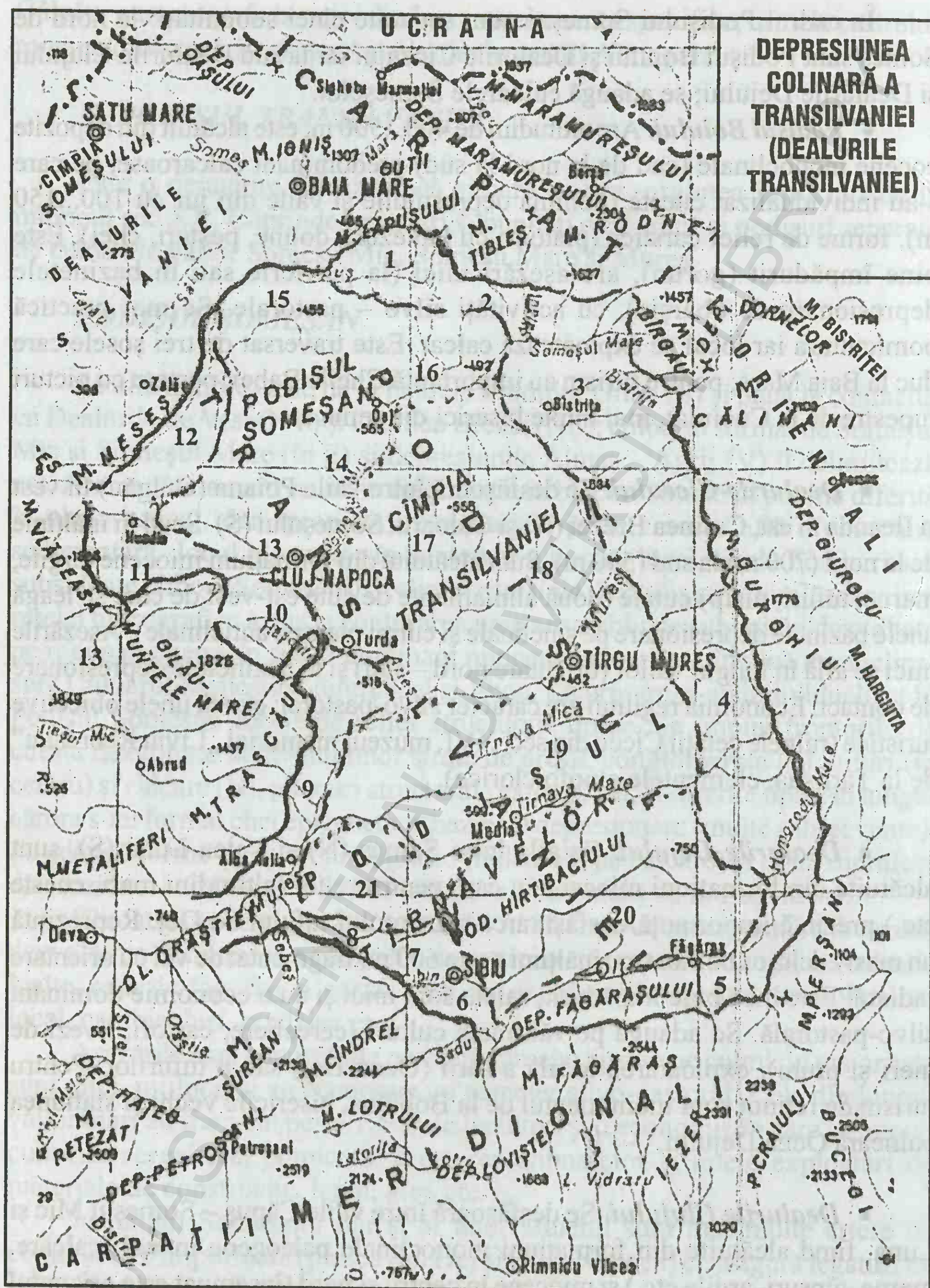
În cadrul Podişului Someşan sunt separate cinci subunităţi: la nord de Someş sunt Podişul Boiului şi Dealurile Ciceului iar la sud Dealurile Clujului şi Dealurile Dejului; se adaugă culoarele Someşelor.

• ***Podişul Boiului.*** Are altitudini de 400...500 m, este alcătuit din depozite eocene monoclinale (cad de la nord la sud) predominant calcaroase, pe care s-au individualizat cueste (domină depresiunile şi văile din jur cu 100...150 m), forme de relief carstice (platouri cu lapiezuri, doline, peşteri, chei). Este bine împădurit (gorun), are aşezări mici (la periferie sau în bazinetele depresionare de obârşie), cu activităţi silvo – pastorale. Se mai practică pomicultura iar local se exploatează calcar. Este traversat de trei şosele care duc la Baia Mare; pentru turism au importanţă Cheile Babei, peştera cu picturi rupestre de la Cuciulat, mai multe biserici din lemn etc.

• ***Dealurile Ciceului.*** Se desfăşoară între văile Poiana (Gâlgău) în vest şi Ileanda în est, Culmea Brezei (N) şi Culoarul Someşului (S). Scad în înălţime de la nord (700 m) la sud (500 m). Sunt alcătuite din formaţiuni miocene (argile, marne, tufuri, nisip) cutate (două aliniamente de cute est-vest de care se leagă unele bazinete depresionare pe sinclinale şi culmi plate pe anticlinale). Aşezările mici se află în lungul văilor (orientare nord – sud) şi în bazinetele depresionare de contact. Economia regiunii are caracter silvo-pastoral; există unele obiective turistice (ruinele cetăţii Ciceu din sec. XVI, muzeul memorial „Liviu Rebreanu" de la Târlişua, elementele etnofolclorice).

• ***Dealurile Dejului.*** Se află între Someş (N) şi Valea Luna (S), sunt alcătuite din formaţiuni miocene în care pentru relief (altitudini mari, cueste etc.) prezintă importanţă desfăşurarea orizontului tufului de Dej. Reprezintă un masiv deluros bombat, cu înălţimi peste 600 m, fragmentat de văi cu orientare radiară. Este încă bine împădurit, satele sunt mici şi au o economie dominant silvo-pastorală. Se adaugă pe văi unele culturi (cerealiere, cartofi, livezi de meri şi pruni), exploatarea locală a sării (Ocna Dej) sau a tufurilor. Pentru turism de reţinut sunt monumentul de la Bobâlna, bisericile vechi şi staţiunea balneară Ocna Dejului.

• ***Dealurile Clujului.*** Se desfăşoară între văile Căpuş – Someşul Mic şi Luna, fiind alcătuite din formaţiuni monoclinale paleogene în sud (calcare, marne, gipsuri, argile etc.) şi miocene în centru şi nord (însemnat este orizontul tufurilor de Dej, aflat în est). Structura orografică evidenţiază interfluvii lungi orientate NV – SE, V – E, cu altitudini de ± 600 m (cele mai mari înălţimi apar pe tufuri, calcare şi gresii) separate de văi asimetrice orientate spre Someşul Mic. Stratele de roci dure au favorizat fronturile de cuestă (după Gr.Posea, pe

Unităţi. I. DEALURILE ŞI DEPRESIUNILE PERITRANSILVANE: 1. Subcarpaţii Lăpuşului; 2. Dealurile Năsăudului; 3. Dealurile Bistriţei; 4. Subcarpaţii Transilvaniei; 5. Depresiunea Făgăraş; 6. Depresiunea Sibiu; 7. Depresiunea Sălişte; 8. Depresiunea Apold.; 9. Culoarul Alba Iulia – Turda; 10. Dealul Feleac; 11. Depresiunea (Podişul) Păniceni-Huedin; 12. Depresiunea Almaş-Agrij. **II. Podişul Transilvaniei** – *Podişul Someşan:* 13. Dealurile Clujului; 14. Dealurile Dejului; 15. Dealurile Boiului – *Câmpia Colinară a Transilvaniei* 17. Dealurile Fizeşului (someşene); 18. - Dealurile Sărmaşului (mureşene) – *Podişul Târnavelor.* 19. Dealurile Târnavei Mici; 20. Podişul Hârtibaciului; 21. Podişul Secaselor

Fig. 54. Depresiunea colinară a Transilvaniei

stânga Căpuşului, Nadăşului) şi menţinerea fizionomiei de podiş, pe când stratele marno-argiloase au stimulat degradări de teren (alunecări). Pădurile de cvercinee au fost, în mare măsură, defrişate pentru păşuni, fâneţe (39% din agricol) şi culturi (cereale, livezi). Satele din interior sunt mici, având ca element specific în economie creşterea animalelor. Pe văile principale şi mai ales pe acelea pe care se află şi drumuri importante (Căpuş, Nadăş, Borşa etc.) sunt sate mijlocii cu economie agricolă diversificată. Se exploatează nisipuri caolinoase, silicoase folosite la Aghireş. Pentru turism sunt importante vestigiile reşedinţei voievodului Gelu de la Dăbâca şi rezervaţia Fânaţele Clujului.

• *Culoarele Someşelor.* Constituie o unitate joasă care separă, pe de o parte, Podişul Someşan şi Câmpia Transilvaniei, iar pe de altă parte – unităţile din nordul de cele din sudul podişului. El este format din subunităţile:

Culoarul Someşului Mic, între Gilău şi Dej, cu terase extinse, desfăşurate monolateral sau bilateral, pe care se află aşezări rurale mijlocii şi mari cu profil economic complex (culturi de câmp, livezi, creşterea animalelor, balastiere, unităţi de morărit, hidrocentrale şi lacuri de acumulare – Gilău).

Municipiul *Cluj Napoca* este cel mai mare centru urban al Transilvaniei, cu urme de locuire din cele mai vechi timpuri istorice (aici a existat aşezarea dacă Napuca, cea romană Napoca – capitală a Daciei Porolissensis). Este cunoscut în documente la 1213 (Castrum Clus) şi are rang de oraş de la 1316. Din secolele XIV – XVI datează şi urmele cetăţii medievale. A fost unul din marile centre meşteşugăreşti, comerciale, culturale ale Transilvaniei medievale. Din a doua parte a sec.XIX se dezvoltă industria. În 2005 avea 310.124 locuitori (locul trei pe ţară), o industrie complexă (unităţi masate în nordul şi estul oraşului în lungul căii ferate); este unul din marile centre cultural ştiinţifice (una din cele mai vechi universităţi din Europa, de la 1581), cu numeroase puncte de agrement şi turism (Grădina Botanică, complexul etnografic Hoia, Staţiunea balneară Someşeni etc).

În lungul văii, spre NE s-a dezvoltat un sector complex cu caracter industrial şi de servicii care include mai multe aşezări – de la Apahida la Jucu, a cărui amplificare va conduce la schimbări esenţiale cu caracter economic, social, demografic etc.. *Gherla* (22.264 locuitori) este o aşezare veche (castru roman în sec. II), cetate medievală şi centru comercial şi meşteşugăresc. Are unităţi industriale (lemn, textilă, alimentară) şi o staţiune climaterică locală (Băiţa).

Dej (38.789 locuitori în 2005) are urme de locuire străveche, aici a existat un castru roman; este atestat documentar la 1214, oraş din sec.XIV; a avut o importanţă deosebită prin exploatarea sării şi în schimburile comerciale. În prezent are un combinat de prelucrarea lemnului (celuloză, hârtie, mobilă etc.) şi unităţi industriale, alimentare. Lângă Dej se află staţiunea balneară Ocna Dejului şi întinse livezi.

Culoarul Someşului Mare, în aval de Beclean, prelungit spre vest, cu cel al *Someşului*, (unit) prezintă o lăţime de mai mulţi kilometri şi opt terase. Pe cele inferioare se află aşezări rurale mari în cadrul cărora se practică culturi cerealiere, pomicole şi se cresc cornute mari. În luncă există mai multe balastiere; la Bizuşa sunt izvoare minerale folosite terapeutic pe plan local.

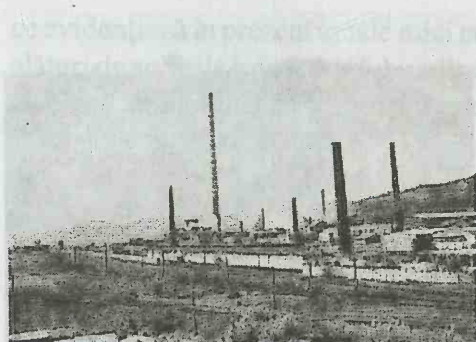
CÂMPIA COLINARĂ A TRANSILVANIEI (DEALURILE MUREŞANO – SOMEŞENE)

Unitatea are o poziţie geografică relativ centrală, fiind limitată de culoarele văilor Someşul Mic, Someşul Mare, Mureş, Dipşa. Doar în sud-vest limita este trasată în lungul unor văi secundare dezvoltate la contactul cu Dealul Feleacului şi la marginea culoarului Arieşului. S-a introdus termenul „câmpie" datorită importanţei folosinţei agricole a terenurilor, situaţie reflectată şi în denumirea mai multor aşezări rurale. În realitate, prin altitudine şi peisajul deluros se impune utilizarea celorlalte variante.

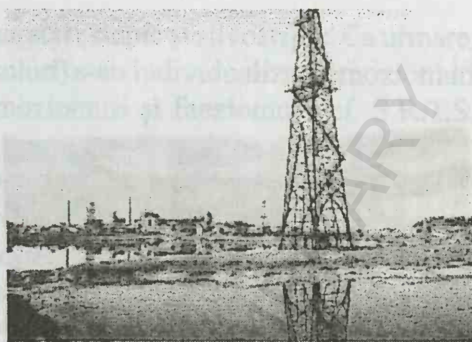
Formaţiunile sedimentare miocene la suprafaţă (argile, nisipuri, tufuri, gresii etc.), acoperă un fundament cristalin în blocuri aflate la adâncimi tot mai mari către sud. Sedimentarul este cutat sub formă de domuri în centru şi sud şi de cute diapire pe laturile de nord şi vest. Relieful deluros atinge înălţimi maxime în jur de 600 m; limita marilor înălţimi se află cu mult la nord de cumpăna de ape actuală, dovadă a unor remanieri hidrografice (I.Mac). Văile principale, dirijate spre Someş şi Mureş s-au adâncit cu 150...350 m, au lunci foarte largi, în raport cu albiile, ca urmare a unor intense retrageri a versanţilor în holocen (ele se racordează cu versanţii prin glacisuri extinse); rar se păstrează una – două terase. La nivelul dealurilor există o suprafaţă de nivelare (550...660 m) şi două nivele de eroziune (400...500 m) în toată regiunea şi 300...350 m ca boturi de deal (I.Mac).

Climatul moderat trece de la o nuanţă mai aridă în vest (temperaturi anuale de 8...9°C, precipitaţii în jur de 500 mm, deficit de umiditate în lunile de vară), la alta mai umedă (700 mm) şi mai răcoroasă (7...8°C) în est. Reţeaua hidrografică de pe cea mai mare parte a ei are caracteristic fenomenul de secare. Aportul însemnat de materiale spălate de pe versanţi a dat naştere la acumulări ce au barat local albiile, creând iazuri. B.Diaconeasa a stabilit vârsta unor lacuri la începutul holocenului, (acum 7000...8000 ani). Din cele peste 150 de lacuri existente în secolul XVIII, în prezent mai sunt doar 17, ele constituind însemnate bazine piscicole.

Pădurile de cvercinee o acoperea aproape în întregime. Treptat, dar mai ales în ultimele secole, locul lor a fost luat de fâneţe şi păşuni (cca. 30%) şi terenuri de cultură (cca. 60%) dar şi de o vegetaţie ierboasă şi arbustivă xerofilă

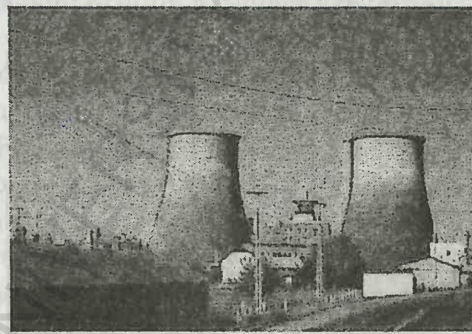
Copşa Mică

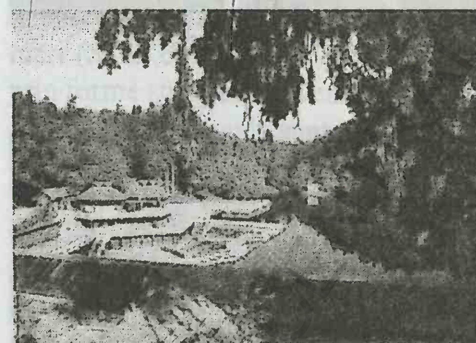
Ocna Mureş

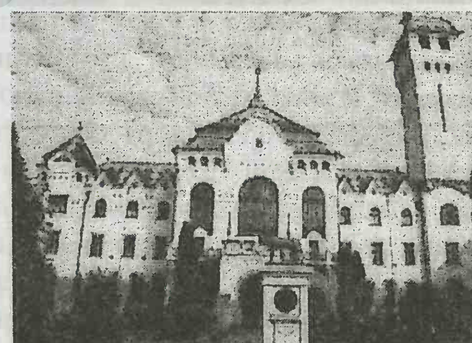
Turda

Termocentrala Fântânele

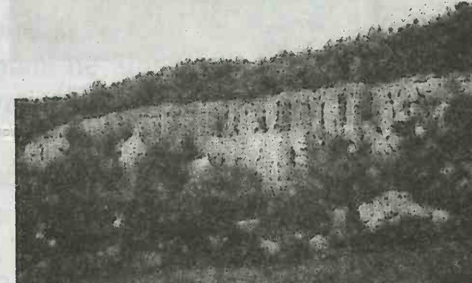
Sovata (Lacul Ursu)

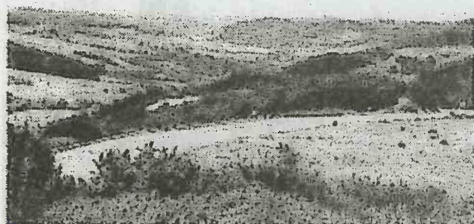
Târgu Mureş

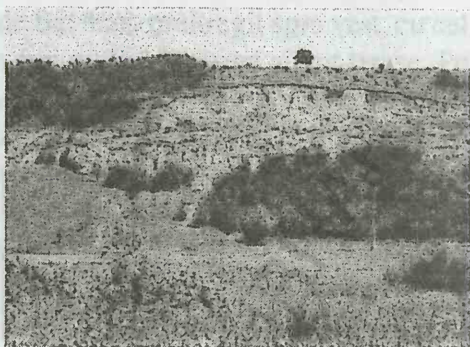
Cheile Babei (Podişul Someşan)

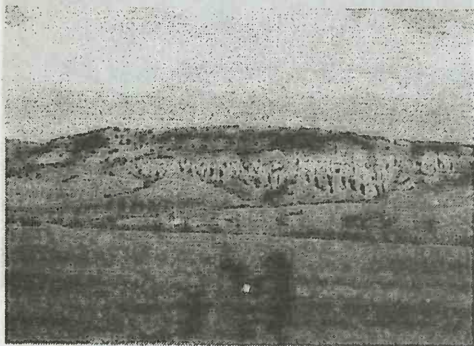
Rezervaţia Râpa Zmeilor

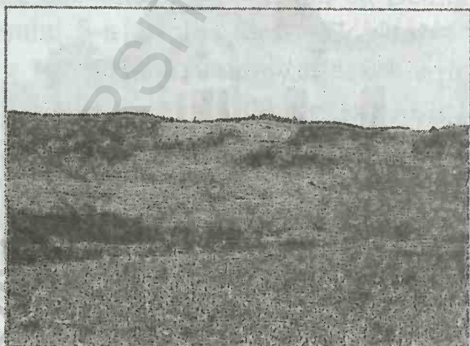
Podişul Someşan

Alunecări masive în Podişul Someşan

Răpa Roşie (Sebeş)

Glimee (sat Petelea)

Câmpia Transilvaniei (lacul Geaca)

Sat în Dealurile Târnavelor

ce evidenţiază în prezent areale mici cu caracter stepic şi silvostepic. Ca urmare, alături de solurile brune de pădure (luvisoluri) s-au individualizat cernoziomuri cambice şi mai ales argiloiluviale (cernoziomuri şi faeziomuri, cf. S.R.T.S. 2003).

Există circa 350 de sate, din care aproape 60% sunt atestate documentar până în sec. XIV (Geografia României, vol.III, 1987). Aproape 50% sunt mici, cu profil economic axat pe culturi şi creşterea animalelor. Celelalte care sunt situate pe văile principale (Fizeş, Comlod etc.) sau la contactul cu culoarele văilor Mureş, Someş, au peste 1000 locuitori şi activităţi economice variate (exploatarea gazului metan etc.). Densitatea populaţiei este de 80...100 loc/km^2 în centru şi sud şi scade la 60...80 loc/km^2 în nord. Regiunea a reprezentat o importantă arie de plecare definitivă a populaţiei spre oraşele transilvane. Arterele de comunicaţie principale (modernizate) se desfăşoară prin culoarele văilor de la periferie (Mureş, Someş). În cuprinsul Câmpiei Transilvaniei sunt doar câteva şosele ce urmăresc văile Fizeşului, Comlodului sau care leagă aşezările din interior cu oraşele din exterior (Reghin, Cluj Napoca, Târgu Mureş). Totodată, sunt mai multe căi ferate din care unele la periferie (Războieni – Turda – Cluj Napoca; în lungul Mureşului, Someşului) şi două secundare (Beclean – Luduş şi Lechinţa – Târgu Mureş). Subunităţi:

• ***Dealurile Fizeşului.*** Se desfăşoară în partea nord-vestică, având o structură geologică miocenă complexă. Pe latura de vest există cute diapire (Cojocna, Sic, Băile Gherla etc.). Ascensiunea sării a impus şi altitudini mai mari (550...600 m). În centru şi sud sunt domuri. Relieful se caracterizează prin forme structurale (versanţi cuestici orientaţi spre Someşul Mic şi Someşul Mare). Cueste locale sunt pe versanţii afluenţilor subsecvenţi ai Fizeşului, iar cueste semicirculare pe versanţii văilor ce taie domurile. Alunecările de teren au dimensiuni mari (glimee, la contactul dintre badenian şi sarmaţian) şi se îmbină cu torenţialitatea. Există văi secundare dezvoltate pe sinclinalele dintre cutele diapire sau care străbat sectoarele mai joase dintre domuri (I.Mac).

În climat se resimt, în vest, influenţe foehnale care contribuie la o uşoară aridizare; pe văile principale sunt frecvente inversiuni termice. Doar râurile mari au o scurgere permanentă, în regimul căreia se manifestă şi viituri de iarnă. Există multe iazuri, lacuri, dezvoltate în masive de sare prin prăbuşire (Gherla, Cojocna) şi lacuri între treptele de alunecare (în mare măsură înmlăştinite). La Suatu există o rezervaţie naturală în care abundă speciile pontice xerofile.

Satele mici şi mijlocii şi au o structură adunată; populaţia dominant se ocupă cu culturi cerealiere şi creşterea animalelor, la care local o oarecare pondere capătă şi viticultura (Lechinţa, Teaca etc.), pomicultura (Branişte a), piscicultura (Geaca, Ţaga), serviciile (Cojocna) şi exploatarea gazului metan (Puini, Matei).

• ***Dealurile Sărmaşului.*** Se desfăşoară mai ales în jumătatea sudică, fiind în cea mai mare măsură cuprinse în bazinul acestui râu. Au structură de domuri şi sunt alcătuite din faciesuri marno – argiloase. Dealurile au înălţimi sub 500 m, văile au lunci largi mlăştinoase, pe versanţi se produce eroziune areolară, torenţialitate şi mai ales alunecări de teren (glimee) care cunosc o intensitate deosebită. Climatul este mai secetos, favorizând dezvoltarea plantelor xerofile dar şi a culturilor cerealiere. Pâraiele frecvent seacă, scurgerea dominantă fiind din februarie până în iunie (peste 55%). Lângă Zau de Câmpie există rezervaţia naturală de bujor de câmpie.

Este o regiune *bine populată* (233 de sate, peste 55% sate mici şi 37% mijlocii, au structură variabilă – răsfirată, adunată etc. – Geografia României, vol. III). Funcţia agricolă (cu accent pe culturile cerealiere) este dominantă (arabilul deţine 80% din agricol, care este de 85% din suprafaţă). Sunt multe sate în arealul cărora se face exploatarea gazului metan sau a argilelor. Singurul oraş este *Sărmaşu* (declarat în 2003), cu un profil evident agro-industrial (exploatarea gazului metan, producerea cherestelei); în 2005 avea 7.607 locuitori.

PODIŞUL TÂRNAVELOR

Reprezintă cea mai extinsă unitate a Dealurilor Transilvaniei, desfăşurându-se de la Culoarul Mureşului, în nord şi până la şirul de depresiuni pericarpatice. Contactul cu acestea este net, podişul terminându-se prin versanţi povârniţi ce dezvoltă o energie de relief de peste 100 m. Dominant, suprafaţa sedimentară mio-pliocenă are structură în domuri dar local apar boltiri diapire şi o structură monoclinală.

Relieful, în cea mai mare măsură cu caracteristici de podiş, are înălţimi mari în est (peste 650 m), şi mici în vest (350...400 m). Este format din interfluvii majore separate de culoare de vale extinse orientate de la est la vest. Versanţii sunt intens degradaţi prin alunecări şi torenţialitate. Există urme ale unei evoluţii ciclice pliocen superioare (suprafeţe şi nivele de eroziune) şi cuaternare (terase, forme structurale, glimee).

Climatul este moderat, cu influenţe foehnale în vest şi sud, cu inversiuni de temperatură în culoarele văilor mari şi cu nuanţe mai umede în est. Apar diferenţe evidente în regimul de alimentare şi, ca urmare, şi în cel de scurgere a râurilor alohtone şi autohtone (au o scurgere cu fluctuaţii mari, multe din cele mici vara seacă).

Pădurile de cvercinee au o distribuţie variabilă, ocupând suprafeţe mai mari în est şi pe toţi versanţii cu pantă mai mare şi mult mai redusă în culoarele de vale, bazinetele depresionare şi pe dealurile joase (în SV); în aceste locuri au fost înlocuite de păşuni, fâneţe şi terenuri de cultură.

Condiţiile naturale au fost favorabile unei străvechi şi continui populări (multe mărturii din paleolitic, neolitic, epocile dacică şi daco-romană etc.). În secolele XII – XIII au fost colonizaţi saşii iar în secolul XIII sunt atestate documentar majoritatea aşezărilor rurale, unele devenind târguri, oraşe, cetăţi. În prezent există 10 oraşe concentrate în lungul Mureşului şi Târnavelor, numeroase sate mici pe văile secundare din interiorul dealurilor şi sate mari cu economie agricolă complexă pe terasele şi glacisurile din lungul văilor principale. Se extrag gaz – metan şi materiale de construcţii şi se prelucrează produse din agricultură. În oraşe industria este mult diversificată (construcţii de maşini, chimică, textilă, materiale de construcţii etc.). Dacă în aşezările din dealuri, în producţia agricolă predomină creşterea vitelor, în cele din lungul văilor pe primul loc sunt culturile cerealiere, de plante tehnice (sfecla de zahăr, inul), pomicultura.

În lungul Mureşului, Târnavelor, Hârtibaciului sunt principalele artere de comunicaţie. Ele se racordează cu reţeaua din culoarele depresionare peritransilvane. De asemenea este străbătută de magistrala feroviară „trei".

Prin caracteristicile geografice se diferenţiază trei subunităţi.

1. Dealurile Târnavei Mici. Se desfăşoară între Mureş, Târnava Mare şi un şir de depresiuni aflate la contactul cu Subcarpaţii Transilvaniei.

Fundamentul cristalin (câteva blocuri) este situat la adâncimi diferite. Suprastructura sedimentară (3000...8000 m) are la suprafaţă depozite panoniene (marne, argile, nisipuri) şi sarmaţiene (marno-argile, gresii, tufuri) prinse în cute diapire în vest (Blaj – Ocna Mureş) şi 12 domuri în centru şi est. Relieful se impune prin cinci caracteristici majore: culoare de vale foarte largi, orientate NE – SV (Mureş, Niraj, Târnava Mică, Târnava Mare), în cadrul cărora sunt 6 – 8 terase şi lunci extinse (mai ales pe stânga albiilor); interfluvii principale care coboară altimetric de la 600...700 m (E) la 450...500 m (V), ce au un versant abrupt (spre sud) şi altul prelung (spre nord) de unde o asimetrie orografică evidentă; un grad ridicat de fragmentare (energie de relief de peste 150 m) care a impus fizionomia de dealuri şi o reducere a suprafeţelor de eroziune (550...600, 500...550, 480...500 m, N.Josan, 1979) la martori, umeri şi interfluvii secundare; un relief structural cu cueste simple şi în trepte; o dinamică de versant activă cu şiroire, torenţialitate, curgeri noroioase şi alunecări de teren.

Climatul moderat este relevat de valorile medii termice (la Blaj 9°C anual, 20,6° C iulie, -3,8° C în ianuarie; la Târgu Mureş 8,6° C anual, 19,4° C în iulie, – 4,5° C în ianuarie; pe dealurile din est, 8° C anual, – 5° C în ianuarie, 18° C în iulie), pluviale (580 mm la Blaj, 645 mm la Târgu Mureş şi 700 mm pe dealurile din est), în frecvenţa producerii unor fenomene climatice (inversiuni de temperatură, ceţuri în culoarele de vale etc.).

Apar şi izvoare minerale clorurate (în aria diapiră) sau iodurate, bromurate, sulfuroase (Bazna). Râurile alohtone au scurgere bogată în martie – mai, rar şi viituri de vară spre deosebire de cele autohtone (10 – 20 km lungime) cu scurgere şi debite variabile.

Pădurile au dezvoltare mai mare pe culmile din est şi aparţin etajului cvercineelor; se adaugă în vest, ca urmare a condiţiilor climaterice, specii ierboase xerofite. Aceeaşi tranziţie se remarcă şi în distribuţia solurilor – de la cernoziomuri levigate (faeziomuri) în vest şi pe terasele Mureşului spre brune de pădure în diferite grade de podzolire (luvisoluri), în centru şi est. Pe marne s-au format pseudorendzine (faeziomuri).

Este o regiune bine populată (aproape 500.000 de locuitori) în care valorile densităţii depăşesc 100 loc/km în culoarele de vale (peste 300 loc./km^2 în oraşe) dar sunt sub 75 loc/km^2 în bazinele văilor secundare (Geografia României, vol. III, 1987).

Reţeaua de aşezări este formată din cca. 250 sate mici (cele mai multe pe văile secundare), mijlocii (în culoarele văilor principale) şi mari (în apropierea oraşelor). Au funcţii dominant agricole (cerealiere, creşterea animalelor în est, cerealier-pomicole sau viticole în centru şi vest) la care se adaugă cele cu funcţii mixte (exploatări de gaze; industrie alimentară – Jidvei; confecţii – Miercurea Nirajului, staţiune balneoclimaterică – Bazna etc.).

Se găsesc mai multe oraşe.

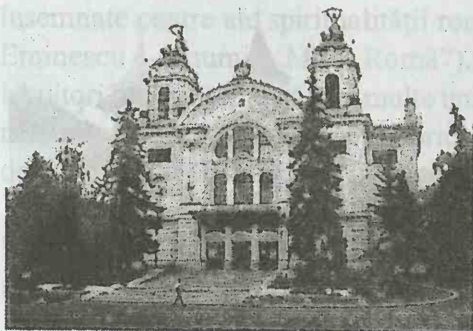
Târgu Mureş, municipiu, reşedinţă de judeţ; vestigiile cele mai vechi – din neolitic; atestare documentară din 1332; însemnat centru comercial, meşteşugăresc şi cultural în secolele XIV – XVIII când aici a funcţionat şi o cetate. Populaţia a crescut de la sub 40.000 locuitori în perioada interbelică, la 147.112 locuitori în 2005. A cunoscut o puternică dezvoltare economică; în ultimele patru decenii ale secolului XX au fost construite mai multe unităţi aparţinând industriei construcţiilor de maşini (electronică, electrotehnică, utilaj textil), chimică, textilă, alimentară; unele dintre acestea au fost închise sau li s-a schimbat profilul. Este centru universitar, nod de căi de comunicaţie şi are numeroase obiective turistice (cetate, biserici vechi, Palatul Culturii etc.).

Luduş, atestat documentar la 1377, târg din secolul XV, oraş din 1960 cu o populaţie, în 2005, de 17.787 locuitori; economie mixtă – industrială (materiale de construcţie, alimentară, textilă etc.) şi agrară.

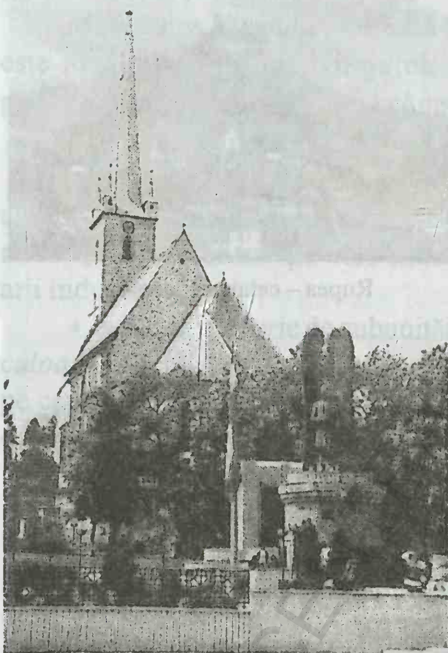
Iernut, oraş din 1989, cu o populaţie de 9.711 locuitori (în 2005), are termocentrală, sere, culturi cerealiere şi de sfeclă de zahăr.

Ungheni – oraş din 2003; aici se află aeroportul ce deserveşte municipiul Târgu Mureş şi o fabrică de bere; în 2005 avea 6.805 locuitori.

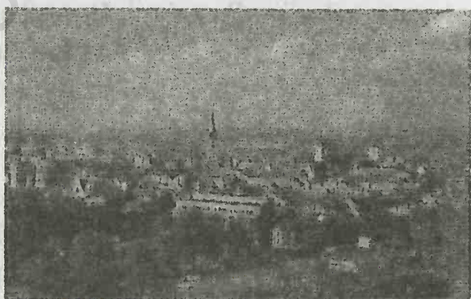
Blaj, este o aşezare foarte veche (urme din sec. VI î.e.n.); în documente apare la 1271, important târg în secolele XVII – XVIII; unul din cele mai

Cluj-Napoca – Teatru Naţional

Bistriţa – Catedrala ortodoxă

Dej – Catedrala

Casa memorială George Coşbuc

Sibiu

Cetatea Aiud

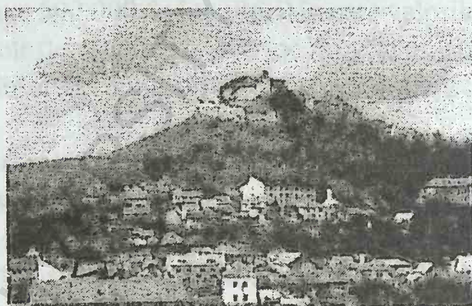

Reghin – procesarea moşilor prin duminica din mai

Alba Iulia – Catedrala reintegrării

Mănăstirea Sâmbăta

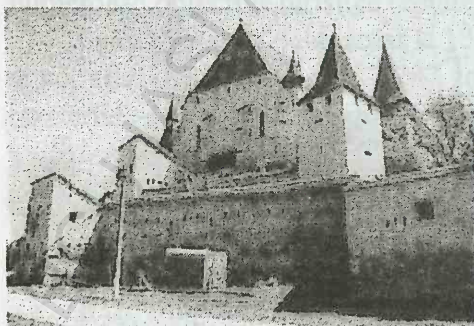
Rupea – cetatea şi oraşul

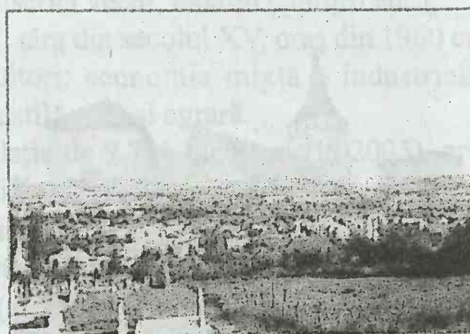
Saschiz

Băile Bazna

Biserica gotică din Biertan

Târnăveni

însemnate centre ale spiritualității românești în secolele XVIII – XIX (Mihai Eminescu l-a numit „Mica Romă"). În 2005 avea 21.068 locuitori (4.618 locuitori în 1930). Există mai multe unități ale industriei lemnului și alimentară, numeroase obiective turistice (biserici din secolele XVII – XVIII, monumentele de pe Câmpia Libertății).

Târnăveni, atestat documentar la 1278, avea în 2005, 27.088 locuitori. Este centru industrial (combinat chimic, materiale de construcție etc.), agricol (viticultură) și de servicii.

Sângeorgiu de Pădure, 5.635 loc. în 2005, oraș din 2004, localizat pe valea Târnavei Mici; extracție de gaz metan, exploatarea lemnului, centru de țesături secuiești.

Miercurea Nirajului, cu 6.254 loc. în 2005, este declarat oraș în 2005; este localizat pe valea Nirajului; nod rutier, exploatări de gaze naturale, prelucrarea primară a inului și cânepei, centru de ceramică populară.

Dealurile Târnavei Mici se pot divide în:

• *culoarele văilor Mureș, Niraj, Târnava Mică* cu lățime mare (de unde aspect depresionar, cu lunci extinse și multe terase), concentrează cele mai mari așezări (inclusiv pe cele urbane), principalele artere de comunicație și arii industriale;

• a doua categorie de subunități este formată din *interfluviile dintre* aceste *culoare*, ce cresc altimetric spre est, sunt fragmentate de o rețea scurtă de văi pe care se află așezări mici cu economie dominant agricolă. Local se pot face divizări ale acestora.

2. Podișul Hârtibaciului. Este cea mai mare subunitate a Podișului Târnavelor (peste 4000 km^2) fiind situată între culoarele văilor Târnava Mare, Olt, Visa, Cibin. Este alcătuită din formațiuni miocene și pliocene cu o structură în domuri sau monoclinală.

Relieful este de podiș, podurile interfluviale fiind situate la 600...650 m în vest și 750...800 m în est. Albiile râurilor periferice (Târnava, Olt) au nivel mai coborât decât Hârtibaciu, care străbate podișul prin centru. Ca urmare, afluenții acestora au înaintat în detrimentul bazinului Hârtibaciu, iar în nord cumpăna de ape a fost mult împinsă spre sud de afluenții Târnavei Mari și nu mai coincide cu linia marilor înălțimi (Florina Grecu, N.Popescu).

Există o suprafață de eroziune superioară (Amnaș) la ± 600 m (V) și ± 700 m (E), daciană, una inferioară (Hârtibaci) la ± 500 m (V) și ± 600 m (E), romanian-pleistocen inferioară și un nivel de eroziune ce domină cu 90...100 m lunca Hârtibaciului (pleistocen inferior). Pe Hârtibaci sunt trei terase (10 – 15 m, 20 – 35 m, 40 – 55 m), lunci și glacisuri extinse. Relieful structural este reprezentat prin fronturi de cuestă și văi asimetrice. Pe versanți predomină

alunecările de teren (care au dimensiuni foarte variate; cele mai mari sunt glimeele de la Şaeş, Movile, Saschiz, Cornăţel).

Climat cu temperaturi medii anuale ce scad de la 8...9° C (NV) la 7...8° C (E); vara sunt în jur de 18° iar iarna, de – 4°; precipitaţiile cresc de la 600 mm (NV) la 700 mm (E); cele mai multe cad vara sub formă de aversă.

Hârtibaciul este principalul râu din podiş, cu un debit mediu anual de 3,08 m^3/s.

Vegetaţia de pădure (cca 109.000 ha) este alcătuită din fag (pe versanţii nordici sau la peste 700 m), fag în amestec cu gorun şi stejar pedunculat (sud).

Există un mozaic de soluri. Predomină cele argiloiluviale (brune luvice, luvisoluri albice = luvosoluri, brune eu-mezobazice = eutricambosoluri) la care se adaugă solurile negre de fâneaţă (faeziomuri).

În această unitate geografică (după Geografia României, vol. III) sunt 165 de aşezări (cinci oraşe), dominant atestate documentar în secolele XI – XIV, dar cu numeroase urme de locuire continuă începând cu neoliticul şi bronzul. Majoritatea se află pe văile mari (pe terase, glacisuri, luncă), dar şi pe unele secundare. Populaţia însumează cca. 280.000 locuitori, de cca. 5 – 6 ori mai mult decât în 1920, iar densitatea populaţiei este de cca 50 loc/km^2 fiind mai mare în oraşe şi mai redusă în rest (25...40 loc/km^2).

Mediaşul (54.614 locuitori în 2005), cel mai important oraş, este atestat documentar la 1267; are cetate din secolele XIV – XVI, este un important centru meşteşugăresc şi comercial în secolele XV – XVIII; în prezent are unităţi industriale (unele de tradiţie apărute la finele secolului XIX) de pielărie, încălţăminte, geamuri, vase emailate, ţesături, alimentară, industria construcţiilor de maşini. Există multe obiective turistice.

Sighişoara (32.805 locuitori în 2005) este atestat documentar la 1280 (Castrum Sax), are o cetate din secolele XIV – XV, a fost un puternic oraş – cetate în secolele XVI – XVII cu o bună organizare meşteşugărească şi comercială. În prezent are unităţi de industrie textilă, confecţii, construcţii de maşini, sticlă şi faianţă, alimentară etc. Se impune prin obiectivele şi activităţile turistice şi culturale.

Dumbrăveni (8.346 locuitori, în 2005) este centru agro industrial (topitorie de cânepă, prelucrarea lemnului, prelucrarea cărnii).

Copşa Mică (5.340 locuitori în 2005) un oraş cu un înalt grad de poluare înainte de 1990 datorat unităţilor industriale din metalurgia neferoasă. În prezent el s-a redus prin închiderea şi dezafectarea lor (a mai rămas doar o întreprindere), cea mai mare parte a populaţiei active fiind concentrată în agricultură.

Agnita (11.344 loc. în 2005), atestat documentar la 1280, oraş din 1950, cu unităţi în industriile de încălţăminte, mănuşi, ciorapi, diverse utilaje.

Populaţia urbană este concentrată pe văile Târnava Mare, Hârtibaci, unde în cele 5 oraşe sunt peste 112.000 locuitori.

Satele sunt mici şi mijlocii (aproape 80%); cele mai mari se află în culoarele văilor principale şi ajung la 3.000...4.500 locuitori. Sunt sate compacte, cu textură neregulată. În multe din ele există biserici fortificate. Economia acestora este dominant agricolă (suprafaţa agricolă depăşeşte 60%, arabilul ridicându-se la 25%, păşunile şi fâneţele la peste 33%, viile şi livezile în jur de 1%). Se cultivă cereale, plante de nutreţ, cartofi, sfeclă de zahăr. Creşterea animalelor ocupă un loc însemnat. Se practică extracţia de gaze naturale, materiale de construcţie, iar în unele sate sunt ateliere textile şi de confecţii.

3. Podişul Secaşelor. Este situat în sud-vest, între văile Mureş, Târnava, Visa şi culoarul depresionar Apold. Sedimentarul miopliocen are o structură cutată sau monoclinală (căderea spre nord). Relieful este format din câteva interfluvii, unde se păstrează caracterul de podiş, între culoarele largi ale văilor Secaşu Mare, Secaşu Mic, Târnava şi Visa. Au fost identificate în podiş două nivele de eroziune: Amnaş, la 550 – 600 m în sud-est şi Secaş la 450 – 500 m şi un nivel la 400 m la partea superioară a culoarelor de vale. Structura geologică a impus un relief de cueste (uneori cu caracter de front) pe dreapta Secaşelor, pe care se produc intense alunecări, şiroiri, favorizate de lipsa pădurii şi de rocă. Pe Mureş şi Târnavă sunt 8 terase, iar pe Secaşe, 6 (de la 9 – 10 m la 90 – 120 m) pe care se află majoritatea aşezărilor mari.

Climatul moderat, cu o circulaţie dominant vestică, este puternic influenţat de descendenţa aerului din Munţii Apuseni ce produce efecte foehnale (încălziri timpurii, bruşte, timp senin mai îndelungat şi precipitaţii ceva mai reduse). Temperaturile sunt mai mici în sud şi mai ridicate în nord, nord-vest.

Râurile principale (Secaşele şi Visa) au lungimi în jur de 40 km, debite medii anuale de 0,8 m^3/s, o scurgere permanentă dar cu oscilaţii foarte mari, fenomenul secării fiind caracteristic.

Pădurile (cca 13%) sunt prezente la nivelul culmilor şi al pantelor abrupte (stejar, gorun, carpen cu diferenţe în funcţie de expunere, pantă). Pe suprafeţele despădurite s-a instalat o vegetaţie de pajişte cu multe elemente stepice (xerofile).

Sunt soluri brune argiloiluviale (preluvosoluri), brune eu-mezobazice (eutricambosoluri), brune luvice (luvosoluri), dar şi cernoziomuri levigate (faeziomuri). Se adaugă lăcovişti (gleiosoluri), pseudorendzine (faeziomuri) şi soluri aluviale (aluviosoluri).

Populaţia (cca 63.000 locuitori) aparţine la 62 de sate mici şi mijlocii situate pe văi; au o structură adunată, profil agricol (dominant cerealier, creşterea animalelor, la care se adaugă local viticultura, pomicultura); în majoritate sunt atestate documentar în secolele XIII – XIV.

Economia este dominant agricolă. Peste 82% este suprafață agricolă din care peste 68% este arabil și peste 26% – pășuni și fânețe (Geografia României, vol. III). Există mai multe obiective turistice (Râpa Roșie de la Sebeș, Râpa Lancrăm, în sate – biserici vechi din sec. XV – XVI sau din lemn din sec. XVIII).

În cadrul Podișului Secașelor pot fi separate:

• *culoarele văilor Secașu Mic, Secașu Mare, Visa,* cu terase, lunci și glacisuri întinse pe care se află majoritatea așezărilor;

• *interfluviile principale cu caracter de podiș* situate în sectoarele înalte și de dealuri spre culoarele de vale ca rezultat al fragmentării (*Podișul Amnaș*, în est, *Podișul Cergăului*, în nord și *Podișul Întresecașe*) pe care se află pâlcuri de pădure, pășuni și terenuri de cultură (pe versanții expuși către sud și est sunt plantații pomicole – pruni, meri – sau viticole).

BIBLIOGRAFIE

Alexe, M, 2007, *Studiul lacurilor sărate din Depresiunea Transilvaniei,* teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyay", Cluj-Napoca.

Baciu, N., 2004, *Câmpia Transilvaniei – studiu geoecologic,* teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyay", Cluj-Napoca.

Bădărău, Al.S., 2005, *Transformări ale peisajului în Câmpia Transilvaniei, cu privire specială asupra componentei biogeografice,* teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyay", Cluj-Napoca.

Bogdan, A., 1971, *Dezvoltarea viticulturii în Transilvania,* S.U.B.B., G.G., V, 1.

Bordei – Ion, Ecaterina, Bordei – Ion, N., 1970, *Bazinul Transilvaniei, centru de ciclogeneză orografică,* Hidrotehnica, **15**, 8.

Buta, I., 1963, *Bilanțul hidrologic în bazinul Someșului Mare,* S.U.B.B., G.G., XVI, 1.

Ciangă, N., 1984, *Economia turismului în Depresiunea Transilvaniei,* S.U.B.B., G.G., XXVII.

Ciulache, S., 1997, *Clima Depresiunii Sibiu,* Editura Universității din București.

Ciupagea, D, Paucă, M., Ichim, Tr., 1970, *Geologia Depresiunii Transilvaniei,* Ed. Academiei, București.

Conea, Ana, Parichi, M., Andrei, Gr., *Harta solurilor Câmpiei Transilvaniei și Dealurilor Bistriței,* D.S.C.G., L, 2 (1962 – 1963).

Conțiu, H.V., 2006, *Studiu de hidrologie urbană în culoarul Mureșului dintre Reghin și confluența cu Arieșul,* teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyay", Cluj-Napoca.

David, M., 1945, *Geneza, evoluția și aspecte de relief ale Podișului Transilvaniei,* Rev. Șt. „V. Adamachi", XXXI, 1-2.

Dezsi, Șt., 2004, *Țara Lăpușului. Studiu de geografie regională,* teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyay", Cluj-Napoca.

Dezsi, Șt., 2006, *Țara Lăpușului. Studiu de geografie regională,*Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Fodorean, I., 2007, *Lacurile dulci din Podișul Transilvaniei. Studiu limnologic,* teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyay", Cluj-Napoca.

Gârbacea, V., 1960, *Observații morfologice în partea de nord-est a Podișului Transilvaniei,* Probleme de Geografie, VII.

Gârbacea, V., 1961, *Consideraţii cu privire la evoluţia reţelei hidrografice în partea de nord-est a Podişului Transilvaniei (Dealurile Bistriţei),* S.U.B.B., G.G., VI, 1.

Gârbacea, V., 1964, *Alunecările de teren de la Saschiz (Podişul Hârtibaciului),* B.S.S.G.R., VI (LXXVI).

Gârbacea, V., Grecu, Floare, 1981, *Relieful de glimee din Podişul Transilvaniei şi potenţialul lui economic,* Mem. Sect. Şt. Acad. Rom., IV, **IV**, 2.

Grecu, Florina, 1985, *Problema formării şi evoluţiei reţelei hidrografice din Depresiunea Transilvaniei,* M.S.S., Acad. Rom., serie IV (1983), 2.

Grecu, Florina, 1992, *Bazinul Hârtibaciului. Elemente de morfohidrografie,* Ed. Academiei Române, Bucureşti.

Holobâcă, I.H., 2006, *Perioadele deficitare sub aspect pluviometric şi efectele lor hidrologice în Podişul Transilvaniei,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Hosu, Maria, 2007, *Valea Someşului între Dej şi Ţicău. Studiu geomorfologic,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Humă, Cristina, 2005, *Analiza dinamicii modelării actuale a reliefului în bazinul Vişei cu elemente de cartografiei şi aerofotointerpretare,* teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Imecs, Z.F., 2004, *Aplicaţii în hidrologie ale sistemelor informatice geografice – studiu de caz, Câmpia Transilvaniei,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Irimuş, A., 1998, *Relieful pe domuri şi cute diapire în Depresiunea Transilvaniei,* Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Josan, N., 1979, *Dealurile Târnavei Mici. Studiu Geomorfologic,* Ed. Academiei, Bucureşti.

Mac, I, Sorocovschi, V., 1978, *Relaţii morfodinamice în Depresiunea Transilvaniei,* S.C.G.G.G., Geogr., XXXIII, 2.

Mac, I, Sorocovschi, V., 1979, *Geneza şi dinamica sistemului de drenaj din Depresiunea Transilvaniei,* S.C.G.G.G., Geogr., XXVI.

Mac, I, Sorocovschi, V., 1982, *Intercondiţionări morfoclimatice în Depresiunea Transilvaniei cu efecte semnificative în peisaj,* B.S.S.G.R., VI, (LXXXVI).

Mac, I., 1972, *Subcarpaţii Transivăneni dintre Mureş şi Olt. Studiu geomorfologic,* Ed. Academiei, Bucureşti.

Mac, I., 1978, *Aspects de morphologie structurale dans la Depression de Transylvanie,* R.R.G.G.G., Geogr., 22,1.

Mac, I., 1997, *Types of landslides from the Transylvanian Depression with differentiated effect on the morphology of the slope,* SUBB – GG, **XLII**, *1* – 2.

Mac, I., Irimuş, I.A., 1998, *Structural and lithological premises in the genesis of landslides in thr Transylvanian Basin,* SUBB – GG, **XLIII**, *1* – 2.

Mac, I., Tudoran, I., 1982, *Morfodinamica reliefului din Depresiunea Transilvaniei şi implicaţiile ei geoecologice,* B.S.S.G.R., VI (LXXVI).

Maier, A., 2001, *Podişul Someşan. Populaţia şi aşezările,* Editura Ghoerghe Bariţiu, Cluj Napoca.

Manciulea, Şt., 1944, *Câmpia Transilvaniei,* Ed. Scrisul Românesc.

Martiniuc, C., 1946, *Problema unei regiuni subcarpatice şi a unităţilor geografice învecinate de pe rama de vest a Munţilor Harghita – Perşani,* Rev. Geogr., I.C.G.R., III – IV.

Martonne, Emm. De, 1929, *Colinele Transilvaniei, vol. Transilvania, Banatul, Crişana, Mmaramureşul,* 1928 – 1929, I.

Mehedinţi, S., 1940, *Qu'est-ce que la Transylvanie?,* BSRRG, **LIX**.

Mihail, Maria, 1967, *Contribuţii la geografia agriculturii din Câmpia Transilvaniei,* S.U.B.B., G.G., XII, 2.

Mihăilă, N., Popescu, N., 1977, *Morfogeneza defileului Oltului de la Racoş,* D.S.I.G.G., Stratigr., LXIII (1976).
Mihăilescu, V., 1935, *Platforma Someşană,* B.S.R.R.G., LXIII (1934).
Molnar, E., 1969, *Tipuri de agricultură în Podişul Transilvaniei,* Com. Geogr., S.S.G.R., G., XV, 2.
Morariu, T., Gârbacea, V., 1968, *Deplacement massifs de terrain de type glimee en Roumanie,* R.R.G.G.G., Geogr., 12, 1-2.
Morariu, T., Gârbacea, V., 1968, *Studii asupra proceselor de versant din Depresiunea Transilvaniei,* S.U.B.B., Geogr., XV, 1.
Morariu, T., Posea, Gr., Mac, I., 1980, *Regionarea Depresiunii Transilvaniei,* S.C.G.G.G., Geogr., XXVII, 2.
Muntean, O.L., 2003, *Impactul antropic asupra componentelor enviromentale în culoarul Târnavei Mari (sectorul Vânători – Micăsasa),* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.
Pascu, Şt., 1972, 1979, 1982, *Voievodatul Transilvaniei,* I, II, III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.
Paucă, M., 1972, *Etapele genetice ale Depresiunii Transilvaniei,* S.C.G.G.G., Geol., XVII, 2.
Paucă, M., 1977, *Reţeaua hidrografică a blocului Someşan. Geneză şi evoluţie,* S.C.G.G.G., Geogr., XXIV,2.
Pendea, I.Fl., 2005, *Paleomediile geomorfologice ale cuatenarului superior în Depresiunea Transilvaniei (Eemian – Weichselian – Holocen),* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.
Pop, Gr., 2001, *Depresiunea Transilvaniei,* Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Popescu, N., 1972, *Relieful zonei de contact dintre Depresiunea Făgăraş şi Podişul Hârtibaciului,* A.U.B., Geogr., XXI.
Popescu, N., 1977, *Condiţionări tectono – structurale în formarea reliefului Depresiunii Făgăraş,* A.U.B., Geogr., XXVI.
Popescu., N., 1990, *Ţara Făgăraşului. Studiu geomorfologic,* Ed. Academiei, Bucureşti.
Posea, Gr. , 1978, *Podişul Huedin –Păniceni,* S.C.G.G.G., Geogr., XXV.
Posea, Gr., 1962, *Ţara Lăpuşului. Studiu geomorfologic.,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti.
Posea, Gr., 1967, *Antecedenţă şi captare în văile transversale carpatice,* Lucr. Şt. Inst. Ped. Oradea, Sr. A.
Posea, Gr., 1968, *Problema Subcarpaţilor în Transilvania,* Natura, Geogr. – Geol., XX, 4.
Posea, Gr., 1969, *Asupra suprafeţelor şi nivelelor morfologice din sud-vestul Transilvaniei,* Lucr. Şt. Inst. Ped. Oradea, Sr. A.
Raboca, N., 1995, *Podişul Secaşelor – Studiu de dinamica versantelor,* Ed. Sarmis, Cluj-Napoca.
Raboca, N., 1983, *Aspects concerning slope modelling of the Secaş Plateau by runoff,* R.R.G.G.G., Geogr., 27.
Rodeanu, I., 1926, *Observări geomorfologice în zona de contact a bazinelor Oltului şi Mureşului în judeţul Sibiu,* L.I.G.U.C., II, (1924 – 1925).
Sandu Maria, 1998, *Culoarul depresionar Sibiu – Apold. Studiu geomorfologic.,* Ed. Academiei, Bucureşti.
Savu, Al., 1965, *Terasele Someşului între Dej şi Jibou,* S.U.B.B. – G.G., X,2.
Savu, Al., 1980, *Depresiunea Transilvaniei (Regionarea fizico – geografică),* S.U.B.B. – G.G., XXV, 2. Savu, Al., Mac, I., Tudoran, P., 1973, *Aspecte privind geneza şi vârsta teraselor din România,* vol. Realizări în Geografia României, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti.
Silaghi (Raţiu) Ramona – Flavia, 2007, *Populaţia şi aşezările din Câmpia Someşană (Câmpia Transilvaniei),* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Sorocovschi, V., 1985, *Particularităţile regimului pluviometric din Podişul Târnavelor,* S.U.B.B. – G.G., XXX.

Sorocovschi, V., 1986, *Podişul Târnavelor. Studiu hidrogeografic,* C.E.T.I.B., Cluj-Napoca.

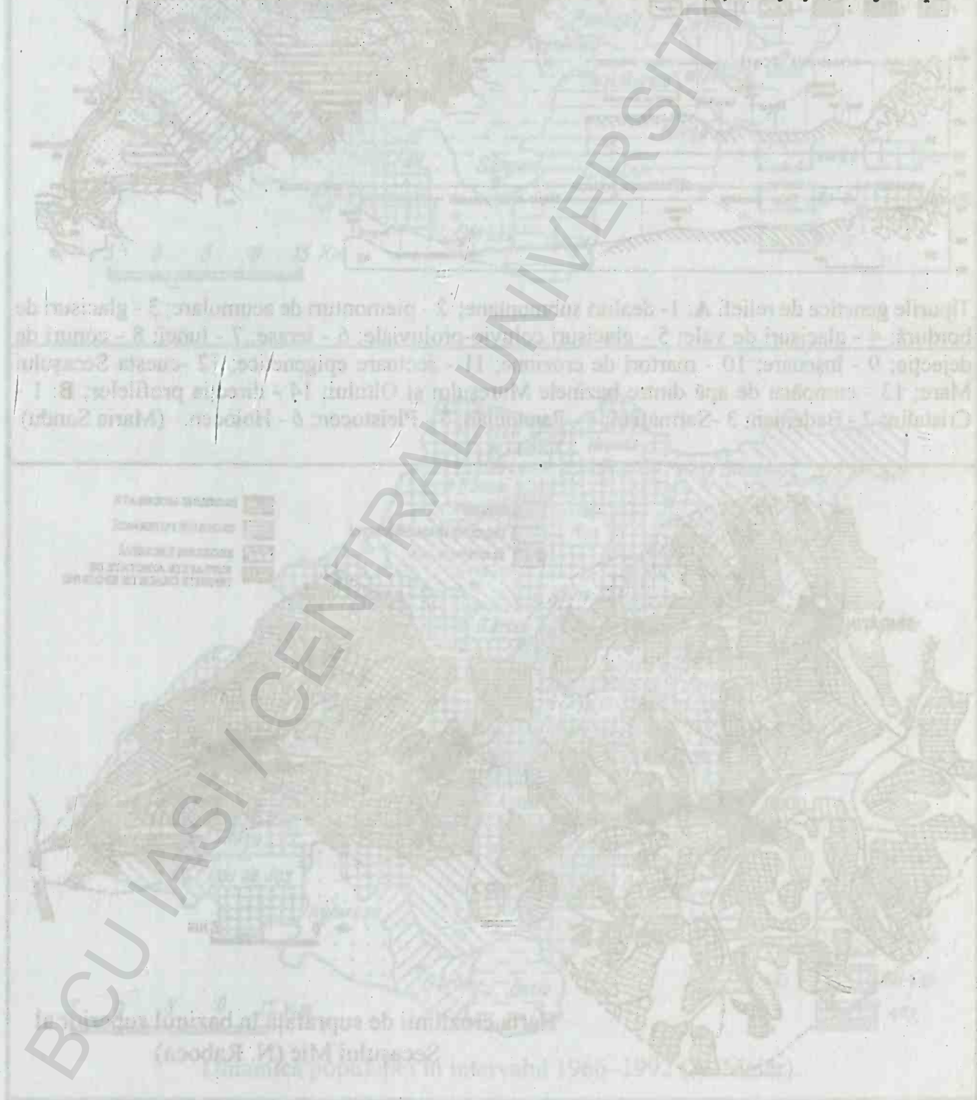
Surdeanu, V., Sorocovschi, V, 2003, *Phénomenes géographiques de risques dans la Dépression de la Transylvanie,* Riscuri şi catastrofe, II, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca.

Tufescu, V., 1966, *Subcarpaţii şi depresiunile marginale ale Transilvaniei,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti.

Vancea, A., 1960, *Neogenul din Bazinul Transilvaniei,* Ed. Academiei, Bucureşti.

Vigh, Melinda – Timea, 2007, *Calitatea apei râurilor din bazinul hidrografic al Târnavei,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Vodă, M., 2006, *Efectele lucrărilor de gospodărire a apelor asupra scurgerii lichide în bazinul hidrografic al Târnavei,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

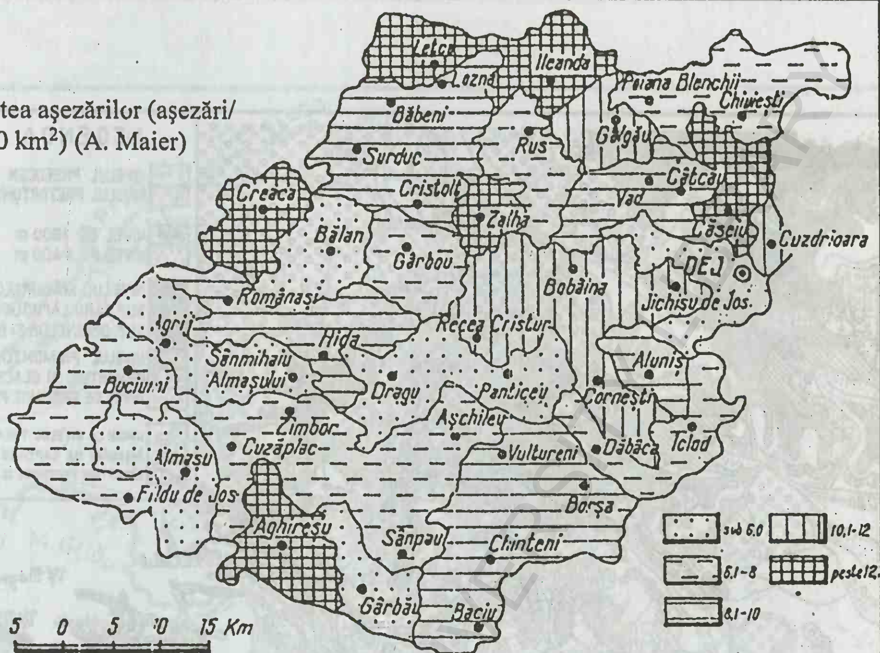

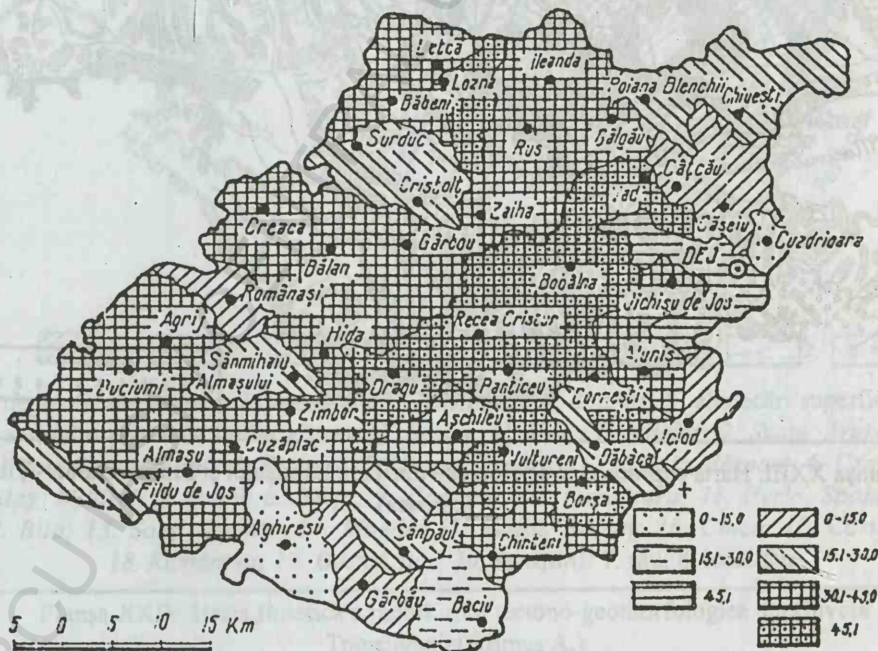
Tipurile genetice de relief. A: 1- dealuri submontane; 2 - piemonturi de acumulare; 3 - glacisuri de bordură; 4 - glacisuri de vale; 5 - glacisuri coluvio-proluviale; 6 - terase; 7 - lunci; 8 - conuri de dejecţie; 9 - înşeuare; 10 - martori de eroziune; 11 - sectoare epigenetice; 12 -cuesta Secaşului Mare; 13 - cumpăna de apă dintre bazinele Mureşului şi Oltului; 14 - direcţia profilelor; B: 1 - Cristalin; 2 - Badenian; 3 -Sarmaţian; 4 - Pannonian; 5 - Pleistocen; 6 - Holocen. (Maria Sandu)

Harta eroziunii de suprafaţă în bazinul superior al Secaşului Mic (N. Raboca)

Planşa XXI

Densitatea așezărilor (așezări/ 100 km²) (A. Maier)

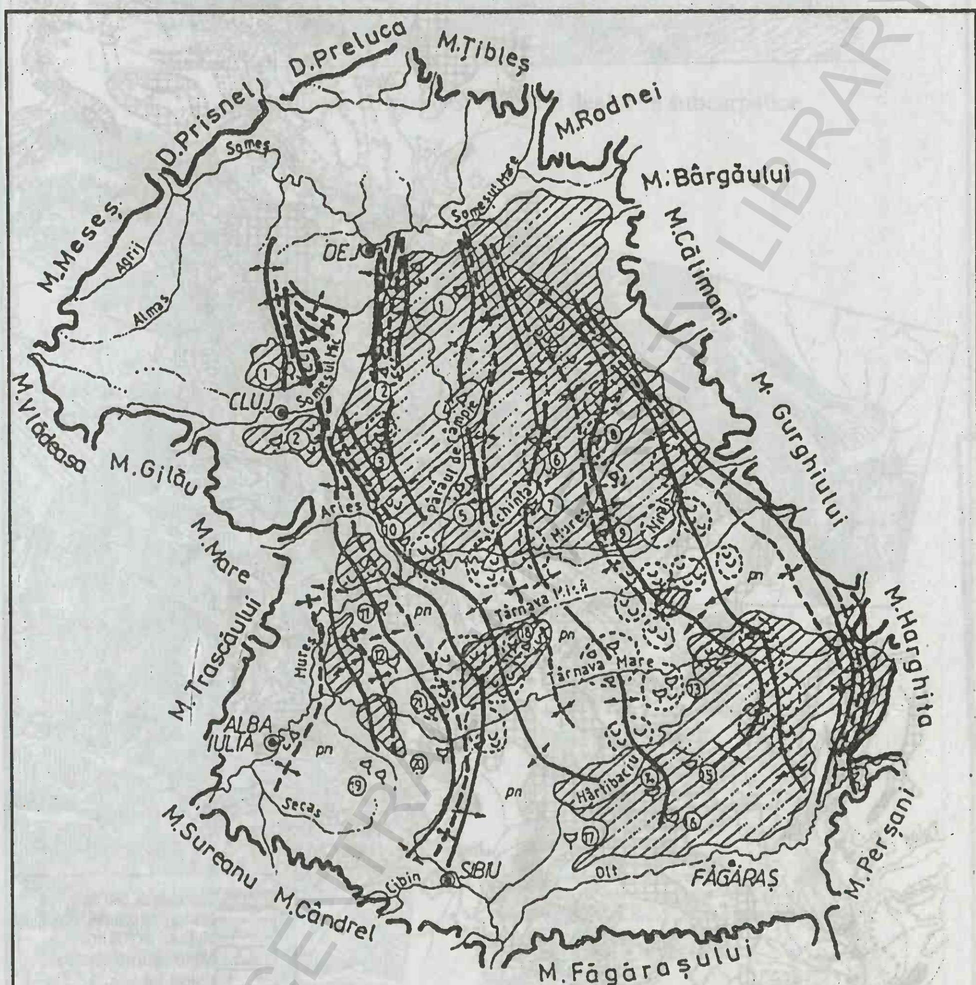

Dinamica populației în intervalul 1966–1992 (A. Maier)

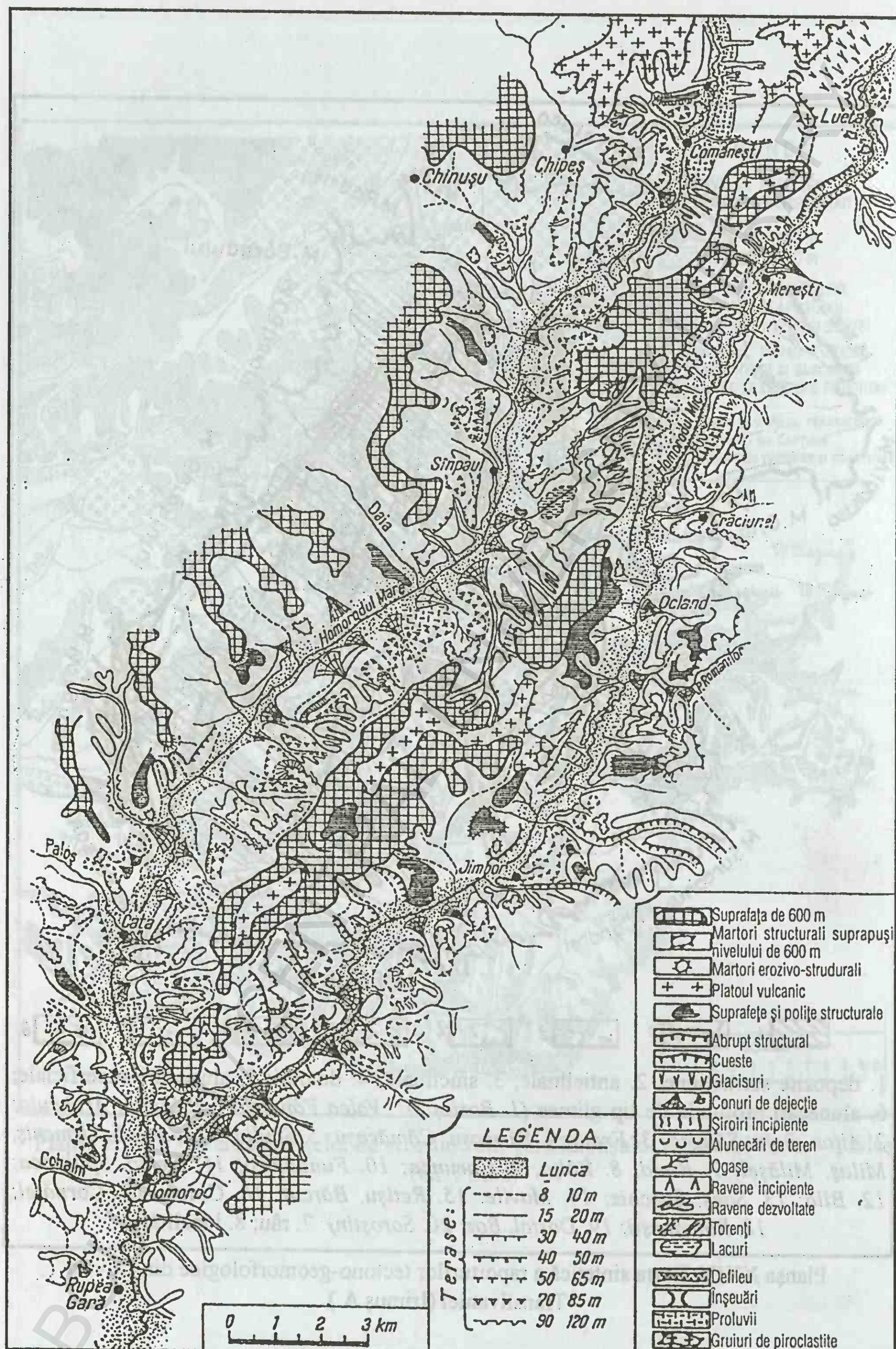
Planșa XXII.

Planşa XXIII. Harta suprafeţelor de eroziune din Ţara Lăpuşului şi Munţii Gutăi – Ţibleş (Gr. Posea)

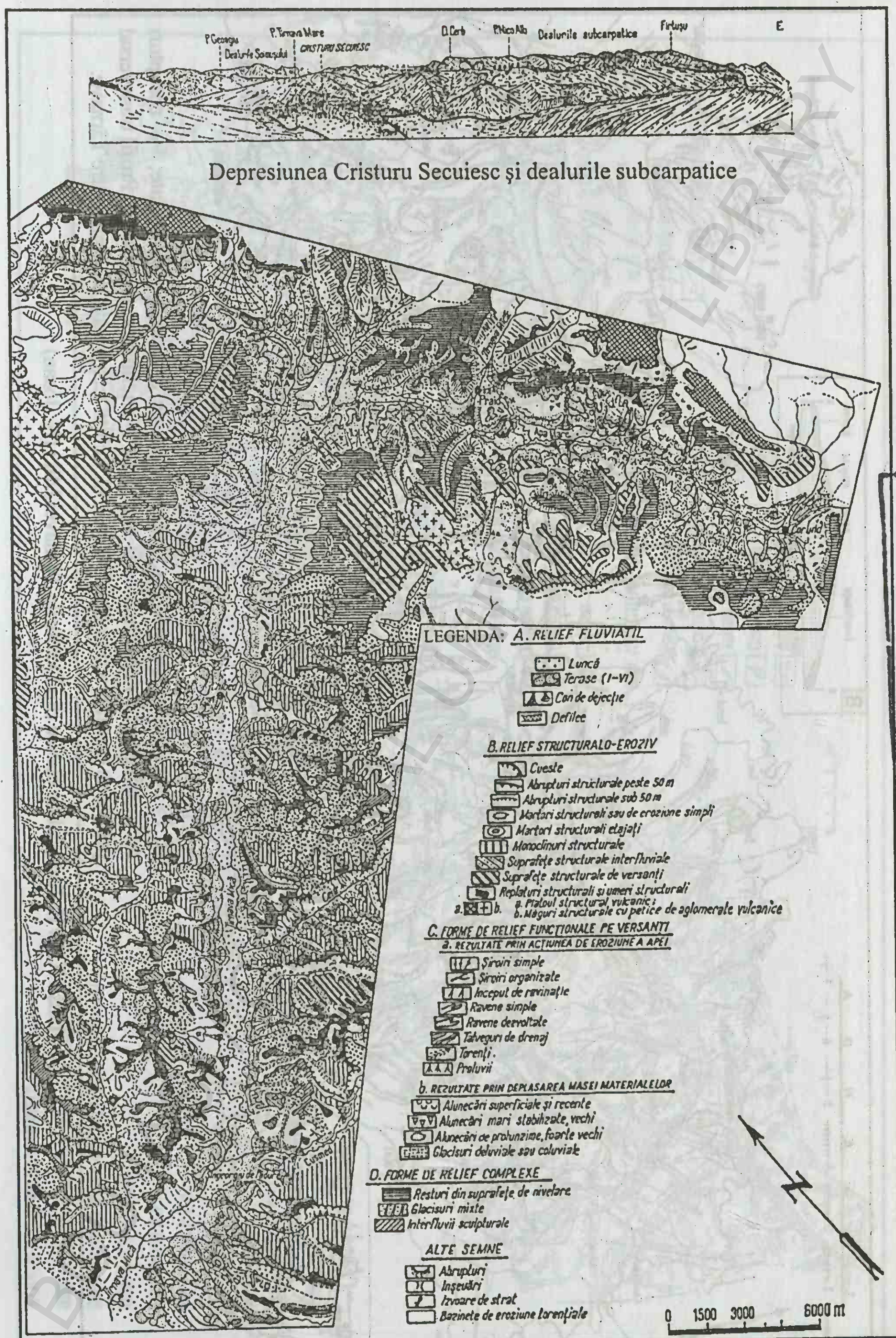

1. depozite sarmaţiene; 2. anticlinale; 3. sinclinale; 4. domuri; 5. alunecări superficiale; 6. alunecări profunde de tip glimee *(1. Bozieş; 1' Valea Fânaţelor; 2. Suatu, Aruncuta; 2' Aiton, Boju, Sălicea; 3. Frata; 4. Sârmaşu, Cămăraşu; 5. Şăulia, Răzoare; 6. Urmeniş, Milaş. Milăşel; 7. Band; 8. Băiţa; 9. Corunca; 10. Fundătura; 11. Heria. Spălnaca; 12. Biia; 13. Saeş, Saschiz; 14. Movile: 15. Retişu, Bărcuţ; 16. Cincu; 17. Cornăţel; 18. Româneşti; 19. Dostal. Boz; 20. Soroştin):* 7. râu; 8. localităţi.

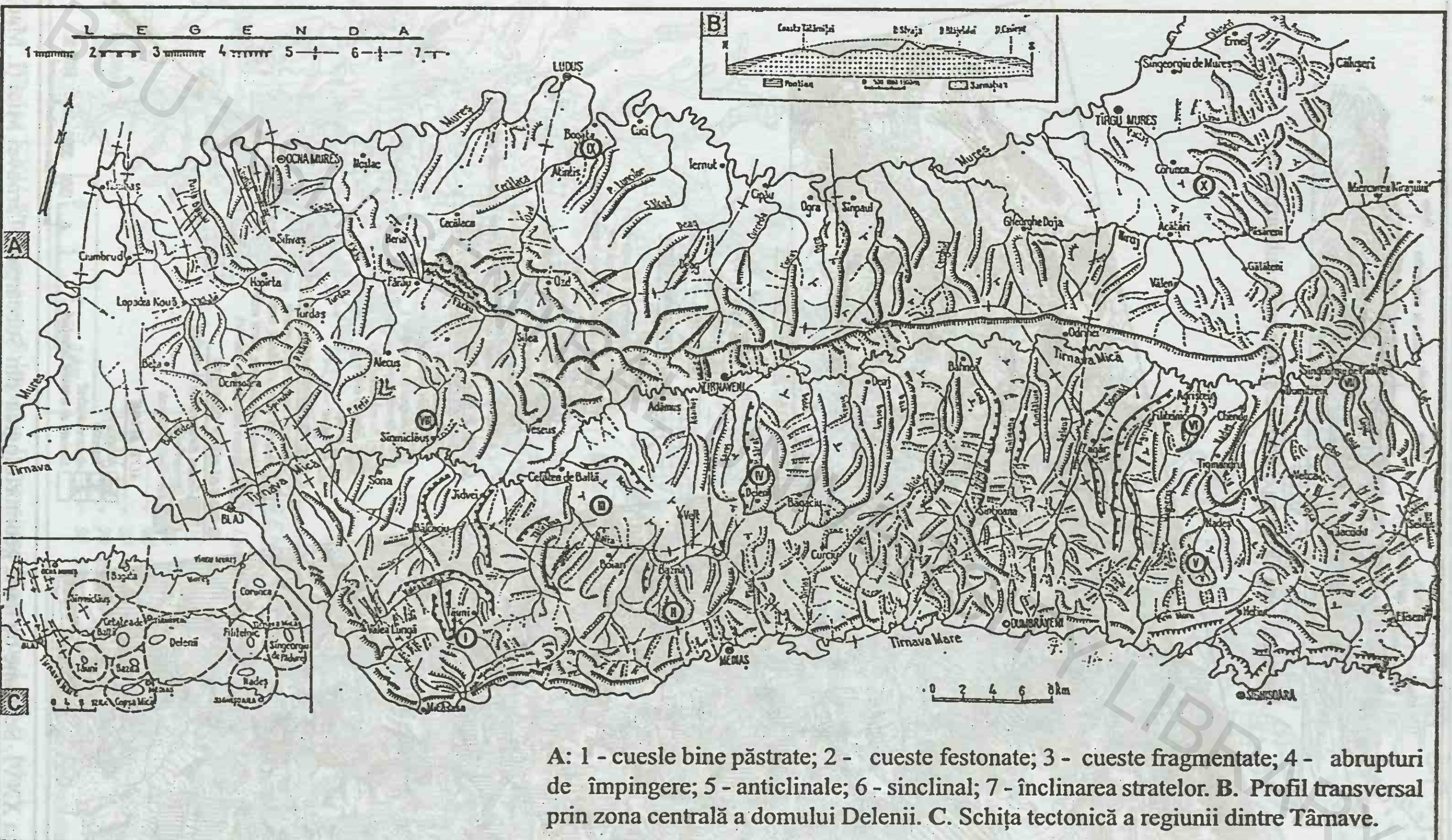
Planşa XXIV. Harta sintetică a raporturilor tectono-geomorfologice din Cuveta Transilvaniei (Irimuş A.)

Planșa XXV. Harta geomorfologică a Depresiunii Homoroadelor (I. Mac)

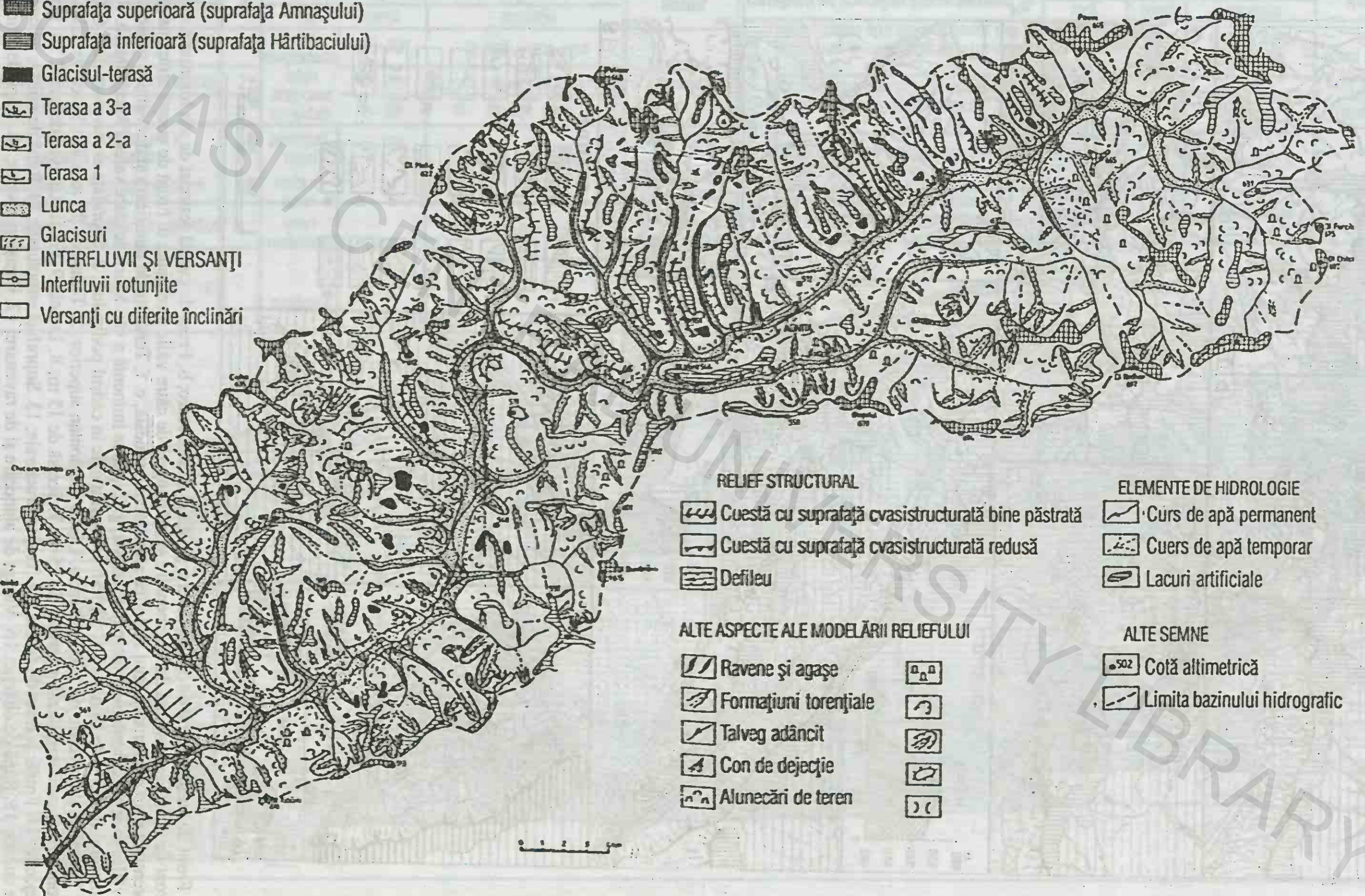

Planşa XXVI. Secţiune de hartă geomorfologică din Subcarpaţii Târnavei Mici (I. Mac)

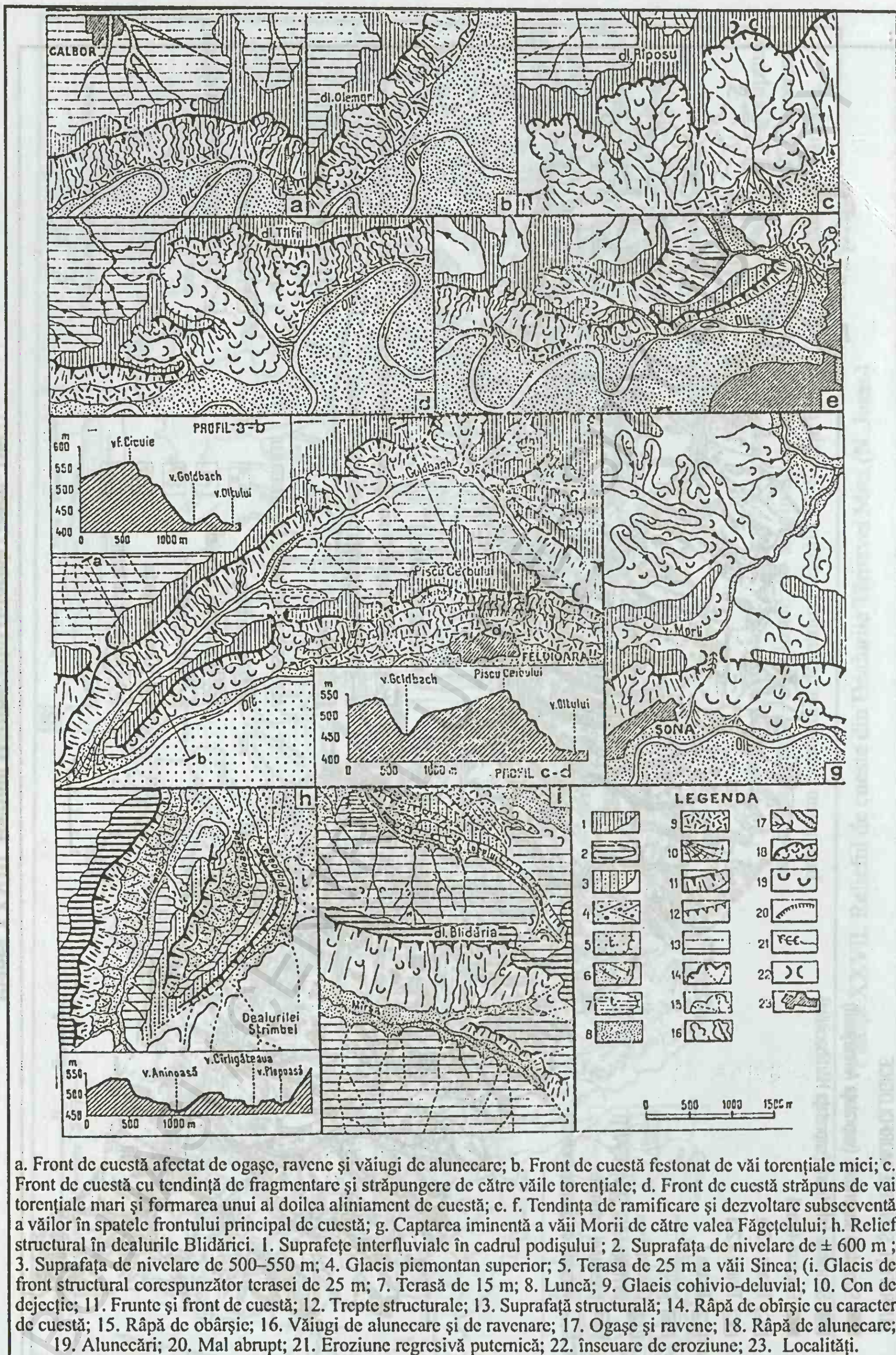

A: 1 - cuesle bine păstrate; 2 - cueste festonate; 3 - cueste fragmentate; 4 - abrupturi de împingere; 5 - anticlinale; 6 - sinclinal; 7 - înclinarea stratelor. B. Profil transversal prin zona centrală a domului Delenii. C. Schiţa tectonică a regiunii dintre Târnave.

Planşa XXVII. Relieful de cueste din Dealurile Târnavei Mici (N. Josan)

Planșa XXVIII. Bazinul Hârtibaciului (Florina Grecu, 1992)

a. Front de cuestă afectat de ogaşe, ravene şi văiugi de alunecare; b. Front de cuestă festonat de văi torenţiale mici; c. Front de cuestă cu tendinţă de fragmentare şi străpungere de către văile torenţiale; d. Front de cuestă străpuns de vai torenţiale mari şi formarea unui al doilea aliniament de cuestă; e. f. Tendinţa de ramificare şi dezvoltare subsecventă a văilor în spatele frontului principal de cuestă; g. Captarea iminentă a văii Morii de către valea Făgeţelului; h. Relief structural în dealurile Blidărici. 1. Suprafeţe interfluviale în cadrul podişului ; 2. Suprafaţa de nivelare de ± 600 m ; 3. Suprafaţa de nivelare de 500–550 m; 4. Glacis piemontan superior; 5. Terasa de 25 m a văii Sinca; (i. Glacis de front structural corespunzător terasei de 25 m; 7. Terasă de 15 m; 8. Luncă; 9. Glacis cohivio-deluvial; 10. Con de dejecţie; 11. Frunte şi front de cuestă; 12. Trepte structurale; 13. Suprafaţă structurală; 14. Râpă de obîrşie cu caracter de cuestă; 15. Râpă de obârşie; 16. Văiugi de alunecare şi de ravenare; 17. Ogaşe şi ravene; 18. Râpă de alunecare; 19. Alunecări; 20. Mal abrupt; 21. Eroziune regresivă puternică; 22. înseuare de eroziune; 23. Localităţi.

Planşa XXIX. Aspecte de relief structural din Depresiunea Făgăraş (N. Popescu)

	Categorii de potenţial morfodinamic	legenda	Factori potenţial de direcţionare			Relief
			rocă	pantă	vegetaţie	
suprafeţe cu potenţial morfologic mare şi moderat	predominant de inundare şi eroziune în suprafaţă	1	gresii conglomerate	10–30°	fâneaţă, livezi, ogor	maluri şi versanţi
	predominant de ravenare şi instabilitate	2	luturi nisipoase cimentate	15–30°	fâneaţă, tufişuri rare, pădure rară	
	predominant de alunecare	3		8–30°	fâneaţă, ogor	
	predominant de eroziune în suprafaţă şi ravenare	4	pietrişuri, luturi	5–10°	tufişuri rare, fâneaţă	conuri fluvio-periglaciare glacisuri de eroziune
	predominant de inundaţii periodice	5	nisipuri, luturi			
	predominant de înmlăştinări periodice	6	luturi nisipoase	<2°	fâneaţă, culturi agricole	lunci şi albii minore
	predominant de instabilitatea albiilor	7	nisipoase		–	

	Categorii de potenţial morfodinamic	legenda	Factori potenţial de direcţionare			Relief
			rocă	pantă	vegetaţie	
suprafeţe cu potenţial morfologic mare şi moderat	posibilitatea apariţiei proceselor de eroziune în suprafaţa de pluvio-inundare	8	pietrişuri, luturi, luturi nisipoase	<2°	fâneaţă, culturi agricole	culmi şi poduri (glacisuri, terase) interfluviale
	posibilitatea apariţiei proceselor de alterare şi eroziune biochimică	9	pietrişuri, conglomerate gresii, tufuri	<5°	pădure deasă, fâneaţă	
	cu posibilitatea apariţiei proceselor de înmlăştinare	10	luturi	8–30°	fâneaţă	
	cu posibilitatea apariţiei proceselor de şiroire şi eroziune biochimică	11	pietrişuri, conglomerate tufuri		pădure deasă	versanţi

PODIŞUL HÎRTIBACIULUI

FĂGĂRAŞ

VICTORIA

MUNŢII FĂGĂRAŞ

0 2 4 km

Planşa XXX. Regionarea potenţialului morfodinamic (N. Popescu)

DEALURILE BANATO – SOMEŞENE (DEALURILE DE VEST)

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ ŞI LIMITELE

Acestea se desfăşoară între Someş şi Nera, de unde şi numele care face referinţă la cele două provincii istorice care se află în sudul şi respectiv nordul arealului acestor dealuri. Raportarea la numele provinciilor este similară cu cea întâlnită şi în alte situaţii din România (Podişul Moldovei, Podişul Dobrogei, Dealurile Transilvaniei etc.). Topicul „Dealurile de Vest" folosit de peste 50 de ani are caracter limitat şi ca explicaţie, el parcă solicită o completare mai ales că în România nu mai există vreo unitate colinară raportată la poziţia geografică. Corect s-ar putea spune *„Dealurile din vestul României"* sau *„Dealurile din vestul Carpaţilor Occidentali"*. Gr. Posea a introdus şi apelativul *Dealurile Banato – Crişene* luând ca reper tot numele provinciilor istorice dar Crişana nu se extindea pe întreg teritoriul aflat la nord de Barcău. Termenul cel mai apropiat de adevăr este *Dealurile Banato-Someşene.* Latitudinal se extind pe circa 3°, situaţie reflectată de unele diferenţieri ale elementelor climatice, hidrologice, de vegetaţie dintre regiunile aflate la extremităţi.

Contactul cu unităţile naturale limitrofe este destul de complex datorită îndeosebi interferenţelor evolutive. Faţă de Munţii Apuseni şi Munţii Banatului *limita* este, în cea mai mare parte clară, fiind susţinută între altele de: *deosebiri structurale nete* (cristalin sau sedimentar cutat paleozoic–mezozoic în munte, în raport cu sedimentarul precumpănitor panonian cu structură monoclinală din dealuri), o *diferenţă de nivel de 100...200 m* pusă în evidenţă de versanţi povârniţi şi bine împăduriţi. O situaţie mai aparte există în depresiunile – golf, mai ales în vestul Munţilor Apuseni. Aici, problema *limitei* poate fi interpretată în două moduri. Dacă se urmăreşte nivelul general al dealurilor, care se prelungeşte de la contactul cu câmpia pe rama depresiunilor – golf şi se ţine cont de evoluţia comună a acestui spaţiu în miocen şi pliocen, când ele se prelungeau în marea panonică, atunci arealul Dealurilor de Vest trebuie să-l includă în întregime. Deci, depresiunile Şimleu, Borod, Beiuş, Hălmagiu,

Oraviței ar aparține spațial Dealurilor de Vest, situația constituind, după părerea lui Gr. Posea, o particularitate a acestei mari unități naturale. Dacă însă se raportează aceste depresiuni la unitățile de relief limitrofe care sunt montane și se mai ține cont de diferențierile evolutive ce au apărut în cuaternar, după ce râurile principale au început adâncirea în blocurile eruptive sau cristaline exhumate de sub depozitele panoniene, atunci ele trebuie incluse la Munții Apuseni ca depresiuni intramontane. În această situație, limita dintre Dealurile de Vest și depresiuni este relativă și ar merge prin sectorul unde are loc trecerea de la un tip de peisaj la celălalt (de la cel al unui spațiu depresionar intramontan la cel deluros extracarpatic). Acest lucru se produce frecvent în dreptul defileelor care au impus specificul modelării în amonte diferențiindu-l de cel din aval.

Trecerea de la câmpie se face pe un aliniament extrem de sinuos. El se află *în dreptul dealurilor*, la o altitudine de 160...180 m (uneori 200 m), unde se realizează contactul dintre depozitele panoniene (în dealuri) și cele cuaternare (în câmpiile de glacis, de terase sau piemontane, după Gr. Posea, 1995). Aici apar denivelări de 30...150 m și multe modificări evidente de peisaj (Gh. Măhăra 1977, F.Beneţe 1985, P.Tudoran, 1987).

Spre deosebire de aceste sectoare, pe *văile principale*, câmpia pătrunde adânc în spațiul deluros. *Limita dintre cele două unități* (câmpie și dealuri) se trasează în dreptul sectoarelor în care culoarele de vale se îngustează, iar sub versanții dealurilor apare bine evidențiat sistemul de terase. În aval de acest sector frecvent terasele trec în nivele de glacisuri ce capătă o extensiune deosebită ca trepte ale câmpiei subcolinare glacisată.

În acest spațiu, Dealurile de Vest se desfășoară pe circa 9275 km^2 ceea ce reprezintă 3,9% din teritoriul țării noastre.

CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC

1. ALCĂTUIRE GEOLOGICĂ ȘI LIMITE

Structural, în alcătuirea Dealurilor de Vest se disting un fundament cristalin carpatic (precambrin – paleozoic) și o suprastructură sedimentară groasă. *Fundamentul* este reprezentat de blocuri cu dimensiuni diferite, situate la adâncimi care cresc de la contactul cu muntele spre vest. În câteva locuri sunt, însă, și blocuri ridicate ce dau măguri sau creste cristaline la zi. *Sedimentarul* ce-l acoperă apare sub două forme – unul vechi (prelaramic), la adâncime, care este cutat și discontinuu și altul neogen, cu grosime mare și în structură frecvent monoclinală (cădere spre vest). Importante sunt *ciclurile de sedimentare* din badenian (acumulări de depozite grosiere, calcare, tufuri, etc.), sarmațian (marne, argile, tufuri etc.), pliocen (faciesuri piemontane cu pietrișuri,

nisipuri argile etc.), ca şi erupţiile vulcanice miocene de care sunt legate unele măguri sau culmi izolate şi care sunt alcătuite din andezite, dacite etc. Regiunea, care a devenit uscat în a doua parte a pliocenului, a fost antrenată diferit ca intensitate de ridicarea carpatică la finele acestuia şi mai ales în cuaternar. În aceste condiţii, eroziunea a fragmentat câmpia litorală pliocen superioară. Ea a fost transformată într-o treaptă deluroasă situată între munte şi câmpia născută în cuaternar prin umplerea cu sedimente a lacului panonic.

2. *RELIEFUL*

Analiza detaliată relevă următoarele ***caracteristici generale:***

- *altitudinile cele mai mari* sunt legate de măgurile şi culmile formate din roci cristaline, eruptive sau din calcare şi care depăşesc 500 m (maximum 795 m în Dl. Preluca);
- *altitudinile cele mai mici* se află la nivelul vetrelor depresionare şi în luncile râurilor principale (120...150 m); rezultă o energie de relief majoră care variază pe subunităţi între 300 şi 500 m;
- *cea mai fragmentată mare unitate geografică din România,* terminată brusc spre Carpaţi, dar cu pătrunderi adânci ale câmpiei prin culoarele de vale şi unele depresiuni; sunt sectoare în care trecerea de la munţi la câmpie este directă (dealurile lipsesc), ceea ce determină discontinuităţi extinse între diferitele subunităţi ale lor (ex. – în vestul Munţilor Zarand).
- marea majoritate a *interfluviilor se desfăşoară la 200...350 m*, au poduri largi (mai ales în jumătatea vestică), versanţi cuestici orientaţi spre est şi sud, pe care se înregistrează o *dinamică accelerată* (şiroire, alunecări, torenţialitate) şi versanţi cvasistructurali cu pantă mică spre N şi V şi pe care se produc eroziune areală şi şiroire slabă;
- *văile principale*, la care energia de relief depăşeşte 100 m, au lunci largi şi frecvent 5 – 6 terase care sunt extinse în depresiuni şi spre contactul cu câmpia;
- structura monoclinală, influenţa unor centre cu subsidenţă activă din Câmpia Banato–Someşană, prezenţa unui număr mare de afluenţi importanţi ca debit şi ca suprafaţă pe o latură a bazinelor hidrografice au determinat situarea albiilor râurilor principale în vecinătatea unui versant, creând asimetrii şi impunând aici o morfodinamică de versant diferenţiată (Dealurile Silvaniei);
- *văile mici* sunt în general simetrice, au albii înguste, versanţi cu pantă accentuată pe care sunt active alunecările de teren, şiroirea şi năruirile;
- o mare parte din suprafeţe au panta sub 10% (frecvent între 3 şi 7% pe podurile interfluviale, terase, lunci); cele mai ridicate valori ale declivităţii (peste 30°) aparţin versanţilor alcătuiţi din roci cristaline, eruptive, frunţilor de cuestă şi râpelor de alunecare;

- *evoluţia reliefului în pliocen superior–cuaternar* s-a materializat într-un piemont erozivo–acumulativ, din care au rămas martori (I. Tudoran, Gh. Măhăra, Fl. Benţe), o suprafaţă de nivelare romanian – pleistocen inferioară la 260...280 m (uneori 300 m) dominată de măguri, exhumarea unei suprafeţe de eroziune veche în Culmea Preluca (Gr. Posea, 1960), terase în număr de 5 – 6 pe văile principale şi 1 – 3 pe cele secundare, defilee epigenetice (uneori antecedente), tăiate în culmi alcătuite din roci cristaline sau eruptive în amonte de care s-au individualizat depresiuni, bazinete depresionare etc.

3. CLIMA

Este ***temperat – continentală de dealuri joase,*** cu nuanţă submediteraneeană în sud şi oceanică în centru şi nord. Desfăşurarea pe 3° latitudine se reflectă în diferenţe ale radiaţiei totale (112 kcal/cm^2/an în nord faţă de 116 kcal/cm^2/an în sud), cu reflectare în ***regimul termic*** (media anuală de 9,6°C în nord şi 11°C în sud). Regimul termic moderat este evidenţiat de ierni blânde (media în ianuarie – 3° C în nord şi – 1° C în sud; 95 de zile cu îngheţ în nord, faţă de 85 în sud, dar peste 100 de zile în depresiuni şi în culoarele de vale unde iarna se produc adesea inversiuni termice; 25 – 30 zile

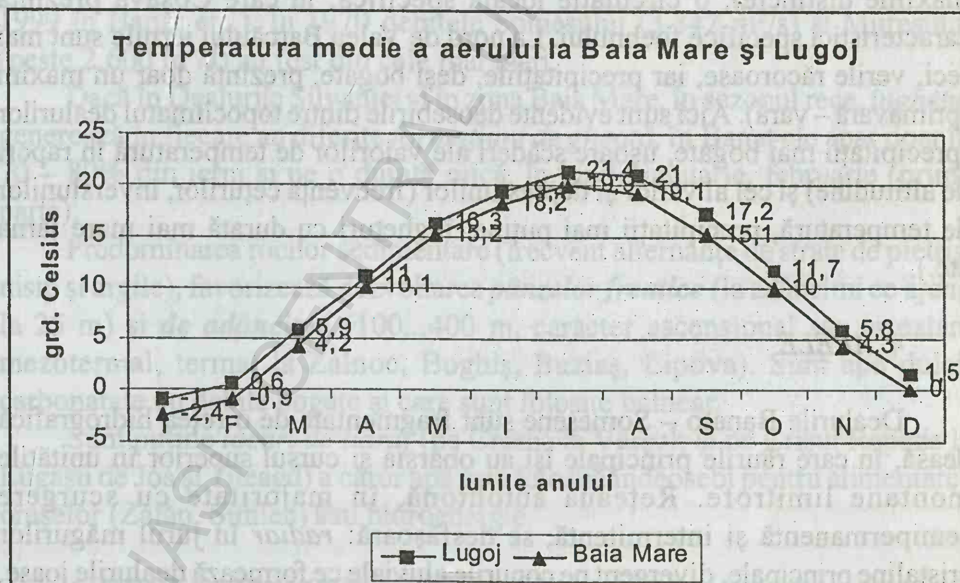

Fig. 55

de iarnă, viscole puţine şi de scurtă durată, desprimăvărări timpurii (prima zi cu temperatură medie mai mare de 0°C la mijlocul lui februarie în sud şi la finele aceleiaşi luni în nord), veri calde (80 zile de vară în nord şi 95 zile în sud, cca 25 – 30 zile tropicale), toamne lungi şi plăcute etc.

Larga deschidere spre vest şi poziţia lor în raport cu inelul carpatic impune frecvenţa maselor de aer vestice cu nuanţe diferite (polar – maritim răcoroase şi umede primăvara şi vara; arctic – maritime reci şi umede ce dau iarna îngheţuri scurte; subtropicale, calde şi umede ce dau iarna zăpezi, ceţuri, dezgheţuri rapide şi vara ploi; tropical – continentale calde pe timpul verii etc). În medie, pe an, ***precipitaţiile,*** însumând 650...700 mm cad în 100 – 120 de zile, mai ales vara (cca 1/3, cu un maximum lunar în iunie), primăvara (îndeosebi în mai) şi la sfârşitul toamnei (20...25%). În Banat, activităţile ciclonale mediteraneene impun un al doilea maxim lunar, în noiembrie. Se produc ninsori în 20 de zile, iar stratul de zăpadă este de 35...40 cm în S şi 70...80 cm în nord şi se menţine cca 30...40 zile în sud şi 60...70 zile în Depresiunea Baia Mare.

Diferenţierile topoclimatice sunt determinate de configuraţia reliefului în care, în afara unui ansamblu de dealuri şi platouri la 250...400 m altitudine, se remarcă culoarele de vale şi depresiunile ce se lărgesc spre vest (constituie sectoarele principale de penetrare a maselor de aer) şi unele creste şi măguri la peste 450 m (bariere locale) determină *diferenţieri topoclimatice.* Însă deosebirile climatice cele mai evidente apar între Dealurile Banatului şi unităţile din nord. Primele au ierni blânde, veri calde, precipitaţii mai bogate (două maxime distincte), o circulaţie locală specifică, în care Coşava prezintă caracteristici specifice foehnului. La nord de Valea Barcăului iernile sunt mai reci, verile răcoroase, iar precipitaţiile, deşi bogate, prezintă doar un maxim (primăvară – vară). Aici sunt evidente deosebirile dintre topoclimatul dealurilor (precipitaţii mai bogate, uşoare scăderi ale valorilor de temperatură în raport de altitudine) şi cel al văilor şi depresiunilor (frecvenţa ceţurilor, inversiunilor de temperatură, precipitaţii mai puţine, îngheţuri cu durată mai mare iarna etc.).

4. APELE

Dealurile Banato – Someşene sunt fragmentate de o reţea hidrografică deasă, în care râurile principale îşi au obârşia şi cursul superior în unităţile montane limitrofe. Reţeaua autohtonă, în majoritate cu scurgere semipermanentă şi intermitentă, se desfăşoară: *radiar* în jurul măgurilor cristaline principale, divergent pe conurile aluviale ce formează dealurile joase, *paralel pe prispele de la marginile principalelor masive muntoase* ridicate în cuaternar.

Râurile mari (Someş, Crişuri, Mureş, Timiş etc.) au *alimentare din ploi* (40...48%), *zăpezi* (20%) şi *izvoare* (30...35%) şi o *scurgere* cu ape mari în intervalul februarie – iunie (60...65%) şi maximum lunar în martie sau aprilie (15...18%). La râurile cu izvoare în munte, dar cu cea mai mare parte din

bazine în dealuri (alimentare 50...60% din ploi, 10...18% din zăpadă, 20...25% din izvoare) se resimte puternic influenţa climatică. La cele din nord există o scurgere bogată (45...50%) în intervalul februarie – martie (uneori aprilie), iar la cele din Banat – între februarie şi iunie (55...65%), cu maximum lunar în februarie sau martie (11...18%).

Râurile autohtone au o scurgere bogată între decembrie şi aprilie (peste 70%), cu maximum lunar (mai ales la sud de Crişuri) frecvent în februarie (15%). Cele mai reduse valori ale scurgerii sunt în septembrie şi octombrie (0,5...2% la râurile mici şi 1,5...3,5% la cele mari).

Debitul mediu variază de la un sistem la altul (82,3 m^3/s la Someş, la Ulmeni, între 25...34 m^3/s la Crişuri, 3...3,5 m^3/s la râurile doar cu obârşia în munte şi sub 2 m^3/s la cele autohtone). Situaţia este similară la debitul solid (peste 90 kg/s la Someş, 85 kg/s la Mureş, 7,5 kg/s la Lăpuş, 8,2 kg/s la Timiş, 0,8 kg/s la Bârzava, 0,2kg/s la Pogăniş). *Fenomenul de secare* este caracteristic la majoritatea pâraielor mici şi se manifestă într-un interval larg (august – prima parte a lunii noiembrie).

Scurgerile care au dat debite foarte mari însoţite de revărsări şi mai ales de inundaţii de amploare (au produs pagube materiale foarte mari şi pierderi de vieţi omeneşti) sunt consmenate la date diferite (mai 1966, mai 1970, iulie 1999 în Banat etc.). În 1970 debitele Someşului (3.342 m^3/s) şi Mureşului (peste 2.600 m^3/s) au fost din cele mai mari.

Dacă în Dealurile Silvaniei şi în zona Baia Mare, în sezonul rece, *îngheţul* generează în fiecare an diferite *formaţiuni de gheaţă*, în Banat ele apar doar în 70 – 80% din ierni şi pe o durată mică, în lunile ianuarie, februarie (prima parte).

Predominarea rocilor sedimentare (frecvent alternanţe de strate de pietriş, nisip şi argile), favorizează dezvoltarea ***pânzelor freatice*** (la adâncimi ce ajung la 25 m) şi ***de adâncime*** (100...400 m, caracter ascensional sau artezian, mezotermal, termal la Zalnoc, Boghiş, Buziaş, Lipova). Sunt ape dulci, carbonatate cu debite bogate şi care sunt folosite balnear.

Sunt puţine *lacuri de baraj* (pe Crasna la Vârşolţ şi pe Crişul Repede la Lugaşu de Jos şi Tileagd) a căror apă este folosită îndeosebi pentru alimentarea oraşelor (Zalău, Şimleu) sau hidroenergie.

5. VEGETAŢIA, ANIMALELE ŞI SOLURILE

Cea mai mare parte din Dealurile Banato–Someşene aparţine ***provinciei biogeografice dacice***, doar în Banat se desfăşoară un sector din ***provincia moesică***, aici apărând numeroase specii mediteraneene şi submediteraneene (cărpiniţă, mojdrean etc.). Desfăşurarea reliefului impune o oarecare etajare a

formaţiunilor vegetale. La contactul cu câmpia abundă elementele xerofile. Pe cea mai mare parte din Dealurile de Vest (până la 350 m în zonele slab fragmentate) domină *pădurile de stejar* (stejar pedunculat), cer (mai ales la nord de Crişul Repede), gârniţă (la nord de valea Mureşului, în centru şi sud), jugastru, ulm, frasin, tei şi numeroşi arbuşti; între 350 şi 600 m se desfăşoară *pădurile de gorun* în nord; pe culmile înalte de la nord gorunul se îmbină cu fagul, carpenul, castanul bun (pe rama nordică a Depresiunii Baia Mare, ce are o expoziţie sudică şi un microclimat de adăpost). O mare parte din păduri au fost tăiate, pe locul lor fiind păşuni şi terenuri agricole, mai ales în depresiuni şi în culoarele de vale. În cadrul lor există o *faună* care reflectă poziţia dealurilor de unitate (treaptă) între munţii joşi şi câmpie. Le sunt caracteristice căpriorul, vulpea, lupul, mistreţul, veveriţa etc. precum şi numeroase specii de păsări (mierle, turturici, ciocănitori, şoimi etc.). În pădurile rezervaţie din dealurile înalte din nord a fost colonizat cerbul carpatin, cerbul lopătar, iar muflonul în rezervaţia de la Charlotenburg (vestul Podişului Lipova). La Balc este una din rezervaţiile de vânătoare renumite pentru mistreţi.

Condiţiile de relief, rocă, climă relativ omogene au favorizat impunerea a două grupe de *soluri*. Pe dealurile joase şi frecvent la sud de Barcău, predomină *argiluvisolurile* sau *luvisolurile* (brune luvice şi luvisoluri albice sau luvosoluri), pe când în Dealurile Silvaniei sunt *cambisoluri* (brune eu-mezobazice sau eutricambosoluri, brune acide sau districambosoluri). Se adaugă solurile aluviale (aluviosoluri) în luncile râurilor şi în vetrele depresiunilor, *vertisoluri* sau *vertosoluri* (bazinul Crişurilor), *erodisoluri* sau *erodosoluri* (pe versanţii afectaţi de eroziune şi alunecări de teren; D. Lipovei, D. Silvaniei etc.). În sudul Dealurilor din Banat, influenţa climatului submediteranean a permis dezvoltarea locală a solurilor brune roşcate (preluvosoluri).

POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE

1. CONSIDERAŢII DE GEOGRAFIE ISTORICĂ

Reţeaua de aşezări este alcătuită, în principal, din peste 700 de sate; se adaugă 16 oraşe. Realizarea acesteia s-a înfăptuit în cadrul unui îndelungat proces istoric.

Există urme de cultură materială care pun în evidenţă o locuire foarte veche şi continuă, proces explicabil prin condiţiile naturale extrem de favorabile pentru desfăşurarea unor activităţi economice variate, dar şi prin poziţia geografică a acestor dealuri la trecerea dintre munte şi câmpie sau dintre Transilvania şi Panonia.

Indiferent de etapa istorică, numărul de aşezări de aici a fost mai mare decât acela existent în regiunile limitrofe. Cele mai vechi urme sunt din *paleolitic* (Silvania), dar cele din *neolitic* relevă frecvenţa de locuire ridicată şi unitate de cultură pe un spaţiu întins. Forme superioare de aşezări, inclusiv cetăţi de tipul davelor, aparţin epocii fierului.

În secolele II-III e.n., cea mai mare parte a aparţinut Daciei Romane; în nord erau dacii liberi. Cu toate acestea, între locuitorii celor două regiuni existau strânse legături economice susţinute de o bază comună de cultură şi limbă. Primul mileniu, caracterizat în principal prin trecerea peste aceste locuri a numeroase valuri de populaţii ce migrau din estul Europei şi al Asiei spre Panonia, a relevat totodată existenţa în regiunile deluroase din vestul ţării noastre a unei reţele de aşezări dense, cu populaţie românească compactă care (către finele mileniului) erau organizate în mai multe formaţiuni (voievodate) cu mărimi diferite (în sec. X – Menumorut, Glad), care vor intra treptat sub suzeranitatea maghiară.

În documentele secolelor XIII – XVIII sunt menţionate marea majoritate a aşezărilor situate pe terase şi la contactul principalelor forme de relief. Ele aveau predominant profil agricol. Diferenţierea reţelei de aşezări şi o serie de modificări structurale şi de profil economic se vor face în a doua parte a secolului XIII. În tot acest timp, pe unele văi (Crişul Repede) şi în depresiuni (Beiuş) s-a instalat şi populaţie maghiară, iar în secolul XVIII în Banat au fost colonizaţi şvabii. În cadrul reţelei de aşezări, satele predominau, oraşele erau puţine şi aveau un profil economic mixt (agrar-comercial) constituind centre mai însemnate pe principalele artere de comunicaţie sau de polarizare regională a activităţilor economice. O parte din acestea vor fi decretate de abia în secolul XX (ultimele – după 2000).

2. *CARACTERISTICI DEMOGRAFICE*

- **Evoluţia numerică a populaţiei** a fost destul de complexă, cunoscând pe ansamblul Dealurilor Banato–Someşene sau pe anumite sectoare ale acestora faze de creştere, de stagnare sau chiar de regres. În acest sens, până în secolul XVIII a fost o creştere generală, dar cu un ritm lent, ea bazându-se în principal pe sporul natural; pe plan local creşterile mai mari au fost legate şi de colonizări. Din secolul XVIII aspectele sunt mult mai complexe. Mai întâi, extinderea suprafeţelor cu culturi în câmpie şi intrarea în exploatare a unor resurse de subsol în munţi (Banat, Baia Mare) au dus la antrenarea unei părţi din forţa de muncă din dealuri către aceste regiuni. În al doilea rând, în Banat se produce colonizarea şvabilor (în trei faze), iar în sec. XIX – imigrări din Oltenia. Ca urmare, vor exista fluctuaţii regionale care vor favoriza detaşarea unor arii de

concentrare demografică mai mare (în depresiuni, la contactul cu câmpia, pe culoarele văilor principale) şi a unora în care aşezările vor rămâne cu un număr de locuitori mai redus (îndeosebi la contactul cu munţii şi în zone accidentate).

Procesul a fost similar şi în secolul XX, el fiind întreţinut de pierderile din cele două războaie mondiale, de migrarea populaţiei tinere (mai ales după 1960) spre regiunile miniere, spre centrele industriale mari din Câmpia de Vest, iar după 1970 şi către unele aflate în plin proces de afirmare (Zalău), de tradiţia creşterii unui singur copil (mai ales în aşezările din dealurile din sud). Au existat momente în care, pe ansamblu, populaţia a crescut uşor (1948 – 1960), dar caracteristicile de bază au fost: stagnarea pentru perioade lungi de timp, regresul în dealurile depărtate (Banat) de axele de comunicaţie şi de oraşele principale şi creşteri însemnate prin spor natural dar mai ales migratoriu în Baia Mare, Zalău etc. Pe ansamblu, bilanţul demografic este pozitiv în oraşele mari din nord (Dealurile Silvaniei, Baia Mare) şi negativ în majoritatea localităţilor urbane mici şi a celor rurale (dealurile bănăţene). După 1990 tendinţele s-au menţinut şi chiar s-au accentuat ca urmare a slăbirii natalităţii şi creşeterii ponderii populaţiei îmbătrânite (îndeosebi în spaţiul rural).

• **Densitatea populaţiei** a avut valori frecvent sub sau apropiate mediei pe ţară. La finele secolului XVIII, pe ansamblu, aceasta se situa la 25...50 loc/km^2 cu pondere mai mare în centrele urbane sau în jurul acestora. La începutul secolului XX (1912) se remarcă o diversitate de aspecte în repartiţia valorilor (predomină cele în jur de 50 loc/km^2). Cele mai mici (25 loc/km^2) vor fi specifice unităţilor deluroase mai înalte şi mai fragmentate, iar cele mai ridicate – în depresiuni, oraşe (peste 100 loc/km^2 în Baia Mare) situaţie amplificată în prezent. Astfel, în oraşele Baia Mare, Zalău ea depăşeşte 500 loc/km^2, în aşezările din culoarele de vale principale şi din vecinătatea câmpiei, ajunge la 100 loc/km^2 (îndeosebi în Banat, Dealurile Crişanei), în lungul văilor secundare şi la contactul cu muntele oscilează între 50 şi 75 loc/km^2, pe cea mai mare parte a spaţiului colinar din interiorul unităţilor geografice – nu depăşeşte 50 loc/km^2.

• **Bilanţul (Sporul) natural** era înainte de Revoluţie pozitiv în majoritatea aşezărilor de la nord de Crişul Alb (cu puţin peste media pe ţară în dealurile din bazinul Crişului şi ceva mai mult în Sălaj şi regiunea Baia Mare) şi precumpănitor negativ la sud, ca urmare a unei natalităţi mai ridicate în prima situaţie şi destul de coborâtă, cu o mortalitate cu mult peste media pe ţară în a doua situaţie (în multe aşezări domină populaţia în vârstă).

După 1990, pe ansamblu, bilanţul demografic este negativ, fiind corelat cu o natalitate redusă, o populaţie îmbătrânită (preponderent în mediul rural şi în majoritatea oraşelor care au sub 15.000 locuitori). Această situaţie este reflectată în ponderea redusă a segmentului demografic de sub 20 ani care

doar în oraşele principale este mai mare de 20% şi de cel peste 60 ani care ajunge la peste 25% (precumpănitor în aşezările rurale).

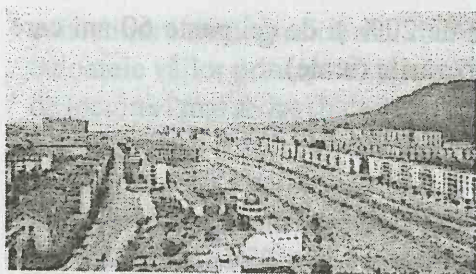
3. *CARACTERISTICILE AŞEZĂRILOR*

Populaţia urbană depăşeşte 55%, dar cea mai mare parte se află în reşedinţele de judeţ Baia Mare şi Zalău (27%).

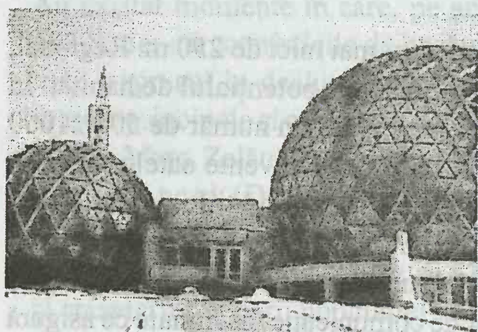
3.1. Aşezările rurale.

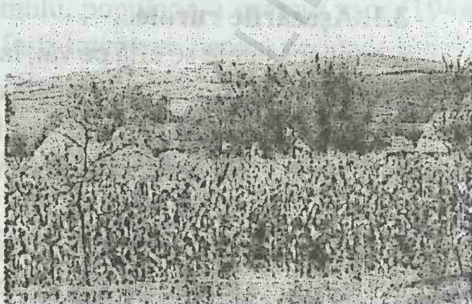
Dominant satele se află pe văi, la altitudini mai mici de 250 m. Regional, între acestea, apar deosebiri evidente determinate de potenţialul de habitat. În acest sens, în bazinul Someşului domină aşezările cu un număr de 500...1000 locuitori, chiar 1500 locuitori, pe când în rest sunt frecvente satele mici, cu 500 locuitori. Cele mai mari se află în zonele unde condiţiile naturale sunt propice desfăşurării unor activităţi agricole multiple, unde acestea se îmbină cu cele industriale (exploatări de petrol, cărbune, materiale de construcţii etc.) sau în apropierea oraşelor, în lungul căilor de comunicaţie însemnate ce asigură încă practicarea „navetei" (în depresiunile Baia Mare, Zalău, Şimleu, Crasna). Cele mai mici se găsesc în regiunile deluroase cu fragmentare accentuată (Podişul Lipovei, Dealurile Sălajului), în bazinetele depresionare de la contactul cu muntele aflate la distanţe mari de arterele de comunicaţie, pe toate axele cu un potenţial economic limitat. Acestea au constituit sursa principală ce a asigurat ***mişcarea migratorie*** pe plan local (îndeosebi din dealurile Banatului spre oraşele de câmpie şi din Dealurile Crişurilor spre Oradea) sau migraţia internaţională pe durate diferite.

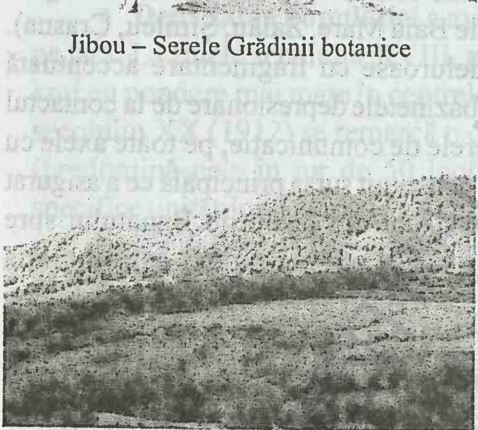
Varietatea condiţiilor naturale se reflectă în forma vetrei aşezărilor, impunându-se câteva tipuri: *sate risipite,* prezente în număr mic pe culmile deluroase înalte unde sunt platouri structurale sau de eroziune (Preluca), *sate răsfirate* cu frecvenţă mare în toate unităţile de relief, *sate mixte* (îmbinate între răsfirat şi adunat – în Banat) şi *sate adunate* (depresiunile Baia Mare, Şimleu, Zalău, Zarand etc.). Prin poziţia lor în raport cu formele de relief, se disting sate în *lungul văilor (în bazinetele de obârşie)*, cele *de la contactul cu muntele* sau cu principalele culmi cristaline (Codru, Şimleu, Meseş etc.), *pe terase şi lunci înalte* – îndeosebi pe râurile principale (Crişul Alb, Crişul Repede, Lăpuş), *pe prispele acumulative de la contactul câmpiei cu dealurile, pe poduri interfluviale* (Dl.Tăşnadului, Dl.Silvaniei, Podişul Lipovei etc.). De aici a rezultat *textura neregulată la majoritatea aşezărilor sau lineară* la cele de pe contactele morfostructurale, de pe terasele înguste sau din lungul căilor de comunicaţie.

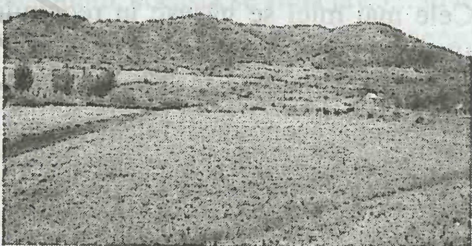

Baia Mare

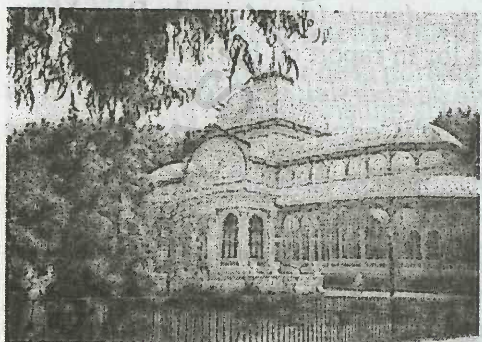

Zalău

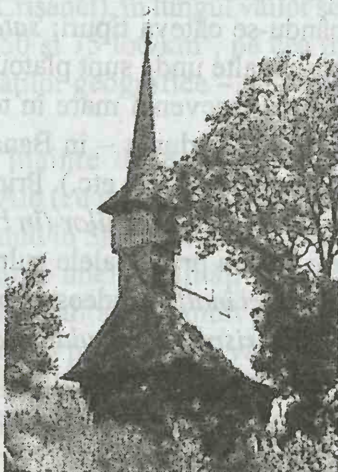

Jibou – Serele Grădinii botanice

Dealurile Silvaniei

Abruptul tectonic al culmei Preluca

Măgură cristalină la Şimleul Silvaniei

Buziaş

Biserică din lemn din Silvania

Marea majoritate a aşezărilor rurale *au un profil economic axat pe producţia agricolă, dar cu trei variante: culturi cerealiere şi creşterea animalelor* pentru cele din vecinătatea câmpiei sau de pe întinsele poduri ale teraselor Lăpuşului, Crişului Repede, Crasnei, Crişului Alb etc.; *creşterea animalelor şi unele culturi* pe dealurile înalte; *pomicltura* (în nord) şi *viticultura* (în Dealurile Banatului) şi *creşterea animalelor*. Se adaugă, la nord de Crişul Repede, satele în care *activităţile agricole se îmbină cu exploatări miniere, materiale de construcţii etc.*

3.2. Aşezările urbane. Sunt 18 oraşe, constituie centre de polarizare demografică şi economică cu pondere diferită. Deşi sunt atestate documentar ca aşezări de foarte mult timp (sec. XIV), declararea lor ca oraşe s-a înfăptuit la date diferite, multe în ultimele decenii (după 1968 şi mai ales după 2000) . În afara celor două reşedinţe de judeţ, ce concentrează peste 50% din populaţia urbană şi care au funcţii complexe, toate celelalte sunt oraşe mici (sub 20.000 locuitori), cu profil economic mixt, realizat din activităţi agricole, de servicii, de industrie de prelucrare a produselor agricole, materiale de construcţii etc. Demografic în oraşele existente până în anul 1990 numărul de locuitori a crescut mult dar diferit de la un centru la altul (predominant în Baia Mare şi Zalău) legat de existenţa multor unităţi industriale noi. Între 1990 şi 2002 în toate a urmat un recul demografic determinat îndeosebi de închiderea multor uzine (o bună parte din populaţie a revenit la sate mai ales în cele de pe căile de comunicaţie). După 2002 la toate se produc creşteri (la unele chiar seminificative) facilitate de sporirea natalităţii şi diversificarea activităţilor economice. În prezent sunt 18 oraşe.

Baia Mare, municipiu şi reşedinţa judeţului Maramureş, este cel mai mare oraş din Dealurile Banato–Someşene (140.937 locuitori în 2005). *Baia Sprie* (16.222 locuitori în 2005), *Ulmeni* (oraş din 2002, cu 7.365 în 2005), *Tăuţii – Măgheruş* (oraş din 2002, cu 6.894 locuitori în 2005), *Şomcuta Mare* (oraş din anul 2003, cu 7.885 locuitori în 2005), *Zalău,* municipiu şi reşedinţă a judeţului Sălaj (64.099 locuitori în 2005), *Şimleul Silvaniei* (16.304 locuitori în 2005), *Jibou* (oraş din 1968, 11.504 locuitori în 2005), *Cehu Silvaniei* (oraş din 1968, cu 8.211 locuitori în 2005), *Marghita* (17.411 locutori în anul 2005), *Aleşd* (oraş din 1968, avea 10.709 locuitori în 2005), *Sebiş* (oraş din 1968, cu 6.494 locuitori în 2005), *Lipova* (11.393 locuitori în 2005), *Buziaş* (7.894 loc. în 2005, oraş din 1956), *Oraviţa* (13.385 locuitori în 2005), *Abrud* (6.688 loc în 2005), *Tăşnad* (9.659 loc. în 2005), *Seini* (10.163 loc. în 2005).

ACTIVITĂŢILE ECONOMICE

1. CARACTERISTICI GENERALE

Până în secolul XX, economia avea un caracter net agricol, unităţile industriale fiind puţine şi dispersate în cele câteva aşezări mai mari. Modificări structurale s-au realizat în ultimile decenii mai ales prin unităţile industriale din Baia Mare, Zalău şi unele mai mici din celelalte oraşe, prin extinderea exploatărilor de lignit, petrol şi materiale de construcţie, prin modernizarea şi lărgire reţelei de căi de comunicaţie, în care unele aşezări s-au afirmat ca noduri de însemnătate regională. Ca urmare, pe ansamblu, economia a căpătat caracter agrar-industrial, dar cu diferenţieri regionale şi locale. După 1990 s-au înregistrat câteva modificări structurale importante. Au fost închise unităţile industriale poluante (mai ales la Baia Mare) şi nerentabile, a sporit numărul celor mici şi mijlocii axate pe producţia de bunuri alimentare, textile, confecţii etc., proprietate cooperatistă a fost desfiinţată, au apărut moşii alături de o mulţime de loturi particulare cu dimensiuni reduse ce nu pot asigura decât o producţie limitată, s-au diversificat şi înmulţit formele de realizare a serviciilor, a început realizarea unui program vast de modernizare a căilor de comunicaţie (autostrada Transilvania va trece prin Dealurile Silvaniei, cea de la Arad-Timişoara prin dealurile Banatului; se refac şoselele naţionale de legătură cu centrul şi sudul ţării, reţeaua de cale ferată şi se îmbunătăţesc caracteristicile aeroportului din Baia Mare etc.).

2. AGRICULTURA

Este ramura de tradiţie cu rol precumpănitor pentru marea majoritate a aşezărilor. Condiţiile de relief variate determină modalităţi de folosinţă diferită a terenurilor. Astfel, în unităţile deluroase înalte (peste 400 m altitudine) o pondere însemnată o au suprafeţele cu pădure, apoi păşuni şi fâneţe (60...80% din agricol) care constituie baza furajeră în creştere ovinelor şi bovinelor. La altitudini mai mici, pe terase, suprafeţe piemontane de contact, interfluvii structurale plate, suprafaţa agricolă este precumpănitoare (peste 80%), iar din aceasta arabilului îi revin 40...60%. Se cultivă grâu (30...40% din arabil), porumb (30...50% din arabil) mai ales în regiunile joase şi la contactul cu câmpia; se adaugă, în depresiuni şi pe interfluviile mai înalte orz, ovăz, secară, cartofi, in pentru fuior iar în luncile râurilor mari – legume, căpşuni (Someş) .

Pe versanţi, îndeosebi pe cei expuşi spre sud, sud-est, sunt livezi de pruni, vişini meri, peri, nuci iar pe rama nordică a Depresiunii Baia Mare şi castan bun. Suprafeţe mari de livezi sunt la vest de Baia Mare, în Dealurile Sălajului,

Depresiunea Brebu, Podişul Lipovei etc. Viţa de vie, deşi pe ansamblu are o pondere mică, este concentrată în câteva podgorii renumite prin produse (Recaş, Buziaş, Tirol, Şimleu, Ardud, Seini etc.).

Păşunile, fâneţele, culturile furajere (trifoi în nord, lucernă în sud etc.), porumbul, cartofii stau la baza creşterii animalelor care se diferenţiază prin raportul între ovine şi bovine, primele predominând în dealurile înalte şi în sudul Banatului pe când celelalte în aşezările din depresiuni şi culoarele de vale.

3. INDUSTRIA

Îşi are sorginte în prelucrările manufacturiere ale minereurilor neferoase de la Baia Mare şi de la Oraviţa din secolul XVIII, ca şi în prelucrarea produselor oferite de culturile agricole.

• *Dealurile de Vest nu dispun de **resurse de subsol** însemnate.* Există nisip, pietriş în luncile marilor râuri, piatră de construcţie (bazalt, andezite şi marmură la Lucareţ în Podişul Lipovei, granit la Surducu Mare, caolin la Stejerea, diatomită, bentonită în Dealurile Bârsăului etc), apoi lignit (strate subţiri în depozitele panoniene din bazinele râurilor Crasna, Barcău, Crişul Repede etc.) şi petrol în Dealurile Silvaniei în bazinul Barcăului. Unităţile industriale prelucrătoare le folosesc aproape în întregime. Se adaugă materii din agricultură sau aduse din regiunile vecine (minereuri neferoase). S-au impus prin valoarea producţiei, prelucrarea minereurilor neferoase, subramurile energetice, exploatarea şi prelucrarea materialelor de construcţii.

• ***Industria energetică*** se axează pe: *zăcămintele de lignit* aflate la adâncimi reduse în depozitele pliocene din bazinele râurilor Bistra (Budoi, Curap, Varviz, Vărzări, Vâlcele, Valea Cerului, Borumlaca, Popeşti), Barcău (Ip, Zăuan), Crasna (Sărmăşag, Chieşd, Bobota), Crişul Repede (Borăşel); acestea se folosesc în termocentrala de la Oradea dar şi pentru termoficare; *energia electrică* se produce în hidrocentralele de pe Crişul Repede, de la Lugaşu de Jos şi Tileagd.

• ***Industria construcţiilor de maşini*** produce utilaj minier la Baia Mare şi armături la Zalău. ***Industria siderurgică*** are o unitate mare la Zalău (laminor de ţevi), iar cea a **metalurgiei neferoase** la ceea ce a mai rămas la Baia Mare unde se prelucrează minereurile exploatate în Maramureş; se obţin cupru, plumb şi acizi, iar la Tăuţii de Sus se află o instalaţie de flotaţie. Diverse ***produse chimice*** se obţin la Baia Mare şi Marghita, iar anvelope la Zalău.

• ***Industria materialelor de construcţie*** este mult diversificată (balastiere în luncile Someşului la Mireşu Mare, Mogoşeşti, Cicârlău, cărămidă refractară la Aştileu, ciment, var, plăci de azbociment la Chiştag etc.). La Poiana Codrului şi Tomeşti sunt fabrici de sticlă cu tradiţie.

• *Industria lemnului*, cu tradiţie, produce cherestea în mai multe centre din Banat (Făget, Mănăştur), mobilă (la Baia Mare, Zalău, Cehu Silvaniei etc.).

• *Industria alimentară* are unităţi ce prelucrează produsele agricole în toate oraşele. Mai importante sunt Baia Mare, Marghita, Cehu Silvaniei, Şimleul Silvaniei.

• Se mai obţin: *produse textile* la Baia Mare, Simleul Silvaniei (filatură de lână), *confecţii* (Aleşd) şi încălţăminte la Marghita, Tăşnad, *produse chimice* (acid acetic, gudron etc.) prin distilarea lemnului la Margina (Banat).

4. CĂILE DE COMUNICAŢIE

Reţeaua este destul de densă fiind condiţionată de structura orohidrografică principală şi de poziţia geografică a Dealurilor de Vest de intermediar demo-economic între unităţi de câmpie, munţi şi Dealurile Transilvaniei. Cele mai însemnate artere, ce urmăresc culoarele de vale (Someş, Crişuri, Mureş, Timiş etc.) dirijându-se de la est către vest, multe cu rang naţional, trec prin cele mai mari aşezări. Urmează o a doua grupare de drumuri (secundare) ce pleacă tot de pe văi, dar spre aşezările din interiorul Dealurilor Banato–Someşene şi de care se leagă impunerea unor centre ca noduri feroviare sau rutiere (Baia Mare, Jibou, Buziaş etc.).

Din ***magistralele feroviare*** (1,2,3,4), sectoarele ce trversează Dealurile de Vest au fost construite în a doua parte a secolului XIX (până la 1880 Timişoara – Lugoj – Orşova; Arad – Deva; Oradea – Cluj Napoca) la care se adaugă Baziaş – Oraviţa, prima cale ferată din România (1846 – 1856); între 1880 şi 1900 s-a realizat tronsonul Satu Mare – Baia Mare, precum şi cele mai multe din liniile înguste ce străbat Silvania şi Banatul; ulterior au fost construite tronsoane de legătură (mai însemnate fiind Reşiţa – Caransebeş prin Dealurile Pogănişului în perioada interbelică) şi legături cu bazinele de extracţie minieră şi cariere după 1960). Aproape paralel cu căile ferate se desfăşoară câteva ***magistrale rutiere europene*** (E 81 – Halmeu – Zalău – spre Cluj Napoca; E 60 – Borş – Oradea pe Crişul Repede; E 79 de la Borş – Oradea pe Crişul Negru la Beiuş – spre Deva; E 68 Nădlac – Arad – pe Mureş spre Deva; E 70 de la Stamora Moraviţa – Timişoara – pe Timiş – la Caransebeş etc.) care se racordează cu numeroase drumuri modernizate de importanţă naţională, judeţeană, comunală.

Transportul aerian este deservit de aeroporturile de la Tăuţii – Măgheruş (Baia Mare) şi Caransebeş (în prezent cu caracter local).

Se adaugă reţeaua de conducte de gaze naturale ce vine din Dealurile Transilvaniei şi cea electrică.

2. POTENȚIALUL TURISTIC

Dealurile, alături de câmpia din vestul României fac parte din ***provincia turistică banato–someșnă***, caracterizată prin resurse naturale și social-istorice și economice, printr-o dotare relativ concentrată în centrele urbane și o rețea de căi de acces bune. Între *obiectivele naturale* cu importanță pentru turism mai însemnate sunt: defileele epigenetice ale Lăpușului, Cavnicului, Crasnei, Barcăului, Someșului (la Jibou și Țicău), Crișului Negru, Crișului Alb, Mureșului (în aval de Zam), măgurile și crestele eruptive și cristaline ce se impun în peisajul molcom al dealurilor sedimentare, izvoarele minerale și apa termală extrase prin foraje (au dat stațiunile Boghiș, Buziaș), pădurea de castan de la Baia Mare etc.

În cuprinsul lor sunt numeroase *vestigii istorice și de artă*, precum unele așezări daco–romane (Porolissum), ruinele cetății Chioarului din sec. XIII, ruinele cetății de la Baia Mare – sec. XV, urme ale castrelor romane din Sălaj și de la nord de Caransebeș (Tibiscum și Căvăran), castele medievale (Jibou), numeroase biserici din lemn din sec. XVIII – XIX (mai importante în Sălaj, Surdești – în Maramureș) sau din sec. XV – XVIII realizate în stiluri specifice epocii; aici se desfășoară renumite zone etnofolclorice – Lăpuș–Chioar, Codrului, Sălaj, Lipova etc.

Cele mai însemnate *centre turistice* sunt Baia Mare, Zalău, Șimleul Silvaniei, Oravița, Lipova.

SUBUNITĂȚI GEOGRAFICE

Majoritatea geografilor deosebesc 4 subdiviziuni ale Dealurilor de Vest, cu denumiri ușor diferite, însă limitele sunt aceleași. Acestea sunt: Dealurile și Depresiunea Baia Mare, Dealurile Silvaniei, Dealurile Crișurilor și Dealurile Banatului.

1. DEPRESIUNEA BAIA MARE ȘI DEALURILE MARAMUREȘENE

Sunt numite în „Geografia României” (1992), vol. 4, „Dealurile Chioarului și Depresiunea Baia Mare”. Prin urmare, se includ două tipuri de unități: depresiune și dealuri (situat la sud și sud-est de primul) strâns legate evolutiv.

• ***Depresiunea Baia Mare*** ocupă o suprafață de peste 650 km^2 și are forma unei „pâlnii” deschise către Dealurile Chioarului și Depresiunea Copalnicului și îngustată spre nord-vest, în culoarul Someșului, pe unde se face legătura cu câmpia.

Se disting trei trepte de relief: glacisul acumulativ din nord între Seini – Baia Mare – Baia Sprie la baza versanţilor sudici ai Munţilor Igniş – Gutîi, un sistem de terase legate de râurile Săsar, Lăpuş, Bârsău şi Someş şi lunca joasă (sub 200 m) a Someşului, între Ulmeni şi Seini, unde se înregistrează şi cele mai importante confluenţe.

La adăpostul munţilor şi sub influenţa maselor de aer umed oceanic din vest, depresiunea are un climat temperat continental moderat cu ierni relativ blânde (temperatura medie a lunii ianuarie variază între -1 şi -3°C) şi primăveri şi veri calde, cu temperaturi atenuate (media lunii iulie nu depăşeşte 20°C). Cantităţile medii anuale de precipitaţii variază între 700 şi 900 mm.

Numărul mare al zilelor fără îngheţ (160...180) şi frecvenţa redusă a brumelor timpurii şi târzii şi a inversiunilor de temperatură (exceptând partea cea mai joasă) favorizează dezvoltarea culturii pomilor fructiferi în dealurile de pe rama depresiunii.

Aceste condiţii de climă blândă fac posibilă prezenţa la latitudinea de 48° a viţei-de-vie şi a castanului comestibil.

Depresiunea Baia Mare este drenată în principal de Someş şi Lăpuş, care au albii meandrate şi acumulări de aluviuni ce produc o înălţare a lor. Someşul, cu un debit mediu de 180 m^3/s şi Lăpuşul (18 m^3/s) au un regim hidrologic cu ape mari de primăvară şi frecvente viituri în timpul verii, fapt care anual provoacă revărsări (exceptând Lăpuşul pe cursul inferior care a fost îndiguit).

Învelişul de soluri este foarte variat; predominante sunt solurile brune luvice (luvosoluri) şi brune argiloiluviale (preluvosoluri), frecvent gleizate, de unde necesitatea unor lucrări de ameliorare. În lunci sunt soluri aluviale (aluviosoluri), foarte bune pentru agricultură şi soluri gleice (gleiosoluri).

În alcătuirea pădurilor care se mai păstrează în areale insulare predomină stejarul pedunculat *(Quercus robur)*, care se asociază local cu ulmul, frasinul, paltinul şi castanul comestibil *(Castanea sativa)*.

Dezvoltarea industriei în municipiul Baia Mare în perioada postbelică şi amploarea luată de activitatea minieră din regiunea montană învecinată au generat pe de o parte stabilirea definitivă aici a unei părţi din locuitorii satelor maramureşene, iar pe de alta dezvoltarea unei dinamici de tip navetă (cel mai mare volum de forţă de muncă fiind solicitat de domeniul miniero – metalurgic). După 1990, procesele au diminuat şi chiar o parte din populaţie a revenit în spaţiul rural, ceea ce a condus la scăderea numărului de locuitori (intensă până în 2000).

Reţeaua de aşezări din depresiune este bogată, fapt ce atestă vechimea şi condiţiile optime de locuire. Sunt 56 de sate şi 5 oraşe, dominant situate pe glacisuri şi terase.

Activitatea industrială de bază din Depresiunea Baia Mare este legată de existenţa resurselor miniere, forestiere şi de materiale de construcţie din regiunea muntoasă învecinată, prelucrate cu precădere în centrele urbane Baia Mare şi Baia Sprie, dar şi în unele aşezări rurale precum Tăuţii de Sus.

Din suprafaţa depresiunii, 78% reprezintă teren agricol, din care peste 50% formează spaţiul arabil, pe care se practică culturi de cereale, plante furajere, legume, in pentru fuior.

Cultura pomilor fructiferi deţine un loc important (peste 3.000 ha), specia dominantă fiind mărul.

Beneficiind de o bază furajeră naturală consistentă, creşterea animalelor se adaugă pomiculturii pentru a completa profilul agricol al Depresiunii Baia Mare.

Municipiul Baia Mare este amplasat în condiţii favorabile pentru locuire, pe terasele Săsarului, la poalele glacisului din sudul Munţilor Igniş. Este atestat documentar la 1327.

Dezvoltarea socio-economică şi edilitară cea mai spectaculoasă s-a realizat în perioada postbelică, prin investiţii masive în domeniul minier şi al metalurgiei neferoase. S-a ajuns de la cca 63.000 loc. în 1966 la peste 142.000 în 1992. Principalele unităţi industriale sunt: „Phoenix" (metalurgie neferoasă), „Romplumb" (industria plumbului), „Romia" (maşini-unelte), „Simatec" (prelucrări mecanice), „Metamar" (utilaj minier), întreprinderi de confecţii, tricotaje, produse alimentare etc.

Între principalele obiective turistice ale oraşului se numără Muzeul Judeţean Maramureş, Muzeul Florilor de Mină, Muzeul de Etnografie şi Artă Populară, ruine de vechi cetăţi din sec. XV etc. Este centru universitar.

Baia Sprie se află în lungul Săsarului, la poalele Munţilor Igniş. A fost atestat documentar la 1327 şi îşi confundă dezvoltarea cu practicarea mineritului. Revitalizarea localităţii în perioada postbelică se reflectă în procesul de modernizare şi în creşterea demografică.

Ulmeni – localizat în sud-vestul depresiunii, la intrarea Someşului în spaţiul acesteia. Economia este profilată pe cereale, cartofi, in, cânepă, plante de nutreţ, legume, pomicultură şi pe industria mică (topitorii de in şi cânepă etc.).

Tăuţii – Măgheruş este localizat în vestul municipiului Baia Mare. Aici se află aeroportul care deserveşte Baia Mare. Profilul economic este dat de resurse miniere (satele Nistru şi Băiţa), pomicultură (meri, peri, pruni, piersici) şi viticultură.

• ***Dealul Prisaca*** se află la sud-vest de Depresiunea Baia Mare, pe dreapta Someşului în estul defileului epigenetic de la Benesat – Ţicău şi ocupă o suprafaţă de numai 37 km^2. Cu toate acestea, reprezintă o unitate cu masivitate

pregnantă, fiind un horst cristalin exhumat, net detaşat de unităţile din jur, pe care le domină prin altitudine (660 m în Dealul Mare şi 626 m în Vf. Prisaca). În est prin bazinul râului Iadăra se ajunge în codrii Prisacăi (fag şi gorun). Masivul Prisaca dispune de un volum apreciabil de masă lemnoasă, care este exploatat.

• ***Dealurile Bârsăului (Chioarului)*** se desfăşoară între Dealul Prisaca (la vest) şi Dealul Preluca (în est). Sunt alcătuite din calcare, gresii, marne, nisipuri, de vârstă paleogenă şi miocenă, dispuse în strate ce înclină spre nord. Ca urmare, sunt frecvente cuestele, suprafeţele structurale, iar pe calcare – unele forme carstice. Pe contactele petrografice eroziunea a creat bazinetele depresionare Fericea şi Stejerea, în care se află aşezări mici.

Economia regiunii are caracter silvo–pastoral. Pădurile au fost supuse unor defrişări puternice (în secolele 18 şi 19), cu consecinţe evidente în accentuarea proceselor de eroziune şi alunecare. Păşunile şi fâneţele (inclusiv culturile furajere) formează suportul creşterii animalelor. Pomicultura este cea de-a doua ramură agricolă şi se remarcă prin plantaţii de măr (Jonathan) în masiv şi cu caracter intensiv la: Şomcuta Mare, Remetea Chioarului, Buciumi, Valea Chioarului.

Şomcuta Mare este principala localitate, situată în nord, la ieşirea râului Bârsău din dealuri. Se remarcă prin: exploatări de calcar şi de marmură, producţia de mobilă şi cherestea, pomicultură (meri, peri, pruni, piersici).

• ***Masivul Preluca*** este localizat între Dealurile Bârsăului la sud-vest şi Depresiunea Copalnicului spre nord-est şi reprezintă un horst cristalin, exhumat, cu petice de sedimentar (calcare şi gresii eocene). În relief se remarcă abruptul tectonic din nord, o suprafaţă de eroziune la 700...800 m, exhumată şi defileul epigenetic al Lăpuşului în care apar meandre încătuşate (Gr. Posea, 1960). Datorită intervenţiei antropice cu scopul extinderii domeniului agricol, haina vegetală a suferit modificări puternice. Platoul înalt, exceptând extremităţile de sud-est şi nord-est, este despădurit şi utilizat în cea mai mare parte pentru creşterea animalelor, activitate tradiţională care defineşte funcţia economică actuală a celor 7 aşezări. Se adaugă parcele cu ovăz, porumb şi cartofi, intercalate cu păşunile şi fâneţele naturale. Satele sunt risipite, lineare sau neregulate.

• ***Depresiunea Copalnicului***, bine încadrată de munţii vulcanici în nord şi de Masivul Preluca spre sud, apare ca o unitate suspendată faţă de Depresiunea Baia Mare şi de Depresiunea Târgu Lăpuş; a fost bazin tectonic până în sarmaţian; în pliocen a fost realizată o suprafaţă de eroziune care a fost acoperită de piemonturi în romanian – cuaternar inferior. Relieful prezintă interfluvii largi aproape paralele (NE – SV) la circa 400 m altitudine, separate de văi (Cavnic, Bloaja, Berinţa), cu 2 – 3 terase şi lunci extinse. În sud-vest, râul

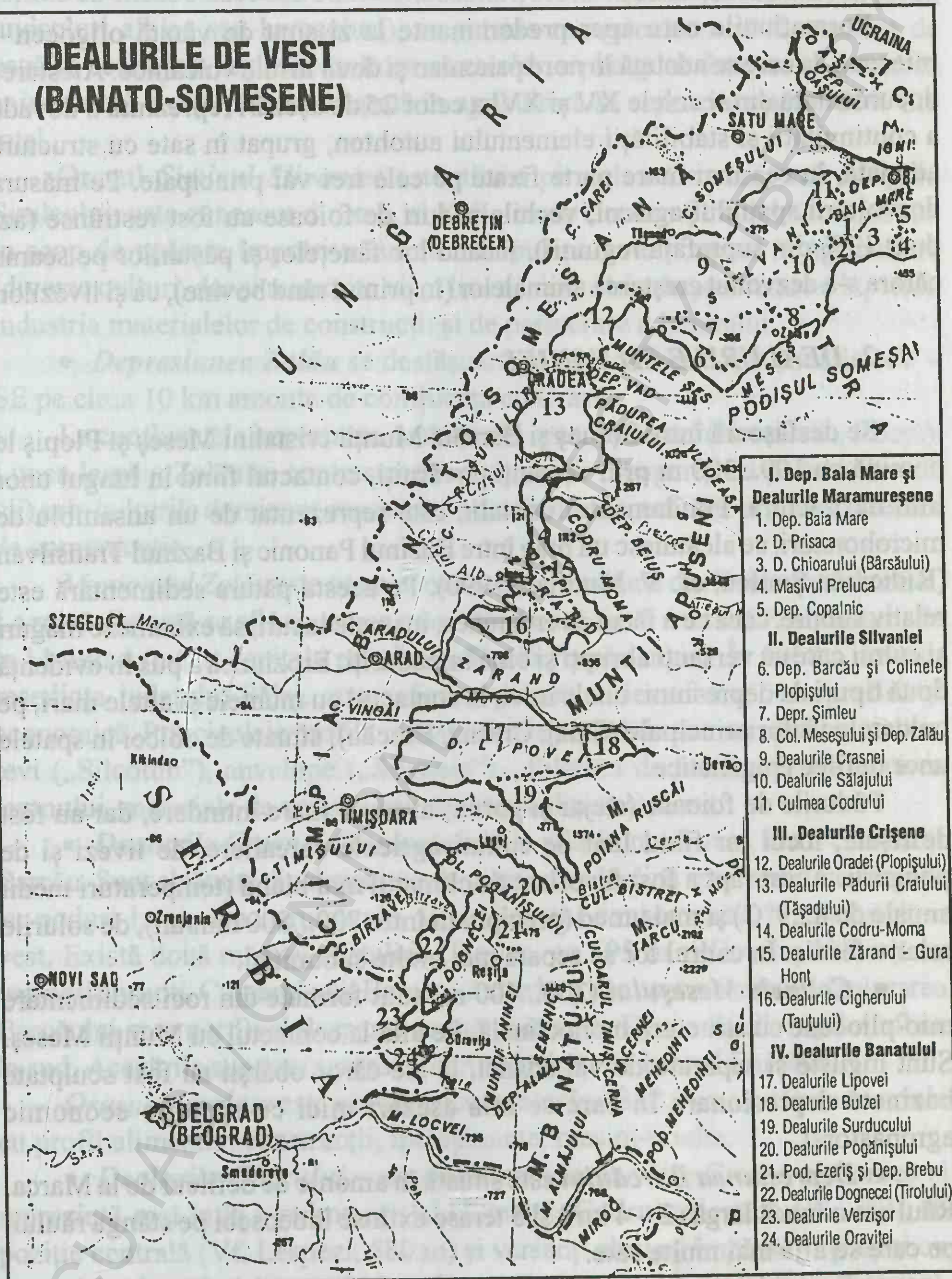

Fig. 56. Dealurile de Vest (banato-someşene)

Cavnic şi-a format un deifleu epigenetic, la traversarea cristalinului din Masivul Preluca (Gr. Posea, 1960).

Formaţiunile care apar predominante la zi sunt de vârstă oligocen – miocenă, la care se adaugă în nord panonian şi două insule vulcanice. Atestarea documentară din secolele XV şi XVI a celor 25 de aşezări reprezintă o dovadă a continuităţii şi stabilităţii elementului autohton, grupat în sate cu structură adunată, în cea mai mare parte fixate pe cele trei văi principale. Pe măsura dezvoltării spaţiului agricol, vechile păduri de foioase au fost restrânse (azi doar 17% din suprafaţa regiunii), făcând loc fâneţelor şi păşunilor pe seama cărora s-a dezvoltat creşterea animalelor (în primul rând bovine), ca şi livezilor.

2. DEALURILE SILVANIEI

Se desfăşoară între Someş şi Barcău. Munţii cristalini Meseş şi Plopiş le domină cu 100...300 m prin versanţi povârniţi, contactul fiind în lungul unor linii de fractură. Fundamentul cristalin este reprezentat de un ansamblu de microhorsturi, ce alcătuiesc un prag între Bazinul Panonic şi Bazinul Transilvan (Ridicarea Şimleu, cf. V. Mutihac, 1990). Pe acesta pătura sedimentară este relativ subţire, ceea ce a făcut ca eroziunea, în unele locuri, să exhumeze măguri şi culmi care au versanţi abrupţi şi bine împăduriţi. Eroziunea a pus în evidenţă două tipuri de depresiuni: unele mici, la contactul cu muntele şi altele mari, pe culoarele văilor principale (Sălaj, Crasna, Barcău), situate de obicei în spatele unor defilee epigenetice.

Pădurile de foioase (stejar şi gorun) aveau o mare întindere, dar au fost defrişate, locul lor fiind luat de culturi agricole cerealiere, de livezi şi de podgorii. Acest fapt a fost favorizat de climatul mai blând (temperaturi medii anuale de 8...9°C) şi mai umed (precipitaţii între 700...800 mm/an), de solurile relativ fertile. În cadrul lor se separă mai multe subunităţi.

• ***Colinele Meseşului*** (300...400 m) sunt formate din roci sedimentare mio-pliocene cu structură monoclinală. Se află la contactul cu Munţii Meseş. Sunt înguste şi separate de văi adânci, la ale căror obârşii au fost sculptate bazinete depresionare în care se află aşezări mici cu specific economic agropastoral.

• ***Depresiunea Barcăului*** este situată în amonte de defileul de la Marca. Râul are o luncă largă (2 – 4 km) şi 5 terase extinse îndeosebi pe stânga râului, pe care se află mai multe sate.

• ***Depresiunea Şimleului***, aflată în amonte de defileul Crasnei de la Uileac, are vatra alcătuită din luncă şi 5 terase încadrate de versanţii dealurilor ce au pante accentuate pe care se produc alunecări şi ravenări. Este cea mai mare depresiune din Silvania.

Condiţiile favorabile date de relief şi climă, fertilitatea bună a solurilor (brune eu-mezobazice sau eutricambosoluri, brune luvice = luvosoluri şi, local, luvisoluri albice sau luvosoluri), au permis ca agricultura să fie ramura de bază în economia regiunii (cultura cerealelor, a plantelor furajere şi creşterea animalelor), iar populaţia ocupată în agricultură să reprezinte peste 70% din total.

Oraşul *Şimleul Silvaniei* este situat pe valea Crasnei, sub Măgura Şimleului; este cunoscut din sec. al XVI–lea ca Cetatea Şimleului, construită în scop de apărare împotriva turcilor. Populaţia este ocupată în agricultură (diverse culturi, dar şi renumite vii şi livezi), industria de prelucrare a laptelui, industria materialelor de construcţii şi de prelucrare a lemnului.

• ***Depresiunea Zalău*** se desfăşoară pe râul omonim, pe direcţia NV – SE pe circa 10 km amonte de confluenţa cu Crasna.

La confluenţele importante sunt aşezări omeneşti mari (Herculean, Bocşa). Lunca largă a Zalăului contrastează cu versanţii (acoperiţi cu pădure, livezi, vii) prin culturile dominant cerealiere, prin desimea aşezărilor şi prezenţa căilor de comunicaţie.

Municipiul Zalău este cea mai mare aşezare urbană din Dealurile Silvaniei. La mică distanţă se află aşezarea mai întâi dacică, apoi romană Porolissum, de la Moigrad (a fost capitala provinciei Dacia Porolisensis). În 1968 a devenit reşedinţa judeţului Sălaj, cunoscând o puternică dezvoltare demografică şi economică. Principalele profile industriale ale oraşului sunt: armături metalice, ţevi („Silcotub"), anvelope („Silvania"), „Filatura de bumbac", prelucrarea lemnului, materiale de construcţii, industria alimentară etc.

• ***Dealurile Crasnei (Toglaciului)*** se află în nord-vest, între Crasna şi Barcău. Sunt alcătuite din depozite panoniene care înclină spre vest. Interfluviile au poduri largi, cvasistructurale, iar văile sunt consecvente, orientate către vest. Există două măguri cristaline (Şimleu, cu 595 m şi Coşeiu, 420 m), cu versanţi abrupţi. Culoarul văii Barcăului este larg dar uşor asimetric (deplasarea Barcăului spre nord); el desparte această unitate de Dealurile Plopişului aflate la sud. Aşezările sunt numeroase, mari şi înşirate în lungul Barcăului.

Oraşul Marghita este atestat documentar în 1352. Are unităţi industriale cu profil alimentar, construcţii, încălţăminte, maşini-unelte.

• ***Dealurile Codrului*** – se desfăşoară între văile Crasna şi Someş şi reprezintă mai întâi o culme cristalină înaltă (Codru) orientată NE – SV, cu poziţie centrală (Vf. Lespezi, 580 m) şi versanţi abrupţi împăduriţi şi apoi un ansamblu de culmi joase (350 m lângă Codru şi 200...250 m la exterior), alcătuite din roci argilo–nisipoase panoniene (Dealurile Codrului în vest, Dealurile Sălajului în NE) sau mio–pliocene (Dealurile Asuajului în sud-est). În est mai există o măgură cristalină. Predominarea rocilor uşor de dislocat a

facilitat o dinamică de versant intensă (torenţi, alunecări) care au dus la dezvoltarea de glacisuri proluvio-coluviale şi la supraaluvionarea albiilor. Marea majoritate a râurilor sunt radiare, văile lor se deschid mult în aval; au un regim de scurgere temporar. În cursul superior, la contactul cu Culmea Codrului, s-au format bazinete depresionare în care se află aşezări mici.

• ***Depresiunea şi dealurile Sălajului*** sunt localizate în nord-estul Dealurilor Silvaniei, în bazinul râului Sălaj; depresiunea se deschide larg spre nord (spre confluenţa Sălajului cu Someşul). Relieful este alcătuit dintr-o luncă largă şi glacisuri coluvio–proluviale extinse care sunt încadrate de dealuri joase. Alungirea acestei depresiuni pe direcţia sud – nord a fost determinată tectonic. Interfluviile dinspre Culmea Codrului (vest), mult mai prelungi şi mai extinse, compun un nivel piemontan prin intermediul căruia Depresiunea Sălajului se leagă de horstul cristalin, care o alimentează cu ape numeroase şi o protejează de vânturile dinspre vest. Este explicabilă, aşadar, stepizarea mai pronunţată din cuprinsul depresiunii, reflectată de prezenţa pâlcurilor de gorunete şi a livezilor extinse, cu pomi mai iubitori de căldură (cireş, cais, nuc). În cadrul acestei depresiuni se află oraşul *Cehu Silvaniei,* centru agro-industrial.

3. DEALURILE CRIŞURILOR

Sunt cuprinse între văile Barcău (în nord) şi Crişul Alb (în sud), alcătuind o treaptă între munţi şi câmpie la 200...350 m altitudine. Precumpănesc formaţiunile sedimentare panoniene; local apar depozite miocene şi măguri cristaline sau vulcanice. Caracteristicile principale sunt: desfăşurarea sinuoasă, dezvoltarea spaţială cea mai mare la extremitatea munţilor Plopiş, Pădurea Craiului, Codru – Moma şi Zarand (nord), terase ale râurilor principale care se pierd în nivelele de glacis ale câmpiei înalte din vest.

Climatul este temperat – continental cu influenţe oceanice evidente; acestea din urmă se reflectă în valorile temperaturii medii anuale destul de ridicate pentru o zonă deluroasă (9...10,5°C), în cantităţile relativ mari ale precipitaţiilor (630...800 mm/an), în iernile blânde (temperatura medie a lunii ianuarie este de – 2,5... – 1,1°C). Activitatea ciclonilor mediteraneeni condiţionează în luna decembrie înregistrarea celui de-al doilea maxim de precipitaţii (primul este în iunie).

Există păduri de stejar (în bună măsură înlocuite de păşuni şi terenuri de cultură dezvolate pe luvisoluri albice sau luvosoluri).

• ***Dealurile Plopişului (Oradei)*** se desfăşoară între văile Barcău şi Crişul Repede şi coboară de la 350 m (lângă munte) la 180 m deasupra câmpiei. La contactul cu muntele au rezultat bazinete depresionare în spatele unor mici defilee epigenetice tăiate în blocuri cristaline exhumate. Văile principale (Bistra,

Barcău, Ghepiş) sunt asimetrice, cu versantul stâng cu terase şi glacisuri şi cel drept abrupt (dinamică activă). În rest sunt văi scurte, relativ simetrice, care se deschid spre câmpie.

Reţeaua hidrografică este reprezentată prin câteva pâraie care, în timpul verii, seacă. Vegetaţia naturală se rezumă la păduri de gorun (subordonat cer şi gârniţă), iar solurile sunt brune luvice (luvosoluri) pe versanţi şi brune eu-mezobazice (eutricambosoluri) pe interfluviile netede. Resursele subsolului sunt reprezentate în primul rând de strate de lignit în formaţiuni panoniene. Densitatea populaţiei este mai mare (80...100 loc./km^2) în comunele ce au posibilităţi mai bune de deplasare zilnică spre Oradea.

Profilul economic este dominant agricol (cultura cerealelor şi a plantelor de nutreţ se îmbină cu creşterea bovinelor, dar şi cu pomicultura şi viticultura); local mai sunt unele activităţi miniere.

• ***Dealurile Pădurii Craiului (Tăşadului)*** se localizează în extremitatea vestică a Munţilor Pădurea Craiului, formând o treaptă între aceştia şi Câmpia Miersigului. Relieful este alcătuit din interfluvii cu poduri plate ce coboară de la 400 m în est la 180...200 m spre vest, separate de văi adânci cu desfăşurare radiară. În est (Dealurile Răbăganilor) eroziunea a exhumat roci dure (miocene, cretacice, cristaline) şi a creat un relief ceva mai accidentat (energie de relief mare, măguri cristaline, defilee epigenetice realizate de râul Holod la Spinuş şi Sitani).

Pădurile de gorun, cer şi gârniţă ocupă suprafeţe mai mari în vecinătatea muntelui (spre est); în rest ele au fost înlocuite de culturi şi, în măsură mai mică, de pajişti.

• Reţeaua de aşezări este formată din sate mici, cele mai multe preferând versanţii sau interfluviile (Tăşad, Poiana Tăşad, Bucuroaia ş.a.).

Şoseaua europeană E 79 care traversează unitatea, facilitează legăturile între Oradea şi Beiuş.

• ***Dealurile Codru – Moma*** alcătuiesc un ansamblu de culmi plate la 250...300 m între Munţii Codru – Moma şi Câmpia Cermei. Se adaugă măguri vulcanice (Usumal, 289 m, Pleaşa – Sebiş, 403 m) în care râurile au creat îngustări epigenetice în amonte de care se află depresiuni.

Relieful, cu pante domoale şi expunere favorabilă, climatul mai umed şi cu temperaturi fără contraste asigură condiţii optime pentru dezvoltarea pomiculturii şi a culturii cerealelor, iar prezenţa unei bogate baze furajere favorizează creşterea ovinelor şi a bovinelor.

Demografic tendinţa actuală este de depopulare, în condiţiile în care densitatea populaţiei este deja mult sub media ţării (30...35 loc./km^2).

• ***Depresiunile Zarand – Gura Honţ*** se află între Dealurile Codrului şi Dealurile Cigherului, în lungul Crişului Alb. Au geneză tectonică şi de eroziune.

Relieful este format din dealuri ce coboară de la 300 m la contactul cu Munţii Codru – Moma şi cu Munţii Drocea până la 250 m în centru, deasupra teraselor Crişului Alb. Există vârfuri vulcanice (Măgura, 447 m, Măguricea, 416 m) şi defilee epigenetice (pe Crişul Alb la Gurahonţ şi Joia Mare). Din punct de vedere geomorfologic dar şi economic se individualizează două sectoare bine deosebite: Depresiunea Gurahonţ între defileele de la Gurahonţ şi Joia Mare şi Depresiunea Sebişului – adevărată prelungire a Câmpiei de Vest.

Depresiunea Gurahonţ (Tauţului) este bine individualizată geografic, cu suprafeţe netede cultivate. Se practică: creşterea animalelor, pomicultura şi culturile cerealiere.

Depresiunea Sebişului – prezintă spre Crişul Alb o deschidere largă, străjuită de măguri eruptive (Mocrea, 378 m şi Gălălău, 224 m) ce străpung masa de sedimente. Crişul Alb şi Teuzul au creat aici un seş etajat la altitudinea de 110 şi 200 m, în care luncile au o lărgime de 3...5 km şi specific agricol.

Oraşul Sebiş este atestat documentar în secolul al XIII-lea. Industria este reprezentată printr-o fabrică de mobilă şi o secţie a întreprinderii de strunguri din Arad.

• ***Dealurile Cigherului*** sunt situate sub versanţii nordici ai Munţilor Zarandului şi se prezintă ca o unitate mult mai variată decât Dealurile Codrului. Există poduri interfluviale largi la 400 m lângă munte şi 200 m deasupra câmpiei. Versanţii sunt frecvent domoli în rocile panoniene şi abrupţi doar în rocile eruptive. Văile sunt largi şi se deschid mult spre nord. Se separă *Dealurile Tăuţului* în vest, *Dealurile Cuiedului* în est şi *Depresiunea Cigherului* între acestea. Reprezintă o regiune agrozoopomicolă intens umanizată încă din secolul al XV-lea, când cele mai multe din localităţile actuale erau atestate documentar.

Oraşul Pâncota este situat pe glacisul din extremitatea vestică a unităţii, la contactul cu câmpia. Există unităţi de mobilă curbată, vinificaţie, cojocărit.

4. DEALURILE BANATULUI

Se desfăşoară de la Culoarul Mureşului în nord până aproape de Valea Nerei, în sud. Constiuie o treaptă de glacis piemontan bine individualizată la marginea vestică a Munţilor Banatului ce înclină uşor spre câmpia din vest.

Dealurile Banatului se află sub influenţa circulaţiei maselor de aer din vest, sud-vest şi nord. Temperaturile medii anuale sunt cuprinse între 10° şi 11°C, iar precipitaţiile – în jur de 700 mm/an.

Sub pădurile de cer şi gârniţă sau de gorun cu cer s-au format soluri brune luvice sau luvisoluri albice (luvosoluri).

Populaţia Dealurilor Banatului este grupată într-o reţea de aşezări ce cuprinde circa 200 de sate şi 3 oraşe (Oraviţa, Buziaş şi Făget). Marea majoritate se află la contactul cu câmpia sau în culoarele de vale principale

Agricultura Dealurilor Banatului are două ramuri bine conturate: pomicultura (5% din agricol) şi creşterea animalelor (circa 45% din agricol sunt păşuni şi fâneţe). Se adaugă viticultura (podgoriile Recaş şi Buziaş), cultura cerealelor, a plantelor tehnice etc.

• ***Dealurile (Podişul) Lipovei*** constituie cea mai întinsă unitate de la sud de Mureş. Se disting prin caracteristicile reliefului două subunităţi. În est se individualizează la 400...450 m ***Dealurile Bulzei,*** formate din roci eruptive (andezit) şi sedimentar mezozoic. În centru şi vest este Podişul Lipovei propriu-zis alcătuit din formaţiuni panoniene şi care este fragmentat de o reţea de văi scurte desfăşurate radiar. Versantul sudic este în trepte, podişului aparţinându-i cele superioare, iar spre câmpie – un glacis care trece în terasa de 6 – 10 m a Begăi.

În Podişul Lipovei, în condiţiile unei energii de relief de peste 100 m s-au dezvoltat numeroase aşezări, în general mici (sub 500 locuitori) şi cu tendinţă actuală de depopulare. Profilul economic al Podişului Lipovei este dominant agricol (ca şi la restul spaţiului Dealurilor de Vest). Pomicultura şi creşterea animalelor sunt tradiţionale, la care se adaugă cultivarea viţei-de-vie, a cartofului şi cerealelor.

Cea mai mare parte a Dealurilor Bulzei este acoperită cu păduri de cer şi gârniţă, la care se adaugă pădurile de fag şi carpen (Culoarul Mureşului). Acestea se dezvoltă pe soluri brune acide (districambosoluri) şi andosoluri (andisoluri). În partea de sud, la altitudini mai joase, se află terenuri agricole şi pajişti secundare pe luvisoluri albice şi soluri brune luvice (luvosoluri). Aici se găsesc localităţile principale.

• ***Dealurile Surducului*** se află la nord-vest de Munţii Poiana Ruscă (sunt dominate prin versanţi povârniţi şi împăduriţi) şi deasupra teraselor Begăi. În general, scad în altitudine şi cresc în lărgime de la est (***Dealurile Lăpugiului,*** 300 m) spre vest (***Dealurile Lugojului,*** aflate la 160...200 m). În centru este culmea cristalină Surduc (496 m). Văile sunt scurte şi se deschid larg spre culoarul văii Bega.

În cea mai mare parte sunt împădurite. Terenurile agricole sunt în culoarul Begăi. Aici sunt luvisoluri albice (luvosoluri) pseudogleizate, soluri pseudogleice (stagnosoluri) şi gleice. În dealuri predomină luvisolurile albice şi solurile brune luvice (luvosoluri). Temperaturile medii anuale sunt de 10° C iar precipitaţiile anuale de 700 mm/an. În unitatea deluroasă predomină satele mici (sub 500 locuitori), pe când în culoarul Begăi – cele mijlocii şi mari, aici aflându-se şi *oraşul Făget*. Acesta din urmă, atestat documentar la 1548, a fost declarat oraş în 1994 şi are în componenţă 10 sate.

Subunitățile Dealurilor Surducului sunt: *Dealurile Lăpugiului, Dealurile Lugojului* și *Culoarul Begăi (Depresiunea Făget)*.

• ***Dealurile Pogănișului*** prezintă un contact net cu Munții Semenic și care este mai slab în nordul Munților Dognecei; spre câmpie trecerea se face lin la nivelul unei terase a Timișului. Sunt alcătuite din marne, nisipuri și pietrișuri panoniene, iar la extremitățile de nord-vest și sud-est apar exhumate șisturile cristaline din fundament. Sunt culmi largi (la aproximativ 300 m), cu aspect de poduri despărțite de văi. Ca urmare a altitudinilor scăzute și a văilor relativ largi, Dealurile Pogănișului sunt bine populate. Numai o parte redusă a acestei unități mai este acoperită cu păduri de cer, gârniță și stejar pedunculat. Cea mai mare parte a suprafeței este ocupată de terenuri arabile și pajiști dezvoltate pe soluri brune luvice (luvosoluri). Un loc important îl ocupă podgoria Buziașului, localizată în nord-vest. *Orașul Buziaș* este o importantă stațiune balneoclimaterică.

• ***Podișul Ezeriș***, încadrat de Munții Semenic (SE) și Cula Areniș (V) este alcătuit din două interfluvii plate ce domină prin versanții povârniți depresiunile ***Brebu*** (N) și Reșița (S). Între ele se află un bazinet depresionar cu satele Soceni și Ezeriș, dezvoltat în cursul mijlociu al râului Tău, în spatele defileului epigenetic tăiat de acesta în eruptivul Culei Areniș. Altitudinea podișului este de 200...300 m; este o arie de veche locuire, cu așezări situate de regulă pe terasele râurilor care o străbat transversal. Populația este grupată în cele două sate. Activitatea economică dominantă este agricultura (cereale, cartof, legume, plante de nutreț, pomi fructiferi, creșterea oilor).

• ***Dealurile Tirolului (Dognecei)*** sunt situate în vestul Munților Dognecei, care le domină prin versanți accentuați și o diferență de nivel de circa 200 m. Interfluviile largi ce coboară de la est (250...260 m) spre câmpie (160 m) au rezultat din fragmentarea în holocen a unor câmpii acumulative pliocen – pleistocene ușor înălțate în est. Ca urmare, trecerea de la câmpie la dealuri nu iese evident în peisaj. Aici sunt caracteristice solurile brune luvice, luvisolurile albice (luvosoluri) și planosolurile pseudogleizate, pe care se dezvoltă terenuri agricole și pajiști secundare. Economia are caracter agricol (pomicultură și creșterea animalelor). Satele sunt în general mari la contactul cu câmpia (peste 1.000 locuitori) și mijlocii (500 – 1.000 locuitori) pe culoarele de vale și în bazinetele de obârșie.

• ***Dealurile Verzișor*** fac parte dintr-o unitate care, în cea mai mare parte se află în Serbia (Dealurile Vârșețului); constituie un horst alcătuit din roci cristaline, eruptive și sedimentar vechi care a fost exhumat de sub formațiunile panoniene.

• ***Dealurile Oraviței*** se află la poalele Munților Aninei, la altitudini de 230...300 m ca o treaptă glacisată, relativ îngustă, și fragmentată. Există roci

vechi la contactul cu muntele (sarmaţian, cretacic, cristalin), dar mai ales roci panoniene. Trecerea spre câmpia (depresiunea) Orăştie se face lin. Sunt în bună măsură acoperite de pădure. Pe lângă activităţile agricole de creştere a animalelor, în special a oilor, bazată pe păşuni şi fâneţe naturale, cultura cerealelor şi pomicultura, sunt prezente şi unele activităţi industriale şi de transport legate de oraşul Oraviţa.

Oraviţa s-a dezvoltat pe baza exploatării miniere (minereuri complexe), devenind oraş în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În 1847 a început construcţia căii ferate (inaugurată la 1856) Oraviţa – Baziaş (cea mai veche din ţară dar nefuncţională în prezent). Principalul obiectiv turistic este Expoziţia de istorie a teatrului şi oraşului Oraviţa, organizată în clădirea celui mai vechi edificiu de teatru din România, construită între anii 1815 – 1817, în stil baroc.

BIBLIOGRAFIE

Abrudan, I., 2003, *Dealurile Sălajului – Studiu de geografie integrată.*, teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Benţe, Fl., 1973, *Depresiunea Şimleului: studiu de geografie regională,* teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Benţe, Fl., 1999, *Depresiunea Şimleu,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca.

Ciurean, C.C., 2007, *Jugul intracarpatic. Funcţiile geografico – umane,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Coteţ, P., 1969, *Depresiunea Zarandului. Observaţii geomorfologice*, Probl. de Geogr., IV.

Coteţ, P., 1970, *Depresiunea Oraviţei – Observaţii geomorfologice*, Lucr. Şt. ale cadrelor didact., Geogr., II, Timişoara.

Filip, S., 2007, *Depresiunea şi Munceii Băii Mari. Studiu de geomorfologie enviromentală;* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Hanz – Lam, Irina, 1972, *Depresiunea Vad: studiu fizico – geografic complex,* Teză de doctorat, Bucureşti.

Hosu, Maria, 2007, *Valea Someşului între Dej şi Ţicău. Studiu geomorfologic,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Josan, Ioana, 2007, *Ţara Silvaniei. Studiu de geografie regională,* teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Josan, N., 1968, *Depresiunea Ghepişului*, Lucr. Şt. Inst. Ped., Oradea, Sr. A.

Josan, N., 1970, *Dealurile Dernei. Aspecte geomorfologice,* Lucr. Şt. Inst. Ped., Oradea, Sr. A.

Măhăra, Gh., 1977, *Câmpia Crişurilor – studiu fizico-geografic,* în vol. Câmpia Crişurilor, Crişul Repede, Ţara Beiuşului, Cercetări în Geografia României, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Miloiu, Lia, 2008, *Starea actuală a mediului în depresiunile Baia Mare şi Copalnic*, teză de doctorat, Universitatea din Oradea.

Pop, C.C., 2003, *Dimensiunea geografică a axei naturale, sociale şi economice Jibou – Zalău – Şimleul Silvaniei – Marghita în perspectiva dezvoltării durabile. Studiu de geografie integrată.*, teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Posea, Aurora, 1977, *Bazinul Crişului Repede,* în vol. Câmpia Crişurilor, Crişul Repede, Ţara Beiuşului, Cercetări în Geografia României, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Posea, Gr., 1995, *Câmpia de Vest,* Editura Universităţii „Spiru Haret", Bucureşti.

Posea, Gr., Popescu, N., Ielenicz, M., 1978, *L'évolution de la plaine alluviale du Someş dans la Depression de Baia Mare et dans la Plaine de l'Ouest,* R.R.G.G.G., Géographie, 22, 2.

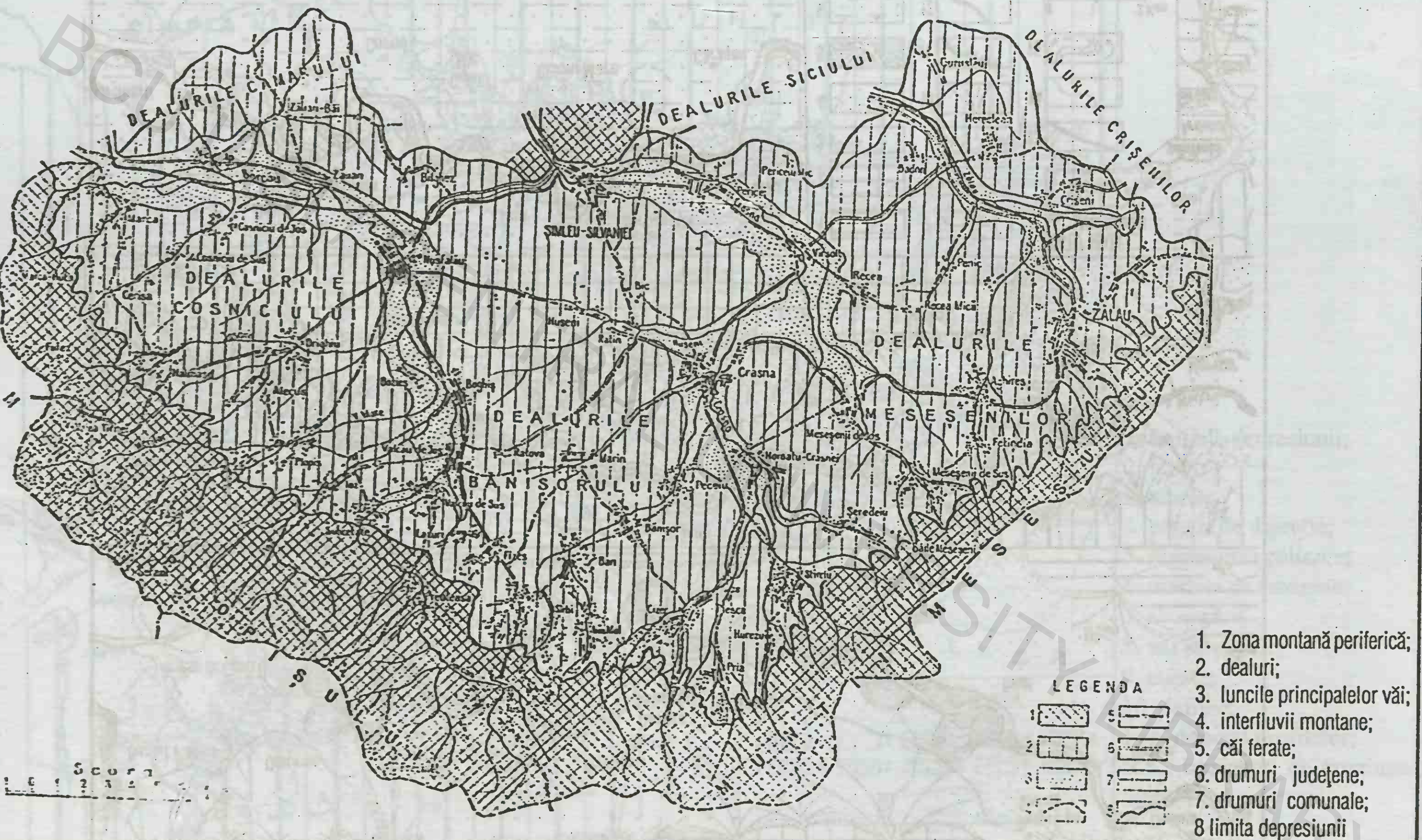
Puşcaş (Covaciu), Angelica, 2006, *Ţara Chioarului. Studiu de geografie regională*, teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyay", Cluj-Napoca.

Tudoran, P., 1972, *Terasele Crişului Alb,* S.U.B.B., Geogr., XVIII, 1.

Tudoran, P., 1977, *Relieful vulcanic din Culoarul Crişului Alb,* S.U.B.B., Geogr., XXII, 2.

Tudoran, P., 1983, *Ţara Zarandului, Studiu geomorfologic.* Editura Academiei, Bucureşti.

Vespremeanu, E., 1972, *Dealurile Lipovei şi defileul Mureşului; studiu de geomorfologie,* Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti.

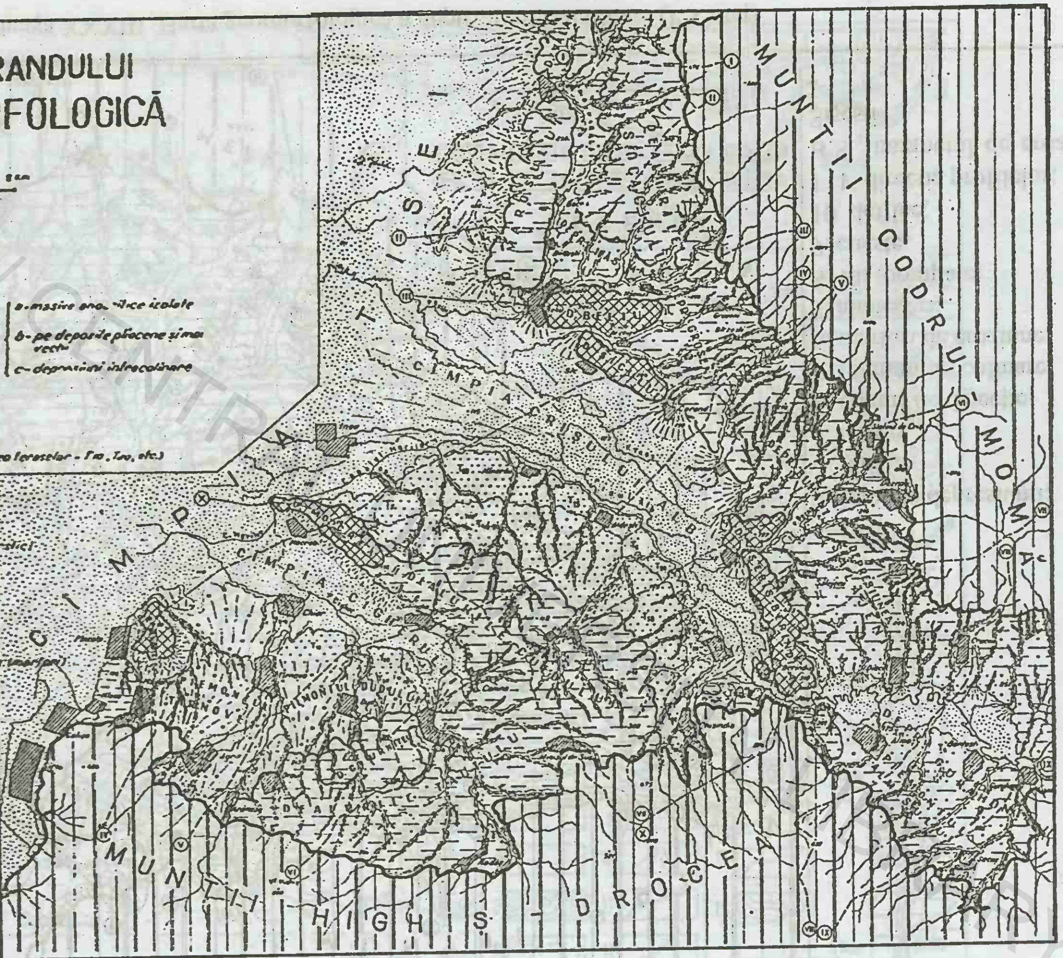

Planşa XXXI. Aşezările din Depresiunea Şimleului (F. Benţi)

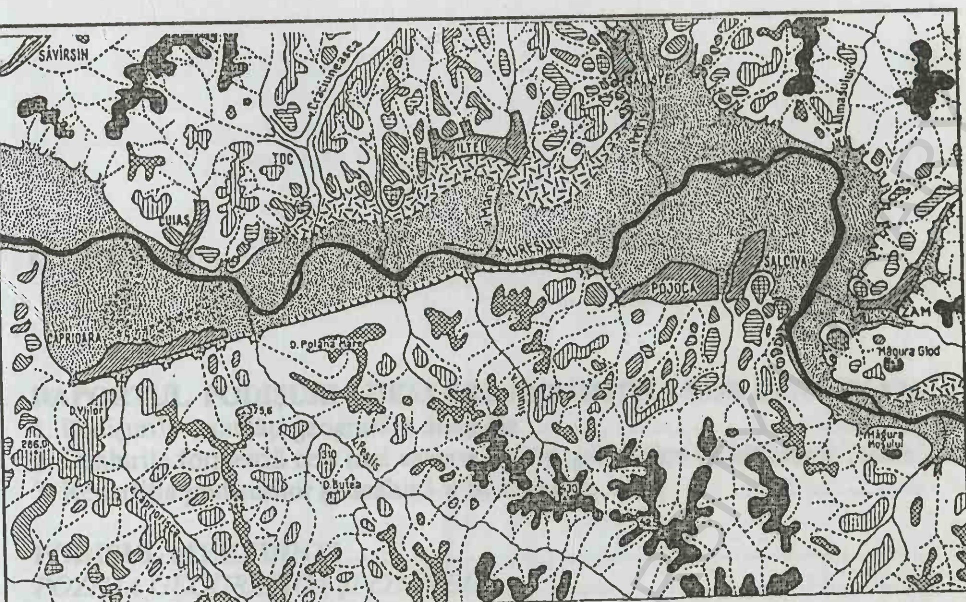
Planşa XXXII. Relief aluvial pe Someş (după Gr. Posea, Popescu, N. Ielenicz, M. 1978)

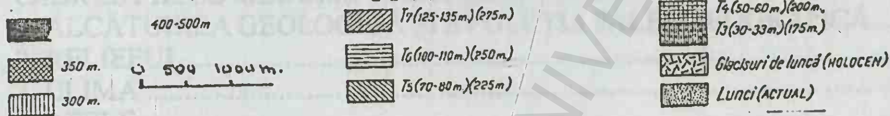
1. limitele depresiunii;
2. lunci;
3. terase;
4. conuri de dejecție;
5. Piemonturi colinare;
6. martori de eroziune;
7. alunecări;
8. văi torențiale;
9. cueste;
10. defilee;
1–1´ direcția profilelor;
B.S., bazinetul de eroziune Șișești.

Planșa XXXIII. Harta geomorfologică a depresiunii Baia Mare (P. Coteț)

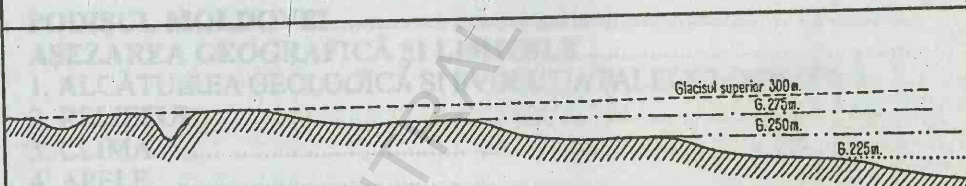

Planşa XXXIV

Nivelurile morfologice din Defileul Mureşului în sectorul Zam-Săvârşin (E. Vespremeanu)

Profil morfologic prin D. Lipovei (E. Vespremeanu)

Planşa XXXV

CUPRINS

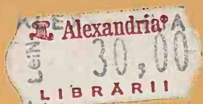
MIHAI IELENICZ

- A absolvit Facultatea de Geologie-Geografie în anul 1964 unde şi-a continuat activitatea parcurgând toate treptele ierarhiei universitare. Doctor în Geografie din anul 1978 cu lucrarea "Munţii din bazinul Buzăului - studiu de geomorfologie", publicată în Editura Academiei în 1984.
- A obţinut premiul Academiei în 1975 pentru lucrarea „Relieful României" şi în 1985 pentru lucrarea „Enciclopedia României", precum şi titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii Ştefan cel Mare - Suceava; i-au fost acordate peste 25 de diplome de onoare, excelenţă şi medalii, de diferite instituţii didactice şi ştiinţifice din ţară şi străinătate.
- Prodecan şi decan al Facultăţii de Geografie din 1992 şi până în 2006, Director al Staţiunii Geografice Orşova, Co-director al "Centrului de cercetare a degradărilor de teren şi dinamică geomorfologică".
- Membru în Consiliul Facultăţii şi în Senatul Universităţii din 1992, Preşedinte al Comitetului Naţional de Programe pentru învăţământul Preuniversitar (din 1996), membru C.N.A.T.D.C, C.N.E.A.A, expert C.N.C.S.I.S, perfecţionări în ţară şi străinătate (Marea Britanie, Belgia, Turcia), Preşedinte al Olimpiadelor şcolare de Geografie (din 1996), Preşedinte al Societăţii de Geografie (din 2003), Vicepreşedinte al Asociaţiei de Geomorfologie (din 2002), Conducător de doctorat (din 1993).
- A scris singur şi în colaborare peste 210 lucrări ştiinţifice, a participat la 58 contracte de cercetare (la 16 în calitate de director), 34 cărţi ştiinţifice.

IULIAN SĂNDULACHE

- A absolvit Facultatea de Geografie, Universitatea din Bucureşti în anul 1996, în cadrul căreia a parcurs treptele de prerparator (1996-1999), asistent (1999-2006) şi până în prezent, lector.
- Este doctor în Geografie din anul 2005, cu teza *« Bazinul hidrografic Bistricioara – studiu geomorfologic »*
- Este membru al Asociaţiei Geomorfologilor Români.
- A elaborat şi publicat, individual sau în colaborare, cărţi, articole de specialitate şi de popularizare geografică.
- A participat la numeroase simpozioane şi congrese ştiinţifice naţionale şi internaţionale (al 12-lea Congres Italo-Româno-Franco-Belgian de geomoroflogie, Savona, 2007 ş.a.).
- Preocupările sale de bază se înscriu în domeniile geomorfologiei, geografiei regioanle a României şi tehnicilor fotografice aplicate în geografie.

ISBN 978-973-749-478-8

www.editurauniversitara.ro